

ГОДИШЊАК

КРАЉЕВИНЕ

СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

1926.

БЕОГРАД

ГРАФИЧКИ ИНСТИТУТ „НАРОДНА МИСАО“ А. Д. — ДОБРАЧИНА 47.

1926.

Л. 32.

ГОДИШЊАК

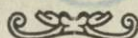
КРАЉ. СРБА, ХРВАТА и СЛОВЕНАЦА

GODIŠNЈAK

KRALJEVINE SRBA, HRVATA i SLOVENACA

ЗА 1926 ГОД.
ZA GOD.

УРЕДНИК:
ДОБР. СТОШОВИЋ

2821 XI 25

БЕОГРАД, 1926.

ГРАФИЧКИ ИНСТИТУТ „НАРОДНА МИСАО“ А.Д. ДОБРАЧИНА 47.

405770

405770

СВА ПРАВА ЗАДРЖАВАЈУ ИЗДАВАЧИ:

ДОБР. СТОШОВИЋ,
ШЕФ ОБАВЕШТАЈНОГ ОДСЕКА МИНИСТ. ФИНАНСИЈА

И

H. T. MONTAGUE BELL,
УРЕДНИК „NEAR EAST AND INDIA“.

25. IX. 1989

1) 98900626

Њ. В. КРАЉ АЛЕКСАНДАР I

Њ. К. В. КРАЉИЦА МАРИЈА.

Ъ. К. В. ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИК ПЕТАР.

ПРЕДГОВОР.

Издавањем „Годишњака Краљевине С.Х.С.“, намера нам је да у једној ручној књизи пружимо читаоцу опште податке о нашем економском, социјалном и културном животу, и да га упознамо с важнијим гранама нашег државног организма и приватне организације. Желећи да дамо једну практичну, информативну публикацију, ми смо се користили идејама и радовима других, као и званичним подацима и статистиком, у колико су они јавног карактера. Чланци у „Годишњаку“ писани су или редиговани од стране наших најпознатијих стручњака.

Но и крај свег нашег једногодишњег рада на прикупљању материјала и информација, ми смо свесни да дело није ни потпуно, ни без грешака. Највеће тешкоће долазиле су отуда, што је обавештајна служба у појединим министарствима тек у стварању, и што се на статистику у нас ни из далека не поклања она пакња коју она заслужује, и која јој се поклања у свима културним земљама. Исто тако имали смо да се боримо против погрешног схватања извесних државних функционера, да су податци и статистика, који им стоје на расположењу, њихова лична својина.

Али ми нећемо малаксати. Приликом идућег издања „Годишњака“ удвостручићемо своје напоре да се дође до тачнијих података, и да се недостатци попуне. Свака напомена у том смислу биће нам драгоцене.

Једна од новина коју уводимо јесте одељак „Ко је ко?“, у коме ће се наћи ближи податци о истакнутијим људима код нас. Поред тога постарали смо се да дамо, скоро до потпуности, исцрпан списак листова и часописа, који излазе у нашој Краљевини.

Значај издања „Годишњака Краљевине С. Х. С.“ у толико је већи, што ће поред југословенског издања, у Лондону бити истовремено објављено и енглеско, а на неколико недеља после тога и француско издање, чије редакције има г. Монтагју Бел, директор лондонског листа „The Near-East and India“, и познати енглески публициста. Сматрамо да ће ово бити од у толико веће користи, што је страна јавност још увек недовољно обавештена о нашим приликама и нашој земљи, од чега трпимо значајне штете.

На крају желимо да изјавимо своју најтоплију захвалност свима сарадницима, који су нас тако срдечно помагали. Нарочиту пак захвалност дугујемо г. Велибору Јонићу, професору Војне Академије, за обилну колаборацију око уређевања појединих глава књиге, као и за помоћ око припремања дела за штампу. Тако исто дугујемо своју захвалност и г. Душану Букићу, инспектору Министарства Соц. Политике, за помоћ у више праваца.

На Божић 1925.
Београд.

Добр. Стошовић.

KRALJEVSKI DOM.

Njegovo Veličanstvo Kralj
ALEKSANDAR

rodjen na Cetinju 4. (17.) decembra 1888. god. Vršil Kraljevsku vlast od 24. juna 1914. kao regent, a kao Kralj od 16. avgusta 1921.

Njezino Veličanstvo Kraljica

MARIJA

rodjena u Goti 9. januara 1899., venčana u Beogradu 8. juna 1922.

Nj. Kralj. Visočanstvo Prestolonaslednik

PETAR

rodjen u Beogradu 6. septembra 1923.

Njegovo Kraljevsko Visočanstvo

Kraljević **DJORDJE**

brat Nj. Veličanstva Kralja, rodjen na Cetinju 8. septembra 1887.

Njezino Kraljevsko Visočanstvo

Knjeginja **JELENA**

sestra Nj. Veličanstva Kralja, rodjena na Rijeci 4. novembra 1884., venčana 3. septembra 1911. u Peterhofu, sa Nj. V. Kn. Jovanom Konstantinovičem.

Njegovo Visočanstvo

Knez **VSEVOLOD**

sin Knjeginje Jelene.

Njegovo Visočanstvo

Knez **ARSEN KARADJORDJEVIĆ**

brat Kralja Petra, rodjen u Temišvaru 16. aprila 1859.

Njegovo Visočanstvo

Knez **PAVLE KARADJORDJEVIĆ**

sin Nj. V. Kneza Arsenija, rodjen u Petrogradu 27. aprila 1893.

Njezino Visočanstvo

Knjeginja **OLGA**

supruga Nj. V. Kneza Pavla, kći Grčkog Princa Nikole.

DRŽAVNI PRAZNICI.

9-I Rodjendan Njezinog Veličanstva Kraljice.

24-V Slovenski apostoli Kirilo i Metodije.

28-VI Vidov Dan (svečani pomen izginulim borcima za Otadžbinu).

6-IX Rodjendan Nj. Kr. Visočanstva Prestolonaslednika Petra.

1-XII Ujedinjenje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

13-XII Krsna Slava Nj. Veličanstva Kralja.

17-XII Rodjendan Njegovog Veličanstva Kralja.

NJ. V. KRALJ ALEKSANDAR I.

Rodio se 4. (17.) decembra 1888. na Cetinju, od oca Petra Karadjorđevića, i matere Zorke, ćerke Kralja Nikole Crnogorskoga. Škole je učio u Petrogradu i Ženevi, sve do 1903. god. kada je njegov otac Petar I. voljom naroda postao Kraljem Srbije. 1909. god. njegov stariji brat Djordje odrekao se nasledstva prestola, i onda je Aleksandar postao naslednik prestola. U Balkanskom ratu 1912. bio je komandant I. armije, koja se istakla u borbi na Kumanovu, Prilepu i Bitolju. Učestvovao je na čelu svoje Armije i u Bugarskom Ratu 1913. god. 24. juna 1914. naimenovan je regentom. Kao vrhovni komandant vojske učestvovao je u Svetskom Ratu. Povlačeći se zajedno sa svojim vojnicima preko Albanije, došao je na Krf, a odatle u Solun, nerazdvajajući se od svoje vojske. Kad je septembra 1918. neprijatelj bio pobeđen, ušao je na čelu svojih trupa pobeđonosno u domovinu.

1. decembra 1918. proklamovao je regent Aleksandar ujedinjenje i nezavisnost države Srba, Hrvata i Slovenaca u jedno Kraljevstvo.

Posle smrti svoga oca Kralja Petra Oslobodioca, nasledio je 16. avgusta 1921. god. kraljevski presto.

8. juna 1922. Njegovo Veličanstvo Kralj Aleksandar oženio se princezom Marijom, ćerkom rumunskog Kralja.

Krunisanje Njihovih Kraljevskih Veličanstva obaviće se u toku ove godine, u manastiru Žiči, po starom srpskom načinu, kombinovanom sa ceremonijalom starog Hrvatskog Kraljevstva.

Njegovo Veličanstvo Kralj živo se interesuje za književnost i sve grane nauke kao i moderne pronalaskeske tehnike. Sem toga bavi se sportom, naročito jahanjem i lovom. Veliku pažnju obraća narodnom prosvetivanju svojim darovima pojedinim institucijama i studentima. Svoje staranje naročito poklanja invalidima, i rado se bavi medju svojim ratnim drugovima, i svaku priliku iskorišćuje za neposredni dodir sa seljacima.

Svoj dan provodi na sledeći način. Od 8—10 časova pre podne pregleda novine, noćne izveštaje i poštu. Od 10—12 $\frac{3}{4}$ prima Ministre, Načelnika Generalštaba, Komandanta Mesta i Upravnika Grada. Od 1—1 $\frac{1}{2}$ po podne ruča sa Nj. V. Kraljicom. Ručku uvek prisustvuju dvorski funkcioneri, oficiri, a često i gosti. Od 2—4 Nj. Veličanstvo se šeta automobilom, na konju, ili igra tenis. Od 4—7 su audijencije. Od 7—8 šetnja pešice, kroz varoš ili dvorski park. Od 8—8 $\frac{1}{2}$ je večera, kojoj redovno prisustvuju zvanice. Od 8 $\frac{1}{2}$ —10 u veče Nj. V. Kralj provodi u razgovoru sa gostima, ili igra šaha i bridža. Od 10—12 Njegovo Veličanstvo se bavi čitanjem i korespondencijom. Kralj ne leže nikad pre 1 časa ujutru.

I. Г Л А В А.

ОПШТА ОБАВЕШТЕЊА

1) ИСТОРИЈСКИ ПРЕГЛЕД.

Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца (познато под именом Југославија) створено је после европског рата 1914.—1918. године, и његове границе су утврђене Париским уговором о миру. Тако су после више столетне борбе за независност Срби, Хрвати и Словенци успели најзад да створе своју независну државу. Ко су Срби, Хрвати и Словенци? Кад и одакле су они дошли на Балканско Полуострво?

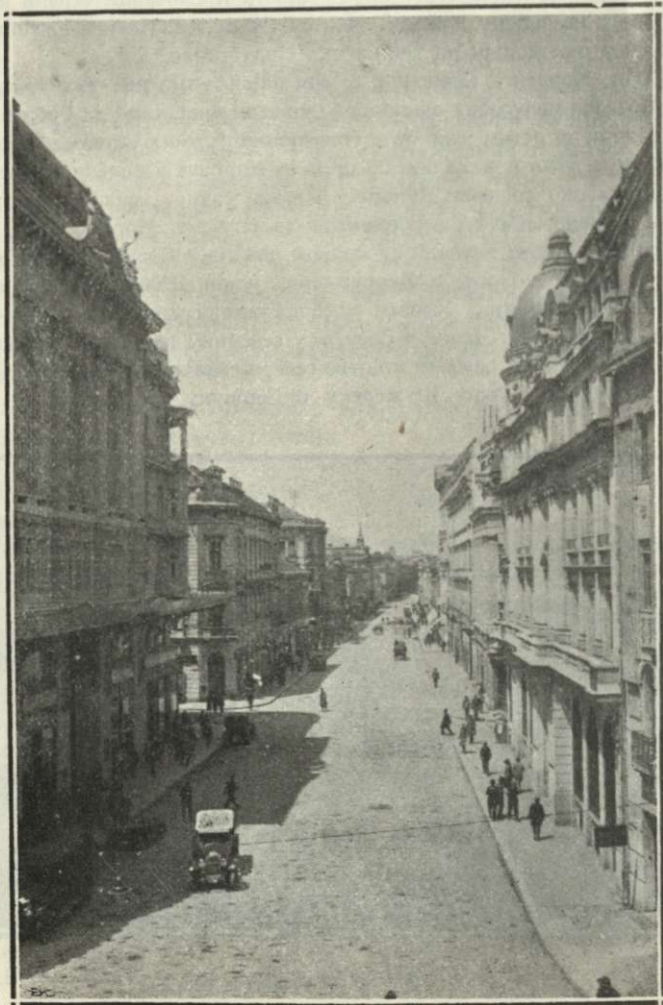
Срби, Хрвати и Словенци су три најглавнија племена Јужних Словена. Њихова међусобна сличност је врло велика, тако да Срби и Хрвати говоре једним те истим језиком. Постојбина Јужних Словена је Галиција. Око половине шестог века они су прешли Карпате и почели се насељавати у пределима око средњег Дунава. У току седмог века они се спустили на југ и заузели земље од Јадранског до Јеђејског Мора. Срби, као најмногобројније племе, заузели су крајеве данашње Србије, Црне Горе, Војводине, Славоније, Босне и Херцеговине, јужне Далмације, Старе Србије и већи део Македоније. Хрвати су се настанили у крајеве северо-западно од Срба, између реке Драве и Саве, и у северним деловима данашње Далмације. Словени су заузели крајеве северо-западно од Хрвата (Крањску, Јужну Корунску, Јужну Штајерску и Горинску са Трстом).

Б Е О Г Р А Д.

Пошто су се поглавито бавили земљорадњом Јужни Словени нису били ратнички и завојевачки народ, и били су јако привезани за тло. Жи-

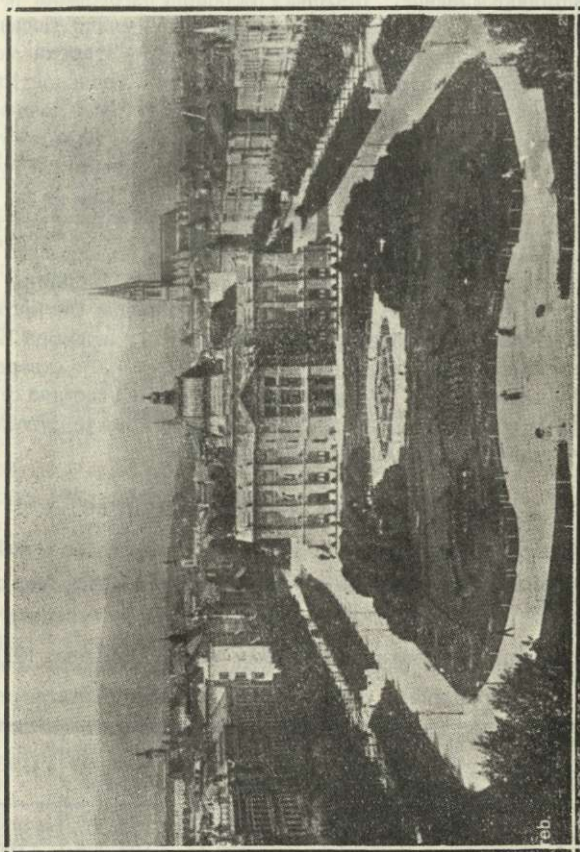
већи у малим земљорадничким заједницама код њих је државна свест била слаба, те су пре или после потпали под туђинске власти. Словеначка држава пропала је још у деветом веку, те су Словенци, све до 1918. године били у германском ропству. Хрватско Краљевство било је на врхунцу своје моћи у једанаестом веку, али убрзо после тога Хрвати су морали ступити у државну заједницу са Маџарима, и све до 1918. год. били су у саставу Аустро-Угарске. Срби су најдаље одржали своју самосталност. Средином 14. века Српска Држава (Цар Душан) била је најмоћнија држава на Балкану и била на високом културном ступњу. Срби су имали своје независно законодавство, књижевност и архитектуру. Кован је први

БЕОГРАД, КНЕЗ МИХАИЛОВА УЛИЦА

српски новац, вађене руде, а поред земљорадње цветала је и трговина. Доласком Турске на Балкан Срби губе своју самосталност (15. век). Услед тешких прилика живота под Турском, Срби у великом броју прелазе у крајеве северно од Саве и Дунава.

Прву борбу за ослобођење почињу Срби, (устанци од 1804—1813. год.) и у времену од 1815—30. ударени су темељи Нове Српске Државе. На тај начин Србија постаје пијемонт Јужних Словена. Национална свест јача и код Хрвата и Словенаца и они воде велику борбу против Мађара и Немаца, који су свим средствима радили на томе да их претопе. У овој борби Срби и Хрвати у Аустро-Угарској иступају заједнички.

ЗАГРЕБ.

Независна Србија узима на себе улогу ослободитељке, и у ту сврху води два рата с Турцима (1876. и 1877—78). Анексија Босне и Херцеговине (1908.) још јаче зближује Србе и Хрвате, али су опште политичке прилике на Балкану приморале Србију да се прво побрине за ослобођење Срба под Турском. 1912. године Србија, Бугарска, Грчка и Црна Гора

објављују рат Турској. У овом рату Србија добија Стару Србију и један део Македоније. Због Македоније Србија води успешан рат са Бугарском. Ратни успеси Србије имали су великог одјека међу Јужним Словенима у Аустро-Угарској. Идеја уједињења свих Срба, Хрвата и Словенаца у једну самосталну државу постаје идејом водиљом целокупне југословенске омладине. У овом нарочито предњачи Босна. Аустро-угарска Монархија није могла остати равнодушна према успесима Србије у ратовима 1912. године и 1913. године. У јачању Србије она је гледала велику сметњу за извођење своје политике „Drang nach Osten“. Услед тога она је одлучила да искористи војничку и физичку исцрпљеност Србије од ових ратова и тражила је прилику да је нападне. Знајући да је покрет за уједињење са Србијом најачи у Босни, она је решила да у лето 1914. године тамо приреди своје војничке маневре. Босанска омладина одговорила је на провокацију провокацијом. 28. јуна 1914. године један млади Босанац убио је надвојводу Фердинанда. Ову је прилику Аустро-Угарска искористила да објави рат Србији, што је довело до општег Европског Рата. 1915. године Бугарска ступа у рат на страни Аустрије. Ово доводи до слома Србије. Српска војска повлачи се преко Албаније на Крф. Ту се поново реорганизује, и убрзо појачана добровољцима из Америке и Русије, међу којима је било и Срба и Хрвата и Словенаца, појављује се на Солунском Фронту. Јула 1917. год. на Крфу састављен је пакт између српске владе и Југословенског Комитета, којим је проглашено уједињење свих Срба, Хрвата и Словенаца у једну независну државу. По свршетку Европског Рата ово уједињење примиле су одговарајуће Народне Скупштине (Црногорска 13. а Хрватска 19. новембра 1918. године) 1. децембра 1918. године Принц Регент Александар објавио је прокламацијом да је створена држава Срба, Хрвата и Словенаца. Уставотворна Скупштина састала се 1. јануара 1921. и 28. јуна исте године изгласан је Устав по коме је Југославија проглашена за уставну парламентарну монархију.

2) ПОВРШИНА И СТАНОВНИШТВО.

Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца налази се између 40° 50', и 46° 50' степена северне ширине а у правцу Запад-Исток оно се простира од 13° 40' до 23° 10' источно од Гринича. Оно обухвата следеће покрајине:

(Статистички податци према попису од 31. јануара 1921. године).

1) Површина и становништво у покрајинама.

ред. број	З Е М Љ А	Површина у км.	БРОЈ СТАНОВНИКА		СВЕГА	на 1. км.
			мушких	женских		
1.	Србија	95.667	2,007.331	2,122.307	4,129.638	43
2.	Црна Гора ...	9.668	99.622	100.235	199.857	21
3.	Босна са Х. ...	51.199	965.894	924.035	1,889.929	37
4.	Далмација ...	13.245	322.534	327.605	650.139	50
5.	Хрватска	43.309	1,321.021	1,389.862	2,710.883	56
6.	Словенија	16.197	503.645	552.819	1,056.464	65
7.	Војводина ...	19.702	673.500	706.913	1,380.413	70
	Свега	248.987	5,893.547	6,123.776	12.017.323	48

Границе. Са северне стране Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца граничи се Аустријом и Мађарском. На источној страни су Румунија и Бугарска. Са југа граничи се Грчком а са запада граничи се Албанијом, Јадранским Морем и Италијом. У Далмацији Италији припада град Задар са четири суседне општине као и острво Ластово, Црес и Лошчињ.

Административна подела. Краљевина С. Х. С. дели се на 33 области а то су:

2) ПОВРШИНА И СТАНОВНИШТВО ПО ОБЛАСТИМА.

Редни број	ОБЛАСТ	ОБЛАСНО СЕДИШТЕ	Површина у км. ²	БРОЈ СТАНОВНИКА			На 1. км. ²
				мушких	женских	Свега	
1	Бачка	Нови Сад	7.266.0	287.084	303.416	590.500	81
2	Београд.	Београд	9.581.4	379.327	383.166	762.493	80
3	Битољска	Битољ	11.969.0	169.793	171.302	341.095	29,5
4	Бихаћска	Бихаћ	5.603.0	110.717	106.306	217.023	39
5	Брегалнич.	Штип	4.956.0	51.881	52.579	104.460	21
6	Ваљевска	Ваљево	2.457.8	63.908	70.076	133.984	50,5
7	Врањска	Врање	5.869.7	121.467	127.854	249.321	42,5
8	Врбаска	Бања Лука	9.018.0	217.264	205.976	423.240	47
9	Дубровач.	Дубровник	2.649.4	63.613	73.085	136.698	50
10	Загребач.	Загреб	8.462.3	395.270	414.212	809.482	99
11	Зетска	Цетиње	13.326.0	175.951	173.006	348.957	26
12	Косовска	Приштина	8.171.9	170.618	181.372	351.990	41,5
13	Крушев.	Крушевац	2.709.9	73.223	79.753	152.976	57
14	Љубљан.	Љубљана	9.489.0	254.893	282.186	537.079	56,5
15	Марибор.	Марибор	7.569.0	300.411	323.710	624.121	82,5
16	Моравска	Ђуприја	2.899.4	87.500	96.459	183.959	63
17	Мостар.	Мостар	9.139.0	129.527	135.803	265.330	29
18	Нишка	Ниш	7.269.3	208.979	214.294	422.273	58
19	Осечка	Осек	13.383.5	381.721	394.002	775.723	58
20	Подрин.	Шабац	3.551.3	85.657	96.701	182.358	51
21	Подунав.	Смедерево	6.094.1	193.904	211.209	405.113	66,5
22	Пожаревач.	Пожаревац	4.230.5	101.555	117.548	219.103	52
23	Приморско-Крајишка	Карловац	14.121.9	294.855	326.853	621.708	44
24	Рашка	Чачак	8.435.8	130.089	134.714	264.803	31,5
25	Сарајев.	Сарајево	8.405.0	148.663	138.551	287.214	34
26	Скопска	Скопље	8.849.0	166.595	169.828	336.423	38
27	Сплитска	Сплит	9.836.4	236.941	232.170	469.111	48
28	Сремска	Вуковар	6.865.9	201.207	205.818	407.025	60
29	Тимочка	Зајечар	6.352.4	114.541	125.965	240.506	40
30	Травнич.	Травник	10.116.0	146.099	134.610	280.709	28
31	Тузлан.	Тузла	8.918.0	213.624	202.789	416.413	47
32	Ужичка	Ужице	7.555.7	104.188	110.083	214.271	30
33	Шумадиј.	Крагујевац	3.864.4	113.482	128.380	214.862	60
Краљевина С. Х. С.			248.987.—	5,893.547	6,123.776	12,017.323	48

Главни градови. У Краљевини С.Х.С. има 3 града са преко 100.000 становника, 2 од 50—100.000 а 84 са више од 5.000. По величини иду овим редом:

Редни број	ГРАД	ЗЕМЉА	Број становника
1	Београд	Србија	111.740
2	Загреб	Хрватска	108.338
3	Суботица	Бачка	101.857
4	Сарајево... ..	Босна	60.078
5	Љубљана	Словенија	58.306
6	Скопље	Ј. Србија	41.066
7	Нови Сад	Бачка	39.147
8	Осек	Славонија	34.412
9	Сплит	Далмација	31.542
10	Сомбор	Бачка	31.332
11	Сента	Бачка	30.697
12	Марибор	Словенија	30.641
13	Битољ	Ј. Србија	27.884
14	В. Бечкерек	Банат	27.523
15	Вршац	Банат	26.975
16	В. Кикинда	Банат	25.810
17	Ниш	Србија	21.096
18	Ст. Бечеј	Бачка	19.658
18	Панчево	Банат	19.392
20	Прилеп	Ј. Србија	18.532
21	Земун	Срем	18.524
22	Ст. Кањижа	Бачка	18.060
23	Карловац	Хрватска	16.827
24	Мостар	Херцеговина	16.541
25	Призрен	Ј. Србија	16.435
26	Бања Лука	Босна	16.413
27	Крагујевац	Србија	15.664
28	Србобран	Бачка	15.251
29	Тетово	Ј. Србија	15.109
30	Пећ	Ј. Србија	14.765
31	Приштина	Ј. Србија	14.290
32	Велес	Ј. Србија	14.183
33	Лесковац	Србија	13.724
34	Ђаковица	Ј. Србија	13.721
35	Вараждин	Хрватска	13.645
36	Апатин	Бачка	13.435
37	Куманово	Ј. Србија	13.372
38	Дубровник	Далмација	13.368
39	Сушак	Хрватска	13.214
40	Шибеник	Далмација	12.588
41	Тузла	Босна	12.530
42	Рума	Срем	12.467
43	Митровица	Срем	11.848
44	Нови Пазар	Ј. Србија	11.207
45	Штип	Ј. Србија	11.191
46	Бељина	Босна	10.788
47	Пожаревац	Србија	10.625
48	Брод	Славонија	10.621

4) ФИЗИЧКА ГЕОГРАФИЈА.

По тектонском и земљишном саставу, Краљевина С.Х.С. врло је разнолика, јер се у њој укрштају шест планинских сплетова различитих особина:

Алпски, Динарски, Пиндски, Родопски, Балкански и Карпатски. Из тог је разлога претежно планинска земља, са просечном висином преко 300 метара; низије са речним долинама, пољима и котлинама заузимају тек нешто више од 60.000 км² или нешто мање од четвртине државне површине. Планине Алпског Сплета простиру се у северозападном делу краљевства. То су Караванке, Камнишки и Јулиски Алпи, на којима је највећи вис Триглав (2863 м); он је уједно и највиша планина Краљевства. Јужно од Љубљанске Котлине почињу планине Динарског Сплета, које се дуж Јадранског Мора пружају од северозапада ка југоистоку, а у истом се правцу проширују све и постају све више. Оне су поглавито састављене од кречњака, те су голе, кршне, безводне, неплодне и карактеристичне по великом броју тектонски предиспонираних поља. Према истоку се састав тих планина мења; оне се с тога углавном снижавају, добијају заобљеније врхове, богатије су водом и све више покривене шумом. Највише планине овог система су Проклетије (2677 м.) и Дурмитор (2578 м.). У најзападнијем делу Јужне Србије, јужно од Метохије, пружају се дуж наше границе са Албанијом планине Пиндског Сплета, са уским венцима. Највећа је од њих Шар-Планина (2706 м.), северозападно од Скопља, а највиша Кораб (2764 м.) северно од Дебра. Остатак Јужне Србије и средње делове Северне Србије заузимају планине Родопског Сплета, које су претежно састављене из кристалских шкриљаца, филита, гранита и из палеозојских формација; оне представљају језгро и најстарији део Балканског Полуострва. На њима су била широка и дугачка, врхови обли, падине обрасле шумом, а на вишим површинама пупо је пашњака; богате су рудним благом и, нарочито, минералним изворима. Највише се планине овог сплета налазе у јужним крајевима Краљевине: Перистер (2600 м.), западно од Битоља, Кајмакчалан (2532 м.) и Јакупица (Бегова Глава 2530 м.), а према северу се у главном снижавају: Копаоник (2140 м.), североисточно од Новог Пазара, Авала (511 м.), јужно од Београда. Најкарактеристичнија је црта овог сплета што су му јужни делови, па чак и суседне области, веома испросецани **раседима**, те су делови некадашње простране трупине делом издигнути, делом дубоко спуштени и претворени у изразите тектонске котлине, као што су на пр. Косово Поље, Метохија, Битољско-Прилепска Котлина, Охридско и Преспанско Језеро и т. д.

На истоку државе сусрећу се два друга планинска сплета, али заузимају доста мале просторе. Преко Ђердапа прелазе из Румуније планине Карпатског сплета које се на Запад простиру до Мораве, а на југу тек од Црноречке Котлине (Зајечар-Бољевац), где им се испрече еруптивне масе андезита. Како су то окрајци Карпатског Система, планине нису ни близу онолико високе као у северним деловима. Највиша је Лисац (1458 м.). Средишњи део Карпатског Сплета састављен је из кречњака и на њему се јављају облици крша, иначе су све планине богате рудним благом и шумама. Планине Балканског Сплета прелазе из Бугарске, пружају се од ЈИ ка СЗ и ССЗ, простиру се дуж источне границе Србије, али ни оне не иду даље од Црноречке Котлине. Највиша је од њих стара Планина (Миџор 2186 м.).

Северни, а нарочито североисточни део Краљевине заузимају низије, које захватају део Хрватске и Славоније, северне делове Босне и Србије, највећи део Срема и скоро целу Војводину. Према њима конвергирају све велике реке од којих највећи део, т. ј. око 177.200 км² или 71% државне територије, припада сливу Дунава, односно Црног Мора. Сливу Вардара,

односно Егејског Мора припада око 24.830 км^2 или 10%, а јадранском сливу и без одређеног тока 46.960 км^2 , и то: на карсну област и затворене сливове вероватно одпада 19.860 или 8.1%, а на слив Јадранског Мора остатак од 27.100 км^2 или 10.7%. Најглавније су реке у Краљевини Дунав са његовим великим притокама: Драва, Сава, Тиса и Морава, од којих су све — осим последње — пловне. Дунав и Тиса су пловне на целом току кроз државу, Сава правилно до Сиска, а Драва до Барча. Водени саобраћај Дунавом и Тисом знатно је олакшан и каналима: Каналом Краља Петра (дужина 123 км) Каналом Краља Александра (дужина 66 км) и Каналом Бегеја (дужина 83 км). Од река које се уливају у Јадранско Море најважније су Зрмања, Крка, Цетина, Неретва и Бојана (на граници са Албанијом), а најглавнија притока Егејског Мора је Вардар.

ЉУБЉАНА. Споменик песника Прешерна.

Сва велика језера налазе се на југу, и сва су на граници са Албанијом или Грчком. Највеће је од њих Скадарско Блато (велико 365.5 км^2 , дубоко до 44 м), по природи најлепше је Охридско Језеро (270.9 км^2 , дубоко до 285.7 м), са бистром, плавом водом, затим Преспанско (286.3 км^2 , дубоко до 55 м.) и Дорјанско Језеро (42.6 км^2 , дубоко до 10 м). Сва она су пловна, ретко се кад мрзну и врло су богата рибама. У Словенији су најпознатија Бледско и Бохињско Језеро, чувена са природних лепота.

Јадранска је обала већим делом стрма, зато је тешко приступачна, али је с друге стране добро разуђена, а поред ње се налази велики број већих и мањих острва, од којих су по природним лепотама најзнаменитија Хвар, Вис и Локрум. Највећа од њих на територији Краљевине су: Крк 433.6 км^2 , Брач 394.6 км^2 , Хвар 324.4 км^2 , Паг 302.0 км^2 и Корчула 298 км^2 . Највећи су заливи од севера на југ Подгорски Канал са продужењем у залив Ваљевице и Новоградско Море, Каштела (код Сплита), Неретљански Канал са продужењем у Клечки Залив и Мали Стонски Канал, Велики Стонски Канал, Бокоњотски Залив и Залив Бигово.

4. К Л И М А.

Према својим морфолошким особинама, у нашој држави превлађује тип континенталне климе. Он није битно промењен ни чињеницом да се уз западну државну границу шири Јадран, и што западна и јужна граница Јужне Србије, није удаљенија од тога и Егејског Мора 60 до 140 км, у правој линији, јер се дуж целе обале Јадранског Мора пружају високе и стрме планине, са висином од 800 до 1500 метара, док се на граници са Грчком хорстови Родопског Сплета дижу до знатно већих висина. Тиме су непосредни утицаји мора ограничени на уско приморје, а дубље продиру једино кроз широке долине Неретве, Бојане и Вардара. То су области модифициране медитеранске климе, док сви остали делови државе имају мање-више умерен тип континенталне климе која се према северу и истоку поопштрава. Али то ограничење у главном вреди за топлотне услове, а у годишњем се режиму атмосферских талоба медитерански утицаји осећају још много дубље у копну. У главном би се могло рећи да на југозападној половини државе, јужно од 46° северне ширине атмосферски талози падају претежно у јесен и зиму, а на североисточној у лето и јесен или пролеће. Осим тога у овој половини државе локални утицаји често добијају превлађујући значај, зато је време у свима годишњим добима непостојно, промене временског карактера доста су честе, исто су тако зиме час суве, час снежне, час више кишовите, као што су и лета час врло влажна, или прохладна или сува.

ЉУБЉАНА, ФРАЊЕВАЧКИ САМОСТАН.

Модифициран тип медитеранске климе имају красне земље око Јадранског Мора и најужнији делови Јужне Србије, нарочито долина Вардара

до Демир Капије. Талози су најобилнији у позној јесени (октобар, новембар) и зими, а у пролеће се јавља слабо изразит секундарни максимум. Лето је доста суво, нарочито у јужним крајевима јадранског приморја, где у јуну просечно падне 22 до 26 мм. кише, док у неким годинама не падне ни десети део те количине. Зими ретко има снега, а кад на низијама и падне, отопи се за неколико часова. Тек приближно од 1300 м. на више, он се дуже одржава: на изолираним висовима неколико недеља, на плећатим планинама два до три месеца. Према северу се максимум киша помера на октобар, процент зимских талога се знатно смањује, а летњих повећава.

Дневна и годишња колебања температура релативно су мала. Јужна јадранска острва и обала имају у томе погледу најравномернију климу. Тамо су средње зимске температуре 9° до 10° а најхладнијег месеца 8.5° до 9.8° ; лета су, истина, врела — жега траје око 4 до 5 месеци — али су годишња колебања ипак незнатна, 15.5° до 17.5° С. Ни на северном приморју зимске температуре нису ниске, на Ријечи је просечна вредност 5.8° а јануарска 5.3° тако да и тај предео има врло благу климу.

Али се на нашим обалама Јадрана друга главна особина маритимне климе не јавља. Јер, према превлађивању једног или другог од двају главних зимских ветрова, шилока или буре, ваздух је или сувише влажан и запаран, или је сув и хладан. Шилок је југоисточни ветар, топал, влажан и скоро засићен воденом паром, кишовити ветар за приморје. При њему је небо покривено густим облацима, из којих у краћим размацима пада обилна киша. Шилок није никад сувише снажан, а према копну постаје све слабији. Ретко да дува већом брзином од 50 км. час (или 14 м. сек.). При њему су температуре и зими доста високе, на Ријечи су у јануару 7.5° до 12.5° и дању-ноћу остају готово константне. Скоро је правило да за време његова трајања изненада духне бура: сув и хладан планински ветар који се сурвава са карсних површина североистоку и истоку, дува на махове, често са страховитом силом, па и ако се при спуштању динамички загрева остаје ипак хладан, али је уједно све сувљи. Бура највећма бесни испод Велебита и око Црногорског приморја, док је на осталом делу слабија. У лето престаје дувати; на обалама се смењују поветарци са копна и мора, а превлађује маистро, северозападни, влажан, свеж ветар са мора, који доноси лепо време. Само је у јужној Далмацији поред њега доста чест и шилок.

С друге стране обалских планина, у хрватском и босанском пределу крша, 10 до 20 км. далеко од мора, зимске температуре почну нагло опадати (Госпић, на 568 м. апс. вис., има у јануару — 3.1°), годишње се колебање повећава, јавља се доста нагао прелаз умереној континенталној клими, али се годишњи режим атмосферских талога не мења битно. У тим се пределима може разликовати више климатских типова.

Северозападни до Словеније има донекле тип источно-алпске климе са ниским зимским температурама, прохладним летима и релативно малим годишњим колебањем. Тамо су на висини од 400 до 850 метара просечне зимске температуре — 1.5° до 3.0° , јануарске — 2.5° до — 4.0° , јулске су температуре 16.5° до 19.0° а колебање 19° до 21.5° С. Али се у годишњој подели киша максимум јавља у октобру, а не у јулу, и по томе ова област има сличности са северним јадранским приморјем, ма да је после јесени најкишовитије лето. Кише и снега овде је више и чешће но на суседним

равницама, што вреди нарочито за пролеће и лето, који се одликују честим локалним плъсковима и непогодама. Тек у јесен време постане постојаније и више се слаже са условима на низијама.

Источно предгорје Алпа, у које спада североисточна Словенија са Међумурјем и Прекомурјем и које се морфолошки наставља у Хрватској и Словенији, прелазна је област од западне ка источној европској климатској провинцији. Ту земљиште има карактер брежуљака и платоа, који су нагнути ка Панонској Равници. Због тога је расхлађујући утицај Алпа знатно ублажен пролетњим, летњим и јесењим топлијим ветровима, који дувају са истока и југоистока, док зима, која централним деловима Панонске Равнице доноси велику хладноћу, подлеже и овде релативно кратковременом и знатном снижавању температуре. У тим су крајевима јануарске температуре од -1.5° до -3.5° , јулске 18.0° до 21.0° , годишње колебање 21.0° до 22.5° С. У подели атмосферских талога имају јужнији и мору ближи крајеви сличан режим као што је у северо-западној Словенији, једино Међумурје и Прекомурје имају максимум киша у јулу, а лети је више атмосферских талога него у јесени. Та клима је за пољопривреду уопште врло погодна. Права се зима рано свршава; пролеће је доста непостојано, а позни се мразеви на подножју планина кад и кад појаве у мају; летње врућине са сувим ваздухом почињу у јуну и тек у неким годинама могу нашкодити плодовима, сем кукурузу; јесен је обично дуга, лепа топла, те потпомаже зрењу грожђа и хељде; у доста хладној зими, са мало снега, може да после топле кише настане оштар мраз, који местимично нанесе штету ливадама и сетви.

Источни делови Словеније и Босне, и Србија имају оштрију континенталну климу са годишњим колебањима од 22.5° до 24.8° која се према истоку повећавају. У споменутом делу Словеније и Босне, у Северној Србији са Шумадијом — отприлике до Поморавља — јануарске су температуре више од -1.0° ; у осталим су пределима ниже, нарочито у југозападним крајевима: Ужице -2.00 , Плевље -3.70 , Врање -2.09 С, али су толико ниске температуре последице њихове надморске висине, а делом и географске средине. Тај исти крај и из истих разлога има и прохладна лета, у јулу од 17.5° до 20.00° С. Према истоку и североистоку лета су све топлија, и Источна Србија има у јулу веће температуре од 22° С. Киша у тим крајевима највише пада у мају и јуну, а споредан је максимум у октобру. То је нарочито важно за усеве, којима су од априла до јуна потребне велике количине воде и што више сунчева сјаја и топлоте ради нормалног сазревања.

Најизразитију особину велике једноликости у подели топлоте има огромна Панонска Равница, што је главна њена одлика у упоређују са планинским земљама. Јер, док у овима разно оријентиране падине подлеже доста неједнаком загревању, на равницама сунчеви зраци падају под истим углом и равномерно их загревају. Зато сва места у Војводини имају сличне термичке услове. Веома велике амплитуде, од 23° до 25° , могу се објаснити тиме што је Војводина потпуно отворена утицају хладних ветрова са северног квадранта, који су најхладнији у зимским месецима а с друге стране саставом њеног земљишта: оранице, песка, леса који се за време лета веома јако загревају. Ту је у јулу цео ваздух изнад равнице загрејан од 22.5° до 24.00° , а у јануару су просечне температуре — 1.00 до -2.00 С. Поред тога, ветрови на равницама имају много већу јачину него у брежуљкастим

или планинским пределима. Над Панонском Равницом и делом Балканског Полуострва често се појаве барометарске депресије, којима су изазвани снажни ветрови са северног квадранта. У пролећу и јесени, међутим, поделом ваздушних притисака често се појави исто тако снажан, па и много снажнији, југоисточни ветар, „Кошава“, који нарочито дува на североисточном делу државе од Градишта до Београда и преко Баната до реке Мориша. Кошава у хладнијим месецима дува просечном честином од 40% и брзином од 16 км. час (односно 4.5 м. сек.), али је у извесним временима много јача и брзина јој се повећава до 70 и 90 км. на час. Снажни зимски ветрови често одувају снег са земље и нагомилају га у удубљењима земљишта, чиме сетва буде лишена заштитног снежног покривача и лако промрзне. У лету на против чести и снажни ветрови са северозападног квадранта исуше набрзо тле, изазивају нагло испаравање и повећавају сувоту ваздуха и сушу. Годишњи је режим киша у Војводини исти као код прошлог климатског типа, са изузетком што су локални плускови чешћи.

За Војводину је, осим тога, карактеристично да, поред источне Србије и извесних делова Јужне Србије, има најмању годишњу количину киша, мање од 60 см. према 60 до 70 см. у Шумадији, 70 до 100 см. у западном делу Србије, североисточној Босни, Славонији, 100 до 120 см. у централном делу Хрватске и Босне док њихови западни планински делови имају 120 до 200 см. као и Словенија. Још више атмосферских талога има јадранско приморје: Велебит и Горски Котар од 200 до 270 см., планине Кривошија, и Црне Горе 230 до 450 см. са максимумом на Црквицама од 464 см. — највећој количини у Европи — док на средњем делу Јадрана, од острва Премуде до Хвара и од Задра до Сплита, не падне више кише од 100 центиметра. Дурмитор, Сињајевина и Проклетија представљају велики бедем за кише, јер источно од њих нема више атмосферских талога од 100 до 75 см.

Велике Македонске котлине одликују се још мањом количином киша, у Битољу око 70., у Скопљу 50 см. годишње што одводи врло сувим крајевима. Осим тога изгледа да је у Јужној Србији граница између панонског и модифицираног медитеранског режима талога негде испод Скопља јер оно у мају и јуну има просечно тек нешто више кише (57 мм.) него у октобру (52 мм.), док Битољ има изразитији медитерански тип: у октобру је за 10 мм. више кише но у мају. Према географским ширинама Јужне Србије, могла би се бар у Македонији очекивати умерена годишња колебања температура, доста благе зиме и врела лета, али сем последњег није ни једно случај. У Битољу је на пр. због веће апсолутне висиче (620 м.) јануарска температура —1.40 а у Скопљу (245 м.) које је за 10 географске ширине северније, температура је —0.50 док су у јулу одговарајуће вредности 22.20 и 23.50 а годишња колебања 23.60 односно 24.00, скоро иста онолика као у најконтиненталнијим североисточним крајевима државе. Чак и редуцирана јануарска температура на морски ниво (коефици. 0.50) била би у Битољу 1.70, у Скопљу 0.70, које су према температурама на јужном приморју Јадрана за 70 до 90 ниже. У тим је вредностима елиминиран утицај неједнаких висина, а остала је само разлика у ширинама, па зато Битољ има осетно вишу јануарску температуру. Још јаснији се појам о Македонској клими добија ако се узме у обзир број дана са одређеним температурама. У Прилепу је за време жарког августа 1917 било 10 дана са максималном температуром преко 350, а у двама узастопним зимама просечно 59 мразних и 10 ледних дана (у којима

је макс. темп. испод 0°). С друге је стране у Битољу најниже забележена температура -25.80 , највиша 39.00 , амплитуда 64.80 — нешто мања од апсолутних амплитуда у континенталној Војводини и североисточној Србији. У целој је македонској области најчешћи ветар са северног квадранта, који се у Повардарју зове „вардарац“. После њега дувају ветрови са супротних праваца: са јужног квадранта 25 до 45% према 45 до 60% са северног. Вардарац је по својој природи зими снажан, сув и хладан, као и сви северни ветрови, лети слабији и прехладан. У зимској половини године просечна му је брзина 5.7, у летњој 5.1 м. сек.

Ф Л О Р А.

Географски положај и климатски услови у многоме утичу на разнолику флору наше земље, посматрајући је било у хоризонталном или вертикалном правцу простирања. У погледу климатском обично се дели на две области: приморску са средоземном, и унутрашњу с умерено-континенталном климом, која у планинским пределима и низији на северо-истоку прелази у праву континенталну.

Долином Вардара (уз воду) ка Демир Капији и котлином Дрима осећа се дах Медитерана, а с њим и развиће специјалне флоре (нар, смоква, маслина, мак, пиринач, дуван и др.). Пећ и Метохија заклоњени огромном пречагом Проклетије, представљају најтоплију област, где се ливаде три пута годишње косе. Идући северу мења се и изглед вегетације, који у многоме зависи од природе подлоге, нагиба земљишта и његове експозиције према сунцу.

У вертикалном правцу простирања пресуђује климатски утицај и зато се вегетација дели почев од: блата, мочара, тресава, ливада, шума ка алпијској флори (преко 2.000 метара висине).

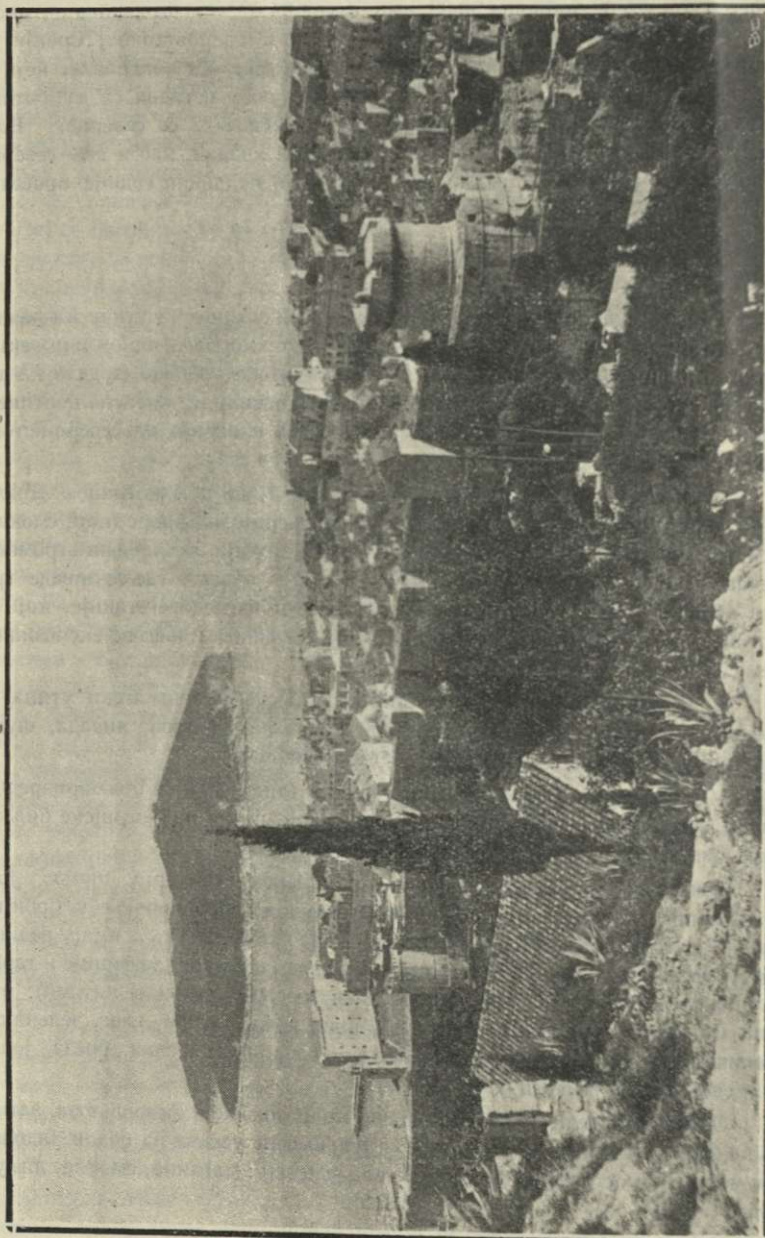
У Краљевини успевају све врсте жита, (види главу о пољопривреди), поврћа, варива и средње европског воћа, као и разне индустријске биљке, јужно воће, лиснато-шумско и зимзелено дрвеће.

Наша земља је пуна читавих комплекса прастарих шума. Још Др. Панчић 1871. године у књизи: „Шумско дрвеће и шибље у Србији“ наводи 71 род и 188 врста (species), које у нас дивље расту, а имају велику употребу као: бела лоза (за котарице и штапове), шимшир (за финије и тврђе столарске израђевине), липа, јавор, клен, кестен (дивљи и питоми), руј (Rhus Cotinus, L), па јасен, (Ailantus), драч, дрен, багрем, глог, зеленика, зелениче, јоргован, буква, храст, леска, граб, врба, јасика, бреза, јова, бор, јела, смрча, већа и т. д.

Од воћа највећи привредни значај имају шљиве и винова лоза, затим јабуке, крушке, ораси и друго воће. Јужно воће успева на обали Јадранског мора и на острвима. Од јужног воћа успевају: маслина, смоква, лимун и бадем.

Од индустријских и културних биљака су:

Памук, који се обдежава за кућну употребу у тиквешком и брегалничком округу, а нешто се извози (око 30.000 кгр.) за Солун. Код нас би се могао постићи много већи приход особито у ђевђелијској котлини; — кад би се омогућило наводњавање и вештачко ђубрење (superfosfat m).

ДУБРОВНИК СА ОСТРВОМ ЛОКРУМОМ.

Пиринач се гаји најбољи у Кочанима, у Струмици, Демир-Капији, (првенкаст и лошији) од две стотине година до данас. Када би се регулисала река Брегалница, могло би се надати да би околина Кочана подмирила сву

домаћу потребу. Још се производи у Бачкој, где се на истом земљишту две године сеје пиринач а две године кукуруз.

Питоми кестен налази се у Поречу (Јужна Србија) заклоњен од ветрова са врло мало снега зими, или нимало, затим у Струзи и околини има пуно кестењара (аналого шљиварима, шљивацама у Србији) у околини Тетова и Гостивара, манастира Дечана, око Призрена (овде упропастили Бугари за време окупације до 2000 дрвета). Као последњи остаци виђају се код Лознице неколико примерака, који једва животаре.

Има га у Хрватској од десне обале Купе до бикаћског округа у Босни, и у Словеначкој по обронцима и то: одоздо кестен, па на више буква, за њом смрча и јела. Једна кестенова шума постоји у Боки Которској.

Руј (*Rhus kotinus* L). Некада га је било много на Златибору који се звао по њему Рујно (М. Милићевић на једном месту вели: „Не знам ни зашто ни крозашто, али име Златибор већ сасвијем прети да утамани старо име Рујно, — ваљда пред сјајем злата, мора да мркне све, па чак и стара лепа рујева боја.“) У околини Ужица, Плеваља, Нове Вароши, Прибоја Пећи, Ђаковице и Призрена. У Црној Гори (око Ријеке Подгорице) Далмацији око Книна и Шибеника — употребљује се осушено лишће и младе гранчице за штављење мешина, при бојењу и шарању тканина и изради рујевог екстракта, који је у моди, много се тражи и добро плаћа.

Мак, *Афијон* (*Paraver Rhaeas*) поглавито се развија у Јужној Србији (Скопље—Беођелија) да су читава поља бела од мака у цвету. Сасацањем његових чаура (обично мај—јуни), излучи се смола, коју скидају. По статистичким податцима од 1920. год. извезено је око 66.350 кг. а пре рата и до 180.000 кг. опијума који спада у најцењеније наше врсте и сав се употребљује у медицини.

Лан (*Linum usitatissimum*) тражи брдске влажне крајеве и велики је пробирач терена, најбоље успева у новим крчевинама шума, и кад се ђубри ториним. Производи се по целој земљи за кућну потребу, а особито у брдовитом делу ваљевског, подринског и ужичког округа, у Босни, Славонији, околини Осијека, северном делу Баната и Словеначкој.

Кудеља (*Cannabis sativa*) конопља — из околине Лесковца, Врање, Бујановца — ради прављења канапа, конопаца, улара, колана и др.

Хмељ (*Humulus Lupulus*) се гаји у Словеначкој, Срему и Бачкој, нарочито је погодан за производњу белих пива.

Наут, *сезам* и *анасон* развија се у Јужној Србији (око Велеса. Криволака, Брегалнице, Струмице, срезу дојранском). Наут се једе под именом „леблебије“ или се пржи и служи као додатак кафи, од сезама се добија уље и сезамово млеко за израду ђетен-алве, анасон се меће у ракију и даје јој карактеристичан мирис и т. д.

Шећерна репа гаји се за производњу шећера.

У нашој земљи има пуно лековитих (официналних биљака), али не постоји нарочито интензивно и организовано скупљање, него народ спреми за своју личну потребу: кичицу (*Erythraea Centaurium*) белу липу (*Tilia Argentea*), бели слез (*Allthaea officinalis*), бесник (*Digitalis laevigata*), бобовњак (*Tamus Communis*), велик данче (*Pulmonaria officinalis*), видац (*Euphrasia offic.*), гавез (*Symphytum offic.*), дивља врбена (*Verbena offic.*), дивља паприка (*Vincetoxicum offic.*), калавер (*Salvia offic.*), лопух (*Petasites offic.*), мајкина душица (*Thymus Serpyllum*), матичњак (*Mellissa offic.*),

морач (*Foenikulum offic.*), невен (*Calendula offic.*), одољен (*Valerijana offic.*), пелен 'пелин', (*Artemisia absinthium*), хајдучка трава (*Achillea millefolium*; — бели; *Ach. clypeolata* — жути цвет) и т. д.

Од многих раритета треба поменути реликват из терцијера оморика (*Picea omorica* Panč), из ужичког округа и југоисточног дела Босне; њен фосилни предак налази се у Саксонској (Немачкој: *Picea omorikoides*, муника (*Pinus leokodermis*) на Златибору, *кривуљ* (*P. mughus*) на Јакупици (јуж. Србија) и Сувој Планини код Ниша; *Молика* (*P. Peuce*) на Перистеру ко Битоља.

О Х Р И Д.

Од специјалитета биљних *Ramondia Serbica* и *Ram. Na halia*: са Суве Планине, околине Призрена и другде, — чији се сродници налазе на Пиринејима и Кавказу, затим: *Pančićia Serbica* (Buc) *Malkolmia Serbica* Panč, *Agnilegia Pančići*, *Sempe vivum* *Kopaonikense* Panč.; *Rosa belgradensis* Panč. У јужној Србији дрвенаста љубичица (*Viola Košanji*) — и пуно алпијских биљака: *Myosotis alpinus*, *Leontopodium alpinum* (*Edelweiss*) и много других.

Ф А У Н А.

После пољопривреде сточарство долази као најглавније занимање становништва. Поред шталског сточарства постоје и крајеви у којима се стока преко лета одводи у шуме на испашу, а зими враћа у село на зимовник. У Краљевини се гаје све врсте домаћих животиња: овца, коза, свиња, говече, биво, коњ, магарац и мазга.

Без овце није скоро ни једна сеоска кућа. Њено месо служи као главна храна сеоског становништва, а њена кожа и вуна употребљавају се за домаћу прераду и израду одела и обуће. На југу и у приморју овцу замењује коза. Овче и козје коже су важан артикал за извоз.

Као радна снага за орање и вучу највише служи говече и биво. Биво

се гаји у јужним крајевима. Говеда се употребљавају још и за домаћу исхрану и извоз.

Свиње се такође гаје у великом броју и њихово се месо извози махом прерађено.

Коњи се гаје за јахање и вучу, али не у довољном броју, и морају се увозити и са стране. Најбољих коња има у Војводини. Магарци и мазге гаје се махом у Јужној Србији.

Од живине гаји се кокош, ћурка, пловка и гуска. Живина служи за исхрану становништва, али се такође и извози у прерађеном и живом стању. Јаја се такође извозе.

Пчеларство се такође гаји али у мањој мери него некада, док гајење свилених буба напредује.

Сем домаћих животиња има још и зечева, дивљачи и топлокрзних животиња. Број зверова опада, тако су се медведи задржали још по високим планинама, а курјака има у шумским пределима. Дивљачи има свуда, а највише зечева, дивљих пловака, јаребица и препелица. Сем тога има још топлокрзних животиња као што су: лисица, ласица, јазавац, куна и твора.

Речни риболов највише је развијен на Дунаву. Најважније речне рибе су: јесетра, моруна, шаран, сом и кечига. Од моруне и јесетре добија се ајвар. У планинским рекама има и пастрмака и ракова. У Црногорским, Босанским и Херцеговачким рекама има још и младице и белице. Риболова има и на језерима (нарочито на Охридском и Скадарском) у којима има: јегуља, уклева, и пастрмке. У приморју је риболов важан извор народне исхране. Од морских риба најважније су тујеви и сарделе. Сем тога вади се још и корал и сунђер.

GLAVA II.

CENTRALNA UPRAVA.**Sistem vladavine.**

Država Srba, Hrvata i Slovenaca je ustavna, parlamentarna i nasledna monarhija.

Zakonodavnu vlast vrše Narodna Skupština i Kralj zajednički. Narodnu Skupštinu sastavljaju poslanici, koje narod slobodno bira opštim, jednakim, neposrednim i tajnim glasanjem, sa predstavništvom manjina. Na svakih 40.000 stanovnika bira se po jedan poslanik. Ako višak stanovnika u jednoj izbornoj jedinici bude veći od 25.000, bira se i za taj ostatak jedan poslanik. Narodna Skupština bira se na 4 godine.

Izvršnu vlast vrši Kralj preko odgovornih ministara, po odredbama ustava.

Uprava u Kraljevini vrši se po oblastima, okruzima, srezovima i opštinama. Podela na oblasti vrši se zakonom prema prirodnim, socijalnim i ekonomskim prilikama. Jedna oblast može imati najviše 800.000 stanovnika. Dve ili više manjih oblasti mogu se spojiti u jednu veću. Konačnu odluku o tome donose oblasne skupštine dotičnih oblasti. No i takva oblast ne može imati više od 800.000 stanovnika.

Na čelu svake oblasti nalazi se veliki župan, koga postavlja Kralj i koji upravlja preko državnih organa poslovima državne uprave u oblasti. Za poslove mesnog, opštinskog, sreskog i oblasnog značaja ustanovljava se mesna, opštinska, sreska i oblasna samouprava uređjena na načelu izbornom. U krugu rada samoupravnih oblasnih uprava spadaju ovi poslovi:

1. Oblasne finansije: a) utvrđivanje oblasnog budžeta, b) raspolaganje oblasnim dažbinama koje se na osnovu zakona daju oblastima za pokriće oblasnih rashoda;

2) Oblasni javni radovi kao i gradjevinski propisi;

3) Staranje o unapredjenju oblasnih privrednih interesa: ratarstva, stočarstva, vinogradarstva, voćarstva, šumarstva, rečnog i jezerskog ribarstva, lova, kao i o tehničkim poljoprivrednim poboljšanjima;

4) Uprava oblasnim imanjima;

5) Briga o narodnom zdravlju u oblasti kao i o svima ustanovama, kojima se unapređuje zdravstveno stanje u oblasti;

6) Briga o socijalnim zadacima u oblasti;

7) Oblasne humane ustanove;

8) Oblasne saobraćajne ustanove;

9) Saradjivanje na unapredjenju prosvete u oblasti;

10) Saradjivanje na stručnom obrazovanju u oblasti;

11) Zavodjenje i održavanje ustanova za štednju, uzajamno pomaganje i osiguranje

12) Davanje mišljenja na zahtev vlade, po zakonskim predlozima, koji se tiču oblasti, kao i u opšte o svima drugim predmetima, za koje vlada traži njihovo mišljenje. I drugi poslovi mogu biti zakonom povereni oblasnim samoupravama.

Ako pojedine nabrojane poslove ne bi oblast mogla izvesti svojim sredstvima, država će na zahtev Oblasne Skupštine, a po odluci Narodne Skupštine, dati potrebna sredstva, ili će izvršenje tih poslova sama preduzeti.

Sudsku vlast vrše sudovi, koji su nezavisni. U izricanju pravde oni ne stoje ni pod kakvom vlašću, no sude po zakonima. Za celu Kraljevinu postoji samo jedan Kasacioni Sud, sa Sedištem u Zagrebu.

Državni Savet je vrhovni Upravni Sud.

Za pregled vrhovnih računa i nadziravanje nad izvršenjen državnog i oblasnih budžeta postoji Glavna Kontrola kao vrhovni računski sud.

USTAV

28. juna 1921 god. Skupština je izglasala Ustav i odmah po ovom izglasanju Kraljevina je dobila svoj osnovni zakon. O ovom Ustavu govori se kao o „Vidovdanskom Ustavu“ zbog toga, što je bio izglasan, t. j. ozakonjen na sam dan tog velikog narodnog praznika. Kraljevina je u Ustavu dobila zvanično ime: „Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca“.

Vidovdanski Ustav je sličan Ustavu predratne Kraljevine Srbije, ali on sadrži vrlo značajna preinačenja u odredbama s ciljem da zadovolji potrebe novih teritorija, koje su se ujedinile sa Kraljevinom Srbijom. On je prilično dugačak i detaljan u odredbama, i stalno predviđa zakone koji će se imati doneti za izvodjenje njegovih odredaba. U tom se on razlikuje od ustava pojedinih modernih država, koji su obično kratki, i koji sadrže u glavnom osnovne principe vladavine. Naš je Ustav skoro tri puta veći od Ustava Američkih Sjedinjenih Država, više od 21 puta veći od belgijskog i skoro 4 puta veći od japanskog Ustava.

Predmeti o kojima Ustav govori podeljeni su na sledeći način:

Deo I. Opšte odredbe

- „ II. Osnovna prava i dužnosti građana
- „ III. Socijalno ekonomske odredbe.
- „ IV. Državne vlasti.
- „ V. Kralj.
- „ VI. Namesništvo.
- „ VII. Narodna Skupština.
- „ VIII. Upravna vlast.
- „ IX. Sudska vlast.
- „ X. Državno gazdinstvo.
- „ XI. Vojska.
- „ XII. Izmene u Ustavu.
- „ XIII. Prelazna naredjenja.
- „ XIV. Zaključne odredbe.

III-ći Deo, koji se odnosi na socijalno ekonomske odredbe, određuje donošenje zakona za zaštitu i osiguranje radnika, kojima garantuje pravo organizacije u cilju poboljšanja njihovih ekonomskih prilika. Pored toga

predviđja izvođenje agrarne reforme kojim bi se eksproprisali veliki posedi i potom isparcelisali u male posede, koji bi se imali dati onima koji slobodno rade zemlju, naročito dobrovoljcima.

Zakon o pravu građana, ne samo da garantuje ljudima obična prava ličnosti kao što su: lična sloboda, neprikosnovenost kuće i slobodu štampe, već definiše ova prava do detalja.

Ustav odredjuje da svaki izglasani zakon od Narodne Skupštine mora biti u duhu Ustava, ali ni jedan sud niti tribunal nije ovlašćen da reši ustavnost jednog zakona. Skupština je jedini sud koji je nadležan da rešava o ustavnosti svojih zakona. Amandmani Ustava mogu se predložiti bilo od strane Kralja bilo od Skupštine, a oni prolaze kroz isti proces kao i zakonski predlozi, samo s tim izuzetkom što se amandmani mogu primiti ako $\frac{2}{3}$ od celokupnog broja poslanika glasaju za. Svaki predloženi amandman mora tačno da sadrži sve tačke Ustava, koje treba izmeniti ili dopuniti.

Ustavne Odredbe, kojese odnose na Krunu, Skupštinu i druga administrativna tela nalaze se u sekcijama koje govore o tim institucijama.

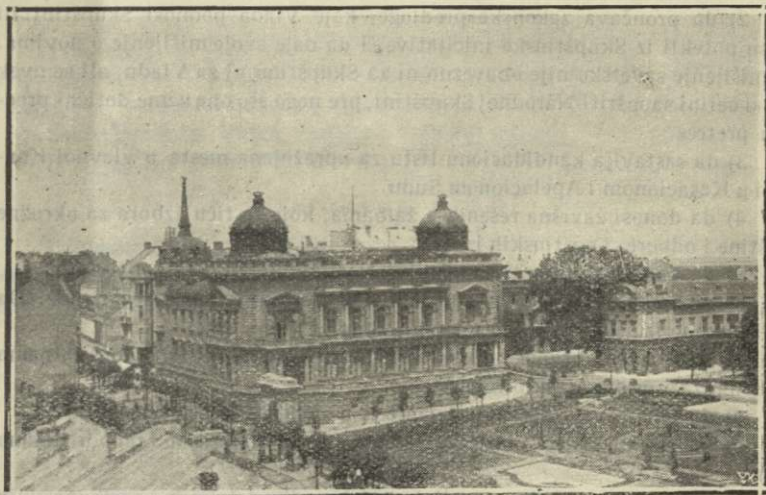
KRUNA

Prema Ustavu Kralj ima široku vlast za postavljanje i smenjivanje državnih činovnika; on ima pravo da objavljuje rat i zaključuje mir. Ali objavlja rata, u slučaju da država nije napadnuta ili joj nije obavljen rat, mora prvo biti odobrena od strane Skupštine. On ima pravo da pomiluje sve vojne i političke krivce. On može da sazove i raspusti Skupštinu, ali u poslednjem

NOVI DVOR U BEOGRADU.

slučaju Ukaz o raspuštanju mora da sadrži odredbu za nove izbore, koji se imaju izvršiti u toku od tri meseca, kao i odredbu za nov sastanak Skupštine u toku od četiri meseca. On ima pravo da izdaje dekrete kroz Ministarski Savet ili preko ministara pojedinačno, kao i vlast da stavi na snagu odredbe i pravilnike za izvršenje zakona, pod uslovom da su ovakve odredbe i pravilnici potpisani i od strane nadležnog ministra. On nema pravo glasa.

STARI DVOR U BEOGRADU.

Ako je Kralj odsutan i nalazi se van zemlje ili je onesposobljen bolešću, onda ga za to vreme predstavlja prestolonaslednik. Ali ako je prestolonaslednik maloletan, onda Kralja predstavlja Ministarski Savet, čija vlast za vreme trajanja njegovog regenstva ne sadrži i pravo raspuštanja Skupštine.

DRŽAVNI SAVET (O.T. 2—81, 26—85),

Državni Savet je vrhovno administrativno telo Kraljevine, a sastoji se iz 30 članova, od kojih 15 imenuje Kralj, a 15 bira Narodna Skupština. Izbor se vrši ovim načinom: Kralj predlaže Skupštini listu od trideset kandidata, između kojih ona bira petnaesticu, koje Kralj postavlja za savetnike; Narodna Skupština sa svoje strane predlaže Kralju listu od trideset kandidata, između kojih Kralj postavlja petnaesticu za savetnike. Na isti način se popunjavaju upražnjena mesta u Državnom Savetu.

Za članove Državnog Saveta mogu se postaviti samo oni viši činovnici ili javni radnici, koji imaju fakultetsku spremu i deset-godišnju državnu službu ili javan rad.

Najmanje dve trećine državnih savetnika moraju imati diplomu o svršenom pravnom fakultetu.

Članovi Državnog Saveta mogu biti uklonjeni sa svojih mesta, prevedeni u drugo zvanje držanve službe i u penziju stavljeni samo na osnovu sudske presude. Ali kad navršše 70 godina života, ili kad tako obole, da ne mogu vršiti svoju dužnost, moraju se staviti u penziju.

Predsednika i potpredsednika Državnog Saveta postavlja Kralj iz sredine Saveta na tri godine a na predlog Predsednika Ministarskog Saveta.

Državni Svet ima ove dužnosti:

1) da na poziv Vlade izradjuje zakonske predloge i nacрте administrativnih naredaba od opšteg značaja i da daje Vladi svoje mišljenje o predmetima, koje bi mu ona podnela.

2) da proučava zakonske predloge, koje Vlada podnosi Skupštini ili koji su potekli iz Skupštinske inicijative, i da daje svoje mišljenje o novima. Ovo mišljenje savetsko nije obavezno ni za Skupštinu ni za Vladu, ali se uvek mora u celini saopštiti Narodnoj Skupštini, pre nego što ona uzme dotični predlog u pretres.

3) da sastavlja kandidacionu listu za upražnjena mesta u glavnoj Kontroli i u Kasacionom i Apelacionom Sudu.

4) da donosi završna rešenja o žalbama, koje se tiču izbora za okružne skupštine i odbore, i opštinskih izbora;

5) da kao disciplinarni sud sudi državnim činovnicima;

6) da kao najviši upravni sud rešava o sporovima upravne prirode. Da rešava sukobe izmedju administrativnih vlasti;

7) da rešava u prvom i poslednjem stepenu sporove zasnovane žalbama protiv ukaza i ministaraskih rešenja;

8) da odobrava izuzetno stupanje u podanstvo Kraljevine;

9) da vrši nadzornu vlast nad samoupravnim jedinicama po odredbama zakona;

10.) da rešava sukobe o nadležnosti izmedju državnih i samoupravnih vlasti;

11) da vrši poslove koje mu odredjuju razni zemaljski zakoni.

Državnom Savetu mogu podnositi žalbe:

a) Glavna Kontrola u ime Države, ako je ukazom kakav državni materijalan interes povredjen u korist pojedinaca;

b) privatna i pravna lica:

Državni Svet se deli na šest odeljenja koja su stavljena od pet članova. On donosi punovažne odluke kad je na sednici najmanje devet članova zastupljeno, i to prostom većinom. Ako su glasovi podeljeni, onda se smatra da je većina na onoj strani na kojoj je predsednik, ili njegov zastupnik.

Državnom Savetu podredjeni su upravni sudovi, kojih ima šest: u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Celju, Dubrovniku i Skoplju.

SASTAV ODELENJA DRŽAVNOG SAVETA I DELOKRUG RADA PO ODELENJIMA U 1926. GODINI.

I. ODELJENJE

Sastav Odeljenja:

Predsednik g. Dr. Mihailo Poličević; članovi g. g.: Dr. Rudolf Sardelić, Dr. Radoje Jovanović, Lazar Jankulović i Dr. Maksim Rošić. — Zamenici — članovi Saveta g. g. Dr. Jovan Bogdanov i Dr. Stevan Sagadin.

Pisari g.g. Branislav Todorović, Božidar Vukašinić i Ljubomir Marković.

Delokrug rada:

Administrativne sporove i ostale predmete Min. Finansija, koji nisu dodeljeni VI Odeljenju, predmete po zakonu o neposrednom porezu; presude Upravnog Suda u Dubrovniku.

II. ODELJENJE

Sastav Odeljenja:

Predsednik g. Dr. Tugomir Alaupović; članovi: g. g. Ilija Djukanović, Dr. Nikola Djordjević, Dr. Stevan Sagadin i Mihailo Radivojević. — Zamenici — članovi Saveta g. g. Dr. Sava Vukanović i Andra Petrović. Sekretari g. g. Vinko Vlatković i Milivoje Lujčić. Pisar g. Ljubomir Maksimović.

Delokrug rada:

Predmete Min. Agrarne Reforme, Izjednačenja Zakona, Vera, Trgovine i Industrije, Narodnog Zdravlja, Poljoprivrede i Voda, Socijalne Politike i Prosvete.

III. ODELJENJE

Sastav Odeljenja:

Predsednik g. Pera Petrović, članovi: g. g. Mihailo Cerović, Dr. Dominiko Maci, Ivan Škarija, Svetislav Paunović. Zamenici—Članovi Saveta g. g. Mih. Radivojević i Todor Stošić. Sekretar g. Božidar Protić. Pisari g. g. Miloš Prokopijević i Aleksandar Atanacković.

Delokrug rada:

Predmete Predsed. Min. Saveta, Min. Spoljnih Poslova, sve samoupravne stvari po zakonu o opštinama, po zakonu o uredjenju okruga i srezova, zakonu o oblasnim samoupravama, zakonu o opštinskim, sreskim i okružnim budžetima, disciplinske krivice, presude Upravnog Suda u Sarajevu i sukobe o nadležnosti.

IV. ODELJENJE

Sastav Odeljenja:

Predsednik g. Velislav Vulović; članovi g. g. Dimitrije Popović, Živojin Arandjelović, Andra Petrović i Todor Stošić. — Zamenici — članovi Saveta g. g. Ibrahim Defterdarević i Petar Blagojević. Sekretar g. Albin Grbavčić. Pisar g. Bogdan Majstorović.

Delokrug rada:

Predmet Min Voj. i Mornarice, Pravde, Šuma i Ruda, po zakonu o poroti, presude Uprav. Sudova u Beogradu i Skoplju.

V. ODELJENJE

Sastav Odeljenja:

Predsednik g. Milisav Raičević; članovi g. g. Ibrahim Defterdarević,

Dr. Mita Mušicki, Petar Blagojević i Živojin Babić. — Zamenici — članovi Saveta: g. g. Živojin Arandjelović i Dr. Radoje Jovanović.

Sekretar g. Petar Manojlović.

Pisar g. Aleksandar Davinić.

Delokrug rada:

Predmete Min. Saobraćaja, Gradjevina, Pošta i Telegrafa, presude Upr. Sudova u Zagrebu i Celju.

VI. ODELEJNJE

Sastav Odeljenja:

Predsednik g. Dr. Aleksa Stanišić; članovi g. g. Dr. Sava Vukanović, Dr. Jovan Bogdanov, Janko Spasojević i Stevan Nešić. — Zamenici Članovi Saveta g. g. Dim. Popović i Dr. Rudolf Sardelić.

Sekretari: g. g. Dr. Danilo Danić, Petar Davidović i Djura Popović.

Delokrug rada:

Carinske i trošarinske predmete, predmete po zakonu o taksama, monopolске krivice, predmete po devizama i valutama.

GLAVNA KONTROLA (O.T. 32—40).

Glavna Kontrola je osobeno nadležstvo i računski sud, za pregled državnih računa. Ona se sastoji iz predsednika i jedanaest članova, koje postavlja Kralj na predlog Narodne Skupštine iz kandidacione liste, koju sastavlja Državni Savet i na kojoj je predloženo dva puta onoliko kandidata, koliko je praznih mesta. Članovi glavne Kontrole imaju rang sudije Kasacionag Suda, a njen predsednik čin državnog savetnika. Predsednik i članovi Glavne Kontrole uživaju istu nepokretnost kao i članovi Državnog Saveta.

Glavna Kontrola pregleda, ispravlja i likvidira račune opšte administracije i svih računopolagača prema državnoj blagajnici. Ona motri, da se ne prekorači ni jedan izdatak po budžetu i da se neka suma ne prenosi iz jedne budžetske partije u drugu. Ona završuje račune svih državnih uprava i dužna je prikupljati sve potrebne dokaze i obaveštenja.

Završni državni račun podnosi se Narodnoj Skupštini na rešenje sa primedbama Glavne Kontrole, i to najdalje za jednu godinu, računajući od završetka svake računске godine.

Ministarska odgovornost za izdatke prestaje tek onda kad te izdatke overi Glavna Kontrola. Ona daje svoje mišljenje o svima budžetskim pitanjima dotičnim ministrima, kad oni to zatraže. Ona vrši kad nadje za shodno vanredne preglede državnih kasa, kao i one koje stoje pod državnim nadzorom. Ona rešava i naredbu prema podnesenim dokumentima veličinu penzije, a po postojećim zakonima onim činovnicima, koji su stavljeni u stanje pokoja.

Računoispitači su organi Glavne Kontrole, i oni su zastupljeni u mesnim kontrolama, kao i okružnim i sreskim.

Predsednik g. Srećko Tešić.

Šef kabineta g. Aca Popović.

Članovi: g. g. Milan Vukičević, Mihajlo Protić, Dr. Josip Sertić, Nikola Konjović, Hilarije Vodopivec, Miloš Stojilković, Miloško Vasović, Dr. Anta Štambuk, Sima Milošević, Miloš Stevanović, Danilo Tričković.

Načelnik g. Nikola Nikolić, g. Milan Radojković.

Načelnik sud. od. g. Petar Andrejević.

Načelnik insp. od. Pavle Šarčević.

Šef Adm. od. g. Jože Žnidaršić.

Gl. Sekretar g. Dr. Stevan Popović.

MINISTARSKI SAVET.

Ministarski Savet, koji se sastoji iz svih ministara pod predsedništvom Predsednika Vlade, fungira kao egzekutivni organ vladavine. Ministarski Savet određuje i sprovodi unutrašnju i spoljnu politiku Vlade. Ministarski Savet odgovoran je za sva svoja dela Kruni, koja ih postavlja i Narodnoj Skupštini. Trajanje njihovog službovanja zavisi od potpore koju Vlada ima u Narodnoj Skupštini. Ministar može biti postavljen kao administrativni upravljač jednog Ministarstva, ili može biti imenovan kao Ministar bez portfelja.

Kralj i Narodna Skupština mogu optužiti ministre za povredu Ustava i zemaljskih zakona učinjenu u službenoj dužnosti. Za štete koje ministri učine nezakonitim vršenjem službe odgovara država. Ministar može biti optužen kako za vreme trajanja svoje službe tako i za pet godina posle odstupanja. Predlog da se Ministar optuži mora se učiniti pismeno i mora sadržavati tačke optuženja. Kad Ministra optuži Narodna Skupština odluka o stavljanju Ministra pod sud ima se doneti većinom od dve trećine glasova prisutnih članova.

Ministrima sudi Državni Sud. Državni Sud čine: šest državnih savetnika i šest kasacionih sudija, koje svako od ovih tela bira kockom u svojoj plenarnoj sednici. Predsednik Kasacionog Suda je Predsednik Državnog Suda.

KABINET PREDSEDNIŠTVA MINISTARSKOG SAVETA (O.T. 6-42).

U poslove Kabineta spada sve ono, što predsednik Ministarskog Saveta obavlja kao šef Ministarskog Saveta. Kabinet Predsednika Ministarskog Saveta deli se na: a) političku i b) administrativnu sekciju.

Predsednik Minist. Saveta: g. Nikola P. Pašić.

V. d. šefa kabineta (T. 39—12), cavetnik poslanstva g. Boško Hristić.

Sekretar g. Vlada Sokolović.

Pri predsedništvu Ministraskog Saveta nalaze se još: Odeljenje za štampu i Odeljenje za izvršenje međunarodnih ugovora. Odeljenje za izvršenje međunarodnih ugovora ima četiri sekcije: političku, za naknadu štete, ekonomsko-fnansijsku i saobraćajnu sekciju.

MINISTARSTVA

U Vladi Kraljevine S. H. S. postoje sedamnaest ministarstava — svako pod upravom jednog Ministra, koji je odgovoran za administraciju svog resora.

Ministarstvo Inostranih Dela, (O.T. 1-52) bavi se u glavnom svima poslovima koji su u vezi s odnosima Kraljevine s inostranstvom. Ministar ima svoga pomoćnika. Ministarstvo se deli na četiri odeljenja: političko administrativno, konsularno-trgovačko i blagajničko odeljenje. Svako od ovih odeljenja ima svog direktora.

Ministar: g. Dr. Momčilo Ninčić.

Pomoćnik: g. Jovan Marković.

Šef kabineta: g. Aleksandar Vukčević.

Gen. Direktor Polit. od. g. Jevrem Tadić.

Gen. Direktor Pravn. od. g. Jovan Milanković.
 Gen. Direktor od. za ugovore g. Otokar Ribarž.
 Direktor Konsul. Komerc. od. g. M. Antić.
 Šef protola, g. J. Lj. Novaković.
 Šef od. za štampu: g. Miloš Ivković.
 Načelnik Blagajn. od.: g. Jovan Mihajlović.

Ministarstvo za izjednačenje Zakona (O.T. 98) radi na izjednačivanju svih zakona u Kraljevini u cilju uspostavljanja jednog zakonskog sistema za celu zemlju. Za izradu zakonskih projekata Ministar određuje stručne komisije od javnih radnika i činovnika iz cele države. Mišljenja komisijska su samo informativnog karaktera.

Ministar: g. Dr. Milan Sršić.
 Šef kabineta: (T. 1-83) g. Miloš Rakonjac.
 Načelnik Opšt. od.: g. Andra Dinić.
 Načelnik Zakon. od.: g. Dušan Nikolajević.

Ministarstvo Unutrašnjih Dela (O.T. 38-25, 38-26, 38-27) je nadležno za održanje unutrašnjeg reda i poretka u zemlji, i ono je kao takvo vrhovna uprava i nadzorna vlast nad svima policijskim vlastima i organima u zemlji. U sastav Ministarstva ulaze: Kabinet Ministrov, Upravno Odeljenje, Samoupravno Odeljenje, Odeljenje Javne Bezbednosti, Inspektorsko Odeljenje, Odeljenje za državnu zaštitu, Odeljenje za Banat, Bačku i Baranju, Odeljenje za Bosnu i Hercegovinu, Odeljenje za Hrvatsku i Slavoniju, Odeljenje za Slovenačku i Dalmaciju i Odešak Računovodstva.

Ministar: g. Boža Maksimović.
 Pomoćnik: g. Žarko Milovanović.
 Šef kabineta: (T. 1-90) g. Dr. Milutin Stanojević.
 Načelnik Od. za Drž. Zašt.: g. Radomir Todorović.
 Načelnik Jav. Bezbedn.: g. Žika Lazić.
 Načelnik za Ban. Bač. Bar.: g. Dimitrije Aleksijević.
 Načelnik za Hrv. i Slav.: g. Dr. Havliček.
 Načelnik za Sloven. i Dalm.: g. Dr. Fran Svetek.
 Načelnik za Bosnu i Herc.: g. Drag. Arsić.
 Načelnik Upr. odelj.: g. Ljuba Krunic.
 Načelnik Insp. odelj.: g. Kosta Janković.
 Načelnik Samoupr. od.: g. Kosta Katić.

Svoje odluke Ministarstvo sprovodi preko župana, odnosno okružnih načelnika, pod kojima su podžupani i sreski načelnici.

Žandarmi stoje u pogledu discipline i snabdevanja pod vojnom upravom, a u pogledu službe podčinjeni su šefovima upravno-policijskih nadležstava.

Službeni organ odseka Javne Bezbednosti je „Policijski Glasnik“, a „Policija“ je stručni časopis.

Ministarstvo Gradjevina (O.T. 10-91, 10-92, 10-93, 10-94) izrađuje i održava sve vrste državnih gradjevina, pravi i održava državne puteve i mostove, i vrši nadzor nad javnim i radom samoupravnih i privatnih inženjera, arhitekta i preduzimača. U sastav Kabineta ulaze: Kabinet Ministrov, Opšte Odeljenje, Inženjersko Odeljenje, Arhitektonsko Odeljenje, Računsko Odeljenje i Ekonomsko Odeljenje. Na čelu pojedinih odeljenja nalaze se načelnici.

Ministar: g. Nikola Uzunović.
 Pomoćnik: g. Mihajlo Knežević.
 Šef kabineta: (T. 13-48) ing. g. Bogoljub Jojić.
 Načelnik Opšt. od.: ing. g. Vlada Novaković.

Načelnik Inžinj. o.d.: ing. g. Filip Trifunović;
 Načelnik Arhitekt. o.d.: Arh. g. Pera Popović.
 Načelnik Rarun. o.d.: ing. g. Gavra Perunović.
 Načelnik Ekon. o.d.: ing. g. Jordan Vidanović.

Gradjevinске дирекције су обласни органи Министарства Градјевина. Свака дирекција дели се на: опште и стручно оделjenje. Градјевинских Дирекција има седам, и то: у Дубровнику, Крушевцу, Љубљани, Новом Саду, Сарајеву, Скопљу и Загребу. Градјевинске дирекције деле се на секције, али поред њих постоје и засебне градјевинске секције за град Београд и за округ Београдски.

Sem toga postoje секције за реконструкцију puteva i изградњу mostova.

Министарство Просвете (О.Т. 1-71) је Врховна и надзорна управа над свом јавном и приватном наставом у Краљевини.

Под његовим надзором стоје сва учена, književna i уметничка друштва, све просветне, културне и просветно humane установе и zavodi, као i сви просветни i школски fondovi.

У састав Министарства улазе: Кабинет Министра, Опште Оделjenje, Оделjenje за Средњу Наставу, Оделjenje за Основну Наставу, Оделjenje за Уметност i Задужбинско Оделjenje. На челу оделjenja, sem ovog последњег, стоје начелници. Под Министарство Просвете спадају i оделjenja за просвету i веру у Загребу i Љубљани.

Министар: г. Стјепан Радић.

Подсекретар: г. Јосип Пасарић.

Помоћник: г. Др. Никола Андрић.

Шеф кабинета: (Т. 10-83) г. Др. Стјепан Заић.

Начелник Општ. о.д.: г. Др. Стј. Заић.

Начелник: за основ. наставу: г. Др. Стј. Ћажковец.

Начелник за средњу наставу: г. Дим. Магарашевић.

Начелник Задужб. оделј.: г. Ђорђе Ђорђевић.

Начелник Уметн. оделј.

Министарство Правде (О.Т. 1-56) управља свим административним пословима судова; израђује пројекат допуне i измене за законе; надгледа судове i казнене завезде у извршењу правила; стара се о накнади штете почињене ратом. У састав Министарства улазе: Кабинет Министров, Административно Оделjenje, Оделjenje за Израду Законских Пројеката, Оделjenje за Казнене Завезде i Računovodstvo, Оделjenje за Накнаду Штете, Оделjenje за Секвестар, Управа за ратну штету, Оделjenje за Банат, Баčku i Баранју, Оделjenje за Хрватску i Славонију, Оделjenje за Далмацију i Словеначку, Оделjenje за Црну Гору i Оделjenje за Босну i Херцеговину.

Министар: г. Марко Ђурић.

Шеф кабинета: (Т. 5-46) г. Радослав Богдановић.

Начелник одел. за Хрв. i Сл.: г. Др. Милан Куглер.

Начелник одел. за казн. завезде: г. Др. Милан Костић.

Начелник одел. за Војводину: г. Др. Лазар Радишић.

Начелник одел. за Босну i Herz.: г. Мирко Кузмић.

Начелник за израду зак. пројеката: г. Милан Д. Петровић.

Министарство Саобраћаја (О.Т. 4-48) стара се о градjenju i експлоатацији државних жељезница Краљевине, као i државног речног i поморског бродарства. Sem toga води надзор над приватним i повлашћеним жељезницama i бродарским предузећима. Министарство се такође стара о uređenju i uvodjenju

automobilskog i vazduhoplovnog saobraćaja, kao i uvođenju električnog saobraćaja.

Sem toga održava vezu sa stranim saobraćajnim ustanovama i uzima uдела na kongresima i konferencijama koje se odnose na saobraćaj.

U sastav Ministarstva ulaze: Administrativno Pravno Odeljenje, Tehničko Odeljenje, Brodarsko Odeljenje i Saobraćajno Komercijalno Odeljenje. Pod Ministarstvo spada još i Generalna Direkcija Železnica, koja se stara o redovnom i urednom saobraćaju i u tom smislu izdaje potrebna uputstva, propise i naredjenja pojedinim železničkim direkcijama u Kraljevini. Ona ima ova odeljenja: građevinsko, mašinsko, saobraćajno, komercijalno, ekonomsko administrativno-pravno, finansijsko i odeljenje za kontrolu prihoda. Na čelu svakog od ovih odeljenja nalazi se po jedan načelnik. Pojedine direkcije državnih železnica nalaze se u: Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Subotici i Ljubljani.

Sem toga postoje i zasebne direkcije kao: Direkcija rečnog Saobraćaja, Direkcija za gradjenje novih železnica, Direkcija Pomorskog Saobraćaja.

Ministar: g. Krsta Miletić.

Pomoćnik: g. Bora Popović.

Šef kabineta: (T. 10-76) g. Radomir Čadević.

Načelnik adm. prav. od.: g. Žarko Čupić.

Načelnik saobrać. od.: g. Svetolik Lukić.

Načelnik brodarskog od.: g. Nikola Verona.

Načelnik mašinskog od.: g. Žarko Zavadil.

Gen. Direktor Železn.: g. Vladimir Babović.

Pomoć. Gen. Dir.: g. Leonida Franić.

Šef kabineta: g. Đorđe Jeftić.

Načelnik građ. od.: g. Đorđe Jeftović.

Načelnik mašin. od.: g. Đorđe Lazić.

Načelnik saobrać. od.: g. Ivan Kelep.

Načelnik ekonom. od.: g. Božidar Glumac.

Načelnik finan. od.: g. Spasa Nedeljković.

Načelnik adm. prav. od.: g. Radoje Vulović.

Načelnik komerc. od.: g. Drag. Marković.

Načelnik kontrole prihoda: g. Andra Petrović.

Gen. Direktor Rečnog Saobr.: g. Stanoje Milojević.

Pomoćnik Gen. Dir.: g. Jevrem Popović.

Načelnik nautič. od.: g. Evgenije Luteroti.

Načelnik građ. tehn. od.: g. Milan Jovanović.

Načelnik mašinskog od.: g. Atilije Meneto.

Načelnik računskog od.: g. Mihajlo Pavlović.

Načelnik prav. od.: g. Svetolik Gajić.

Ministarstvo Pošta i Telegrafa (O.T. 22-28) je vrhovno administrativno telo poštansko telegrafске i telefonske službe u Kraljevini.

U sastav Ministarstva ulaze ova odeljenja: opšte poštansko, telegrafsko-telefonsko, ekonomsko i kontrolno odeljenje. Sem toga pri Ministarstvu postoji i Računovodstvo i Mesna Kontrola. Kao stručno savetodavno telo postoji Poštansko-Telegrafski Savet. Radi neposrednog nadzora poštanskog, telegrafskog i telefonskog saobraćaja postoji Direkcija Pošta i Telegrafa, koja pod sobom ima oblasne direkcije. Svaka Direkcija ima pet odeljenja: opšti, poštanski, telegrafsko-telefonski, ekonomni, i računsko kontrolni odeljenje.

Oblasne direkcije nalaze se u: Beogradu, Skoplju, Zagrebu, Ljubljani, Novom Sadu, Sarajevu, Splitu i Cetinju.

Ministar: g. Dr. Benjamin Šuperina.

Šef kabineta: (T. 1-97) Ing. g. Mutimir Kodžić.

Gen. Direktor: g. Dragutin Dimitrijević.
 Pomoćnik Gen. Dir.: g. Dr. Željko Horvat.
 Načelnik Opšteg od.: g. Dr. Drag. Frank.
 Načelnik Pošt. od.: g. Milan Popović.
 Načelnik Telegr. telef. od.: g. Milan Đorđević.
 Načelnik Ekonomnog od.: g. Milan Riznić.
 Načelnik Kontrolnog od.: g. Miloš Kovačević.

Za vršenje poštansko-čekovnog i virmanskog prometa postoji Poštanska Štedionica Kraljevine S. H. S. Ona je osnovana u državnoj upravi i pod državnim jemstvom. Direkcije poštanske štedionice i čekovnih zavoda nalaze se u: Beogradu, Sarajevu, Ljubljani i Zagrebu.

Ministarstvo Vojske i Mornarice (O.T. 13-60) stoji na čelu vojnih i marinskih institucija i upravlja svim poslovima koji su u vezi sa odbranom i zaštitom zemlje.

U sastav Ministarstva ulaze: Ministrov Kabinet, Djeneralštabno Odeljenje, Adjutansko Odeljenje, Ekonomsko Odeljenje, Artiljerisko-Tehničko Odeljenje, Kontrolno Odeljenje, Inžinjersko-Tehničko Odeljenje, Sanitetsko Odeljenje, Sudsko Odeljenje, Veterinarsko Odeljenje, Odeljenje za Mornaricu (Zemun), Odeljenje za Vazduhoplovstvo (Novi Sad) i Vojno-Geografski Institut.

Ministar: g. Dušan Trifunović, arm. đeneral.

Pomoćnici: g. g. Miloš Mihajlović i Miloš Jovanović, div. đenerali.

Šef kabineta: g. Vojislav Anđelković, pukovnik.

Načelnik Đeneralšt. odeljenja: g. Milorad Petrović, pukovnik.

Načelnik Adjut. odeljenja: g. Milutin Stanojević, brig. đeneral.

Načelnik Art. tehn. odeljenja: g. Milivoj Joksimović, brig. đeneral.

Načelnik Sudskog odeljenja: g. Vladimir Jovanović, brig. đeneral.

Načelnik Inž. tehn. odeljenja: g. Radisav Zečević, div. đeneral.

Načelnik Ekonomnog odeljenja: g. Radovan Obradović, div. đeneral.

Načelnik Veterinar. odeljenja: g. Ivan Cvetković, pukovnik.

Načelnik Sanitetskog odeljenja: g. Sima Karanović, brig. đeneral.

Načelnik Vazduhopl. odeljenja: g. Radisav Stanojlović, div. đeneral.

Načelnik Mornarice g. Viktor Vikerhauzen, kontra admiral.

U resor Ministarstva ulaze:

a) Vojni izaslanici u: Rimu, Parizu, Bukureštu, Atini, Pragu, Budimpešti i Tirani;

b) Glavni Djeneralštab u Beogradu, koji se deli na pet odeljenja: operativno, obaveštajno, nastavno, saobraćajno i istorisko;

c) Trupne Inspekcije: pešadiska, artiljeriska, inžinjerska, konjička, sanitetska i ekonomska;

d) Vojna Akademija;

e) Komanda Kraljeve Garde;

f) Armije, koje se dele na četiri armijske oblasti. Prva Armiska oblast, sasedištem u Novom Sadu, deli se na pet divizijskih oblasti: Drinsku

(Valjevo), Dunavsku (Beograd), Šumadisku (Kragujevac), Timočku (Zaječar), i Potisku (Subotica).

Druga Armiska Oblast, sa sedištem u Sarajevu deli se na četiri divizijske oblasti: Bosansku (Sarajevo), Jadransku (Mostar), Vrbasku (Banja Luka), Zetsku (Cetinje). Pod nju spada i komanda Boke Kotorske (Erceg Novi).

Treća Armiska Oblast, sa sedištem u Skoplju deli se na četiri divizijske oblasti: Bitoljsku (Bitolj), Vardarsku (Skoplje), Kosovsku (Priština) i Moravsku (Niš).

Četvrta Armiska Oblast deli se na tri divizijske oblasti: Savsku (Zagreb), Dravsku (Ljubljana), Osječku (Osijek). Pod nju spadaju još i prva Konjička Divizija (Zagreb) i Druga Konjička Divizija (Niš).

g) Komanda Mornarice u Beogradu;

h) Komanda Žandarmerije u Beogradu;

i) Komanda Granične Trupe u Skoplju;

j) Komanda Beograda;

k) Železnička Komanda u Slavonskom Brodu;

l) Glavna auto-komanda u Beogradu;

m) Dve vazdušne komande, u Novom Sadu i Kotoru.

Pod Ministarstvo Vojske i Mornarice spada još i:

1.) Sudovi: Veliki Vojni Sud, Vojni Sud za Oficire, i Vojno-Disciplinski Sud; svi sa sedištem u Beogradu.

2.) Oficirske Škole: Artiljeriska Škola gadjanja, Pešadisko-oficirska škola, i škola za rezervne oficire; sve sa sedištem u Sarajevu.

3.) Razne vojne ustanove i tehničke radionice.

Ministarstvo Finansija (O.T. 2-78) vodi računa o državnim finansijama, priprema i izrađuje predlog budžeta, prikuplja porezu i taksu i rukuje carinama, vrši nadzor nad svim ustanovama finansijske struke i nad samoupravnim finansijama. Ovo ministarstvo takodje upravlja državnim dugovima i državnim dobrima. Ono rešava sva pitanja valute i izdavanja papirnog i metalnog novca.

U sastav Ministarstva spadaju: Kabinet Ministrov, Generalni Inspektorat i devet Generalnih Direkcija: Generalna Direkcija Državnog Računovodstva, Generalna Direkcija Neposrednih Poreza, Generalna Direkcija Posrednih Poreza, Generalna Direkcija Carina, Generalna Direkcija Državnih Dugova, Generalna Direkcija Državnog Pravobranilaštva, Generalna Direkcija Katastra Generalna Direkcija Državnih Dobra. Na čelu svake Direkcije stoje Generalni Direktori.

Ministar: g. Dr. Milan Stojadinović.

Drž. podsekretari: (T. 40-16) g. Mirko Hajderfer. i g. Andra Petrović.

Šef kabineta: (T. 2-47, 1-63) g. Vitomir Stojković-Konstantinović.

Inspektor kabineta: g. Jože Znidaršič.

Gen. Inspektor: (T. 1-85, 11-17, 6-62) g. Adolf Jakovljević.

Gen. Direktor Neposr. Poreza: (T. 9-77) g. Dr. Dušan Letica.

Gen. Direktor Posred. Poreza: (T. 1-72) g. Bernard Robiček.

Gen. Dir. Drž. Dugova: (T. 44, 21-87) g. Adolf Jakovljević.

Gen. Dir. Pravobran. odv. (T. 1-17) g. Mihajlo Dimitrijević.

Gen. Dir. Drž. Dobra: (T. 8-34) g. Bratislav Stojanović.

Gen. Dir. Katastra: (T. 4-64) g. Stanoje Nedeljković.

Gen. Dir. Carina: (T. 17-99; 40) g. Vasa Dimitrijević.

Gen. Dir. Drž. Računov.: (T. 1-88, 1-64) g. Dr. Dragutin Dučić.

Direktor Drž. Monopola: (T. 1-57) g. Stevan Todorčić.

Pokrajinske finansijske uprave postoje za Srbiju, Crnu Goru i za Banat, Bačku i Baranju u Novom Sadu. Delegacije Ministarstva Finansija: za Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu, za Sloveniju u Ljubljani, za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu, i za Dalmaciju u Splitu.

Berze postoje u: Beogradu i Zagrebu, a produktna Berza u Novom Sadu.

Saveza Novčanih Zavoda ima u: Zagrebu, Beogradu i Ljubljani.

Zadružnih Saveza, koji se bave i novčanim poslom ima u Banja Luci, Beogradu, Celju, Ljubljani, Sarajevu, Splitu i Zagrebu.

Samostalna Monopolska Uprava je sa sedištem u Beogradu. Ona ima svoje oblasne direkcije u: Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i Splitu. Umonopolske artikle u Kraljevini S. H. S. spadaju: duvan, žižice, so, petrolej, taksene hartije, cigaretni papir, sve vrste maraka i hartija od vrednosti.

Ministarstvo Trgovine i Industrije stara se o spoljnoj i unutarnjoj trgovini, industriji, zanatstvu, o kreditu za privredne ciljeve o osiguranju života, imanja i dr., o nastavi po svima granama trgovine, zanatstva i industrije. Ono vodi nadzor nad osnivanjem korporacija, banaka i drugih preduzeća.

U sastav Ministarstva ulaze: Kabinet Ministrov, Administrativno Odeljenje, Odeljenje za Unutrašnju Trgovinu i Trgovinsku Nastavu, Odeljenje za spoljnu trgovinu i trgovačku politiku, Odeljenje za industriju i za natstvo, Odeljenje za kreditne ustanove i osiguranje.

Ministar: Dr. Ivan Krajač.

Pomoćnik: g. Dr. Franjo Gospodnetić.

Šef kabineta: (T. 26-63) g. Dr. Mirko Pećar.

Načelnik Administ. ođ.: g. Momčilo Bojić.

Načelnik Odelj. za unutr. trgov.: g. Dr. Stevan Krpan.

Načelnik za spolj. trgov.: g. Dr. Milan Todorović.

Načelnik odelj. za industriju i zanate: g. Milivoj M. Savić.

Načelnik odelj. za kredit. ustanove: g. Dr. Milan Radosavljević.

Odsek za saobrać. putnika: g. Dr. Žižek.

Uprava za zaštitu ind. svojine: načelnik g. Dr. Šuman.

Ustanove Ministarstva su:

1. Uprava za zaštitu industrijske svojine;
 2. Državni Zavod za unapredjenje industrije i zanatstva;
 3. Državni industrijsko-zanatski muzej;
 4. Trgovinski inspektorat u Skoplju;
 5. Odeljenje Ministarstva Trgovine i Industrije u Zagrebu;
 6. Odeljak Ministarstva Trg. i Ind. u Ljubljani;
 7. Odeljenje Ministarstva Trg. i Ind. u Sarajevu;
 8. Odeljak Ministarstva Trg. i Ind. u Splitu;
 9. Povlašćene trgovačke agencije Kraljevine S. H. S. u inostranstvu.
- Od privrednih organizacija u Kraljevini S. H. S. postoje trgovačke, industrijske i zanatlijske (obrtnečke) komore u svima većim mestima u Kra-

ljevinu. U Beogradu postoji Centrala industrijskih korporacija. Sem komora postoje i razna trgovačka, industrijska i zanatlijska udruženja i organizacije.

Ministarstvo Poljoprivrede i Voda (O. T. 1-01) vodi računa o unapređenju svih grana poljoprivrede i o razvijanju i eksploataisanju celokupne vodene snage u zemlji. Ono kontroliše i upravlja poljoprivrednim školama i vrši propagandu za uvodjenje novih metoda u radu i organizaciji poljske privrede. U njegov resor spada još i Državna Klasna Lutrija.

U sastav Ministarstva ulaze ova odeljenja: administrativno, za poljoprivrednu nastavu, za ratarstvo, za stočarstvo, za vinogradarstvo, za agrarnu politiku i kooperative, veterinarsko i odsek za računovodstvo.

Ministar: (T. 18-53) g. Dr. Vasa Jovanović.

Šef kabineta: (T. 10-15) g. Boško Novaković.

Gener. Direktor Voda: g. Moris Vinjero.

Načelnik Adm. od.: g. Marko Mojsilović.

Načelnik za nastavu i ratarstvo: g. Dr. Milan Đurić.

Načelnik za stočarstvo: g. Dr. Đorđe Mitrović.

Načelnik za voćar. i vinogr.: g. Božidar Ranković.

Načelnik za agr. i komerc.: g. Dr. Velimir Stojković.

Ustanove Ministarstva su:

- a. Generalna Direkcija Voda, koja ima svoje inspekcije u: Beogradu, Zagrebu, Ljubljani, Velikom Bečkereku, Sarajevu, Splitu i Skoplju;
- b. Uprava Državne Klasne Lutrije;
- c. Poljoprivredni Inspektorati u Skoplju i Cetinju;
- d. Pokrajinska Odeljenja u Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i Splitu;
- e. Poljoprivredne institucije, kao: državna dobra, poljoprivredne škole, ogledne i poljoprivredne stanice; voćni i lozni rasadnici, i poljoprivredna društva.

Ministarstvo Šuma i Ruda (O. T. 1-70, 16-76) eksploatiše sve državne šume i rudnike, nadgleda komunalne i privatne šume i stara se da se svi zemaljski zakoni o šumama i rudnicima tačno izvršuju. U njegovu nadležnost spada i izdavanje rudarskih koncesija.

U sastav Ministarstva ulaze: Kabinet Ministrov, Administrativni odsek, Pravni odsek i Odsek Računovodstva.

Zatim: Generalna Direkcija Šuma, koja ima svoje direkcije u: Sarajevu; Skoplju i Ljubljani, i svoje odseke u Zagrebu i Splitu.

Generalna Direkcija Ruda ima svoje podređene ustanove: Direkciju Državnih Rudarskih Preduzeća u Sarajevu; Rudarska satništva u Zagrebu, Sarajevu i Splitu; Oblasne Rudarske Direkcije u Skoplju i Podgorici; Rudarsko glavarstvo u Ljubljani; Bosansko Hercegovački Zem. geološki zavod u Sarajevu i Rudarsku Školu u Celju.

Ministar: g. Dr. Nikola Nikić.

Podsekretar: g. Dr. Bogolj. Kujundžić.

Pomoćnik: g. Bogoslav Kosović.

Načelnik kabineta: g. Dr. Lujo Novak.

Šef kabineta: (T. 2-34) g. Mijo Hrković.

Gen. Dir. Šuma: (T. 5-51) g. Miodrag Stamenković.

Pom. Gen. Dir.: g. Milorad Jovanović.

Načelnik adm. od.: g. Marčić.

Načelnik od. za pošumlj.: g. Jovan Vukovala.

Načelnik tehn. odelj.: g. Jovan Gačić.
 Načelnik Eksploat. od.: g. Vilim Šmelig.
 Načelnik od. za nedržavne šume: g. Antun Jovanović.
 Gen. Dir. Ruda: (T. 1-55) Ing. g. Vlad. T. Mišković.
 Načelnik Adm. od.: Ing. g. Petar Ilić.
 Načelnik za Drž. Rud. pred.: Ing. g. Vlad. Lipold.
 Načelnik nadz. tehn. od.: g. Drag. Stepanović.

Ministarstvo za Agrarnu Reformu (O. T. 4-56, 2-53) sprema zakonske i uredbe predloge o agrarnoj reformi, koju vrši preko svojih organa. Pod njim spadaju i svi poslovi oko podele zemlje, kolonizacije, repatriranja, preuzimanja velikih poljoprivrednih poseda u državnu režiju, razrešava i uređuje kmetske, kolonatske i slične odnose.

U sastav Ministarstva ulaze: Opšte Odeljenje, Agrarno Odeljenje i Odeljenje za kolonizaciju; Kabinet Ministrov ulazi u sastav Opšteg Odeljenja.

Ministar: g. Pavle Radić.
 Podsekretar za Vojvodinu: g. Lazar Šuvakić.
 Podsekretar za Bos. i Herc.: g. Dr. Vl. Andrić.
 Podsekretar za J. Srbiju: g. Bora Milovanović.
 Šef kabineta: (T. 3-29) g. Dr. Josip Košutić.
 Pomoćnik: g. Dr. Josip Tučkorić.
 Načelnik Op. odel.: g. Sretenović.
 Načelnik Agrar. od.: g. Janko Šufraj.
 Načelnik Kolon. od.: g. Žvonimor Kralj.

Ministarstvu su podređene, kao izvršni organi, Agrarne Direkcije, koje se nalaze u: Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu i za Vojvodinu u Beogradu. Glavna Povereništva nalaze se u: Splitu, Skoplju i Cetinju.

Ministarstvo Vera (O. T. 1-77, 13-93) vrši vrhovnu nadzornu i najvišu npravnu vlast n svima versko-političkim poslovima. Upravni je delokrug njegov da, prema postojećem pravnom i faktičnom stanju u pojedinim pokrajinama Kraljevine S. H. S., vrši:

1. U Srbiji i Crnoj Gori svu upravnu vlast u vrhovnoj instanciji;
2. U onim delovima Kraljevine S. H. S. koji su pre ujedinjenja potpadali pod Dvojnomo Monarhijom, — onaj deo najviše upravne vlasti u versko-političkim poslovima, koji je spadao u nadležnost austrougarskog ministarstva vere i nastave; i
3. U području Hrvatske i Slavonije — uprava samo u onim versko-političkim poslovima, koji su spadali u delokrug bivšeg Kralja.

Ministarstvo Vera se deli na četiri glavna odeljenja: opšte, pravoslavno, katoličko i muslimansko. U sastav Ministarstva ulazi i odsek raču novodstva.

Ministar: g. Miša Trifunović.
 Šef kabineta: (T. 13-70) g. Mihajlo Marčetić.
 Načelnik Opšt. odelj.: g. Dragoljub Janić.
 Načelnik katoličkog odelj.: g. Mihajlo Lanović.
 Načelnik pravoslavnog od.: g. Pavle Švabić.
 Načelnik muslimanskog od.: g. Hasan Rebac.

Verske uprave u Kraljevini S. H. S. su: Srpsko-Pravoslavna, Rimokatolička, Muslimanska, Evangelistička i Jevrejska.

Pod Ministarstvo spadaju i bogoslovne škole raznih veroispovesti.

Ministarstvo Narodnog Zdravlja (O.T. 1-86) stara se o svima pitanjima narodnog zdravlja i saniteta i vodi računa o izvodjenju higijenskih zakona u Kraljevini.

U sastav Ministarstva ulaze ova odeljenja: Administrativno, Higijensko i za Zdravstvenu Službu. Poslednja dva odeljenja dele se na razne odseke. U sastav Ministarstva ulazi još i Odsek Računovodstva.

Ministar: g. Dr. Slavko Miletić.

Pomoćnik: g. Dr. Dušan Izetić.

Šef kabineta: g. Mirko Stijepić.

Načelnik hig. od.: g. Dr. Andrija Štampar.

Načelnik zdravstv. od.: g. Dr. Nikola Ristić.

Načelnik Admin. od.: g. Dr. Dragoljub Đorđević.

Načelnik apotek. od.: g. Vlada Anđelković.

Pod Ministarstvo Zdravlja stoje kao savetodavna tela: Sanitetski Savet, Stalna Epidemijska Komisija, Stalna Bolnička Komisija i Stalni Banjski Odbor.

Pod Ministarstvom su i razne sanitetske ustanove, zavodi i bolnice.

Ministarstvo ima i svoje pokrajinske zdravstvene inspektorate u: Zagrebu, Ljubljani, Novom Sadu, Sarajevu i Splitu.

Ministarstvo Socijalne Politike (O.T. 1-77) vodi računa o svim pitanjima koja se odnose na socijalni razvitak naroda, kao što su: primenjivanje zakona o zaštiti i osiguranju radnika, zaštita ekonomsko slabih, potpomaganje invalida i njihovih porodica, kao i ratne siročadi. Pod ovo Ministarstvo spada još i nadzor nad iseljavanjem i useljavanjem.

U sastav Ministarstva ulaze ova odeljenja: Opšte, Za Zaštitu radnika, za Invalide, Računsko-Ekonomno Odeljenje i Direkcija državne statistike.

Ministar: g. Milan Simonović.

Podsekretar: g. Dr. Juraj Krnjević.

Pomoćnik Min.: g. Petar Protić.

Načelnik Opšt. od.: g. Vlad. M. Stojadinović.

Načelnik od. za zašt. radn.: g. Dr. Sreten Kuželj.

Načelnik invalid. odelj.: g. Dragoljub O. Novaković.

Načelnik Ekon.-Rčun. od.: g. Vasa Hadži-Ninić.

Viši sud za stanove.

Preds. I odelj.: (za Vojvodinu) g. Dušan Nikolajević, načelnik Min za Izj. Zakona.

Sudije: g. g. g. Tanasije Marković, insp. Min Pravde i Borivoje Frantlović, cetr. Upr. Suda.

Preds. II od.: (za Srbiju i Beograd) g. Trajko Stamenković, apel. sudija.

Sudije: g. g. Sveta Vukajlović, sudija var. suda i Vlada Petrović, insp. Min. Pravde.

Direkc. Drž. Statistike.

Direktor: g. Drag. Marković.

Načelnik: g. Dr. Makso Birković.

Načelnik: g. Jovan Antić.

Pod ovo Ministarstvo spadaju i razni humanitarni zavodi.

Ministarstvo izdaje kao svoj službeni organ mesečni časopis: „Socijalni Preporodjaj“.

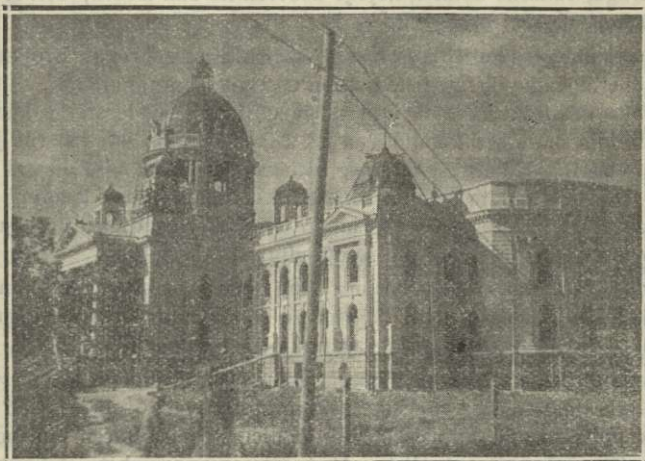
*

Do sada je bilo nekoliko predloga o ukidanju izvesnih Ministarstava, kao: Agrarne Reforme, za Izjednačenje Zakona i Socijalne Politike, ali ovi predlozi nisu još usvojeni.

NARODNA SKUPŠTINA. (O.T. 70, 13-45)

Narodna Skupština je zakonodavno telo i sastoji se iz jednog doma. Njeni članovi t. j. narodni poslanici, biraju se na četiri godine a posle toga roka mogu ponovo biti birani. Broj poslanika koje jedan okrug ili oblast bira zavisi od broja stanovništva dotičnog okruga ili oblasti. Na svakih 40.000 stanovnika bira se po jedan poslanik. Ako je višak stanovnika u jednoj izbornoj jedinici veći od 25.000, bira se i za taj ostatak jedan poslanik. Aktivno biračko pravo ima svaki državljanin po rođenju ili prirodjenju ako je navršio 21 godinu. Oficiri, aktivni i u nedejstvu, kao i podoficiri i vojnici pod zastavom ne mogu vršiti biračko pravo ni biti birani.

Broj poslanika u Narodnoj Skupštini je 315. Poslanik se može birati u ma kome delu Kraljevine, bez obzira na njegovo mesto stanovanja. Svaki kandidat za narodnog poslanika mora biti podanik Kraljevine, i da uživa sva građanska prava, i da je navršio 30 godina života. Svi kandidati moraju znati govoriti i pisati narodnim jezikom. Poslanici uživaju imunitet od dana izbora pa do dana raspisa novih izbora.

NOVA ZGRADA NARODNE SKUPŠTINE U BEOGRADU.

Predsednik Narodne Skupštine bira se iz sredine poslanika. On je odgovoran za održanje reda u Skupštini.

Narodna Skupština sastaje se u prestonici Beogradu u redovan saziv svake godine 20 oktobra, ako pre toga nije Kraljevim ukazom sazvana u vanredni saziv. Redovan saziv ne može se zaključiti dok ne bude rešen državni budžet. Pravo podnošenja zakonskih predloga uživaju pored ministara i pojedini članovi Narodne Skupštine.

Narodna Skupština ima pravo ankete kako u izbornim, tako i u čisto administrativnim pitanjima.

Narodna Skupština može punovažno rešavati, ako je na sednici prisutna jedna trećina svih poslanika. Za punovažno rešenje potrebna je većina glasova prisutnih poslanika. Glasanje u Narodnoj Skupštini biva javno; samo se izbori vrše tajnim glasanjem.

O svakom zakonskom predlogu mora se glasati dva puta u iztom sazivu Narodne Skupštine, pre no što se on konačno usvoji. Ni jedan zakonski predlog ne može se pretresati u Narodnoj Skupštini, dokle prethodno ne prodje kroz Zakonodavni Odbor. Zakon potpisuju Kralj i Vlada, i on dobija obavezu snagu 15 dana po obnarodovanju u „Službenim Novinama“, sem ako sam zakon drugojačije ne odredi.

Stalni odbori skupštinski su: Zakonodavni, Administrativni Finansijski, Imunitetni, Odbor za molbe i žalbe i Verifikacioni Odbor.

Izbor Narodnih Poslanika. — Izbori za Narodnu Skupštinu vrše se tajnim glasanjem. Birači moraju biti podanici Kraljevine, i da uživaju sva građanska prava, i da su navršili 21 godinu starosti. Za sada na izborima imaju pravo glasa samo muški podanici; međutim Ustav je propisao da će se pitanje ženskog prava glasa rešiti docnijim zakonom.

Izborai zakon je baziran na Dontovom Sistemu i njegova je glavna karakteristika: zaštita velikih stranaka. Deoba poslanika na pojedine kandidatske liste vrši se u glavnom na sledeći način. Celokupan broj glasova jednog okruga, odnosno oblasti, koji je dobiven na dan izbora, deli se brojem poslanika koje dotični okrug bira + 1).

Ovako dobijeni količnik je izborni količnik toga okruga. Broj mandata deli se proporcionalno na one liste koje su dostigle izborni količnik.

Svaka kandidatska lista ima svoga nosioca i svoje sreske kandidate. Sreski kandidat može biti kandidovan još u jednom srezu iste izborne jedinice (okruga, oblasti). Niko pak ne može biti kandidovan u više od tri izborne jedinice. Deoba mandata koje je jedna lista dobila u jednoj izornoj jedinici vrši se na taj način, što prvenstvo imaju oni sreski kandidati koji su dobili najveći broj glasova, prema čemu se određuje i njihov rang.

Svaki kandidat, izuzev nosioca liste, ima svog zamenika; imena zamenika se takodje unose u liste. U slučaju podnošenja ostavke ili smrti poslanika, njegovo mesto automatski zauzima njegov zamenik.

Samo glasanje vrši se na sledeći način. Ušavši u glasačko mesto birač se prijavljuje predsedniku biračkog mesta, koji proveri da li je birač uveden u glasački spisak i daje biraču gumenu kuglicu. Pred biračem su poredjane izborne kutije, jedna za svaku listu. Na kutijama moraju biti istaknuta imena kandidata, ali svaka kutija ne mora imati i svoga čuvara kutije. Birač sada uvlači svoju zatvorenu šaku, u kojoj se nalazi kuglica, redom u svaku kutiju, a kuglicu spušta u onu kutiju za čiju listu želi da glasa. Pošto ovo svrši on pokazuje praznu šaku predsedništvu biračkog odbora, i izlazi napolje.

S P I S A K

Narodnih poslanika izabranih 8. februara 1925. godine.

1. Dr. Abdula Bukovica, lekar iz Brčkog; okr. Tuzlanski, J. M. O.
2. Dr. Albert Bazala, prof. Univerziteta u Zagrebu; okr. Požeški, Hrv. Nar. Fed. Klub.
3. Aleksa Žujović, zemljoradnik iz Nemenikuća; okr. Beogradski, rad.
4. Dr. Aleksa Savić, upravnik Niške bolnice iz Beograda; okr. Tolički, rad.
5. Aleksandar Aksentijević, čin. gen. dir. drž. želj. iz Beograda; okr. Skopski, rad.
6. Dr. Aleksandar Mijović, advokat iz Beograda; okr. Timočki, dem.
7. Aleksandar Dodić, zemljodelac iz Mitrovice; okr. Kruševački, rad.

8. Andra Stanić, biv. min. saobaračaja iz Beograda; okr. Užički, rad.
9. Andrej Bedanić, biv. nar. poslanik; okr. Maribor—Celje, klerikalac.
10. Dr. Andreja Gosar, urednik iz Ljubljane; okr. Maribor—Celje, klerikal.
11. Andrej Kelemina, posednik iz Grabi; okr. Maribor—Celje, H. S. S.
12. Andreja Kujundžić, učitelj iz Orahovca; okr. Prizrenski, rad.
13. Andreja Protić, zemljodelac iz Buče; okr. Čačanski, rad.
14. Anta M. Radojević, inženjer iz Beograda; okr. Čačanski, rad.
15. Ante Đojić, težak Kostrič-Orašje; okr. Tuzlanski, H. S. S.
16. Dr. Ante Trumbić, odvjetnik iz Zegreba; okr. Vараždinski, Hr. Nar. Fed. Kl.
17. Anton Babić, seljak iz Gradišta; okr. Sremski, H. S. S.
18. Anton Korošec, biv. nar. poslanik iz Maribora; okr. Maribor—Celje, klerikal.
19. Anton Sušnik, prof. iz Ljubljane; okr. Ljubljana—Novo Mesto, klerikal.
20. Antonije Beširović, trg. iz Đevdelijske; okr. Tikveški, rad.
21. Arandel Nikodijević, zemljodelac iz Čuprije; okr. Moravski, rad.
22. Arsa Lazić, trgovac iz Štipa; okr. Bregalnički, dem.
23. Dr. Atif Hadžikadić, prof. u penziji iz Sarajeva; okr. Tuzlanski, J. M. O.
24. Avgust Mžik, zemljodelac iz Velzdence; okr. Požeški, H. S. S.
25. Acko Trajković, trgovac iz Bitolja; okr. Bitoljski, dem.
26. Bela Strilić, sreski načelnik iz Sente, okr. Subotički, rad.
27. Dr. Benjamin Šuperina, odvjetnik iz Siska; okr. Bjelovarski—Križevački, H. S. S.
28. Blaž Šalamon, seljak iz Novog Sela; okr. Zagrebački, H. S. S.
29. Dr. Bogoljub Kujundžić, advokat i pred. Gl. Saveza Dobrovoljaca; okr. Travnički, rad.
30. Božidar Maksimović, min. unutrašnjih dela; okr. Tetovski, rad.
31. Bora Milovanović, advokat iz Skoplja; okr. Skopski, rad.
32. Branko Stakić, advokat iz Tuzle; okr. Tuzlanski, rad.
33. Branko Čorbić, trg. iz Raške; okr. Čačanski, rad.
34. Dr. Budislav Grgur Andelinović, advokat iz Beograda; okr. Kotor—Dubrovnik—Split, dem.
35. Valerijan Pribićević, arhimandrit iz Jaska; okr. Zagrebački, sam. dem.
36. Vasa S. Popović, sveštenik iz Bojnika; okr. Vranjski, dem.
37. Vasa Š. Franićević, učitelj u penziji iz Zaječara; okr. Timočki, rad.
38. Dr. Vasilije I. Jovanović, advokat iz Beograda; okr. Bihaćki, rad.
39. Vasilije Trbić, penzioner iz Prilepa; okr. Bitoljski, rad.
40. Dr. Velizar Janković, min. na raspoloženju iz Beograda; okr. Krajinski, rad.
41. Velimir M. Milijanović, zemljoradnik iz Sibnice; okr. Beogradski, rad.
42. Velimir Popović, advokat iz Beograda; okr. Moravski, rad.
43. Velja Vukićević, biv. min. prosvete iz Beograda; okr. Pirotski, rad.
44. Veljko Grgurović, biv. nar. posl. iz Zenice; okr. Travnički, rad.
45. Veljko Dimić, sveštenik iz Beljaništa; okr. Pančevo—Bela Crkva, rad.
46. Većeslav Vilder, biv. drž. podsekretar iz Beograda; okr. Bjelovarski—Križevački, sam. dem.
47. Dr. Vilhelm Najner, sudija, biv. nar. posl. iz V. Bečkerek; okr. V. Kikinda—V. Bečkerek, nemac.
48. Vinko Trnjar, novinarski radnik iz Zagreba; okr. Zagrebački, H. S. S.
49. Vićentije Matić, sekr. min. Poljopr. i Voda iz Beograda; okr. Valjevski, rad.
50. Vlada Puzderlijević, biv. nar. posl. iz Štipa; okr. Bregalnički, rad.
51. Dr. Vladimir Andrić, drž. podsekretar iz Sarajeva; okr. Sarajevski, rad.
52. Vladislav Miletić, zemljodelac iz Blendija okr. Niški, rad.

53. Vlada Pušenjak, biv. nar. poslanik iz Maribora; okr. Maribor-Celje, klerikal.
54. Vlajko Kocić, biv. nar. poslanik iz Beograda; okr. Vranjski, rad.
55. Dr. Vojislav Veljković, min. na raspoloženju iz Beograda; okr. Podrinski, dem.
56. Dr. Vojislav Janić, min. na raspoloženju iz Beograda; okr. Rudnički, rad.
57. Dr. Vojislav Marinković, min. na raspoloženju iz Beograda; okr. Požarevački, dem.
58. Geza Šiftar, posednik i biv. nar. posl. iz Bakovca; okr. Maribor-Celje, klerikal.
59. Dr. Georg Grasl, načelnik u penziji iz N. Vrbasa; okr. Sombor sa Baranjom, nemac.
60. Gligorije Božović, insp. min. Soc. Politike iz Beograda; okr. Zvečansko-Raški, sam. dem.
61. Gligorije Drakalović, škol. nadzornik iz Orlova; okr. Bregalnički, dem.
62. Dr. Gliša Tadić, advokat iz Kostajnice; okr. Zagrebački, sam. dem.
63. Dr. Gregor Žerjav, min. na rasp. iz Ljubljane; okr. Ljubljana Novo Mesto, sam. dem.
64. David Dimitrijević, knjižar iz Skoplja; okr. Skopski, sam. dem.
65. Derviš Hadži-Oman, čin. iz Mostara; okr. Mostarski, H. S. S.
66. Dimitrije V. Vujić, inž. iz Beograda; okr. V. Kikinda—V. Bečkerek, zemljoradnik.
67. Dimitrije On. Popović, biv. nar. posl. iz Vlasotinaca; okr. Vranjski, rad.
68. Dr. Dobrivoje Popović, pom. min. Nar. Zdravlja; okr. Kruševački, rad.
69. Dragić M. Šelmić, ekonom iz Trbunja; okr. Toplički, rad.
70. Dragiša Leovac, advokat iz Beograda; okr. Sombor sa Baranjom, radikal.
71. Dragoljub Ivanović, zemljodjelac iz Bašina; okr. Smederevski, rad.
72. Dragoljub Radojević, ekonom iz Varvarina; okr. Moravski, rad.
73. Dragutin Kovačević, zemljoradnik iz Jazavice; okr. Požeški, H. S. S.
74. Dr. Dragutin Kojić, min. na raspoloženju iz Zakute; okr. Kraugujevački, rad.
75. Dragutin Pečić, min. na raspoloženju iz Beograda; okr. beogradski, demokrata.
76. Dragutin Ranković, advokat iz Požarevca; okr. Požarevački, dem.
77. Dr. Dušan Bošković, advokat iz Pančeva; okr. Pančevo-Bela Crkva, sam. dem.
78. Dt. Dušan Grgin, inž. iz Beograda; okr. Pančevo-Bela Crkva, rad.
79. Dušan Živojinović, fotograf iz Požarevca; okr. Požarevački, rad.
80. Dušan Kecmanović, okr. prota iz Banja Luke; okr. Banja-Lučki, sam. dam.
81. Dušan Marković, okr. prota iz Zemuna; okr. Sremski, rad.
82. Dušan Serbec, docent Univerz. iz Ljubljane; okr. Ljubljana, Novo Mesto, klerikal.
83. Dušan Subotić, prota iz Bosanske Gradiške; okr. Banja-Lučki radikal.
84. Dušan Čebedžić, trgovac iz Ključa; okr. Bihaćski, radikal.
85. Dr. Đorđe Branković, advokat iz Otačca; okr. Ličko-Krnbavski, sam. dem.
86. Đorđe Čirić, profesor iz Pirota; okr. Pirotski, rad.
87. Dr. Đura Basariček, novinar iz Zagreba; okr. Požeški, H. S. S.
88. Đura Krdžalić, advokat iz Leskovca; okr. Vranjski, rad.
89. Dr. Đura Hadija, lekar iz Pančeva; okr. Pančevo-Bela Crkva, rad.
90. Đuro Kemfelja, zemljoradnik iz Šagudovca; okr. Zagrebački, H. S. S.
91. Đura Rajković, ekonom-seljak Novi Slan Kamen; okr. Sremski, H. S. S.

92. Dr. Edo Lukinić, min. pravde iz Beograda; okr. Zagrebački, sam. dem.
93. Edhem Mulabdić, okr. školski nadz. iz Sarajeva; okr. Tuzlanski.
- J. M. O.
94. Živko Popović, predsednik opštine iz Giljana; okr. Kosovski, rad.
95. Živko Šušić, advokat iz Beograda; okr. Zvečansko-Raški, rad.
96. Živojin Dimitrijević, zemljodelac iz Kozjaka; okr. Podrinski, rad.
97. Živojin Rafajlović, min. na rasp. iz Beograda; okr. Vranjski, dem.
98. Zarija Varjačić, penzioner iz Palanke; okr. Smederevski, rad.
99. Dr. Ivan Banković, odvjetnik iz Jastrebarskog; okr. Modruško-Riječki, H. S. S.
100. Ivan Bačmaga, zemljodelac iz Vruca; okr. Virovitiski, H. S. S.
101. Ivan Vesenjaj, prof. i biv. narod. poslanik iz Maribora; okr. Maribor-Celje, klerikal.
102. Ivan Granda, zemljodelac iz Šašinovca; okr. Zagrebački, H. S. S.
103. Dr. Ivan Krajač, advokat iz Jastrebarskog okr. Varaždinski, H. S. S.
104. Dr. Ivan Kraljić, zemljodelac iz Koprivnice; okr. Bjelovaisko-Križevački, H. S. S.
105. Dr. Ivan Lončarević, advokat, Srem. Mitrovica, H. S. S.
106. Dr. Ivan Paleček, biv. ban. i adv. iz Vukovara; okr. Virovitički, sam. dem.
107. Dr. Ivan Pernar, odvjetnik iz Zagreba; okr. Zagrebački, H. S. S.
108. Ivan Pucelj, posednik i biv. nar. posl. iz V. Lašća; okr. Ljubljana, H. S. S.
109. Ivan Radić, zemljodelac iz Brinovaca; okr. Mostarski, H. S. S.
110. Ivan Robić, zemljodelac iz Bačevca; okr. Virovitički, H. S. S.
111. Ivan Tisaj, posednik iz Graca pri Središću; okr. Maribor-Celje, H. S. S.
112. Ivan Trojanović, posednik Pavlje Brdo; okr. Kotor-Dubrovnik-Split, Hr. Nar. Fed.
113. Ivan Čaldarević, zemljodelac iz Orijevca; okr. Kotor-Dubrovnik-Split, H. S. S.
114. Ivan Čelan, zemljodelac iz Livna; okr. Travnički, H. S. S.
115. Dr. Ivan Lorković, književnik iz Zagreba; okr. Kotor-Dubrovnik-Split, Hrv. Nar. Fed.
116. Ignjat Stefanović, advokat iz Kavadara; okr. Tikveški, dem.
117. Ilija Vukotić, apotekar iz Kumanova; okr. Kumanovski, rad.
118. Ilija Ilić, kafedžija iz Požege; okr. Užički, rad.
119. Ilija Mihajlović, trg. iz Arandelovca; okr. Kragujevački, rad.
120. Dr. Ilija Šumenković, min. na rasp. iz Beograda; okr. Bregalnički, dem.
121. Ismet beg Gavran-Kapetanović, načel. u Muz. Sarajevskom iz Sarajeva; okr. Sarajevo, J. M. O.
122. Dr. Jakob Hodžar, odv. i koncipijent iz Celja; okr. Maribor-Celje, klerikal.
123. Jakob Hrupić, seljak iz Poturena; okr. Donja Lendova, H. S. S.
124. Janez Brodar, posednik iz Hrašća; okr. Ljubljana Novo Mesto klerikal.
125. Janez Štrcin, posednik iz Kopnje Vasi; okr. Ljubljana Novo Mesto, klerikal.
126. Dr. Janko Šijačić, lekar iz Srbobrana; okr. Novi Sad, rad.
128. Jovan M. Antipamarković, advokat iz Bitolja; okr. Bitoljski, rad.
127. Jovan Aleksić, direktor gim. iz Kumanova; okr. Kumanovski, rad.
129. Jovan M. Jovanović, biv. nar. poslanik iz Beograda; Banje-lučki, zemljoradnik.
130. Jovan S. Jovanović, trg. iz Žabara; okr. Požarevački, rad.
131. Jovan P. Jović, učitelj iz Vlasotinaca; okr. Vranjski, dem.
132. Dr. Jovan Radivojević, advokat iz Šida; okr. Sremski, rad.
133. Dr. Jovan Radonjić, prof. Univerz. iz Subotice; okr. Subotica, rad.
134. Jovan Ćirković, biv. narod. posl. iz Bitolja; okr. Bitoljski, rad.

135. Jovica Kovačević, ekonom iz Čečave; okr. Banja Lučki, rad.
136. Jožef Klelk, biv. narod. posl. i župn. iz Grančkovca; okr. Maribor-Celje, klerikal.
137. Dr. Josip Vandekar, dr. prava advokat iz Zagreba; okr. Kotor-Dubrovnik, Split, H. S. S.
138. Josip Zagorac, zemljoradnik iz Markovca; okr. Šibenik-Zadar, H. S. S.
139. Josip Pasarić, zadruž. činov. iz Zagreba; okr. Banja-Lučki, H. S. S.
140. Dr. Jos. Hohnjec, prof. i biv. narod. posl. iz Maribora; okr. Maribor-Celje, klerikal.
141. Josip Škoberne, posednik i župan iz Dolensko; okr. Maribor-Celje, klerikal.
142. Josip Čizmeković, zemljoradnik iz G. Plavnice; okr. Bjelovarsko-Križavački, H. S. S.
143. Joca Budišin, ekonom iz Vel. Kikinde; okr. Vel. Kikinda-Vel. Bečkerek, rad.
144. Dr. Joca Lalošević, biv. narod. posl. iz Sombora; okr. Sombor sa Baranjom, rad.
145. Juraj Antolić, zemljodelac iz Maruševačke-Grede; okr. Varaždin, H. S. S.
146. Juraj Žnidarić, posednik iz Nedelišća; okr. Varaždinski, H. S. S.
147. Juraj Demetrović, biv. pokr. namesn. iz Zagreba; okr. Požeški, sam. dem.
149. Jure Valečić, zemljodelac iz Vel. Maslenjače; okr. Zagrebački, H. S. S.
150. Karol Škulj, župnik iz D. Vasi; okr. Ljubljana-Novo Mest, klerikal.
151. Kosta Aleksić, trg. iz Latarića; okr. Valjevski, rad.
152. Kosta Majkić, epar. ref. iz Banje Luke; okr. Banja-Lučki, rad.
153. Kosta Gnjatić, šef polj. kred. iz Sarajeva; okr. Sarajevski, rad.
154. Dr. Kosta Kumanudi, min. na rasp. iz Beograda; okr. Bitoljski, dem.
155. Kosta Spasojević, okruž. delovoda iz Prokuplja; okr. Toplički, dem.
156. Kosta L. Timotijević, min. na rasp. iz Smedereva; okr. Smederevski, dem.
157. Krsta Marić, sudija iz Srem. Mitrovice; okr. Tuzlanski, rad.
158. Krsta Miletić, min. polj. i voda iz Beograda; okr. Timočki, rad.
159. Dr. Ladislav Polić, prof. Universiteta iz Zagreba; okr. Varaždin, Hrv. Nar. Fed.
160. Lazar Bugarski, biv. vel. župan Bačke oblasti iz Beograda; okr. Novi Sad, rad.
161. Dr. Lazar Marković, min. na raspol. iz Beograda; okr. Mostarski, rad.
162. Lazar Šuvaković, prof. iz Pančeva; okr. Pančevo-Bela Crkva, rad.
163. Dr. Luka Plesković, advokat iz Subotice; okr. Subotica, dem.
164. Ljuba Jovanović, predsednik narod. skupšt. iz Beograda; okr. Šibenik-Zadar, rad.
165. Dr. Ljuba Popović, novinar iz Beograda; okr. Sremski, rad.
166. Dr. Ljubomir Banac, trg. iz Belog Manastira; okr. Sombor sa Baranjom, rad.
167. Ljubomir M. Davidović, pred. min. saveta na rasp. iz Beograda; okr. Crna Gora, dem.
168. Ljubomir Živković, advokat iz Beograda; grad Beograd, rad.
169. Ljubomir Miljušević, advokat iz Karlovca; okr. Modruško-Riječki, rad.
170. Ljubomir Mihajlović, biv. posl. iz Vašingtona; okr. Pančevo-Bela Crkva, dem.
171. Ljubomir Ranković, nač. min. pravde iz Kutlova; okr. Kragujevački, dem.
172. Ljubomir Stojadinović-Segedinac, trg. iz Vel. Gradišta; okr. Požarevački, rad.

173. Dr Ljudevit Pivko, prof. iz Maribora; okr. Maribor — Celje sam. dem.
174. Dr Ljudevit Ziner, ekonom iz Osjeka; okr. Virovitički H. S. S.
175. Dr Ljudevit Kežman, novinar, okr. Zagrebački H. S. S.
176. Marko Došen, književnik iz Gospića — H. S. S.
177. Marko Djuričić, Min. Soc. Pol. iz Beograda; okr. Valjevski, rad.
178. Marko Jurić, posednik iz Subotice; okr. Subotica rad.
179. Marko Petrović, učitelj iz Tetova; okr. Tetovski, rad.
180. Marko Trifković, podpredsednik min. saveta iz Beograda; okr. Sombor sa Baranjom, rad.
181. Mate Jagatić, zemljoradnik iz Martinske Vesi; okr. Zagrebački, Hrv. nar. fed.
182. Matija Popović, član crkvenog suda iz Tuzle; okr. Tuzla, rad.
183. Dr Mehmed Spaho, min. na rasp. iz Sarajeva; okr. Sarajevo, J.M.O.
184. Mihajlo Danilović, zemljoradnik iz Mirijeve; okr. Beogradski, rad.
185. Mijo Rohak, seljak iz Šišinočka Gračanica; H. S. S.
186. Milan Apostolović, inž. iz Subotice; okr. Tetovski, rad.
187. Milan Grol, drž. podsekr. iz Beograda; okr. Subotica dem.
188. Milan Ljubičić, ekonom iz Bogatića, okr. Podrinski, dem.
189. Milan Markušev, trg. iz Bačke Topole; okr. Subotica, rad.
190. Milan Nikolić, advokat iz Beograda; okr. Pirotski, dem.
191. Milan Petrović, protorej iz Drinjače; okr. Tuzlanski, rad.
192. Dr Milan Popović, advokat iz Slunja; okr. Modruško—Riječki, sam. dem.
193. Milan Simonović, min. na rasp. iz Kruševca; okr. Kruševački, rad.
194. Dr Milan Srškić, min. za izjed. zakona iz Sarajeva; okr. Sarajevski, rad.
195. Milan R. Stipanović, sveštenik iz D. Kamenice; okr. Timočki, rad.
196. Dr Milan Stojadinović, min. finansija iz Beograda; okr. Pančevo — B. Crkva, rad.
197. Dr Milan Stojković, lekar iz Negotina; okr. Krajinski, rad.
198. Milan Topalović, trg. iz Vučitrna; okr. Zvečansko-Raški, rad.
199. Milan Čudić, gradj. inspekt. iz Požege; okr. Požeški, rad.
200. Dr Milovan Žanić, advokat iz Nove Gradiške; okr. Virovitica, Hrv. Nar. Fed.
201. Milorad Vujičić, min. na rasp. iz Beograda, okr. Užički, rad.
202. Miloš Katić, sveštenik, iz Žablja; okr. Novi Sad, rad.
203. Miloš S. Moskovljević, prof. u penziji iz Beograda; okr. Podrinski, zem.
204. Dr Miloš Radosavljević, ekonom iz Kamenice; okr. Kragujevački, dem.
205. Miloš Trifunović, Ministar Vera iz Beograda; okr. Užički, rad.
206. Milutin Dragović, biv. nar. poslan. iz Lebane; okr. Vranjski, rad.
207. Milutin Jelić, prof. iz Berana; okr. Prijepoljsko-Plevaljsko-Beranski, rad.
208. Milutin J. Pešić, zemljoradnik iz Vitanovca; okr. Kruševački, rad.
209. Milutin T. Tomić, novinar iz Šavnika; okr. Crna Gora, rad.
210. Milorad Vasić, ekonom iz Borče; okr. Kragujevački, rad.
211. Mirko Najdorfer, škol. gospod. iz Ladislavca; okr. Zagrebački, H.S.S.

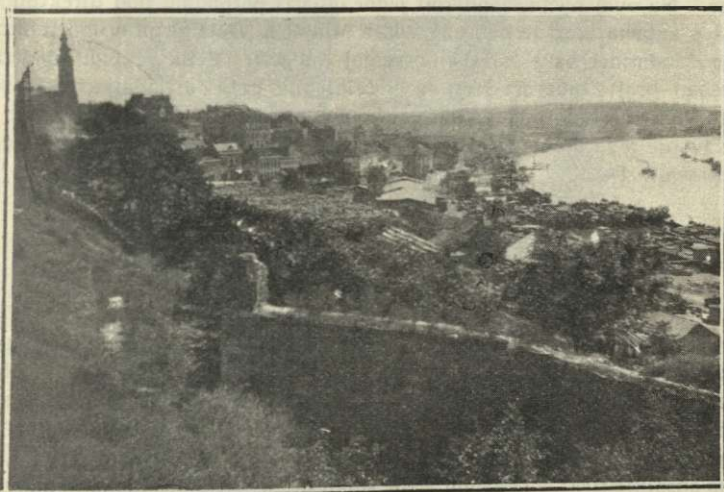
212. Mirko Komnenović, posednik iz Herceg Novog; okr. Kotor Dubrovnik, Split, rad.
213. Mirko Tripalo, posednik iz Senja; okr. Kotor.—Dubrovnik—Split, rad.
214. Mihajlo Ivanović, adv. iz Podgorice; okr. Crna Gora, federalista.
215. Mihajlo Kujundžić, učitelj iz Skoplja; okr. Skoplje, dem.
216. Mihajlo Živković, direk. gim. u penz. iz Užica; okr. Užički, dem.
217. Mihajlo Srećković, zemljoradnik iz Moravice; okr. Niški, rad.
218. Miško Račan, zemljoradnik iz V. Zdence; okr. Bjelovarsko-Križevački, H. S. S.
219. Mladen Nikolić, biv. narod. posl. iz Kumanova; okr. Kumanovski, dem.
220. Dr. Momčilo Ivković, drž. podsekr. iz Beogr.; okr. Virovitički, rad.
221. Dr. Momčilo Ninčić, min. inostr. dela iz Beograda; okr. V. Kičina — V. Bečkerek, rad.
222. Mustafa beg Kapetanović, biv. sud. Savet. iz Dervente okr. Banja—Luka, J. M. O.
223. Nastas Ilić, savet. poslanstva u penz. iz Svilajncu; okr. Moravski, dem.
224. Dr. Negosin Živković, advokat iz Bele Crkve; okr. Pančevo—Bela Crkva, rad.
225. Nedeljko Simonović, biv. nar. posl. iz Peći; okr. Metohijski, rad.
226. Nikola Besarabić, kmet pravnik iz Beograda; okr. Tikveški, rad.
227. Nikola Bingulac, trg. iz Vukovara; okr. Sremski, rad.
228. Nikola Dmončić, advokat iz Prištine; okr. Kosovski, rad.
229. Dr. Nikola Nikić, odvjetnik iz Broda; okr. Požeški, H. S. S.
230. Dr. Nikola Novaković, lekar iz Knina; okr. Šibenik—Zadar, rad.
231. Nikola P. Pašić, predsed. Min. Saveta iz Beograda; okr. Banja—Luka, rad.
232. Nikola Preka, trg. iz Nevesinja; okr. Mostarski, H. S. S.
233. Dr. Nikola Subotić, advokat iz Šibenika; okr. Šibenik—Zadar, rad.
234. Nikola T. Uzunović, min. gradj. iz Beograda; okr. Niški, rad.
235. Ninko Martinović, zemljoradnik iz Bogatića; okr. Podrinski, rad.
236. Dr. Ninko Perić, min. na rasp. iz Peograda; okr. Podrinski, rad.
237. Nuriya Pozderac, posednik iz Cazina; okr. Bihaćski, J. M. O.
238. Osman Asanović, trg. iz Trebišta; okr. Tetovski, rad.
239. Oto Gavrilović, dir. banke iz Beograda; okr. Sombor sa Baranjom, rad.
240. Pavao Dombaj, zemljoradnik iz Drnja; okr. Varaždinski, H. S. S.
241. Pavle Popovicki, nast. gradj. škole; okr. Novi Sad, rad.
242. Pavle Radić, zadrž. činov. iz Zagreba; okr. Sarajevski, H. S. S.
243. Pejo Jozić, zadrž. činov. iz Zagreba; okr. Šibenik—Zadar, H. S. S.
244. Petar Jovanović, advokat iz Beograda; okr. Banja—Lučki, rad.
245. Pera Ivanišević, prof. iz Beograda; okr. Mostarski, rad.
246. Pera Dedić, učitelj iz Orahovca; okr. Prizrenski, dem.
247. Petar Dobrinić, zemljoradnik iz Podbožića; okr. Modruško—Riječki, H. S. S.
248. Petar Marković, min. na rasp. iz Valjeva; okr. Valjevski, dem.
249. Petar Milanović, trg. iz Beograda; okr. Rudnički, dem.

250. Petar Petrović, zemljoradnik iz Jončića; okr. Rudnički, rad.
251. Dr Prvislav Grizogono, biv. min. iz Beograda; okr. Kotor, Dubrov. Split, sam. dem.
252. Radoslav Agatonović, prof. i biv nar. posl. iz Niša; okr. Niški, dem.
253. Ranko Trifunović, držav. podsekretar iz Beograda; okr. Ohridski, rad.
254. Risto Jojić, biv. nar. posl. iz Vasojevića; okr. Crna Gora, dem.
255. Rude Bačinić, novinar iz Dubrovnika — H. S. S.
256. Savo T. Vuletić, adv. iz Podgorice; okr. Crna Gora; federalista.
257. Salih Baljić, prof. iz Mostara; okr. Mostarski, J. M. O.
258. Samuel Šumaker, — okr. Sombor sa Baranjom, Namac.
259. Dr Svetislav Popović, adv. iz Zemuna; okr. Sremski, sam. dem.
260. Svetozar Pribićević, min. na rasp. iz Beograda; okr. Ličko—Krbavski, sam. dem.
261. Svetozar Stanković, drž. podsekretar iz Beograda; okr. V. Kikinda — V. Bečkerek, rad.
262. Sejda Ismailović, zemljodelac iz G. Budrine; okr. Kosovski, rad.
263. Dr Sekula Drljević, adv. iz Beograda; okr. Crna Gora, federalista.
264. Sefedinbeg Mahmutbegović, predsed. opšt. iz Peći; Metohijski, dem.
265. Dr Slavko Miletić, min nar. zdravlja iz Beograda; okr. Novi Sad, rad.
266. Dr Slavko Šećerov, biv. nar. poslanik iz Beograda; okr. V. Kikinda — V. Bečkerek, dem.
267. Spasa Nićiforović, zemljodelac iz Poštenja; okr. Zvečansko-Raški, rad.
268. Dr Srdjan Budisavljević, adv. iz Zagreba; okr. Modruško-Riječki, sam. dem.
269. Sreten M. Stošić, zemljoradnik iz Petke; okr. Beogradski, rad.
270. Stavra Ttpković, kmet iz Beograda; okr. Bitoljski, rad.
271. Stanko Milkaušić, zemljodelac iz Završja; okr. Varaždinski, hrv. nar. fed.
272. Dr Stanko Šibenik, gospodar iz Lipe Vrbovske; okr. Zagrebački, H. S. S.
273. Stevan Kalember, trg. iz Zagreba; okr. Ličko-Krbavski, sam. dem.
274. Stevo Obradović, uč. u penz. iz Divosela; okr. Ličko-Krbavski sam. dem.
275. Dr Stevan Kraft, sudija iz Indjije; okr. Pančevo-Bela Crkva, Namac
276. Stjepan Buć, priv. činov. iz Zagreda; okr. Modruško-Riječki, Hrv. nar. fed.
277. Stjepa Klaić, zemljodelac iz Garčina; okr. Kotor—Dubrovnik—Split, H. S. S.
278. Stjepan Kukelj, zemljoradnik iz Bočkovca; okr. Bjelovarsko—Križevački, H. S. S.
279. Stjepan Maksimović, zemljodelac iz Petrova sela; okr. Tuzlanski, rad.
280. Stjepan Uroić, zemljoradnik iz Repušice; okr. Bjelovarsko—Križevački, Hrv. Nar. Fed.
281. Stijepo Kobasica, direktor Srpske Riječi iz Sarajeva; okr. Banja—Lučki, rad.

282. Stojadin Nikolić, ekonom iz Trnjana; okr. Krajinski, rad.
283. Stojadin St. Pavlović, trg. iz Petrovca; okr. Požarevački, rad.
284. Stojan Dajić, sreski nač. u penziji; okr. Prizrenski-Kosovski, rad.
285. Stojan Umičević, težak iz Čadjevice — B. Luka, sam. dem.
286. Tešman R. Nikolić, okruž. delovodj. iz Niša; okr. Niški, rad.
287. Tomo Baburić, zemljodelac iz Banske Selice; okr. Varaždin, H.S.S.
288. Tomo Vojković, zemljodelac iz Kločevca; okr. Kotor, Dubrovnik Split, H. S. S.
289. Tomo Kovačević, zemljodelac iz Sibina; okr. Mostarski, H. S. S.
290. Tomo Madžarić, seljak iz Kajgana; okr. Travnički, H. S. S.
291. Toma T. Popović, trg. iz Giljana; okr. Kosovski, rad.
292. Dr Toša Rajić, adv. pripr. iz V. Bečkereka; okr. V. Kikinda, V. Bečkerek, rad.
293. Čenan beg Crnoglavić, posednik iz Peći; okr. Metohijski, rad.
294. Ugrin Joksimović, trg. iz Gostivara; okr. Tetovski, rad.
295. Franjo Žebot, biv. narod. posl. iz Maribora; okr. Maribor-Celje, klerikal.
296. Franjo Malčić, zemljorelac iz Čučerja; okr. Zagrebački, H. S. S.
297. Franjo Pancer, zemljodelac iz Hrastovca; okr. Varaždinh, H. S. S.
298. Franjo Rafaj, zemljodelac iz Grabovnice; okr. Bjelovar. Križevački, H. S. S.
299. Filip Lakuš, zemljorad. iz Širinca; okr. Virovitički, H. S. S.
300. Dr Franc Kulovec, prof. iz Ljubljane; okr. Ljubljana—Novo Mesto, klerikal.
301. Franc Smodej, rednik „Slovenca“; okr. Ljubljana — Novo Mesto, klerikal.
302. Franc Kremžar, urednik iz Ljubljane; okr. Ljubljana Novo Mest klerikal.
303. Dr Halidbeg Hrasnica, min. na raspol. iz Sarajeva; okr. Sarajevski, J. M. O.
304. Hamid Kurbegović, trg. iz D. Vakufa; okr. Travnički, J. M. O.
305. Dr Hans Mozer, advokat iz Zemuna; okr. Novi Sad, Nemač.
306. Hasan Miljković, biv. nar. posl. iz V. Klotuše; okr. Bihaćski, J. M. O.
307. Dr Hinko Krizman, min. agrar. refor. iz Beograda; okr. Varaždinski, sam. dem.
308. Husein Alić, prof. iz Kelen Vakufa; okr. Bihaćski, J. M. O.
309. Husein Čumavić, trg. iz Zvornika; okr. Tuzlanski, J. M. O.
310. Čedomir Kokanović, biv. narod. posl. iz Sanskog Mosta; okr. Bihaćski, zem.
311. Dr Džafer Kulenović, adv. iz Brčkog; okr. Travničkog, J. M. O.
312. Šerif Bajram, posednik iz Činovca; okr. Prizrenski, dem.
313. Dr Šefkija Behmen, min. na raspol. iz Banja Luke; okr. Sarajevski, J. M. O.
314. Šimun Bugarin, seljak iz Juževa; okr. Travničkog, H. S. S.
315. Štefan Falež, posednik i biv. narod. posl. iz Orahove Vasi, okr. Maribor—Celje, klerikal.

OBLASNA I OPŠTINSKA UPRAVA.

Pri formiranju Kraljevine S.H.S. u 1919 god. administrativne pokrajine bile su: Srbija, Južna Srbija (Makedonija), Vojvodina, Hrvatska i Slavonija, Dalmacija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora. Ali Vidovdanskim Ustavom izbrisana je iztorijska podela i u mesto nje zemlja je podeljenja na 33 oblasti. Ove oblasti ne smeju imati više od 800.000 stanovnika ali Ustavom nije predviđen minimum stanovništva niti pak minimum i maksimum površine zemljišta. Veličina oblasti određuje se čisto administrativnim ekonomskim i političkim razlozima i prema postojećim saobraćajnim sredstvima. Administrativni poglavar oblasti jeste veliki župan, koga postavlja Kralj na predlog Ministra Unutrašnjih Dela. Veliki župan nema sudsku vlast, ali s izuzetkom prikupljanja poreza on predstavlja punu građansku i policijsku vlast u svojoj oblasti. Njegov pomoćnik „pod-župan“, zastupa ga u dužnosti kada je odsutan i inspicira rad činovnika županije po instrukcijama primljenim od župana. Svaka oblast ima svoj Odbor, koji se sastoji od predstavnika svakog sreza. Ovaj Odbor je po svojoj prirodi čisto jedno savetodavno telo.

BEOGRAD, IZGLED S KALIMEGDANA.

Svaka oblast je podeljena na srezove. Teritorija i broj stanovnika jednog sreza određuje se političkim i administrativnim razlozima. Glavni administrativni službenik u srezu jeste sreski načelnik, koji ima iste dužnosti u srezu kao i veliki župan u oblasti. I sreski načelnik, koji je velikom županu podčinjen, postavlja se od Kralja po predlogu Min. Un. Dela.

Najmanja administrativna jedinica je opština. Na čelu opštine stoji predsednik, koga bira stanovništvo opštine. Njegov izbor mora biti odobren od strane Državnog Saveta. Administrativne dužnosti predsednika opštine slične su dužnosti sreskog načelnika. Pored toga on predsedava Opštinskom Odboru. Opštinski budžeti podležu nadzoru Ministra Finansija. Bez odobrenja Ministra Finansija opštine ne mogu zaključivati zajmove. U slučaju

da Ministarstvo Finansija garantuje opštini zajam potrebno je prethodno odobrenje Narodne Skupštine.

Novi Sad, Vrbas, Subotica i Sombor smatraju se kao slobodni gradovi. Ovi su gradovi zadobili svoj status za vreme starog madjarskog režima, i Kraljevska Vlada im je te privilegije priznala. Oni imaju svoje gradske senate, koji vrše stvarne legistativne funkcije. U svim finansijskim pitanjima ovi su gradovi autonomni i njihovi budžeti ne potpadaju pod nadzor Min. Finansija. Po pitanju gragjanske administracije oni direktno potpadaju pod nadležnost Min. Un. Dela na isti način kao i veliki župani. Svakim od ovih slobodnih gradova upravlja gradonačelnik (predsednik) koga bira stanovništvo grada.

POLICIJA.

Policijska služba Kraljevine potpada pod Ministarstvo Unutrašnjih Dela. Personal ove organizacije „žandari“ obučava se u vojsci i nalazi se pod komandom oficira, koji je dodeljen Min. Un. Dela specialno za tu svrhu. Svaka administrativna oblast izveštava Min. Un. Dela, koji joj je broj žandarma potreban za održavanje reda i Ministarstvo prema tome vrši podelu policijske snage. Na ovaj način, žandarmi jedne oblasti potpadaju pod direktnu vlast velikog župana, koji je pak odgovoran Min. Un. Dela za pravilno funkcionisanje žandarmerijske službe u svojoj oblasti. Veliki župan dodedljuje potreban broj žandarma sreskim načelnicima radi održavanja reda u srezovima i oni direktno odgovaraju velikom županu za svaki nered koji se desi. Održavanje reda u celoj Kraljevini prema ovome stoji u rukama Ministarstva Unutrašnjih Dela.

POLITIČKE PRILIKE U KRALJEVINI S. H. S.

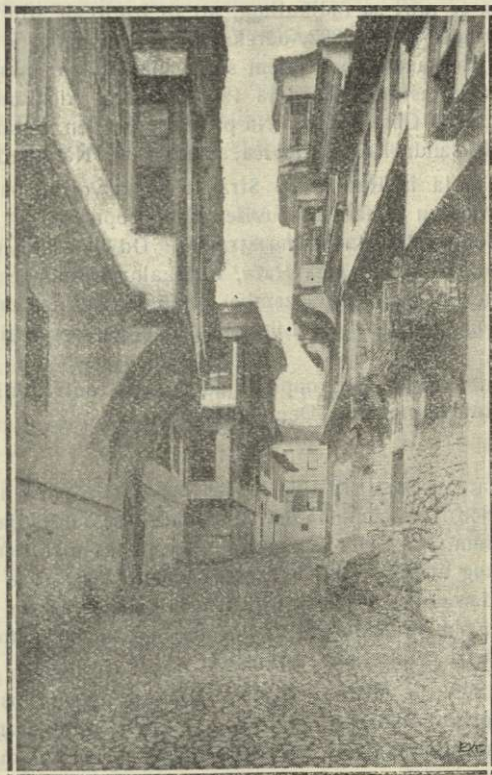
I

Srbi su Prvim Ustankom (1803—1813), pod vođstvom junačkog Karađorđa, i Drugim Ustankom (1815.), pod vođstvom Kneza Miloša Obrenovića izvojevali izvesnu samostalnost: Turci se nisu mešali u unutrašnje srpske poslove. Knez Miloš Obrenović umeo je postepeno da dobije od Porte sve veće i veće povlastice. Knez je vladao zemljom bez pisanih zakona, potpuno apsolutistički. Državnu kasu smatrao je svojom ličnom imovinom. Narod je međutim hteo podizati škole i puteve, i obraćao se Sultanu, koji je 1835. izdao prvo pismo o slobodi, Hatišerif, kojim je trebalo da bude u nekoliko ograničena autokratska vlast kneževa. Knez međutim nije hteo da vlada po Hatišerifu, i usled nezadovoljstva narodnog morao je 1840. g. da napusti zemlju, i da vlast preda svome sinu Milanu, koji je bio teško bolestan, i posle nekoliko meseci vladavine umro. Za njim je došao njegov mlađi brat, Mihailo, koji takođe nije hteo da vlada po Hatišerifu, te je i on morao da napusti zemlju. Narod je sad (1842) izabrao za kneza Aleksandra Karađorđevića, sina Karađorđevog, koji je pristao da vlada po Hatišerifu.

Po Hatišerifu sva vlast u zemlji pripadala je Državnom Savetu, koji se sastojao iz 17 doživotnih članova. Knez je pokušao da skрати vlast savetnika i tako je nastala borba, u kojoj su protivnici kneza sebe nazivali „ustavobraniteljima“. Pristalice dinastije Obrenovića takođe nisu bili zadovoljni. Tako nastupa stvaranje prvih političkih stranaka u Srbiji. Omladina, koja

se školovala na zapadu, htela je što više slobodoumlja i napretka, i osnovala je Liberalnu Stranku. I ona je bila knezom nezadovoljna. Usled opšteg nezadovoljstva bi novembra 1858. sazvana velika Narodna Skupština u Beogradu, koja zbaci kneza Aleksandra Karađorđevića, i za kneza ponova izabra Miloša Obrenovića. Stari knez je još manje imao smisla za moderan način uprave, i vladao je potpuno apsolutistički, ali uskoro, 1860. umre, a njega nasledi njegov sin Mihailo.

Knez Mihailo je bio evropski obrazovan čovek. Veštom spoljnom politikom uspeo je da zemlji izvojuje potpunu samostalnost. Isto tako je pripremao plan za oslobođenje svih Južnih Slovena. Ali, u unutrašnjoj politici nije imao dovoljno razumevanja ni gipkosti. Vaspitan u idejama prosvetljenog apsolutizma, bio je protiv narodnim slobodama, koje je liberalna inteligencija zahtevala. 1869. godine je Knez pao kao žrtva atentata, čiji vinovnici ni do danas nisu otkriveni, te se smatra da je atentat delo lične osvete.

OHRID.

Posle ubistva Kneza Mihaila došao je na presto Milan Obrenović, mlad dečak, iz bočne linije potomak Kneza Miloša. Do njegovog punoletstva vladalo je namesništvo. Vreme od 1870. do 1880. g. ispunjeno je borbom

između liberala i naprednjaka o prvenstvo. Naprednjacima nazivali su se naslednici „ustavobranitelja“, koji su mentalitetom bili konzervativci. Naprednjačka Stranka je bila u stvari lična partija Obrenovića. Ali i Naprednjačka i Liberalna Stranka bile su u stvari varoške stranke, i u narodu su imale malo svojih pristalica.

U to vreme, sedamdesetih godina prošloga veka, počinju srpski studenti, koji se školovali u Rusiji i Švajcarskoj, prenositi u domovinu ideje radikalnog socijalizma. Glavne ideje su bile: slobodouman ustav i samouprava naroda. Na čelu pokreta bio je omladinac novinar Svetozar Marković. Radikalna Partija osnovana je u Kragujevcu 1877. god.; a kao parlamentarna grupa formirala se 1881. Uporna i zaoštrena politička borba vodila se između radikala, koji su uhvatili dubokog korena u narodu, s jedne strane, i liberala i naprednjaka, s druge strane, na čijoj se strani nalazio i sam Kralj Milan. Godine 1883. izbio je rđavo organizovani narodni ustanak „Zaječarska Buna“, a tu je priliku Kralj Milan iskoristio da pohapsi radikalne prvake, sem Nikole Pašića, koji je uspeo da pobjegne preko granice. Docnije je Kralj Milan bio prinuđen da se miri sa radikalima, ali to izmirenje nije dugo trajalo i Kralj je bio prinuđen da se 1892. odrekne prestola i napusti zemlju. Njega je nasledio sin Aleksandar, pod čijom su se vladavinom nastavile političke trzavice, sve do katastrofe 29. maja 1903. Smrću Aleksandra Obrenovića je izumrla i dinastija Obrenovića. Na presto je pozvan Petar Karađorđević, sin proganog Aleksandra Karađorđevića, a unuk vožda Karađorđa.

Pre 29. maja iz Radikalne Stranke se izdvojila ona inteligencija, koja je svome vođstvu zamerala i suviše veliku popustljivost prema Kralju, i osnovala je Samostalnu Radikalnu Stranku. Od dolaska Kralja Petra na presto pa do početka Evropskoga Rata, Radikalna Stranka je bila, sa malim prekidima, neprestano na upravi zemlje, imajući samo u samostalnim radikalima ozbiljnog konkurenta. Liberali i naprednjaci bili su u stalnom opadanju.

Posle rata su liberali, naprednjaci i samostanli radikali obrazovali jednu partiju, koja nosi naziv: Demokratska Stranka.

II

Kod Hrvata se partijski život počeo razvijati u doba narodnog preporoda (1835—1848). Nacionalna omladina počela se oduševljavati hrvatskim narodnim idealima, i stvorila je Narodnu Partiju, koja se borila protiv mađarskog političkog uticaja. Oni hrvatski elementi koji su se držali Mađara, nazivani su Mađaronima, i između njih i nacionalista razvile su se prve političke borbe. Kako su Mađari bili u opoziciji prema Beču, to su nacionalisti bili prema Austriji prijateljski raspoloženi.

Godine 1849. je Austrija ruskom pomoću ugušila ustanak Mađara, i u celoj Habsburškoj Monarhiji opet zavlada kruti apsolutizam, koji se okrenuo i protiv nacionalističkih Hrvata. Najjači hrvatski duhovi povukoše se iz politike i posvetiše se narodnoj umetnosti i nauci.

Pošto je Austrija 1866. bila tučena od Nemaca i Italijana, bila je prinuđena i na ustupke u unutrašnjoj politici. Monarhija je bila preuređena na dualističkoj osnovi, tako da je i Ugarska dobila svoj ustav. Hrvati su bili primorani da se mire sa Mađarima, i tako je Hrvatska pripala Mađarskoj, ali je sačuvala prilično široku samoupravu.

U to vreme je Ante Starčević osnovao u Hrvatskoj takozvanu Stranku Prava. On je tvrdio da prava stare Hrvatske Kraljevine nisu propala, i zahtevao je za Hrvatsku isto što je Mađarska imala. Stara Narodna Stranka postala je pristalica izmirenja sa Mađarima, dok je Stranka Prava to odbijala.

Posle smrti Anta Starčevića, iz Stranke Prava izdvojio se Dr. Joze Frank, koji je sa umerenijim krilom stranke vodio ogorčene polemike.

Tek početkom ovoga stoleća počeo je preokret u hrvatskom političkom životu. Omladina, naročito ona koja je u Pragu studirala, bila je pristalica Masarikove realističke politike. Za ovaj pokret bila je Dalmacija naročito oduševljena, i posle poznate „Riječke rezolucije“ (1905.) osnovana je Srpsko-Hrvatska Koalicija, kojoj su od većih grupa pristupile srpske samostalne stranke i desno krilo Stranke Prava.

U provinciji Srem, počele su pre rata da prodiru i ideje radikalizma iz Srbije. Klerikalizam iz Slovenije pokušao je da prodre i u Hrvatsku, ali bez velikog uspeha.

Po svršetku rata raspala se Srpsko-Hrvatska Koalicija. Jedan deo je pristupio Jugoslovenskoj Demokratskoj Stranci. Frankovci su se odvojili u samostalnu stranku. Starčevićijanci sa još nekim manjim grupama stvorili su Hrvatsku Zajednicu.

Samostalno, još od 1905. godine, radio je Stepan Radić na osnivanju jedne seljačke stranke, ali je tek posle rata uspeo, iskorišćujući ratno nezadovoljstvo masa, da stvori moćnu i veliku stranku, u kojoj je okupio najveći deo Hrvata.

III

U Slovenačkoj razvijao se politički život od 1848. god. u znaku borbe između klerikalizma i liberalizma.

Narod je bio konzervativan, religiozan i odan sveštenstvu. Mlada inteligencija koja se školovala u Austriji bila je nadahnuta liberalnim idejama. Ona je bila takođe nosilac narodnog duha, koji se počeo buditi. Ali nacionalna ideja mogla je tek uzeti maha, kada ju je i konzervativno sveštenstvo prihvatilo. Sem ovih dveju partija katoličko-nacionalne i nacionalno-napredne, stvoren je dvadesetih godina pod vođstvom Dr. Hreka i Dr. Šušterčiča hrišćansko socijalistička stranka, koja je nosila naziv „Slovenska narodna stranka.“ Ova je vodila za vreme rata oportunističku politiku, i usled toga izgubila znatan broj svojih pristalica. Posle rata Nacionalno-napredna Stranka pridružila se Jugoslovenskoj Demokratskoj Stranci.

IV

Dalmacija je do Napoleona pripadala Veneciji, a tek posle pada Napoleona pridodata je Austriji. Ipak je u njoj i dalje trajao kulturni i politički uticaj Italije.

U Dalmaciji su se razvile dve političke partije: autonomistička, kojoj su pripadali Italijani, i oni Srbi i Hrvati koji su bili pod italijanskim uticajem, i nacionalna partija, koja je tražila da se Dalmacija približi Hrvatskoj. U Dalmaciji je prodrila i Hrvatska Stranka, koja je tražila njeno prisajedinjenje Hrvatskoj. Klerikalna Stranka je takođe imala nešto uspeha u Dalmaciji.

Pre rata jedan deo Stranke Prava i nacionalni elemenat prišli su Srpsko-Hrvatskoj Koaliciji, a drugi je deo podpao pod klerikalni uticaj. Stara

autonomistička partija je bila skoro izumrla, dok je omladina težila ideji integralnog jugoslovenstva.

Posle rata srpski deo stanovništva je prišao radikalima, jedan deo hrvatske intelegencije je prišao Demokratskoj Stranci. Seosko stanovništvo je delom prišlo Zemljoradničkoj Stranci, a delom Radićevoj.

V

U Vojvodini je jugoslovensko stanovništvo bilo jako izmešano sa Mađarima i Nemcima, i u nacionalnom pogledu bilo je jako ugroženo. Ovde živi većina Srba pravoslavne veroispovesti, a manji je deo katolički (Bunjevci, Šokci). Ovaj poslednji deo je jako podlegao mađarizaciji, i mahom pripadao Mađarskoj Klerikalnoj Stranci. I jedan deo Srba je podlegao mađarskom uticaju, dok su drugi otišli u socijaliste. Najbolji nacionalni elementi borili su se za crkvenu autonomiju. Ovi su mahom pripadali Radikalnoj stranci.

SARAJEVO.

Posle rata osnovali su Bunjevci i Šokci svoju klerikalnu stranku koja se oslanjala na slovenačke klerikalce. Nemci i Mađari su osnovali svoje nacionalističke stranke, a Srbi su prišli radikalima i demokratima. Jedan deo seoskog stanovništva je prišao Zemljoradničkoj Stranci, a varoško radništvo je ostalo socijalističko.

VI

U Bosni je za trideset godina Austrija vladala potpuno apsolutistički, i nije bilo ni traga o kakvom političkom životu. Tek posle aneksije 1908. data je ovoj pokrajini neka vrsta lokalne autonomije. Austrija je svim silama nastojala da versko razdeljeno stanovništvo još više zavadi, i izborni sistem je bio određen po verskim nurijsima.

Posle rata je jedan deo Srba prišao Radikalnoj Stranci, a drugi Zemljoradničkoj. Manji deo srpske i hrvatske inteligencije prišao je Demokratskoj Stranci. Muslimani su ostali na autonomističkom stanovištu, i osnovali zasebnu stranku. Katolici su najvećim delom prišli Radiću.

VII

U Južnoj Srbiji (Stara Srbija i Makedonija) za vreme turske vladavine nije moglo ni biti reči o politici. Političke partije su zamenjivane ustaničkim četama. Pošto je celokupno slovensko stanovništvo potpadalo pod Bugarski Egzarhijat u Carigradu, to je i bugarski uticaj preko škola i crkava bio veoma veliki.

Posle rata jedan deo stanovništva je još ostao pod uticajem ove propagande, i mahom je prišao Komunističkoj Stranci. Ostali, nacionalni deo, podelio se na demokrate i radikale.

POLITIČKE PARTIJE

Političke su partije u Kraljevini S. H. S. mnogobrojne, i ako među mnogima od njih nema kakve velike programske razlike. Pravo grupisanje stranaka nije još izvedeno, pošto je još na dnevnom redu pitanje državnog uređenja. Po ovom poslednjem pitanju stranke su se u glavnom podelile u dve grupe: jedna hoće strogo centralizovani način uprave, dok je druga pre naklonjena autonomijama i širokim samoupravama.

Radikalna Partija kojoj stoji na čelu g. Nikola Pašić, predsednik Ministarstva, najveća je u Kraljevini. Ona je poglavito srpska stranka, pošto je sastavljena iz Srba iz Srbije i ostalih krajeva. Ona je predstavnik centralizma i stoji strogo na stanovištu očuvanja Vidovdanskog Ustava.

Demokratska Partija ima svojih pristalica u svim delovima Kraljevine, i pored Srba ima nešto i hrvatske inteligencije. Ova se partija prošle godine podelila u dve grupe, od kojih je jedna, manja, predvođena g. Svetozarom Pribićevićem, strogo centralistička, dok je glavna grupa, pod vođstvom g. Ljube Davidovića, u želji da izađe u susret Hrvatima i Slovencima, za široke lokalne samouprave. Političke tendencije Pribićevićeve grupe su veoma slične tendencijama Radikalne Stranke, te su te dve koalicione grupe obrazovale u martu 1924. god. kabinet; dok je Davidovićeva grupa ostala neka vrsta spone među svim elementima protivnih centralizaciji.

Slovenačka klerikalna partija, čiji je vođa g. Dr. Anton Korošec, jeste pristalica autonomije, a možda čak i federativnog oblika vladavine. Ona je istovremeno najveća stranka Slovenačke.

Besanska Muslimanska Partija je sastavljena od muhamedanskog stanovništva Bosne i Hercegovine. Njen je vođa g. Dr. Mehmed Spaho. Po svojim političkim ciljevima je veoma bliska Demokratskoj Stranci.

Hrvatska Seljačka Stranka, čiji je vođa g. Stepan Radić, dostigla je veliku snagu za poslednje dve godine. Prvobitno je ova stranka

imala svojih pristalica poglavito u Hrvatskoj i Slavoniji, ali sada ih ima i u Dalmaciji, Slovenačkoj i Bosni. Njeno vođstvo je umelo vešto da iskorišti nezadovoljstvo masa zbog ekonomskih teškoća posleratnog doba, kao i pogreške državne uprave. Sve do proleća 1924. godine poslanici ove stranke vršili su pasivnu rezistenciju, jer nisu hteli da polože zakletvu na dužnost i zauzmu svoja mesta u Skupštini. Međutim u martu 1924. g. oni su podneli Skupštini svoje mandate radi verifikacije, da bi na taj način uzeli učešća u bloku koji je bio sastavljen od Davidovićeve Demokratske Stranke, Klerikalne i Muslimanske Stranke. Posle objavljenih izbora za 8. februar ove godine, vlada Pašić-Pribićevića stavila je celu stranku pod zakon o zaštiti države, i njeno vođstvo zatvorila i optužila za veze sa boljševističkom Rusijom.

Posle ovih izbora nastao je veliki preokret u Radićevoj Seljačkoj Stranci. Ona je dotle bila republikanska i federalistička. Po sastanku Narodne Skupštine, g. Pavle Radić, sinovac g. Stepana Radića, i g. Dr. Šuperina, dali su u Narodnoj Skupštini značajne izjave: da priznaju monarhiju i Vidovdanski Ustav. Ove su izjave imale kao posledicu aboliciju nrocesa i puštanja iz zatvora g. Stepana Radića i ostalog vodjstva Hrv. Seljačke Stranke, kao i raspad vlade t. zv. Nacionalnog Bloka u kome su pored radikala bili i sam. demokrati sa g. Pribićevićem na čelu. Uskoro zatim došlo je i do obrazovanja vlade radikala i radićevaca, u koju je prilikom rekonstrukcije ušao i g. Stepan Radić, kao Ministar Prosvete.

Džemijat. Ovo je stranka Turuka i Arnauta iz Južne Srbije, i obično se javlja kao saveznik Radikalne Stranke, a u poslednje vreme Opozicionog Bloka.

Komunistička Stranka bila je okupila oko sebe veliki broj političkih nezadovoljnika, ali je posle ubistva demokratskog državnika Milorada Draškovića, i atentata na princa Regenta, u leto 1921. g. zakonom rasturena i zabranjena, kao prevratnička stranka i eksponent ruskog boljševizma.

Socijalistička Stranka, na programu ortodoksnog socijalizma, glavnu snagu svojih pristalica ima u Vojvodini.

Nemačka Stranka je čisto nacionalistička stranka Nemaca u Kraljevini. Obično je potpomagala politiku Radikalne Stranke kao najjače parlamentarne grupe. Sada je u opoziciji.

Zemljoradnička Stranka je poglavito stranka zemljoradnika. Njen program je: kulturno i ekonomsko podizanje sela i seljaka. Ona traži privredno organizovanje države i profesionalni parlamenat. I ako za monarhiju i jedinstvo, ona u borbi dveju državopravnih grupacija nije uzimala učešća, i držala se u glavnom po strani. Njoj se pridružila i Slovenačka Kmetijska Stranka. Svoje organizacije Zemljoradnička Stranka ima u celoj zemlji, ali glavna njena snaga ležala je u Bosni, a sada u Srbiji i Vojvodini.

Frankovci, Starčevićci i Hrvatska Zajednica, nisu imali prošle sesije svojih predstavnika u Parlamentu, jer su njihove pristalice mahom prišli Radićevoj Stranci. Hrvatska Zajednica je prišla kao celina Radićevoj Stranci, dok su Frankovci i Starčevićci, i ako su za federalistički blok vladavine, veliki protivnici Radića. Po sporazumu radikala i radićevaca poslanici Hrv. Zajednice su izišli iz kluba H. S. S. i sa još nekoliko Radićevih disidenata osnovali zaseban klub sa republikanskim i federalističkim tendencijama.

Republikanska Stranka je za republikanski oblik vladavine. U prošloj Skupštini nije imala nijednog svog predstavnika, kao ni u novoizabranoj.

Crnogorske Federaliste stoje na gledištu federativnog uređenja države.

Bunjevačka Stranka je protivna centralizmu i u svemu je bliska slovenačkoj Klerikalnoj Stranci.

Rumunska Stranka je nacionalistička stranka vojvođanskih Rumuna. Imala je jednog poslanika, a sad nijednog.

Jačina pojedinih stranaka na izborima 1920., 1923. i 1925. je:

	1920.	1923. ¹	1925. ²
Radikali	92	109	141
Demokrati	91	52	37 (Davidović)
			22 (Pribičević)
H. R. S. S.	50	71	67
Komunisti	58	—	—
Zemljoradnici	39	11	5 ³
Slov. Klerikalci	27	22	20
Bos. Muslimani	24	18	15
Socijaldemokrati	10	2	—
Džemijat	8	14	—
Nemačka Stranka	—	8	5
Republikanci	3	—	—
Frankovci	7	—	—
Starčevićevci	4	—	—
Bunjevci	—	2	—
Crnogorske Federaliste	—	2	3
Ostali	6	1	—
Svega ...	419	312	315

UGOVOR O SAVEZU IZMEDJU KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA I KRALJEVINE RUMUNIJE

Čvrsto rešeni da očuvaju mir stečen cenom tolikih žrtava kao i da održe poredak utvrdjen: Ugovorom zaključenim u Trijanonu 4 juna, 1920 god. izmedju Sila saveznica s jedne strane i Ugarske s druge strane i Nejskim Ugovorom zaključenim 27 novembra 1919 god. izmedju Sila Saveznica i Bugarske s druge strane, Nj. V. Kralj Rumunije i Nj. V. Kralj Srba, Hrvata i Slovenaca složili su se da zakluče defanzivnu konvenciju.

U tom cilju oni su imenovali svoje opunomoćene delegate i to:

Nj. V. Kralj. Rumunije

Gospodina Take Jonesko, svoga Ministra Spoljnih Poslova;

Nj. V. Kralj Srba, Hrvata i Slovenaca

¹) Broj poslanika reduciran Ustavom.

²) Broj poslanika povećan je sa 3 usled ispravke granice prema Bugarskoj i evakuacije dalmatinske zone od Italijana.

³) G. Ivan Pucelj, jedini poslanik Slovenačke Kmetijske Stranke, po zaključenom sporazumu radikala i radićevaca, izišao je iz Zemlj. Kluba i ušao u klub H. S. S.

Gospodina Nikolu Pašića, Predsednika Svog Ministarskog Saveta, i Svog Ministra Spoljnih Poslova.

koji su pošto su saopštili jedan drugom svoja punomoćija, i našli da su uredna, ugovorili sledeće članove:

Član 1.

U slučaju neizazivanog napada od strane Ugarske ili Bugarske, ili obeju ovih sila protiv jedne Visoke Strane Ugovornice, u cilju povreda poretka utvrđenog Ugovorima o Miru u Trijanonu i Neji-u na Seni, druga Strana se obavezuje da pritekne u odbranu napadnute Strane na način predviđen u 2. članu ove Konvencije.

Član 2.

Nadležni tehnički činioци Rumunije i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca utvrdiće zajedničkim sporazumom potrebne mere za izvršenje ove Konvencije u vojnoj konvenciji, koja se ima zaključiti u najkraćem vremenu.

Član 3.

Ni jedna od Visokih Strana ugovornica neće moći zaključivati Savez sa kojom trećom silom bez prethodnog obaveštenja Druge.

Član 4.

Da bi koordinirali svoje napore za održanje mira, obe vlade se obavezuju da će se sporazumevati po pitanjima spoljne politike koja se odnosi na njihove odnose sa Ugarskom i Bugarskom.

Član 5.

Ova Konvencija važiće dve godine od dana kada se izmenjaju ratifikacije. Po isteku ovog roka, Svaka od Strana Ugovornica moći će da otkaze ovu Konvenciju. Ona će ipak ostati na snazi šest meseca od dana otkaza.

Član 6.

Ova Konvencija biće saopštena Društvu Naroda, (Pakt Društva Naroda).

Član 7.

Ova Konvencija biće ratifikovana i ratifikacije će biti izmenjane čim to bude moguće.

U potvrdu toga određeni punomoćnici su potpisali ovu Konvenciju i na nju stavili svoje pečate.

Radjeno u Beogradu, u dva primerka, 7 januara 1921 godine.

Nik. P. Pašić, s. r.

(M. P.)

Take Jonesko, s. r.

(M. P.)

UGOVOR O SAVEZU IZMEDJU KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA I REPUBLIKE ČEHOSLOVAČKE

Vlade Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Republike Čehoslovačke u želji da produže i upotpune sporazum zaključen izmedju njih 14 avgusta 1920 god. novim odredbama sa ciljem:

a) učvršćenja i održanja mira,

b) konsolidovanja i proširenja političkih i ekonomskih veza medju obema državama,

primile su uzajamnom saglasnošću sledeće članove.

U ovom cilju imenovani su kao punomoćnici od strane Nj. Veličanstva Kralja Srba, Hrvata i Slovenaca

Nj. E. Gospodin Nik. P. Pašić, Predsednik Ministarskog Saveta,
a od strane Predsednika Čehoslovačke Republike

Nj. E. Eduard Beneš, Predsednik Ministarskog Saveta i Ministar Spoljnih
Pozlova,

koji su pošto su izmenjali svoja punomoćija i našli da su uredna za-
ključili:

Član 1.

Sporazum zaključen izmedju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i
Čehoslovačke Republike 14 avgusta 1920 u Beogradu, produžava se za isti
rok trajanja kao i ova Konvencija.

Član 2.

Visoke Strane Ugovornice priznaju političke i vojne ugovore i sporazume
zaključene izmedju Čehoslovačke Republike i Rumunije, Austrije i Poljske
s jedne strane i slične sporazume zaključene izmedju Kraljevine Srba, Hrvata
i Slovenaca sa Rumunijom i Italijom s druge strane.

Član 3.

Visoke Strane Ugovornice trudiće se da postave na solidnu osnovicu
sve veze ekonomske, finansijske kao i saobraćajne, i da u tome osiguraju
svoju najprisniju saradnju; radi toga one će zaključiti odnosne aranžmane,
naročito trgovački ugovor koji će odgovarati ovome cilju.

Član 4.

Visoke Strane Ugovornice obavezuju se da u opšte pružaju jedna drugoj
svu političku i diplomatsku potporu u njihovim međunarodnim odnosima,
u slučaju, u kome budu smatrale da su ugroženi njihovi zajednički interesi,
one se obavezuju da će se sporazumeti o merama za njihovo obezbedjenje.

Član 5.

Nadležni činioци Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Čehoslovačke
Republike sporazumeće se uzajamno, u cilju preduzimanja svih potrebnih
mera za primenu ove Konvencije.

Član 6.

Ova Konvencija ostaće na snazi pet godina od dana kada se izmenjaju
ratifikacije.

Po isteku ovih pet godina, svaka od Visokih Strana Ugovornica slo-
bodna je da otkáže ovu konvenciju izveštavajući o tome drugu stranu šest
meseci unapred.

Član 7.

Ova Konvencija biće ratifikovana i ratifikacije će biti izmenjene u
najkracem vremenu u Beogradu.

Član 8.

Ova Konvencija biće saopštena Društvu Naroda.

U potvrdu toga oba punomoćnika su potpisala ovu Konvenciju i na nju
stavili svoje pečate.

Radjeno u dva primerka u Marijenbadu, 31. avgusta 1922 god.

Nik. P. Pašić, s. r.
(M. P.)

Dr. Eduard Beneš, s. r.
(M. P.)

PAKT
PRIJATELJSTVA I SRDAČNE SARADNJE
između
KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA
i
KRALJEVINE ITALIJE.

MI

ALEKSANDAR I.

Po Milosti Božjoj i Volji Narodnoj

KRALJ SRBA HRVATA I SLOVENACA

Pošto smo razmotrili i proučili Pakt prijateljstva i srdačne saradnje između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Italije, koga su u Rimu 27. januara 1923. godine, zaključili Naši Punomoćnici, koji su za to dobili naročita punomoćija, sa Punomoćnicima snabdevenim tako isto urednim punomoćijima Njegovog Veličanstva Kralja Italije,

čija sadržina glasi:

Vlada Njegovog Veličanstva Kralja Srba, Hrvata i Slovenaca i Vlada Njegovog Veličanstva Kralja Italije čvrsto rešene da obezbede mir i rezultate dobivene za vreme rata a potvrđene Ugovorima o Miru, saglasile se da sklope ovaj ugovor, kao prirodnu posledicu postojećeg prijateljstva između dve Kraljevine kao uzajamnog poštovanja njihovih prava na suhu, a tako isto i na moru i ugovorile su sledeće članove:

Član 1.

Obe Visoke Strane Ugovornice obavezuju se uzajamno, da ukazuju jedna drugoj pomoć i srdačnu saradnju u održavanju poretka utvrdjenog Ugovorima o Miru, koji su zaključeni u Trijanonu, Sen-Žermenu i Neji-u, kao i u poštovanju i izvršavanju obaveza utvrdjenih u navedenim Ugovorima.

Član 2.

U slučaju da jedna od Visokih Strana Ugovornica bude predmet nezazvanog napada jedne ili više sila, Druga Strana se obavezuje da ostane neutralna za vreme celog trajanja sukoba. Isto tako u slučaju, ako bi bezbednost ili interesi jedne Visoke Strane Ugovornice bili zagroženi usled nasilnih upada spolja, Druga Strana se obavezuje, da joj ukaže svojom blagonaklonom pomoću svoju političku i diplomatsku potporu, kako bi pripomogla da nestane spoljnje uzroka tih pretnji.

Član 3.

U slučaju međunarodnih komplikacija, a ako se obe Visoke Strane Ugovornice složne da su ili da mogu biti njihovi zajednički interesi zagroženi, one se obavezuju, da će se sporazumeti o merama, koje bi zajednički preduzele radi zaštite tih interesa.

Član 4.

Trajanje ovog Ugovora biće pet godina, a moći će biti otkazan ili obnovljen jednu godinu pre njegovog isteka.

Član 5.

Ovaj Ugovor biće ratifikovan i izmene ratifikacije izvršiće se u Rimu. On će stupiti na snagu odmah po izmeni ratifikacija.

U potvrdu toga dotični Punomoćnici potpisali su ga u dva primerka i na njega stavili svoje pečate.

Radjeno u Rimu, 27. januara 1924. godine.

Nik. P. Pašić, s. r.

Benito Mussolini, s. r.

M. Ninčić, s. r.

(M. P.)

(M. P.)

**DOPUNSKI PROTOKOL
PAKTU PRIJATELJSTVA I SRDAČNE SARADNJE
između
KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA
I KRALJEVINE ITALIJE**

Član 1.

Visoke Strane Ugovornice obavezuju se da, po prethodnom sporazumu, saopštavaju jedna drugoj sporazume, koji se tiču njihove politike u Centralnoj Evropi i izjavljuju u tom pogledu, da u pakt prijateljstva potpisani današnjeg dana, nema ničega što bi bilo protivno Ugovorima o Savezu, koje je Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca zaključila, respektivno, s Republikom Čehoslovačkom i s Kraljevinom Rumunijom 31. avgusta 1922. godine i 7. jula 1923. godine.

Član 2.

Pakt prijateljstva zaključen današnjeg dana i ovaj dopunski Protokol biće podneti Društvu Naroda na registrovanje saobrazno članu 18. Pakta.

Radjeno u Rimu, dvadeset sedmog januara hiljadu devet stotina dva-deset četvrte godine.

Nik. P. Pašić, s. r.

Benito Mussolini, s. r.

M. Ninčić, s. r.

STRANI DIPLOMATSKI PREDSTAVNICI U KRALJEVINI S. H. S.

Papski Nuncije: S. E. Monseigneur Hermenigilde Pellegrinetti; Krunska 57. Tel. 19-45. Sekretar: Monseigneur Alfred Pacini, Krunska 57.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE: Punomoćni Ministar: S. E. l'Honorable H. Percival Dodge; Pozorišna 7. Tel. 1-12. Prvi sekretar: M. Gordon Paddock, Zrinskog 7. Tel. 17-53. Trgovački savetnik M. Kenneth S. Patton, Miloša Velikog 48. Tel. 3-90. Vojni ataše M. le Lt-Colonel William F. H. Godson, Krunska 64. Tel. 2-25. Trgovački ataše: M. H. Lawrence Groves, Prag.

BELGIJA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Adhémar Delcoigne, Krunska 16. Tel. 3-27. Prvi sekretar: M. Maurice Minneur, Krunska 16. Prvi sekretar, trgovački ataše: M. André Motte, Carigrad.

RUMUNIJA: Punomoćni ministar: S. E. M. Theodore Emandi, Pozorišna 31. Tel. 10-75. Prvi sekretar: M. le Dr Jean Brosu, Po-

zorišna 31. Sekretar: M. Mircea Cristesko, Hotel Excelsior. Vojni ataše: M. le Colonel d'Etat-Major Demetre Motas, Kosovska 43.

POLJSKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Zdzislaw Okecki, Krunsa 58. Tel. 5-90-Prvi sekretar: M. Stefan Fiedler-Alberti, Hotel Excelsior. Vice-Consul, ataše Poslanstva: M. Mieczyslaw Grabinski, Daničičeva 22. Vojni ataše: M. le Comranda t Stanislaw Grodzki, Hotel Excelsior.

ŠVEDSKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Carl Einar Thure de Wirsen, Bukurešt, Strada C. A. Rosetti. Sekretar: M. A. H. Berns, Bukurešt.

PORTUGALIJA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Martinho de Brederode, Bukurešt.

HOLANDIJA: Punomoćni Ministar: S. E. M. C. D. Schuller tot Peursum, Atina.

ČEHOSLOVAČKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Jan Šeba, Pozorišna 32. Tel. 60. Kancelarija: Miloša Velikog 37. Tel. 61. Prvi sekretar: M. le Dr Frantisek Cerny, Kumanovska 28. Tel. 24-85. Sekretar: M. le Dr Vladimir Korec, Deligradska 21. Vojni ataše: M. le Colonel Ondrej Mézl, Dositijeva 21. Tel. 2-59. Trgovnjački ataše: M. le Dr Jindrich Andrial, Kočina 54. Novinarski ataše: M. Ctibor Melč, Koso ska 43. Poljoprivredni ataše: M. l'Ing. Ladislav Chocholoušek, Gospodar Jovanova 6.

BUGARSKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Constantin Vakarlesky, Birčaninova 26. Tel. 15-69. Prvi sekretar: M. Milko M. Ghéorghieff, Birčaninova 26. Drugi sekretar: M. Stéphane A. Schopoff, Birčaninova 26. Novinarski ataše: M. Boris Véleff, Prote Mateje 45.

ITALIJA: Punomoćni Ministar: S. E. le Général Alessandro Bodrero, Birčaninova 11. Tel. 8-43. Kancelarija: Birčaninova 13. Tel. 3-62. Savetnik: M. Luigi Petrucci, Birčaninova 13. Sekretar: M. Michele Scammacca, Birčaninova 13. Vojni ataše: M. le Lt-Colonel d'Etat-Major Comte Sebastijano Visconti Praska, Birčaninova 13. Pomorski ataše: M. le Capitaine de Frégate Comte Ernesto Lupi, Bukurešt, Trgovnjački ataše: M. Franco Pietrabissa, Birčaninova 13.

MADJARSKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. André be Hory, Krunsa 86. Tel. 11-82. Savetnik: M. André de Wodianer, Zorina 70. Sekretar: M. Jules de Bolla, Zorina 70. Sekretar: M. Victor Régnier, Zorina 70. Sekretar: M. Antoine Siller, Studenička 10. Sekretar: M. Ladislav de Thuranszky, Zorina 70. Ataše :M. Jules de Petravich, Zorina 70

DANSKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Niels Johan Høst, Prag. Vladislavova 11.

NEMAČKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. le Dr Franz Olshausen, Krunsa 37. Tel. 13-27. Kancelarija: Tel. 2-72. Savetnik: M. le Dr Busse Krunsa 35 Sekretar: M. le Dr E. W. Meyer, Krunsa 35.

ARGENTINA: Punomoćni Ministar: S. E. le Colonel Matrin E. Bortagari, Beč, III Am Neumarkt 39. Kancelarija: III Reiser — strasse 51.

FRANCUSKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Joseph-Fernard Grenard, Dositijska 4. Tel. 13-37. Kancelarija Kraljev Trg 5. Tel. 13-36. Prvi sekretar: M. Roger Anginieur, Kraljev Trg 5. Sekretar: M. Albert J. Lamrle Kraljev Trg. 5. Vojni ataše: M. le Colonel Deltel, Balkanska 25. Vazduhoplovni ataše: M. le Capitaine Bernard Laurant, Bukurešt. Trgovački ataše: M. Alphonse Muzet, Simina 8. Tel. 21-12.

AUSTRIJA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Max Hoffinger, Knez Mihajlov Venac 16. Tel. 39-51. Kancelarija: Rajičeva 10. Tel. 1-67. Savetnik: M. Erwin Hugel, Rajičeva 10. Sekretar: M. Francois J. Adamović-Waagstätten, Rajičeva 10.

ENGLESKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. H. M. W. Kennard, Gračanička 22. Tel. 2-09. Kancelarija: Tel. 14-95. Prvi sekretar: M. G. Ogilvie-Forbes, Gospodarska Mehana, Vila Hadži-Popović. Tel. 17-76. Drugi sekretar, trgovački delegat: M. Murray-Harvey, Birčaninova 28. Treći sekretar: M. R. A. Gallop, Prote Mateje 45. Vojni ataše: M. le Colonel F. Giles, Hotel Excelsior. Pomorski ataše: M. le Commandant R. T. Down, Rim.

JAPAN. S. E. M. le Vicomte Kintomo Mushakoj, Bukurešt.

GRČKA. Punomoćni Ministar: S. E. M. Spyridon Polychroniadis, Pozorišna 33. Tel. 1-03. Sekretar: M. Constantin Valtis, Pozorišna 33. Ataše: M. Georges Kapsambelis, Pozorišna 33. Vojni ataše: M. le Colonel d'Artillerie Serge Gialistras, Hotel Excelsior.

ALBANIJA. Punomoćni Ministar: S. E. M. le Dr Stavro Stavri, Mišarska 5. Tel. 27-45.

ŠPANIJA. Punomoćni Ministar: S. E. Don José de Landeño y Allende-Salazar, Hotel Srpski Kralj. Sekretar: Don José de Castellanos y Mende-Ville, Hotel Excelsior.

ŠVAJCARSKA: Punomoćni Ministar: S. E. M. Ferdinand de Salis Bukurešt, Sekretar: Chargé d'Affaires, M. Charles de Jenner, Pozorišna 29. Tel. 27-42.

TURSKA: Punomoćni Ministar: S. E. Youssouf Hikmet Bey, Kralja Petra 79. Tel. 18-92. Drugi sekretar: Husni Cnermiy Bey, Kolarčeva 7. Drugi sekretar: Hussein Hakki Bey, Uzum-Mirkova 5. Treći sekretar: Mihman Zade Eumer Lutfi Bey, Skopljanska 24.

KRALJEVSKA POSLANSTVA.

ATINA Poslanik: G. Panta Gavrilović, 18 rue Righilis.

BERLIN „ G. Živojin Blugdžić, W. 50 Rankestrasse 23. I.

BERN „ G. Milutin Jovanović, Ensiger strasse 48.

BEČ „ G. Dr Milan Milojević, I Anna-gasse 20.

BRISEL	Poslanik:	G. Jovan Vučković, 71, Avenue de Cortenberg.
BUDIM-PEŠTA	„	G. Tihomir Popović, Andrassy ut. 114.
BUKUREŠT	„	G. Boško Čolak-Antić, Calea Dolobantilor 34.
VARŠAVA	„	G. Ješa Simić, Ulica Smolna 9.
VAŠINGTON	„	G. Dr Ante Tresić-Pavičić, 1520 16 th Street.
LONDON	„	G. Dr Djordje Djurić, 195-Queens Gate, London S. W. 7.
MADRID	Savetnik Poslanstva:	G. Dr Miroslav Janković, Galle Velasques 17.
PARIS	Poslanik:	G. Dr Miroslav Spalajković, 45. Avenue de Villiers.
PRAG	„	G. Ljuba Nešić, III Velekoprevorske nam. 4. (Maltežky Palac).
RIM	„	G. Vojislav Antonijević Palazzo Borghese, Piazzaza Fontanella Borghese.
SOFIJA,	„	G. Milan Rakić, Patrijarh Eftimije 32.
TIRANA	„	G. Branko Lazarević.

KRALJEVSKI GENERALNI KONZULATI.

BERLIN	Gen. Konsul:	G. Slavo Ramadanović, Anbacherstrasse 3. W. 50.
BEČ	„	G. Dr. Lazar Bajić, Seilestätte 30.
BUDIM-PEŠTA	„	G. Fotije Stanojević, Veres Palne utca 17.
BUENOS-AJRES	„	G. Ivo Grizogono, Victorija 1453 (Argentina).
BUKUREŠT	„	G. Rajko Vintrović, Strada Froumaosa 14.
KAIRO	„	G. Jovan Dučić, Rue Seliman Paša 5. (Immeu Pentremelli).
ŽENEVA	„	G. Nikola Petrović, Boulevard George Favon 41/I.
MARSELJ	„	G. Dr. Velizar Ninčić, Corniche 151.
MILANO	„	G. Lj. Bojović, 2. Piazzo Aspromonto.
MINHEN	„	G. A. Đorđević, Tengstrasse 33/II.
NJU-JORK	„	G. Dr. Pavle Karović, 443 West 22nd Street New-York City.
PRAG	„	G. Svetožar Rašić, II Jindrinska ulica 20.
SOLUN	„	G. Đorđe Nastasijević, Leonforos Vasileos Georgin Aritm.

- ČIKAGO „ „ G. Božidar Purić, 936 North Michigan Avenue.
 HELINSFORS „ „ G. Branislav Marković, Elisabethgaten 29. lok. 4.

KRALJEVSKI KONZULATI.

- BRATISLAVA Konsul: G. Grgur Berić, Sienkiewiczova ul. cis 2 II.
 VARNA „ G. Sava Spasojević, Makedonska ulica 16.
 GRAC „ G. Dragomir Stanojević, Schubertstrasse 16.
 DISELDORF „ G. Radovan Šumenković, Hofgarterstrasse 6.
 ZADAR Žeran Konsulata: G. Marinković, Riva Vittorio Emanuele III 3.
 PEČUJ Konsul: G. Spira Pavlović, Dr. Var di Antal utza 11.
 KORČA Vice-Konsul: G. St. Simić,
 KRF Konsul: G. Anta Anić,
 RIJEKA „ G. Filip Dobričić, Corso 26.
 SAN FRANCISCO „ G. Slobodan Jovanović, 244 Kearny Street. U. S. A.
 SKADAR „ G. Ivan Vuković, Mehmed begov So. kak 1.
 TRST Gen. „ G. Vladislav Savić, Piazza Venezia 1-
 CARIGRAD „ G. Rad. Luković, Rue Misk. 15. Pera.
 CELCVAC „ G. V. Protić, Klagenfurt, Bahnhofstrasse 26-a.

POVLAŠĆENE TRGOVAČKE AGENCIJE KRALJEVINE S. H. S. U INOSTRANSTVU.

U EVROPI:

ALBANIJA. Skadar. — Srpsko-Albanska Banka, filijala u Draču.

AUSTRIJSKA REPUBLIKA. Beč. — Šef: Milivoje Simić, adresa: Wien I, Seiler strasse 3., telegrafska adr. Trg. agencija — Wien.

BELGIJA: Anvers. — Šefovi: Gaston Antoine, konzul S. H. S. i Gaston Stalins. Adresa: Anvers, 7 Rue von Lerins.

VELIKA BRITANIJA. 1. London. — Šef: Čeda Mijatović, Adresa: London W. C. 2. — 110 Strand. Telegraf. adr.: Jugoslav Rand. — London. 2. Mančester. — Šefovi: Braća Vitković, Manchester, 211 Deansgate Street. Telegraf. adr.: Vitković — Manchester.

GRČKA. 1. Atina. — Šef: Andra Kumanudi. Adresa: Legation du Royaume des Serbes, Croates et Slovenes, — Athenes. 2. Solun. — Šef: Filijala Beogradske Zadruga. Adresa: Banque Zadrouga de Belrade Succursale de Salonique. Telegraf. adr.: Bankzadruga — Salonique.

NEMAČKA: 1. Berlin. — Šef: Dr. Henri Buli. Adresa: Berlin S. W. 19. Seydelstrasse 6. Telegraf. adr.: Ingagentie — Berlin. 2. München. — Šef: Branko Pečanac. Adresa: München, Prennerstrasse 11. 3. Hamburg. — Šef: Josip Dušan. Ubl. 4. Leipzig — Šef: Ivan Simić. Adresa: Leipzig. Fridrich List № 4. Telegraf. adr.: Gummiguta, — Leipzig, Quesstrasse 31.

POLJSKA. Varšava. — Šef: Aleksandar Panajotović. Adresa: Varšava, Smolna 9. Telegraf. dr.: Jugoslavia-Waršava.

FRANCUSKA. 1. Pariz. — Šef: Risto Simić. Adresa: Paris — XVIII-7. — Rue Eugene Flachat 7. 2. Marselj. — Šef: Lj. Mihajlović. Adresa: Marseille 19., Rue Paradis. Telegraf. adr.: Serbagence — Marseille. Ova agencija ima svoju filijalu u Barceloni u Španiji. 3. Lion. Šef: Milan Andrić. Adresa: Lyon, Rue Sala 27. — Telegraf. adr.: Danubien — Lyon.

ČEHOSLOVAČKA. 1. Prag. — Šef: Milan Maksimović. Adresa: Praha 11. Na Gorici 22 Palac Legiobanky. Telegraf. adr.: Mintrade — Prague. Ova agencija ima svoju filijalu u Brnu.

2. Bratislava. — Šef: Dr. Svetozar Stričević. Adresa: Bratislava Grösslingova ul. 36. Telegraf. adr.: Trgagence — Bratislava. Ova agencija ima svoju filijalu u Reichenbergu.

ŠVAJCARSKA. Ženeva. — Šef: Nikola Petrović. Adresa: Geneve (Suisse) 41., Boulevard Tavon.

U AMERICI:

ARGENTINA. Buenos-Aires. — Šef: Slovenska Banka D. D. u Zagrebu. Filijale u: 1. Rio-de-Janeiro (Brazilija). 2. Lima (Peru). 3. Rosario (Chili).

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE (U. S. A.). 1. Njujork, filijala Jugoslavenske Trgovinske Banke u Njujorku (New-York). Adresa: York City, — 132 West 42 nd Street (U. S. A.). Adresa za kablógrame: Bancoslave — New-York. 2. San Francisco — Šef: Ekspozitura Jugoslavenske Trgovinske Banke u San-Francisku. Adresa: V. K. Novakovitch, Merchants National Bank — San Francisco (U. S. A.).

U AFRICI. Alžir. — Šef: Živojin Aleksić. Adresa: Alger (Algerie) 19 Rue Michelet 19. Telegraf. adr.: Tafat Alger. Egipat. Port Said. — Šef: Djuro Vojvodić. Adresa: Port-Said, Boite postale 165. — Egipte. Telegraf. adr.: Vojvoditch — Port-Said.

ГЛАВА III.

ФИНАНСИЈЕ.

Н О В А Ц

(Новчани систем у Краљевини С. Х. С.)

Српски владари у Средњем Веку ковали су само сребрн новац. Историска документа из 13 и 14 века спомињу две новчане јединице: динар који је стварно искован, и перпер који је само рачунска јединица. Динар води порекло од латинског *denarius*, један од најстаријих римских новаца, који се, бар по имену, јако био проширио међу друге народе, па је преко Млетака доцније продор и у српске земље. (У Млетцима је *denarius* називан *grossus*, одакле назив грош, и био је идентичан са сребрним новцем који је оптицао у Србији, Босни и далматинским градовима, а у листинама се спомиње као *denarius grossus*. Перпер негда византијски златан новац, у 13 и 14 веку, важио је као рачунска јединица, равна износу од 12 динара. Динар је био тежак спочетка 2 грама. Први српски новац искован је под Краљем Урошем (1242—1276). Из једне фунте (тада износила око 288 грама) ковано је 144 сребрних динара. Доцније је из једне фунте исковано све више динара, услед поскупљивања сребра због извоза у Азију ради плаћања увезене робе, а и услед намерно слабијег искивања из фискалних интереса. У другој половини 13. века динар тежи просечно 1.75, за време Цара Душана просечно 1.35, а најтежи комад сребрног динара Деспота Ђурђа Бранковића из 15. века тежи свега 1.20 гр. У старим српским исправама спомињу се још два сребрна новца: мецанин и аспра. Мецанин је важио као пола динара (гроша), али није извесно да ли су овај новац искивали српски краљеви. За аспру се није могло утврдити који је то новац, а изгледа да су то име донели Турци на Балканско Полуострво.

Под Турцима је једини искивани сребрни новац била аспра. Она је заступила динар, а била је тешка око један грам. Доцније је све слабије искивана, те јој се и вредност све више смањивала. Крајем 14. века рачунало се у један златан дукат 30 до 32 аспре, средином 15. века 40 до 50, почетком 16, 50, а затим 60 аспри; доцније јој је вредност сасвим опала те је најзад вредила свега $\frac{1}{3}$ паре.

Од аустријске окупације (1717—1739) продиру у област Србије и аустријски новци. Међутим је у Турској аспра замењена новом новчаном јединицом пијастером (првобитно шпанско-мексикански новац, који је трговином продор у Турску и ту се одомаћио) а који се у српским областима понова назива старим именом грош. Један пијастер је имао 40 пара односно 120 аспри. Крајем 18 века вредео је дукат 7 пијастера, а под Карађорђеом 1812 већ 12 пијастера.

По ослобођењу од Турака циркулисали су у Србији и аустријски, и турски, и руски, немачки, енглески и многи други страни новци; но идеална рачунска јединица био је грош. Да би се утврдио узајамни курс тих разнородних новаца и за приватни промет и за примање на државним касама, државна власт издавала је нарочите новчане тарифе. Две најстарије сачуване тарифе су од 12. 10. 1819 и 1. 10 1820, последња је од 1. 4. 1866. у њој је наведено 29 врста страних новаца у оптицају, ма да их стварно циркулисало 43 врсте. Но не само да се вредност ових страних новаца узајамно мењала, но се временом изменила и вредност гроша као рачунске јединице; и док је држава при исплати данака рачунала порески грош 40 пара, у промету је важио као рачунска јединица чаршишки грош од 20 пара. Тако су сви остали новци имали два курса у пореским и чаршиским грошевима, чија је вредност опет била колебљива. Непоузданост новчаног промета била је с тога необично велика.

Да би том хаосу учинио крај, Кнез Михајло уводи својим решењем од 1868 место гроша нову новчану јединицу — динар, чија је вредност одређена да буде равна фр. франку. Исте године наређено је ковање првог српског новца у обновљеној Србији, и то ситног новца од бакра, у комадима од 5 и 10 пара динарских (финоће 95/100, са 0,04 коситера и 0,01 цинка). Тај новац пуштен у саобраћај идуће 1869., али како га је било исковано свега за 734,737 дин., то је поред њега увелико оптицао и страни новац. 1873 донет је закон о ковању српске сребрне монете, којим се „примају начела и одредбе Латинске Новчане Уније“ и на основу кога је тада исковано и пуштено у саобраћај сребрног новца за 6.000.000.— дин., у комадима од 0,50 1, и 2 динара (финоће 835/1000, толеранције 3%). 1878 донет је закон о српским народним новцима којима су уведени и сребрнци од 5 динара 9/100 финоће (толеранције 0.002 по финоћи, и 0,03 по тежини), и златници од 10 и 20 динара (финоће 900/1000, толеранције 0.001 по финоћи и 0.002 по тежини), као и ситан бакарни новац од 10, 5, 2 и 1 паре. Сходно одредбама Латинске Уније наређено је, да у комадима од 5 динара нико није дужан примати веће суме од 500 динара, у ситном сребру — више од 50. динара, у бакру — више од 1 динар. Овима се одредбама дакле смерало увођење важења плате. 1883. основана је Привилегована Народна Банка, а 1885. њеним новчаницама гласећим на сребро дата је неограничена платна способност у земљи, како према приватним тако и према државним касама. И тако је Србија добила своје специјално важење сребрне новчанице. Новчанице Народне Банке имале су крајем 19 века доста велику ажију на злату која је каткад ишла до 20%. Развитком привредног промета у земљи, јачећем извоза и систематском политиком Народне Банке и Министарства Финансија (држање великих резерви злата у касама и у иностранству) сведена је ажија на просечну висину од 2 до 5%, а у време јесењег извоза ажија је обично сасвим нестајала. Чак се, после 1903., почела у јесење месеце појављивати и дисажија на злато, услед живе пијачне тражње за домаћом валутом.

Бакарни новац повучен је крајем 90. година из саобраћаја. 1906. покушано је понова са увођењем ситног бакарног новца од 2 паре, али без успеха, јер га промет није примао.

Кроз светски рат прошла је Србија релативно врло добро у погледу своје валуте, јер је још при повратку Србије 1918. папирни динар стајао приближно ал пари са златним.

Краљевина С. Х. С. је по уједињењу имала три новчана система: динарски систем у Србији, перперски систем у Црној Гори, и крунски у покрајинама, која су некада била у саставу Аустро Угарске Монархије. Проблем унификације новчаног система био је врло тежак нарочито с обзиром на велики износ новчаница Аустро Угарске Банке затечених у оптицају на нашој територији (преко 6.000.000.000 круна), а које стварно нису имале никакво метално покриће.

Круне су повучене 1920 из саобраћаја, и замењене по релацији 4:1 за динарске новчанице Народне Банке Краљевине СХС, која се од Народне Банке Краљевине Србије законом од 26-I-1920. преобразила у Народну Банку Краљевине СХС. Ово извлачење круна, извршено најпре на основу уредаба, санкционисано је накнадно „законом о коначном односу крунске новчанице према динарској“ од 31-XII-1921. Перпери су замењени за имаоце до 5.000 перпера у релацији 1:1, а за суму преко 5.000 у релацији 2:1. Ово повлачење перпера накнадно је санкционисано законом од 22-I-1922. Аустро Угарски ситни метални новац изједначен је законом од 31-X-1921. у вредности са српским металним новцем.

Решењем Министарског Савета од 23-VIII-1920. одобрено је ковање 30.000.000 ситног металног новца од 5 до 10 пара (из легуре „Гама“ 98.5% цинка, 1.5% бакра) и 25 пара (из легуре „Бакреник“: 25% никла и 75% бакра). Решењем од 5-III-1921. обустављено је даље ковање пет карата, и 10.IV-1922. и даље ковање свих осталих врста овог ситног новца, јер се то показало за Државу нерентабилно. Исковано је свега око 7.000.000 динара у комадима од 10 пара, и 12.000.000 у комадима од 25 пара.

Финансијским законом за 1924—25., чл. 286., овлашћен је Министар Финансија да искује и пусти у саобраћај 1.000.000 златника по 20 динара у злату (година ковања ће бити назначена 1924) а сем тога

50.000.000 комада металног новца од 0.50 дин.

75.000.000 комада металног новца од по 1.— дин.

550.000.000 комада металног новца од по 2.— дин.

Министар Финансија прописаће ближе услове у погледу финоће, легуре, величине и т. д.

На овај начин у Краљевини СХС. уведен је у важност динарски новчани систем, ма да је приватно нотирање цена у многим покрајинама и даље вршено у крунама као рачунској јединици. Продирању динара као рачунске јединице доприноси много и то што се нотирања на свима берзама у земљи врше у динарима; као и наредба Министарства Финансија (унета у Финансијски закон за 1924—25. чл. 273) да сва акционарска и друга друштва обавезна на јавно полагање рачуна, морају од 1-I-1923. водити своје књиге у динарској валути (прерачуном свих актива и пасива по стопи 4 круне у један динар).

О проблемима нашег садашњег новчаног система в. чл. Валутно Питање Краљевине С. Х. С.

Литература: Ђорђе Искрић *Das serbische Geldwesen*. 1904; Мита Петровић, *Финансија и Установе Обновљене Србије*, 1, 1901.; Др. Милан Радосављевић, *Die Entwicklung der Währung in Serbien* 1912.; М. Недељковић, *Основи Политичке Економије*, Београд, 1921. стр. 355—358.

М. Недељковић.

Б У Џ Е Т. *)

По нашем законодавству државни Б. је једногодишњи закон, којим се предвиђају, претходно одобравају и претходно распоређују сви државни приходи и расходи. Израда Б. долази у надлежност Управне Власти. Почињући од најнижих инстанција, државни предрачуни пролазе, са исправкама и допунама, кроз средње и више инстанце, док се не концентришу у појединим Министарствима. Ови предрачуни морају бити снабдевени свима објашњењима, и по формалној, законској, и по материјалној рачунској страни. Они морају бити прегледни и јасни. Тако израђени, они се достављају Министарству Финансија најдаље до 10. 8. На основу тих и својих података Министарство Финансија је дужно да састави општи предрачун државних расхода до 1. 10. Предрачун прихода, као финансијски закон, саставља само Министарство Финансија. Министар Финансија је дужан, да при састављању Б. изведе равнотежу између прихода и расхода. Но ако не успе извести равнотежу, онда је дужан да изнађе изворе с којима ће покрити дефицит. Дефицит се ни у коме случају не сме прикривати. Пошто је израђен у Министарству Финансија предлог државног Б., прегледа га и дефинитивно утврђује Министарски Савет. Тиме је посао управне власти на изради Б. свршен.

Б. се израђује за сваку годину унапред. Буџетска година почиње 1. 4, а завршује се 31. 3. наредне календарске године.

Принцип јавности Б. довољно је обезбеђен у нашем законодавству. Б. се штампа и раздаје свима народним посланицима, већем броју редакција дневних и стручних листова и т. д. О њему се води у Народној Скупштини јавна дискусија.

Б. се израђује по принципу бруто-буџета, т. ј. у њега су стављени сви државни расходи и приходи, без изузетка и без одбијања трошкова око прикупљања прихода.

У Б. се излажу прво расходи, па затим приходи. Ради боље прегледности Б. је подељен вертикалним линијама на: 1) партије; 2) позиције; 3) назив расхода или прихода; 4) износ позиције и 5) износ партије. Свака партија, која представља један засебан вотум Народне Скупштине, може садржавати приходе, а тако исто и расходе, само једне врсте, једног рода, једне природе. У позицијама се специјално излажу потребе оне врсте и оног рода, које су садржина дотичне партије. У хоризонталном правцу Б. расхода је подељен на разделе, од којих сваки представља расходе једног Министарства. Сем тога се расходи деле на: 1. редовне (који се јављају стално, сваке или скоро сваке године у Б.); 2. нередовне (који се појављују с времена на време, једне године, па треће, пете, шесте и т. д. или трају само за неко време) и 3. ванредне (који се чине на ванредне државне потребе, које се не могу поименично предвидети државним Б., или које се не могу подмирити редовним средствима државног Б.). Приходи се у хоризонталном правцу деле на опште (који се плаћају на основу закона, чије се важење распростире на целу територију Државе) и специјалне (који се наплаћују на основу закона, чије се важење распростире само на поједине покрајине).** — Поред ове поделе, исто као код расхода, постоји још и по-

*) Овај је чланак прештампан из Народне Енциклопедије по одобрењу пишевом.

**) Пројекат Закона о порези за целу државу налази се пред Народном Скупштином.

дела на : 1. редовне приходе (који теку из сталних финансијских извора); 2. нередовне (који се појављују с времена на време), и 3. ванредне (који се нису могли предвидети, или су постали после Б. или су случајни, или их је изазвала каква нарочита ванредна државна потреба, те трају само дотле, докле и она траје).

Сви државни приходи и расходи унесени су у један једноставни Б., и чине једну целину. Према томе не постоји посебни или аутономни Б. извесних грана администрације нити какви ванредни Б. Принцип јединства Б. потпуно је обезбеђен.

У погледу тачности цифара, које се уносе у државни Б., важи правило, да се расходи не могу предлагати у већем износу, него претходне године, изузев случајева, где зато има ослонаца у специјалним законима или стварној потреби, објашњеној нарочитим разлозима. Кредити за нова грађевинска предузећа и инвестиције уносе се у предлог Б. тек пошто се у детаљима израде планови и усвоји потпун прераџун трошкова за то предузеће. За предузећа и инвестиције, на које се одобрени кредити имају трошити више година, уноси се у предлог буџетски само онолико, колико је потребно у години, за коју се Б. саставља, али сеу текст у партије односне позиције, мора изнети целокупан издатак. Плата указаног особља уноси се у предлог Б. само на основу одредаба степеновања звања у специјалним законима, а према стварном стању њиховог броја и плата, како се затекло при склапању Б., али тако да се види и издатак за целу годину.

Односно утврђивања цифре прихода, законски пропис гласи, да се при склапању предлога Б. приходи за једну годину уносе с обзиром на суме прихода добивене за последње три године. Одступање од овог правила може бити код оних прихода, који стално расту или опадају, или где друге прилике, које утичу на висину прихода, траже или налажу та одступања.

Пошто је Министарски Савет прегледао и утврдио пројект државног Б. Министар Финансија, по Краљевом овлашћењу (указом), подноси га Народној Скупштини на решавање, заједно са свима објашњењима и побудама и предлогом годишњег финансијског закона.

Предлог Б. подноси се Народној Скупштини, сваке године, у почетку редовног сазива, или најдаље за месец дана од њеног састанка, т. ј. у времену од 20. 10 до 20. 11.

Кад дође пред Народну Скупштину, предлог Б. се упућује прво у Финансијски Одбор, који се састоји од 31 члана. Финансијски Одбор проучава тај предлог, чини измене, и на крају подноси свој извештај. Затим се о Б. дискутује у пленуму Народне Скупштине и гласа у начелу и појединостима.

Народна Скупштина не може предложене партије увећати. Она може и одбити Б. у целини. Једно ограничење права Народне Скупштине постоји у погледу државних дугова. Без одобреног Б. не могу се издатци чинити, ни приходи наплаћивати, али се од овога изузима исплата интереса и главнице државних дугова. Сем тога, Народна Скупштина не може смањити Краљеву цивилну листу без Краљевог пристанка.

Ако Народна Скупштина није доспела да утврди нови Б. пре почетка буџетске године, она може продуживати привремено стари Б. све док нови Б. не буде утврђен, али не више од једне године дана.

Уз Б. иде и финансијски закон, који са Б. расхода и прихода чини једну целину, и који мора да садржи овдредбе: 1.) укупну суму расхода, буџетом предвиђену; 2.) укупну суму прихода, Б. предвиђену; 3.) разлику између прихода и расхода, као и начин њеног изравњања у случају дефицита; 4.) укупна сума по благајничким записима, која може бити у оптицају; 5.) одредбе, да се Б.-ом за дотичну годину предвиђени приходи могу трошити само на Б.-ом предвиђене расходе, и само онако и уколико, како су и у колико расходи Б.-ом за ту годину предвиђени по партијама и позицијама, као и одредбу, код којих позиција не може бити вирмана; 6.) одредбу да се никакав порез, прирез или такса или ма каквога имена дажбина, коју није одобрила Народна Скупштина, не сме се разрешавати ни купити од народа, ни од стране државних, ни од стране ма које врсте самоуправних органа, као и одредбу, да се дажбине, које је одобрила Народна Скупштина, ма које врсте и имена биле, не смеју повећавати, без њенога претходнога одобрања, 7.) одредбе за балансирање Б. и друге, које имају да важе за дотичну годину, а нису противне овоме закону.

То су све одредбе које финансијски закон мора да садржи. У пракси, међутим, финансијски закони код нас садрже много већи број одредаба, великим делом и таквих, које немају никакве везе са државним Б. — Сва овлашћења, унета у годишњи финансијски Б., важе само за годину, за коју је одобрен.

Пошто је Народна Скупштина изгласала државни Б. он се саставља у три равногласна примерка, у којима се налази финансијски закон са Б. по партијама и позицијама. Ове примерке оверава и потписује председник Народне Скупштине са председником и известиоцем буџетског одбора. По добивеној Краљевој санкцији предаје се један примерак Народној Скупштини, један Министарству Финансија и један Главној Контроли. Ови се примерци сматрају као оригинали Б. Затим Министар Финансија објављује Б. са финансијским законом у Службеним Новинама.

За оне државне потребе, за које Б.-ом нису предвиђени довољни кредити, а не могу се подмитрити ни буџетским резервним кредитом, мора се претходно тражити накнадни кредит од Народне Скупштине. За оне пак ванредне државне потребе за које у Б. нема предвиђеног кредита, а не могу се због величине издатака или исцрпљености кредита, подмитрити ни из буџета општег резервног кредита за ванредне државне потребе, мора се тражити од Народне Скупштине претходно ванредни кредит. Све накнадне и ванредне кредите тражи од народне скупштине Министар Финансија у име владе, и то пре истека дотичне буџетске године. Предлог за накнадне и ванредне кредите мора увек одржавати и њихово покриће и распоред на партије и позиције, као и Б.

Пошто је Народна Скупштина одобрила Б. он се предаје понова управној власти на извршење. У извршењу Б. управна власт се јавља као наредбодавац и рачунополагач. Дужност се наредбодаваца, односно администратора и рачунополагача, не може се спајати. Наредбодавац, односно администратор, не може у исто време бити и рачуноиспитач, нити рачунополагач може бити наредбодавац или администратор, ни стално ни привремено. Наредбодавци су министри и старешине државних надлештава. Министри су наредбодавци првог степена, а старешине надлештава и одељења наредбодавци су другог степена. Они не рукују ни новцем, ни вред-

ностима, ни материјалом. Наредбодавци Министри одговарају, као и остали наредбодавци и рачунопологачи, материјално за своје поступке противне одредбама овога закона. Наредбодавци наређују употребу законом одређених кредита под врховним надзором Министра Финансија.

У вршењу издатака прва фаза је: ангажовање. Ниједан издатак не може бити ангажован (заузет), ако нема, или нема у довољној мери, за њ претходног одобреног кредита. Издатак се ангажује сваким актом наредбодавцем (наредбом, расписом, уговором, погодбом, наруџбином и т. д.), који за собом повлачи ма колики утрошак новца из државне благајне. Свако ангажовање издатака, који нису редовни и не теку редовно по самим позитивним законима, тако да се унапред зна и величина и време и место њихове употребе морају се пријављивати Министру Финансија у самом тренутку ангажовања, и по величини суме и по времену и начину извршења њихова и по месту где се имају извршити. Министар Финансија мора увек за времена знати: колико, кад, где и коме треба што платити из државне благајне. Сваки издатак, пре него што се ангажује, мора имати визу књиговође или рачуновође; да има за то претходно одобреног и отвореног кредита, и да кредит није исцрпљен. Ова виза не искључује визу Месне Контроле, као органа главне Контроле. Ни један акт, којим се ма какав издатак ангажује, и ниједну наредбу за исплату, без ове визе и визе Месне Контроле, не сме благајник признати, нити тражен издатак без ове визе, исплатити.

Сваки издатак из државне касе мора бити пре исплате уредно ликвидиран, оверен и признат као исправан, снабдевен овереним и оправдавајућим документима. Исто тако сваки издатак из државне касе може се исплатити само правоме повериоцу или његовом уредном пуномоћнику. Ни један се издатак из државне касе не може извршити без писмене наредбе (налога) за исплату од стране надлежног наредбодавца. Наредбодавци првог степена издају наредбе, а наредбодавци другог степена издају налоге за исплату. Наредба (налог) за исплату мора именовати буџетску годину, партију и позицију, из које се има исплата извршити и мора бити снабдевен уредно ликвидираним рачуном.

Наредба (налог) за исплату представља један фактични извршен посао, службу, рад, набавку за државу, и она се не сме издати за послове, службе, радове, набавке које нису извршене, или за веће него што су у истини.

Ако сви ти поменути услови нису испуњени, или за издавање наредбе нема одобреног кредита, или наредба за исплату није снабдевена уредно ликвидираним рачуном, или се за исплату не јавља прави поверилац или његов уредан пуномоћник, благајник не сме извршити исплату, и мора вратити наредбу с документима наредбодавцу, заједно са писмено изложеном својом примедбом. Ако наредбодавца писмено и мимо тога понова нареди исплату, благајник реферише случај Министру Финансија, који, после споразума с надлежним министром или наређује исплату, или је обуставља. Одлука Министра Финансија за благајника је обавезна. Ако се благајник не придржава законом утврђених прописа при вршењу исплата, одговора за накнаду штете и кривично. У случају да Месна Контрола нађе, да не може дати своју визу и у оном случају, који је по мишљењу наредбодавца и књиговође уредан и правилан, она доставља овај случај Главној

Контроли. Ако Главна Контрола нађе, да је мишљење њене Месне Контроле умесно, министар наредбодавац износи случај пред Министарски Савет. Министарски Савет или прима мишљење Главне Контроле или, ако нађе за умесно, покушава споразум са Главном Контролом преко свога председника. Ако се споразум не постигне, Главна Контрола је дужна дати односно одобрити визу с резервом и случај одмах доставити Народној Скупштини.

Изузетно поступање постоји код извесне врсте државних расхода. То је случај са поверљивим фондовима, које имају: Министарство Иностраних Дела, Војно, Унутрашњих Дела и Председништво Владе. Ови се кредити троше под надзором Министра Председника, а Главна Контрола их не прегледа. Предвиђено је само, да један део кредита Министарства Иностраних Дела контролише нарочити скупштински одбор од 3 народна посланика, које одреди Председник Министарског Савета у споразуму са Председником Народне Скупштине.

Што се тиче државних прихода, њихово прикупљање наређује Министар Финансија, и он се стара, да приходи уредно и на време утичу у државну благајну. О томе је Министар Финансија властан издавати наредбе и упутства, у границама закона, и она су обавезна за све државне органе и за све оне, које имају дужност прикупљати или наплаћивати државне приходе. Што држави припада као државни приход, мора се унети у државну благајну и увести у рачунске књиге. Исто се тако сваки државни приход, унесен у државну благајну и уведен у рачунске књиге, може из државне благајне изнети односно издати, и из рачунских књига исписати само у случајевима и на начин, законом прописаним и одобреним. Сви приходи, предвиђени и непредвиђени, улазе у главну државну благајну. О свима њима води рачуна Генерална Дирекција Државног Рачуноводства, и све их она распоређује, односно предаје коме треба и где треба, по законима који о томе постоје, под надзором и по наредбама и упутствима Министра Финансија. Министар Финансија наређује снабдевање кредитом и новцем сваке државне благајне. Он се стара, да ни у којој државној благајни не лежи новац бесплодан и преко суме, потребне за дневна плаћања, упућујући новац из једне благајне у другу.

Само надлежни и законом овлашћени органи могу прикупљати државне приходе на основу генералних налога који могу бити дати при спровођењу одобреног Б. на извршење у њиховом делокругу. Само надлежни рачунопологачи могу примати и држати државне приходе, односно државни материјал, ма како се они приходи, односно материјал звали, ма од куда долазили. Никакав државни приход ма под којим именом био, и ма од чега долазио, не може се нигде држати, нити може сњиме ко руководити без знања односно одобрења Министра Финансија. И ако се буџетска година завршава 31. 3. ипак се сви буџетски приходи за рачун текуће године примају до 30. 4. закључно. Дотле су и књиге за увођење државних прихода за ту годину отворене. Сем државних благајна у ужем смислу те речи, благајничку службу врше, за рачун државе, још и Народна Банка и Поштанска Штедионица, са њиховим филијалима.

У колико притицање буџетских прихода не допушта исплате изда- така готовим новцем, Главна Државна Благајна се служи за набавку готовог новца нарочитим упутницама, које носе интерес. Оне се зову благај-

нички записи или бонови. Благајничких записа или бонова има две врсте. Једни су редовни а други ванредни. Редовни благајнички записи гласе на доносиоца, и могу се издати на рок најдужи од једне године дана. Сума ових благајничких записа одређује се сваке године финансијским законом (У Б. за 1924—25. износи она 500.000.000 дин.) Никад ни у ком тренутку не може бити ових благајничких записа у оптицају за већу суму од суме одређене финансијским законом. Ванредни благајнички записи су они, који служе као покриће за обртни капитал Главне Државне Благајне код Народне Банке. По закону о Народној Банци Министар Финансија има право есконтovati код Банке, ради обртног капитала, државних благајничких записа највише за 1.000.000.000 дин. са интересом од 1% годишње. Осим ових срестава, Државна Благајна може имати за подмирење потреба државних на расположењу и средства, која потичу из зајмова по обвезницама с дугим и кратким роком. За обе врсте државног задужења мора постојати нарочито претходно законодавно одобрење у облику закона.

Контролу над извршењем Б. врше управне власти, Главна Контрола и Народна Скупштина. Од управних власти најважнија је контрола Министра Финансија. При сваком Министарству постоје отсеци рачуноводства, чији су чиновници органи Министра Финансија. Сем тога постоји Генерални Инспектор Министарства Финансија. Главна Контрола врши контролу путем давања претходне визе за све исплате, а сем тога и приликом накнадног прегледа, као и приликом прегледа завршеног рачуна. — Народна Скупштина одобрава завршни рачун и даје разрешницу влади. Завршни рачун саставља Министар Финансија за сваку буџетску годину. Завршни рачун показује дефинитивно стање Б., с накнадним и ванредним кредитима. Као и Б., тако исто и завршни рачун има облик и разредбу по партијама и позицијама. Завршни рачун подноси се Народној Скупштини уз предлог Б. за идућу годину, али засебно, као нарочити законски предлог. Народна Скупштина не може прећи на друго читање предлога о Б. пре но што сврши и на другом читању претрес законског предлога о завршном рачуну.

Законски прописи о изradi, вотирању и извршењу Б. кодификовани су у закону о државном рачуноводству од 6. 3. 1910., који је, са извесним изменама, и допунама, проширен, законом од 22. 5. 1922., на целу територију Краљевине.

Прве зачетке државног Б. налазимо још у Карађорђевој и Милошевој Србији. Још 1805. Карађорђе је спремао Б. После ратова и првог и другог устанка, кнез Милош је сазвао у Црнућу 19. 12. 1815. Народну Скупштину, и један од првих њених послова било је утврђивање полугодишњег Б. за Митровданско Полгође (од 1. 11. 1815. до 30. 4. 1816.) Народна Скупштина састајала се после тога редовно, да одобри и распореди порез, утврди расходе и одобри завршне рачуне. То је испрва вршено полугодишње, а од 1835. годишње.

Устав од 1835. изречно је предвиђао широко буџетско право Народне Скупштине. Са Уставом 1838. наступа у томе погледу реакција. Буџетско право Народне Скупштине преноси се на Државни Савет. По законима о Народној Скупштини, који су донети 1859. и 1861. Народна Скупштина се саслушава о пореским законима. Она може захтевати, да преко једне своје комисије прегледа стање „народне касе“. Устав од 1869. враћа у знатној мери буџетско право Народној Скупштини. По Уставу од 1869. Скупштина

може изостављати или смањити суме, које влада предлаже у Б., али Скупштина не може предлагати нове суме, нити предложене увећавати (у пракси је она то ипак радила). Ванбуџетске приходе влада може стварати путем зајма. Такви зајмови не смеју прећи суму од 200.000 дуката, и за њих мора добити пристанак Државног Савета. Што се тиче ванбуџетских издатака, влада може отворити ванредне кредите, опет с пристанком Државног Савета, у укупном износу до 30.000 дуката. Ни за те зајмове, ни за те кредите, не тражи се накнадно одобрење од Народне Скупштине. Скупштина не може одбацити Б. у целини, и на владин захтев мора једном решени Б. поново узети у решавање. Ако се, ма из ког разлога, не дође до новог Б., влада може продужити стари Б., све до доношења новог.

Б. и буџетско право Народне Скупштине добили су потпунију форму тек у Уставу од 1888. Управо тај је устав гарантовао највећа права Народној Скупштини, од свих наших досадашњих Устава. По Уставу од 1888. Скупштина може одбацити Б. у целини. Предложене партије може не само смањити или изоставити, него и увећати. Стари Б. влада не може продужити без Скупштине, или ако је она одгођена или распуштена, без пристанка Државног Савета, но и у овом случају не више од 4 месеца. Вирмани између буџетских партија се забрањују т. ј. уштедама из једне партије не могу се покрити мањци у другим партијама. Завршни рачуни се подносе Народној Скупштини на одобрење.

Устав од 1901. разликовао се у погледу Б. од оног из 1888. у томе, што 1). Скупштина не може одбацити Б. у целини („у начелу“), нити избрисати из Б. издатке, који су, на основу закона, у Б. стављени; 2). ако је Скупштина одгођена или распуштена, стари се Б. може Краљевим указом (који премапотписују сви министри) продужити по одобрењу Државног Савета, највише за једну годину; 3) о буџету као и о свима законима, решавају и Скупштина и Сенат, али ипак у случају сукоба између њих, последња реч припада Скупштини.

Устав од 1903. изједначаје се у својим одредбама о Б. са принципима, који су били постављени у Б. од 1888. И ако није изрично поменуто, по Уставу од 1903. сматра се да Народна Скупштина има право да одбаца Б. у целини. Но она нема права предложене кредите увећати (у овоме се Устав од 1903. год. разликује од оног из 1888). а може их изоставити или смањити. Са пристанком Државног Савета стари се Б., ако нема Скупштине, може продужити највише 4. месеца.

Устав од 1921. садржи одредбе о Б. углавном исто као и Устав од 1903. само што се за продужење Б. ако је Народна Скупштина распуштена, пре него што је Б. решен, не тражи и пристанак Државног Савета. У томе случају по Уставу од 1921. Б. се продужује указом, и то најдуже за 4. месеца.

Следећи податци показују пораст расхода и прихода државних Б. у Србији, а затим у Краљевини С. Х. С.

Буџетска година	Приходи у грошевима	Расходи у грошевима
1815	577.813.32	696.782.30
1816	1.516.631.43	1.632.335.32
1817	1.723.320.49	1.654.397.46
1818	1.628.262.17	1.656.899.18
1819	1.964.729.37	1.940.660.17

Буџетска година	Приходи у грошевима	Расходи у грошевима
1820	1.980.373.31	1.707.153.16
1821	1,869.588.30	1.925.201.02
1822	2.328.366.10	1.771.946.25
1823	2.670.680.—	1.824.662.37
1824	2,715.923.23	1,668.853.44
1825	2,280.273.23	1,684.197.44
1826	2,273.734.62	1,828.353.40
1827	2,928.449.79	1,965.304.50
1828	2,455.924.31	1,710.010.51
1829	2,495.030.—	1,755.176.54
1830	2,825.827.25	1,949.944.34
1831	3,929.849.35	3,184.904.13
1832	3,790.555.25	2,711.900.60
1833	4,550.308.25	3,360.912.22
1834	7,684.786.61	4,929.435.42
1835	9,051.924.26	6,424.450.61
1836	11,201.225.39	8,892.973.34
1837	9,516.284.47	7,484.085.37
1838	9,662.617.49	16,000.648.96
1839	7,900.736.57	7,361.422.56
1840	8,341.409.22	8,503.941.70
1841	9,489.928.32	9,258.213.29
1842	9,014.190.27	8,366.801.39
1859	17,490.537.—	18,752.009.—
1860	17,678.260.—	19,106.103.—
1861	20,186.240.—	21,562.284.—
1862	19,498.910.—	26,040.440.—
1863	32,241.270.—	25,347.640.—
1864	23,137.161.—	24,487.248.—
1865	25,520.898.—	25,524.612.—
1866	25,507.295.—	27,785.166.—
1867	29,033.000.—	28,385.426.—
1868	28,879.000.—	28,831.414.—

Буџетска година	Приходи у динарима	Расходи у динарима
1869	12,459.916.—	12,451.614.68
1870	13,970.885.—	13,905.514.04
1871	14,658.452.10	14,425.877.54
1872	14,920.240.—	14,817.855.86
1873	15,031.384.—	15,026.440.93
1874	14,749.735.—	14,748.464.79
1875	14,749.735.—	14,748.464.97
1876	14,843.067.33	14,653.706.—
1877	14,922.178.70	14,699.173.66
1878	15,111.037.20	16,362.283.08
1879	18,988.629.07	18,613.669.28

Буџетска година	Приходи у динарима	Расходи у динарима
1880	19.560.500.—	19.255.477.89
1881	25.926.012.37	25.715.584.82
1882	32,635.000.—	32,611.182.05
1883	34,480.000.—	34,469.917.23
1884	37,365.000.—	37,291.159.52
1885	46.000.000.—	45,969.639.44
1886	46,000.000.—	45,968.539.44
1887	44,460.000.—	44,460.001.—
1888	44,460.000.—	44,460.001.—
1889	51,869.999.91	51,869.999.62
1890	43,590.552.55	46,186.864.83
1891	56,153.700.48	57,526.984.02
1892	60,135.839.04	60,110.595.27
1893	60,135.839.04	62,719.846.51
1894	63,755.600.—	63,810.828.28
1895	63,755.800.—	63,810.828.28
1896	63,659.720.—	63.355.606.95
1897	63,659.720.—	64,020.606.95
1898	63,659.720.—	64,020.606.95
1899	68,824.800.—	68.822.668.79
1900	77,789.648.—	76,259.244.34
1901	74,018.070.—	73,992.542.92
1902	70,565.981.—	72,983.134.24
1903	70,565.981.—	72,983.134.24
1904	89,236,721.60	89.143.835.93
1905	88.046.000.—	87,632.278.72
1906	89,207.072.52	89,165.095.75
1907	90,517.000.—	90,467.000.—
1908	95,823.338.83	97.778.764.40
1909	103.644.104.03	103,323.648.41
1910	115,277.744.93	115,072.843.37
1911	120,136.495.82	120.083.802.90
1912	130,764.712.85	130,764.712.85
1913	130,764.712.85	130,764.712.85
1914	214,320.670.23	214,320.670.23
1915	214,320.670.23	214,320.670.23
1916	214,320.670.23	214.320.670.23
1917	214,320.670.23	214,320.670.23
1918	214.320.670.23	214,320.670,23
1919/20	1.195.000.737.—	1.195.000.737.—
1920/21	7.718.885.319.—	7.718.885.319.—
1921/22	7.718.885.319.—	7.718.885.319.—
1922/23	6.934.946.864.—	6.934.946.864.—
1923/24	6.934.964.846.—	6.934.946.864.—
1924/25	10.405.000.000.—	10.405.000.000.—
1925/26	11.190.000.000.—	10.579,000.000.—

Литература: М. Петровић, Финансије и Установе обновљене Србије до 1842, I 1897, II 1898, III 1899; С. Јовановић, Уставно Право (1907 и 1924); Др. М. Недељковић, Наука о Финансијама (1923); Др. М. Стојадиновић, Немачки Буџет (1912).

Др. М. М. С.

НЕПОСРЕДНИ ПОРЕЗИ.

Политичком уједињењу нашег троименог народа није могло да следује изједначење и јединство законодавства у опште, а финансијског напосе.

Аустро-Угарска Монархија с обзиром на њен састав морала је да води и специјалну пореску политику. Тако у покрајинама које су биле под доминацијом Аустрије био је у снази један, у онима под Угарском други порески систем, док је за Босну и Херцеговину важио специјалан босански порески систем. Сем тога у Србији су била на снази два пореска система, један који је важио за територију Србије пре балканског рата и други за присаједињене области Стару Србију и Македонију, док је Црна Гора имала свој специјалан порески систем, тако, да смо пи после уједињења у нашој држави имали у примени 6 разних пореских система. Али убрзо српски порески закон је проширен на Црну Гору, Стару Србију и Македонију, тако да ми данас имамо на снази 4 различита пореска система, који се један од другог разликују и у материјалном и у формалном погледу. Велика различитост ових пореских система није пружила могућност да се један од тих пореских система, пошто би се извршиле потребне коректуре, прошири на целу земљу, а политичке прилике нису дозволиле да се спроведе коренита реформа наших непосредних пореза и да земља добије порески закон, који би важио за целу територију а који би у себи задржавао све принципе доброга порезивања.

Ово су ти различити системи:

1. СРБИЈА, ЦРНА ГОРА, СТАРА СРБИЈА И МАКЕДОНИЈА.

У овим је покрајинама на снази систем реалног порезивања по приносу који се састоји из следећих облика:

1. Порез на земљиште.

Основица је или површина земљишта (просторност) или њена вредност. Пореска је стопа: 0,50% од вредности, односно 0,50 0,60 1.—, 1,50, 2.—, 3.— и 4.— динара од једног хектара.

2. Порез на зграде.

Основица је бруто принос годишње кирије. Пореска стопа износи: 8% на кафане, механе и у опште јавне зграде за увесељавање, 4% за дућане, магацине, млинове, воденице, стругаонице и трговачке зграде с оборима, из 3% за зграде за становање, фабрике, купатила и др.

3. Порез на принос од капитала.

Пореска је основица добивени принос. Пореска је стопа до 2.500 динара 6%, од 2.500 до 6.000 дин. прогресивно до 10%, и преко ове суме 10%.

4. Порез на принос од радња.

Пореска је основица чист принос радње или предузећа. Пореска је стопа: а) за предузећа и занимања извозничка, занатска и неких ситних радња и занимања за дневне животне намирнице 2—5%, а б) за све остале 3, 5—7%.

5. Порез на принос од личног рада.

Основица је плата или пензија, зарада (адвокати) или надница. Умни радници плаћају 1—8%, а телесни 0.60—0.70%.

6. Лични порез.

Плаћају га сви порески обвезници од 21—60 године живота. Износи 6 динара на главу и 5% од суме непосредног пореза.

На ове горње прирезе плаћа се: 153,5% државног приреза, 2 динара годишње статистичког бира, 2 динара путарине, 0.20 динара мостарине.

II. БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА.

На снази порески систем по приносу. Облици су му:

1. Порез на земљиште.

а) Десетински паушал.

Основица, катастарски брито принос земљишта, а пореска стопа 10% од тог бруто приноса + 20% цестаринског приреза.

б) Порез по вредности земљишта.

Основица вредност земљишта, а порез износи 4% од вредности + 50% државног и 20% цестаринског приреза.

в) Порез на шумско земљиште.

Основица је чист катастарски принос. Порез износи 10% од тог приноса + 50% државног и 20% цестаринског приреза.

2. Порез на принос од зграда.

а) по вредности зграда.

Пореска је основица вредност пореског објекта (катастар Б) а пореска стопа 4% од вредности зграде + 50% државног и 20% цестаринског приреза.

в) најамничка.

Основица је бруто кирија најмљене зграде. Пореска стопа 4% + 50% државног и 20% цестаринског приреза.

3. Течевина.

Основица чиста добит радње или занимања. Пореска стопа 3% плус 100—400% државног и 20% цестаринског приреза.

4. Рударски порез.

Пореска је основица просечни остварени приход од три предходне године. Порез износи 3% од чистог прихода плус 100—400% државног приреза.

5. Порез од кућарења.

Предмет пореза је трговање робом без сталне радње. Порез износи 1.50 динара плус 20% цестаринског и 100% државног приреза.

6. Доходарина сталних берива.

Предмет: плата, принадлежности или пензија, а порез износи 4% + 50% државног и 20% цестаринског приреза.

7. Точарина.

Предмет источено пиво, а порез износи 2 динара од једног хектолитра пива.

III. ХРВАТСКА, СЛАВОНИЈА, БАНАТ, БАЧКА И БАРАЊА

На снази двоструки порески систем: по приносу, на укупни доходак и на готовину.

1. Земљиште.

Основа чист катастарски принос. Пореска стопа је 20% од овог приноса и 30% општег доходаринског и 60% ратног приреза.

2. Кућарина.

а) разредна кућарина.

Основица је количина станбених просторија. Пореска стопа зависи од броја просторија: за 1. класу 1.50—3.— динара а за 9. класу 95—150 динара (8 дин. за сваку просторију више). Прирез износи: 40% општи доходарински, а за зграде са преко 2 просторије још и 60% ратног.

б) најамна кућарина.

Основице бруто кирије, а порез износи 9, 12 и 14% + 30% општи доходарински прирез.

3. Тециварина.

а) Тециварина I разреда.

Потпадају телесни радници, основица унапред утврђена скала за поједине категорије радника, а порез износи 2—24. динара + 1.20—2.— динара за сваког члана обитељи.

б) Тециварина II разреда.

Подлеже: посредници, уживаоци земљишта и кућа, а основица је сума ових распоређених пореза минуле године. Порез износи за старешину задруге 2—8 динара за чланове 2—4 динара.

в) Тециварина III разреда.

Плаћају слободне професије и радње и занимања. Основа годишњи добитак, а стопа је 10% од добитка + 10—35% општег доходаринског и 60% ратног приреза.

г) Тециварина IV. разреда.

Плаћају приватни службеници са сталним платама. Основа је плата, а порез износи 0.50—150 динара, односно 10% и 35% општег доходаринског приреза.

4. Тециварина коју плаћају А. Д. обавезана на јавно полагање рачуна.

Основица чист принос, а стопа 10, 14, 16 и 18% код обртних, а 14, 16, 18 и 20% код осталих предузећа што зависи од рентабилитета и плус 30% општег доходаринског и 60% ратног приреза.

5. Рударски порез.

Основа чист принос рударског предузећа, а порез износи 5 и 7% плус 30% општег доходаринског и 60% ратног приреза.

6. Порез на камате, главнице и ренте.

Основица добивени интерес или рента, а пореска основа 2.5 или 10% плус 15—20% државне и 35% општег доходаринског и 60% ратног приреза.

7. Доходарина.

Пореска основица је целокупан фактични приход минуле године. Пореска стопа 0.50—6% плус 15—120% државних приреза.

8. Порез на имовину.

Основица — вредност имовине у промету. Порез износи 0,08% + 6% од вредности + 15—120% државних приреза.

IV. СЛОВЕНАЧКА И ДАЛМАЦИЈА.

На снази мешовити порески систем: порез по приносу и на узајамни доходак.

1. Порез на земљиште.

Основица му је чист катастарски принос. Стопа му је 20% од приноса плус 150% државног приреза.

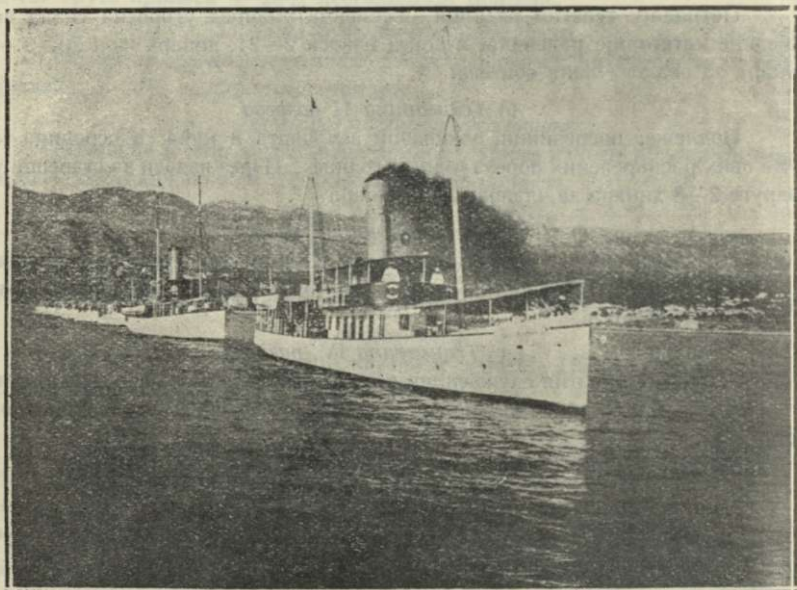
2. Порез на зграде.

а) најамнина.

Основица фактичан, односно могућ принос зграде, а порез износ 12—20% плус 60—70% државног приреза.

б) 5% порез.

Плаћају га ново-подигнуте зграде ослобођене плаћања порезе а износи 5% од бруто кирије.

ФЛОТИЛА ФИНАНСИСКЕ КОНТРОЛЕ НА ЈАДРАНУ.

в) разредна кућарина.

Порез се плаћа према броју просторија за становање. Порез износи 6.25—990 динара, према броју просторија плус 70% државног приреза.

3. Општа течевина.

Плаћају га они који обављају какву радњу. Контигентни порез (4 класа) а прирез износи 130—170%.

4. Течевина предузећа обвезних на јавно полагање рачуна.

Основица је чист добитак минуле године који се изналази помоћу биланса. Пореска стопа 10, 12 и 14%, према рентабилитету плус 90% државног и 30—80% рентабилитетног приреза.

5. Порез на ренте.

Подлеже камата и ренте, а стопа је 2, 3 и 10%.

6. Порез на више службене принадлежности.

Плаћају га службеници са платом преко 6.400 дин. а стопа је 0,4—6%.

7. Порез на тантијеме.

Подлеже тантијеме преко 5.000 дин. а порез износи 15% плус 100% државних приреза.

8. Доходарина.

Оснoв је стварно постигнути приход у минулој години. Пореска је стопа прогресивна, 15—120% државног приреза.

Минимум егзистенције је 4.000 динара.

По уједињењу доношене су извесне опште уредбе и заведени нови порези и прирези, са снагом за целу земљу.

а) ОПШТЕ ОДРЕДБЕ.

Државни службеници плаћају на име порезе и свих државних и самоуправних приреза 4 и 5%, а званичници и служитељи 3%; телесни радници 2% од зараде, камате од улога на штедњу и по текућим рачунима у износу до 5.000 динара годишње су ослобођене од пореза као и ново подигнуте зграде за време од 5—30 година.

б) ПОРЕЗИ И ПРИРЕЗИ.

1) Инвалидски порез.

Плаћају га сви порески обвезници; основица му је сума непосредног пореза и државних приреза дотичног пореског обвезника. Пореска стопа прогресивна је до 20.000 динара преко тога 20%.

2. Порез на ратне добитке.

Основа овога пореза је свако повећање приноса постигнуто за време рата, према редовном приносу пре рата.

Плаћање овог пореза је општа обавеза свих лица која су у ратним годинама остварила веће приносе него у предратним, и то ако вишци приноса прелазе: (У Србији и Црној Гори: 10.000 односно 30.000 динара за период 1914—1918. год. а 15 за године 1919. и 1920., а у осталим покрајинама 12.000 круна за год. 1914—1917. 26.000 круна за 1918. и 39.000 круна за год. 1919. док за 1920. год. 25.000 динара од утврђеног вишка прихода.

Пореска је стопа: 20—75% од постигнут вишка приноса, а код друштава обавезних на јавно полагање рачуна 40—75% од вишка приноса, што зависи од процента рентабилности.

3. Порез на пословни промет.

Заведен је 1. октобра 1921. год. Предмет овога пореза је целокупан промет ствари и личних услуга извршен у земљи у циљу стицања прихода.

Сви порески обвезници чији годишњи приход прелази суму од 360.000 динара, као и друштва обавезна на јавно полагање рачуна, дужни су водити књигу обављеног промета која служи као доказ о величини обављеног промета.

Пореска је стопа 1% од обављеног промета. На овај се порез не плаћају никакви прирези.

4. Ванредни прирез.

За 1923 и 1924. годину установљен је привремено ванредни прирез на разрезану укупну суму непосредних пореза са свима државним прирезима. Овај прирез износи: код свих врста пореза на земљиште изузев у Србији и Црној Гори порез на варошке плацеве, баште и баштованцинице, 5 динара на сваки динар пореза и приреза, код свих осталих облика непосредних пореза на варошке плацеве, баште и баштованцинице у Србији и Црној Гори, 30% т. ј. 30 динара на сваки сто динара пореза и приреза.

Да бисмо имали јасну слику о приходима непосредних пореза, изнећемо суму наплаћену за поједине године од ослобођења до данас. Тако, наплаћено је непосредних пореза за 1919—20. год. 113,304.804.48 динара, за год. 1920—21, 258,064.422,17 динара, за 1921—22. год. 581,840.393.17 динара, за 1922—23. год. 687.616.133,91 динар, за 1923. (од 1. јуна до 31. децембра 1923. год.) дин. 896,794.889.80 и за 1924. целу 1,412.912.421,11 динара.

Међутим за 1924—25. год. предвиђен је приход у буџету од непосредних пореза у суми 1,369.351.557 динара.

Ова је цифра околико велика с тога што је овде и ванредни прирез за целу 1924. год.

РАД НА РЕФОРМИ НЕПОСРЕДНЕ ПОРЕЗЕ.

Ова разноликост пореских система учинила је да се порески терети неравномерно распоређују, што се противи нашем уставу. Исто тако и пореска је администрација, услед разноликости отежана тако да су наши непосредни порези слабо продуктивни јер буџет државних прихода једва хране са 10%.

Стога се приступило изради законског предлога за изједначење непосредних пореза.

Предлог општег закона о непосредним порезима био је готов још почетком друге половине 1922. год. и упућен 3. августа 1922. године Народној Скупштини на озакоњење. Али политичке прилике нису дозволиле да се оснажи. С тога је у два маха прерађиван, тако да је израђено 3 предлога. Трећи предлог Мин. Финансија узет је за базу пореске реформе. Према њему наш будући порески закон предвиђа мешовити порески систем који се састоји из следећих пореских облика.

1) Пореза на приход од земљишта.

Предмет пореза је свако земљиште на територији Краљевине која се обрађује, или се може обрађивати. Порез плаћа стварно држалац земљиште а основица му је, катастарски чист приход прорачунат по бонитету и култури на површини од 1 хектара (културе су следеће: њиве, вртови и воћњаци, виногради, ливаде, пашњаци, планине, шуме, рибањаци и језера, — а деле се по бонитету највише на 8 класа). Пореска је стопа 20% катастарског чистог прихода.

2) Порез на приход од зграда.

Предмет пореза су све зграде намењене за становање или другу какву трајну употребу. Због станбене кризе, ново подигнуте зграде у местима где влада иста, ослобођене су плаћања пореза за 5—10—15 година. Порез плаћа фактични држалац зграде, а пореска је основица стално погођена кирија, односно вредност кирије која се плаћа за најближи сличан

стан или локал. На име трошкова признаје се од бруто кирије: 20—25 и 30%. Пореска је стопа 30% од кирије по одбитку процента трошкова. Зграда по селима до 5 просторија плаћа на име овог пореза 30% динара од просторије.

Пореска основица не може ни у ком случају бити мања од 300 динара годишње за сваку собу.

3. Порез на предузећа, радње и занимања.

Овом порезу подлежи приход од предузећа, радња и занимања. Порески се објекти деле у 3 групе:

1. Трговачка, индустријска, рударска (са више од 2 помоћника) предузећа и радње;

2. Слободне професије, занатска предузећа (до 3 помоћника) и за-
купи на пола, на треће и т. д. умни радници;

КРШЋЕЊЕ ФИНАНСИЈСКЕ ФЛОТЕ.

3. телесни радници.

Пореска је основица једногодишњи чист приход предузећа, радње или занимања у протеклој пословној години. Добија се кад се од бруто прихода одбију доказани трошкови набројани у чл. 56. Пореска је стопа: за 1. групу 10%, за 2. групу 5% а за 3. групу 2% чистог прихода.

4. Порез на ренте.

Сваки приход од капитала подлежи овом порезу. Порез плаћа фактички уживалац камата, ренте или прихода, а пореска је основица стварно примљене камате, рента или приход. Пореска је стопа 10% од пореске основице.

5. Порез на доходак.

Порезу овом подлежу сва лица која имају какав доходак. Под укуп-

ним дохотком подразумевају се сва примања пореског обвезника, било у готовом новцу или натури, која имају новчану вредност, па било да их је порески обвезник фактично примио или да на њих има право. Од бруто примања сваког извора дохотка могу се одбити трошкови стварања, одржања и осигурања прихода (чл. 83), а разлика између суме примања и расхода је пореска основица. Оцењивање дохотка врше порески одбори одвојено по појединим изворима дохотка и то: а) приход од искоришћавања зграда, б) приход од искоришћавања земљишта, в) приход од предузећа, рудња и занимања, г) приход од искоришћавања новчаног капитала, д) приход из службеног односа (приход од рада у службеном односу само порезу на доходак), и ђ) остали приходи (случајни). Минимум егзистенције је 3600.— динара а пореска стопа је прогресивна и креће се од 3.5% до 20%.

6. Порез предузећа обвезаних на јавно полагање рачуна.

Овом порезу подлеже, акционарска друштва, друштва са ограниченим јемством, задруге, осигуравајућа друштва и предузећа ако су обвезана на јавно полагање рачуна, као и жељезничка, бродарска, трамвајска предузећа, штедионице и новчани заводи ако примају улоге на штедњу. Пореска је основица, прорачунати добитак једне године по стању које се показује у билансу састављеног за протеклу пословну годину. При изналажењу пореске основице могу се одбити: учињени издатци набројани у чл. 94. Порез се плаћа у седишту централе, а пореска стопа износи: а) за индустријска и рударска предузећа и за задруге: 15, 16, 17, 18, 21, 23 и 25%, б) за сва остала предузећа: 20, 21, 22, 24, 26, 28 и 30% од пореске основице, ако рентабилитет не прелази 6, 10, 15, 20, 25, 30% и преко.

7. Порез на тантијеме.

Овај порез плаћају чланови управног и надзорног Одбора и чланови управе, предузећа обвезаних на јавно полагање рачуна за сав приход који примају у том својству. Пореска основица је укупна сума припадљености исплаћена сваком поједином пореском обавезнику. Порез износи 20% од пореске основице.

Пореска је обавеза општа. Разрез порезе је деогодишњи. Оцену приноса предузећа, радњи и занимања као и укупног дохотка врше порески одбори (састављени из председника и 12 или 6 чланова; седиште у срезу, половину бира општински одбор а половину именује Министар Финансија). Против решења има места жалба у року од 15 дана рекламационом одбору (састављеном на исти начин као порески Одбор, а седиште му у седишту области), а на решења рекламационог Одбора Управном Одбору. Право државе на порез застарева за 6—5 год. за изрицање казне за 1—3 год.

Сви се државни прирези укидају, а и даље остају: инвалидски порез и порез на пословни промет. Ванредни прирез остаје и даље, а прирези аутономних тела би се имали ограничити.

ТАКСЕ.

Таксе су посебни данци и њих имају платити они, који се нарочито послужују каквим властима и установама, те данас проузрокују посао или радњу тих власти. У корист државе наплаћују се таксе: 1) на све правне послове којима се права заснивају, преиначавају или укидају; 2) на све писане сведоџбе или уверења која издају власти или приватна лица; 3) на

све писмене представке, као што су молбе, жалбе и т. д. које се подносе Краљу, Народној Скупштини, државним и самоуправним властима; 4) за сва писмена која представљају вредност или потраживање вредности (уговори, облигације, менице, признанице и т. д.); 5) на све објаве, које се издају ради личне користи или трговачког предузећа (објаве о продаји, закупу, забавама и т. д.); 6) на све остало предвиђено у таксеној тарифи Закона о таксама.

Од плаћања таксе су ослобођена извесна лица и установе, и то из хуманих, просветних, социјалних и конвенционалних рента.

Наплата се таксе врши у таксеним маркама или таксеним хартијама, а ређе — у готовом новцу.

Такса је или стална или процентуална, а величина њена се налази у таксеној тарифи, додатку Зак. о таксама. Код уговора, таксе се наплаћују према вредности уговорене радње или давања, а та се вредност одређује према постанку уговора.

Сва лица која добијају наслеђа, као и наследници умрлога, плаћају таксу на наслеђе. Наследна се такса плаћа према вредности наслеђа и степену сродства. Вредност наслеђа се одређује по времену смрти лица које се наслеђује. Наследници првог степена сродства не плаћају таксу на наслеђе ако вредност наслеђа износи до 250.000.— дин. Такса је прогресивна и иде од 1% до 40%, а наплаћује се према табlici која се налази у таксеној тарифи (ст. 66. Зак. о таксама).

Таксене су кривиче двојаке: једне које се као теже, кажњавају по кривичном Закону (робијом или затвором), и друге, за које као лакше, прописује казне Закон о таксама (новчане од 3 пута плаћена вредност до 5, 6, 20 и 50 пута).

Повраћај плаћених такса у оправданом случају може се тражити само у року од 90 дана. Молбе за повраћај подносе се оној власти, која је таксу наплатила.

Против пресуда и решења изречених по Закону о таксама, има места жалби:

а) Касационом Суду на све пресуде и решења која доносе првостепени Судови или њихови председници;

б) Дирекција Посред. Пореза на све пресуде и решења, које доносе све друге власти изузев Министра Финансија; и

в) Држав. Савету за све одлуке Генер. Дир. Посред. Пореза.

Жалбе се изјављују у року од 15 дана а предају се оној власти која је прву одлуку донела. Одлуке Министра Финансија су извршне. Жалбе против казне на узанице, представе и забаве, изјављују се у року од 3 дана Генер. Дир. Посред. Пореза, чија је одлука извршна.

Право државе за наплату таксе застарева за пет година, и за исто време и таксена кривица.

ДРЖАВНА ТРОШАРИНА.

Државна трошарина плаћа се на извесне предмете, који се траже у земљи. Основ, дакле, да се трошарина може наплатити јесте пуштање предмета у промет и потрошњу. Државна трошарина на извесне предмете постојала је како у Србији и Црној Гори, тако и у осталим крајевима наше Краљевине. После уједињења у 1920. години путем финансијског закона

за 1920. и 1921. годину изједначени у прописи о државној трошарини за целу Краљевину у колико се односе на трошаринске предмете и од 20. септембра 1920. године у целој Краљевини важи трошарински правилник, који је издат на основу овлашћења у финансијском закону за 1920—1921. г. По овоме финансијском закону као трошарински предмети у земљи сматрају се и плаћају државну трошарину ови предмети:

1. а) шећер од шећерне репе или трске, било сиров или рафинисан, од 100 кг. 100 динара у злату. Од 14. јануара 1921. године ова стопа је повишена на 400 динара у сребру, а 15. августа 1922. године стопа се повишује на 500 динара, на којој је висини и данас.

б) Све друге врсте шећера, које се могу употребити за заслађивање, као што је скробни шећер, шећер од воћа (декстроза, левулоза, гликоза, малтоза), од сто кграма 20 динара у злату, од 14. јануара 1921. године ова стопа је повишена на 80 динара у сребру, а 15. августа 1920. године на 200 динара у сребру, на којој је висини и данас.

2. Кафа — сирова од 100 кграма 100 динара у злату, ова је стопа повишена 15. августа 1922. године на 400 динара у сребру.

3. Заменице кафе као цигорија, житна кафа и т. д. од 100 кграма 30 динара у злату, која је стопа 28. јуна 1921. године утврђена са 60 динара у сребру.

4. Пиринач, био увезен са стране или у земљи произведен од 100 кграма 20 динара у злату, која је стопа 27. јуна 1921. године утврђена са 20 динара у сребру.

5. Уље маслиново, памуково, сезамово и др. које се може употребити за јело, од 100 литара 20 динара у злату, али ова трошарина је 1. децembra 1920. године укинута и уље више није трошарински предмет.

6. Пиво по хектолитарском степену екстракта 2. динара у злату, 27. јуна 1921. године по 4. динара у сребру, која је стопа 15. августа 1922. године повишена на 5. динара у сребру. Код пива има два система израчунавања и наплате трошарине и то: систем у Србији и Црној Гори од хектолитара пива (по 20 динара у злату, сада 56 динара у сребру) и то при пуштању у промет у потрошњу, и систем осталих крајева по хектолитарском систему екстракта израчунавајући количину и јачину пива путем контролног апарата. Од овог другог система трошарина се плаћа приликом пријаве производа.

7. На фина вина: шампањ, малага, вермут, кипар, мадера и т. д. и сва вина са 5% и више шећера и 16% и више алкохола од 100 литара 300 динара од 27. јуна 1921. године ова је стопа утврђена са 600 динара у сребру а 15. августа 1922. године повишена на 800 динара у сребру.

8. Обично вино је трошарински предмет само у Хрватској и Славонији, Војводини, Босни и Херцеговини, Далмацији и Словеначкој. Трошаринска стопа на обично вино до 27. јуна 1921. године била је различита у свакој покрајини, а тога дана изједначена је стопа државне трошарине на обично вино у целој Краљевини и то: на обично вино од сто литара 35 динара, на вински *кљук* и *мошт* 25. динара, а на вино у боцама за сваку флашу до 0.7 литара 0.50 динара.

9. Екстракти-есенције и етарска уља за пиће и косметичке препарате, ако су без алкохола од 100 кграма 800 динара, а ако су са алкохолом онда 1.760 динара.

10. Ликер, коњак и рум од хектолитарског степена 35 динара у сребру.
11. Свеће сем лојаних и воштаних од сто кграма 40 динара у сребру.
12. Електрично осветлење — На електрично осветлење плаћа се трошарина на сијалице и то:
а) сијалице од 10 до 32 свеће по комаду 5 динара у сребру.
б) сијалице преко 32 свеће за сваку нормалну свећу 0.20 динара у сребру.
в) за сваку пламену лампу месечно по 10 динара у сребру.

13. Плин за осветлење без обзира од чега се и одакле добија од m^3 0.20 динара у злату, а ова је стопа 27. јуна 1921. године утврђена са 0.40 динара у сребру.

14. Кауцијев карбит од 100 гграма 30 динара у злату, која је стопа 27. јуна 1921. године утврђена са 60 динара у сребру.

15. Кресива цепна и то: од тежине 0.25 кг. од комада 1. динар у злату, а преко тежине 25 грама од комада 2. динара у злату, асталска и зидна кресива од комада 6. динара у злату. Ове су стопе 27. јуна 1921. год. утврђене са 2, 4 и 12 динара у сребру.

16. Алкохол и шпиритуозне течности од хектолитарског степена 10 динара у злату која је стопа 27. јуна 1921. године утврђена са 20 динара у сребру.

17. Ракија није трошарински предмет у Србији и Црној Гори, него само у осталим крајевима Краљевине. Трошаринска стопа на ракију јесте од хектолитарског степена 5 динара у злату, а од 27. јуна 1921. године утврђена је ова стопа са 20 динара у сребру.

До 20. новембра 1923. године плаћала се трошарина на ракију пре производње, приликом пријаве производње дакле у напред и то по котлу, на коме се производ врши. Од плаћања државне трошарине на ракију био је ослобођен само произвођач из сопствених сировина и са сопственог земљишта и то само за кућну потребу. Количина ракије за кућну потребу одређивала се по броју кућне чељади старије од 12 године.

Од 20. новембра 1923. године разликују се три врсте произвођача ракије и то: а) произвођачи из сопствених сировина и са сопственог земљишта, који производе ракију по вољи и без икаквог надзора, а трошарину у опште не плаћају, него ако отуђе изврстан део ракије трошарину мора платити прималац ракије.

б) Произвођач ракије из купљених сировина за кућну потребу, који такође не стоје под контролом и производе ракију слободно и без надзора. Трошарину не плаћају за ону ракију коју у кући потроше, али ако желе продати неки део ове ракије, онда морају пре пријавити и платити трошарину. Ови произвођачи су ограничени у куповини сировина и то према проју кућне чељади старије од 18 година.

в) Произвођачи ракије из купљених сировина и ради трговине који производе веће количине ракије у циљу трговине. Ови произвођачи стоје под надзором финансијских органа и производе ракију под сталним надзором т. ј. орган финансијске контроле је цело време присутан код производа, и чим се производ завршио врши се обрачун и полаже односна сума државне трошарине. Ови произвођачи могу овако произведену ракију унети у своје или туђе сместиште за ракију, па онда плаћају трошарину приликом пуштања у промет и потрошњу.

18. Оцатна киселина израђена од дрвета од 1% јачине 2 динара у злату, ова је стопа 27. јуна 1924. год. утврђена са 4 динара у сребру.

19. Минералне и друге њима сличне воде које се употребљавају за пиће и продају се у затвореним судовима, ако су такве од природе од 1. литра 0.20 динара у злату; ако су то зачињене воде (као сода вода) онда од 1 литра 0.10 динара у злату. — Ова трошарина је 27. јуна 1921. год. укинута и данас минералне и њима сличне воде нису трошарински предмет.

20. Бензин. — Бензин је оглашен за трошарински предмет од 27. јуна 1921, године са стопом од 100 кграма 10 динара у сребру. Ова је стопа 15. августа 1922. год. повишена на висину монополске таксе на петролејум, која данас износи од 100 кграма 400 динара. Прост од државне трошарине даје се бензин за неке индустријске сврхе и за терање пољопривредних машина.

21. Пресован квасац од 1. кграма 1 динар у злату. Овај трошарински предмет укинут је законом од 27. јуна 1921. године и данас више није трошарински предмет.

Као знак да је државна трошарина плаћена предвиђена су трошаринска обележја, којима се обележавају колета и завоји са трошаринским предметима. — Сваки је дужан пазити на то, да купује само обележене трошаринске предмете, и сваку уочену неисправност мора пријавити надлежној финансијској власти.

Државна трошарина се плаћа при увозу из иностранства код царинарнице преко које се увози а ако се израђује у земљи при пуштању у промет и потрошњу. Надзор над трошаринским предузећима у земљи врши трошаринска контрола. Ради олакшице у трговини предвиђена су трошаринска сместишта, која су државна или приватна. У ова сместишта уноси се трошаринска роба на коју није државна трошарина плаћена па тек приликом износа из сместишта ова се плаћа. Ова сместишта стоје под надзором органа финансијске контроле а одобрава их Министар Финансија. Наплаћена трошарина се не може вратити, изузев случаја ако је оба изв. зена у иностранство, или ако је трошарина погрешно обрачуната или више наплаћена. Повраћај одобрава Министар Финансија.

Због кријумчарења трошарине предвиђене су казне и то: поред наплате редовне трошарине и петоро-струки износ ове као казна. Код ракије и обичног вина Генерална Дирекција Посредних Пореза може по жал и казнену трошарину снизити до 1/5.

Сва трошаринска предузећа у земљи стоје под надзором финансијске власти и дужна су испуњавати све прописе.

Приход од државне трошарине.

У месецу септембру 1923. год. наплаћено	35,967.749.20 дин.
У месецу септембру 1924. год. наплаћено	36,431.816.02 „
У септембру 1924. год. више наплаћено	464.066.82 дин.
За месец септембар 1924. год. предвиђено	50,166.666.66 дин.
За месец септембар 1924. год. наплаћено	36,431.816.02 „
У септембру 1924 мање наплаћено	13,734.850.64 дин.
За 6 месеци буџет. год. 1924—25 предвиђено	301,000.000.— „
За 6 месеци буџет. год. 1924—25 наплаћено	287.362.732.06 дин.
Мање наплаћено	13,637.267.94 дин.

За 6. месеци буџ. године 1923—24. наплаћено ...	277.206.717.07 дин.
За 6. месеци буџ. године 1924—25. наплаћено ...	287.362.732.06 дин.
У 1924—25. год. више наплаћено ...	10,166.014.99 дин.

Горе показани мањак није стваран, јер извесни произведени трошарински предмети плаћају државну трошарину по обрачуну и то месечно, двомесечно или тромесечно.

ДРЖАВНИ ДУГОВИ.

Србија је прве своје државне зајмове начинила седамдесетих година спремајући се за рат противу Турске, за своју независност. Ти су зајмови били ови: 1876. Зајам код царско-руске владе, у суми од 2,350.000 дин. (200.000 дуката цесарских) ал пари, са 6% интереса и 2% отплате годишње; 1876. Српски Народни Зајам — принудни унутрашњи репарациони зајам, расписан у суми од 12,000.000 дин.; 8% интереса; исплата ал пари, требала да буде после 5 год.; 1876. Зајам у Русији, у суми од 3,750.000 кредитних рубаља (8,533.834.59 дин.) са 6% (од 1881. по 5% интереса) по емиционом курсу 79.80 рок амортизације 25 год.

После добијања независности, Србија је морала најпре, по одредбама Берлинског Конгреса, да сагради железницу Београд—Врање и Ниш—Цариброд. Сем тога имала је да реши аграрно питање у новоослобођеним окрузима авансирање откупнине беговима, да преоружа своју војску и да изврши читав низ других задатака на своме преуређењу. Услед тога она закључује, током времена, ове зајмове:

1881. Жељезнички зајам закључен са француском банком Union Générale, као посредником емисије, у номиналној суми од 90.000.000 дин. са 5% интереса; емисиони курс 71.4% рок амортизације 50 година, отплата гарантована чистим приходом железнице која се имала саградити из овога зајма, затим ђумрука (царине) и евентуалним грађанским данком (порезом); ове приходе прикупљала је једна нарочито установљена „специјална каса“, која је стајала и под надзором поверилаца. 1881. Лутриски Зајам закључен са истом банком, у номиналној суми од 33,000.000 по курсу 77.50, интерес на купоне 3% (1895. сведен на 2%) а даљих 2% употребљавано за згодитке; рок амортизације 50 год. фондирање и „нарочита каса“ као горе; 1882. Зајам за наоружање, за који је заложен Монопол соли; закључен са Англо-банком у износу од 5,600.000 дин., ал пари са 6% интереса, амортизација у року од 15 год.; анuitет се подмиривао из закупнине монопола соли који је истој банци био дат у закуп; 1882. Аграрни Зајам закључен са Париским Контиуаром за Есконт и бечком Лендер-банком, у номиналном износу од 8,403.000 дин., емис оним курсом 71.4%, 5% интереса, амортизација за 25 година „нарочита каса“; 1884. Српска Рента („Златна Рента“), закључена ради исплате привремених дугова са горње две банке, у номиналном износу од 40,270.000, 5% интереса, емисиони курс 61%, амортизација 70 година; фондирање приходима од такса и крчмарине; „нарочита каса“; 1885. Дуванска Рента, закључена са исте две банке, за потребе рата (са Бугарском), номинала 40,000.000, емисиони курс 62.5%, интерес 5%, амортизација 40 година; за гаранцију заложен приход дуванског монопола, и створена „нарочита каса“; 1885. Жељезнички Зајам закључен са Контиуаром у номиналних 30,000.000 под истим условима као и серија А; 1886. Жељезнички Зајам закључен

са Контаром, номиналног износа 12,000.000, под истим условима; 1886. Зајам на обвезнице Управе Фондова (изузете на подлогу санитарских и школских фондова), закључен ради исплате привремених дугова, са Берлинским Трговачким Друштвом, номинала 12,000.000, интерес 5%, курс 76%, амортизација од 37½ год.; „нарочита каса“; 1888. Обртна Рента, закључена са Контаром, Лендер банком и Берлинским Трговачким Друштвом, ради исплате привремених дугова; 30.000.000, 5% емисија 80% амортизација 50, специјална гаранција: обртна пореза; „нарочита каса“; 1888. Зајам на поготке за откуп Дуванског Монопола („Дувански Лозови“) закључен са Бечким Bankverein-ом; 10,000.000, 5%, који се не исплаћује по купонима, већ се од те суме образују згодитци емисија 61%, амортизација 65 година, залога: приходи од монопола дувана (на друго место после Дуванске Ренте) „нарочита каса“; 1890. Зајам за откуп експлоатације Железница, закључен са париским банкарм Е. Хојскијем и нашом Народном Банком; 26,666.50 дин., 5% емисија 75% амортизација 60 година, залога: бруто приход свих државних железница, сав железнички материјал и приход од обртне порезе и крчмарине (после златне и обртне ренте); „нарочита каса“; 1890. Зајам за откуп монопола соли, закључен са Народном Банком, Хоскијем, Берлинским Трговачким Друштвом и Лендер Банком; 6,000.000 дин. ал пари, 5%, амортизација 10 година (отплаћен ½ 1900.), гаранција: приходи монопола соли; 1893. Зајам за консолидовање привремених дугова и ванредне државне потребе, закључен са Лендер Банком, Париским Отоманском Банком и Берлинским Трговачким Друштвом; 44,000.000 дин.; 5%, емисија 76%, амортизација 50 година; гаранција: 16% прирез за ванредне војне потребе; „нарочита каса“; 1895. Конвертовани Зајам, закључен са Отоманском Банком, Лендер Банком и Берлинским Трговачким Друштвом; 355,292.000 дин.; 4% амортизација 72 године, већи део обвезница овог зајма употребљен је за замену обвезница 10 разних ранијих 5% зајмова у износу 281,543.775 дин.; замена извршена ал пари, против воље поверилаца, којима је овако једнострано редуцирана камата од 5% на 4%; остатак обвезница (номинала дин. 73,751.500) реализиран у току 7 година (због нерасположења публике) по просечном курсу 64.67%; специјална гаранција: приход од монопола дувана, соли, петролеума, жижица и цигар-папира, царински приходи од обртног пореза, установа Монополске Самосталне Управе, која непосредно прима заложене приходе и из њих првенствено плаћа анuitете овог зајма; у њој седе представници страних поверилаца; 1898. Зајам за грађење локалне железнице, у номиналној суми од 1,000.000 дин.; 6% емисија 90%, амортизација 10 година, гаранција приход те локалне железнице и чист приход Класне Лутрије; 1898. Зајам код Народне Банке, 10,000.000 дин., ал пари, 2% камата, амортизаја 10 година, гаранција: незаложена државна трошарина; 1898. Експлоатациони Зајам, закључен са Унион Банком, предвиђена емисија 30,000.000, оставерена номинала 11,500.000 по курсу 87%, интерес 5%, амортизација 15 година, гаранција железнички приходи; 1900 Зајам код Народне Банке, 2,000.000 под истим условима као 1898.; 1902 Монополски Зајам, закључен са већом групом банака ради сређивања финансија; 60,000.000 дин.; 5% емисија 80%, амортизација 50 година, гаранција вишци заложених и незаложених прихода којима рукује самостална Монополска Управа; 1906. Зајам за грађење железница и преору-

жање војске, у суми од 95,000.000 дин.; 4½%, емисиони курс 86%, амортизација 50 година, гаранције као горе. Банка посредница емисије је Париско Финансиско Ориентално Друштво; 1909. 4½%; Зајам за дограђивање железничких пруга и куповину војног материјала, у номиналном износу од 150,000.000 дин.; Банке уговорнице су Отоманска Банка, Финансиско Ориентално Друштво и Берлинско Трговачко Друштво; финансирање као горе, емисија 87.5% рок исплате 50 година; 1913. 5%; Зајам за ликвидирање Трошкова Балканских Ратова, номинални износ 250,000.000 дин., рок амортизација 50 година, емисиони курс 87.75%.

Од ових зајмова неки су исплаћени путем редовне амортизације, неки су исплаћени из износа доцнијих зајмова а неки су (десет њих на броју) конвертовани 1895 у 4% ренту тако да данас постоје још ових седам предатних дугова Краљевине Србије:

2% Лутријски	 из 1881 ост. дуга још за дин.	20,190.000.—
2% Дувански Лоз	 „ 1888 „ „ „ „ „	8,850.000.—
4% Конвертовани	 „ 1895 „ „ „ „ „	329,930.000.—
5% Монополски	 „ 1902 „ „ „ „ „	49,531.500.—
4 % Зајам	 „ 1906 „ „ „ „ „	81,130.500.—
4½% „	 „ 1909 „ „ „ „ „	137,030.000.—
5% „	 „ 1913 „ „ „ „ „	235,365.000.—
Свега за дин.		862,027.000.—

За време Светског Рата, по евакуацији Србије, Велика Британија и Француска примиле су на себе издржавање наше војске, а по Лондонском Споразуму од 1916. давана је Србији стална месечна потпора од 9,000.000 франака за покриће осталих државних потреба; даље ове државе примиле су на себе плаћање анuitета по нашим државним зајмовима, што је износило око 42 милиона франака годишње. Када су Уједињене Државе Северне Америке ступиле у рат, добила је Србија од њих 12,000.000 долара као привремену позајмицу (по курсу 5,19 златних франака 62,160.000).

По горњим споразумима примила је Србија од Француске и Велике Британије за време рата:

а) месечне авансе	 укупно фр.	781,824.036.—
б) за исплату анuitета	 „ „	154,211.430.—
	укупно фр.	936,035.466.—
Уз то америчка помоћ	 „ „	62,160.000.—
Свега ... фр.		998,195.466.—

Осим тога Савезници нас задужују за ратни материјал и друге војне трошкове око

франака		1,000.000.000.—
тако да ратни дугови Србије износе свега		
око франака		2,000.000.000.—

Ратни и предатни дугови Србије укупно износе три милијарде франака.

б) Црна Гора има ове предатне дугове 5% Лондонски зајам из 1909., номинал фуната	...	250.000.—
(златних перпера 6,000.000.—), закључен код Банке Браће Бултон и Компанија на 37 година.		

5%	Бечки зајам из 1911., номинала златних круна (или перпера)	3,500.000.—
	закључен код Бечког Боден Кредит Аншталта, на 50 година. Пошто је овај зајам закључен код непријатељског завода, предузети су кораци на основу Уговора о Миру да нам се обвезнице предаду.	
	Загарантовани Међународни Зајам из 1913. предвиђена номинална сума 40,000.000.— франака, одобрене свега две рате (63 милиона франака) а од њих ефективно примљено свега	7,500.000.—
	франака од Banque de Paris et de Pays- Bas, Париз и Société Commerciale de L'Orient, Milan, на подлози тромесечних благајничких записа, са 6% интереса и $\frac{1}{2}$ % провизије. Сем тога дуговала је Црна Гора Србији... ..	1,000.000.—
	дин. у злату, по зајму од 12-4 1913., но тај је дуг решењем Министарског Савета од 1-4 1921. отписан. Даље има још непречишћен дуг Црне Горе код Црногорске Народне Банке. Према томе остатак дуга Црне Горе према иностранству износи франака... ..	17,000.000.—
	в) Покрајински дугови Хрватске и Славеније:	
4 $\frac{1}{2}$ %	Регално одштетни зајам из 1890.; остатак дуга 30-6 1921.: круна 29,371.170.—	
	неисплаћени интерес 3.304.316.— Свега круна	32.676.416.—
4%	земљорастеретни дуг Хрватске и Славоније из 1891. остатак дуга 30-4 1921.: круна 14,018.200.—	
	неисплаћени интерес 1,401.820.—	
	Свега круна	15,420.020.—
	Укупни покрајински дуг Хрватске и Славоније око круна	48,096.036.—
	г) Покрајински дугови Босне и Херцеговине:	
4%	Земаљски Зајам од 1895., остатак дуга са интересом	21,864.088.—
4 $\frac{1}{2}$ %	Земаљски Жељезнички Зајам од 1898., остатак дуга са интересом круна	22,364.250.—
4 $\frac{1}{2}$ %	Земаљски Жељезнички Зајам од 1902., остатак дуга са интересом круна	77,876.193.—
5%	Земаљски Жељезнички Зајам од 1914., остатак дуга са интересом круна	34,558.128.—
5%	Земаљски Инвестициони Зајам од 1914., остатак дуга са интересом круна	34,558.128.—
	Укупно круна:	191,220.787.—
	По разним другим задужењима (по текућим рачунима, зајам за откуп кметова, дуг угљенокопа и жељезаре, летећи дугови) показивало се дуговање 30-5 1922. круна	65,859.192.—
	Целокупни покрајински дуг у Босни и Херцеговини круна	257,080.179.—
	д) Покрајински дугови Словеначке, т. ј. Крањске, Штајерске и Корутанске:	
	Крањска.	
4%	Зајам Војводине Крањске од 1888. остатак дуга са интересом круна	3,162.986.—

4½% Зајам Војводине Крањске од 1911. (Мелиорациони Зајам) остатак дуга са интересима круна	10,596.729.—
4½% Зајам Војводине Крањске од 1917., остатак дуга са интересима круна	4,283.109.50
Дугови по задужним писмима, остатак дуга са интересима круна	6,593.557.74
Укупно круна:	24,636.382.24

Дуг по текућим рачунима швајц. франака:

4% дуг за локалну железницу Љубљана—Камник круна	1,480.000.—
За Штајерску и Корушку поделу дуга изврши Репарациона Комисија.	

ђ) Покрајински дугови Далмације:

4% Зајам заклада за пољоделске поволинце од 1893., остатак дуга круна	334.400.—
4% Комунални Зајам Далмације из 1897., остатак дуга	514.000.—
4% Зајам заклада II емисије из 1901., остатак дуга круна	360.000.—
4% Комунални Зајам Далмације из 1909., остатак дуга круна	961.800.—
6% Зајам заклада III Емисије из 1912., остатак дуга круна	1,453.000.—
Укупно остатак дуга круна ...	4,184.000.—
Хипотекарни Зајам, остатак дуга круна	1,986.597.—
Укупан дуг Далмације 1-4 1921. Југославенских круна	6,152.597.—

Уз ове покрајинске дугове треба додати део предратних дугова бивше Аустро Угарске Монархије, који ће према уговору о миру допасти на ове покрајине, а тако исто и извесну суму на име одкупа државних добара некадање Аустро-Угарске Монархије, која су сад на територији наше Краљевине (о овим дуговима в. мало даље, под 14 и 15).

Поратни дугови Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца:

1) Од Америчке Владе, године 1919. зајам за набавку хране у износу 15,000.000 долара а 5.18 зл. фр.	77,700.000.—
2) Кредит Америчке Владе у материјалу око 25,000.000 дол. (Сви зајмови Америчкој Влади износе), рачунајући ту и оних 12 милиона долара, раније напоменутих, са нараслим интересом до 15-11 1923., укупно долара	129,500.000.—
3) Од Француске Владе (кредит по књигама, на основу кога смо подигли код Народне Банке равну количину динарских новчаница) фр.	61.587.156.50
4) Од Француске и Енглеске Владе кредит 1919. за исплату купона фр.	100,000.000.—
5) Крунски и динарски бонови, емитовани 1919., остатак дуга дин.	50,000.000.—
6) 7% инвестициони зајам из 1921. за градњу железница дин	5,000.000.—
7) 4% зајам за финансиску ликвидацију аграрних односа у Босни и Херцеговини од 1921. круна	130,000.000.—
8) 8% спољни златни зајам (Амерички) 100,000.000 долара до сада остварено долара	15,250.000.—
9) Дуг Народној Банци 8-VI 1924. дин.	2,964.000.000.—
10) Дуг Народној Банци за откуп крунских новчаница дин.	1,208,200.000.—

- 11) За откуп Ориенталних Железница ($7\frac{1}{2}\%$) фр. фр. ... 149,971.581.—
 12) $2\frac{1}{2}\%$ државна лутриска рента „Ратне Штете“ фр. фр. 4,500,000.000.—
 13) 5% Зајам код француске владе, од 1924., (за сада само делимично остварено) ... 300,000.000.—

СТАЊЕ ДРЖАВ НА ДАН 31. XII

ДУГ	Монета	Првобитни дуг износ
<i>I. Предратни дугови:</i>		
1. 2% Лутријски зајам од 1881.	фр. фран.	33,000.000.—
2. Зајам на погод. Дуван. Лоз. од 1888. г.	„ „	10,000.000.—
3. 4% Конвертов. зајам од 1895.	„ „	355,292.000.—
4. 5% Монопол. зајам од 1902.	„ „	60,000.000.—
5. $4\frac{1}{2}\%$ Зајам 1906. г.	„ „	95,000.000.—
6. $4\frac{1}{2}\%$ Зајам 1909. г.	„ „	150,000.000.—
7. 5% Зајам 1913. г.	„ „	250,000.000.—
<i>II. Ратни дугови:</i>		
1. За примљен матер. од франц Владе	„ „	1,000.000.000.—
2. „ „ аванс у готову	„ „	486,581.250.—
3. За прим. ав. у гот. од Енгл. Вл.	Енгл. Фунти	22,509.216.08
4. Прим. мат. за обнову од Ен. Вл.	„ „	1,883.078.01,11
5. За прим. аванс у гот. од Ам. Вл.	Ам. Долара	26,059.865.40
6. „ у материјалу „ „	„ „	24,978.020.99
<i>III. Поратни дугови:</i>		
1. 7% Инвестиц. зајам од 1921. г.	Динара	500,000.000.—
2. 4% Зајам за Фин. Ликв. Агр. Односа у Б. и Х.	„	130,000.000.—
3. $2\frac{1}{2}\%$ Лутр. Држ. Ренте за Рат ну Штету	„	3,969,196.000.—
4. 8% Држав. Спољ. зајам у злату од 1922.	Ам. Долара	15,250.000.—
5. 5% Црногорски зајам од 1909	Енгл. Фунти	250.000.—
6. 6% Црногорски зајам од 1913.	Фр. Фран.	11,284.060.—
7. $7\frac{1}{2}\%$ Зајам за откуп Источне Железн.	„ „	149,971.581.08
8. 5% Зајам од 300,000.000.— Фр. Фр. од 1924. г.	„ „	300,000.000.—

14) Аустро-Угарски предатни дуг од кога по уговирима о миру долази на Краљевину СХС. 2.043% од укупног Аустројског и 14.116% од укупног Угарског негарантованог дуга што износи у Аустројској 4% ренге зл., круна 23,876.356,—

НИХ ДУГОВА

1925. ГОДИНЕ.

Садање стање дуга износ	Годишњи ануитет износ	ПРИМЕДБА
16,410.000.—	1,486.850.—	Ануитет примењив
8,590.000.—	302.500.—	" "
321,840.000.—	15,078.000.—	Ан. прим. ствар. са рен. 11,051.000.—
44,398.500.—	3,300.000.—	Ан. сталан. Стање за 15. XI 1925. г.
71,466.000.—	4,800.000.—	" "
128,099.500.—	7,500.000.—	Ануит. стварно са рен. 5,625.000.—
219,790.000.—	13,550.000.—	Ануи. пром. Стање за 1. IX. 1925. г.
1,276,281.562.50	—	Инт. 5% од 1 920. до 1 I 926.; 276,281.562.50
621,014.678.—	—	Инт. 5% од 1 920. до 1. I 926.; 134,433.428.—
24,816.411.01,08	—	Инт. 5% од 1. X. 1923. до 31. XII. 1924. године.
1,883.078.01,11	—	Инт. 5% није обрачунаван.
67,966.279.16	—	9,523.789.49. Инт. до 1. X. 925. године 7,674.603.28.
498,770.000.—	36,230.000.—	Ануитет сталан.
127,345.000.—	6,032.200.—	" "
3,922.623.000.—	123,500.000.—	" "
15,250.000.—	1,220.000.—	" "
225.960.—	15.000.—	" "
10,861.104.—	1,210.000.—	" "
134,974.422.98	25,120.239.85	" "
104,594.335.49	—	Стање на дан 14. XI 1925. год.

У $4\frac{1}{2}\%$ мандатима у 4 разне валуге	5,941.861.—
У Мађарској 4% ренти зл. круна	213,675.306.—
У $4\frac{1}{2}\%$ мандата 4 разне валуте	91.754.000.—

Поред тога део од специјалног фондираног (гажираног) дуга, у пропорцији са инвестицијама на нашој територији није још дефинитивно утврђен, већ само одређен у годишњи ануитет који долази на наш део, он износи, после исправке границе према Румунији 2,943%, а 3% ренту старе емисије I-X, франака 714,828 годишње; и 157.628 франака годишње као наш удео у ануитету од 5,500.000.— француских франака, групе групе железничких зајмова

- 15) Дуг Ослобођења, који има да се распореди на све државе наследнице бивше Аустро-Угарске Монархије, и од кога долази на нашу Државу око зл. фр.... 178,000.000.—

Срачунавање свих дугова наше садашње Краљевине у један тачан износ немогуће је због различитости валуте као и због тога што многи наши ратни дугови и обавезе по уговорима о миру нису још тачно одређени. На супрот државним нашим дуговима етоје међутим наша потраживања ратне оштете, која знатно надмашују наше дугове.

Литература: М. Недељковић, Историја Српских Државних Дугова, Београд, 1909.; исти, Наука о Финансијама, друго издање, Београд, 1923.; Експозе Министра Финансија уз предлог буџета за 1922., и за 1923—24.

М. Недељковић.

ДРЖАВНИ ПРИХОДИ.

За време првог устанка били су ови народни приходи: 1. народни порез и то: а) лични у новцу по пет гроша годишње на свако мушко лице у кући; сем тога у новцу се плаћало и по 4 паре на свако домаће свињче; и б) у земаљским производима и то 1) 10 од жетвених приноса, 1) 20 од стоке; десетак од вина издавао се под закуп. Уз то је било и ванредних намета (реквизиција) у натури, и кулчења ради подизања утврђења, путева, мостова, преношења хране, давање коморе и т. д.; 2) Нахијски прирез а уз њега општински прирез за издржавање пошта, судова, школа, дочекивања званичних лица кад путују и т. д. (уз то владичинска димница и свештенички порез). 3) Приходи од царина, превоза и риболова, који су издавани годишње под закуп за понуђену цену, а закупци су после наплаћивали таксе по тарифи коју је прописивао сам Савет; 4) Приходи од такса и казни који су досуђивали и наплаћивали нахиски судови и полициске власти по прописима Савета; 5) Приходи од продаје турских добара, чији се сопственици нису вратили у Србију и покорили српској управи; 6) Приходи од рудника. 1806. и 1807. вађено је из Кочерског рудника, помоћу 35 доведених рудара саксонаца и једног рударског инжењера, сребро, гвожђе и бакар, а из околине Авале (друга група рудника) олово. Гвожђе, бакар и олово су ливени и употребљавани за народне (ратне) потребе; од сребра је кован новац са турским жигом а од бакра са аустријским. Под владом кнеза Милоша појављују се многи још државни приходи, делом као оживљени стари турски порези, а делом као ново створени порески облици.

Пред пореску реформу од 1835. постојали су ови порези: 1) државни порез (данак); 2) бећарски порез; 3) цигански порез (харач); 4) разне таксе и судски приходи; 5) царински и превозни приходи; 6) карантинских приход; 7) риболовачки приход; 8) пијавички (блатарински) приход; 9) механски; 10) касапски (месарски); 11) кантарски (мерачки); 12) дућански приход; 13) вашарске таксе; 14) утрински и шумски приходи; 15) десечарски приходи; 16) приноси од новчаног капитала; 17) ванредни и случајни приходи; 18) војни прирез.

После доношења Устава од 1835. све дотадање врсте турских пореза у Србији спојене су у један једини порез који је назван „грађанским данком“ и који је носио просечно по 6 талира од сваке пореске главе (1839 смањен на 5, 1841 повећан на 6, 1842 опет смањен на 5 талира). Тај се данак наплаћивао репартицијом на општине, а ове су га разрезивале на поједина лица у своме подручју. Уз овај грађански данак остао је и „бећарски“ (за слуге) и (харач) за цигане скитаче, који су наплаћивани по квотама.

Законом о Непосредном Порезу од 1864 задржан је дотадањи грађански порез, у висини од 6 талира просечно с главе на главу, али тако да је по три талира плаћало свако пореско лице подједнако, а она друга три талира су репартирале општине међу своје грађане с обзиром на њихово имовно стање, према класама имућности, тако да је највећи порез по селима био 15, по варошима 30, а у Београду 60 талира годишње.

1884. донет је нови закон о Непосредном порезу, који и данас још важи у Србији (сада и у Црној Гори). По том закону уведени су непосредни порези (по приносу) на земљиште, на зграде, на принос од радње и личнога рада, на обрт и на личност. Поред ових пет основних облика непосредних пореза уведени су прирези, и читав низ посредних пореза. Уз то су се уводили поступно и други облици државних прихода.

У буџету за 1914. наилазимо на ове врсте државних прихода: 1) Непосредни порези (на земљиште, на зграде, на принос од капитала, на принос од радње, на принос од личнога рада, на обрт у радњи, на личност), и уз њих специјални прирези (32% школски, 4 и $\frac{1}{2}$ % жандармски 5% за војне грађевине, 5% за ремонтски фонд, 7% железнички), инвалидски порез и свештенички бир; 2) Посредни порези (државна трошарина, царине, таксе, монополи). 3) Приходи од саобраћајаних установа (железница, поште, телеграфа, телефона); 4) Приходи од привредних установа (Управе Фондова, Класне Лутрије, Привилеговане Народне Банке, Државне Штампарије, Државног Сточарског Завода, Топчидерске Економије, лозних расадника, пољопривредних школа, Војно-Техничког завода); 5) Приходи од државних непокретних имања (шума, рудника, камених мајдана, пољских добара и зграда); 6) Приходи од државних капитала и фондова, и 7) разних прихода (казне, од продате стоке и ствари без сопственика, државна наслеђа, војница, приходи од Народног Позоришта, од продаје званичних публикација, и т. д. и разни случајни приходи).

У нашој заједничкој Краљевини С. Х. С. државни приходи се у буџету деле на опште (унифициране) и специјалне (који притичу по старим обласним законима и нису још унифицирани. По буџету за 1924—25. имамо ове врсте државних прихода: 1) општи: царине и споредне царинске таксе, државна трошарина, такса, монополи, добит на новцу (ажика и интереси код разних надлештава) и т. сл., порез на пословни промет, приходи

П Р Е

ДРЖАВНИХ РАСХОДА И ПРИХОДА ЗА ВРЕМЕ ОД 1. ЈУНА 1920

ГОД. 1921/22 ГОД. 1922 ГОД., 1922/23

РАСХОДИ

Буџетом предви- ђени расходи	Извршени расходи	Мање исплаћено	Више исплаћено
ДИНАРА	ДИНАРА	ДИНАРА	ДИНАРА
I. БУЏЕТСКА Од 1. јуна 1920 г.			
4.094,356.543.50	1.956,667.559.95	2.137,688.983.55	
РЕКАПИТУ Укупни расходи за буџ. 1920/21 год.			
Укупни приходи за буџ. 1920/21 год.			
Дефицит за буџет			
II. БУЏЕТСКА Од 1. јуна 1921 г.			
2.388,374.650.24	806,221.161.03	1.582,153.489.21	
РЕКАПИТУ Укупни расходи за буџ. 1921/22 год.			
Укупни приходи за буџ. 1921/22 год.			
Дефицит за буџет			
III. БУЏЕТСКА Од 1. I. 1922 год.			
2.388,374.650.24	742,960.645.14	1.645,414.005.10	
РЕКАПИТУ Укупни приходи за буџ. 1922. год.			
Укупни расходи за буџ. 1922 год.			
Суфицит за буџет			
VI. БУЏЕТСКА Од I. VIII. 1922 г.			
6.356,714.311.31	6.125,131.888.73	231.582.422.58	

Г Л Е Д

ГОДИНЕ ПА ДО КРАЈА СЕПТЕМБРА 1924. А ЗА РАЧУНСКУ 1920/21 ГОД., 1923 ГОД., И 1924/25 ГОД.

П Р И Х О Д И

Буџетом предви- ђени приходи	Остварени при- ходи	Мање исплаћено	Више наплаћено
ДИНАРА	ДИНАРА	ДИНАРА	ДИНАРА
1920/21 ГОД.			
до 31. маја 1921. г.			
3.884.177.698.75	1.642,557.550.02	2.241,620.248.73	
ЛАЦИЈА			
од 1. јуна 1920 до 31. маја 1921 год.	1.956,667.559.95		
од 1. јуна 1920 до 31. маја 1921 год.	1.642,557.550.02		
ску 1920/21 год.	314,110.009.93		
1921/22 ГОД.			
до 31. XII 1921 г.			
2.265,770.382.61	747,197.766.06	1.518,572.616.55	
ЛАЦИЈА			
од 1. јуна 1921 до 31. XII. 1921	806,221.161.03		
од 1. јуна 1921 до 31. XII. 1921	747,197.766.06		
ску 1921/22 год.	59,023.394.91		
1922 ГОД.			
31. јула 1922 год.			
2.265,770.382.61	780,612.367.23	1.485,158.015.38	
ЛАЦИЈА			
од 1. I. 1922 до 31. VII. 1922.	780,612.367.23		
од 1. I. 1922. до 31. VII. 1922.	742,960.645.14		
ску 1922 год.	37,651.722.09		
1922/23 ГОД.			
до 30. VI. 1923. г.			
6.357,034.625.37	6.484.017.403.54		126,982.778.17

Буџетом предвиђени расходи	Извршени расходи	Мање исплаћено	Више исплаћено
ДИНАРА	ДИНАРА	ДИНАРА	ДИНАРА
РЕКАПИТУ			
Укупни приходи за буџ. 1922/23. год.			
Укупни расходи за буџ. 1922/23 год.			
Суфицит за буџет			
V. БУЏЕТСКА			
Од 1. јула 1923. г.			
6.100,984.072.89	6.375,970.191.75		275,022.118.86
РЕКАПИТУ			
Укупни приходи за буџ. 1923. год.			
Укупни расходи за буџ. 1923. год.			
Суфицит за буџет			
VI. БУЏЕТСКА			
Од 1. IV. 1924. г.			
5.202,499.999.98	5.036.136.693.06	166,363.306.92	
РЕКАПИТУ			
Укупни приходи за буџ. 1924/25 год.			
Укупни расходи за буџ. 1924/25. г.			
Суфицит за буџет			
ОПШТА РЕКА			
Укупни приходи од 1. јуна 1920 год.			
Укупни расходи од 1. јуна 1920. год.			
В. Ови остварени приходи и извршени расходи за напред поменуте			

Министарства Саобраћаја (Дирекција Речног Саобраћаја, Државне Железнице, Управа Аутомобилског Саобраћаја, Дирекција Поморског Саобраћаја), Поштанска Штедионица са чековним заводима, ванредни прирез на непосредне порезе (500% на порез на земљиште и 30% на остале врсте непосредних пореза) државна имања и разни приходи; 2) Специјални у

Буџетом предви- ђени расходи	Остварени при- ходи	Мање испла- ћено	Више напла- ћено
ДИНАРА	ДИНАРА	ДИНАРА	ДИНАРА
ЛАЦИЈА			
од 1. VIII. 1922 до 30. VI. 1923. год.	6.484,017.403.54		
од 1. VIII. 1922. до 30. VI. 1923. год.	6.125,131.888.73		
ску 1922/23 годину	358,885.514.81		
1923. ГОДИНА			
до 31. III. 1924. г.			
6.101,210.146.03	7.413,811.526.53		1.312,601.378.50
ЛАЦИЈА			
од 1. јула 1923. до 31. III. 1924. год.	7.413,811.526.53		
од 1. јула 1913. до 31. III. 1924. год.	6.375.970.191.75		
ску 1923. годину	1.037,841.334.78		
1924/25 ГОДИНА			
до 30. IX. 1924. г.			
5.202.499.999.98	5.012,479.788.11	100,020.211.87	
ЛАЦИЈА			
од 1. IV. 1924. до 30. IX. 1924. г.	5.102,479.788.11		
од 1. IV. 1924. до 30. IX. 1924. год.	5.036,136.693.06		
ску 1924/25. год.	66,343.095.05		
ПИТУЛАЦИЈА			
до 30. септембра 1924 год. Динара	22.170,676.401.49		
до 30. септембра 1924 год. Динара	21.043,088.139.66		
Суф.цит Динара	1.127,588.161.83		
године нису прокњижени.			

свакој области посебно; од непосредног пореза од државне привреде (поште, телеграфи, телефони, државна непокретна имања, привредне установе) капитала и фондова, и разни ситни приходи.

Кретање главних група државних прихода Краљевине С.Х.С. како су предвиђани по буџетима било је овако (у милионима динара). (В. таб.)

Стварно кретање државних прихода, у колико има званичних публикација, било је међутим овако:

Царински приходи..

1919	111.509.798	дин.
1920	472.156.913	"
1921	1.101.187.224	"
1922	1.143.434.878	"
1923	1.698.554.309	"
1924 (предвиђено)	1.351.690.000	"

Монополи.

од 1. I. 1919. до 31. V. 1920.	166.297.264	дин.
од 1. VI. 1919. до 31. V. 1921.	533.392.035	"
од 1. VI. 1921. до 31. XII. 1921.	505.671.274	"

А) Општи.	1919 20	1920 21	1922 23	1923 24	1924/52
Царине	140.0	402.3	337.3	1.689.0	1.689.0
споредне царинске таксе	80.0	129.8	621.0	—	—
Трошарина и таксе	80.0	129.8	621.0	1.406.0	1.562.0
Монополи	—	—	1.327.3	2.235.8	2.336.0
Добит на новцу	25.0	90.0	1.140.0	12.0	12.0
Порез на пословни промет	—	400.0	250.0	250.0	200.0
Саобраћајне установе	—	—	1.267.4	2.086.7	2.086.7
Поштанска Штедионица	—	—	—	9.7	9.7
Инвалидски порез	—	—	49.6	50.2	50.1
Ванредни прирез на непосредни порез	—	—	—	600.0	500.0
Државна имања	—	—	76.3	176.3	176.3
Разни приходи	—	6.—	13.8	13.8	21.0

Б.) Специјални.	1919—20	1920—21	1922—23	1923—24	1924—25
Порези	Дин. 130.8	—	—	—	—
	Круна 765.7	2.116.9	1.051.1	650.8	619.0
Државна привреда	Дин. 38.4	—	—	—	—
	Круна 352.0	725.6	770.2	1.103.5	1.090.7
Разни приходи	Дин. 2.0	—	—	—	—
	Круна 77.2	18.8	31.0	60.1	52.0
Свега	Круна 1.195.7	3.884.2	6.934.9	10.344.0	10.405.0
	Динара 416.3	—	—	—	—

Монополи:

Од 1. I. 1922. до 31. VI. 1922.	732.763.282.—	дин.
Од 1. VII. 1922. до 30. VI. 1923.	1.570.977.380.—	"
Од 1. VII. 1923. до 30. XII. 1923.	1.273.097.109.—	"

Таксе:

1919 (за шест месеци)	18.240.525.39	дин.
1920	83.789.695.91	"
1921	219.521.975.58	"
1922	581.387.530.16	"
1923	770.140.858.93	"

Државна Трошарина:

1919 (за шест месеци)	19.745.115.35	дин.
1920	94.387.613.95	„
1921	377.920.985.36	„
1922	482.279.190.35	„
1923	952.493.790.22	„

Директне порезе.

1919—20	113.306.941.—	дин
1920—21... ..	296.840.849.—	„
1921—22... ..	562.226.003.—	„
1922—23... ..	610.000.000.—	„
1923—24 (процена са ванредним прирезом)	1.250.000.000.—	„

М. Недељковић.

ДРЖАВНИ РАСХОДИ.

У време свога стварања Србија је имала мале јавне издатке. Тако н. пр. у буџету расхода који је под Карађорђем саставила Народна Скупштина, видимо издатке на сталну плату свих службеника, на набавку оружја, барута, олова, кремена, шалитре и потребну храну за војску у колико се иста није добивала десетком и сви ти расходи износили су један 1/2 милион гроша. У буџету расхода другог полгођа 1815. (в буџет) налазе се свега 22 позиције предвиђених издатака.

Доцније, нарочито под уставобранитељима, упоредо са уређивањем државне администрације, државни расходи се умножавају и расту. То се наставља и под Кнезом Михајлом, нарочито још и због организовања и развитка војске. Од седамдесетих година придлазе и ратови, а затим и државни дугови учињени у земљи и на стране ради наоружања војске, градње железница, вођење ратова, покрића буџетских дефицита и т. д., чији интереси и отплата постају такође значајна и сваким даном све већа позиција у државном буџету. Развитак просветних, економских и социјалних потреба, стално је даље доприносио умножавање државних расхода.

У буџету за 1914. имамо десет раздела државних издатака са 689 партија, и то: 1) на Врховну Државну Управу, 2) на Мипистарство Правде, 3) на Министарство Просвете и Црквених Послова, 4) Министарство Унутрашњих Дела, Полицију и Санитет, 5) Министарство Иностраних Дела, 6) Министарство Финансија, 7) Министарство Војно, 8) Министарство Грађевина (incl. железнице и поштанско телеграфско одељење) 9) Министарство Народне Привреде и 10) Буџетски резервни кредити.

У буџету Краљевине С. Х. С. имамо ове државне расходе разврстане у 19 раздела у 2185 партија: 1) Врховна Државна Управа (Круна, Народна Скупштина, Државни Дугови, Председник Министарског Савета, Главна Контрола, Пенсије и т. д. 2) Министарство Правде (Министарство, Судови и Казнени Заводи; 3) Министарство Просвете (Министарство, Универзитети, Народна Библиотека, Архиве, Музеји, Основна, Средња и Стручна Настава, Државне Штајпарије, Народна Позоришта и т. д.); 4) Министарство Вера (Министарство, Верске Управе, Верске Школе); 5) Министарство Унутрашњих Дела (Министарство, Жупанијске Области, Жандармерија и т. д.; 6) Министарство Народног Здравља (Министарство, Обласне, Окруж-

не, Жупанијске и т. д. Санитетске Управе, Државне Болнице и Државне Санитетске Установе, Бање, социална хигијена и т. д.); 7) Министарство Иностранних Дела (Министарство, Посланства и Косулати у иностранству); 8) Министарство Финансија (Министарство, Обласне Дирекције, Окружне Среске Финансијске Управе, Царинарнице, Монополи, Државно Правобраниоштво, Државна Добра, Обласне Дирекције Катастра, Очевидност земљарине и т. д.); 9) Министарство Војске и Морнарице (incl. гранична трупана); 10) Министарство Грађевина (Министарство Грађевина на суву и води, путеви и мостови, одржавање, оправка и инсталирање свих државних зграда и т. д.); 11) Министарство Саобраћаја (Министарство, Дирекција за Грађење Нових Жељезница, Управа аутомобилског саобраћаја, Дирекција Речног Саобраћаја, Дирекција Државних Жељезница, Дирекција Поморског Саобраћаја, Машинска Радионица у Нишу); 12) Министарство Пошта и Телеграфа (incl. Телефони и поштанске штедионице); 13) Министарство Пољопривреде и Вода (Министарство, Државна Класна Лутрија, Дирекција Вода са одељенима за пловне реке и канале, за водене токове и снаге, за мелиорационе и водне задруге; државне, огледне и контролне станице, угледна добра, лозни расадници, ергеле, пољопривредне школе); 14) Министарство Шума и Рудника; 15) Министарство Трговине и Индустије (Министарска Контрола мера и испитивања драгоцених метала, Државна Хипотекарна Банка, државни заводи за унапређивање индустрије и занатства, заштита индустријске својине, државне фабрике свиле, трговачке академије, трговачке занатске стручне и женске стручне школе, државне радионице за уметно занатство, ткаонице ћилимова, бега и везова и т. д.); 16) Министарство За Социјалну Политику (Министарство, Државна Статистика, старање за инвалиде и породице палих, Заштита деце и младежи); 17) Министарство за Аграрну Реформу; 18) Министарство Уставотворне Скупштине и Изједначења Закона; 19) Буџетски Резервни Кредити.

Развитак државних издатака уопште види у чл. Буџет. Специјално развијање државних расхода у Краљевини С. Х. С. видимо из следеће таблице:

Државни расходи износили су по основном буџету:

		Раздео у милионима динара				
		1919/20	1920/21	1922/23	1923/24	1924/25
Врх.	Држ. Управа	460.79	663.81	862.7	984.8	1.335.5
Мин.	Правде	16.8	44.0	193.1	232.6	231.4
„	Просвете	39.4	158.9	460.9	542.6	579.3
„	Вере	8.3	12.9	72.6	103.8	105.2
„	Унутр. Дела	17.0	39.0	345.5	493.1	496.3
„	Народ. Здравља... ..	23.1	69.7	185.4	278.7	288.0
„	Иностр. Дела	6.8	7.6	57.9	135.2	183.0
„	Финансија	112.4	758.2	1.065.6	1.494.7	1.481.4
„	Војске и Морнарице	575.4	1.117.7	1.127.8	2.039.0	1.956.0
„	Грађевина	43.6	105.2	190.5	434.1	396.7
„	Саобраћаја	99.4	324.3	1.234.1	2.066.7	1.782.5
„	Пошта и Телеграфа	23.7	121.3	264.6	365.1	364.6
„	Пољопривреде и Вода	26.7	56.1	117.7	200.3	214.6
„	Шума и Рудника ...	29.2	106.4	206.2	337.9	337.9
„	Трговине и Индустије	12.3	16.7	42.4	80.3	80.2

Раздео у милионима динара

	1919/20	1920 21	1922 23	1923 24	1924 25
„ Искране и Обнове ...	20.6	4.2	—	—	—
„ Социалне Политике	9.5	74.3	373.2	361.2	359.2
„ Аграрне Репорме ...	1.6	4.8	57.7	73.4	92.5
„ за Уставотворну Скуп- штину и т. д. ...	0.2	04.	0.5	0.5	0.3
Резервни Кредити	—	—	81.0	120.0	120.0
Укупно ...	1.558.0	3.994.4	6.934.6	10.344.0	10.405.0

Значајна карактеристика у развиту издатака Краљевине С. Х. С. је та да врло велике квоте иду на инвестиције (градњу и оправку жељезница, путева, државних зграда, мостова, мелиорацију државних добара, подизање и проширење државних монополских фабрика, рудника, шумских експлоатација и т. д.).

ДЕФИЦИТИ.

У току финансијске историје Србије, буџетски дефицити настајали су обично онда када је наступало живље развијање државне администрације или државних функција уопште; односно када је грађење жељезница, препорукање војске и т. д. наметало држави изненада велике издатке. У таквим случајевима било је тешко врло развијати државне приходе упоредо са расходима. Карактеристично је да је за све време прве владе Кнеза Милоша, у оној патријархалној примитивности државне организације стање наших финансија било одлично; а да се дефицити појављују најпре под Уставобранитељима, затим под Кнезом Михајлом а онда од почетка владе Кнеза Милана па све до краја деведесетих година. У историјској перспективи ти периоди показују се међутим као периоди најживљег политичког, социалног, економског, и административног развитака Србије. С тога и ако је у тим временима често било и техничких разлога рђаве финансијске управе, у главном су дефицити у историји Србији били изазвани наглим културним развитаком, који финансије ове још нарезвијене аграрне државице нису могле у стопу да прате.

У уједињеној Краљевини С. Х. С. имамо скоро исти случај. По ослобођењу и уједињењу свих југословенских покрајина, нова држава имала је пред собом силне економске социалне, културне и политичке проблеме: требало је подићи цео економски живот из рушевина, обновити порушене жељезничке пруге, мостове и путеве, постарати се за упропашћено становништво, за безбројне инвалиде и породице у рату палих бораца, провести на пречац аграрну реформу, реорганизовати валуту, организовати правосуђе, администрацију, просвету, старати се за народно здравље и социалну скрб и т. д. Све су ово биле врло хитне и неодложно важне потребе. Државни приходи били су необично слаби и малобројни. Из опустошених покрајина није се могло ни очекивати толико прихода, да се сви ти ванредни и ванредно велики расходи могу подмитрити. Статистичке табеле у чланцима Приходи и Расходи дају о томе сасвим јасну слику. С тога се за прве четири године финансиске историје Краљевине С. Х. С. појављују велики дефицити изражени у позајмицама код Народне Банке (сума емитованог папирног новца од близу 3 милиарде динара, мимо дуга за повлачење крун-

ских новчаница.), у разним летећим дуговима (позајмицама у земљи и на страни, неисплаћеним рачунима и обавезама и т. д.) и консолидованим дуговима, о којим је говор у чл. Дугови. И овде би се могло добрим делом говорити и о техничко-финансиским разлозима због којих су сви ови дефицити настали; али је несумњиво да је дефицита морало бити, јер је сасвим била објективна диспропорција између државних задатака и народне финансијске снаге.

Од 1923. буџет Краљевине С. Х. С. доведен је у равнотежу, и та се година завршује без дефицита. У исти мах престаје се и са даљним емисијама папирног новца. Вспостављање буџетске равнотеже своди се с једне стране на увођење већег рада у државне финансије, и с друге стране на јачање економске и финансијске снаге наше државе.

М. Недељковић.

ВАЛУТНО ПИТАЊЕ.

Крајем 1918, по свршетку Светског Рата, на територији Краљевине Србије циркулисале су три врсте новца: српски, аустро-угарски и бугарски. Уједињењем Црне Горе на територији наше државе дошао је и четврти новчани систем: перпери. У новим крајевима (ван Србије и Црне Горе) владао је систем крунског важења. Отуда се у валутном погледу поставио као први проблем: унификација разних новчаних система.

Како је крунско важење било остало не само у нашим новим крајевима, већ и у Аустрији и у Угарској, где је емисиона банка, и после слома аустро-угарске монархије продужила штампање аустро-угарских банкнота, чији је курс, услед тога, продужио и даље нагло да пада, тоје прва мера валутне политике била: национализација крунских банкнота на територији наше државе. Ово је проведено у два маха. Прво, путем жигосања крунских банкнота. На сваку банкноту имао се ударити жиг наше финансијске или управне власти места, где се жигосање вршило. Овај посао је обављен од друге половине месеца децембра 1918, па до краја јануара 1919. Према званичним податцима жигосано је укупно, на целој територији, по покрајинама овако:

У Србији	418,517.405	круна.
У Црној Гори	5,612.646	„
У Хрватској	1,537,673.858	„
У Босни и Херцеговини	510,211.574	„
У Словеначкој	686,623.239	„
У Банату Бачкој и Барањи	1,664,036.437	„
У Далмацији	153,060,440	„
Свега	4,875,735.599	круна.

Велика разноврсност жигова учинила је, да су се брзо појавили фалсификати. Прелазак банкнота из Аустрије и Угарске није био ефикасно спречен. Услед тога је била настала хитна потреба, да се крунске банкноте замене и повуку из саобраћаја. Ради тога је Министарство Финансија поручило израду нових банкнота, комадима од по 1, 5, 10, 20, 100 и 1000 динара. Штампање њихово међутим није могло ићи доста брзо, и стога је Министарство Финансија приступило маркирању крунских банкнота. То је био други покушај национализације крунских банкнота. На сваку

банкноту лепила се нарочита маркица, слична поштанској. Овај је посао обављен од друге половине месеца новембра 1919, па до другог јануара 1920. Резултати маркирања били су ови:

У Србији и Црној Гори	620,517.405 круна.
У осталим крајевима	5,066,089.325 „
Свега	5,686,606.730 круна.

Као што се види, при маркирању се показало више круна, него приликом жигосања.

У то време су завршени и преговори са Привилегованом Народном Банком Краљевине Србије, која је, путем уредбе од 26. 1. 1920. постала емисионом банком нове Краљевине С. Х. С. Народна Банка је примила као своје раније поручене државне банкноте, које су носиле натпис: Министарство Финансија. Између банкнота тог издања и банкнота, штампаних од стране Народне Банке, нема никакве унутрашње разлике.

После споразума са Народном Банком одлучено је дефинитивно повлачење банкнота Аустро-Угарске Банке. По решењу Министарског Савета, публикованом у Службеном новинама 18. 1. 1920. круне су повучене из саобраћаја у сразмери 4 круне за један динар.

Дефинитивно повлачење крунских банкнота извршено је почетком 1920. год. За повучене круне издате су динарске банкноте у износу од 1,194,642.407 динара. То представља државни дуг код Народне Банке, и он се сваке године смањује на тај начин што је у закону о Народној Банци предвиђено, да је држава дужна да исплаћује овај дуг из следећих извора: 1. целокупним својим уделом у добити Народне Банке; 2. чистом добити од државних домена, у износу предвиђеном буџетом за тај циљ; 3. ванредним дотацијама, такође предвиђеним у буџету; 4. редовном отплатом од 1% годишње од остатка дуга, почев са шестом годином од дана ступања на снагу закона о Народној Банци, и 2% годишње, почев са деветом годином.

У погледу перпера донета је одлука о њиховом повлачењу тек 27. 4. 1921. Према тој одлуци Министарског Савета размена се извршила за све притежаоце перпера до суме од 5.000 перпера по сразмери 1:2, т. ј. 1 динар за 2 перпера. Размењено је свега 12,000.000 перпера у округлој цифри.

За бугарске левове био је утврђен с времена на време званичан курс (прво 80 пара 1 лев, затим 50 пара 1 лев и т. д.) док није најзад забрањена његова циркулација на нашој територији.

На овај начин извршена је права етапа у нашем валутном питању: унификација.

Међутим, док се спроводила унификација, а и после ње, вредност динара је стално опадала, и тако је настао један нов валутни проблем: инфлација, дефлација или девалвација?

У времену од 1919 до краја 1922 ми смо живели у пуној периоди инфлације. Државни дуг се попео код Народне Банке, не рачунајући ту и суму за замену круна, до износа од 3. милијарде динара, а укупна новчана циркулација Народне Банке на 6 милијарди, од прилике 20 пута више, него што би требало да буде према предатним цифрама. Задуживање државе код Народне Банке, буџетски дефицит, а уз то и пасиван трговински и општи биланс плаћања, учинили су, да је динар из године у годину врло брзо падао. Док је један долар плаћан крајем 1918 око 6 динара, марта 1919 он

ПРОСЕЧНИ ДЕСЕТОДНЕВНИ И ГОДИШЊИ КУРСЕВИ ДЕВИЗА

Дан	Месец	Б Е Ч		ПЕШТА		БУКУРЕШТ		РИМ-МИЛАНО		П Р А Г	
		Беогр.	Загр.	Беогр.	Загр.	Беогр.	Загр.	Беогр.	Загр.	Беогр.	Загр.
1—10	I	0,1252	0,1258	0,4200	0,4338	45,33	25	385,01	385,3	260,18	260,7
11—20		0,1237	0,1238	0,3550	0,3260	43,95	45,00	384,73	385,8	256,59	256,6
21—30		0,1230	0,1230	0,3280	0,3210	43,62	43,45	380,81	380,3	253,20	253,5
1—10	II	0,1200	0,1199	0,3130	0,3112	43,33	43,50	372,55	373,1	246,91	246,9
11—20		0,1131	0,1150	0,2900	0,2900	41,55	43,25	346,42	352,2	233,19	237,3
21—29		0,1130	0,1128	0,2113	0,1882	42,46	45,00	344,07	343,3	233,32	232,1
1—10	III	0,1135	0,1136	0,1417	0,1440	42,56	42,06	342,78	342,2	232,29	232,2
11—20		0,1139	0,1152	0,1110	0,1198	43,30	42,50	345,03	344,5	236,36	236,2
21—31		0,1151	0,1151	0,1190	0,1325	42,80	43,32	351,96	351,2	237,61	238,1
1—10	IV	0,1145	0,1145	0,1156	0,1256	42,35		357,11	357,4	241,16	241,0
11—20		0,1140	0,1140	0,1200	0,1149	42,00		358,98	358,7	240,27	239,2
21—30		0,1140	0,1137	0,1193	0,1180	41,99		359,45	359,7	238,24	238,2
1—10	V	0,1134	0,1135	0,1080	0,1058	41,19	41,00	360,71	360,5	236,77	236,7
11—20		0,1144	0,1144	0,1069	0,0950	40,03	40,50	360,04	361,3	239,11	238,8
21—31		0,1151	0,1149	0,1049	0,0950	36,71	37,50	360,09	359,8	241,06	240,4
1—10	VI	0,1175	0,1171	0,1010	0,0997	35,72		363,28	361,2	245,65	244,2
11—20		0,1195	0,1194	0,1001	0,1000	36,92	36,70	367,91	366,9	249,79	248,7
21—30		0,1215	0,1219	0,1156	0,1098	38,15	38,25	372,43	372,6	255,88	255,5
1—10	VII	0,1199	0,1200	0,1063	0,1110	34,68	34,50	362,98	362,7	249,77	249,4
11—20		0,1199	0,1199	0,1064	0,1095	37,52		359,37	364,6	251,48	243,6
21—31		0,1191	0,1190	0,1091	0,1079	36,91	36,87	364,68	364,4	250,67	250,7
10—1	VIII	0,1162	0,1155	0,1100	0,1100	36,51		360,65	359,8	243,41	243,0
11—20		0,1139	0,1139	0,1098	0,1080	37,18	38,25	363,72	362,8	240,08	240,0
21—31		0,1134	0,1130	0,1084	0,1073	38,03	37,34	355,34	355,2	240,66	240,6
1—10	IX	0,1081	0,1084	0,1031	0,1042	39,09	40,75	337,42	337,4	229,56	320,3
11—20		0,1038	0,1037	0,0972	0,0992	38,76	42,50	321,82	320,7	219,38	220,1
21—30		0,1012	0,1015	0,0966	0,0932	36,77	38,62	314,01	315,0	214,50	215,3
1—10	X	0,1000	0,1003	0,0931	0,0950	37,67		308,26	309,5	210,63	211,5
11—20		0,0995	0,0997	0,0936	0,0940	38,56		306,29	307,5	208,49	209,9
21—31		0,0980	0,0977	0,0923	0,0928	39,28		301,64	301,1	207,14	207,0
1—10	XI	0,0977	0,0977	0,0919	0,0910	39,02		300,56	300,5	206,35	206,6
11—20		0,0976	0,0977	0,0927	0,0936	38,04	38,33	299,93	300,1	206,39	206,8
21—30		0,0973	0,0973	0,0933	0,0937	35,67	36,12	299,05	298,8	206,98	207,3
1—10	XII	0,0944	0,0955	0,0924	0,0931	33,63	34,25	293,14	294,4	203,59	240,6
11—21		0,0944	0,0945	0,0919	0,0920	34,38		287,90	289,6	202,41	203,0
21—31		0,0930	0,0928	0,0913	0,0913	33,90	34,75	281,47	279,8	199,26	199,4
Год.	прос.	0,1109	0,1109	0,1406	0,1393	39,15	39,98	342,56	342,7	232,23	232,3

је већ 10 динара. Јануара 1920. 1 долар нотиран је у Београду 22 динара, јануара 1921 45 дин. јануара 1922. 72 динара, а јануара 1923. прешао је чак и 100 динара. Од тога доба наступио је преокрет: динар се поступно али стално поправљао. Јануара 1924. 1 долар нотиран је 88 динара, а јануара 1925 64. динара. Овај преокрет на боље наступио је услед енергичне анти-инфлационе политике Министарства Финансија, услед ишчежавања буџетских дефицита и незадуживања код Народне Банке, због општег сређивања, не само финансијских него и политичких (спољних и унутрашњих) питања. Трговински биланс је, почев од 1924. активан. Све то чини, да се може тврдити, да је опасност инфлације прошла. Званична валутна политика Министарства Финансија и Народне Банке има сада да се определи: или за потпуну стабилизацију, што би значило у ствари девалацију динара на његов садашњи ниво вредности (1/12 део предратне) или за дефлацију што

НА БЕОГРАДСКОЈ И ЗАГРЕБАЧКОЈ БЕРЗИ 1924. ГОД.

СОФИЈА		ЊУ-ЈОРК		ЛОНДОН		ПАРИЗ		Женева-Цин.		БЕРЛИН
Беогр.	Загр.	Беогр.	Загр.	Беогр.	Загр.	Беогр.	Загр.	Беогр.	Загр.	Беогр.
62,80	—	89,10	89,27	385,05	385,30	446,60	440,9	1554,63	1560,3	
62,30	64,50	88,05	87,06	375,06	374,77	408,36	405,5	1524,00	1529,1	
62,00	—	87,54	87,43	370,81	370,29	397,39	397,6	1512,80	1513,2	
61,25	—	84,95	84,92	367,56	367,70	397,31	396,5	1480,26	1482,7	
61,65	62,00	79,81	80,97	343,77	350,35	350,08	363,4	1391,54	1416,4	
		79,72	79,85	343,47	346,33	340,03	337,8	1382,40	1384,9	
58,17	—	79,94	80,03	344,33	344,25	319,53	320,3	1384,50	1388,7	
58,13	—	81,40	81,51	349,85	350,14	376,20	367,2	1406,73	1410,8	
58,50	—	81,43	81,29	350,75	350,48	440,09	440,4	1408,97	1410,7	
59,31	—	80,84	80,61	349,68	349,70	472,43	472,1	1415,78	1417,4	
59,08	—	80,69	80,64	356,44	352,86	496,88	490,6	1420,83	1421,6	
	—	80,46	80,36	352,61	353,12	523,44	527,5	1424,48	1427,6	
	—	80,48	80,33	352,91	353,34	515,58	516,7	1432,62	1434,1	
	—	81,08	81,04	354,15	354,11	463,81	464,5	1436,22	1438,4	
57,75	—	81,36	81,28	354,04	354,12	443,76	444,0	1439,47	1440,1	
58,50	—	83,64	83,33	361,42	360,38	419,33	421,6	1477,63	1470,1	
59,75	63,00	84,61	84,48	366,53	366,34	452,29	454,8	1494,50	1492,6	
	62,00	86,23	86,11	372,83	373,49	458,66	462,0	1531,09	1532,9	
62,50	—	84,66	84,80	367,20	367,62	439,71	438,5	1511,03	1513,1	
	60,00	84,70	84,71	370,47	370,87	439,60	438,7	1543,54	1545,8	
61,00	—	84,26	84,18	370,98	371,16	432,33	434,4	1554,03	1555,0	
	—	82,22	81,78	364,90	366,11	442,00	444,5	1546,41	1543,9	
69,00	—	80,79	80,72	366,66	366,55	453,27	449,8	1528,36	1526,9	
58,50	—	80,28	80,02	361,49	361,27	437,50	436,7	1509,35	1508,7	
56,00	—	76,55	76,65	341,78	343,33	411,04	412,9	1445,18	1448,0	
54,75	—	73,04	73,17	326,47	327,56	393,66	390,1	1383,18	1382,9	
51,50	—	71,46	71,57	319,38	320,48	379,33	379,9	1364,03	1365,9	
	—	70,54	71,09	314,64	317,90	370,36	364,6	1352,68	1364,5	
	—	70,10	70,08	325,29	316,56	369,30	367,6	1349,53	1353,2	
52,00	—	69,43	69,24	312,75	312,89	363,44	363,6	1338,63	1337,6	16,73
51,00	—	68,95	68,90	315,70	315,78	361,26	363,5	1334,88	1334,7	16,60
51,00	—	69,05	69,14	319,98	320,61	365,87	366,9	1334,77	1337,4	16,47
51,50	—	68,77	68,71	319,31	319,36	367,11	368,3	1331,43	1332,6	16,44
49,13	—	67,43	67,61	316,33	317,76	369,46	370,4	1310,46	1315,1	16,24
48,25	—	66,89	66,97	314,58	314,88	360,21	361,9	1297,03	1299,2	15,86
47,50	—	65,85	65,59	310,90	311,90	354,91	356,0	1281,27	1278,8	15,73
57,14	62,30	78,51	78,48	346,66	347,21	412,02	411,9	1437,18	1430,	16,30

значи стално подизање вредности на његову предатну вредност у дужем низу година.

М О Н О П О Л И.

Први монопол у Србији био је на со. Регал на со био је уведен још законом од 2-IV-1864. Но 22-IV-1882. донет је закон о монополу на со и о зајму за наоружање. Овим законом установљен је монопол соли да служи као залога за један зајам од 5.600.000.— златних франака који је Англо-Аустријска Банка из Беча дала Србији. Монопол је дат у закуп истој банци за годишњу цену од 535.110 златних франака, која је сума таман служила за интерес и амортизацију поменутог зајма. По овом уговору Аустро-Угарска Банка је експлоатисала монопол соли у току седам година. Законом

од 19.XII-1889. Србија је раскинула тај уговор и преузела монопол соли у своје руке, плативши Банци индemitет за раскид уговора у суми од 450.000 златних франака.

22-XII-1885. уведен је Монопол дувана, чија је експлоатација дата Контуару за Есконт из Париза и Бечкој Лендер-Банци као залога за зајам назват „Дуванска Рента“ у износу од 40.000.000 динара. И овај је уговор био раскинут 1887. када је држава преузела и овај монопол у своје руке.

Законом од 3-VII-1893. уведени су монополи и на жижнице, петролеум, цигар-папир, алкохол и монополске формуларе.

Монопол на барут, који је постојао у Србији још од 17-IV-1884. регулисан је специалним законом од 17-IV-1890.

Законом од 23.VII-1895. Установљена је Самостална Монополска Управа која управља монополским приходима и употребљује их најпре на исплату анuitета оних државних зајмова за које су ти монополи заложени.

У Краљевини С. Х. С. финансијским законом за 1920—21. начелно су проширени монополски закони, који су важили за Србију, на целу Краљевину, изузев монопола на алкохол: „који је остао у Србији као посебан монопол, док није 2-VII-1920. укинут“ у исти мах проширен је на целу Краљевину закон о монополу на сахарин који је постојао у Босни и Херцеговини. Тако код нас имамо ове државне монополе: на дукан, со, петролеум, жижнице, цигар-папир, монополске формуларе, сахарин, барут, динамит.

Приликом закључења Америчког Зајма 1922. године од 100.000.000 долара, заложени су за службу овог зајма вишкови монополских прихода преко покрића анuitета за оне државне дугове Краљевине Србије за које су раније били већ заложени.

О приходима Монополским в. чл. Приходи Државни. Литература: М. Недељковић, Историја Српских Државних Дугова, Београд 1909.; Војислав Милошевић, *Les Monopoles en Yougoslavie*, Paris, 1923.

М. Недељковић.

САМОСТАЛНА МОНОПОЛСКА УПРАВА.

На челу Управе Државних Монопола стоји Управник, који руководи свима пословима и који је, као члан Управног Одбора, и референт за све ствари пред Управним Одбором. Он самостално одобрава све издатке до 25.000 дин., а преко те суме одобрава Управни Одбор од 500.000 дин. самостално, а преко те суме уз одобрење Министра Финансија.

Управа Државних Монопола саставни је део Министарства Финансија и она подлежи надзору Министра Финансија преко нарочитог комесара. Министар Финансија има правао да одобрава или одбије предлог Управе Државних Монопола. Управни Одбор састоји се из 12 чланова, од којих 6 чланова поставља сам Министар Финансија а другу шесторицу он поставља од 13 кандидата, које изабере Управни Одбор Управе Државних Монопола. У првој половини коју поставља и бира Министар Финансија долазе и два представника поверилачких група, за сада један Американца, од стране Блерове групе и један Француз од стране француске групе. Сви се бирају на 4 године.

М. Недељковић.

ДРЖАВНО ДОБРО „БЕЉЕ“.

Добро „Беље“ поклонио је аустријски цар Леополд I принцу Евгенију Савојском као награду за његову победу над Турцима код Сенте 1687. године. Принц Савојски подигао је 1707. године дворца у селу Беље, недалеко од Осека, по чему се цело ово добро назвало тим именом.

После смрти принца Савојског припало је ово добро опет круни, јер је Евгеније Савојски умро без наследника. Године 1780. надвојвоткиња Марија-Кристина купила је ово имање и од тога доба било је готово за све време у поседу њених наследника све до 1895. године, када је добро прешло у посед надвојводе Фридриха, сина Карла Фердинанда. Фридрих је био сопственик све до нашег доласка у Барању.

Државно добро „Беље“ се налази у Барањи између 36⁰ и 33'' и 46⁰ и 4'' северне ширине, и између 36⁰ и 5'' и 36⁰ и 39'' источне дужине. Данашња величина имања износи 86.277 кат. јутара или око 590 кв. километара.

Управа. Државно добро „Беље“ стоји данас под управом Министру Финансија (Генералне Дирекције Државних Добара). На самом имања постоји Дирекција, која се дели у следећа одељења: пољопривредно; шумарско; грађевинско; техничко и административно одељење.

На имању има укупно 122*) чиновника; 3677 пољопривредних радника, од којих су 2185 сезонски радници; 72 лугара и шумарских службеника и 259 сталних индустријских радника. Према томе укупан број чиновника и радника износи 4.113.

Број становника на државном добру „Беље“ износи 6.997 душа, од којих су 3.679 Југословени, 1226 Немци, 1928 Маџари и 164 разне народности.

На имању има и 4 школе са 360 ђака, од којих су 139 Југословени, 113 Немци и 108 Маџари.

I Пољопривреда. Према врстама искоришћења целокупно земљиште дели се у кат. јутрима овако: баште 1244; виногради 18; ораница 19.150; ливаде 4.920; пашњаци 12.799; шуме 24.589; трска 7.970; мочари 4.695; непродуктивно 10.892; укупно 86.277 кат. јутара.

Укупна производња пољопривредних продуката у 1923. год. означена је у следећим цифрама:

Озима пшеница	...	39.769.15	квинтала
Јара	...	3.076.43	„
Раж	...	223.70	„
Наполица	...	526.65	„
Зоб	...	17.417.82	„
Јечам	...	5.749.19	„
Озима мешавина	...	2.954.46	„
Јара	...	3.766.21	„
Кукуруз	...	40.000.—	„

Укупно ... 113.483.61 квинтал

Грашак, граорица, пасуљ, боб, хељда

и др. ... 5.200.— „

Укупно зрнастих производа 118.683.61 квинтал

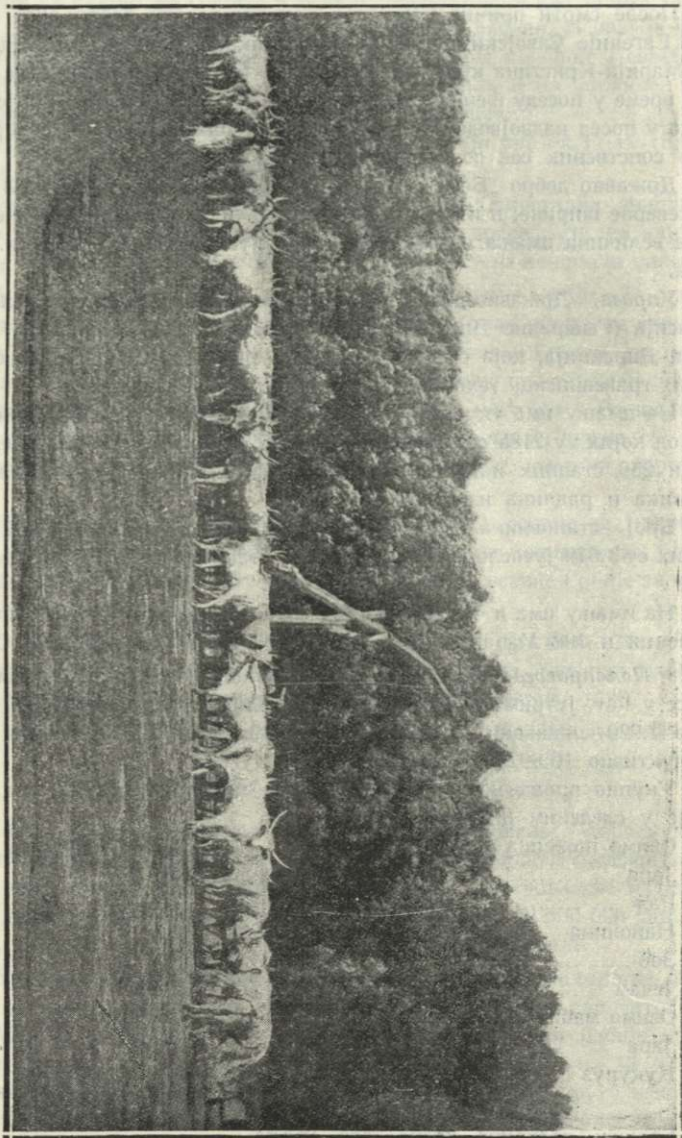
или 1.187 вагона хране.

*) Стање 1. јула 1925.

У 1922. год. било је укупно 3.300 вагона шећерне репе.

II *Сточарство*.*) Имање „Беље“ не негује чистокрвне пасмине коњ , већ само коње за рад. Коњи су укрштених пасмина и има их укупно 647. Што се тиче говеда, стање је такође повољно: гаји се чистокрвна по-

СА ДРЖАВНОГ ДОБА „БЕЉЕ“.

*) Бројно стање стоке овде је изнето према званичним подацима на дан 31 децембра 1924. године.

долска раса, која даје извесне волове и бикове. Говеди подолске расе има укупно 582 комада, а највише се гаје на добру и говеда сименталске расе од којих има данас укупно 4.597 комада, међу којима 1.639 крава музара.

Краве музаре давале су пре рата млека 6—9 литара дневно, али је та количина за време рата пала на половину. Међутим од како је добро прешло у државне руке, овај се просек стално пење, а нарочито задње године, тако да је данас постигнут просек од 7 литара дневно. У 1920. г. помужено је млека 1.474.135 литара; 1921. г. 1.826.710 л.; 1922. год. 1.880.967 л.; 1923. г. 3.271.721 л. и у 1925. г. до 26. јуна 1.848.503 литара. Имање има 3.018 комада свиња, 3.297 комада оваца.

III Рибарство. Целокупан ток Дунава са свима својим рукавцима и притока, почев од мађарске границе па све до ушћа Драве, и од ушћа Драве до Осека потпада под рибарство овог добра. Целокупна површина воде износи око 44.000 јутара (ова површина није урачуната у површину имања). Рибарска централа је у Апатину. Она прикупља сву ухваћену рибу, врши продају, соли је и т. д. Рибара има око 400, а рибарских станица има 19. Количина ухваћене рибе последњих година кретала се овако:

1920. године	...	560.000 кгр.
1921. „	...	380.000 „
1922. „	...	400.000 „
1923. „	...	650.000 „
1924. „	...	1.100.000 „

Према врстама риба највише се хвата бела риба (40%); па затим шаран (25%); сом (15%); штука (15%); смуђ и кечига (5%).

IV Лов. Добро „Беље“ представља једно од највећих и најчувенијих ловишта у Европи. Дирекција га и данас одржава у добром стању. Главни предмет лова је висока дивљач (јелени, кошуте, срне и т. д.). Поред тога доста је обилан лов на дивље свиње, зечеве, лисице, на све врсте водених птица, видре, дивље мачке и т. д.

Индустријска предузећа.

Фабрика шећера. Добро „Беље“ располаже фабриком шећера, која је саграђена 1911. године и чији је капацитет око 15.000 вагона репе, а дневно је у стању да преради 120 вагона односно 15 вагона кристалног шећера. Фабрика нема рафинерије али је унесена у пројекат радова за идућу годину.

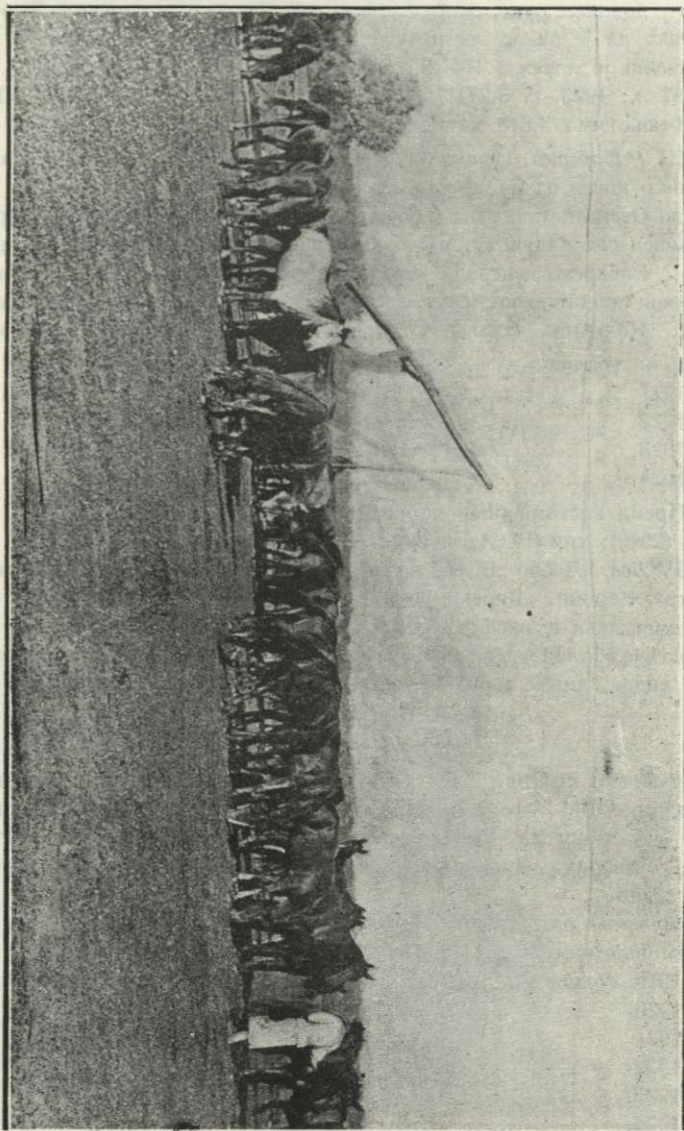
За време рата фабрика је врло мало радила, а 1918. године у опште није ни било кампање. Производња шећера после рата кретала се овако:

1919. године	...	62 вагона
1920. „	...	140 „
1921. „	...	200 „
1922. „	...	400 „
1923. „	...	600 „
1924. „	...	1540 „

Фабрика шећера прерађује не само репу добивену са имања већ и ону која се добија са других страна Бачке и Славоније.

Централна млекара. Централна млекара прерађује млеко, које свакодневно прикупља са свију пољопривредних окупља имања. Ка-

пацитет млекаре износи 36.000 литара млека дневно, али се тај капацитет ни из далека не може искористити, јер млекара прикупи дневно око 7—9.000 литара. Дневна производња путера за последњих шест година кретала је се овако:

СА ДРЖАВНОГ ДОБРА „ВЕЉЕ“

1919. године	80 кг.
1920. „	85 „
1921. „	100 „

1922.	„	...	...	...	...	200	кгр.
1923.	„	...	...	...	...	330	„
1924.	„	...	...	...	...	350	„
а у првом полугођу 1925. године ...							380

Осим путера, млекара производи кисели слатки казеин, разне сиреве и т. д.

Фабрика саламе и кланица. Фабрика је основана искључиво за унутрашњу употребу добра. Али се у последње време покушало и са изработом сухомеснате робе, помажећи се куповином свиња са стране и прерађујући свиње са овога добра. У прошлој години успело се произвести око 4.500 кгр. саламе и три пута толико других kobасичарских производа.

Остала фабрична предузећа. Поред ових фабрика имање располаже и фабриком метли, цигљаном, млиновима, великом и модерном машинском радионицом у којој се врше оправке свих пољопривредних справа и израда нових мање компликованих справа. У њој има: столарска радионица, браварска радионица, радионица кола, сарачка радионица, радионица буради и стругара, ливница метала, електрична централа и т. д.

Железнице. Све установе имања везане су железницом уског колосека (76 сантиметара). На имању има укупно 97 км. сталне пруге и око 16 километара покретне. Возни парк има 12 локомотива и преко 1000 вагона.

Бродарство. Државно добро „Беље“ располаже и пловним објектима. Има два парна брода, два велика шлепа и велики број чамаца. Цео пловни материјал служи првенствено за потребе имања, а у слободно време врши превоз и за туђ рачун према утврђеној тарифи.

Хидротехничке установе. Имање има четири пумпе које служе за одводњавање доњег дела добра. Пумпе раде према потреби, и њихов рад зависи од ниво-а воде у Дунаву, који је готово увек виши од земљишта на имању. Благодарећи овим пумпама исушено је 28.779 кат. јутара земље, од којих 22.025 кат. јутара припада имању „Беље“ а остатак од 6.754 кат. јутра околним селима.

Зграде. На добру „Беље“ има укупно 1175 зграда разног материјала а има их које су подигнуте при самом оснивању овога добра још у XVII веку.

Приходи. Према закључним рачунима за последњих шест година имање је дало следеће добитке:

1918. године	...	...	...	2,067.869.50	Динара
1919.	„	...	...	4,103.840.75	„
1920.	„	...	...	6,783.502.25	„
1921.	„	...	...	12,524.732.51	„
1922.	„	...	...	27,011.217.—	„
1923.	„	...	...	36,221.027.—	„

ДРЖАВНО ДОБРО ТОПОЛОВАЦ КОД СИСКА.

Ово имање било је од старине властелинско, али је прелазило из руке у руку, док га најзад није купио надвојвода Фридрих Хабзбуршки, те је као његова својина према чл. 208. Сенжерменског Уговора прешло у државну својину.

Само имање по својој организацији није уређено на савременој основи, већ је старог типа. Пређашњи власник надвојвода Фридрих није предузимао веће инвестиције на њему, осим што је подигао две фабрике шпиритуса да би искористио своје производе, док не изврши одводавање и исушивање великих површина овог имања, које су стално изложене поплави реке Саве и Лоње.

Главни део земљишта овог имања сачињава тако звано Лоњско поље у величини око 7000 јутара, а које је од памтивека подводно и изложено сталним поплавама.

Управа. Имање је под Управом Министарства Финансија, састављено из шест мајура и то: Тополовца где је седиште Управе, у њему је и властелински двор, затим мајур Будашево, Шашина Грета, Буковица и Чигоч, али услед тога, што је путем Аграрне Реформе одузето од овог имања 800 јутара ораће земље и 200 јутара ливада, и додељено у закуп аграрним интересантима, сада се експлоатишу само два мајура и то: Тополовац и Шашина Грета код којих је остало још земљишта за обделавање, од остала три мајура остале су само зграде.

Поред Директора на имању је запослено још 6 чиновника; сталних пољопривредних радника има 80, месечара 20 и сезонских радника 120 лица.

Пољопривреда. Државно добро Тополовац по својој површини захвата 13.065 катастралних јутара, од којих долази:

1) На ораницу	1667 јутара
2) На ливаде	696 "
3) На пашњаке	6856 "
4) На шуме	3205 "
5) На вртове	74 "
6) На неплодно тле	567 "

Од оранице која је остала имању у површини од 867 јутара засејано је у 1924. години:

1) Пшенице	168 јутара
2) Јечма	46 "
3) Ражи	45 "
4) Овса	112 "
5) Кукуруза	206 "
6) Шећерне репе	106 "
7) Кромпира	6 "
8) Пасуља	4 "
9) Мухара	46 "
10) Детелина	49 "
11) Зелене хране сточне	183 "

Принос жетвени у 1924. години показао је ове резултате:

1) Пшеница	1008 квинтала
2) Јечам	230 "
3) Раж	315 "
4) Овас	672 "
5) Кукуруз	2580 "
6) Шећерна репа	1060 "

Сточарство. Стока која је на имању затечена од пређашњег власника није чисте расе, и по врстама овако је заступљена.

Коња има укупно 96 комада и то пастува 7, кобила 44, коња 23 и ждребади 22 комада, који се искључиво употребљују за тежачке послове и вучу.

Говеда има 528 комада и то бикова 4, крава музара 135, јунади 133, волова 125 и телади 131 комад. Од крава музара добивено је у 1924. год. 176.000 литара млека, које се продаје за Сисак и Загреб као најближе вароши.

Свиња има 200 комада, оне се гаје ради подмирења потреба самог имања а вишак се продаје месарима у Сисак.

Шуме овог државног добра махом су заступљене славонским храстом и просечна старост шума не достиже 60 година, изузимајући појединачне заостале примерке који имају знатно већу старост. Оне се експлоатишу делимиче проредном сечом, а делом сечом из реда, према утврђеном плану.

Индустрија на овом имању представљена је у две фабрике шпиритуса, од којих је једна у Тополовцу која служи за прераду зрнасте хране у алкохол, и годишње може да изради 2.000 хектолитара алкохола, а друга је на мајуру Шашина Грета, која је за прераду меласе и може да изради 1.200 хектолитара годишње шпиритуса. У 1924. години израђено је алкохола 1100 хектолитара.

Од хидротехничких установа имање има једну пумпу на Мајуру Буковица, која је затечена потпуно оштећена, у 1924. години набављени су потребни делови и оправка исте сад је у току.

Зграде на овом државном имању су све старог типа има их скупа 94, од којих су 30 за канцеларије и станове; за смештај стоке има 35 зграда; за смештај хране 7 зграда, а осталих 22 служе за разне друге потребе.

Приходи од овог државног имања предвиђени су за 1924. годину по одбитку расхода у суми од 400.570 динара и овај је приход и остварен.

НАРОДНА БАНКА.

Привилегована Народна Банка Краљевине Србије, која је основана 1893. постала је Народна Банка Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца фебруара 1920. год. према уговору који је закључен између Државе и Банке. Циљ Народне Банке састоји се у унапређењу економског развитка земље путем давања краткорочних кредита, у регулисању новчаних циркулација и у старању да заштити и стабилизује национални новац. Народна Банка такође изводи све државне банкарске операције и у исто време ужива искључиво право за емисију новчаница.

Народна Банка је акционарско друштво и стоји под специјалним надзором Државе. Њена је централа у Београду а има још 18 филијала које се налазе у разним трговинским центрима Краљевине. Народна Банка је привилегована Банка Краљевине, а њена концесија има да траје 25. г. од фебруара 1920. Овај период може се продужити по предлогу Краљевске Владе, ако тај предлог буде усвојен од стране акционара.

Капитал. Капитал банчин утврђен је на суму од 50.000.000.— златних динара подељених у 100.000 акција од по 500 златних динара од којих 20.000 уплаћених акција, које је издала Привилегована Народна Банка Краљевине Србије, сачињавају интегрални део. На једну половину оста-

така од 80.000 акција био је одмах извршен упис а по цени од 720 златних динара по акцији, сходно прописима закона којим је предвиђено да се емисиони курс има утврдити на бази банчине активе. На дан 31. децембра 1924. год. уплаћени банчини капитал износио је 25,468.558 златних динара. (У билансу за 1925. уплаћени капитал износи дин. 28,229.100). Упис осталих 40.000 акција од 20.000.000.— динара у злату може се извршити када се буде указала потреба, али емисиони курс не може бити мањи од динара 720 у злату. Нове акције су издате на име и могу се отуђити само по одобрењу Управног Одбора. Оне не могу гласати ни прећи у руке страних држављана. Акције које су гласиле на „доносиоца“ биле су преобраћене на име ималаца без обзира на њихову народност, изузимајући држављане страних држава, којима су та права украћена специјалним законом. Сваки акционар учествује у добитку и имовини банчиној у сразмери његових акција. Банка одговара за своје дуговање целокупном својом имовином док акционари одговарају у сразмери њихових акција.

Резервни Фонд. Народна Банка има свој резервни фонд који служи ради покрића евентуалног губитка банчиног капитала. Износ од 5% чисте добити преноси се у резервни фонд све док он не достигне износ од 20% уплаћеног капитала.

Гувернер, чланови Управног и Надзорног Одбора и чиновници банчини деле међу себе 6% чисте добити. По одбитку ових процената 60% остатака добити иде у корист државе и 40% дели се акционарима.

Банчина управа. Банчина Управа састоји се од Управног Одбора на челу којег стоји Гувернер. Управни Одбор се састоји од 24 члана, које бира акционарски збор на четири године. Сви они морају бити поданици Краљевине С. Х. С. Постоји такође и Надзорни Одбор који се састоји од 9 чланова и које бира такође акционарски збор на три године. Поред ових постоји још Есконтни Одбор — највише од 9 чланова. Њих бира Управни Одбор Народне Банке на две године.

Државни Надзор. Држава надгледа рад Народне Банке путем свог специјалног комесара, који се поставља Краљевским указом по предлогу Министарства Трговине и Индустрије. Дужност Владиног комесара је:

- 1) Да присуствује с гласом саветодавним свима седницама Управног Одбора.
- 2) Да присуствује свима редовним прегледима књига и каса банчиних.
- 3) Да контролише колико су банкнота касе примиле и колико у саобраћају издале и да пази да њихово покриће буде у смислу законских прописа.
- 4) Да заступа Владу и на главним зборовима акционара.

Кад год се државном комесару учини да је нека одлука било Управног Одбора било Акционарског Збора противна законима или статутима или и интересима земаљским, он има право и дужност да извршење таквих одлука обустави, док не поднесе Извештај Министарству Трговине и Индустрије и док од овога не дође решење.

Ради надзора над пословима Народне Банке колико ови имају везе са Министарством Финансија, Министар Финансија има право да одреди свога представника. Овај представник има следеће дужности:

- 1) да присуствује седницама Управног Одбора кад год је на дневном реду какво питање у коме је интересовано Министарство Финансија;

2) да присуствује Збору акционара банчаних, као представник Министра Финансија;

3) има право да тражи извештаје о свима пословима с Министарством Финансија, да прегледа рачуне Министарства Финансија, депозите у иностранству и све оно што би Министарству Финансија било потребно да зна о раду банчином по девизним њеним пословима.

Послови банчини. Народна Банка Краљевине С. Х. С. врши све банкарске операције једне емисионе банке као н. пр. есконтовање и ресконтовање пословних меница; вараната домаћих јавних сместишта; државних благајничких записа; куповање и продавање меница и чекова на стране пијаци; куповање и продавање злата и сребра; давање зајмова на залог злата и сребра, државних облигација ма које врсте, као и облигација, акција и заложница за које држава јамчи; примање новаца и других вредности на чување и руковање; примање новаца и других вредности на текући рачун; отварање жиро рачуна; вршење наплата, исплата и комисионих банкарских послова; вршење службе око уписа зајмова за рачун Државе и самоуправних тела; старање о томе да се здрава валута наших емиграната прикупи и искористи у интересу домаћег новчаног општења и т. д. и т. д.

Поред ових уобичајених банкарских послова Народна Банка врши бесплатно дужност државног благајника под условима, које Банка са Владом закључи.

Народна Банка не може куповати непокретна имања нити на њих зајмове давати. Непокретног имања може купити само колико јој је за рад потребно. У случају да јој које потраживање дође у опасност, може за то потраживање тражити обезбеду и у дужникову непокретном имању, па имање и купити, али га првом згодном приликом и продати.

Емисиона Банка. Народна Банка има искључиво право да издаје новчанице. Управни Одбор по споразуму с Министарством Трговине и Индустије и Министарством Финансија утврђује: типове новчаница који ће се издавати и начин контролисања израде.

Народна Банка је дужна да исплати сваку своју новчаницу у металној законској монети, чим јој се за исплату поднесе. Новчанице у оптицају морају бити осигуране златом и сребром и другим трговачким и финансијским вредностима, које се лако и сигурно могу претворити у готов новац. Метална подлога Народне Банке се састоји од злата и сребра у њеним тежинским и вредносним потраживањима у иностранству. До које ће границе и која од ових потраживања моћи да уђу у састав металне подлоге, одређује се с времена на време споразумом између Министара Трговине и Индустије, Министра Финансија и Народне Банке. Народна Банка може, као редован контингент, пустити у оптицај својих новчаница највише трипут онолико колико има металне подлоге. Није регулисано законом у којој пропорцији металне подлоге мора да стоје злато или сребро. Ова пропорција варира из разлога што се главни део металне подлоге састоји из потраживања у иностранству која непрекидно варирају према активности банчиној. Међутим резерве злата и сребра варирају врло мало из разлога што су банчине трансакције с овим металима за сада сведени на минимум. Резерва која се састоји из страних новчаница и потраживања у иностранству представљају стране монете по предатном курсу (1 динар раван је фр. франку, 5 динара равни

су једном долару и 25 динара равни су једној фунти стерлинга), али овде улазе у обзир само оне онете чији је курс већи од динара.

Суспендовање металне монете. Законом од 27. јуна 1921. којим је установљена Народна Банка Краљевине С. Х. С. суспендована је размена новчаница Народне Банке Краљевине С. Х. С. за металну монету све донде док опште економске и финансијске прилике не дозволе да се ова размена опет уведе у живот.

Рачун привремене размене. Држава може у свако доба према својим потребама да изврши привремену размену код Народне Банке и да повуче новчанице, на основу гаранције њеног злата и кредита у иностранству, по њиховој номиналној вредности без икаквих трошкова до једног максимума од 600.000.000 динара. Ове новчанице нису укључене у редован контингент Народне Банке. За све време док траје суспендовање металне исплате, Држава мора да одржава своју гаранцију у злату и страним кредитима у висини од најмање триста милиона динара.

Опште одредбе. Народна Банка не може давати информације приватним личностима о кредитима, стању и рачунима, које друге приватне личности уживају код ње.

Имовина и доходак Народне Банке ослобођени су од плаћања свију пореза и дажбина за све време трајања концесије.

Банка не плаћа интерес на улоге.

Таблица на крају чланка показује упоредни преглед банчаних послова у 1922. и 1923. 1924. и 1925. г.

Дисконтна стопа и интерес. Нормална дисконтна стопа Народне Банке остала је на 6% у току 1921., 1922. и 1923. год. До 23. јуна 1922. год. дисконтна стопа за индустријска предузећа и кредитне установе била 5% али тога датума повећана на 6%. Интересна стопа за зајмове била је 5% за индустријска предузећа и кредитне установе, 6% за све остале до 14. септембра 1921. год. када је стопа изједначена и била подједнака за све т. ј. 6%. 15. јуна 1922. год. установљена је садања стопа од 7%.

Циркулација. Народна Банка има искључиво право да издаје новчанице.

Децембра 31. 1924. број издатих новчаница износио је 8,024.393.845 динара од којих су 2,022.895.080 динара били у поседу Народне Банке а остатак од динара 6,001.503.765 у циркулацији.

Према закону о Народној Банци само злато и сребро, стране новчанице у поседу Народне Банке и кредити банчини у иностранству могу да послуже као метално покриће за новчанице издате за рачун Народне Банке. Само стране монете чија је курсна вредност већа од динарске вредности улазе у обзир и такве монете калкулирају се према њиховом предратном курсу (на пр. 1. динар раван је једном фр. франку, 5. динара равно је 1.00 долару а 25 динара равној једној фунти стерлинга).

Народна Банка је овлашћена да изда три пута више новчаница од своје металне подлоге. Ова је износила на дан 31. децембра 1924. год. динара 474,351.472.45.

Народна Банка је поред новчаница које је издала за свој сопствени рачун имала да преузме на себе одговорност без интереса за новчанице издате од стране Министарства Финансија за размену аустро-угарских

новчаница које су затечене на територији Краљевине С. Х. С. на дан Уједињења.

Овај дуг који је износио динара 1,275.994.608.10 у времену размене крунских новчаница био је редуциран на 1,186.367.906.75 динара до 31. децембра 1924. године. Даље према прописима закона о Народној Банци држава је овлашћена да добије од Народне Банке један изванредан кредит од 2,000.000.000 динара, а и један редован кредит од 1,000.000.000 динара за радни капитал с интересом од 1% до 23. јула 1931. год. Министарство Финансија повукло је цео кредит од две милијарде динара и 966,355.034— динара из кредита од једне милијарде.

Оба ова кредита гарантована су Државним благајничким боновима и вишком вредности државних домена заложених Банци.

Према закону кредит од две милијарде мора бити ликвидиран до 23. јула 1931. год. а исплата дуга за размену крунских новчаница извршиће се и то:

- 1) из државног удела у добити код Народне Банке.
- 2) Из чистог прихода од државних домена,
- 3) из изванредних прихода предвиђених буџетом.
- 4) сталним годишњим исплатама од 1% дуга почевши од 1927. и 2% од 1930. год.

Од 1921. до 31. дец. 1924. год. држава је отплатила Н. Банци по дуговању за крунске новчанице 89,726.701.34 динара.

Експлоатација државних домена, који служе као гаранција Народне Банке, врши се било директно од стране Државе било индиректно у закупе У овом последњем случају Држава је обавезна да пошаље Народној Банци копију уговора.

Народна Банка је овлашћена да изда новчанице ради покрића свих аванса Држави и стога њена фидуциарна циркулација садржи новчанице, издате на рачун ових аванса као и новчанице, издате на бази њене металне резерве и на рачун размене крунских новчаница.

Министар Финансија у свом говору у Скупштини на дан 20. јануара 1924. год. изјавио је: „Разлог за повећање циркулације у 1923. год. треба тражити да је држава извукла своје депозите од 8% зајма из 1922. г. (Блеров зајам) и од 7% зајма из 1921. год. од Народне Банке. Познато је да су долари брже мењани у динаре него што је то било потребно. Ови су долари остали код Народне Банке и у току 1923. год. онда су постепено повлачени и трошени у смислу закона о Блеровом зајму. Смањење за овај рачун износи 328.000.000 динара. Депозит од 7% зајма смањен је за 45.000.000. У ову суму ушли су до златних динара у циркулацију и у толико је повећали.

Други разлог треба тражити у повећању злата и друге резерве у страним монетама код Народне Банке.

Новчанице у циркулацији заједно са металном резервом означене су следећем таблицом:

	Новчанице у циркулацији	Метална под.
31. децембра 1918. г.	340.569.310	297.293.917.18
30. јуна 1919. год.	494.875.065	327.202.287.27
31. децембра 1919. год.	664.007.459	434.478.619.08
30. септембра 1920. год.*)	2,814.319.175	437.228.236.41

*) Народна Банка нема податке за 30. јули 1920 год. и с тога су унете цифре а септембар 1920. год.

НАРОДНА

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХР

ГУБИТАК

РАЧУН ДОБИТКА И ГУБИТКА НА

Укупни трошкови				
Централе и свих филијала плате и додаци на скупоћу, огрев, осветљење, поштарина, депеше, канцелар материјал, оправка з г р а д а, дневнице прилози и сви остали трошкови	17,259.645	80		
Амортизације	14,307.054	40	31,566.700	20
од непокретности, намештаја, прибора и од трошкова, на израду новчаница ...			5,073.925	64
Сумњива потражи-вања			1,161.400	—
Тантијеме				
Управном и Надзорном Одбору и чиновницима по чл.39. Закона			3,789.268	78
Државно учешће у заради				
по чл. 39. Закона			35,619.126	55
Чист добитак за поделу акционарима ...			23,746.084	37
			100,956.505	54

Новчанице у циркулацији Метална подл.

31. децембра 1920. г.	...	3,344.127.710	431.362.478.99
30. јуна 1921. год.	...	3,745.943.390	437.336.343.32
31. децембра 1921. год.	...	4,688.443.680	401.353.036.06
30. јуна 1922. год.	...	4,808.649.085	357.855.982.06
31. децембра 1922. г.	...	5,039.883.135	349.300.455.56
30. јуна 1923. г.	...	5,560.821.825	473.603.727.19
31. децембра 1923. г.	...	5,190.240.920	437.347.023.24
30. јуна 1924. год.	...	5,433.951.900	436.279.080.55

Циркулација на дан 30. јуна 1924. год. износила је само 455 динара per capita.

С обзиром на уобичајену праксу да се све исплате врше повцем а не

БАНКА

БАТА и СЛОВЕНАЦА.

ДАН 31 ДЕЦЕМБРА 1925 ГОДИНЕ

ДОБИТАК

[illegible]

чековима и да државни буџет износи преко 12 милијарди динара како на страни прихода тако исто и на страни расхода као и то да спољна трговина dostiže износ преко осамнајест милијарди подељена на готово подједнаке делове између увоза и извоза, број новчаница у циркулацији није велики.

Народна Банка је изјавила да неће повећавати фидуцијарну циркулацију. Ову политику помаже и одржава садашњи Министар Финансија г. Др. М. Стојадиновић, који је јавно објавио да је противан ма којој врсти инфлације. У пркос једне врло активне кампање у току месеца октобра 1923. г. за повећање фидуцијарне циркулације, Народна Банка је се чврсто држала своје већ објављене антиинфлационистичке политике и с тога се може сматрати као сигурно да се новчани оптицај путем инфлације неће повећати.

П О Р Е Б Ђ Е ПРОСЕЧНИХ СТАЊА

П Р Е Д М Е Т

1921

1922

1923

1924

а) Активни послови

Метална подлога:

у кованом злату 70,004.601
у кованом сребру 16,416.713
у старој монети и потраживање на страни
у разним вредностима 342,649.893

Замови:

на меније 310,475.857
на хартије од вредности 26,634.113
Придање од Државе 3,949,037.514
Државни дуг за откуп крунских новчаних
Државни дуг по рачуну привремене размене
Државни дуг по ред. кредиту од 1,000,000.000
на подлогу бонова обрт. капитала
Државни дуг по ванредним кредитима

б) Пасивни послови

Новчаните у тецају 3,943,967.833
Разне обавезе:
Потраж. Државе по рач. размене 372,916.667
Потраж. Државе по раз. рачунима 86,907.177
Обавезе по разним рачунима 242,851.467
Обавезе по жиро-рачунима

3,943,967.833

4,867,651.483

5,573,122.277

5,739,307.960

70,004.601

68,423.054

64,714.935

71,678.807

16,416.713

16,584.737

17,043.593

17,413.383

342,649.893

309,826.823

308,841.008

365,723.654

310,475.857

1,012,779.148

1,351,765.458

1,254,682.456

26,634.113

65,640.393

148,494.573

193,750.199

3,949,037.514

4,506,168.377

1,237,413.753

1,207,234.010

310,475.857

1,012,779.148

1,351,765.458

1,254,682.456

26,634.113

65,640.393

148,494.573

193,750.199

3,949,037.514

4,506,168.377

1,237,413.753

1,207,234.010

310,475.857

1,012,779.148

1,351,765.458

1,254,682.456

26,634.113

65,640.393

148,494.573

193,750.199

3,949,037.514

4,506,168.377

1,237,413.753

1,207,234.010

310,475.857

1,012,779.148

1,351,765.458

1,254,682.456

ДРЖАВНА ХИПОТЕКАРНА БАНКА.

Државна Хипотекарна Банка Краљевине С. Х. С. основана је законом од 16. августа 1862. год. под именом Управа Фондова, које је име задржала све до 1922. године. Ова Банка нема свога капитала, већ оперише државним и приватним новцем који јој је поверен, а држава сноси одговорност за сва њена дуговања. Банка је основана да администратира фондове и имања који су јој били поверени од државе, самоуправних тела, црква, и других јавних и приватних институција. Банка издаје: уложне књижице, и новчане обавезе, прима улоге, авансира новац на зграде, даје зајмове на подлогу државних папира загарантованих државом, есконтује менице, издаје зајмове самоуправним телима на подлози имања или прихода, али такви се зајмови морају амортизовати у току од педесет година.

Државна Хипотекарна Банка је овлашћена да врши инвестиције на бави прве интабулације на зграде у варошима које су подигнуте по плану у смислу грађевинског закона, и на земљу у висини вредности земље неподразумевајући ту вредност усева. Интабулација несме прећи 50% вредности објекта на који је стављена. Инвестиције се не могу правити у руднике, непродуктивној земљи, у имању чија се вредност не може оценити, у имања која су ситуирана на острвима или поред река и која се према томе могу поплавити. Процене имања врше банчини процениоци. Банка је обавезна да осигура против пожара све грађевине које служе као гаранција за њене зајмове. Сви се зајмови морају отплатити у току од 32 године у полугодишњим отплатама унапред. Интересну стопу одређује Управни Одбор. Банка може да опозове ма који зајам пре него што стигне рок за исплату, ако вредност гаранције опадне и ако се не да каква друга гаранција.

Управни Одбор се обично састоји из 11 чланова. Од ових петорицу бира Народна Скупштина, једног Народна Банка, а двојицу државни Пољопривредни Савет. По једног члана делигира Државни Савет и Универзитетски Савет. Једанајсти је члан Директор Банке. У ствари Управни се Одбор састоји од пет чланова. Поред Управног Одбора постоји и Надзорни Одбор, који се поставља Краљевским Указом на предлог Министра Трговине и Индустрије.

Централа Државне Хипотекарне Банке налази се у Београду, а филијале се налазе у Чачку, Зајечару, Скопљу, Смедереву, Сплиту, Ваљеву, Шапцу, Јагодини, Пожаревцу, Нишу, и Новом Саду. На случај потребе филијале се могу отворити и у другим местима.

Управни Одбор припрема сваке године закључне рачуне т. ј. биланс и рачун губитка и добитка, које доставља Надзорном Одбору на преглед и оверу. Чиста добит дели се на следећи начин: 9% иде Управи и чиновницима Банке, од остатка 20% се додељује резервном фонду све донде док не достигне износ најмање од 10.000.000 динара. Када резервни фонд достигне овај минимум, онда целокупна добит, по одбитку напред поменутог 9% иде у државну касу. Резервни фонд служи ради покрића евентуалних дефицита. Резервни фонд у 1924. години износио је Дин. 9,783.167.

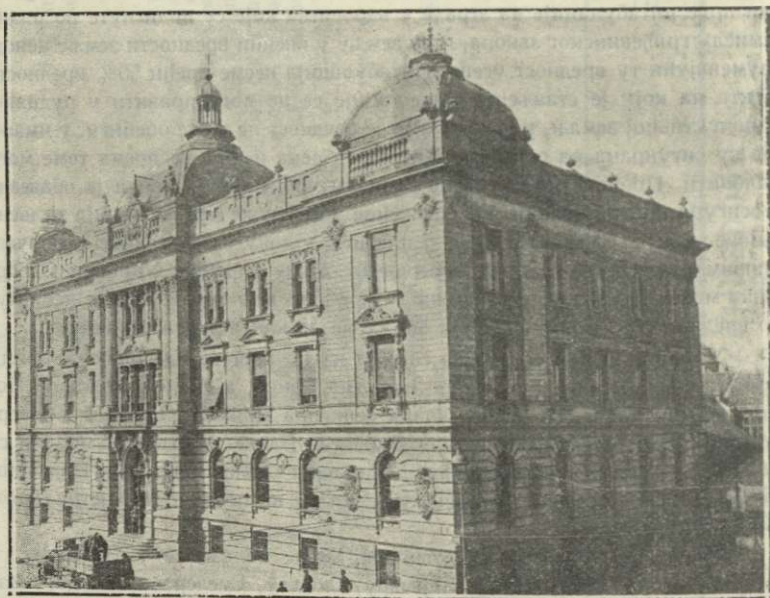
Подела чисте добити у периоду од 1919. год. до 1924. год. закључно изложена је у следећој табели:

Управном Одбору и чиновницима:	Резервни фонд:	Вишак за др- жавну касу:	Свега
1919.	844.878	1,730.753	6,923.014
			9,498.645

Управном Одбору и чиновницима:		Резервни фонд-	Вишак за др- жавну касу:	Свега:
1920.	195.696	395.740	1,582.962	2,174.398
1921.	261.452	528.714	2,114.855	2,905.021
1922.	1,250.026	2,527.831	10,111.325	13,889.182
1923.	1,248.236	2,524.211	10,096.844	13,869.291
1924.	1,407.761	2,846.807	11,387.229	15,641.798

Интерес. Државна Хипотекарна Банка плаћа 6% интереса на улоге, а даје зајмове са 10% интереса плус пола процента провизије. Дисконтна стопа је 11%.

Ова је Банка после рата обезбедила себи један аванс и један зајам код Швајцарских Удружених Банака, Базел. Аванс је добила 21. април

УПРАВА ФОНДОВА. (ДРЖ. ХИПОТЕКАРНА БАНКА).

1923. године у износу од 5,000.000 швајцарских франака, ал пари са интересом од 6% плус 4,5% провизије за отварање рачуна и 4% тромесечне провизије. Овај аванс, који је износио 83.333.333,33 динара дат је на бази интабулације и државне гаранције.

Зајам је закључен 20. марта 1924. године у суми од 15,000.000 швајцарских франака по курсу од 89% и са 6% интереса, плативо полугодишње. Овај зајам је износио 208.333.333,33 динара и загарантован је интабулацијама и од стране државе.

Помоћу овога аванса и зајма Државна Хипотекарна Банка била је у могућности да да кредите за довршење започетих грађевина, које се нису могле довршити из локалних средстава због новчане кризе која је се почела осећати још у 1922. години.

НОВЧАНИ ЗАВОДИ.

У нашој земљи су назив *банке* добиле и оне кредитне установе, које се у целом свету третирају као задруге (занатске или земљорадничке), за кредит. Разлог је у томе, што су узеле акционарску форму, дакле тип капиталистичког предузећа. Међутим, има у Хрватској и Славонији, а нарочито у Војводини, и таквих новчаних завода, који немају ни 25.000.— динара сопственог капитала!

У Србији, где је и пре рата постојао систем концесије, необзирна државна власт правила је отежицу формирању малих завода, постављајући као услов при оснивању, један минимум капитала. Отуда у Србији већина завода основаних после рата, имају најмање милион динара основне главнице, а они предатни принуђени су или на спајање (фузију) или на ликвидацију, јер Министарство Трговине и Индустрије (Одељење за Кредитне Установе) неће да толерира такве новчане заводе.

Крајем 1918. и 1919. настало је нагло национализирање аустријских предузећа, нарочито у Босни и Словенији, па су после ослобођења основане чисто словеначке банке. Љубљанска Кредитна Банка, која постоји од 1900., стоји на челу словеначког новчарства и преставља једну јаку новчану установу, која је проширила свој рад на целу земљу и продрла у све важније привредне области. У словеначкој има 12 новчаних завода у акционарском облику, од којих су већина у Љубљани, и новијег су датума. (Постали су после рата). Али су зато они успели да прикупе целокупну уштеђевину и имају јачи економски утицај, него да су капитали распарчани на више завода. Једна штедионица на пр. има десет пута више улога на штедњу, него што износи њен акционарски капитал.

После Словеначке, најстаријег су датума новчани заводи у Хрватској и Славонији. У времену од 1866. до 1870. основано је само у тој покрајини 8 штедионица и две банке. Из тог времена је Хрватска Есконтна Банка један од најјачих завода у Хрватској. Најстарија је новчана установа у Хрватској *Прва Хрватска Штедионица* (основана 1846.), која и данас стоји на челу хрватског новчарства, а после ње долази Хрватска Есконтна Банка.

За 1924. годину познати су подаци о раду 651. новчаног завода. Од овог броја скоро једна трећина долази на Србију (без Београда), у којој области преовлађују тип малих новчаних завода. Банака, у облику акционарских, има сада и по селима.

Уплаћена главница свих банака у земљи износи близу две милијарде динара. Најјачи су капиталом новчани заводи у Загребу. На 32. завода долази сума преко 600.000.000 или скоро једна трећина целокупног капитала свих банака у земљи. После тога по јачини капитала долази Београд, као други центар нашег банкарства.

Поред основног капитала новчани заводи располажу и резервним фондовима. По правилу, од чисте добити редовно се одваја изврстан проценат за стални резервни фонд. То би се могло назвати легална резерва. Али сем тога има и других резерви, познати под именом: фонд за амортизацију, особена резерва, за разлику на курсу папира, за отпис сумњивих потраживања и т. д. Укупна цифра свих фондова износи 450.000.000.—

Према томе сопствена средства свих новчаних завода у земљи износила су 2.450.000.— или за 167 милиона динара више него у 1923. У том погледу био је јак пораст за последњих пет година, што се лепо види из

овог упоређења које даје професор Розенберг („Привредни Преглед“ бр. 43. и 44. од 1925.):

1920	733.3 милиона динара
1921	1.098.4 „ „
1922	1.803.8 „ „
1923	2.283.6 „ „
1924	2.450.9 „ „

Упоредо са повећањем сопствених средстава расла су и туђа, која се стављају банкама на расположење у облику улога на штедњу. Однос између сопствених и туђих средстава је као 3, 4 : 6,6. Скоро је дакле, двапут више туђег новца којим банке раде. Крајем 1924. укупна сума улога на штедњу износила је 4,650 милиона динара.

За прикупљене уштеђевине од народа, у оскудици јавних штедионица, банке имају несумњивих заслуга, у горњу цифру улога нису урачунати улози код Државне Хипотекарне Банке (око 400.000.000.—) и код Поштанске Штедионице (такође преко 400.000.000.—).

Од активних послова југословенских банака најважнији су есконт и текући рачун. Укупна сума меница у портфељу износила је око две милијарде. Од тога на Београд и Србију долази скоро половина, јер се у Загребу — поглавито због финансирања великих индустријских предузећа — више развио кредит у облику текућих рачуна. Сума текућих рачуна, међутим, код ових банака износи око шест милијарди, од чега скоро две трећине долазе на Загреб.

Есконт нарочито увек се развија успешно код малих, провинцијских банака. У том погледу нам Србија пружа један леп пример. Укупна сума меничног портфеља новчаних завода у Србији (без Београда) износила је у милионима динара:

1922	142,0 милиона
1923	237,7 милиона
1924	352,6 милиона

И пре рата, а у последње време и после рата, земљорадник је важан клијент наших малих банака по унутрашњости. Меница је инструменат кредитни не само за трговачке и индустријске операције, него и за задуживање, прибављање инвестиционог капитала, па чак и ради подизања грађевина (дугорочни кредит). У том погледу занимљива је статистика коју води Управа Државних Монопола о продаји меничних бланкета. У једној години, на пример, продато је укупно 809.000 комада меница које гласе на суме испод 10.000 динара. Исте године продато је највећих (за суму од 400—500.000 динара) 5638 комада.

Потребно је напоменути, да у горњу суму од две милијарде есконта није узет у обзир портфељ Народне Банке, Државне Хипотекарне Банке, и Поштанске Штедионице. Али како се све три ове установе баве поглавито кредитирањем новчаних завода, то се њима обично шаљу менице у реесконт, дакле такве које су већ показане у статистици новчаних завода, као портфељске менице.

Крајем 1924. г. есконт код Народне Банке износио је 1,289, милиона динара. Од тога више од половине долази на новчане заводе. На индустриј-

ска предузећа долази 230 милиона а на трговину (увозну и извозну) 165 милиона.

Што се тиче текућих рачуна, они су најјачи код Загребачких банака. Четири велике, водеће банке у Загребу, имале су дужника по текућим рачунима за две и по милијарде динара, докле есконт (менични портфељ) није износио ни 250 милиона. У том погледу на прво место долази Прва Хрватска Штедионица са 861,4 милиона, а за њом Хрватска Есконтна Банка са 794,4 милиона. Српска Банка Д. Д. Загреб, која се такође рачуна у велике банке имала је меница (крајем 1924) за 117,4 милиона, докле су дужници по контокоренту догавали свега 98,6 милиона.

И код београдских банака се развија посао по текућим рачунима, али у мањој мери него у Загребу. Укупна сума износила је крајем 1924, године 948,3 милиона. Од тога скоро по једна петина долази на Јадранско—Подунавску Банку и Извозну Банку (182 милиона). На треће место долази Аграрна и Индустриска Банка са 121,9 милиона. У том погледу посао се стационира, јер је укупни износ контокорента код београдских банака износио:

1922.	865.0 милиона
1923.	869,3 милиона

Вреди још напоменути Љубљанску Кредитну Банку, која је нарочито уведена у Словенији и кредитира знатно индустрију. Њена позиција „дужници“ износи 300,6 милиона, према меничном портфељу од 65,6 милиона. Потребно је да се напомене на овом месту, ради бољег разумевања, да све велике банке, које располажу знатном мрежом филијала, под дужницима по текућим рачунима воде и своје сопствене филијале.

Знатне суме новчаних завода лансиране су у непокретности и папире од вредности. Београдске банке, на пример, лансирале су у ефекте 172 милиона (махом државни папири и акције индустријске и банкарске) и у непокретности 232 милиона. Од непокретнина располаже Јадранско Подунавска Банка са 75 милиона и Извозна Банка 29 милиона. У том погледу Загреб је скромнији и код пет водећих банака некретнина не износи више од 107 милиона. Међутим у ефектима су много јачи и ових пет банака располажу разним папирима у вредности 274 милиона. Сразмерно осталим активним пословима, у Југославији је слабо развијена ефектна трговина, као банкарски посао. То се најбоље види по трансакцијама на берзи. На Београдској берзи купљено је и продато ефеката:

	године 1923.	1924.
Приватних папира	32,2	223,8
акција новчаних завода	6,1	5,7
акција индустријских	1,1	0,7

Као што се види, промет акција опао је, а трансакције са државним папирима (рента ратне штете) повећавају се. У 1925 години је тај посао још више повећан, нарочито у Загребу, где је ефектна трговина у опште јаче развијена.

Из тога разлога, што се слабо тргује и спекулира хартијама од вредности, нису много развијени ни ломбардни послови. Загребачке банке и не показују засебно у билансу зајмове на покретну залогу, а код београдских банака укупна сума ових зајмова износила је 25,2 милиона динара.

Што се тиче рентабилитета новчаних завода, он се види из ових података. За последње три године у милионима динара:

	године 1922.	1923.	1924.
бруто приход	753,2	1,057,0	1,242,5
расходи	557,4	782,9	963,8
чиста добит	199,2	275,0	300,9
губитак	1,8	10,9	22,1

Из овога се види, да се после периода инфлације улази у јачу фазу неповољних резултата за банке. Било је стечајева. У прошлој години, 44 банака завршило је биланс са губитком. Просечна дивиденда износила је у Београду 9,05% од нормалне вредности акције. Има банака које дају 15—20% дивиденде. У Србији је просечна дивиденда 11,15%, али зато код појединих банака иде на 30—40% од номинале. У опште су код малих банака режијски трошкови сразмерно мањи, те су у могућности да дају велику дивиденду. Веће Загребачке банке дају 10—15% дивиденде. Курс акција се, због тога не диже више него 50—60 од сто од номинале, сем неких изузетака.

ОСИГУРАВАЈУЋА ДРУШТВА У ЈУГОСЛАВИЈИ.

У Србији за један дуг период времена, није било осигуравајућих друштава, која су основана домаћим капиталима. Деценијама су радила страна друштва и нека су била врло популарна, као: Ескитеб, Грешем, Норт Бритиш и Меркантиле, Њу Јорк, Анкер, Осигурациони Генерали и т. д.

Овим страним друштвима припада несумњиво заслуга што су код нас колико толико раширили идеју осигурања. Изгледа ипак да се главна делатност свих тих друштава сводила на област осигурања живота. Против пожара ретко се осигуравало. Нарочито по селима, где је важио закон о злонамерној паљевини, по коме су општине дужне накнадити штету од пожара кад се кривац не пронађе, — није се ни осећала потреба за овом врстом осигурања.

Почетком деведесетих година прошлог века већ је била толика навала страних друштава, да је влада била принуђена донети закон о осигуравајућим друштвима (од 31. марта 1892.) који и данас важи у Србији. У тренутку кад је донесен, овај закон је имао у виду само страна друштва и према тој околности је и редигован, те је пропустио да регулише многе односе између осигураника и друштава, да пропише опште услове за рад и да прецизира права надзорне државне власти.

За почетак рада тражена је кауција од 100.000.— динара и прибављање непокретности у вредности од 150 до 200.000 динара.

Крајем двадесетих година, а нарочито 1900—1901. године јавила се била у Србији једна манија за осигурањем, ницала су друштва за помагање у случају болести и смрти.

Ове установе, познате под именом свадбених и упокојних друштава, доживела су убрзо крах, пошто им цела уплата улога и исплата обећане накнаде није почивала на математичкој основи. При том је доста наивног света претрпело знатне материјалне штете. На жалост, чак је и државна власт у оно време фаворизирала ове установе, из чисто фискалних разлога: ударене су биле таксе на пријаве за чланство, потврде о уплати и о исплатама штете и т. д.

Министарство Народне Привреде, односно Одељење за Трговину, Радиност и Саобраћај предузе одмах озбиљне мере да спречи ове злоупотребе и пре то што је забранило оснивање ових друштава, она су својом пропању за дуго убила сваку помисао на слична предузећа. Држава је дала закон о задругама за узајамно обезбеђење, али се од њега чинила слаба употреба. До рата их је било свега десетак за узајамно помагање у случају болести и смрти, махом из кругова занатлија и радника. Крајем деведесетих година прва домаћа, чисто српска установа, која се бавила пословима осигурања била је Београдска Задруга А. Д. Она је 1897. завела, као засебно одељење осигурање живота и против пожара, ма да су јој главни циљ били банкарски послови.

Тек 1906. године, основано је у истини прво српско друштво за осигурање „Србија“. Акције су и данас у рукама београдских капиталиста. Седам година доцније, основано је „Шумадија“, прво српско друштво за осигурање и реосигурање. Ово је било прво домаће друштво, које је у свом називу истакло да ће се бавити и реосигурањем.

У осталим покрајинама такође су, пре уједињења, доминирала страна друштва: од енглеских и америчких до мађарских и аустријских.

У Војводини и Босни преовлађивала су мађарска и аустријска друштва. У Хрватској и Славонији било је и локалних друштава, али су главни и велики послови били у рукама страних друштава. После рата је настало, као и у свима осталим областима привредне делатности нагло национализирање већ постојећих туђинских друштава. Тако се у Сарајеву одомаћиле „Херцег Босна“, у Загребу „Сава“ (тесно везана са тршћанским „Асигурациони Генерали“), „Дунав“ (под истим именом у Бечу) и т. д.

Услед повољне привредне конјуктуре у току времена (1920—23) основано је само у Београду неколико нових осигуравајућих друштава: „Адрија“, „Вардар“, „Континентал“. У Загребу је основан „Триглав“.

На крају 1924. године било је у нашој земљи око 30 осигуравајућих друштава, домаћих и страних. Од ових 19 имају главно седиште на нашој територији и регистрована су као акционарска друштва. Најстарија је „Кроација“ у Загребу, која је основана 1884. године.

Од страних друштава, која раде у Југославији, вреди поменути, на првом месту, француска друштва: „Унион“ и „Ла Национал“. Од талијанских ради највише и популарно је у западним крајевима *Riunione Adriatica* (основано 1828). Од бечких друштава имају одобрење за рад у нашој земљи: „Феникс“, „Алианс“ и „Анкер“. Затим раде још: „Базелско Друштво“ и „Комерциал Унион“ из Лондона.

По приходу од премија на првом месту је „Триглав“ који је имао 1924. године 43,7 милиона, на друго место долази „Сава“ са 35,6 милиона и „Кроација“ са 26,5 милиона динара. Од свих грана осигурања најпопуларнија је и највише доноси прихода пожар: код „Триглава“ 28 милиона, код „Саве“ 25. „Југославија“ је имала у овој години премија за 13. милиона, „Росија—Фонсиер“ 8,5 милиона, „Дунав“ 13,7 милиона.

Сразмерно тиме иду и исплате штета од пожара. У прошлој години „Триглав“ је исплатио 13,7 милиона, „Сава“ 5,7 милиона; Уопште се прошла година не може назвати повољном за осигуравајућа друштва, јер је индустрија знатно страдала. Укупно су наша домаћа друштва на име штета од

пожара исплатила (по одбитку реосигурања) у 1924. години 56, 7 милиона (према 32 милиона у 1923. години).

Што се рентабилитета ових послова тиче, може се рећи, да нова, млада друштва не зарађују толико, да би могла платити и дивиденду својим акционарима. Режијски трошкови су врло велики, а сем тога формирају се потребне резерве.

Највећу добит у завршним рачунима показује „Београдска Задруга“ (2,3 милиона динара), затим „Србија“, „Сава“, „Југославија“ „Херцег Босна“ и т. д.

Сва друштва су организована у један Савез осигуравајућих друштава Краљевине С. Х. С. Циљ је савезу заштити професионалних интереса, а сем тога да их заступа и говори у име друштваа, пред Државним Властима. У погледу осигурања од пожара влада тарифални споразум, обавезан за сва друштва која су у Савезу.

ПРАВИЛНИК О РЕГУЛИСАЊУ ПРОМЕТА СА ДЕВИЗАМА И ВАЛУТАМА.

Целокупна трговина у земљи и са иностранством девизама и валутама под контролом је државном (Министарство Финансија) и регулисана је нарочитим правилником који је обнародован у Службеним Новинама бр. 214 од 25. септембра 1921. године.

Сви већи новчани заводи овлашћени су да ту трговину воде по прописима тога Правилника.

Унос девиза и валута у нашу државу слободан је у неограниченим количинама. Транзитним путницима тако исто дозвољен је пренос девиза и валута у року од једног месеца, али о количини и врсти новца морају имати уверење улазне царинарнице.

Износ пак валута, девиза и нашега новца је забрањен — а Правилником је регулисано када је слободан.

Путници наши држављани (како поданици наше државе тако поданици других, само ако су стално настањени у нашој држави) могу за своје путне потребе по визираним путним исправама купити код овлашћених завода или мењача било чек — девизу — било у ефективи и то: ако путује у земље којих је валута виша од динара 6.000 фр. фр. а ако путују у земље, чија је валута нижа од динара 3.000 фр. франака односно одговарајућу валуту. То могу овлашћене банке и мењачи продати на визирану путну исправу и то од особе, без специјалног одобрења Министарства Финансија (Генералног Инспектора.) За веће суме од поменутих и то само за потребе путника, болесника, али не трговаца, треба нарочитом молбом (такса 25 дина.) тражити одобрење Министарства Финансија (Генерални Инспекторат.) Осим овога у динарима може сваки путник изнети 2.000.— динара. Транзитни путници не могу на своју путну исправу ништа купити ако нису наши поданици. Да би се несметано валуте могле да изнесу из земље треба да су, од стране продавца уписане све продате суме у путну исправу.

Приватни за своје потребе плаћања у иностранству могу једанпут месечно без специјалног одобрења Министарства Финансија (Генерални Инспекторат) купити страна платежна средства за динара 1.000.— За веће суме потребно је специјално одобрење Министарства Финансија (Генерални Инспекторат). За издржавање на страни ђака, болесника и др. издају се од

стране Генералног Инспектората нарочите легитимације, које важе шест месеци.

Трговци увозници за своје трговачке потребе могу набављати страна платежна средства код овлашћених банака само под условима Правилника и за то није потребна специјална дозвола Министарства Финансија. (Генералног Инспектората).

Трговци извозници, за предмете који су у Правилнику наведени да им је извоз условљен, морају кад у иностранству изврше продају да унесу девизу, пошто се претходно код овлашћених завода за то обавезу, а док то не учине те побројане предмете у опште не могу извозити. Од унетих девиза они морају 1/3 понудити преко овлашћеног завода Народној Банци, а 2/3 продати на берзи.

Поменути Правилник садржи и одредбе по којима се казни прекршај његових прописа. Новчане казне су до максимума 300.000.— динара, а у случајевима и кривичне одговорности суди редовни суд на тужбу Министарства Финансија (Генерални Инспекторат).

GLAVA IV.

POLJOPRIVREDA.

UVOD.

Kada se ocene sve poljoprivredne prilike naše Kraljevine, mogu se postaviti ove glavne i karakteristične tačke, koje će biti merodavne za jednu programsku sintezu za dalji razvitak:

Kraljevina SHS je agrarno prenaseljena i ako je manja naseljena nego susedne zapadne države na jednakoj površini i uz jednake prirodne uslove. Zbog ove agrarne prenaseljenosti bilo je već pre rata mnogo izseljavanja u industrijske države a naročito u Ameriku.

Produkcijske jedinice su velikom većinom maloposedničke. Maloposednički karakter prevladavao je već pre rata a posle rata se još više manifestirao.

Čovečja radna snaga kao faktor proizvodnje nalazi se u suvišku. Da suviše zemljorađničke radne ruke nadju posla i da se agrarna prenaseljenost ublaži potrebno je sem dovršenja agrarne reforme još i intenzifikacija poljoprivrede.

U pogledu intenzivnosti poljoprivrede nalazimo ove stepene:

Prelaz iz najprimitivnije prirodne poljoprivrede za sopstveni kućni konzum u pijačnu privredu, naročito za eksportnu pijacu. Ovaj se prelaz događa paralelno sa izgradjivanjem saobraćajnih veza sa pijacama. Na ovom se stepenu nalazi najveći deo Južne Srbije, Crne Gore, veliki deo Bosne i Hercegovine i neki delovi ostalih pokrajina. Gde je ovaj prelaz izvršen javlja se drugi viši stepen zemljoradnje.

Ovaj drugi viši stepen karakterizovan je investicijama. Investicijska faza zemljoradnje karakteriše najveći deo zapadne severne i srednje Kraljevine S. H. S. Razume se po sebi, da ima bezbroj mešoviti faza. Tipična je na pr. mešovita faza prirodne i pijačne proizvodnje u Šumadiji. Ovde ovčarstvo predstavlja pretežno proizvodnju za kućne potrebe a šljivarstvo i ostalo voćarstvo i stočarstvo služi većim delom za pijačnu proizvodnju. U ovoj fazi se svi suvišci zemljoradnje i sve uštedjevine zemljoradnika, u koliko ostaju u zemljoradničkom raspolaganju, upotrebljavaju za investiciju t. j. za nabavku sredstava proizvodnje za intenzifikaciju.

Kako je pijaca kredita pogodnija za trgovinu i industiju to postoji stalni nedostatak zemljoradničkoga investicijskoga kapitala. Zato zemljoradnici ljubomorno čuvaju svoje uštedjevine za svoju investiciju.

Za uspeh intenzifikacije nije bez značenja kojim smerom ove investicije idu. Investicije znače relativnu fiksaciju kapitala za dugo vreme pa se učinjena investicija u poljoprivredi u većini slučajeva ne može bez velikih šteta promeniti u drugu vrstu investicija.

Da intervencija države S.H.S. vodi o tom računa, vidi se iz državnih mera, koje javni organi preduzimaju za podizanje poljoprivrede. Državne mere idu većim delom za tim, da se zatečene i fiksirane investicije očuvaju i umnože. Izvesni programski konzervativizam naročito je važan za zemljoradničku proizvodnju. Zato ga nalazimo i u samopomoći pojedinoga zemljoradnika, i u organizovanoj pomoći zadruga i društava i u državnoj intervenciji. Programski konzervativizam ne znači nazadnjaštvo nego znači napredak u izvesnom smeru, koji je programski r a n i j e, postavljen i koji vodi najviše računa o već fiksiranim investicijama.

Kako je država S. H. S. nova uvećana državna forma, sa novim granicama, to je nastala i nova konstalacija proizvodnih sila u državi i nova konstalacija unutarnje i svetske pijace. Iz ovoga fakta izlazi, da sadašnja država S. H. S. i ne može imati jedan r a n i j i program državne intervencije nego su zatečeni različiti programi, koji svaki za sebe ima drugu variantu programskoga konzervativizma. Ali iz toga izlazi i potreba, da se ovi programi revidiraju prema potrebama novih unutarnjih i spoljnih ekonomskih uslova t. j. da se izvrši revizija programa bivših državnih intervencija. Ovakva se revizija ima strogo držati promena ekonomskih uslova.

Ima još jedan vrlo krupan razlog za što temeljniju reviziju zatečenih programa državne intervencije. Zatečeni programi bili su većinom već i u svojim bivšim državnim granicama zastareli, jer ove države nisu dovoljno znale ili mogle voditi računa o konkurenciji poljoprivrednih proizvoda na svetskoj pijaci. U jugoslovenskim pokrajinama bivše Austro-Ugarske je zaštita veleposeda kočila ovo potrebno preorijentisanje. Veliki posed, koji nije sposoban za veliku proizvodnju stočarskih produkata za konzum, nego pretežno sposoban samo za naprednu žitarsku proizvodnju, smetao je prirodno preorijentisanje poljoprivrede i zahtevao prekomerne veštačke državne mere, da se suzbije prekomorska konkurencija na pijaci žitarskih proizvoda.

(Zbog ove veleposedničke politike i zbog zanemarivanja revizije preorijentisanja poljoprivrede prema novim potrebama pijace doživila je bivša Austro-Ugarska retki političko-ekonomski paradoks, da je kao pretežno poljoprivredna država poslednjih godina pre rata uvozila stoku za konzum svinje) od mnogo jače insustrializirane Nemačke i ako se je nekoliko godina ranije borila u nemačko-austro-ugarskim trgovačkim pregovorima za svoj izvoz stoke u Nemačku i žrtvovala za ovu svrhu velike koncesije za uvoz nepoljoprivrednih industrijskih produkata. To se je očito dogodilo zato, jer se je Nemačka u danim prilikama relativno dobro preorijentisala prema novim uslovima svetske pijace, a Austro-Ugarska je u tom pogledu daleko zaostajala).

U Srbiji bile su velike smetnje za potpuno preorijentisanje prema potrebama svetske pijace zbog Austrougarske, koja je carinskim ratovima, svojom veleposedničkom politikom i drugim sredstvima kočila ekonomski razvitak Srbije. Ova dugotrajna ekonomska defanziva sprečila je razvitak intenzivnoga stočarstva i ako su maloposednički i prirodni uslovi bili odlični.

Držim da će nacionalno ujedinjenje okupiti sve intelektualne i materijalne

rijalne snage, da se zadocnelo preorijentisanje poljoprivrede izvrši programski što pre nakon izvršenog ujedinjenja Kraljevine S. H. S.

I ako je zemljoradnja relativno konzervativnoga značaja ipak su novi ekonomski uslovi uvek toliko moćni, da postupno probijaju i najkrutiji konzervativizam i nove tendencije postaju vidljive.

Ako idemo redom po naslovima i granama, kako su u ovoj knjizi obrađeni, zapazićemo nove poljoprivredne tendencije i moraćemo im priznati ne samo koegzistenciju zajedno sa ranijim starijim smerovima, nego što više i efikasnu moć, da zamene neke starije nesavremene tendencije ili da ih drukčije grupišu u medjusobnom ekonomskom uticaju, kratko rečeno moć relativnoga preorijentisanja poljoprivrede.

Prvi članak „Agrarna Reforma“ u Kraljevini S. H. S. bavi se reformom veličine zemljoradničkih poseda. Promene veličine poseda povlače neminovno za sobom i promene proizvodnje poseda. Mali je posed znatno sposobniji za stočarsku proizvodnju nego veliki posed. U Hrvatskoj i Slavoniji gde je veliki posed bio za vreme Austro-Ugarske mnogo privilegisan, mali je posed ipak proizvodio najviše stoke.

To najbolje pokazuje statistika iz godine 1911 po kojoj su od ukupnoga broja stoke imali posednici:

	ispod 100 jutara	preko 100 jutara.
goveda	96.0%	4.0%
konja	96.3%	3.7%
svinja	96.2%	3.8%
ovaca	95.9%	4.1%

Da će se agrarnom reformom, t. j. delenjem većih poseda u manje, broj stoke srazmerno još dalje uvećati to se razume po sebi.

Statistički podaci kolonizacije iz Pruske pokazali su, da se je delenjem velikih poseda u male broj goveda na istoj površini potrostručio, broj svinja podesetorostručio, isto tako i broj kokoši. (Vidi A. Damaschke. Die Bodenreform. 1916. Str. 217).

Agrarne zajednice u državi S. H. S. skupljaju ove statističke podatke i držim, da će statistika države S. H. S. ove brojeve potvrditi, i ako je tek prošlo kratko vreme od početka agrarne reforme, i ako su uslovi izvodjenja bili mnogo manje pogodni.

Uvećano stočarstvo imaće i uvećanu proizvodnju stočne hrane, koja diže nivo obradivanja zemlje radi valjanijega plodoreda, radi sejanja mahunarka, koje oplode zemlju azotom i radi boljega rahlenja zemlje.

Pod ovakvom stočarskom orijentacijom ne može dakle da se podrazumeva stagnacija proizvodnje poljskih produkata nego stavljanje poljske proizvodnje prvenstveno u službu stočarstva t. j. da manje vredni poljski proizvodi tek kao preradjeni i vredniji stočni proizvodi dodju na pijacu.

Zaista drugi članak „Ratarstvo“ pokazuje da proizvodnja strnih bilina raste pored proizvodnje stočne hrane.

Ovaj drugi članak obaveštava o relativno lepim uspesima u pogledu selekcije bilja. Neke su selekcije (kao pšenica Sirban — Prolifik — Bohutinski i Rumski kukuruz) zadobile znatno raširenije i uvećale prinos obradjenih površina.

Prosečni prinos od hektara nalazi se u penjajnju. Ovaj će se prinos popeti naročito onda kada se uz upotrebu selekcionisanoga semena raširi i

plodored sa mahunarkama, a naročito sa crvenom detelinom, u preostalim krajevima gde još nije uveden, i kada se racionalna upotreba štalškoga i veštačkoga djubreta još bolje i u većem opsegu izvede. Za naprednije obradivanje zemlje imaju naročite zasluge zemljoradničke zadruge koje uvode bolje mašine i sprave i osnivaju zadruge za zajedničko upotrebljavanje ovih.

Treći članak govori o stočarstvu. Vidi se da je Kraljevina S. H. S. stvorila više centara za pasminski uzgoj konja. Razume se po sebi da ovi centri neće imati dovoljno uspeha u maloposedničkoj sredini ako se ne stvore oko ovih centara brojne konjarske zadruge. Ako se to ne bi dogodilo, nastupila bi za izvesno vreme opet kriza konjarstva, a naročito u gajenju toplokrvnih konja. U ovoj krizi — kao što je bilo i pre rata — nastala bi najpre nerentabilnost konjarstva, jer konji gojeni bez selekcije bili bi bez naročite priplodne vrednosti.

Da se opet ne povrati teška kriza konjarstva i da se konji trajno pasminski oplemene, potrebne su selekcijske konjarske zadruge. Bez njih ne može u maloposedničkim gajačkim prilikama biti ni rentabilnosti ni pasminske valjanosti.

U redovima gajača konja maloposednika nastalo je baš sada veliko interesovanje za konjarske zadruge. Ministarstvo Poljoprivreda i Voda obraća ovoj pojavi potrebnu pažnju i uvelo je u svoj radni program prvenstveno pomaganje pravih selekcijskih konjarskih zadruga.

Ipak je za maloposedničku Kraljevinu S. H. S. najvažnija poljoprivredna grana govedarstvo jer predstavlja najveću pijačnu i eksportnu vrednost. Baš ovaj maloposednički karakter dao je i smer razvitku govedarstva. Najbolji uspeh imaju alpinske pasmine jer istovremeno služe maloposednicima za rad, za mlečnost i za gojaznos. Simentalska pasmina, koja ovu kombinaciju svojstava ima u najvećem stepenu, odgovarala je najviše potrebama maloposednika, a i tražnjama pijace. U krajevima gde je ova pasmina već pr-rata bila raširena opao je kvalitet u nekoliko posle rata, zbog nedostatka čistokrvnih bikova. Rat je očito pokazao da sistem govedarskih zadruga, koji trajno zavisi od importa plemenitih bikova, ne valja. Nakon ovoga iskustva počeo se širiti govedarske zadruge u kojima se ukrštena stoka selekcioniše da se docnije postigne veća i trajnija nezavisnost od importa bikova.

Sada, kada su prestale zapreke koje je imala Srbija na pijaci zbog Austro-Ugarske, nastaje postupno preorijentisanje srbijanskoga stočarstva. Ovčarstvo, koje je u Srbiji vrlo rašireno, biće postepeno reducirano na ove mere: kako vuna služi za pravljenje odela, pokrivača, posteljine i t. d. koji po kvalitetu odgovaraju patrijarhalnim običajima, to će ovčarstvo biti reducirano najviše do mere za ove kućne potrebe seljaka. Preko ove mere ovčarstvo će ustupiti mesto govedarstvu i svinjarstvu. U Južnoj Srbiji održaće se i preko ove mere na površinama koje se za sada ne daju bolje iskoristiti. Najranije će prekomerno ovčarstvo biti potisnuto sa sitnijih poseda, jer će ovi posedi imati znatno veći prinos od svinjarstva.

Za sada, dok naturalna privreda iz ovčarstva ne dozvoljava znatnije pasminsko preorijentisanje, moraće se ovce popravljati ukrštavanjem sa najbolim domaćim bagrama i selekcijom.

Za sadašnjost i za najbližu budućnost držim, da je najvažnije preorijentisanje svinjarstva. U ranije doba, kada je pijaca tražila pretežno svinjsku mast a mnogo manje svinjsko meso, bila je baš srpska pasmina. t. j. mongo-

lica, najobičnija pijačna roba. Međutim je posljednjih pedesetak godina porasla na pijaci tražnja za svežim mladim svinjskim mesom, a nastupila osetna američanska konkurencija na pijaci masti.

Kako kvalitet srednje bele engleske svinje najbolje odgovara tražnji pijace, to će preorijentisanje morati ići ovim smerom. U nekim severo-zapadnim krajevima kraljevine, naročito u županijama Varaždin---Belovar---Križevci, nastupilo je ovo preorijentisanje već pre nekoliko decenija. Na žalost nisu se osnovala svinjarske selekcijske zadruge, te se i oplemenjivanje nije još podiglo do stepena priplodne vrednosti.

Prva je svinjarska zadruga za oplemenjivanje nastala prošle godine u Somboru. Druge se nalaze u osnivanju.

Svinjarske zadruge služiće ne samo za oplemenjivanje nego i za suzbijanje svinjarskih zaraznih bolesti, koje u nekim godinama unište i preko 50% grla.

Četvrti članak govori o važnosti voćarstva u Kraljevini S. H. S. Voćarstvo je toliko rašireno, da se, pokraj ovčarstva i žitarstva, može u mnogim krajevima nazvati glavnom privrednom granom. Najveći prinos u voćarstvu dolazi od šljivarstva i vinogradarstva. U ove je privredne grane uložen veliki kapital, koji se ne da lako promeniti u druge privredne oblike. Kako su ove privredne grane vrlo nestalnoga prinosa, to će ipak biti potrebno da se one ograniče do one mere, koja dozvoljava kultivisanje toliko drugih privrednih grana, da se održi neka prosečna visina privrede, i tako obezbedi ne samo „standard of life“, nego i redoviti višak za investicije za svrhu intenzifikovanja zemljoradnje.

Naročito će biti važno još više usavršiti kvalitete vina u onim krajevima, koji su od prirode odredjeni za ovu privrednu granu. Ova najviše vredi za Dalmaciju, Hercegovinu i neke krajeve u Sloveniji, koje već sada imaju odlične vrste vina. Sem ovoga biće potrebno, izgradnjom komunikacija i shodnim trgovačkim ugovorima, osigurati ovim krajevima pijacu. Od izgradnje komunikacija zavisiće i relativno dalje preorijentisanje ovih krajeva na cvečarstvo i na druge privredne grane.

Peti članak opisuje poljoprivredno školstvo u Kraljevini S. H. S. Podignute su najviše srednje i najniže poljoprivredne škole. Dva univerzitetska fakulteta u Beogradu i Zagrebu, imaju zadatak, da izobrazе stručnjake za naučna istraživanja, a srednje škole za praktična izvođenja.

U pogledu najnižih poljoprivrednih škola biće potrebam sistem komplementiranja onoga što za sada postoji.

Pokazalo se, da godišnje, stalne i internatske ratarske škole ne mogu izobraziti veliki broj zemljoradnika i da je njihovo dejstvo tek u sledećoj generaciji, kada izučeni ratarski mladići postaju samostalni upravljači seljačkih poseda. To se je pokazalo u zemljama bivše Austro-Ugarske i u Srbiji. Pokazalo se šta više i to, da je veliki broj izučenih mladića ostavilo zemljoradnju zbog otudjenja od zemljoradničkoga života, ili svadje sa nenaprednim roditeljima.

Maloposednički karakter poljoprivrede u Kraljevini S. H. S. ipak traži da se što veći broj seljačkih posednika stručno obrazuje i da dejstvo bude po mogućnosti u sadašnjosti, ili u što skorijoj budućnosti.

Zbog toga uvedeni su u Hrvatskoj, već pre desetak godina, zimski tromesečni poljoprivredni kursevi, koji su pokazali vanredne uspehe. Poljo-

privredne škole i nadleštva služili su kao centar za ove kurseve. Iz ovih centara polazili su stručnjaci na sela, te tamo držali predavanja u osnovnim školama četvrtkom i nedeljom, kada su prostorije bile prazne. Ove su kurseve pohađali svi zemljoradnici bez obzira na starost, dakle očevi, sinovi i unuci. Ovim se je postiglo da je napredak odmah nastupio, jer su pouku primili i sadašnji upravljači seljačkih gazdinstva. Sistem je bio vrlo jeftin, jer je bio potreban samo trošak za putovanje stručnjaka. Veleposednička politika bivše Austro-Ugarske monarhije nije dozvolila da se ovi kursevi uzakone, nego su do danas izvedeni kao ipmrovizacije. Maloposednički značaj države S. H. S. traži da se ovaj sistem uzakoni i u najširem obimu izvodi u celoj državi.

U šestom članku opisano je zemljoradničko zadrugarstvo u kraljevini S. H. S. Istaknuta potreba preoprijentisanja poljoprivrede imaće veliki uticaj i na zadrugarstvo. Stočarsko zadrugarstvo postalo je najpotrebnije, i ono će morati nadopuniti odlične uspehe kreditnoga i nabavilačkog zadrugarstva. Ministarstvo Poljoprivrede i Voda obraća naročitu pažnju proizvodjačkom zadrugarstvu pa je izvodjenje ove komplementarne orijentacije zadrugarstva relativno osigurano.

Iz svih niže opisanih uslova zemljoradnje u Kraljevini S. H. S. vidi se: da njezin maloposednički značaj vodi do proizvodnje većih vrednosti za unutarnju i svetsku pijacu, i da preorijentisanje zemljoradnje silom prilika ide za ovim ciljem.

Dr. Ljudevit Prohaska.

АГРАРНА РЕФОРМА У КРАЉЕВИНИ С. Х. С.

Највећи задатак наше државе по првим данима ослобођења, био је спровођење једне велике аграрне реформе у многим новим њеним покрајинама. Требало је, с једне стране, укинути остатке феудалних односа, који су још у извесним крајевима постојали; с друге стране требало је, експропријацијама великих поседа и другим начинима, прибавити земље, да се издели једној маси аграрног пролетаријата из релативно пренасељених крајева наше државе, нарочито стеновитих и неплодних. Ми смо ове проблеме добили нерешене у наслеђе од Турске и Аустро-Угарске. Они су тешко притискивали становништво дотичних покрајина, и из давних времена проузроковали су дубоко социјално политичко незадовољство и подстицали тежње за националним уједињењем. Зато их је нова држава морала решавати пре свега осталог, можда и сувише брзо.

Ниједан од ових проблема ипак није постојао у Србији. Србија се 1804. дигла противу турске владавине поглавито због аграрних односа, који су постали несносни у то доба због расула царевине и слабљења централне власти. Кад су ферманом од 26-X-1833 одређене границе младе кнежевине и њени односи према Порти, стари феудални турски систем био је укинут у Србији. Српски сељак посатао је слободним власником земље коју је дотле обрађивао као турски рајетин (кмет, чивчија). Његово ослобођење је извршено на један савршено прост начин, прокламовањем да „кад је свеза спахиска у Србији престала, како је који онда што притежавао, и где се који у оно време затекао онако је оно постало његова сопственост.“ Закон о повраћају земље од 28-V-1839 чл. 6. Овај исти принцип је потвр-

ђен доцније Грађанским Законом (уведеним у живот 11-III-1844.) чл. 213. На овај начин титулари ранијих турских феудалних права нису добили никакве накнаде ни од Српске Владе ни од стране ослобођених сељака. Такво решење одговарало је духу реформације из које је Србија тада произашла. Међутим када је ратом од 1878. Србија добила, поред своје независности, још и шест округа, било је стипулирано Берлинским Уговором о Миру да ће турске аге из ових крајева добити извесну награду за ослобођење њихових чивчија. Закон од 3-II-1880. утврдио је модалитете ове накнаде, постављајући као принцип да ће ту накнаду имати да плате ослобођени сељаци. Да би се убрзала ликвидација овога посла, Влада је, на основу закона од 22-VI-1882., закључила „Аграрни Зајам“ да исплати турске спахије, наплаћујући поступно од ослобођених сељака одговарајућу суму. Доцније је, у ствари, највећи део овога терета, Држава примила на себе.

По укидању феудалног поретка у Србији је настао потпун економски демократизам. Велике некретне својине није више никада било у Србији, већ је земље била претежно у рукама малих и средњих сопственика. Тако је у Србији још и 1897. било сеоских поседника са имањем:

до	2 хектара	...	...	...	50.541
од	2— 5	„	...	...	73.627
„	5— 10	„	...	...	78.260
„	10— 30	„	...	...	48.515
„	30— 60	„	...	...	3.329
„	60—100	„	...	...	397
„	100—300	„	...	...	83
преко	300	„	...	...	3

При том још треба имати у виду да је оно неколико великихседа од преко 100 хектара било већином у рукама великих сеоских задруга; међутим и посед од 100 хектара још се не може сматрати као велики посед.

Црна Гора такође није имала феудалних земљопоседничких институција, ма да је, с друге стране, имало много аграрног пролетаријата, услед непродуктивности њенога земљишта.

Феудални и њима слични врло сложени односи постојали су у Старој Србији и Македонији, Босни Херцеговини, Далмацији и Истри, (која је међутим припала Италији).

У Старој Србији и оном делу Македоније која је нама припала после последњих ратова, владао је турски аграрни режим. Султан Абдул Мецид био је, до душе, прокламовао хатишерифом од 3-11-1839. укидање феудалног система у Турској Царевини, враћајући Држави сва спахијска фискална права. Нови поредакебио је детаљно уређен законом од 7 Рамазана 1274.(1858). Но стваран ефект ове реформе био је врло слаб, јер већина турских спахија беше већ успела, дуготрајним злоупотребама, самовлашћем и насиљем, да преобрати своју феудалну државину (пронију) у чисту и потпуну личну својину: исти процес који наилазимо и историји и других Европских Држава. Укидањем феудалнога робства положај сељака је још и погоршан: јер су одсад њихови односи према господару земље бивали регулисани приватном погодбом, док су раније потпадали под јавно право: и од сада је господар могао отерати чивчије са своје земље кад год је хтео и заменити их другима. Тако, на место старих феудалних односа стварају

се „кметству слични односи“; исте спахије остали су власници истих земаља, и исти сељаци продужили су да обделавају иста поља, под сличним или још погоршаним ранијим односима, али заснованим сада на индивидуалним „слободним“ уговорима. И то стање ствари ми смо затекли 1-XII-1918.

У Босни и Херцеговини аграрни односи су били још сложенији. Ове су покрајине увек биле у изузетном положају према средишњој турској власти, и нису се баш много придржавале наредба које су долазиле из Цариграда. То је био случај и са аграром и фискалном реформом, коју је Porta хтела увести средином XIX века. Босна и Херцеговина су јогунасто одржавале феудални поредак, тако да је Porta била принуђена да га изузетно за Босну остави у снази уредбом од 14 Сефера 1276. (12-X-1859.) Но у исто време феудални власници су непрекидно настављали да свима средствима, па и најгорим насиљима и злоупотребама, претварају феудалну државину (агалуке и спахилуке) у чисто личну својину (беглуке). Они су тада наметали обрађивачима земље много теже услове рада искоришћујући утакмицу многобројног земљорадничког пролетаријата. Аустро-Угарска управа, желећи да придобије за себе отпорне муслиманске земљопоседнике, одржала је затечено стање ствари и после 1878. У баштинске књиге, које су доцније основане уведени су спахије као власници земаља које су дотле имали у Држави, и то је власништво означено само да је оптерећено „кметоправом“ обрађивача земље (кметова), а то је било њихово право да станују и стално обрађују ту земљу, док су земље узурпиране у пуну личну својину (побеглучене) уписане у баштинске књиге као лична чиста својина слободна од сваког кметског терета. Ипак, из разлога опортуности, покрајинска влада је завела, 1896. заштиту сталности чивчија који су радили беговску земљу у „кметству сличном односу“, ако су на тој земљи били настанени најмање десет година. Две године пред велики рат влада је била донела закон, о факултативном откупу кметова на основу слободног споразума са власником земље, и то тако да кметови плате сами свој откуп; влада је само била преузела да прибави, путем јавне емисије, средства, за хипотекарне позајмице кметовима у горњем циљу. Ова „реформа“ дала је безначајне стварне резултате, али је зато изазвала интентивно незадовољство. Уз то треба додати да је у овим покрајинама, а нарочито у Херцеговини, где је земљиште врло неплодно, велики број сељака био и без земље и без икаквог сталног намештења.

У Далмацији су аграрни односи били још најкомпликованији. Институције средњовековног Српског и Хрватског порекла испреплетале су се са институцијама Турског војничког феудализма и аграрним институцијама Млетачке Републике. Дубровник је био независна република. Имао је своје законе и институције, многе друге вароши у Приморју и на острвима са извесном аутономијом под Млетачком или другом којом државном влашћу, такође су на свој начин регулисале аграрне односе на својој територији и доприносиле њиховој многостручности. У главном тамо налазимо феудалне поседе (са сталним кметовима) и „кметству сличне односе“ (колонат, тежаштину, повремену или наследни закуп и т. д.) Аустрија је била укинула робство законом од 7-X-1848. и довршила ослобођење сељака многим патентима издатим између 1848 и 1851. на целој територији изузев Далмацију „због специјалних околности које треба проучити пре но што се приступи њиховом решавању.“ Ствар се намерно развлачила и трибутарна

подјармљеност сељака у Далмацији остала је нетакнута. Отуда сви они аграрни покрети и оно дубоко политичко незадовољство које је Далмацију ставило на чело Југословенском покрету за уједињењем.

У Хрватској и Војводини (Банату, Бачкој и Барањи) покрајинама под негдашњим мађарским режимом, ропство је било укинута 1848., после револуције, истим већ поменутиим законом као и у Аустрији. Ослобођење сељака је спроведено патентима од 1853—1857., тако да је сељацима издељен један део спахијских земаља, а остатак домена је остављен спахијама као њихова приватна својина. Ову раздеоу земље „(сегрегације)“ спровеле су нарочите комисије у којима су спахије и државни чиновници увек имали већину над сељачким заступницима. Тако су сељаци (нарочито у Хрватској где је становништво гушће, а земљиште неплодније) добили су сувише мало земље за обрађивање, сувише мало испаше, сувише мало шуме, односно права на дрво из шуме. Услед тога већина тих „ослобођених“ сељака била је принуђена да надничу на имањима својих некадашњих спахија, под врло тешким погодбама да би добунила своја средства за опстанак. Њихово незадовољство било је стално велико и велики поседи на којима су морали радити, стално их подсећали на учињену неправду; и зато се тражња за „обновом сегрегација“ никако није утишавала. У тренутку ослобођења ове су тражње букнуле понова свом снагом у толико јаче што је већина велопоседника у овим покрајинама била туђинског порекла.

Лако је разумети са каквом се неодложношћу наметала аграрна реформа новоствореној Краљевини С. Х. С. Национално ослобођење и уједињење исчекивано је код најширих народних маса баш ради решења аграрног проблема. Због тога што је слободна и независна Србија онако идеално решила свој аграрни проблем још пре сто година, створила се била вера у свих потиштених југословенских сељака наокуп Србије, да им туђинске управе овог питања никада неће правилно решити, и да ће његово дефинитивно решење моћи доћи само са националним ослобођењем и уједињењем. Ово убеђење широких потиштених маса може се сматрати основним извором свеколиког југословенског покрета и темељом на коме је створена наша нова држава. Зато је нова влада морала преузети као прву своју дужност решавање аграрног проблема. Да се оклевало са овим послом могло се изазвати дубоко разочарење и огорчење народних маса, које је могло избити и крваве социјалне револуције. Треба се сетити у каквом су се душевном стању налазиле широке масе народа скоро у свима европским државама тога тренутка, по завршетку Великог Рата, оног огорчења и разочарења које је на много места дало комунистичке преврате.

Ето зато је, већ у својој првој прокламацији, упућеној уједињеном народу, регент Александар говорио о аграрном питању и то у овим речима:

„Ја желим да се одма приступи праведном решењу аграрног питања, да се укину кметства и велики земљишни поседи. У оба случаја земља ће се поделити међу сиромашне земљораднике, док ће стари власници добити правичну накнаду. Нека сваки Србин, Хрват и Словенац буде на својој земљи господар. У слободној нашој држави може да буде и биће само слободних власника земље. Зато сам позвао моју Владу да одмах образује комисију која ће спремити решење аграрног питања, а сељаке — кметове позивам да, с поверењем у Моју Краљевску реч, мирно сачекају да им наша држава законским путем преда земљу која ће унапред бити само Божија и њихова, као што је то већ одавно у Србији.“

Ма да је поверење у краљевску реч било велико, ипак се морало журити са извршењем обећања. Већ месец дана доцније, 25-11-1919. Влада је публиковала једну уредбу „Предходне одредбе за припрему аграрне реформе“. Под овим скромним насловом проглашене су најрадикалније реформе: укидање феудалних и свих сличних односа, експропријација великих поседа и њихова раздеоба ослобођеним сиромашним сељацима, провизорно до израде дефинитивног плана за колонизацију; укидање уговора о закупу великих поседа и т. д. На бази ове уредбе пришло се одмах енергичном послу. У раду се, природно, наишло на много тешкоћа, које су решаване од случаја до случаја, уредбама донетим на брзу руку. Да би се свим тим провизорним уредбама накнадно дала дубља законска санкција и поставила основна база за целокупну нашу А. Р. Устав од 28-VI-1921. донео је следећа два велика члана А. Р. „Члан 42. Феудни односи сматрају се правно укинута даном ослобођења од туђинске власти, у колико се где пре тога рока почињене неправде разрешењем феудних односа или њиховим претварањем у приватно правне односе, има се Законом провести исправка. Члан 43 Експроприсање великих поседа и раздеоба њихова у својину онима којима земљу обрађују уредиће се законом. Закон ће одредити и каква ће се накнада дати за експроприсане поседе. За велике поседе који су припадали члановима бивших туђинских династија и за оне које је туђинска власт поклонила појединцима, неће се давати никаква накнада.

„Насељавање ће се изводити првенствено помоћу слободно организованих насељеничких задруга, старајући се о томе да насељеници морају бити снабдевени и неопходним средствима за успешну производњу.

„При насељавању као и при раздеоби експроприсаних земљишта имају се првенствено употребити борци за Ослобођење и Уједињење Срба Хрвата и Словенаца и њихове породице.

„Законом ће се утврдити максимуму земљишног поседа као случајеви у којима се минимум земљишта не може отуђити.“

Да би се многе детаљне тешкоће једнообразно решиле израђена су у наслоу на устав, три специјална закона за поједине покрајине. Још од 20-V-1920. издата је „уредба о поступању с беглучким земљама у Босни и Херцеговини,“ која је убуквала под аграрну земљу и многобројне побеглучене земље и „кметству сличне односе“. Ради одштете ага, држава им је платила 255 милиона динара а уз то још 25 милиона за експропријацију „беглучких земаља“ издељених кметовима. Од целе те суме половина је плаћена у готову а половина у 4% аграрним обвезницима. За ликвидацију аграрних односа у Далмацији и Македонији поднети су Народној Скупштини детаљно израђени пројекти још у току 1923. Исто тако 10-VI-1923. поднет је Народној Скупштини један закон који се односи на целу Краљевину“ О експропријацији великих поседа и колонизацији.“

А. Р. у нашој држави жучно је критикована са више страна. У главном њена критика се своди на ово: 1) да се цела реформа проводила без претходно израђеног систематског плана, без пописа поседа који се имају експроприсати ни списка породица којима се земља има издељити; и експропријација и колонизација вршене су дакле на сумце; 2) колонизација такође није била организована: насељеницима нису биле приправљени станови ни оруђа рада, ни семе за оставу, ни храна до нове жетве: врло често су насељенике бацали на гола поља, која су им уз то још давана тек у про-

визорну државину. Зато су колонисти често напуштали додељену им земљу или су је обдељавали тек на најекстензивнији начин, или су је давали под закуп будућим разним спекулантима. Услед тога је аграрна производња знатно опала, и намераване социјалне и националне последице су изостале; 3) експропријација и колонизација вршене су на несталим основама и променљивим уредбама, услед чега су била отворена врата сваковрсним утицајима и корупцији.

Све ове замерке пак могу се квалификовати као замерке у детаљима. При оцењивању ове велике социјалне реформе мора се заузети једно удаљење становиште и цела реформа посматрати у историјској перспективи. Она је вршена без предходног систематског плана, у журби и не увек у најисправнијим околностима; али је све то било неизбежно, јер су прилике захтевале хитно провођење ове реформе, макар најпре и у крупним потезима, остављајући доцнијим законима да детаље прецизно регулишу.

Исто тако не сме се придавати сувише важности ни тренутном слабљењу аграрне продукције у нашој држави. Опадање производње је вероватно само једна пролазна појава, док се раздеоба земље и колонизација не буду дефинитивно спровеле. Пошто није доказано да су мала сеоска газдинства апсолутно неспособнија као произвођачи у утакмици са великим поседима, то је врло вероватно да ће се убрзо пољопривредна продукција поново интензивно подићи. Но све када би и било каквог сталног подбацивања аграрне продукције, оно је и сувише компезирано великим социјалним и националним значајем А. Р. Ради тога, треба имати у виду следеће податке:

Само у Босни и Херцеговини у току последњих пет година 111.103 породице бивших кметова ослобођено је феудалног ропства, скоро исти толики број у Старој Србији, Македонији и Далмацији. Сем тога 210.912 сеоских породица било је насељено на земљи бивших великихседа у Словенији Хрватској и Војводини и Македонији; у Босни и Херцеговини држава је откупила поред 775.223 хектара спахиске земље још и 150.000 хектара беглука који су раздељени аграрном пролетаријату. (Експозе Министра Аграрне Репарме у Финансиском Комитету Народне Скупштине 10-12-1923.).

Преко пола милиона породица, негдашњих феудалних робова и аграрног пролетаријата, постало је дакле слободним власником земље коју обрађује. Није тешко увидети од коликог је значаја стварање оволиког новог контингента малих и средњих сеоских газдинства, нарочито у једној земљи где се 85% становништва бави искључиво земљорадњом. Но сем тога ова А. Р. има и велики национални циљ, јер се колонизирање врши тако да се етнички појачава наш живаљ у оним крајевима наше отаџбине где је под некадањом туђинском влашћу проређен и ослабљен. Када се узме у обзир како је провођење овако велике социјалне реформе политички, финансијски, технички и административно тешка ствар; да Устро-Угарска и Турска Царевина нису успеле да ово питање реше у току читавог једног века, под много повољнијим околностима; онда је јасно да се при оцени наше А. Р. не сме задржавати искључиво на критици појединих детаља, него да се морају уочити њене велике историске и социјалне линије. У овим општим линијама, наша А. Р. приказује се као једно од највећих историских дела нашег народа, оправдање постанка наше државе и објашњење њене историске мисије.

Др. М. Недељковић.

РАТАРСТВО.

Биљна продукција.

За последње четири године било је у Краљевини:

Године	Зиратне земље хектара		Башта и вртова хектара		Ливада хектара		Пашњака хектара	
	укупно	%	укупно	%	укупно	%	укупно	%
1920	6,029.466	56.22	—	—	1,510.225	14.08	2,558.669	23.86
1921	6,265.266	56.45	154.221	1.39	1,529.319	13.78	2,545.847	22.94
1922	6,376.193	56.35	153.379	1.36	1,564.283	13.82	2,638.565	23.31
1923	6,276.191	55.29	154.032	1.36	1,607.553	14.16	2,695.505	23.75
1924	5,916.978	53.65	120.457	1.09	1,595.699	14.47	2,811.460	25.49
Прос.	6,172.809	55.59	145.522	1.26	1,561.416	14.05	2,650.009	23.67

Из овог се види, да су варирања мала и да се просечни бројеви могу са довољном позитивношћу узети као меродавни у разним разматрањима. Површина зиратне земље и ако са малим осцилацијама ипак постепено расте. Мањак у 1924 г. само је фиктиван, јер је у овој години унета површина стварних угара, а не и земље која се може обрађивати, али се не обрађује никако. Површине под баштама готово су сталне. Ово се по себи разуме, јер производња поврћа служи за подмирење домаће потребе. Исто тако расту и површине под ливадама и пашњацима. Укупно узевши површине под разним ратарским усевима као и површине за продукцију сена и траве постепено расту и са те тачке гледишта се у Краљевини има очекивати и одговарајућа увећана производња. Ратови од 1912 год. па на овамо учинили су, да је много културног земљишта остало необрађено т. ј. избачено из зирањења и постало парлогом не производећи готово ништа. Нарочито је оваких површина доста у јужним крајевима. Све се ове површине постепено поново стављају под зирањење. Већим делом зиратно земљиште је првокласно. То су теже и лакше глинуше, теже и лакше иловаче са или без хумуса. Сразмерно мало има пескуша. Главних земаља има поред већих река и утока мањих у главне реке. Зиратне земље су саме по себи врло плодне.

Од укупне површине зиратне земље било је под:

Године	стрнинама хектара		мажуњачама хектара		корен. и к- тол. биљкама хектара		Индустриј. биљкама хектара		баштенским биљкама хектара	
	укупно	%	укупно	%	укупно	%	укупно	%	укупно	%
1920	4,379.698	72.68	82.537	1.37	242.419	4.02	80,170	1.33	71.144	1.18
1921	4,625.477	73.85	99.997	1.60	251.703	4.01	88.828	1.42	77.894	1.24
1922	4,710.894	73.86	73.916	1.16	269.218	4.21	88,105	1.38	84.803	1.33
1923	4,623.331	73.81	71.589	1.14	244.752	3.89	99.248	1.58	79.848	1.28
1924	4,843.589	81.86	71,987	1.22	249.526	4.22	138.65	2.34	76.780	1.30
Просечно...	4,638.336	74.20	80.005	1.30	251.523	4.07	89.088	1.41	78.094	1.26

Површине под стрнинама нешто варирају али се лагано ипак пењу. Нарочито на ове утиче кукуруз и озимице, специјално пшеница, који зауземају прво место. Са те тачке гледишта су у очекивању постепено свећи укупни приноси. Махуњаче прилично варирају. Овоме је опет разлог пасуљ, који се јако гаји као узрод. Коренасте и кртоласте биљке се гаје још сразмерно на малим површинама. Али се и код њих површине шире. На ово има нарочито утицаја све веће ширење културе сточне репе и кромпира. Индустријске биљке показују позитивну тежњу за проширавањем површина. Овоме је нарочито разлог све веће ширење културе шећерне репе и хмеља. Исто тако гајење баштенског биља је у напредовању. Овде треба схватити гајење баштенског биља њивски а не у баштама. Ово објашњава и поред логичне увећане потрошње и извоза стабилност површина башта и вртова.

Стрине.

И ако хељда не припада стрнинама, она је ипак увршћена овде због своје употребе т. ј. као хлебно жито. Она варира јако како по површинама тако и по приносима. Укупне површине под пшеницом су готово стабилизирани нарочито код озимице. Исто то важи и за раж и јечам. Овас и просо је нешто у опадању. Крупник, кукуруз, наполица и пиринач постепено расту.

Кукуруз. Међу цереалијама кукуруз и пшеница заузимају и по пространству културе и по укупној продукцији прво место. Тек после њих долази оvas, јечам, раж и т. д. Како необично плодна земљишта Краљевине леже у правој кукурузној зони, то је по све јасна и оволика његова распрострањеност. У мало влажнијим годинама он необично добро роди и ако много пута и на многим местима недостаје право схватање његове добре првокласне неге и начина гајења. Он је још увек биљка чија нега иде ка усавршавању. Због тога се у будућности имају очекивати све већи и већи приноси по јединици површине а са тиме и повећање укупног при-

Од површине под стрни

Године	1920.				1921.				1922.
	Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечни при-нос по хекта-ру товара	Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечни при-нос по хекта-ру товара	Засејано хек-тара
Пшен, озимом.	—	1365607	11153763	8,17	1490204	1445488	13756649	9,54	1450627
„ јаром	—	74984	552077	7,36	63766	51580	343651	6,66	80837
Ражи озимом	—	165960	1329601	8,01	163453	159071	1309926	8,23	165836
„ јаром	—	32104	217606	6,78	28687	27598	167328	6,06	38402
Јечмом озимим	—	219078	1793348	8,19	222191	217564	1856707	8,53	214434
„ јарим	—	155854	1080489	6,96	157007	150597	1056012	7,01	171312
Овсем	—	416326	2228449	7,75	420393	405907	2744314	6,45	402595
Крупником	—	17602	105586	6,—	19283	18773	113736	6,05	21384
Наполицом	—	35712	267362	7,49	41311	40821	309600	7,58	44399
Кукурузом	—	1815339	25689963	14,15	1953711	1880309	18743119	9,97	2044593
Просом	—	39371	373402	9,48	35908	35013	158063	4,51	36278
Пиринчем	—	1644	26746	16,25	1918	1826	25085	13,73	2148
Хељдом	—	35045	251967	7,19	29745	28939	82724	2,85	33699

носа и давања могућности за повећавање извоза. Овоме ће нарочито још допринети и разне мере, које се истражују или и делом примењују у борби противу суше. Краљевина, а нарочито њена најплоднија поља, леже под утицајем час више приморског час континенталног поднебља. Ово је нарочито важно за периоду вегетације кукуруза. Како кад и које над- влада онаква су и лета. Влажна и топла лета утичу необично добро на добар принос. Често пута летње суше хоће да омету овакав принос. Али мере, које се лагано заводе успешно паралишу ово неповољно дејство под- небља у по неким годинама. Просечни приноси, који се сада добијају морају се сматрати као минимални. Није немогуће подесних година под нарочито повољним условима у појединим случајевима постићи и принос од 100 твара по хектару. Када се узме у обзир садашњи просечни начин припремања земље, начин сетве и неге кукуруза и тежња и рад ка што рационалнијем припремању земље, сетви и незги, може се са позитивношћу рећи, да ће се садањи просечни приноси у скором времену знатно попети.

Све врсте кукуруза у Краљевини припадају или раним или средњим или позним. Ране сорте су за укупну извозну трговину нешто мањег зна- чаја. Оне се гаје у јужним и неким западним деловима Краљевине. Отуда се и извозе. Средње сорте су свуда распрострањене. Оне су чисте или измележене међу собом или зубаном. Оне су одличне каквоће. Нарочито су добро успели мелези са зубаном, увећан број редова, већи клип, пове- ћано зрно што више задржата структура осмака. Овде спада домаћи осмак са свима својим варијететима по боји зрна и броју редова као и међусобни мелези и мелези са зубаном. Осмак и његови варијетети јесте домаћи ку- куруз, који се највише тражи и за исхрану и за унутарњу и спољну трго- вину. Представник позне сорте је зубан. Он је ранијих година унет и распрострањен у крајевима северно од Саве и Дунава. Он је квалита- тивно лошији од домаћег а ни приносом није обилнији. Домаћи зубан и њ гови мелези и варијетети јесу главна извозна роба. Поред ових гаји се овде онде у крајевима преко Саве и Дунава још и чинквантин, пињолето,

нама било је под

1922.				1923.				1924.			
Пожего хек- тара	Укупан при- нос хектара	Просечни при- нос по хекта- ру твара	Засајано хек- тара	Пожего хек- тара	Укупан при- нос твара	Просечан при- нос по хекта- ру твара	Засајано хек- тара	Пожего хек- тара	Укупан при- нос твара	Просечан при- нос по хекта- ру твара	
1407894	11647946	8,27	1545563	1479943	16053689	10,84	1714196	1645435	15229925	9,26	
78488	455391	5,80	78419	75073	582458	7,76	74199	71907	492571	6,85	
161470	989077	6,13	161489	159736	1219443	8,24	156161	159553	1174826	7,36	
35746	159781	4,47	32371	30371	208709	6,84	37168	35769	232682	6,50	
208267	1484138	7,13	216778	209095	1928292	9,22	222124	213724	1827047	8,55	
166797	925967	5,55	157172	151504	1133929	7,49	155980	149916	1107530	7,36	
391056	2652164	6,78	386807	375362	3117303	8,36	363654	352673	3018477	8,56	
21078	94890	4,50	23210	22947	182802	7,92	22723	22094	160435	7,26	
43481	243323	5,69	44556	41430	318237	7,68	41461	40315	320045	7,94	
1910897	22809568	11,94	1943525	1801578	21535671	11,95	2002918	1965354	37949376	19,31	
35239	177867	5,05	35120	24426	254275	7,10	34939	34636	268866	7,76	
2071	21611	10,43	2052	2052	24807	12,08	1533	1507	19944	13,23	
32908	193885	5,89	6108	5950	37114	6,23	4846	4741	31279	6,56	

БЕРБА КУКУРУЗА.

рађевине у земљи и као јак извозни артикал.

На оплемењавању кукуруза се радило и ради. Постигнути су врло лепо резултати. За основицу је послужио зубан и домаћи. Створени су у Крижевцима крижевачка округла хрватица, хангари а у Руми, т. з. румски зубан. Осечки семенар ради на пињолету и пенсилванцу а Хрватско-Словеначко Господарско Друштво на хрватском и хангари. Материјал за селекцију и одгајивање је далеко обимнији. Нарочито овог материјала има у границама Србије. Овде ће селекција и одгајивање морати дати необично лепе резултате.

Пшеница. Пшеница заузима међу пшеницама Европе нарочито место. То је пшеница првог квалитета. Њена хектолитарска тежина пење се и до 88. Њу су створили земља и поднебље. Она служи као главни извозни артикал. Нарочито се одликује својом садржином лепка. У млнарској европској индустрији меша се са сортама западне Европе, које оскудевају лепком. Тиме добија брашно у квалитету. Позната је под општим именом банатска пшеница. Она има својих варијетета и локалних одлика као банатска у ужем смислу, бачванска, потиска, шомођска, сремска, поцерска, мачванска, младеновачка и т. д. Поред банатске гаје се у јужним крајевима сорте, које су врло сродне банатској или можда воде порекло од ње. Оне још нису испитане исто тако као и остале сорте белија, које се тамо гаје. Овде онде у јужним крајевима дају се запазити и по које сорте тврдунки (tr. durum). По ослобођењу је унета прилично манитоба и ческа пресивка. Оне су показале одличне резултате. У Крижевцима је одгајен сирбанов пролифик (Бохутински). Банатска пшеница је била и остаће пшеница Краљевине и по пространству и по продукцији. У повољним годинама, као што је била прошла, поред велике хектолитарске тежине — богатства зрна у лепку, она даје и врло велике приносе по јединици површине. Овде онде може се попети и до 40 товара по хектару. Ово је по све обрнуто утврђеном принципу, да пшенице богате лепком

пући и т. д. И домаћи и зубан носе често називе по појединих крајева као: моравски, колубарски, стишки, мачвански, тимочки, бачки, банатски, хрватски, сремски и т. д.

Проценат зрна је код домаћег знатно већи него ли код зубана. Исто тако је и хектолитарска тежина знатно већа. Служила је за исхрану људства, стоке, као сировина за индустријске пре-

и велике хектолитарске тежине дају мале приносе по јединици површине. На оплемењавању банатске пшенице је рађено и ради се. Тежи се, да се створи већа отпорност према рђи и полагању и по могућству унапреди и квалитет и квантитет. За сада су познате у одгајивању или одгајене: сирбанов пролифик, белтинска бела и црвена, сремска црвена и бела, шомођска шишуља, румска бр. 78, 91, секачева бркуља, озима и јара домаћа. Vopferger, тврдунке (tr. durum) и др. као ширококласна бркуља, ситнозрна голица и т. д. Као што се види материјал је из домаће банатске пшенице али и увезене.

Овас. Овас заузима прилично простора. Махом је домаћи и носи називе крајева као и пшеница: банатски, бачки, сремски и т. д. Поред домаћег уношене су и стране сорте као тријумф, доуповски и т. д. Чињени су и чине се покушаји и са увеженим црним озимим. Добивени су противуречни резултати. Главну извозну робу даје домаћи. Влажних година даје врло добре резултате. У погледу селекције и одгајивања ради се сразмерно мало.

Јечам: Домаћи четворореди јечам заузима највећи део површине, која је под јечмом. Он је или озими или јари. Пиварски јечам (хански) добива све више у терену. Он је више распрострањен у областима преко Саве и Дунава. Квалитет домаћег јечма је у опште добар. Нарочито се у том погледу истичу по неки крајеви као што је Ресава. На селекцији и одгајивању ради се на домаћем, озимом и јарем.

Раж. Раж је домаћа. Доброг је квалитета. Највише је распрострањена на пескушама дуж Дунава и песковитом делу Баната и Бачке. Али и иначе по целој Краљевини упрскана међу остале стрнине. На пшеничним и јечменим замљама се нерадо гаји због сразмерно малог и у опште несигурног приноса. Поред домаће гаји се и кечкетска, аклиматизује и одгајује петкуска и лосдорфска.

Крупник, наполица, просо, хељда и пиринач подмирују локалне и унутарње потребе, али се и извозе. Нарочито пиринач заслужује пажњу својим квалитетом. Његова се култура развија нарочито у Јужној Србији око Кочана. Чувен је кочански пиринач из давнина. Он се гаји и у Бачкој дуж канала Краља Петра и Престолонаследника Александра (Јосанчић и блиска околина).

Махуњаче.

Као што се даје лако запазити површине под појединим чистим махуњачама су особито скромне. Далеко је већа производња пасуља као узрода од гајења и производње пасуља самог за себе. У колико се пасуљ гаји више као узрод у толико више опадају површине које се стављају под културу само пасуља. Ово је логична последица народне потребе у пасуљу и уобичајене количине продукције и извоза. Саме произведене количине могле би бити много веће а нарочито ради извоза и необично доброг успевања.

Међу варивима (махуњаче) пасуљ стоји на првом месту. Овоме доприноси поред трговине и исхране народа. Све су сорте одличног квалитета. Селекција или нарочито одгајивање није спровођено. Али ипак су се истакле извесне сорте које су добиле своје називе по крајевима као:

ОД ПОВРШИНА ПОД МАХУЉЧАМА БИЛО ЈЕ

Г О Д И Н Е

	1920.			1921.			1922.			1923.			1924.		
	Засејано хектара	Пожето хектара	Укупан принос товара	Засејано хектара	Пожето хектара	Укупан принос товара	Засејано хектара	Пожето хектара	Укупан принос товара	Засејано хектара	Пожето хектара	Укупан принос товара	Засејано хектара	Пожето хектара	Укупан принос товара
Пасу- љом	—	59.913	402.694	679	71.782	340.893	478	45047	40.566	255.368	629	41.506	37.861	258.180	681
Граш- ком	—	4.041	30.918	765	4.518	20.981	472	4560	4.311	21.478	498	4.754	4.474	32.898	735
Сочи- вом	—	3.505	24.830	708	3.781	16.704	450	2919	2.751	12.398	451	3.930	3.615	21.636	605
Бобом	—	5.360	50.660	945	5.820	32.662	573	5584	5.306	37.570	708	5.288	5.048	45.419	899
Грахо- рићом за зрно	—	8.669	83.135	959	11.436	117.246	1.025	14692	14.286	178.174	1.247	15.323	14.193	130.754	921
Оста- лим ма- хуња- чама	—	1.647	—	—	2.243	—	—	1.111	1.007	—	—	782	725	1.007	16
Пасу- љом	—	—	—	—	—	—	КА О У З Р О Д И Ц А			—	—	360.606	—	—	497.730
Граш- ком	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3.802	—	—	—	—	3.343
Сочи- вом	—	—	—	—	—	—	—	—	—	935	—	—	—	—	908
Бобом	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5.493	—	—	—	—	6.667

градиштанац, тетовац, ресавски и т. д. Највише се гаје беле сорте. Све су оне или чувавци или приткаши. По крупноћи најситнији је тако звани цацарица, а најкрупнији тетовац и градиштанац. Овде онде се гаји и долихос, под именом пасуљица. Она даје одличне резултате и врло је укусна (Ресава). Пасуљ друге боје мање се гаји и нерадо једе. Једино као боранија долази у обзир. Производња пасуља као узродице је мало не двапут већа од производње чистог пасуља. Ово стоји у тесној вези са начином гајења кукуруза. Пасуљ је ту стални пратилац кукуруза. Сва остала варива се гаје по све скромно управо готово толико, колико је то потребно за домаћу потрошњу и интерну трговину. За извоз су од малог значаја. Грашак и сочиво би требало да добију више места и одмене у неколико пасуљ као народну храну и даду могућности за већи извоз овога,

СУШЕЊЕ ДУВАНА У СРБИЈИ.

јер је неоспорно првокласни. Нарочито пада у очи ширење грахорице. То је обична грахорица. Она служи искључиво као сточна храна. У колико се она више гаји, у толико се даје више могућности штедни у другој зрнастој храни под једнаким стањем стоке. У толико има в ше могућности за већи извоз цереалија. С друге опет стране њено ширење потпомаже ширењу и развијању сточарства. Поред осталог у опште увећано ширење махуњача јесте један корак у напред у биљној производњи. Оне дају могућности обилнијим жетвама цереалија. Квалитет је и грашка и сочива и грахорице врло добар. Са мало више пажње могао би бити и одличан.

Коренасто и кртоласто биље.

Површине варирају. Мрква задобија постепено у терену. Ово стоји у вези са исхраном. Кромпир је у по неким крајевима у врло слабој употреби и слабије познат исто тако као и сточна репа. Кромпир се гаји

Од површине под коренастим и крто

Године	1920.				1921.			
	Засејано хек-тара	Пожего хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечан при-нос по хекта-ру товара	Засејано хек-тара	Пожего хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечан при-нос по хекта-ру товара
Кромпир	—	303834	11179963	54,85	214051	208844	7126220	34,12
Сточна репа	—	32848	3413183	103,9	31429	31348	1415729	45,16
Мрква	—	4612	253996	55,08	5083	5083	141066	27,75
Угарњача	—	—	—	—	—	—	—	—
Остали кртл. и корен. плодови	—	1129	—	—	1139	1139	—	—
У З Р О								
Кромпир	—	—	—	—	—	—	—	—

махом баштенски, у старим границама, и служи за исхрану људи. Њивски се гаји више у областима преко Дунава и Саве.

Међу овим биљкама, а према изнетим податцима, кромпир се највише гаји. У овоме се нарочито одликују области преко Саве и Дунава и западне области. У јужним областима је у широкој народној маси било његово гајење до балканског рата недовољно познато. По ослобођењу настојава се да се и шире масе што боље упознају с његовим гајењем. Махом се гаје ране и средње сорте. Он служи поред исхране и као сировина за прераду. Мање се употребљава за сточну храну. Као сировина служи за производњу шпиритуса и скроба. Као узродица гаји се мало у бостану, у пасуљу, у кукурузу и т. д. Кромпир је одличног квалитета.

Сточна репа се гаји још на скромним просторијама. Ово стоји у тесној вези са начином држања и храњења стоке с једне стране, а с друге што је култура ове биљке тек у ширењу. Има крајева где је још непозната. Нарочито је распрострањена у областима преко Саве и Дунава. И ако бројеви показују њено опадање то не значи одустајање од њене културе. То се увек појављује при ширењу и сваке друге културе — обична осцилирања. С друге стране треба тражити и разлог у другим изворима сточне хране, које су у употреби и којима обилује Краљевина. Нарочито је у старим границама бундева велики конкурент њен. Гајење бундеве ради исхране стоке је тако рећи ту традиционално. Семе сточне репе се довлачи са стране. Гаји се оберндорфска, екендорфска и мамут. Квалитет је при бољој нези врло добар а иоле влажнијим годинама и одличан. Гајење мркве угарњаче је подређеног значаја. Нарочито гајење угарњаче је још зависно и од године и обилности друге сточне хране.

Индустријске биљке.

Гајење шећерне репе нагло се шири и поред многих дисхармонија економског карактера. Њена жетва не само да задовољава нашу потребу у шећеру, већ даје могућност и за извоз шећера. Гајење памука је малог

ластим биљем било је под:

1922.				1923.				1924.			
Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечан при-нос по хекта-ру товара	Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечан при-нос по хекта-ру товара	Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечан при-нос по хекта-ру товара
220522	215467	8464103	34,64	217245	213143	11604208	54,45	222892	217953	10274825	47,14
19209	18976	1938832	31,34	17938	17721	2047241	115,52	17526	17408	2262592	129,97
6423	6407	252287	39,37	5604	5577	454546	81,50	5415	5389	318574	59,12
21489	21475	1404332	65,35	3824	3793	272977	71,92	3455	3425	201685	58,87
1573	1562	—	—	138	131	1562	—	236	236	—	—
Д И Ц А											
—	—	172830	—	—	—	218491	—	—	—	118925	—

пространства и значаја. Гајење лана је скромно и у декаденци. Конопље варира. И једна и друга култура има услова да буде много раширенија, а нарочито гајење конопља. Уљана репица је у опадању у овој периоди од четири године. Она се у опште мало гаји. На против мак је у напредовању. У неким крајевима јужних области заузима видно место. На ово је имао утицај јак извоз опијумске смоле за Солун. Култура дувана је у напредовању. Али има свих услова да буде много обилнија, а нарочито у јужним крајевима. Хмељ заузима скромно површине. Има услова и може одлично успевати. У великом делу Краљевине његово је гајење непознато. Постепено и полако заузима све већи терен. Гајење пигуре заузима врло скромне површине и мало је позната.

Потрошачи шећерне репе су фиксирани. То је осам фабрика шећера и неколико фабрика шпиритуса Краљевине, које су и нарочито удешене да поред осталих сировина прерађује и шећерну репу у шпиритус. Капацитети ових фабрика представљају и потраживање на интерном тржишту шећерне репе. Ови капацитети до 1924. год. још нису били задовољени. Са тога разлога култура шећерне репе се све више шири како по простору тако и по интензитету културе. Главна агитација је у рукама фабрика. Ову агитацију потпомаже и држава преко својих органа. До сада је семе набављено махом из Чехословачке и Немачке. У изгледу је да у најкраћем времену буде производња семена заведена у земљи.

Извоз шећерне репе у иностранство нема никаквог оправдања. Он се практикује и не би се могао одобрити и ако је било неколико покушаја. У изгледу је подизања нових фабрика шећера те ће и култура ове биљке добити још више и у пространости и интензитету. Земља и клима су првокласни за гајење ове биљке. Право разумевања око праве културе оскудно је. Због тога просечни приноси по јединици површине сувљих година знатно падају. Они падају више но што би то иначе требало и могло бити. О квалитету се не може говорити као нечему сталном. Има

Од индустријског

Године	1920.				1921.			
	Засајано хектара	Пожего хектара	Укупан при- нос товара	Просечан при- нос по хекта- ру товара	Засајано хектара	Пожего хектара	Укупан при- нос товара	Просечан при- нос по хекта- ру товара
Ћећерном репом	—	15685	2045772	130,72	16961	16749	1885166	112,54
Памуком :	—	593	2249	—	710	576	1731	3, —
Ланом	—	1939	9722	5, —	1836	1727	8765	5, —
Конопљом	—	28792	213939	7,43	31923	30443	212032	6,95
Уљаном репицом	—	3619	39446	10,90	4458	4392	42286	9,63
Маком	—	2875	12028	4,19	3347	3081	11209	3,63
Дуваном	—	12503	78066	6,24	14376	14376	118006	8,21
Хмељом	—	1153	6416	5,56	1226	1206	5150	4,27
Цигуром	—	146	11904	72,38	177	177	7174	40,30
Ост. индустр. биљем	—	748	—	—	964	889	—	—

произвођача који дају првокласну, али има их који дају само добру. Ово зависи од неге, која јој се указује. Ипак се просечно може узети да је врло добра, имајући у виду да је њена култура још сразмерно нова. Проценат шећера је 14-24. Поред свега и на квалитет и квантитет утиче много година. Она је засада готово пресудна.

Памук се гаји у јужним крајевима: у Тиквешу — Кавадар, Неготину (Вардар), Бевђелији и Струмици. Површине су мале. Квалитет је осредњи. Извози се у Грчку.

Гајење лана је врло скромно и највише ради домаће употребе. Конопља је много распрострањенија. Она служи за разне израђевине у домаћинству и индустрији. Употребљава се нарочито за израду ужарије, грубих тканина за кућевне потребе, али и индустријске сврхе. У неким крајевима се створила читава индустрија овога, као што је Лесковац. Овде се у старим границама и највише гаји. Чувена је лесковачка конопља. Она се гаји доста и преко Дунава и Саве а нарочито у долинама ових река. Из семена и лана и конопље цеди се уље.

Може се рећи, да је мак биљка јужних области. Његова се култура ту укотвила и раширила. Прилеп, Тиквеш, Велес центри су његовог гајења. Гаји се нешто и око Куманова. Његово гајење води порекло још из доба турске владавине. Главна сврха гајења је опијумска смола, која се извози за Солун. Тако је раније било. Тако је и днас. Као споредни производ је уље, које се добива из семена. Цеђење уља је још у простим — примитивним цедницама. Култура се под тамошњим приликама спроводи доста пажљиво. Гаје се већином беле сорте али и модро-црвене (љубичасто модре). Како ће се понашати култура мака у тим крајевима у будућности, зависиће од извоза смоле у Солун, односно од обилности употребе и прераде смоле.

Гајење дувана је распрострањено више или мање на целој територији. Нарочито се пак истичу поједини крајеви и области. Познати су и надалеко чувени македонски дувани. Они се гаје махом око Прилепа, Скопља, Куманова, Бевђелије, Струмице и т. д. Чувени су дувани

биља било је под:

1922.				1923.				1924.			
Засејано хектара	Пожето хектара	Укупан принос товара	Просечан принос по хектару товара	Засејано хектара	Пожето хектара	Укупан принос товара	Просечан принос по хектару товара	Засејано хектара	Пожето хектара	Укупан принос товара	Просечан принос по хектару товара
19981 963 13664 30181 3270 3583 12715 1826 323 900	19231 833 13180 28155 3089 3239 12715 1822 323 900	3126855 1870 69259 217414 19291 15581 93913 14277 17967 —	126,59 2,25 5,25 7,72 6,24 4,85 7,38 7,83 55,45 —	28653 534 13752 25498 2450 3884 21694 1125 150 1503	26985 513 13421 23455 2385 3723 21694 115 150 1471	3732734 1649 86985 166040 18291 13424 173415 10148 10589 —	101,27 2,86 6,48 7,08 7,67 3,60 7,99 9,09 70,13 —	49686 772 13307 27700 2337 3877 35919 1127 197 2631	48256 730 13085 25070 2287 3094 35229 2227 197 2548	10631066 2779 84746 253076 14751 12864 356851 21856 20685 —	220,30 3,80 6,48 10,09 6,45 4,16 10,13 9,81 105,— —

и старих области и то око Крушевца, Ужице, Бајине Баште и Алексинца. Ништа лошији нису ни херцеговачки дувани.

Целокупна производња, прерада и продаја дувана је у државним рукама.

Дувани јужних области се одликују својим необично добрим квалитетом. Они не показују особиту бујност за време вегетације. Листа су више ситног и нежног и имају необично добру арому и одличну горљивост. Квалитетом су нешто слабији у осталим крајевима.

Култура дувана је у сталном напредовању. Напори, који се чине од стране државе, специјално Управе Монопола Дувана, да се култура ове биљке доведе до савршенства урађају добрим плодом. Ради се и предузимају даљи кораци на одгајивању најбољих врста. Али не само у одгајивању већ и у прерађивању и осталим манипулацијама чине се напори да се постигну најбољи резултати, тако да ће се не само одржати стари реноме дувана ових крајева, већ ће тај реноме још и у многоме добити.

Сви дувани воде из старина порекло од дувана из Смирне. Познати су да сада по крајевима, у којима се гаје на име: радовишки I, II и екстра; кочански зрнавац; малешки; прилепски: Џумај-Бале, Скече I, Скече II; Скопски — Црна Гора, Блатија, Карши Јака; Кумановски — Џума; Врањски — Брзак и Гушан; Просечан, Куриловац, Бајиновац, Босански, Херцеговачки, Банатски, Сегединска Ружа, Тиса, Далматински и т. д.

Гајење хмеља је у развијању. Изузимајући Словеначку и области преко Саве и Дунава (Банат, Бачка, Срем) он је даље још мало познат. У области Србије у старим и новим границама па и другим п. крајинама ретко да има и једног хмељаника. Услови за успевање ове биљке су прво класни, а нарочито у границама предратне Србије.

Баштенско биље.

Као што се види производња купуса је последњих година јако порасла. Она је свакако још знатно већа. Поред површина, на којима се

Од баштенског

Године	1920.				1921.			
	Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечан при-нос по хекта-ру товара	Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечан при-нос по хекта-ру товара
Кукурузом	—	6242	332687	53,31	7578	7351	330519	44,96
Црним луком	—	5210	109315	20,98	5568	5413	83657	15,45
Патлиданима	—	—	—	—	—	—	—	—
Паприком	—	—	—	—	—	—	—	—
Бостаном	—	—	—	—	—	—	—	—
Осталим башт. биљем	—	21624	—	—	26014	23825	—	—
КАО УЗ								
Бундевама	—	—	—	—	—	—	—	—

гаји специјално купус, гаји се он и као узрод, у окућницама и свуда где се може који струк побости и где има воде. Тако је у старим границама. Мало је домова, који не би имали коју кацу или буре припремљеног купуса за зиму. Он и пасуљ главна су храна сељака преко зиме а нарочито за време великог поста (старе границе). Ово исто важи и за црни лук, и паприку. Површине под бостаном су несталне. Он се много гаји и као узрод. Производња бундева је знатна. Оне се гаје махом као узрод у кукурузу. Служе највише као сточна храна. Ту замењују сточну репу. У сваком случају ово нема оправдања. Бундева јако смањује принос у кукурузу. Тежи се замењивању сточном репом.

СУШЕЊЕ ДУВАНА У СРБИЈИ.

биља било је под:

1922.				1923.				1924.			
Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Просечан при-нос по хекта-ру товара	Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Прдсечни при-нос по хекта-ру товара	Засејано хек-тара	Пожето хек-тара	Укупан при-нос товара	Прсечни при-нос по хекта-ру товара
39719	37970	1574157	41,46	37604	35640	2138532	60,—	35318	33996	2131830	62,71
15394	14681	308518	21,01	15748	15038	453812	30,19	16054	15711	497984	31,69
3601	3388	135743	40,06	4046	3874	212226	54,77	4208	4132	243748	58,99
6180	5800	85986	14,81	5914	5333	83676	15,67	5980	5842	114670	19,63
15453	14141	742179	50,36	14859	13403	825674	61,60	14120	13669	1106108	80,91
4453	4453	—	—	1680	—	—	—	1096	1680	—	—
Р О Д И Ц А											
—	—	5196325	—	—	—	5922225	—	—	—	5068042	—

Међу баштенским биљкама купус заузима нарочито место. Највише се у народу гаје позне сорте, које се киселе и служе за исхрану преко зиме. Сорте су домаће, али има и увезених сората (брауншвајски). Све оне припадају групи capitata. Најраспрострањенији је бели, па за њим долази црвени (управо црвенкасти. Прави црвени се мало гаји). Друге врсте купуса као: кел, карфиол, келераба и т. д. гаје се мање. Њихова потрошња је упућена само на градове. Квалитети су првокласни. Врсте лука као: бели, црни, аршлама, прازی, па онда: паприка, патлиџани и бостан гаје се широм целе Краљевине. Квалитети су првокласни. Сорте су домаће. Бундева има према употреби две врсте. Једна је за исхрану људи док је млада и гаји се баштенски: тиквице, а друга је више за исхрану стоке а извесне сорте се употребљавају и за исхрану људи. За исхрану људи се од ових употребљава тако звана бела бундева. Употребљава се највише преко зиме. Она се може употребити као додатак у справљању слаткиша. Остале врсте бундева се употребљавају већином за исхрану стоке, ма да није искључена примена и за људску храну. Све су сорте домаће. Тек се овде онде појављује центаш (Zentnerkürbis) али без икаквог даљег значаја, јер је квалитативно лошији од домаћег. Изузимајући бундеве, која се гаји баштенски а ради људске хране (т. зв. тиквице) бундеве се гаје као што је речено искључиво као узрод и то највише са кукурузом.

Пићне биљке.

Као што се из табеле види један део детелишта је изоран и стављен под друге културе последње две године.

Површине под детелином су смањене. Али је у то време знатно проширена површина под луцерком. Површине под луцерком су 2—3 пута мање у упоређењу са детелином. Ово значи, да је гајење детелине у плодореду. Остале пићне биљке варирају. Кукуруз који се за сачму нарочито много гаји у по неким крајевима, заузима нарочито место. Али и

грахорица све више крчи себи пут. Површине осталих пићних биљака расту. Све ово има двоструки значај, на име: снажење земље и повећавање стоке прво, а по том држање већег броја стоке.

Детелина и луперка заузимају укупно прилично простора. У неким су крајевима тек у завођењу (нарочито јужне области). Семе се нешто производи у земљи а нешто увози и извози.

Промет семеном је под државном контролом. Грахорица као зелена пића и сачма заузимају прилично простора међу пићним биљкама. Узевши укупно пићне биљке добивају све више у терену. И квалитет и квантитет пићних биљака зависе од године. Оне се употребљавају као зелена пића за исхрану стоке. Али од њих се справља и одлично сено, а од сачме поред тога и ансилажа.

* * *

На унапређење биљне производње ради се интензивно. За сада постоји око 16 установа, које се баве разним испитивањима, проучавањима и селекцијом. Оне су државне или приватне. Државне су:

1. Пољопривредна огледна и контролна станица у Топчидеру, основана 1902. год.;
2. Пољопривредна огледна и контролна станица у Осеку;
3. Хемијско-аналитички завод у Загребу, основан 1897. год.;
4. Завод за испитивање земље у Загребу, основан 1893. год.;
5. Агрикултурно-хемијски завод у Крижевцима, основан 1902. год.;
6. Фитопатолошки завод у Крижевцима, основан 1901. год.;
7. Пољоделска кушаоница Сплит;
8. Кметијско-хемијски завод у Љубљани;
9. Кметијско-хемијски завод у Марибору;
10. Фитопатолошки завод у Сарајеву;
11. Постаја за испитивање семена у Загребу;
12. Станица за одгајивање семена у Белтинцима;
13. Станица за одгајивање и opleмњавање биљака у Крижевцима;

Приватне су:

14. Семенар у Осеку;
15. На румском господарству;
16. На имању грофа Котека.

ЛУБЕНИЦЕ НА ТРГУ.

Радам ових установа постигнути су већ врло лепи и значајни резултати. Нарочито се истичу нови одгајени облици било из домаћег или увезеног материјала. О овоме је било раније речи. Ентомологија је такође забележила један леп успех у прошлој години у погледу проналажења модуса за сузбијање скакаваца, од којих неки крајеви нарочито пате. Ради се интензивно и на изналажењу модуса за темељно сузбијање голубачке мушице, од које пати један добар део Краљевине. Даље се води строга контрола о семену увезеном и извезеном а нарочито детелинског семена и семена од луцерке. Употреба вештачких ђубрета се све више шири. Суперфосфат заузима прво место. Он се производи у земљи исто тако као и калцијум цијанамид. У обради земље и код неге усева све се више употребљавају модерне машине, справе и алати. Неке се од ових увозе

ЦРНИ ЛУК.

са стране, а неке производе у земљи. Све се више шири жеља за стварање сопствене машинске пољопривредне индустрије, која би могла бар донекле подмирити потребу земље. И многе друге државне пољопривредне установе својим агитационим радом доприносе бољем и рационалнијем гајењу биљака у народу. Овде се нарочито истичу државна угледна пољопривредна добра, срески расадници и пољопривредне школе. У Краљевини има за сада пет угледних пољопривредних добара. Она су: Топчидер, Добричево, Косанчић, Божјаковина и Модрич. Прва два су у границама северне Србије, Божјаковина у Хрватској, Косанчић у Бачкој а Модрич у Босни. Топчидер је основан 1852. год. као економија и 1920. год. преведен у Угледно Пољопривредно Добро. Накнадном одлуком биће претворен у велики модеран парк за град Београд. Добричево је основано 1902. године као Сточарски Завод. 1920. год. претворен је у угледно Пољопривредно Добро. Косанчић је установљен као Угледно Пољопривредно Добро године 1920. На њему је заступљена култура пиринца у правом смислу речи. Пиринач је врло добар и у правилном је плодоређу. Божјаковац је основан 1896. год. а Модрич 1886. год. Оба последња су пре-

ведена у Угледна Добра 1920. год. Површине се ових Добара крећу од 330 хектара па до 1200 хектара. Задатак им је, да висока гледишта савремене пољопривреде прилагоде својим месним приликама па то пренесу у своју околину и народ с једне стране, а с друге стране да преко свију издатака покажу чисту ренту. На њима су заступљене на првом месту главне гране пољске привреде т. ј. биљна продукција и сточарство. Поред свих ових установа, како су до сада изнете у пројекту су и нове у Јужној Србији и то у главним центрима биљне продукције. И ново основани пољопривредни факултет својим научним истраживањима допринеће много подизању биљне продукције. Нова пољопривредна обласна организација, која је у спровођењу, имаће такође свој утицај. Многобројне земљорадничке задруге и подружине Пољопривредних Друштава утицале су и утицаће на подизање биљне производње. У самом народу постоји јако интересовање за све оно, што му може повећати производњу. Организација и спровођење пољопривредног кредита на бољој и згоднијој основици, но што је то до сада било, потпомоћи ће бржи покрет унапред. Све ово ће учинити, да неће проћи дуго времена, када ће се садашњи просечни приноси по јединици површине знатно попети, а са тиме и укупна производња.

СТОЧАРСТВО.

Наша држава има врло повољно земљиште и климатске услове за развијање свих грана сточарства. Сточарство је (после ратарства) најважнија пољопривредна грана и према томе представља моћан фактор народне делатности и благостања. Ово се најбоље види из статистичког прегледа нашег извоза, где стока и сточарски производи заузимају прво место. У неким нашим покрајинама сточарство се налази још у доста примитивном стању. Овде спадају: Јужна Србија, са Македонијом, Црна Гора, већи део Босне и Херцеговине и неки делови Северне Србије. На другој страни имамо покрајина, чије се сточарство налази, може се слободно рећи, на много вишем ступњу тако, да може потпуно да се пореди и са многим напредним државама у сточарском погледу. У те покрајине можемо убројати: Словеначку, већи део Хрватске и Славоније, Банат, Бачку, Барању, Срем, па чак и неке равничне пределе Србије.

Да би се имала јаснија слика о данашњем стању нашег сточарства у првом реду изложиће се укратко стање у коме је оно затечено после рата и његово упоређење са предратним стањем. Поред тога изложиће се рад на обнови и стварању квантитета, т. ј. попуњавању празнина, које је рат проузроковао.

У другом делу изнеће се рад на унапређењу и квалитативном пољшању свих грана сточарства.

Одмах по ослобођењу и уједињењу наше државе наређен је попис стоке, да би се тачно утврдило какво је стање сточарства. Овај је посао обављен савесно децембра 1918. год. Тим пописом је утврђен огроман мањак код свих врста стоке. У процентима изражен тај мањак износи код коња 80%; код оваца, свиња и коза 80%; код говеди 40%. Целокупна штета за три године у живој стоци, њеном подмлатку и сточним производима износила је 1,370.000.000 предратних динара.

Када је утврђено стање сточарства у земљи, одмах се увидело, да су народу потребне огромне количине радне и приплодне стоке, ради чега

је од непријатеља тражена накнада стоке у натури. Али ни Министарство, — ни приватни — нису су се на томе само ограничили. Требало је изналазити нове изворе и применити ефикасније мере, па да се наше сточарство доведе у нормалне прилике предратног стања. Да би се у првим момен-тима, бар у неколико, подмириле потребе народа у стоци, Министарство Пољопривреде и Вода је тражило од Владе да се пусти слободан унутрашњи промет у земљи, што је омогућило да се јако опустошени крајеви Србије снабду радном и приплодном стоком из крајева, који су релативно богати у стоци. Упоредо са овим Министарство Пољопривреде је издејство-вало одлуку Владе, којом се забрањује извоз из земље. Ова је мера била диктирана потребом, да би се бројно стање стоке што пре повећало и ство-рио вишак у областима, где је стоке и иначе било довољно, па да се тај вишак слободним прометом у земљи распореди и попуне празнине опусто-шених области. Поред забране извоза забрањено је клање младе стоке а клање крупне стоке ограничено.

Државне установе затечене су готово празне, али су данас потпуно обновљене и снабдеване запатним стаблом приплодне стоке.

Основане су четири државне ергеле и то:

1) *Обновљена државна ергела у Љубичеву*, у којој није затечено ни једно грло;

2) *Државна ергела у Карађорђеу — Банат* — развила се из једног ждребарника од 29 грла у једну од највећих државних ергела;

3) *Државна ергела Станчић — Штакоревац* — у Хрватској постојала је само као пастухарна без и једне ергелске кобиле и подмлатка сада располаже са великим запатним материјалом.

4) *Државна ергела у Горажду — Босна* — била је растурена у току рата а сада је прикупљена и смештена у Горажду и Пастувском Станишту у Сарајеву.

У Јужној Србији основано је Пастувско Станиште у Душанову код Скопља и снабдевано пастувима, биковима и другом приплодном стоком.

Репарације стоке у натури од Немачке, Бугарске и Мађарске иско-ришћене су у највећој мери за обнову сточарства.

Ради прегледа стања стоке у главним центрима опустошених кра-јева приређене су сточне изложбе.

Помагана је и приватна иницијатива и тако су наша друштва „Кола Јахача“ и сличне сточарске установе потпуно обновљене и оспособљене за рад.

Ево неколико статистичких података како је било пре рата и шта се успело радом на обнови сточарства.

У целој држави било је 1914. год.:

Коња	1,550.776
Говеди... ..	6,276.855
Свиња	5,233.950
Оваца	11,570.260

По попису за 1918. год. било је почетком 1919. год.:

Коња	973.578
Говеди	4,552.220

Свиња ... 2,972.603

Оваца ... 5,249.667

Из поређења ових цифара види се јасно, какав је био мањак у стоци, поглавито код коња, свиња и оваца.

Озбиљним радом Министарства Пољопривреде и прегаштвом народа успело се је, да се у току 1919., 1920., 1921. и 1922. год. сточарство у земљи готово потпуно обнови. Следеће цифре показују како је се кретало сточарство после рата.

	1919. г.	1922. г.	1924. г.
Коња ...	973.578	1,069.310	1,062.893
Говеди ...	4,552.220	4,960.397	3,869.985
Свиња ...	2,972.603	3,372.041	2,496.723
Оваца ...	5,249.667	7,011.204	7,639.257

Овај постепени прираштај стоке говори о великом успеху на обнови сточарства. Овоме треба додати и чињеницу, да у место забране, сада имамо

ОВЦЕ НА ПАШИ У ЈУЖНОЈ СРБИЈИ.

слободан извоз стоке и сточних производа, који се у вредности попео од суме у 194,405.908.— динара у 1919. г. на суму од 2,610.283.600.— динара за 11 месеци 1923. год.

Из предњих бројева види се, да је у периоду од две године створен знатан мањак, нарочито код говеди и свиња. Ово долази отуда, што су у току 1922. и 1923. г. владале велике суше и што је услед тога извоз јако повећан, нарочито у месу и прерађевинама.

Напред је извршен рад на обнови стоке и стварању квантитета. На побољшању квалитета предузимане су разне мере и пројектовани нови планови на чијем се остварењу и извођењу интензивно ради.

О томе говори следећи одељак.

II

Коњарство. — Земаљско коњарство има велики значај како у пољопривреди тако и за војне и индустријске потребе. Да би одговорило

своме задатку његови производи требају да буду развијени, снажни и издржљиви. Држава се зато стара кроз своје ергеле, које служе за одабирање најбоље крви и за производњу пепинијера, који ће утицати на унапређење земаљског коњарства.

Држава има сада своје четири ергеле у којима се одгајају приплодна коњска грла, мушка и женска. Свака од њих има свој специјални задатак и свој посебан рејон на коме има да дела.

1) Државна Ергела у Љубичеву код Пожаревца (Србија) има да гаји чистокрвну енглеску расу и да ради на унапређењу земаљског полукрвног коња за јахање и запрегу. У току светског рата овај је завод био потпуно уништен и сва приплодна и радна стока одведена од стране непријатеља. Одмах по ослобођењу отпочет је рад на обнови и уређењу ове Ергеле. Од 1921. г. ова Ергела улази у нормалан ток, што јој омогућава да ради интензивно на подизању коњарства у своје рејону. Исте године Ергела оснива Пастувско Станиште у Душанову код Скопља, у коме смешта сва своја грла чистокрвна и полукрвна арапске расе, задржавајући у Љубичеву само чистокрвне и полукрвне енглеске расе. Од тога доба Ергела је поделила свој рејон у два дела: северни (Србија) у коме ће бити заступљена само пунокрвна грла енглеска расе и јужни (Јужна Србија са Македонијом) у коме ће се одгајивати само чистокрвна и полукрвна грла арапске расе. У току 1923. и 1924. г. ова је Ергела уступила љубитељима и угледним одгајивачима у своје рејону већи број коња у приватну негу. Поред тога одржала је са доста успеха неколико угледних трка у Пожаревцу и Београду.

2) Државна Ергела у Карађорђевићу основана је по ослобођењу указом од 16-VII 1920. г. Одмах је настао озбиљан рад на прикупљању растурених и докупљивању нових грла и тако се из једног ждребарника развила једна од највећих Држ. Ергела. Њен рејон обухвата целу Војводину (Банат, Бачка, Срем и Барања) а у последње време Мачва са ваљевском облашћу све до Ваљева и источне делове Славоније. Главни циљ ове Ергеле је да ради на унапређењу земаљског коња, тежега типа, подесног за пољопривредне радове и војне потребе. То су коњи нонијус типа, који потпуно одговарају приликама овог равничног рејона, где се тражи јаки и кошчати радни коњи, способни да повуку колски терет и плуг. Поред коњарства у овј Ергели је прилично заступљено и говедарство. То је други извор, из кога се народ снабдева племенитом стоком сименталске расе. Од ситне стоке гаје се свиње јокширске расе и овце *мерино* — *рамбује*.

3) Државна Ергела у Станчићу код Загреба гаји два типа коња: липицанске расе за лаку службу и белгијске за тешке пољске и индустријске послове. Формирање ове Ергеле отпочело је од 1919. г. а дефинитивно је подигнута на степен Државен Ергеле указом Њ. В. Краља од 31. јануара 1924. г. Она се сада састоји из два одељка и једног Пастувског Станишта. Један се бави гајењем липицанске расе а смештен је у Станчићу а други гаји белгијску расу и налази се у Штаковцу. Пастувско Станиште смештено је у Курјеву. Рејон ове Ергеле обухвата Хрватску, и већи део Славоније.

4) Државна Ергела у Горажди — Босна гаји коње арапске крви за потребе наших брдских крајева. Њен је рејон Босна, Херцеговина и рна Гора са Санцаком. Ова је Ергела постојала и пре рата, али су сва

њена грла била растурена по разним установама, а од грађевина су остале само зидане. По ослобођењу ергелска су грла прикупљена и многе зграде оправљене и Ергела је поново отворена указом од 27. XI 1920. године.

За подизање коњарства на територији Словеначке постоји државна ждробчарна на Селу при Љубљани. Пре рата ова је ждробчарна била као неки одељак главне ждробчарне и као таква подчињена војној Управи. По ослобођењу она је знатно повећана преузимањем од аустријске републике свију пепињијера, који су припали нашој Краљевини. Поред пастува који се налазе у приватној нези, ждробчарна је установила у 1924. г. још осам Пастувских Станица за опасивање народних кобила. Ова ће се ждробчарна ускоро придодати Државној Ергели у Станчињу.

Као што је напоменуто сточарство у Јужној Србији је на врло ниском ступњу. Ради његовог побољшања основано је Пастувско Станиште у Душанову код Скопља, које данас представља лепу установу. Преко ове се раздају пастуви, бикови, овце и свиње сточарима из Јужне Србије, а и сам завод располаже са добрим запатима коња арапске расе, говеди планинскога соја, оваца и свиња. Ово станиште чини саставни део Ергеле у Љубичеву и из њега има да се развије и створи државна Ергела за потребе Јужне Србије. Ергела ће поред пастува држати и остале гране приплодне стоке, те ће на тај начин бити као нека централна институција и главни орган за спровођење акције Министарства Пољопривреде и Вода у тпледу унапређења сточарства у тамошњим крајевима.

У Далмацији смо по евакуацији II зоне примили од Талијана државно имање. *Врана*. Ово имање је врло подесно за сточарство, културу пиринча, памука и повртарства. На имању ће се гајити коњи арапске расе. Тамо је сада премештено и Пастувско Станиште из Сиња. Поред коњарства гаје се и остале врсте стоке: говеда, свиње и овце. Живинарство, пчеларство и свиларство могу се такође са успехом развијати. Ово имање има једно је еро од 3.002 хектара на коме се уређује рационално гајење риба, те ће и ова грана имати великог значаја по околно становништво.

Природно је, да Државне Ергеле немогу још да подмирују потпуне потребе народа у приплодним коњским грлима. Срећом, поред државних, у земљи постоји и неколико приватних ергела и то у крајевима, где је коњарство напредно и развијено, те се ипак удовољава потребама одгојивача и допуњује рад државних ергела на унапређењу коњарства.

Од приватних ергела најважније су:

1) *Ергела Др. Гедона Дунђерског у Чебу (Бачка)*. Ова Ергела одгајује приплодна пунокрвна и полукрвна грла енглеска а поре тога коње тешког типа белгиско-арденске расе. Ергела има око 140 грла.

2) *Ергела г. Ђоке Дунђерског у Бачкој*:

I Ергела „Кулпин“ у којој се гаје приплодна грла америчких касача којих има 70 и полукрвних енглеских грла око 15 на броју;

II Ергела „Камендин“ где се гаје пунокрвна и полукрвна приплодна грла енглеске расе којих има око 150.

3) *Ергела г-ђе Олге Јовановић — Хајдучица — Банат* одгајује полукрвна приплодна грла енглеске расе којих има око 82.

4) *Ергела грофа Рудолфа Елца из Вуковара*:

I Ергела „Липовача“ гаји приплодна грла липицанска, пунокрвна и полукрвна енглеска и полукрвна арапске расе, којих има око 82.

II Ергела „Грабово“ гаји само приплодна грла нониус типа прво-класне вредности, којих има око 260 грла.

5) Ергела Кнеза Одоскалџија — Илок гаји пунокрвна и полукрвна приплодна арапске расе и броји око 60 грла.

6) Ергела Јулија Лелбаха „Зобнатица“ Топола — Бачка гаји пунокрвне и полукрвне пастуве и кобиле енглеске расе, којих има око 200.

7) Ергела грофа Ивана Драшковића „Зидина Пуста“ гаји пастуве и кобиле липицанске и тешке белгијске расе и броји око 100 грла.

Осим поменутих приватних ергела, постоји још неколико мањег значаја, но које ипак располажу врло добрим приплодним материјалом.

Унапређењу земаљског коњарства доприноси знатно и приватна иницијатива наших Кола Јахача, која раде на одобрењу најбољих приплодних грла, на награђивању и подстреквању одгајивача на такмичење и производњу бољег материјала.

ОВЧАРИ СА БАЧИЈА У ЈУЖНОЈ СРБИЈИ.

Најзад ваља поменути, да Министарство Пољопривреде и Вода приређује с времена на време изложбе коња и осталих врста стоке у појединим одгајивачким центрима и са задовољством се може констатовати, да је интересовање одгајивача за ове изложбе веома велико.

Говедарство, свињарство и овчарство.

Као што је већ поменуто, државне ергеле гаје поред приплодних коња и друге врсте приплодне стоке, али је њихов главни задатак да држе добре пепинијере коња. За унапређење говедарства, свињарства и овчарства предузет је читав низ мера, које се могу свести на следеће: старање о одређивању и фиксирању раса и сојева, стварање запатних центара, оснивање сточарских завода и станица, лиценцирање и премирање запатних грла, оснивање одгајивачких и млекарских удружења и задруга, прире-

ђивање изложба, пропагирање култура биљака и увођење пореклописних књига.

По ослобођењу готово највећа је пажња обраћана на попуњавање великих празнина и повећање затеченог броја стоке, што је урађено са многог успеха. Ускоро затим осетила се је потреба за радом на поправци квалитета стоке. За ову сврху била су потребна у првом реду добра мушка приплодна грла: бикови, нерастови и овнови. Стога је Министарство откупило приличан велики број приплодних грла у земљи, а у последње време и на страни. Ова су распоређена делом по државним заводима а делом по приватним одгајивачима и задругама.

Ради оцене постигнутих резултата на побољшању стоке и да би се одгајивачима дао подстрек за даљи рад, заведене су изложбе сточних грла и сточних производа за узорне одгајиваче. За награђивање изложене стоке и живине, поред награде у новцу, предвиђене су и награде у семену пићних биљака, да би се на тај начин распрострло гајење ових, јер се зна, да напредно сточарство зависи у првом реду од исхране стоке.

За ширење стручног знања из сточарства основане су две сталне и три привремене сточне станице. Задатак ових је: да држе добре пепинијере стоке; да поучавају околне сточаре рационалном сточарењу; да врше прераду сточних производа и да раде на оснивању сточарских задруга у својој околини. За сада су сточне станице основане у крајевима, где је сточарство највише заостало. Доцније ће се приступити оснивању таквих станица и у другим крајевима.

Сталне сточне станице.

1) *Сточна станица у Ливну.* На станици су заступљене све пољопривредне гране. Од приплодне стоке гаје се: говеда, коњи, овце, свиње и козе. Говеда су випталске и монтафонске расе, коњи арапски пунокрвни и полукрвни, липицански пунокрвни, домаћи брдски, укрштени са арапским и домаћи посавски; овце домаће, полукрвне бороденке и каракул; свиње јокширске и немачке оплемене; козе чистокрвне ангорске расе.

2) *Сточна станица у Гацком.* У овој станици гаје се: говеда монтафонске расе, коњи арапске, овце пештерске и каракул., козе ангорске.

Поред сталних сточних станица основане су и три привремене сточне станице у Сјеници, Плевљу и Златибору. Ове су станице мала угледна добра, на којима се сточари могу уверити у свако доба о користи рационалног сточарства и добити упутства за своје усавршавање у сточарству. Њихов је задатак да припреме терен за оснивање сточарских удружења и задруга и када својим радом припреме курзисте за вођење ове установе, онда се станица предаје сточарском удружењу на самостално руковање под надзором Министарства Пољопривреде.

Рибарство. Наша земља је веома богата рекама и језеерима у којима живе разноврсне рибе, те стога има веома повољне услове за развијање ове гране. Вештачко гајење риба је још у почетној фази. За сада има неколико вештачких рибњака, створених приватном иницијативом, од којих су највећи и најзначајнији: вештачки рибњаци у Ечки (Банат) у Пољани (Славонија) у Кончаници (Славонија) и у Нашицама (Славонија).

Свиларство. Свиларство је такође веома важна грана наше пољо-

Преглед стања свиларства по покрајинама

Покрајина	у го- дини	Број општи- на	Број одга- јивача	Раздата јаја у кгр.	Произведено сир. свилен. мехурака
Војводина	1920	193	2.281	89.500	58.345.—
	1921	200	9.518	162.525	153.202.—
	1922	240	16.803	330.550	292.208.—
	1923	259	13.655	297.141	223.179.—
	1924	318	21.999	392.325	339.216.60
	1925	318	22.136	346.787	369.429.—
Северна Србија	1920	68	610	15.750	9.823.—
	1921	62	620	22.500	9.376.—
	1922	55	550	23.000	6.317.—
	1923	110	1.568	24.000	20.464.—
	1924	116	3.590	56.000	66.033.—
	1925	449	8.110	162.500	118.000.—
Јужна Србија	1920	21	2.443	95.875	143.377.—
	1921	21	1.697	120.250	199.630.—
	1922	21	3.762	139.250	227.300.—
	1923	21	3.766	175.700	338.716.—
	1924	56	6.252	237.275	428.713.—
	1925	20	3.620	191.825	306.360.—
Хрватска и Славон.	1920	102	847	12.284	7.031.60
	1921	126	1.013	12.890	13.046.—
	1922	298	3.331	44.610	51.761.80
	1923	358	4.745	92.097	91.340.60
	1924	445	6.933	123.075	123.143.—
	1925	434	8.317	125.162	156.195.—
Далмација	1920	2	223	1.125	1.520.—
	1921	3	369	1.125	1.787.—
	1922	13	631	4.071	8.651.70
	1923	23	1.230	5.700	16.657.—
	1924	23	976	9.575	13.362.—
	1925	14	1.000	6.275	30.530.—
Босна, Херцеговина и Црна Гора	1920	7	53	сопстве-	795.—
	1921	7	58	но семе	928.—
	1922	9	63	„	1.134.—
	1923	24	144	4.004	2.963.—
	1924	23	50	2.525	781.—
	1925	18	171	0.125	1.507.—
Укупно у целој Краљевини СХС.	1920	393	6.457	214.534	220.900.60
	1921	419	13.275	319.230	377.969.—
	1922	636	25.120	541.472	587.372.50
	1923	795	25.108	598.638	693.319.60
	1924	989	59.800	820.775	980.948.60
	1925	1.253	43.354	832.674	982.621.—

привреде и индустрије. Оно је доста развијено а има и услова да се још јаче развије. Климатски услови за гајење свилобуба повољни су у свима покрајинама Краљевине, изузев Словенију. За сада је најнапредније у Војводини и у Јужној Србији.

ВИНОГРАДАРСТВО И ВОЋАРСТВО.

Укупна површина земљишта под виноградима у Краљевини износи 166.786 ха, што чини 1.47% од њене обрађене или 0.67% од укупне површине земљишта. Највише је заступљено виноградарство у Далмацији са 4.02% од укупне обрађене површине, затим у Словеначкој са 2.77% па у Војводини са 1.72%.

Укупан принос у хл. вина износи око 4,500.000, али се на жалост због разних околности, а највише зог заштитних царина, из наше земље извози један незнатан део од произведеног вина, једва до 30.000 хл. Остатак вина попије се у земљи, тако да годишње на једног становника дође око 35 л. вина.

Узев у обзир производњу вина у Француској и Италији, ова количина вина није велика, нарочито неће бити велика кад његова правилна подела на све произвођачке крајеве буде омогућена железничким везама, које су до сада недостајале, а које се сада раде или су већ израђене.

Виноградарство како се види из предњих цифара и сада представља једну важну грану пољске привреде у нашој Краљевини, нарочито у појединим крајевима, али с обзиром на то да има све и најбоље услове за развиће виноградарства: поднебље, положаје и земљиште, оно још има да се развија.

Према статистичким податцима за 1923. г. под виноградима а по покрајинама биле су ове површине:

ПОКРАЈИНА	ХЕКТАРА		ХЕКТАРА		
	На америчкој подлози	На домаћој лози	Укупно	Укупно вина	са 1 хект.
Србија Север. Област	24.413.74	3.383.68	27.797.42	770.455	27.72
Србија Јужна Област	41.16	8.517.68	8.558.84	110.375	12.90
Хрватска	34.710.—	6.760.—	41.470.—	1,156.534	27.89
Босна и Херцегов. ...	42.—	4.120.—	4.162.—	113.640	27.30
Војводина	16.126.59	13.129.54	29.256.13	797.385	27.26
Словеначка	19.793.08	1.040.05	20.833.13	418.973	20.11
Далмација	25.690.47	8.457.—	34.147.47	1,037.291	30.38
Црна Гора	116.01	444.60	560.61	9.569	17.06
Свега ...	120.933.05	45.852.55	166.785.60	4,414.222	26.47

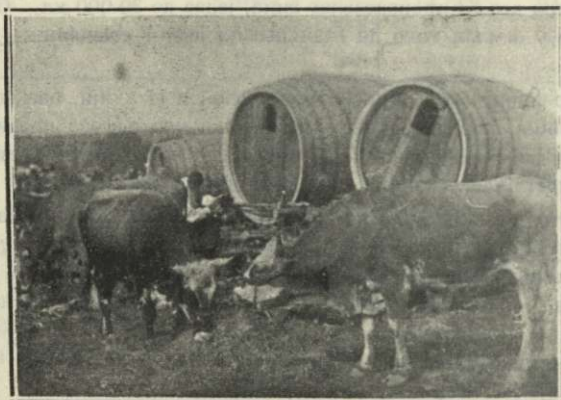
Из предњег се види: да је највише подигнуто винограда на подлози америчке лозе у Хрватској, затим у Србији (Северна Област) па у Далмацији, Словеначкој и Војводини. А најмање у Србији (Јужна Област), затим у Босни и Херцеговини и најзад Црној Гори.

Пошто су погодбе за успевање лозе у Јужној Србији ванредне, па и у Босни и Херцеговини, где такође местимично постоје одлични услови

за успевање лозе (нарочито у Херцеговини) и најзад Црној Гори, то је државна управа омадх по ослобођењу, предузела потребне мере, да се од филоксере пропади виногради, по тим крајевима, што пре подигну и обнове на америчкој подлози. У тој цели, а ради производње и раздавања народу лозног материјала, основана су два државна лозна расадника у Јужној Србији и то у Скопљу и Кавадару, два у Босни и Херцеговини (Љубушка и Бијељина) и два у Црној Гори (Данилов Град и Вир Пазар). Ти су расадници, с обзиром на њихову површину, већ у стању да потпуно снабдевају винограде својих области потребном лозом.

Вина највише производи Хрватска, затим Далмација па Војводина, Србија (Северна Област) и Словеначка.

Најбоља вина производе се у Херцеговини, Далмацији и Словеначкој, где су услови за винарство врло добри. По осталим покрајинама, ма да

се добија грождје одличног квалитета, још се не могу производити квалитетна вина. Ово стога, што виноградари по тим покрајинама још не располажу ни довољним знањем из винарства, нити потребним техничким средствима за то.

СПРЕМАЊЕ БАЧВИ ЗА БЕРБУ ГРОЖЂА.

Од страних сората грождја за бело вино,

скоро по свима покрајинама гаје се ове: Рајнски Ризлинг, Бургундац, бели, Бели Траминац, Совињон, Семијон, Талијански Ризлинг, Зелени Силванац, Мословинац, Шасла Бела и т. д.

За црно вино од страних сората гаје се: Црни Бургундац, Португизац, Каберне Фран, Каберне Совињон, Сен Лорен, Мускат Хамбург и т. д.

Као најглавније домаће сорте, за бело вино, у Краљевини, ове су: Крупна Белина; Ситна Белина; Багина, Пловдина, Подбел, Зеленика, Жилавка, Кркошија, Жута, Бисерка, Сланкаменка, Динка, Куртеланка, Богдануша, Краљевина, Липовина, Смедеревка, Бели Дренак.

За црно вино гаје се ове најважније домаће сорте:

Скадарка, Прокупац, Зачинак, Модра Франкиња, Црна Кавка, Блатина, Пловка, Пашиб, Нинђуша, Осiona, Плавац, Браничевка, Косовина, Вранац и т. д. У циљу проучавања сората винове лозе, после рата обновљени су и изнова подигнути у виноградарским крајевима сортиментски виногради од најважнијих домаћих и страних сората лозе.

Вина за извоз у иностранство, по виноградарским крајевима, највише се производе у Крајини (Источна Србија), Жупи (центар Србије),

смедеревској околини (северна Србија), Фрушкој Гори, Вршцу, Белој Цркви (Војводини), Мостарској околини (Херцеговина), Далмацији целој са острвима, Мариборској и Џељској околини (Словенацка), Осјечкој и Даруварској околини (Хрватска).

На регулисању питања винске трговине, како унутрашње тако и спољне предузете су потребне мере од стране Министарства Пољопривреде и Вода и од приватних установа и лица; тако се винарским продуцентима и трговцима од стране надлежних државних органа препоручује, а и они све виша настоје, да у промет пуштају само добро вино и по што јевтинијој пени.

Држава пак од своје стране:

1. настоји да законима о унапређењу виноградарства и винарства упуту правим путем развије ових двеју рентабилних грана пољске привреде;

2. ставља виноградарима на расположење из државних расадника по сниженој цени најбољи лозни материјал, сузбијајући ширење рђавих сората;

3. олакшава снабдевање виноградара винарским потребама;

4. помаже оснивање виноградарско-винарских задруга;

5. омогућава што бржи и јевтинији транспорт вина.

6. Пропагира путем јевних предавања и приређивања течајева унапређење виноградарства.

У погледу спољне винске трговине, до сада имамо регулисане трговинске односе са Чехо-Словачком, Италијом, донекле са Пољском, а са Аустријом преговори су у току.

Са Чехо-Словачком имамо споразум за извоз 110.000 хектолитара вина у бурадима и 10.000 хектолитара вина у флашама. Увозна царина од 210 чехословачких круна на 100 л. вина у бурадима, и 487.50 чехословачких круна од 100 л. вина у флашама.

Са Италијом имамо уговор по коме је само лековитим и дезертним италијанским винама омогућен увоз у нашу земљу.

Са Пољском имамо уговор по коме наша вина, као и италијанска и француска уживају 50% попуста од увозне царине, која важи за државе које са Пољском немају нарочити уговор.

Најзад са Аустријом водимо сада трговинске преговоре.

Као што је поменуто, извоз наших вина је слаб. Али је увоз страних вина у нашу земљу још слабији и не износи за прво полугође ове године ни 20.000 кг. у вредности око 500.000 динара.

Садашње стање винске трговине у земљи је следеће:

У Србији: трговина доста добра; вино од 8—11% продаје се по 7—10 динара литар.

У Војводини: врло се мале количине вина продају. У Вршцу и Белој Цркви плаћају се бела вина са равница, која су јачине 8—10% по 5—6 дин. литар, а брдска вина од 10—11% по 6—7 дин. литар.

У Барањи вино постоји 7—7.50 дин. литар, а боља вина продају се по 8—10 дин. литар. Фина брдска вина са 13% алкохола продају се по 15 дин. литар.

У Хрватској промет с вином је живахан, и ако је још локалне природе. Просечна цена вина креће се од 8—10 дин. литар, а из Далмације се тамо довози вино по 4 до 6 дин. литар.

У Словеначкој, цена обичних вина креће се од 6—7.50 дин. литар, а боља 7.50 до 9 динара литар.

У Далмацији се вина продају на велико по 21 до 26 динара од степена алкохола; а у малим количинама 7 до 10 динара литар. Црна вина јевтинија су. Бела вина имају потрошњу, док се црна вина мање траже.

Установе, које раде на унапређењу виноградарства.

За производњу потребног лозног материјала, који се издаје народу по умереној цени (а и бесплатно) у циљу подизања нових винограда на плози америчке лозе, држава има ове установе:

У Србији (северна и јужна област)	8	расад. на пов.	144	ха.
„ Војводини	1	„ „ „	11	„
„ Црној Гори	2	„ „ „	20	„
„ Босни и Херцеговини	2	„ „ „	11	„
„ Далмацији	4	„ „ „	47	„
„ Хрватској	7	„ „ „	35	„
„ Словеначкој	10	„ „ „	55	„

Свега ... 34 расад. на пов. 323 х.

Производња лозе у 1923. години по овим државним лозним расадницама била је ова:

а) Северна и Јужна Србија

зрелих калемова комада	142.176
прпорака америчке лозе	195.649
резница америчке лозе	3,276.100

б) Војводина

резница америчке лозе комада	44.100
------------------------------	--------

(Расадник у Војводини основан је прошле године)

в) Црна Гора

зрелих калемова комада	23.000
резница америчке лозе	42.000

г) Босна и Херцеговина

зрелих калемова комада	5.116
прпорака америчке лозе	1.825
резница америчке лозе	610.626

д) Далмација

резница америчке лозе	613.500
-----------------------	---------

ђ) Хрватска и Славонија

зрелих калемова комада	43.000
прпорака амер. лозе	70.000
резница амер. лозе	721.000

е) Словеначка

зрелих калемова комада	21.000
прпорака америчке лозе	62.000
резница америчке лозе	1,060.000

Свега је у целој земљи произведено у току 1923. године и то:

зрих калемоа комада	273.549
прпорака амер. лозе комада	329.474
резница амер. лозе комада	6,365.326

Вредност овога лоз. материјала, према сниженим ценама, по којима се лоза издаје, износи око 1,380.000 динара.

По овим расадницима сваке године приређују се курсеви, ради обуке сеоских младића у калемљењу, сађењу и у нези лозе и у винарству. У току 1923. године свршило је курс 544 младића. Курсеви трају по 8—10 дана.

Поред тога, приређују се предавања из виноградарства и винарства. На тим предавањима у 1923. год. било је више од 1000 слушалаца.

Приватна иницијатива на обнављању виноградарства јако је ангажована. У току 1923. године 54 приватна лица добила су дозволу за оснивање својих приватних расадника. Ово у духу прописа закона о обнављању и унапређењу виноградарства и правилника за извршење истог закона. Сваки приватни лозни расадник мора имати најмање 1 хектар површине под матичњаком америчке лозе, а сваки сопственик приватног расадника мора бити довољно стручан за вођење тога посла.

БЕРБА ГРОЖЂА У СРБИЈИ.

Производња лозног материјала, нарочито зрих калемоа, по приватним лозним расадницима велика је и она све више расте. Ти су расадници под строгом државном контролом.

На унапређењу винарства и анализи произведених вина раде Енолошке Станице. Таквих станица по једну има: Србија, Хрватска, Словеначка и Далмација.

У циљу обнове и унапређења виноградарства на правилној основи, израђен и од скупштине изгласан је „Закон о обнављању и унапређењу виноградарства“, а израђени и уведени су у живот и Правилници за његово извршење и то: Правилник за извршење закона о обнављању и унапређењу виноградарства и Правилник за Енолошке Станице. Законом и правилницима тачно су прописане дужности и права особља лозних расадника и Енолошких Станица. У опште, они својим прописима обезбеђују и регулишу правилну функцију свих државних и приватних расадника,

као и Енолошких Станица, у погледу обнављања и унапређења виноградарства и винарства.

По поменутом закону, у свима најважнијим виноградарским областима и крајевима, постављају се путни наставници за виноградарство и винарство. То су школована и стручна лица. Њих сада има у: Србији два, у Војводини два, у Далмацији два, у Словеначкој два, у Црној Гори два.

Дужност је њихова да већи део времена и то у сезони обављања радова путују по својим областима и народ обучавају и упућују на савременији и рационалнији рад, као и да испитују околности и прилике у својим крајевима и предузимају мере да се виноградарима и винарима помаже а потешкоће, где их има, уклањају.

Да би се произведено вино у земљи, у погледу квалитета, подигло на достојну вину и могло бити сигуран артикал у извозној винској трговини, у изради је закон о вину, који ће бити једнак за целу земљу, а који ће обухватити све потребне мере за побољшање квалитета вина и одржање истог. Он ће обухватити и потребне стручне органе за његово примењивање. Тај ће закон бити поднет Скупштини у кратком року.

Стање воћарства.

Из приложеног прегледа види се да Србија (северна и јужна област) има највише засађених шљива, крушака и ораха, зашто се има на првом месту благодарити установи самоуправних среских воћних расадника, који у осталим крајевима наше проширене Отаџбине не постоје, изузев Јужне Србије.

Као што се из прегледа види највећма је заостало воћарство у Јужној Србији, те су предузете нарочите мере од стране Министарства за унапређење те гране пољске привреде, јер су ту услови за успевање воћа веома повољни и што се наводњавањем постиже нарочито крупноћа и квалитет шљива, јабука и др. воћа, а које се на тржиштима добро плаћа.

Најбоље суве шљиве добијају се из Северне Србије и Босне а делимично и из Јужне Србије, као и домаће сорте јабука. У Словеначкој пак и делом у Хрватској и Славонији гаје се стране одомаћене сорте јабука и крушака, које дају врло добре резултате.

Исто тако у Босни добива се већа количина сувих крушака а у Далмацији сувих вишања и јужног воћа.

У Словеначкој производи се и већа количина јабуковаче врло доброг квалитета.

Увоз и извоз воћа.

	У В О З				И З В О З			
	Количина килограма		Вредност Динара		Количина килограма		Вредност Динара	
	1921.	1922.	1921.	1922.	1921.	1922.	1921.	1922.
Воће	471.800	224.088	748.155	792.107	47.48355	43334467	108.720.299	236.901.071
Јужно воће . . .	10882469	6.135.447	34860756	34616071	96.408	126.578	1.097.242	1.583.708
Укупно воћа	11354278	6.453.535	35608911	35408178	47144763	43461045	169.817.471	238.484.779

Као што се из предњег прегледа види вредност извоза далеко премаша вредност увоза воћа, а то се још очитије испољава ако се увоз и извоз

воћа упореди са укупним увозом и извозом; тако је за 1921. годину вредност увоза воћа у динарима била само 0.9 од укупне вредности увоза, док вредност извоза воћа представља 7% од укупног извоза. Од овога процента највећи део (6%) пада на суве шљиве, а остало на свеже воће и пекмез.

Свеже воће већим делом увози се из Италије, а Румуније, а јужно воће из Грчке и Италије.

Извоз се пак овако креће: свеже грожђе извози се највише у Ријеку, па у Чехословачку; свеже јабуке и крушке у Италију, Грчку и Аустрију; суве шљиве у Немачку (15,000.000) кгр., Аустрију и Италију (по 7,000.000 кгр.), Мађарску (3,000.000), Француску и Швајцарску (по 2,500.000), Холандију и Грчку (по 600.000 кгр.).

За унапређење воћарства постоји закон, који је ступио у живот 3. Јула 1898. године. По овоме закону сви су срезови обавезни, да установе по један воћни расадник у величини најмање од 5 хектара.

ПЕЧЕЊЕ РАКИЈЕ У СРБИЈИ.

Расадници су својина срезова, о чијем се издржавању они сами старају. Стручно особље поставља Министарство Пољопривреде и Вода над чијим радом води стручни надзор, и њихове плате падају на терет државе,

Овај закон до сада је проширен на Србију (Северну и Јужну Област), а прошириће се са потребним изменама и на остале области.

Таквих основаних расадника има до сада 114.

Задатак је ових расадника да производе и народу раздају по сниженој цени или бесплатно и то: воћне саднице, калемове лозе, резнице америчке лозе, разно семе воћа и поврћа, дрвеће и шибље, приплодну стоку и др.

Производња у овим расадницима била је у току 1923. године ова:

1) воћних младица	...	727.760 ком.
2) четинара	...	8.122 „

П р е

Из кога се види према званичним подацима за 1923 годину, број принос од једног дрвета у килограму као и целокупан при

Редни број	ПОКРАЈИНЕ	Број дрвета	ПРИНОС		Број дрвета	ПРИНОС		Број дрвета
			Укупно	са једног дрвета		Укупно	са једног дрвета	
		Шљива	метр. цент.	кг.	Јабuka	метр. цент.	кг.	Крушака
1	Србија (сев.обл.)	32,776.617	5,399.505	16.5	1,770.355	453.295	15.6	1,160.312
2	Србија (јуж. обл.)	1,133.411	300.703	26.5	185.661	111.538	60.1	152.965
3	Хрватска	8,296.643	1,522.226	18.4	1,457.689	323.178	22.2	730.242
4	Босна	12,371.758	1,547.440	12.6	751.785	217.926	28.9	637.443
5	Војводина	344.130	42.211	12.2	352.371	62.349	17.7	132.683
6	Словеначка	1,140.250	99.126	8.7	2,519.307	196.174	7.8	552.683
7	Далмација	49.071	2.790	5.7	43.371	2.927	6.8	28.814
8	Црна Гора	156.503	22.641	14.5	15.914	3.093	19.4	22.663
Свега ...		56,268.383	8,936.642	15.9	7,096.453	1,370.570	19.4	3,417.805

3) дрвећа и шибља 2.666 „

4) багрема, гледичије и др. 268.380 „

Укупно: ... 1,006.982 ком.

Окалемљених садница било је 109.806 ком.

Произведено је лозе у току 1923. год. и то:

1) резница америчке лозе 1,914.801 ком.

2) прпорака 23.242 „

3) калемова 118.635 „

На основу закона о унапређењу воћарства по овим расадницима, ради обуке сеоских младића у калемљену, сађењу и нези воћа и лозе приређују се петодневни курсеви.

У току 1923. године свршило је курс 1063 младића, који су окалемили у расадницима 73.000 ком. воћних младица и 150.000 к. америчке лозе.

Сем самоуправних среских расадника постоје у Босни и Херцеговини државни воћни расадници у Модричу и Коњицу, а у току 1923. год. основана су таква два расадника у Приједору и Дервенти.

У Црној Гори постоји један воћни, и два лозна и воћна расадника. У Хрватској и Далмацији постоје по два лозна и воћна расадника, а у Словеначкој 4 воћна расадника. Сем тога у Стону је основан један маслинарски расадник.

Да би се ови расадници, који су већим делом ратом уништени, што пре обновили, Министарство им је издало бесплатно у току 1923. и 1924. године 383 кг. воћног семена и 243.000 воћних младица, као и око 30 кг. четинарског семена.

За подизање сортиментских воћњака у јужној области Србије произведен је сортимент воћних садница код Винодељско-Воћарске Школе у Букову (Неготин) и у току 1923. год. издато је бесплатно расадницима 3085 ком. воћних садница јабука, крушака, дуња, мушмула и др.

За што рационалније сушење шљива подигнуте су сушнице о државном трошку система Др. В. Стојковића код пољопривредних установа,

Г Л Е Д

дрвета и то: шљива, јабука, крушака, ораха, кестења и смокве нос у метарск. центи по покрајини свака за себе и укупно.

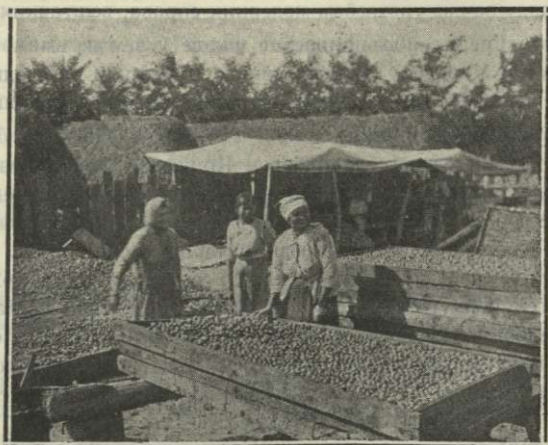
ПРИНОС			ПРИНОЗ			ПРИНОС			ПРИНОС		
Укупно	са једног дрвета	Број дрвета	Укупно	са једног дрвета	Број дрвета	Укупно	са једног дрвета	Број дрвета	Укупно	са једног дрвета	Број дрвета
метр. цент.	кг.	Ораха	метр. цент.	кг.	Кестена	метр. цент.	кг.	Смокве	метр. цент.	кг.	
244.921	21.1	625.987	129.132	20.7	700	170	24.7	—	—	—	—
78.344	51.2	71.861	20.228	28.1	87.115	33.249	38.8	21.374	4.543	21.4	—
135.683	18.5	477.941	78.3811	6.42	81.8863	9.5201	14.1	82.054	6.586	8.1	—
219.147	34.4	146.782	24.095	16.4	51.545	8.296	16.1	5.300	1.166	22.1	—
21.597	16.3	111.030	16.721	15.1	—	—	—	—	—	—	—
110.471	20.8	196.725	17.631	—	—	—	—	—	—	—	—
1.682	5.8	30.304	2.317	7.8	2.175	692	31.3	498.806	54.912	11.1	—
3.939	17.4	9.663	1.196	12.4	3.129	440	14.2	89.204	9.911	11.1	—
815.784	23.9	1.670.293	289.745	17.3	426.550	82.359	19.3	696.738	77.148	11.1	—

а у воћарским местима и то: Белом Пољу, Лозници, Царевом Селу, Даниловом Граду, Модричу, Ужицу, Марибору, Ваљеву, Ариљу, Качулицама, и Б. Сушница код Земљорадничких Задруга у Босни.

Приликом подизања сушница одржали су државни средски економи популарна предавања за народ о подизању сушница, а с јесени о берби шљива и рационалном сушењу шљива.

Да би се народ упознао са бољим начином прераде воћа у току 1923. год. набављене су потребне справе и прибор и отпочето са оснивањем малих прерадионица за воће код пољопривредне школе у држ. расаднику у Краљеву, Шапцу, Битољу, Скопљу и Јагодини.

У току 1922. и 23. године извршени су огледи на маслињацима у Далмацији против маслинове мушице, и одржани курсеви из маслинарства и том приликом издате су разне награде из прихода Државне Класне Лутрије.

ПРИБИРАЊЕ ШЉИВА ЗА СУШЕЊЕ (МАЧВА).

За приређивање пољопривредних изложба (воћарско-виноградарских у току 1922-23. године) у разним местима издата је државна помоћ у 86.000 динара.

На овим изложбама проучавана је помолошка вредност појединих сората воћа и утврђене су сорте економско-трговачког значаја а које ће се размножавати у средским воћним расадницима и државним пољопривредним установама ради раздавања народу.

У циљу бржег оснивања средских воћних расадника у границама јужне области Србије, издата им је ванредна државна помоћ у току 1924. године у суми од 248.000.— динара а која је распоређена на 25 средских расадника.

Постоји закон о уништавању штетних животиња и биљака, о зашћивању корисних животиња, као и правилник за његово извршење.

Све установе и сви органи у земљи, који раде на унапређењу виноградарства, винарства, воћарства и преради воћа, стоје под надзором своје централе: Одељења за Виноградарство и Воћарство Министарства Пољоприврде и и Вода. Ово Одељење дели се на два одсека: Одсек за виноградарство и винарство и Одсек за воћарство и прераду воћа. На челу Одељења је начелник, а на челу Одсека су шефови са потребним особљем.

ПОЉОПРИВРЕДНА НАСТАВА.

Пољопривредна настава код нас је у главном тројака: 1. вишешколска на пољопривредним факултетима; 2. средње школска; 3. и нижа пољопривредна настава. Поред ње постоје и пољопривредни курсеви и практичне пољопривредне школе.

I

Средње пољопривредне школе имају да спреме и образују пољопривредни подмладак, који ће се са успехом моћи да води послове на мањим и средњим имањима. Да се стара о увећању земљорадничке производње, да примењује у пољопривреди начела савремене науке, спроводи техничку обраду земље употребом модерних справа, вештачких гнојива и т. д.

Средње пољопривредне школе у земљи имамо: у Ваљеву, Крижевцима и Марибору. Све три школе, с обзиром на средину у којој се налазе, па и пољопривредне гране дотичне области у неколико варирају типично од: сточарско-ратарског ка виноделско-воћарском типу.

Две од њих, Марибор и Крижевац, постоје уз ниже пољопривредне школе, а свога имања има само средња пољопривредна школа у Ваљеву. Све три су школе за сада екстерне, ма да су законом предвиђени интернати. У Ваљеву ће бити основан интернат понајраније. Младићи са свршена четири разреда гимназије, или са свршеном нижом пољопривредном школом путем конкурса улазе у ове школе, овде једни настављају своје пољопривредно образовање, а други, долазећи из гимназије, улазе у познавање пољопривредне науке, образујући се заједнички за доцнији пољопривредни рад у народу. Ученици се пријављују директно школским управама најдаље до 10 септембра сваке године.

II

Ниже пољопривредне школе, образују сеоску децу да доцније наоружани теориским и практичним знањем из пољопривредних грана, могу рационално обрађивати своју земљу и примером указивати околини користи од примене науке у пољопривреди. Као и користи од држања боље расе

стоке, и у опште рационалне земљорадње доприносећи економском подизању села и сељака а тиме и повећању националног богатства.

Нижих пољопривредних школа имамо у свима покрајинама наше државе. Али њихов број ни из далека није довољан да прими сву сеоску децу ради пољопривредног образовања. Нижих пољопривредних школа имамо 18 у нашој земљи које раде. Само 9 од њих су потпуне са ђацима свију разреда. У Битољу постоји нижа пољопр. школа која је одпочела рад са ђацима у 1923—24 школској години.

Све ниже пољопривредне школе, према крају у коме се налазе и типу, можемо поделити на три врсте: ниже пољопривредне школе *синеодељско-воћарског типа*: У Букову, Вршцу, Марибору, Грму, Илоку и Св. Јурају. Ниже пољопривредне школе *ратарско-сточарског типа* (претежно ратарске): У Шапцу, Ади, Главици, Пожези, Бања-Луци, Ћуприји, Алексинцу и Битољу. Ниже пољопривредне школе *сточарско-ратарског типа* (претежно сточарске): У Краљеву и Крижевцима; у Новом Саду постоји Градинарско Цвећарска школа.

У школу се ступа по свршеној основној школи. Школовање траје две и по године. Припремни течај почиње 1. марта а завршава се крајем августа исте године. Редовни први разред почињу ученици 1. октобра а завршавају исти разред крајем августа. Школски одмор је за време септембра месеца. Ученици су обавезни становати у заводу (интернату). Они могу бити приватни или државни питомци. За упис у ове школе молбе се подносе непосредно школској управи. Уз молбу приложити: сведочанство о свршеној основној школи, крштеницу, уверење о владању ако ученик не долази директно из школе, и обавезу родитеља, потврђену од среске власти, да ће се старати о издржавању ученика.

III

Практичних пољопривредних школа има две: у Зајечару и Пожаревцу. Ове школе имају за циљ: да сеоска младеж научи у њима практичну пољопривреду. Школовање траје две године. Школско уређење је интернатско.

IV

Специјалне пољопривредне школе, са нарочитом обрађеном једном граном пољске привреде, долазе одмах за нижим, и ако за шире народне слојеве имају веће важности. У Ливну и Љубљани одржавају се млекарски течајеви. Овакве школе тек су у оснивању.

V

Домаћичке школе. У Петрињу, Госпићу и Божјаковини постоје сталне домаћичке школе, у којима се непрекидно одржавају курсеви за сеоске домаћице.

Постоји једна покретна домаћичка школа Министарства Пољопривреде и Вода. Она се сели из места у место, где је позову и где има услова за одржање тромесечног курса, за сеоске девојке ради учења кувања, паметног искоришћавања намирнице за људску исхрану и општег домаћинства. Њоме руководи једна наставница која је у исто време и управитељица те покретне домаћичке школе, и уз припомоћ још једне помоћнице изводе сва практична предавања и радове који су потребни једној сеоској домаћици.

RAZVITAK ZADRUGARSTVA U DRŽAVI S. H. S.

Napisao Dr. Ljudevit Prohaska.

Mnogi naši kulturni radnici, koji stoje u većoj distanci od zemljoradnje i od zadrugarstva, tvrde, da jugoslovenska narodna psiha ima naročitu dispoziciju za kolektivističko-solidarnu akciju.

Analizirajući narodnu psihi, oni vide ovu pojavu pre svega u ekonomsko-rodbinskim grupacijama „kućnih zadruga“, gde mnoge generacije ostaju u ekonomskom zajedništvu i ako je više generacija zajedničkih ascendenata izumrlo. Pa i tamo gde je ekonomska forma „kućnih zadruga“ nestala i ustupila mesto individualnom gazdinstvu, još uvek se nailazi na rodbinske i narodne običaje, koji pokazuju, da kolektivističko-solidaristička crta narodne psihe nije sasvim izbledela nego da živi i dalje i ako u drugim novijim formama.

Po ovim analizama „zadružna“ se crta sačuvala u terminologiji, u narodnom igranju (plesu) u muzici i u drugim različitim pojavama društvenog života.

Ne ulazeći u kontrolu ovih analiza ipak se može sasvim objektivno ustvrditi ovo:

Jugoslovenski narod velikom je većinom do nedavna živeo u rodbinsko-zadružnoj formi, a veliki deo naroda još danas živi u ovoj rodbinskoj kolektivnoj formi. Dispozicija (sklonost) naše narodne psihe za zadružnu ekonomiju usled malog istorijskog razmaka između bivše i sadašnje ekonomske forme, jača je nego dispozicija drugih naroda, gde je ova forma takođe u prošlosti prevladala no istorijski je razmak do sadašnje individualističke forme mnogo veći.

Kulturni radnici koji su u bližim odnosima sa zemljoradnjom i zadrugarstvom, istražuju ovo pitanje mnogo egzaktnijim metodama.

Po njihovoj analizi zadružnog pokreta u zemljama države S. H. S. ovi su uzroci najviše uticali, da se je (zadrugarstvo relativno naglo i uspešni širilo:

Maloposednički — zemljoradnički karakter zemalja države S. H. S.

Zadrugarstvo je za intenzifikaciju proizvodnje malih poseda od veće važnosti nego za intenzifikaciju velikih poseda. Od 12.017.323 stanovnika preko 80% živi od zanimanja poljoprivredom. I ako teritorija države S. H. S. iznosi 24.884.922 hektara, ipak je ova teritorija agrarno prenaseljena maloposednicima. U većini slučajeva nastala je agrarna prenaseljenost nekih krajeva zbog prevelikoga umnoženja seljačkih familija, i slabe mogućnosti prehrane prekobrojnih članova familije intenzivnijom proizvodnjom ili privredom u drugim granama.

Zadrugarstvo je pomoglo maloposednicima u pogledu intenzifikacije, a gde to nije bilo dovoljno, pomoglo je i u stvaranju novih privrednih mogućnosti.

Kao Sir Horace Plunkett, tako je i otac srpskog zadrugarstva M i h a i l o A v r a m o v i ć postavio tri „betters“ za intenzifikaciju zemljoradnje putem zadrugarstva. Tri su glavna sredstva za poboljšanje zemljoradnje: zaštita zemljoradnika od seoskog zelenaštva, pribavljanje zemljoradniku svih modernih sredstava za obradivanje zemlje, i osposobljenje zemljo-

radnika za konkurenciju na pijaci zemljoradničkih proizvoda. U Sloveniji najzapadnijem i gorskom delu države SHS., bilo je usled većega nedostatka obradive zemlje potrebno, da se za zemljoradnika nađe i druga privreda, u kućnoj ili opštoj zadružnoj industriji.

U svim zemljama države SHS., a naročito u jugoslovenskim zemljama bivše Austro-Ugarske Monarhije, mali posednik je vrlo teško ili nikako do-lazio do pravilnog zemljoradničkog kredita.

U privilegovanim hipotekarnim bankama u bivšoj Austro-Ugarskoj Monarhiji, pa i u Upravi Fondova Kr. Srbije, uslovi za uzimanje kredita bili su takvi, da su više koristili veleposednicima i gradskim staležima nego seoskim maloposednicima. Previsoka je bila najmanja suma kredita, pre-skupi su bili troškovi procene i drugih uslova za dobavljanje kredita. Sem toga, ove su banke bile predaleko od seljačke sredine.

Otuda je seljak bio primoran da uzima kredit kod seoskih zelenaša, ili malih provincijalnih zelenaških banaka.

Zelenaški kredit nije mogao mnogo koristiti intenzifikaciji zemljo-radnje. On je ne samo apsorbovao svu rentu maloposedničke zemljoradnje, nego je šta više delimično eksproprijisao i zemljoradničku svojinu.

Ovakav kredit prirodno nije bio sposoban da služi intenzifikaciji zem-ljoradnje, nego je služio za prehranu u nerodnim godinama ili elementarnim nesrećama, tako da je seljak ostao na istom nivou intenzivnosti svoje proiz-vodnje.

Posebnom zadružnom anketom, g. M. Avramović je ispitao „standard“ (of life) srpskih zemljoradnika i stepen njihove intenzivnosti proizvodnje. Ova se je anketa odnosila na 800 seljačkih gazdinstva u Srbiji, i donela ove rezultate:

80% seljačkih gazdinstva nisu imala onoliko oruđa za rad, koliko je njihova radna snaga zahtevala: tu se podrazumeva da nisu imali dosta: ili stoke, ili oruđa, ili drugog radnog kapitala.

Od ovih 80% moglo je samo 15% da dobije zemlju pod zakup, i da bar tako nađe zaposlenje za prekobrojne radne ruke.

Preko 60% gazdinstva ima tako mali dohodak, da ne može prehraniti svu familiju, nego je potrebno da se traži posao i van gazdinstva.

Da je stanje maloposednika u Hrvatskoj i Slavoniji bilo vrlo slično, pokazuje statistika g. M a h n i k a, po kojoj su zadrugari uzimali preko 30% zadružnoga kredita za otplatu starih dugova, a preko 33% za kupovanje zemlje.

U jugoslovenskim zemljama bivše Austro-Ugarske Monarhije, gde je hipotekarno zaduživanje zemljoradničkih poseda bilo slobodno, razvio se menični kredit sa hipotekarnim osiguranjem, koji je davao poveriocu simul-tano sve sigurnosti i koristi, a zadružnom seljaku sve terete kratkoročnoga i dugoročnoga kredita.

U Srbiji, gde je hipotekarno zaduživanje bilo ograničeno, razvilo se bezbroj forma seoskog zelenaštva. Glavna je forma bila prodaja zelenih plo-dova. No bilo je i fingiranih kupovanja, kojima su bili maskirani preveliki profiti poverioca.

Kod ovakvoga stanja maloposednika, nije čudo da se u državi SHS. najpre i najviše razvilo kreditno zadrugarstvo. Najviše je uticao sistem

Rajfajzenov, manje Šulce-Deličev. Od 4862 zadruga u god. 1922 bilo je 2649, t. j. 55% kreditnih zadruga.

Ove kreditne zadruge bavile su se većinom sem davanjem kredita i zadružnim nabavkama poljoprivrednih mašina, oruđa, i drugih potrebitina proizvodnje.

Tako je na pr. Glavni Savez Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Beogradu za trideset godina opstanka svojih kreditnih zadruga, dao svojim zadrugarima ukupno preko 120.000.000 dinara zajma, a uz to uneo u njihova gazdinstva preko 100.000 komada čeličnih plugova, i nekoliko desetina milijuna drugih sprava.

Slične su rezultate imali i drugi zadružni savezi u državi.

Uz ovakvo podizanje intenzivnosti zemljoradnje putem zadrugarstva podigla se i pijačna sposobnost zemljoradnika.

Po anketi g. Mihajla Avramovića pijačna je sposobnost srpskoga zemljoradnika bila ova:

Zemljoradnici od svojih proizvoda	troše sami	ili prodaju
— 1 ha	89. %	11. %
1— 2 „	81. %	19. %
2— 5 „	80. %	20. %
5—10 „	79. %	21. %
10—15 „	78. %	22. %
15—30 „	74. %	26. %
30—50 „	68.5%	31.5%
50—70 „	59. %	41. %

Ovi brojevi dovoljno pokazuju nedostajanje intenzivnosti zemljoradnje, jer intenzivno gazdinstvo može na istim površinama tri i više puta toliko doneti na pijacu nego što samo gazdinstvo troši (na pr. u Švajcarskoj).

G. A v r a m o v i ć smatra da je za osposobljenje zemljoradnika za pijačnu proizvodnju putem zadrugarstva potreban izvestan stepen pijačne konjunktore t. j. razvitka komunikacija. U Srbiji su se zemljoradničke zadruge razvile oko većih konsumnih centara, sa boljim prometnim sredstvima, naročito u blizini Smedereva, Kragujevca, Požarevca i Beograda.

Slično je bilo i u Hrvatskoj i Slavoniji. Tamo su centri zadrugarstva bili: Zagreb, Križevci, Koprivnica, Belovar, Osijek, Vukovar, Zemun i t. d.

Sem onih ekonomskih poticaja za razvitak zadrugarstva bilo je, u jugoslovenskim zemljama van Kr. Srbije, i nacionalnih poticaja za razvitak zadrugarstva.

Narodna inteligencija u zemljama bivše Austro-Ugarske Monarhije upotrebila je zadrugarstvo i za ekonomsku odbranu naroda od najezde germanizacije i mađarizacije.

Opasnost je najviše pretila zbog prezaduživanja zemljoradnika. Najpre su patrioti u Slovenačkoj uočili korist ekonomske odbrane putem zadrugarstva, jer su tamo i svi ostali uslovi za razvitak zadrugarstva bili razvijeni. U Sloveniji je već god. 1855 postala prva zadruga; no pravi razvitak zadrugarstva datira od osnivanja Zadružnog Saveza (Zadružna Zveza) u Celju god. 1883. Za njeno osnivanje velikih zasluga imaju braća V o š n j a k i D r. D e č k o. Od velike je nacionalne važnosti bilo i osnivanje Zadruž-

nog Saveza (Zadružna Sveza) u Ljubljani god 1899. Za osnivanje i uspešni rad ovoga Saveza imao je vrlo velikih zasluga D r. J a n e z K r e k.

U Hrvatskoj su podobnosti zadrugarstva za nacionalnu odbranu najpre uvidele i potpomagale dve patriotske banke u Zagrebu.

Radi odbrane hrvatskih elemenata počela je patriotska inteligencija u Zagrebu već god. 1892, sa osnivanjem „hrvatskih seljačkih zadruga“. God. 1902 uzete su ove zadruge (39 na broju) pod zaštitu patriotske „Poljoprivredne Banke“ u Zagrebu. (Docije je zadrugarstvo odeljeno od upliva ove banke, te je osnivanjem Središnjeg Saveza Hrvatskih Seljačkih Zadruga u Zagrebu postojalo sasvim samostalno).

Program „Poljoprivredne Banke“ u Zagrebu za nacionalnu odbranu imao je dve glavne tačke:

1) Kratkoročnim zadružnim kreditom podizati intenzivnost seljačke proizvodnje i čuvati ga od zelenaškog, meničnog i neproaktivnog zaduživanja.

2) Kolonizacijom stvarati nova seljačka gazdinstva na zemljištu veleposednika koje se parceliše.

Prva je zadaća odlično uspjela, jer je bila u uskoj vezi sa zadrugarstvom. Druga zadaća nije bila u vezi sa zadrugarstvom, već je bila zasebna akcija „Poljoprivredne Banke“, i ova je zadaća vrlo slabo uspjela. Drugi zadružni savez u Zagrebu (Savez Srpskih Zemljoradničkih Zadruga) umeo je sličnu zadaću da poveže sa zadrugarstvom, pa je, kako ćemo docije opistai, imao vrlo dobre uspehe.

Iseljavanje Srba i Hrvata u Ameriku i druge industrijske zemlje iz Hrvatske, Slavonije i Vojvodine, raslo je paralelno sa prirodnim snaženjem naroda. Progresivna „glad za zemljom“ prekobrojnih seljačkih radnih ruku proizvela je veliko poskupljivanje zemlje, jer je tražnja zemlje bila prevelika. To je veleposednike u vrlo gusto naseljenim krajevima (na pr. u Varaždinskoj Županiji) nagnalo da parcelišu svoje veleposede, tražeći za parcele preterane zelenaške cene. Zelenaštvo sa zemljom i kreditom teralo je Srbe i Hrvate u Ameriku, da tamo zarade novac za kupovanje skupe zemlje u domovini i za otplatu zelenaških dugova.

Iseljavanje iz Hrvatske i Slavonije bilo je poslednjih osam godina pre rata ovoliko:

Godine	Iselilo se ukupno	Od ovoga broja u Ameriku
1906	24.726	21.823
1907	25.493	22.828
1908	5.045	2.830
1909	13.441	11.389
1910	16.104	13.925
1911	8.215	6.456
1912	15.979	14.239
1913	13.999	12.679

Iseljavalo se dakle svake godine prosečno 15.000 zdravih radnih sila, većinom zemljoradnika. Od broja iseljenika jedva se jedna petina vraćala natrag u domovinu, i to često porušenog zdravlja. Od iseljenika dolazilo je godišnje oko pedeset milijuna kruna u domovinu za kupovanje zemlje i otplatu dugova. Uzevši u obzir demoralisanje familije, (jer su žene ostale

većinom kod kuće same, a muž je bio bez žene u Americi), zatim propadanje zdravlja iseljenika, zatim vrlo mali procenat povratka iseljenika, patriotski su krugovi tražili načine, kako da prekobrojne seljačke radne ruke snabdu zemljom u domovini i tako spreče prekomerno iseljavanje.

Kolonizacija „Poljodelske Banke“ nije uspjela, jer nije bila zadružno organizovana. Kolonisti su morali platiti za zemlju preveliku početnu sumu novaca, prevelike kamate pa je rok otplaćivanja bio prekratak. Uz to nije bilo zadružno stručnoga vodstva i upućivanja kolonista.

Drugu, vrlo uspešnu metodu je upotrebio Savez Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Zagrebu. (Ovaj se Savez oslanjao na patriotsku Srpsku Banku u Zagrebu). On je osnivao, u Vojvodini i u Sremu, „zakupničke zemljoradničke zadruge“, te ovim putem pre svega odstranio zelenaške posredničke zakupnike veleposedničke zemlje. Zemlja je dakle najpre od zadruge solidarno uzimana u zakup, uz jemstvo Saveza, i onda individualno obrađivana od zadrugara. Savez je od ove zakupljene zemlje zadržavao izvesne komplekse da služi zadrugarima zakupnicima kao uzorno gazdinstvo. Stručnjak na uzornom delu zakupa bio je ujedno i savetnik i učitelj za napredno obrađivanje zakupljene zemlje. Uz to su bili propisani: plodored, redovito gnojenje stajskim i veštačkim đubretom i sadenje leguminoza. Kadgod bi ovakav veleposed došao do parcelacije, obično su ga otkupljivali zakupnici zadrugari. I ako se zakupljeni veleposed nije parcelisao, zadrugari su naprednim obrađivanjem zakupničke zemlje toliko zasluživali, da su mogli u blizini kupovati koju drugu zemlju. Ovaj sistem zakupničkih zadruga održao se do današnjeg dana, i zadržao svoje odlično dejstvo.

Ove nacionalne akcije zadrugarstva bile su od naročitoga dejstva u Vojvodini i Sremu, gde su jugoslovenska plemena živela izmešana sa Nemcima i Mađarima. Mađarska je država u prvom redu potpomagala naseljavanje Mađara, a u drugom redu Nemaca. Invazija tuđih elemenata u jugoslovenske krajeve kretala se od Severa na Jug. Najviše su se useljavali Nemci, koji su mađaronski osećali. Mađara se manje uselilo, jer su Mađari u bivšoj Mađarskoj u opšte bili u manjini, te su zauzeli sve državne službe i t. zv. inteligentna zvanja. Mađarski proletarijat živio je po gradovima. Mađari zemljoradnici većinom su održavali sistem „dvoje dece“, da bi zemlja ostala na okupu i da bi se sačuvalo bogatstvo familije. Zato kolonizacija po osnovi mađarskoga ministra Daranya nikada nije uspjela, jer nije mogla da pronađe sposobne Mađare za kolonizaciju.

Mnogo je veća opasnost pretila jugoslovenskim plemenima u Vojvodini i u Hrvatskoj i Slavoniji od t. zv. „Središnjih Zemaljskih Zadruga“ sa centralom u Budapešti, koje su zadruge uvedene zakonom člankom XXIII od god. 1898. Ove su zadruge imale mađarizatorsku tendenciju. Išle su za tim, da pomažu invaziju tuđinaca u jugoslovenske krajeve, i da privuku i pomadare same jugoslovenske elemente. Kolika je bila njihova opasnost za nacionalno zadrugarstvo vidi se po tome, što je za vreme od 15 godina (t. j. od god. 1913) osnovano samo u Hrvatskoj i Slavoniji 2127 veresijskih zadruga. U isto vreme imali su nacionalni savezi samo 658 zadruga. Nacionalne su zadruge bile prave zadruge, i ideološki i organizacijski jače nego mađarizatorske veresijske zadruge. Ipak je opasnost pretila za nacionalne zadruge, jer je Budimpeštanska centrala svoje veresijske zadruge snabdevala obilnim kreditom. Posle rata došle su ove mađarizatorske zadruge u našim kraje-

vima pod likvidaciju. Prošle godine su ponovo oživljene, no istovremeno preorijentisane u nacionalnom smeru.

Slovenački zadrugari preneli su svoju nacionalnu zadrugnu akciju već god. 1904 i u Dalmaciju. Od njih osnovane zadruge spojile su se docnije sa novim, zasebnim dalmatinskim Zadružnim Savezom, koji je osnovan 1907 u Splitu.

U Bosni i Hercegovini su pre Svetskoga Rata bili još feudalni odnosi te i zadrugarstvo nije imalo mnogo izgleda da se snažno širi. Još 1910 god. bilo je od ukupnih 1.890.000 stanovnika 444.894 seljaka sasvim, a 205.745 delimično, pod gospodarstvom 56.642 feudalna, većinom muslimanska vlasnika. Ovaj feudalni odnos je bio velika zapreka intenzifikaciji zemljoradnje, jer seljak nije bio sasvim slobodan u gazdovanju, niti je imao mnogo volje da provede melioracije na feudalnoj zemlji. Ipak su u Sarajevu postala dva zadrugna saveza, jedan srpski i jedan hrvatski, koji su pomagali zemljodnike kreditom i nabavkama.

Kako je bivša Austro-Ugarska Monarhija bila jedan konglomerat provincija, i kako su jugoslovenska plemena bila ne samo po pokrajinama nego većinom i politički podvojena, to su zadrugni savezi u ovim pokrajinama stvarani na plemenskoj osnovi. Posle rata, kada su se ove provincije ujedinile sa Srbijom, započelo je spajanje nekih saveza u jedan veći. Tako su se srpski zemljoradnički savezi u Zagrebu i u Dubrovniku spojili sa Glavnim Savezom Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Beogradu. Vrlo je verovatno, da će vremenom doći i do drugih fuzija.

Najzad su za razvitak zadrugarstva bili od uticaja: propaganda inteligencije, naklonost države, državni zakoni i olakšice.

Da nije bilo propagande inteligencije nebi ni došlo do razvitka zadrugarstva u tako rano doba, kad je još oko 70% zemljoradnika bilo analfabeta. Propaganda je pre svega osvojila patriotsku inteligenciju i državne merodavne činioce. Ipak, ova prijateljska raspoloženost inteligencije nije bila dovoljna da se stvore zemljoradničke zadruge. Trebalo je i oduševljenih pojedinaca koji bi pošli u narod i tamo sami lično proveli zadrugne organizacije.

U pogledu zakonskih olakšica najviše je za zadrugarstvo učinila bivša Kr. Srbija. Srbijanski Zadružni Zakon iz god. 1908 smatra se jednim od najboljih zadrugnih zakona svih država u kojima se širilo zadrugarstvo. Ovaj je zakon postavio stroga merila, šta se može smatrati pravim zemljoradničkim i zanatskim zadrugarstvom; koncentrisao zadrugarstvo pod strogu reviziju; izradio pravni položaj zadrugnih organizacija i dao u opšte poreske olakšice. Srpski Savez i njegove zemljoradničke zadruge, bili su oslobođeni svih poreza na rad, kapital i promet. Ove poreske olakšice su posle Svetskoga Rata proširene na sve ostale pokrajine države SHS. budžetskim zakonom od god. 1923 čl. 262.

Za ovo izjednačenje zakonskih olakšica za zadrugarstvo cele države SHS. najveća zasluga pripada Glavnom Zadružnom Savezu u Kr. Srba, Hrvata i Slovenaca u Beogradu, koji je osnovan posle rata kao centrala svega zadrugarstva. Ovaj je Savez izradio i dva nova nacrtu za zadrugni zakon. Sem toga Glavni Savez daje mišljenje o zakonskim osnovama poljoprivrednog ili opšteg nacionalno-ekonomskoga zna-

čaja, kad god to državne vlasti zatraže; vrši anketu po najvažnijim zadružnim i zemljoradničkim pitanjima, i podnosi predstavlke merodavnim činionicima. Glavni Savez ima i vrhovnu reviziju onih pokrajinskih saveza koji su njegovi članovi; zastupa ih u državi i van države, ne dirajući u poslovnu autonomiju nijednoga zadružnoga saveza.

A. U Glavni Zadružni Savez SHS. Beograd spadaju ovi zadružni savezi kao članovi:

1. Glavni Savez Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Beogradu, osnovan 1897 god., brojao je 1582 zadruge, i to po vrstama: kreditne 801; nabavilačke 721; produktne: magazinske zadruge 1; mlinarske zadruge 2; mlekarske zadruge 15; stočarske zadruge 1; vinogradarske zadruge 8; voćarske zadruge 2; pčelarske zadruge 2; ribarske zadruge 1; strojne (mašinske) zadruge 3; obrtničke pletarske (mašinske) zadruge 1; podsavezi 24.

Broj zadrugara sakupljenih u zadrugama iznosio je 137.040, vlastiti kapital (udeli i pričuve) din. 13,625.000.—, stanje uložaka na štednju Din. 23,300.000.— od kojeg iznosa je izdato zajmova članovima Din. 19,625.000.— a Din. 4,720.000.— uloženo je u Savez. Robno poslovanje Din. 4,500.000.—, a celokupni promet Din. 678,300.000.—.

Savez Zdravstvenih Zadruga Beograd pripada, putem članstva, Glavnom Savezu Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Beogradu.

Saveza Zdravstvenih Zadruga osnovan je 1921 godine, i brojao uskoro je 15 zdravstvenih zadruga sa 5537 zadrugara. — Vlastiti kapital Din. 590.000.— stanje uložaka Din. 150.000.—; kredita članovima Din. 90.000.—; promet sa robom Din. 210.000.— i celokupni promet Din. 15,675.000.—.

II. Zadružna Zveza Ljubljana, osnovana 1899 godine, broji 511 zadruga sa 113.995 zadrugara. Po vrstama te su zadruge: kreditne zadruge 271; nabavilačke 82; mlekarske 26; stočarske 3; konjarske 4; pašničke 2; vinogradarske 3; zadruge za gojidbu loze; 1; strojne (mašinske) 2; zadružne elektrane 14; stanbene 7; gospodarske 5; obrtničke: 3; cipe-larske 3; krojačke 1; stolarske i drvoobrtne 8; železo-obrtne 1; bačvanske 1; sitarske 1; zadružne tiskare 1; društva 13; podsavezi 2.

Vlastiti kapital Din. 3,350.000.—, uloga na štednju Din. 135.500.00.—, od kojeg je iznosa na zajmove Din. 35, 750.000.— a Din. 78,700.000.— uloženo u Savez. Celokupni promet je bio Din. 1,850.950.000.—.

Robno poslovanje je preneseno na specijalnu zadružnu ustanovu: „Gospodarska Zveza u Ljubljani“, koja je osnovana 1900 godine, a broji 104 zadruga i 1929 fizičkih lica. Prometnog kapitala ima ovaj savez Din. 30.000.000.—; robno poslovanje iznosi Din. 119,250.000.—, a celokupni promet Din. 548.900.000.—.

Zadružna Zveza u Ljubljani osnovala je 1920 godine svoju Zadružnu Gospodarsku Banku u Ljubljani kao dioničarsko društvo u kojoj pretežan uticaj ima zadrugarstvo, Dioničarska glavnica: Din. 12,000.000.—; pričuve: Din. 3,300.000.—; uloga na štednju Din. 23,150.000.—; poverioci: Din. 117,760.000.—; blagajna: Din. 3,780.000.—; menice u portfelju Din. 1,810.000. vrednosni papiri: Din. 7,100.000.—; dužnici: Din. 13 8,950.000.—; nepo-

kretnosti i nameštaj: Din. 6,500.000.—; čista dobit: Din. 1,950.000.—; banka ima 9 podružnica.

III. Savez Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Zagrebu, osnovan 1898 godine, broji 424 kreditne zadruge, sa 29.240 zadrugara. Ovaj se je savez spojio posle rata sa Glavnim Savezom Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Beogradu. Vlastiti kapital: Din. 325.000.—; uloga na štednju: Din. 3,125.000.—; krediti zadrugarima: Din. 2,125.000.—; uloga u savezu: Din. 1,520.000.—; promet sa robom: Din. 2,250.000.— i celokupni promet: Din. 150.450.000.—.

IV. Središni Savez Hrvatskih Seljačkih Zadruga u Zagrebu, osnovan 1918 godine broji 343 zadruga, sa 50.662 zadrugara. Po vrstama zadruga ima: kreditnih 338; nabavljačkih 1; mlekar-skih 1; vinogradarskih 1; podsavezi 2.

Vlastiti kapital: Din. 660.000.—; stanje uloga: Din. 8,590.000.—; zajmova članovima: Din. 4,425.000.—; uloga kod saveza: Din. 4,500.000.—; robno poslovanje: Din. 51,250.000.—; celokupni promet: Din. 214,690.000.—. Putem Središnjeg Saveza pripada Glavna Zadruga u Zagrebu, matrica hrvatskih seljačkih gospodarskih zadruga, u članstvo Glavnog Zadrugarskog Saveza u kraljevini SHS. Ova je ustanova osnovana godine 1922, i broji 82 nabavljačke zadruge, sa 27.680 zadrugara i vlastitim kapitalom od Din. 105.000.—; robno poslovanje: Din. 4,650.000.—; celokupni promet Din. 41,175.000.—.

Ovaj savez ima vlastitu banku, koja je osnovana 1922 godine pod firmom: Hrvatska Seljačka Zadruga Banka, Zagreb, čiji je kapital u celosti u rukama zadrugarstva. — Dionička glavica iznosi Din. 8,000.000.—.

V. Hrvatsko Slavonsko Gospodarsko Društvo, kao središnja zadruga Zagreb, osnovano 1907. godine, broji 287 nabavljačkih zadruga i 551 fizičkih lica. — Broj zadrugara iznosi 114.310.—. Vlastiti kapital: Din. 1,110.000.—; stanje uložaka na štednju: 1,050.000.—; zajmova članovima: Din. 1,350.000.—; robno poslovanje: Din. 85,000.000.—; celokupni promet: Din. 538,070.000.—.

Ovo društvo ima vlastitu banku, osnovanu 1921 godine pod firmom „Središnja Privredna i Zadruga Banka Zagreb“ kao dioničarsko društvo; zadrugarstvo ima u ovoj pretežan upliv. Dionička glavica: Din. 10,000.000.— pričuvene zaklade: Din. 400.000.—; uložci na štednju: Din. 4,750.000.—; poverioci: Din. 11,100.000.—; blagajna: Din. 1,170.000.—; vrednosni papiri: Din. 750.000.—; menice u potfelju: Din. 28,300.000.—; dužnici: Din. 22,370.000 nepokretnosti i inventar: Din. 270.000.—; čista dobit: Din. 925.000.—. Banka ima 3 podružnice.

VI. Zadrugarski Savez Split, osnovan godine 1907, broji 255 zadruga, koje se po vrstama poslovanja dele na: kreditne 174; nabavljačke 27; mlinarske 1; vinogradarske 2; uljarske 12; ružmarinske 3; voćarske 1; pčelarske 1; ribarske 25; obrtničke: klesarske 2; zadrugne tiskare 2; razne obrtnice 5.

Broj zadrugara iznosi 57.214, sa vlastitim kapitalom: Din. 3,087.000.—; stanje uloga: Din. 31,250.000.—; zajmova članovima: Din. 15,100.00.—; uloga kod saveza: Din. 6,720.000.—; robno poslovanje: Din. 20,600.000.—; celokupni promet: Din. 455.200.000.—.

Ovaj savez ima vlastitu banku, pod firmom Zadruga Banka Split, osnovana 1920 godine kao dioničarsko društvo. — Dioničarski kapital je u

celosti u rukama zadrugara. Dioničarska glavnica: Din. 2,500.000.—; pričuve: Din. 150.000.—; uloži na štednju: Din. 5,100.000.—; poverioci: Din. 13,610.000.—; blagajna: Din. 150.000.—; vrednosni papiri: Din. 1,500.000.—; menice u portfelju: Din. 2,400.000.—; dužnici: Din. 17,500.000.—; nepokretnosti i inventar: Din. 1,000.000.—; čisti dobitak: Din. 130.000.—.

Banka ima 1 podružnicu.

VII. Hrvatsko Slavonsko Gospodarsko Društvo, kao središnja zadruga Osijek, osnovano godine 1911, broji 175 nabavljačkih zadruga i 213 fizičkih lica. Broj zadrugara je 36.608 sa vlastitim kapitalom od Din. 285.000.—; robno poslovanje: Din. 18,400.000.— celokupni promet: Din. 93,612.000.—.

VIII. Savez Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Sarajevu, osnovan 1912 godine, broji 219 kreditnih zadruga sa 10.020 zadrugara. — Vlastiti kapital: Din. 203.000.—; stanje uloga: Din. 1,970.000.—; zajmova članovima: Din. 1,625.000.—; uloga u savez: Din. 600.000.—; robno poslovanje: Din. 8,850.000.—; celokupni promet: Din. 54,250.000.—.

Ovaj savez ima vlastitu banku, pod firmom „Srpska Zadruga Banka Sarajevo“ osnovana 1922 godine kao dioničarsko društvo. Dionički kapital je u celosti u rukama zadrugarstva. Dioničarska glavnica: Din. 1,250.000.—; uloži na štednju: Din. 3,370.000.—; poverioci: Din. 590.000.—; blagajna: Din. 100.000.—; vrednosni papiri: Din. 1,500.000.—; dužnici: Din. 2,250.000.— čista dobit: Din. 170.000.—.

IX. Zadruga Zveza Celje, osnovana 1883 godine, broji 163 zadruga sa 37.819 zadrugara. Prema vrsti poslovanja bilo je: kreditnih zadruga 97; nabavljačkih 10; magacinskih za hmelj 1; mlekarskih 5; stočarskih 3; konjarskih 7; pašničkih 5; zadruga za izvoz jaja 1; vinogradarskih 2; združnih elektrana 8; stavbinskih 4; zdravstvenih 3; obrtničkih: cipelarskih 5; krojačkih 1; stolarskih 3; združnih tiskara 1; pletarskih 2; vodovodnih 1; raznih obrtničkih 3.

Vlastiti kapital: Din. 2,770.000.—; stanje uloga: Din. 70,550.000.—; zajmova članovima: Din. 65,350.000.—; uloga u savezu: Din. 7,200.000.—; robno poslovanje: Din. 7,325.000.—; celokupni promet: Din. 767,130.000.—.

X. Savez Hrvatskih Seljačkih Zadruga za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu, osnovan godine 1919, broji 86 kreditnih zadruga sa 31.820 zadrugara. Vlastiti kapital: Din. 150.000.—; stanje uloga: Din. 890.000.—; zajmova članovima: Din. 885.000.—; uloga u savezu: Din. 180.000.—; robno poslovanje: Din. 5,500.000.—; celokupni promet: Din. 51,750.000.—. Ovome Savezu učlanjen je „Savez Obrtničkih Zadruga za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu, osnovan godine 1921, koji broji 15 obrtničkih zadruga sa 4.305 članova. Po zadaći bile su zadruge: kreditne 5; nabavljačke 5; Mutabđinske 2; železoobrtne 1; cipelarske 3; vajarske 1.

XI. Zveza Slovenskih Zadruga u Ljubljani, osnovana 1907 godine, broji 83 zadruga sa 27.847 zadrugara. Po vrstama su bile zadruge: kreditne 33; nabavljačke 15; mlekarske 2; stočarske 1; pašničke 3; vinogradarske 2; združne dekretne 2; stavbinske 5; obrtničke: cipelarske 3; stolarske 1; železo obrtne 2; združne tiskare 8; klesarske 1; skladišne 2; bačvanske 1; vodovodne 1.

Vlastiti kapital: Din. 1,370. 000.—; stanje uloga: Din. 66,425.000.—; zajmova članovima: Din. 42, 300.000.—; uloga u savezu: Din. 4,810.000.—; celokupni promet: Din. 449,725.000.—; robno poslovanje je odvojeno od saveza i preneto na specijalnu zadružnu ustanovu „Ekonomsrednja Gospodarska Zadruga v Ljubljani, osnovana 1921 godine, sa prometnim kapitalom od Din. 600.000.—; robno poslovanje: Din. 16,700.000.—; i celokupni promet: Din. 73,570.000.—.

XII. Savez Srpskih Privrednih Zadruga na Primorju u Dubrovniku, osnovan 1904 godine, broji 58 zadruga sa 5.684 zadrugara. Po vrstama bile su zadruge: kreditne 53; uljarske 3; ribarske 2. — Vlastiti kapital: Din. 110.000.—; stanje uloga na štednju: Din. 1,850.000.—; zajmovi članovima: Din. 1,500.000.—; uloga kod saveza: Din. 190.000.—; celokupni promet: Din. 2,100.000.—. Ovaj se savez spojio sa Glavnim Zadružnim Savezom Srpskih Zemljoradničkih Zadruga u Beogradu.

XIII. Središnji Savez Jugosloveskih Seljačkih Zadruga u Sarajevu, osnovan 1921 godine, broji 42 kreditne zadruge sa 7.568 zadrugara. — Vlastiti kapital: Din. 50.000.—; stanje uložaka na štednju: Din. 415.000.—; krediti zadrugarima: Din. 340.000.—; promet sa robom: Din. 1,600.000.—; i celokupni promet: Din. 16,260.000.—.

XIV. Zadružna Sveza Zagreb, osnovana 1920 godine, broji 23 zadruge sa 8085 zadrugara. Po vrstama bile su zadruge: kreditne 14; nabavilačke 5; građevne 1; mlekarske 1; zadružne tiskare 2. — Vlastiti kapital: Din. 130.000.—; stanje uloga na štednju: Din. 710.000.—; zajmova članovima: Din. 425.000.—; uloga u savezu: Din. 675.000.—; robno poslovanje: Din. 750.000.—; celokupni promet: Din. 42,940.000.—.

XV. Zveza Gospodarskih Zadruga Ljubljana, osnovana godine 1920, broji 30 zadruga sa 22.113 zadrugara. Prema vrstama bile su zadruge: kreditne 7; nabavilačke 6; zadružne pekare 2; leso-obrtne 1; železobrtne 1; krojačke 3; cipelarske 1; stavbinske 6; zadružne tiskare 3. — Vlastiti kapital: Din. 2,820.000.—; stanje uložaka: Din. 7,750.000.—; zajmova članovima: Din. 1,700.000.—; celokupni promet: Din. 384,350.000.—.

Ovaj savez ima vlastitu banku pod firmom „Zadružna banka Ljubljana.“ osnovana kao dioničarsko društvo godine 1922, u kojoj ima zadrugarstvo pretežan upliv. Dioničarska Glavnica: Din. 125.000.—; ulošci na štednju: Din. 140.000.—; poverioci: Din. 1,400.000.—; blagajna: Din. 150.000.—; dužnici: Din. 2,500.000.—; čista dobit: Din. 120.000.—.

XVI. Agraria, Središnja Zemljoradnička Zadruga Novi Sad, osnovana 1922 godine, sa 32 zadruge i 1798 fizičkih osoba. — Prema vrstama bilo je 13 kreditnih i 19 nabavilačkih zadruga sa 7.578 zadrugara. — Stanje vlastitog kapitala: Din. 620.000.—; uloga na štednju: Din. 1,725.000.—; zajmova članovima: Din. 1,650.000.—; uloga u savezu: Din. 380.000.—; promet sa robom: Din. 7,870.000.—; celokupni promet Din. 39,120.000.—.

B. Savezi koji nisu članovi Glavnog Zadružnog Saveza u Kraljevini S. H. S. Beograd.

I. Savez Nabavilačkih Zadruga Državnih Službenika Beograd, osnovan na temelju specijalnog zakona 5. decembra 1921. godine, u godini 1922. broji 109 nabavilačkih zadruga sa

39.016 zadrugara. — Vlastiti kapital sastoji se iz udela članova, rezervnih fondova 10% obustava mesečne plate zadrugara i 1% obustava od sviju državnih nabavaka. Vlastiti kapital je iznosio: Din. 18,200.000.—; kredita: Din. 7,610.000.—; robno poslovanje: Din. 12,540.000.—; celokupni promet: Din. 240.000.000.—.

II. Savez seljačkih Veresijskih i štedovnih Zadruga Banjaluka, osnovan godine 1912, broji 9 kreditnih i 1 mlekarsku zadrugu sa 908 zadrugara. — Vlastiti kapital: Din. 20.000.—; stanje uloga: Din. 265.000.—; zajmova članovima: Din. 450.000.—; uloga u savezu: Din. 85.000.—; robno poslovanje: Din. 150.000.—; celokupni promet: Din. 5,825.000.—.

III. Banatski Savez Srpskih Zemljoradničkih Zadruga Veliki Bečkerek, osnovan 1922 godine, broji devet kreditnih zadruga sa 1.125 zadrugara, — Vlastiti kapital: Din. 40.000.—; uložaka na štednju: Din. 860.000.—; zajmova članovima: Din. 610.000.—; robno poslovanje: Din. 850.000.—; celokupni promet: Din. 2,730.000.—.

IV. Zadruga Bačkih Poljoprivrednika kao središnja zadruga Sombor, osnovana godine 1923, broji 24 nabavljačkih zadruga sa 3840 zadrugara. — Vlastiti kapital: Din. 180.000.—; stanje uložaka na štednju: Din. 250.000.—; zajmova članovima: Din. 140.000.—; robno poslovanje: Din. 3,400.000.—; celokupni promet: Din. 37,350.000.—.

V. Savez Proizvođačkih Zadruga Vukovar, osnovan godine 1922, broji 7 zadruga sa 380 zadrugara. Po vrstama bile su zadruge: nabavljačke 1; mlinarske 1; stočarske 1; konjarske 1; vinogradarske 1; semenarske 2. — Vlastiti kapital: Din. 425.000.—; robno poslovanje: Din. 13,400.000.—; celokupni promet: Din. 45,300.000.—.

VI. Savez Zemljoradničkih Zadruga u Crnoj Gori Podgorica, osnovan godine 1922, broji 50 zadruga. Kako je ovaj savez na početku svoga rada, nije bio u stanju poslati podatke.

Ako pregledamo stanje celokupnog zadrugarstva u kraljevini SHS. onda dolazimo do zaključka, da zadrugarstvo čini jedan važan faktor gospodarstva u državi.

Sledeći podatci prikazuju najbolje ovu činjenicu.

Broj saveza u državi iznosio je 72 koji su imali učlanjenih 4862 zadruga, sa 784.443 zadrugara. — Prema zadaći bilo je 2.649 kreditnih zadruga ili 55%, i 2.213 produktivnih zadruga dakle 45% od celokupnog broja.

Prema zaključnim računima godine 1922, savezi su pokazali sledeće stanje: — Vlastiti kapital: Din. 34,100.000.—; jemstvo: Din. 92,520.000.—; stanje uloga u savezima: Din. 92,700.000.—; stanje kredita zadrugama: Din. 89,240.000.—; stanje kredita kojega su savezi crpeli iz novčanih zavoda: Din. 56,150.000.—; robno poslovanje: Din. 371,320.000.—; celokupni promet: Din. 2,744.160.000.—; Robno poslovanje obuhvatalo je u godini 1922. 8168 vagona gospodarskih potreba i namirnica, 112.661 komada strojeva i oruđa 1,220.000 komada, 1750 sanduka razne robe, 64.050 m. tkanine i 19.885 pari cipela. Gospodarske potrebe i namirnice dele se po vrstama: žita 1552 vagona, semena 24 vagona, stočne hrane 526 vagona, veštačka gnojiva 401 vagona, modra galica i vinograsarske potrebe 345 vagona; životne namirnice 1696 vagona, specerajske robe 842 vagona i 2782 vagona lesa i drva. Ovde

smo prikazali stanje s a v e z a za godinu 1922, a statistički materijal z d r u g a je po izveštajima za godinu 1921. Prema tome je od 4862, kao celokupnog broja zadruga, izveštaje slalo 3656 zadruga; što znači 75% sviju zadruga. — Broj zadruga iznosio je 784.443 dakle prema broju stanovništva 6.41%. — U zadrugarstvu sakupljenih lica bilo je prema tome 3,788.370.—, ili 32.05%, pod predstavkom da porodica jednog zadrugara broji 5 lica. — Vlastiti kapital iznosio je: Din. 31,640.000.—; ulošci na štednju: 365.685.000.—; zajmovi članovima: Din. 195,970.000.—; uložci u savezima: Din. 105,129.000.—; krediti zadrugama od saveza: Din. 85,212.000.—; upravni troškovi: Din. 13,995.000.—; i celokupni promet: Din. 4,029.027.000.—. Prosečno dolazi:

	na jednu zadrugu	na jednog zadrugara
vlastiti kapital	Din. 6.878.—	Din. 42.—
uložaka na štednju	„ 79.497.—	„ 482.—
zajmova članovima	„ 42.602.—	„ 259.—
uloga kod saveza	„ 22,854.—	„ 139.—
kradita od saveza	„ 18.525.—	„ 112.—
upravni troškovi	„ 30.420.—	„ 19.—
celokupni promet	„ 875.876.—	„ 5316.—

Na jednu zadrugu dolazi prosečno 165 zadrugara, a jedna zadruga prema broju stanovništva na 2567 stanovnika.*)

Godina	Broj zadruga	Broj članova	Broj lica
1921	3656	784.443	3.788.370
1922	4862	1.051.129	4.029.027

*) Statističke podatke sastavio g. A. Čebular. Vidi: Cooperation in the Kingdom S.H.S. Zemun, 1924.

GLAVA V.

ŠUMARSTVO I RUDARSTVO.

ŠUMARSTVO.

1.) Opšti pregled šuma.

Računa se, da u celoj državi ima šuma oko 7,374.973 ha, što čini 30.3% celokupne površine. Uporedivši površinu šuma s površinom ostalih vrsta kulture dolazi se do zaključka, da ni jepna kultura ne zauzima tako veliki prostor. Tako n. pr. oranice zauzimaju 25.3%, pašnjaci 10.3%, livada 6.2%, a neplodno tlo 25.2%

Veći deo neplodnog tla predstavljaju goleti i krš, koji se po svojoj prirodi moraju ubrojati u apsolutnu šumsku zemlju. Tu je sav onaj primorski i dalmatinski krš, zatim u Crnoj Gori, Hercegovini i Makedoniji. Pretežni procent toga krša nastao je usled neracionalnog iskorišćavanja šuma, pa još i danas željno očekuje pošumljenje. Isti je slučaj i s mnogim pašnjacima, na kojima se opaža često tek po koje drvece, zadnji ostatak nekadašnjih šuma. Prema tome je procenat apsolutnog šumskog tla mnogo veći od onoga, što je gore naveden naprotiv opet i od šumom pokrite površine mora se odbiti izvestan deo na krš, goleti, bare, šikare i neplodno tlo. Koliki je taj procenat ne može se tačno utvrditi, jer premer šuma nije još izvršen po celoj državi. Tako u Srbiji i Crnoj Gori nije još proveden katastralni premer te se izkaz površine šuma temelji na okularnom propisu i procesu. U ostalim krajevima izvršen je do duše već ranije premer šuma, ali kasnije promene nisu rigorozno beležene, pa zato podaci o šumskoj površini mogu biti samo približni. Podaci su iz 1910 godine ili još raniji.

Današnja površina šumom pokritog zemljišta izgleda po pokrajinama od prilike ovako :

P O V R Š I N A	Ukupna površina	Državne šume	Kolek- tivne	Privat- ne
	ha	ha	ha	ha
Bosna i Hercegovina	2,513.475	1,900.336	—	613.139
Crna Gora	269.761	38.827	202.296	28.638
Dalmacija	335.723	5.660	203.858	126.205
Hrvatska i Slavonija	1,475.514	357.781	619.716	498.017
Srbija	1,450.000	800.000	860.000	360.000
Makedonija	570.000	1.494		
Slovenija	673.200	18.208	23.906	629.502
Vojvodina	76.000	62.000	7.800	17.500
Ukupno :	7,374.973	3,184.306	1,917.576	2,273.091

Šume nisu u pojedinim pokrajinama jednako gusto razredjene po površini. Najšumovitija je Bosna s 50% šumom obrasle površine, Slovenija s 43%, Hrvatska i Slovenija s 34%, Srbija s 31%. Najmanje šume ima Vojvodina (s 4.5%), Dalmacija, Hercegovina i Severna Srbija.

I po vlasništvu su šume nejednoliko zastupljene. Državnih šuma ima najviše u Bosni (75%) jer tamo još nisu izlučeni servituti. Najmanje ih je u Sloveniji (0.03%) i Dalmaciji (0.016%) gde su državne šume rasporedane ili uništene još u prošlim stoljećima. Isto tako vide se razni sistemi u pogledu opštinskih šuma. Tako u Sloveniji preteže sistem individualne podela, a druge je još kolektivni sistem. Nekoje kolektivne šume predstavljaju velike vrednosti te su dobro sačuvane i upravljane. Tako n. pr. šume imovnih opština u Hrvatskoj i Slavoniji (393.763 ha), koje su nastale otkupom servitutnih prava iz državnih šuma na mestima starih „graničarskih“ pukovnija. Druge, nastale otkupom servituta od vlastelinskih šuma (n. pr. zemljišne zajednice u Hrvatskoj i Slavoniji), nisu opravdale nade, koje su polagane u taj sistem, jer su te šume većim delom poharane. Nije bolje ni sa kolektivnim šumama u ostalim pokrajinama (seoske i opštinske u Srbiji, plemenske, seoske i opštinske u Crnoj Gori).

Privatne šume dele se na šume velikog, srednjeg i malog poseda. Malog i srednjeg poseda ima najviše u Sloveniji, gde je provedena individualna podela opštinskih šuma, te posed ispod 50 ha zauzima 70.9%, a u drugim pokrajinama ne dolazi mali individualni posed do većeg značaja. Veliki posed preteže u Hrvatskoj, gde iznad 5.000 k. j. ima 58% od ukupne šum. površine, u Sloveniji, gde iznad 1000 ha ima 17.3% i u Vojvodini, gde ima iznad 1000 ha 8.33%.

Po vrsti drveća ima najviše listača (oko 65%), četinaru oko 14%, a ostalo su mešovite šume. Četinaru je najviše u Sloveniji, gdje je 38—40% četinaru, 32—34% listača i 28—30% mešovitih šuma. Zatim ima mnogo četinaru u Bosni, zapadnoj Hrvatskoj, srednjoj i zapadnoj Srbiji. Najviše je smreke i jele. Bora ima odličnog kvaliteta u Bosni, inače ga ima u krševitim krajevima. Ariša ima u Sloveniji, gde se uzdiže do medje šumske vegetacije. Od listača je najviše bukve (u Srbiji oko 60% u Hrvatskoj i Slavoniji oko 45% u Bosni oko 35%) i ona je po svojoj mnogostrukoj upotrebi najvažnije drvo naših šuma. Po kvalitetu je najodličnija hrastovina, koja je naročito u Slavoniji postigla svetski glas. To su bile prastare šume velikih dimenzija, od kojih su danas zastupani tek ostaci; mlađe šume izvrnute su u novije vreme epidemiji sušenja, za koje se traži uzrok u medljici i gusenicama, što haraju u velikoj množini po tim šumama. Vrše se naučna istraživanja da se ustanovi pravi uzrok sušenja. Inače su od listača vredni spomena: jasen, javor (glasoviti „rebraš“ ili „djeverasti“ u Bosni i Gorskom Kotoru); brest i grab; u poplavnom terenu vrba, topola i joha; u toplim krajevima kesten i bagrem, dok u južnoj Makedoniji i u Primorju dolaze već i zastupnici palmetuma kako četinaru tako i lišćara (čempres, maslina, zimzelene listače i dr.).

Po vrsti gajenja najviše je visokih šuma (n. pr. u Bosni ih ima oko 60%, u Hrvatskoj 84%), te su najviše u rukama države i velikog privatnog poseda. Niske šume su ponajviše u posedu opština i malih posjednika. Naročita vrst šume su šikare, kojih ima u samoj Bosni oko 420.000 ha. To je nekadašnja visoka šuma, koja ne može da tera svoje izbojke iz panja usled neprestanog brštenja, kresanja brsta i seče drveta za ogrev.

U pogledu prirasta ne može se reći ništa tačno, pošto je nepoznata i sama tačna površina. U predelima, gde je pretežno crnogorica, postiže poprečni prirast 3—4 m³ po ha, a meko drvo u Vojvodini daje i do 10 m³ godišnjeg prirasta po ha. Drukčije je sa listačama, kod njih prirast dostiže jedva 2—2.5 m³ po ha. Uzevši u obzir, da ima još dosta prezrelih sastojina, gde je prirast često negativan, jer se više sašuši i sagnjili na starom drveću, nego li priraste na ostalom, to se može uzeti sa velikom verovatnošću, da prosečni godišnji prirast ne prelazi 10 mil. m³, ako se naime od ukupne površine šuma odbiju krševiti predeli, goleti, šikare i neplodno tlo.

2.) Iskorišćavanje šuma.

Kako za veliki deo šuma nije izveden još ni premer, to je prirodna posledica, da one nemaju svuda ni privrednih planova za njihovo iskorišćavanje i podizanje. To vredi naročito za šume u Srbiji, kako za državne tako i za privatne. U tom pogledu stoje mnogo bolje šume u ostalim krajevima, gde se gazdovanje sa šumama razvija po ustanovljenom privrednom planu. Takvi planovi sastavljeni su za državne šume u Hrvatskoj i Slavoniji, Sloveniji i Vojvodini, a većinom i u Bosni. Slabije stoje u tom pogledu komunalne šume, a najgore privatne, ma da ima i tu izuzetaka. Tako šume imovnih opština, nekih većih zem. zajednica u Hrvatskoj i Slavoniji kao i šume velikog poseda u Sloveniji, Hrvatskoj, Slavoniji i Vojvodini imaju većim delom privredne planove.

I ako nema potrošne statistike, to se ipak s pravom zaključuje, da se danas više seče nego li prirašćuje. Tome je uzrok već i u samoj starosti sastojina, koje su već odavna zrele za seču, a kakvih nalazimo još dosta u Bosni, Crnoj Gori, Srbiji i zap. Hrvatskoj. Dobra konjunktura i nedostatak privrednih planova iskorišćuju ovu starost sastojina, opravdavajući brzu seču bez obzira na prirast. Usled toga će jednom morati doći do nekog vakuma u iskorišćavanju. S druge opet strane uzrok je velikoj seči šuma i velika domaća potrošnja drveta, naročito u seoskim gospodarstvima. Tu još uvek vladaju otvorena ognjišta u mnogima krajevima države, a kuće, hambari, štale, plotovi, pojilišta i t. d. sve se to gradi još na mnogo mesta od drveta.

Najteže je u tom pogledu u onim šumama, koje su još opterećene servitutima (Bosna), gde je uništavanje šuma pašom, kradjom, oštećivanjem i požarom na dnevnom redu. Slično je i sa komunalnim šumama, dok su srazmerno najbolje konzervirane državne šume bez servituta, i individualne seljačke šume u Sloveniji. Šume velikog poseda osetljivo su stradale posle prevrata.

Nedostatak prometnih srestava u mnogim krajevima uzrok je, što je iskorišćavanje često vrlo ekstenzivno. Tako je stupanj intenzivnosti u zavisnosti od udaljenosti šuma od glavnih prometnih centara, te se može reći, da je iskorišćavanje najintenzivnije u šumama u blizini naselja i prometnih sredstava, a postepeno opada prema udaljenosti od njih.

Dalje na stupanj intenzivnosti upliviše i vrsta vlasništva. Kod privatnih šuma prevladjuje iskorišćavanje u vlastitoj režiji, koje je najintenzivnije kod malog posednika i onih preduzeća koja su uz svoje šume podigla razne instalacije za prerađu drveta.

U državnim šumama rad u režiji nije dosta raširen usled nedostatka personala, ukočene birokratske administracije i s tim skopčanih finansijskih

ŠUMSKO-INDUSTRIJSKO PREDUZEĆE DOBRLJIN — DRVAR A. D. (BOSNA).

propisa, a najzad i radi nedostatka sredstava za potrebne investicije. Tako je mestimice nastavljen od Austrije započeti sistem prodaje putem dugotrajnih ugovora, kod kojega sistema kupac drveta uzima velike komplekse šuma u eksploataciju te sam gradi prometna sredstva i vrši sve poslove oko seče, izrade i izvoza. Takvih većih ugovora ima preko 40 u Bosni, 3 u Srbiji i 3 u Hrvatskoj. Predratni ugovori promenjeni su sada u toliko, što je njihova najveća pogreška, fiksiranje obično vrlo niske takse za drvo, popravljena time, što je taksa sada zavisna od tržišne cene prodatih polufabrikata. Taksa je u

ugovoru izražena procentom prodajne cene poplupreradjevina, koji se procenat kreće od 10—18%. Druge brojne pogreške ovih ugovora (da *posle* eksploatacije ostaje državi samo „staro željezo“ od prometnih sredstava, da radnici nisu u zavisnosti od vlasnika šuma; da se ne može dovoljno zaštititi uzgojni momenat, jer kupac vidi jasno svoje interese) — što su se pokazale kod takvih ugovora u drugim zemljama, ponavljaju se naranvo i ovde sad u većoj, sad u manjoj meri.

Drugi je način eksploatacije šuma putem prodaje godišnjih etata i to bilo prodajom drveta na panju, bilo unovčenjem gotovih sortimenata. Obično se prodaje putem ofertalnih licitacija, koja je uostalom uvedena i kod unovčenja putem dugoročnih ugovora.

Po propisima državnog računovodstva mora na ovakvim dražbama prvi put sudelovati barem 3 licitanta, što je često neprovedivo i nanosi velike štete drž. eraru i šumama, koje su pod naročitim državnim nadzorom.

Mahom je veliki deo naših šuma na takvom terenu u brdovitim krajevima, gde je njihova važnost veća u nacionalno-ekonomskom, nego li u finansiskom pogledu, pa ipak one odbacuju i lepe novčane prihode. Čist prihod državnih šuma kretao se ovako:

1921.—48.155.182 Din. 1922.—56.532.417 Din. 1923.—495.573.490. Dinara a 1924—5 premašice 100.000.000 Din. Taj će se prihod moći u velikoj meri povećati, kada se i kod nas stvore prilike za višu etapu gospodarenja po uzoru zapadnih država. Danas je gospodarenje još dosta ekstenzivno.

Cene sirovom drvetu rasle su uporedo s deva¹vacijom valute te su mestimice prestige predratni paritet. Naročito su porasle cene hrastovini, koja je 1923, postigla preko 1000 Din. po m³ prosečno na panju. U jesen 1924. nastupila je reakcija i dražbe ostaju jedna za drugom bez rezultata što se svodi na krizu, koja je pritislala celokupnu privredu, pa kupci drveta traže oduška u presiji na vlasnike šuma, da snize cene sirovinama.

3.) Šumska Trgovina i Industrija.

Po svom broju i kapitalu šumska je industrija najjača u državi. Njezinom razvoju pogodovala je ne samo velika količina drveta, sakupljena u većinom starim šumama, već i vanredna kakvoća drveta. Sve vrste drveta nalaze se u svom optimumu, dajući prvorazredni materijal počev od slavonskog hrasta i slavonske bukovine, pa do bosanske jelovine i slovenske smrče.

Trgovinu s drvetom omogućilo je Jadransko more i ona se razvila u pradavom vremenu na mnogim tačkama primorja. Susedna Italija, koja je uvek oskudevala u drvetu, još je za rimskih vremena eksploatisala ove šume u Primorju a kasnije posredovala je u ovoj trgovini i mnoge gole litice od Rijeke do Skadra znale bi pričati o vremenima, kada su se *onde* mesto krša zelenile guste šume.

Bregovi južne Srbije i Makedonije imaju da zahvale sa zvoju golet turškoj vladavini, pod kojom su šume uništavane iz raznih uzroka, i samo osobinama svog tla imaju zahvaliti, što nakon odstranjenja šuma nisu pretvoreni u krš, kao što je slučaj u Primorju, gde je voda *posle* seče šuma sprala sav humus i zemlju u kraške podzemne pukotine i ponore.

Ispočetka se izvozilo drvo u oblom ili u tesanom stanju i proizvodi dobiveni cepanjem. Iz jelovih šuma izvozili se bordonali, bukve su paljene u čumur, a iz hrastovih se cepala duga. Taj se artikl proizvodio najviše u Sla-

voniji, manje u Bosni, postiže kulminaciju devedesetih godina prošlog veka, kada se izvozi do 60 mil. komada godišnje slavonske dužice. Francuska dužica izvozila se najviše u Francusku, Španiju i Portugaliju preko Trsta i ranije preko Rijeke a Nemačka bačvarska gradja najviše vodenim putem u Nemačku i Austriju. Početkom ovog stoleća izvoz dužica prestaje, jedno usled jeftinije, ali daleko slabije robe americkanskog porekla, a drugo radi toga, što se počela veća pažnja posvećivati racionalnoj preradi drveta. Jedna za drugom niču **strugare** koje **posle** prve primitivne prerade i izvoza sirovina ili debelih dasaka, prelaze na sve finiju izradu. Godine 1862 diže se u Slavoniji prva parna **strugara** a 1900 godine ima ih već 27, zatim 4 tvornice **tanina**, više tvornica pokućstva, bačava, firniza, parketa i t. d.

Sličan razvoj pokazuje i Bosna, gde se devedesetih godina instaliraju prve **strugare** većeg stila, da za deset godina bace na svetsko tržište drvo u masama, koje su podigle prašinu, poznatu pod imenom „bosanska pogibao.“ God. 1913. izvozi već Bosna 353.542 t. **rezanog drveta** 108.316 t. **gradjevnog** i ostalog drveta, svega u vrednosti od 316 mil. kruna.

Slovenija je pokazala isto tako znatan napredak u industriji, jer se tamo srazmerno najviše dižu **strugare** kojih je najviše primitivnih malih, t. j. 1856. malih prema 130 većih modernijih **strugara**. Jedina je Srbija pre svetskog rata bila pasivna u trg. bilansu sa šumskim proizvodima. Drvo se preradjivalo na primitivnim potočarama za domaću potrebu. Prva moderna **strugara** osnovana je 1901., ali je taj broj postepeno rastao, te danas ima preko 30 modernih **strugara**.

U celoj državi ima 302 veće moderne i 2376 manjih, primitivnih vodenih **strugara**. Najveće od tih **strugara** su u Bosni (Zavidovići, Dobrljin-Drvar, Banjaluka, Prača i dr.) od kojih neke imaju po 16—20 gatera te režu 250—350 m³ godišnje oblovine. Tu je i sedište industrije i trgovine s mekim drvetom, dok je u Slavoniji sedište industrije i trgovine s tvrdim drvetom (hrast-bukva) a ima **strugara** sa 10—12 gatera. Uz **strugare** koje su iza rata sve veća usavršavane te proizvode robe po svima zahtevima svetskog tržišta razvijajući se i brojno i kvalitativno, imade veliki broj i drugih instalacija za preradu drveta. Tako ima oko 20 tvornica parketa, 5 žigica, 35 kola, 29 bačava, 1 celuloze, zatim više tvornica furnira, pokućstva, drvenih kuća, sitne robe, škatulja, drvene vune i sl. Tanin glasovite proveniencije, koji se uspešno takmiči s kvebrachom, producira se u 5 tvornica, a produkti suve destilacije u 2, od kojih ona u Tesliću pada među najveće u Evropi. **Strugare** i ostale fabrike su većim delom u rukama šumskih preduzeća, koja vrše tako eksploataciju kao i preradu i unovčenje drveta. Neka preduzeća (naročito u Slavoniji) imaju vlastite šume n. pr. Našička tvornica tanina i paropila d. d., Gutman, Slavonija d. d., Slaveks d. d. Krndija d. d.) te imaju po više instalacija zajedno: **strugare**, tvornice pokućstva, bačava, furnira, parketa, tanina i sl. kao i svoje vlastite šumske željeznice.

Bosanska veća preduzeća nemaju vlastitih šuma već ih kupuju putem dugoročnih ugovora.

Mnogi veći priv. posjednici proveli su industrijalizaciju sirovina (Slovenija).

Već ovi navodi pokazuju, da je industrija dosta razvijena, pa nije potrebno da se drvo izvozi u oblom stanju ili da se uvoze tuđji gotovi ili polufabrikati. Usled toga je uvedena carina na uvoz te robe, a izvoz oblovine

otežan je izvoznom carinom 10—30 zl. din. po 100 kg. Ma da se dosta drveta troši u samoj državi za domaću potrošnju, rudnike, palenje ugljena i sl. to još uvek ostaje dovoljna količina za izvoz. Naša je država u pogledu drvenih produkata u punoj meri aktivna a izvoz šumskih produkata je znatan faktor našeg trgovačkog bilansa. Od 7.6% 1921. god. popeo se izvoz važnijih šumskih proizvoda na 21% u 1924. t.j. od celokupnog izvoza 1924. god., koji iznosi 9.5 milijardi dinara iznose šumski proizvodi preko 2 milijarde dinara.

Tako je izvezeno:

Drveta za ogrev	...	508.798 t. u vrednosti	266.6 mil. din.
" " gradju	...	1,046.292 t.	1.620.2 " "
Ostalo oko	...	—	220.0 " "

U godini 1923. kretao se izvoz drvenih produkata ovako:

Drvo za ogrev	...	351.903 t. u vrednosti	151,338.689 Din.
Drv. ugalj	...	34.886 t.	52,498.198 "
Drvo za gradju	...	814.307 t.	1,245.996.358 "
Ostali proizvodi šumar-			
stva	...	102.539 t.	164,124.777 "
Tanin i Ekstrakti	...	11.394 t.	69,927.333 "
Zrade od drveta	...	26.176 t.	44,336.363 "
" " pluta	...		7.600 "
Destilati	...		10,736.290 "
Sita, pruće	...		4,309.519 "
Celuloza	...		14,109.552 "

Ukupno ... 1,757,384.679 din.

Od toga je izvezeno najviše u Italiju (62% vrednosti), zatim u Francusku (7%), Madžarsku (6%), Grčku (5%), Englesku, Nemačku, Austriju, Egipat i t. d.

Ogreveno drvo izvozilo se najviše u Italiju, Švajcarsku i Madžarsku. Drveni ugalj najviše u Italiju, Madžarsku i Grčku. Gradjevno drvo tesano i testerisano liščara u Italiju, Francusku, Englesku, Madžarsku, Švajcarsku, Austriju i Grčku. Gradjevno drvo četinara najviše u Italiju, Francusku, Grčku, Madžarsku i zemlje Sredozemnog Mora. Oblo drvo liščara u Italiju, Austriju, Madžarsku, Nemačku, Holandiju. Oblo drvo četinara (u neznatnoj količini) a najviše u Italiju i Švajcarsku. Želj. pragovi najviše u Madžarsku, Nemačku, Austriju i Grčku. Tanin najviše u Englesku, Nemačku, Rumuniju, Č. S. R., Austriju.

Produkti suve destilacije u Englesku, Francusku, Italiju, Austriju.

Izrade od drveta najviše u Italiju, Nemačku, Austriju, Francusku, Bugarsku, Grčku, Švajcarsku.

Uporedi li se vrednost sveukupnog izvoza u razdoblju 1920—1924, koji iznosi oko 31 milijardu dinara sa vrednošću izvoza glavnijih šum. produkata, to vidimo, da je šumska privreda sa svojim izvozom pokrila devize u vrednosti od okruglo 5 milijardi dinara ili 16%.

Za izvoz tih produkata trebalo je 1923. oko 130.000, a 1924. 170.000 vagona po 10 tona. Za preradu drveta i njegovu produkciju u šumu veliki broj manuelnog i intelektualnog radništva.

Uzevši sve te faktore u obzir može se stvoriti slika o vanrednoj važnosti

šum. industrije i trgovine, a takodje i čitave šum. privrede u narodno-gospodarstvenom životu naše države,

Uvoz je u poredjenju s izvozom neznatan te je 1923 godine iznosio oko 160 mil. dinara. Uvezeno je najviše ogrevnog drveta iz Rumunije u susednu Bačku i Banat, zatim mekog drveta u oblom iz Čehoslovačke Tisom, a ostalo ide na drvene izrade, kao i polufabrikate za proizvodnju papira. Malo je paradokсно, da mi kraj obilja šuma moramo uvoziti artijinu masu iz drugih država u nedostatku fabrika za preradu toga materijala.

Inače se oseća u državi potreba za instalacijama za preradu naročito bukovine, drvenih kuća, sitnih produkata, celuloze i artijine mase. Isto tako oseća se nedostatak trušnica za šumsko seme, jer postoje tek 2—3 instalacije manjeg stila.

Šumska trgovina i industrija bori se u zadnje doba s teškom krizom, koja je pritisnula i ostalu industriju. Uzrok se traži u dizanju dinara, s kojim se uporedo dobija manje stranih deviza za prodano drvo. Zlo je u tome, što ni proizvodnji troškovi ne popuštaju. Skupoća je još uvek velika te je u 1923 godini porasla za okruglo 27%. U isto vreme poskočio je i kamatnjak s 12% u 1921 godini na 25% u 1924 godini.

Usled toga se traži olakšanje 1) nabavkom jeftinijeg kredita makar i putem inostranog zajma; 2) sniženjem tarifa na železnicama; 3) carinskim povlasticama; 4) smanjenjem cene sirovina i olakšicama u plaćanju kupovnine za sirovine.

To se mora što pre sprovesti, jer strana tržišta ne pokazuju volje, da povišuju cenu za naše produkte tim manje, što zemlje konkurencija nastaje, da naše neprilike uslijed krize čim bolje iskoriste te osvoje naše pozicije na svetskom tržištu, naročito u Italiji i u zemljama Sredozemnog Mora.

4.) Organizacija Šumske Uprave i Šum. Zakonodavstva

Kraljevskim Ukazom od 7. dec. 1918 osnovano je naročito ministarstvo za šume i rude, koje je organizovano naročitom Uredbom od 15. III. 1919 i 27. VI. 1921.

Po toj Uredbi Ministar šuma i rudnika je najviša upravna i nadzorna vlast za sve šume i šumske ustanove. Tu vlast izvršuje preko Generalne Direkcije Šuma u Ministarstvu kao najviše instancije, kao i preko direkcije šuma kao organa drugog stepena i šumskih uprava kao organa najnižeg stepena.

Prema tome je ova Uredba stala na stanovište, da direkcije šuma i šumske uprave budu ne samo organi za upravu državnih šuma već i za nadzor nad svim šumama, dosledno dakle i za šum. policiju. To je sasvim u skladu sa sistemom, koji je bio zaveden u predratnoj Srbiji, gde su okružne šumske uprave bile jedini predstavnici šumske vlasti u najnižoj instanciji. Naši šumari su želeli, da se taj sistem protegne na celu državu, jer je samo kod tog sistema zagarantovana nezavisnost šumarske službe.

Medjutim je zakon o opštoj upravi stao na gladište da se uprava šuma razluči na dva dela: na upravu s državnim šumama i na upravu opštinskih šuma sa šum. policijom. Uprava drž. šuma da se ostavi direkcijama šuma i šum. upravama, a šum. policija da se prenese na šum. referente, dodeljene političkim blastima, kako je to u Sloveniji koja je pre rata bila uredjena po austrijskom sistemu, gde nije bilo mnogo državnih i komunalnih šuma. Ovi bi referenti imali preuzeti eventualno i upravu nad opštinskim šumama po uzoru u Hrvatskoj i Slavoniji.

I ako je taj zakon stupio na snagu pre 2 godine, sistem podele šum. uprave u srednjoj i najnižoj instanciji nije još proveden u drugim pokrajinama, nego je kao što je bilo pre rata. Prema tome je stanje ovo:

Za državne šume ima ukupno 12 direkcija od kojih postoje: 3 u Srbiji (Čačak, Aleksinac, Skoplje), u Hrvatskoj i Slavoniji 3 (Sušak, Zagreb, Vinkovci), u Vojvodini 1 (Apatin); u Sloveniji 1 (Ljubljana). Za Bosnu i Hercegovinu imaju se kreirati 4 direkcije (Sarajevo, Tuzla, Banjaluka i Mostar). Sada postoji samo Sarajevska Direkcija, koja ima četiri odeljenja prema budućim direkcijama. Pod direkcijama su šumske uprave, od kojih neke imaju prevelike površine za iol. racionalnije gospodarenje (ima ih preko 80.000 ha).

Za opštinske šume uređjena je uprava različito. U Principu ostavljen je izbor šumskih upravitelja vlasnicima šuma, koji su negde ovlašteni, da upravu podele referentima kot. oblasti (u Hrvatskoj po zakonu od 22. I. 1894.). U Vojvodini je prenešena ta uprava na direkciju šuma u Apatinu dotično na njezine podređenje šum. uprave.

Opštinske šume vezane su na potrajno gospodarenje po privrednom planu.

Za privatne šume prepuštena je sloboda uprave do granica, kod kojih počinju opšti interesi, pa se zato za njih ne traži prihodna već samo produkciona potrajnost. Ona je uslovljena zakonskim propisima o zabrani krčenja i devastacije, o dužnosti ponovnog pošumljavanja i naročite brige za zaštitne šume. Po čl. 22. zakona od 1852 obavezni su vlasnici privatnih šuma iznad stanovite veličine (n. pr. u zagrebačkoj županiji 4.000 k. j. u požeškoj 10.000 k. j) da moraju držati osposobljeno šumarsko osoblje.

Dok su predjašnji zakoni u pojedinim pokrajinama pokazivali veliku liberalnost u pogledu uprave i gospodarenja sa privatnim šumama, sad je čl. 41. Ustava naše nove države odredio, da se svi veliki posedi eksproprišu u korist države i samoupravnih tela. Agrarna reforma oduzela je medjutim do sada samo poljoprivredna zemljišta, a vlastelinske šume obavezane su na davanje drveta interesantima agrarne reforme. Šumarski krugovi stali su na stanovište, da se uzorno uređjena vlastelinstva, a naročito ona, što služe za alimentaciju velikih šum. preduzeća, ne eksproprišu osim slučaja, gde to iziskuje viši državni interesi (kao n. pr. odbrana otadžbine). Oni tumače, da je čl. 41. Ustava fakultativne, a ne imperativne prirode te se ima primenjivati samo u slučaju neophodnih ekonomskih potreba narodnih. Medjutim političke trzavice nisu još dopustile donošenje jednog zakona, koji bi uneo više stalnosti u ovo stanje, koje već 6 godina drži u neizvesnosti privatni i veliki šum. posed.

Isti je taj slučaj i sa donošenjem novog zakona o šumama, za koji je već izradjen projekat u Minist. šuma i rudnika, ali još nije došao do rasprave u Parlamentu. Prema tome vrede u tom pogledu još predratni zakoni u pojedinim pokrajinama. Za Srbiju vredi zakon od 1891 godine s novelama od 1898 i 1904.

Za Sloveniju stari austrijski zakon od 1852. kao i bivši pokrajinski zakoni za Korušku, Kranjsku i Štajersku. Za Vojvodinu bivši madž. zakon od 1879 god. i za upravu opštinskih šuma XIX z. članak 1898.

Za Hrv. i Sloveniju austrijski zakon od 1852, koji je protegnut ovamo god. 1860. Uprava i organizacija imovnih opština regulisana je spec. zakonima od 1871, 1873 i 1881. Za opštinske šume i šume pod javnim nadzorom izdati su zakoni 22. I. 1894, 26. III. 1894 i 25. IV. 1894.

U Bosni je izdan 1858 ramazanski zakon i 1869. Omer Pašin zakon.

Austrijska vlada izdala je zakon 1890., koji se oslanja u glavnom na austrijski od 1852., samo što daje naročitu zaštitu ovlaštenicima na servitutna prava.

Novi zakon imao bi se protegnuti na celu zemlju te bi ukinuo predjašnje pokrajinske zakone. Taj novi projekat zakona obuhvata i pitanje ograničenja šuma u Srbiji, otkupa servituta u Bosni kao i glavnu osnovicu za organizaciju šumske službe.

Nacrt novog zakona o šumama stoji na stanovištu, da se u buduće primaju za šum. činovnike samo fakultetlije. Prema tome vredeće u buduće nadšumarski sistem, a šumarnički sistem sa srednjoškolicima ograničiće se samo na manje privatne posede, a na državne dotle, dok budu još služili stariji činovnici sa srednjoškolskom ili nižom spremom.

Za šumarske inženjere ima dva fakulteta: jedan na univerzitetu u Beogradu, a drugi na univerzitetu u Zagrebu. Srednjih škola nema, a za lugarsku izobrazbu postoje škole (jednogodišnje) u Vinkovcima, Aleksincu i Sarajevu. U dve poslednje postoji i produžni tečaj za lugarsko osoblje.

Kako nema jedinstvenog zakona za šume, tako ga nema ni za lov. Oprečni nazori, koji vladaju u pojedinim pokrajinama u pogledu lova prisilili su lovačka udruženja, da ne forsiraju unifikaciju lovskih zakona sve dotle, dok se oprečni, nazori barem donekle ne približe. Regulni sistem lova, koji je bio u Srbiji suvit je lovu; niko neće investirati u lov onda, kad nije siguran, da mu neće neko osvanuti u lovištu, te s kartom izdanom za celu pokrajinu potući divljač, koju je on štedio i negovao. Danas se nazori i u tom pogledu popravljaju te ima nade, da će novi zakon o lovu zavesti zakupni sistem po celoj državi.

Sve dotle, dok se za šum. privredu ne donesu najpotrebniji zakoni i uredbe sa stalnim karakterom, koji će postaviti organizaciju i upravu na sigurnu bazu, dajući joj ujedno potrebni elasticitet, a zaštititi šuma potrebnu zakonsku sankciju — ne može biti ni govora o racionalnom gospodarenju. Tek posle toga može se očekivati progres, kod kojeg će šumarstvo dobiti pravo značenje u ekonomskom životu našega naroda, koje mu pripada po veličini teritorije, namenjene šum. privredi kao i po karakteru i osobinama šumskog tla.

Ing. Milan Marinović,

inspektor Min. Šuma i Rudnika.

РУДАРСТВО.

Када хоћемо да говоримо о рударству у Југославији морамо се на првом месту сетити историјског рударства, које је своје порекло имало још за време Илира и Трачана као првобитних насељеника Југославије у њеним данашњим политичким границама, па такође и за времена Римске Империје и затим за времена постојања појединих Југословенских држава.

Разуме се, да се то историјско рударство односило на металне руднике, нарочито злата, сребра, бакра и олова. И гвожђе је у то доба такође експлоатисано. Угаљ и остало, као што је познато, припада новијем времену.

У области Србије ми имамо у старо време развијене руднике одмах у близини Београда: Авалу и Космај, где је вађено сребровито олово и где се и данас налазе огромне количине старе згуре; имамо га затим на

Руднику, Медведнику, Подрињу; на Југу: на Копаонику, Новом Брду, Јањеви, Топлици, Кратову и многим другим местима. У Источној Србији имамо огромне испирачке радове на злату на Тимоку и Пеку; рударске Радове на бакру: у Мајданпеку, Кучајни, Бору; на гвожђу, у Власини.

Из овога кратког прегледа види се распрострањење ових металних рудника по целој земљи у оно историјско доба.

Данас имамо металне руднике готово на истим историјским местима где се са више или мање успеха послује.

Највећа стагнација и прекид континуитета рударске радње била је за време инвазије Турака кроз пуна четири столећа.

У Босни, Херцеговини, Далмацији и Црној Гори постојало је такође то историјско рударство.

У Хрватској и Словенији постојало је такође, али оно није претпело онај прекид као по другим крајевима Југославије који су потпали под турско ропство.

Да пређемо сад на поједина рудишта и руднике.

Метални рудници.

У Југославији имамо рудне појаве готово свих метала који се сада делом искоришћавају или не.

На територији раније Краљев. Србије имамо велике руднике бакра у Бору и Мајданпеку који су у експлоатацији; у Подгорини и Медведнику, који су раније експлоатисани; имамо појава на Копаонику и Подрињу као и на многим другим местима.

Појава оловних руда имамо на Авали, Космају, Подрињу, Руднику и на многим другим местима Јужне Србије. Од њих је само у дејству рудник Постоње код Крупња.

Појаве антимоновских руда такође су многобројне и од њих истичемо руднике: Подринске, Зајачу и Алшар, који су у експлоатацији.

Примарне појаве злата такође су познате на више места од којих је главна она на Благојевом Камену у Источној Србији а има и дилувијалних и алувијалних појава злата.

Овде морамо истаћи нарочито многобројне и значајне појаве хромних руда у Јужној Србији као и у Централној, где се почиње сада нека омања експлоатација.

Сем овога имамо појаве живе, цинка и других ређих метала.

Што се тиче појава гвоздених руда, ми их овде морамо нарочито истаћи, пошто оне данас у светској индустрији играју највећу улогу.

У самој Србији имамо по целој територији њеној распрострањење ове гвоздене руде, које се сада не експлоатишу услед тога, што се за то нема довољно капитала. — Да напоменемо само позната огромна стара рудишта магнетита на Власинском Језеру у Јужној Србији и у околини његовој, где је експлоатација вршена до пре 40 година за времена док је тај крај потпадао под Отоманском Империјом и где је постојала интересантна домаћа индустрија гвожђа.

Затим су познате појаве гвоздених руда на Копаонику, Борањи, у околини Ваљева, а нарочито оне у Мајданпеку, које се и данас експлоатишу и у Румунију извозе.

У Босни имамо најзначајнији рудник гвоздене руде у Љубици, као

и онај у Варешу где постоје пећи и остале инсталације за прераду гвоздене руде до готових артикала.

У Словенији имамо такође многобројне појаве разних метала па и гвожђа.

Хрватска, Славонија и Срем нарочито се истичу са својих многобројних појава млаћег угља и нафте.

Далмација и Црна Гора нарочито се истичу рудницима бауксита (Bauxit).

Сваки лаик појмиће од колике је економске важности све ово.

Гвожђе.

Љубија. Од свих познатих појава гвоздених руда за сада је најважнија ова у Босни која је у великој експлоатацији и одакле се извози поглавито за Ческу и Германију. Овде се појављују оксидне и карбонатне руде гвожђа у великим масама и оне садрже преко 40% гвожђа са незнатним процентима фосфора и сумпора. Укупна количина руде процењена је на 300 до 600 милиона тона.

Добивена руда извози се жељезницом и радња је организована за велику продукцију. У години 1923 произведено је 191.046 тона.

Рудник је државна својина.

Вареш. И ово место појављивања гвоздених руда налази се такође у Босни а на железници уског колосека. Продукција у 1923 год. износи 49.733 тоне руде. Овде постоји и топионица гвожђа. Руда је хематит, лимонит и сидерит.

Петрова Гора — Топуско (Хрватска). Овај рудник произвео је у 1923 год. 3707 тона руде.

Жељезко (Словеначка). Произвео је у 1923 год. само 131. тону.

Власина (у Србији). Раније поменуемо ово историјско и поготову једино место где се од старина до пре 4 деценије вадило гвожђе. Овде је вађено онда око 12.000 тона годишње. Овде постоје огромни стари радови и пуно порушених топионица и чекића за раскивање сировог гвожђа. Руда која се овде појављује, то су магнетити смештени у микашисте. Израчунато је, да се у домени Власинског Језера находи око сто милиона тона руде. Ово рудиште је сада слободно.

Борања. У Подрињу у Западној Србији такође има појава гвоздене руде на Ђурђевом Брду. То су једри магнетити и лимонити.

Мајданпек. У близини Дунава на Северо-Источној страни Србије налази се овај рудник гвожђа, где се поред њега ваде пирити гвожђа и бакра и добија црни бакар.

Ових гвоздених рудишта има још много у Југославији, али простор не одзвљава да их описујемо.

Хром.

Појаве хрома најмногобројније су и најзначајније у Јужној Србији. *Дубошница* у Босни. Овде се појављују хромити у серпентину на којима је за време рата произведено око 1200 тона. Сада не ради.

Лојно у Босни. Од 1880 г. радио је овај рудник и извађено око 17.000 тона хромита.

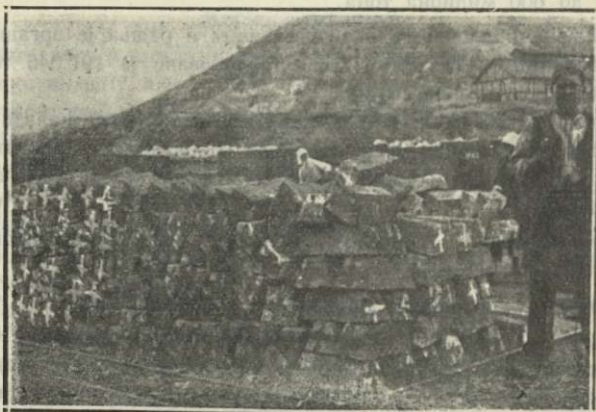
Велуће. У Централној Србији у близини железнице налази се ово рудиште хрома и оно је сада у отварању.

Али најважнија су она рудишта која се налазе у Старој Србији у домашају *Шар-Планине*. Хромити се овде појављују у серпентинским стенама на многим тачкама и рудници су за време окупације Србије били од стране Немаца отворени и руда вађена. Вађено је у 1917 години око 200 тона дневно. Ови хромити врло су богати у хрому те би тако извоз, преко Солуна био лако могућ а такође и када се изгради железница до Драча на Јадранском Мору.

Манган.

Ова се рудишта налазе удружена са гвозденим, али најмаркантније су појаве у Босни *Семизовац—Чевљановићу*, *Губеревцу* у Шумадији, *Мрзну* у Јужној Србији и *Илијном Брду* у Црној Гори.

Семизовац—Чевљановић (Босна). Ово је једини рудник где се производи манганска руда. У години 1923 произведено је 5145 тона руде.

БОРСКИ РУДНИК БАКРА.

(Бакар у комадима спремљен за тржиште).

Бакар.

Појаве бакарних руда има на многим местима али најзначајнији су ови рудници:

Бор (у Источној Србији). Богатство овога рудника бакра познато је. Експлоатацију врши Француско Друштво Борских рудника већ од пре 25 година. Овде се појављују пирити гвожђа и бакра који садрже до 6% бакра и извесну количину злата које се такође приликом прераде бакра добија. Производња бакарне руде у 1923 години износила је 123.150 тона. У години 1923 произведено је 6787 тона бакра.

Мајданпек. Овај рудник поменуемо раније код појава гвоздених руда али он је такође и рудник бакра и пирита гвожђа који садржи бакра по 3—5% и злата које се такође продаје. Добивени бакар извози се у иностранство.

Подгорски рудници, Ребељ и Вис. То су све рудници бакра на којима

се раније радило и топионице постојале, али су сада услед разних узрока напуштени.

Тук, Борина, Брасина и Љубовића, имају такође знатније појаве бакарних руда.

Сињаково, у Босни, имало је бакарне руде али је рад обустављен.

Мратиње, у Црној Гори. Овде се појављује бакарна руда као махалит и азурит и богата је у бакру. Примарна рудишта нису испитана.

Олово.

Појаве оловних руда значајне су у Србији и Словенији где сада постоје или су раније постојали оловни рудници. У свима рудама олова преовлађује понајвише галенит и у њему налази се и извесна садржина сребра, које је нарочито у старо доба прерађивано.

Рудници у раду ови су:

Подрински који леже у Северозападној Србији и прекривају велику домену. Најпознатији су *Постењски*, где се експлоатација у малом размеру и сада врши.

Селаначки, где су галенити јако богати сребром. Даље, *Јагодњански*, *Коларички*, *Великоречки* и *Торнички*, на којима је у старо време рађено а у новије доба су учињена извесна испитивања. — За претапање оловних руда постоји мала топионица у *Крупњу*.

Космај. Једно знаменито рудиште и рудник у доба Римљана где су још од онда заостале огромне количине троскве (шљаке), — око 400.000 кубних метара са заосталом великом количином олова и сребра. Један део ове троскве претапало је до пре Светског Рата једно шведско друштво из Хелзинборга. Аустро-Немци за време окупације прерадили су на топионицама које ту постоје на 40.000 тона, а извезли око 180.000 тона за топионице на Сушаку и Литији (Littai) у Словеначкој. Само из те употребљене троскве добили су око 10.000 тона сребровитог олова и око 6.000 кгр. сребра. Овај рудник данас није у експлоатацији.

Авала. Одмах у непосредној близини Београда налази се овај рудник, где су постојале две концесије. И овде се појављују галенити који садрже знатне количине сребра. Просечна садржина олова у руди износила је око 15% са 0,07% сребра и нешто злата. За прераду те руде постајала су два прапишта. Рудници су до пре рата били у експлоатацији, као и за време његово, сада је радња обустављена.

Рудник. Овај рудник налази се у средини Србије а познат је још из историјског доба. Пре окупације као и за време њено радња на експлоатацији вршена је. Сада рудник стоји.

Рупље. И овај рудник олова напуштен је пре рата.

Копаник и Ново Брдо. Ово су огромна рудишта оловних руда на којима је у старини врло много рађено. Руде садрже сребра и злата, има и бакара.

Межица. (Mies). Овај рудник олова налази се на крајњој северо-западној граници Југославије у Словеначкој. Он је био у експлоатацији пре рата од неког Аустријског Друштва а сада је пренет на Енглеско Друштво. И овде имамо појаве галенита са познатим и неизоставним прапиоцима сфалеритом и пиритом гвожђа. У години 1923 произведено је 57.194 тоне руде.

Брсково у Црној Гори. Овде се налазе огромни римски радови на оловној руди која се састоји из галенита и церусита. Сада се ту не ради.

Има још доста значајних места где је у старо доба рађено на оловној руди.

Злато.

Нарочито Србија изобилује појавама злата, које се налази у примарним и секундарним својим лежиштима. Примарне појаве везане су већином за појаве палеозојских или архајских творевина, где се злато налази поглавито у кварцним жицама у металном често видљивом стању, или се налази удружено са галенитом и пиритима гвожђа и бакра, или, најпосле, налази се у бакарним рудама. Секундарне појаве су многобројне и оне су у алувијалним и дилувијалним наслагама.

Свих ових појава злата има највише у Источној Србији, где га и сада поједини сељаци испирају из речних наноса, затим га има у Расини, у домени Новог Брда и Мркоња на Косову код Штимља и Суве Реке, по границама Шар-планине. У Босни имамо га такође на више места.

Да поменемо овде неке руднике:

Света Варвара (Благојев Камен). Овај рудник налази се у Северо-источној Србији на реци Пеку. У палеозојским и кристалиничним творевинама појављују се многобројне кварцне жице и склади у којима се налази злато у чистом и видљивом стању. Неколиким рударским радовима руда је испитивана и нађена у повољној количини, тако да је и једно прапиште пројектовано. Положај самога рудишта врло је погодан, пошто се у непосредној близини налази довољна количина воде за моторску снагу и испирачке потребе. Погодности овога рудника доприноси и то, што се рудне појаве дају појединим поткопима за дужи низ година експлоатисати а без дубинских радова.

Света Ана. И овај рудник злата, који је сада напуштен, налази се даље на Исток у непосредној близини планине Дели-Јована. Злато се овде налази у примарним и секундарним својим појавама (Гиндуша и Салаш) и на овим последњим има мноштво старих испирачких радова. Примарна рудишта везана су за палеозојске и серпентинске стене где има врло много продора трахита. Концесија је напуштена пре рата, пошто није било довољно успеха.

Мајданпек. У овом руднику бакра, пирита и гвожђа налазе се такође засебне појаве злата у примарном свом стању у палеозојским творевинама или удружене са бакарним појавама, најпосле и у долини реке Малог Пека, у наносима. — Обична садржина злата на тону црног бакра износи око 35 грама.

Брођица. Овај је рудник у непосредној близини Благојевог Камена и појава је иста. Сада се не ради. Овде је било раније инсталисано једно пробно механичко прапиште.

Борски рудник. И овај рудник бакра, који раније поменуемо, производи уз бакар и злато и са њиме га извози.

Пек. Овај објекат испирачки налази се такође у Источној Србији а одмах испод примарних рудишта: Мајданпека, Благојевог Камена, Комше и Брођице. Радња на руднику била је испирачка, где је пре рата инсталисано четири велика багера којима је испирано злато депоновано у долини реке Пека. Пре рата радила је на овом објекту Француска Компанија а

затим за време окупације продужили су врло интензивно рад Немци. Сада је радња напуштена.

Вратарница Тимочка. У непосредној близини Бугарске, у Источној Србији, на реци Тимоку, изнад Зајечара, налази се овај испирачки објекат и велики багер који сада не ради.

Морава. И овај испирачки објекат налази се на прузи Ниш—Скопље, а у непосредној близини Врање. Рад је за време рата напуштен.

Баковићи у Босни имају пирита у којима се налази око 15 грама злата на тону руде.

Гомјеници (Босна). Овде је појава злата у дулувијуму где се налазе огромни римски радови.

Антимон.

Рудника антимона имамо сада три. Два су у Подрињу: у Крупњу и Зајачи, а један на Југу, на грчкој граници у Алшару.

Рудник Крупњ—Ликодра. Овде је руда антимона откривена на много места и експлоатација је пре недавног доба почета и сада се врши. Рудник је у рукама „The Internat. Russiem Corporation, Ltd., London. Топионица за добијање оксида и антимона регулуса постоји у Крупњу. Главни радови су сада на Столицама. У год. 1923. произвели су 27 тона регулуса.

Костајник — Зајача. У непосредној близини горњег рудника налази се и овај рудник антимона. На руднику се сада послује врло мало. Топионицу има.

Рожден-Алшар. И на овоме се руднику радило на добијању антимона регулуса још за време турске владавине и радови се сада продужују. Својина грчког грађанина.

Чемерница (Босна). И овај рудник радио је за време последњег рата. Сада не ради. Концесија припада друштву „Bosnia“.

Тројане (Словенија). Ови рудници припадају Франко-Белгијском друштву.

Сем ових поменутих рудника имамо још више места где се појављује руда антимона.

Цинк.

Рудишта цинка у генетској су вези са рудишима олова али она до сада нису много интересовала ни домаћи нити страни капитал. Главни објекат на коме се издваја цинкова руда то је.

Межица која се налази у Словенији и где постоји и оловни рудник. Продукција руде цинка у години 1923 износила је 617 тона.

Цеље. (Cilli) опет у Словеначкој где постоје топионице и остале инсталације за прераду цинка. У год. 1923. прерађено је 1947 тона цинка.

Завлака (Србија). Овде су познате знатније појаве цинкане руде, које садрже 24 до 32% цинка, али се на рудишту не ради.

Кучајна (Србија). И овде имамо појаве сфалерита удруженог са галенитом, али се на руднику не ради.

Рудник (Србија). Такође исте појаве као и раније, али се и на овом објекту не ради.

Жива.

Појава живиних руда имамо на више места у Југославији. Жива се појављује у чистом стању или као цинабарит.

Пре неколико деценија био је у раду рудник *Авала*, али је рад обустављен нешто пре рата. Била је подигнута и инсталација за добијање живе, која је такође напуштена. У своје доба руда је извожена у Енглеску ради прераде.

Доња Трешњица. У Северозападној Србији, одмах поред реке Дрине, налази се ово интересантно рудиште живе. Овде се налази жива у чистом капљичастом стању а и као цинабарит. Просечна садржина живе је око 6,5%. Ово је приватно право истраживања.

Завлака (Србија). И овде имамо појава цинабарита.

Машкара (Босна). Руда живе према неким подацима садржи 7—8% живе.

Мрачај (Босна). Живина руда садржи до 12% живе.

Има још неколико места на којима се руда живе појављује али их ми овде нећемо помињати.

Сумпор.

Сумпор у чистом стању налази се ређе уз остале, нарочито антимонске а затим оловне и остале сулфидне руде. У чистом стању налази се у Јужној Србији на месту *Плешивце* код Кратова. Појава је у туфозној маси кроз коју пролазе жилице чистог сумпора.

Арсен.

Сем појава мање значајних на Северо-западу Србије имамо значајнију појаву на Југу у

Алшару, где је у времену рада од четири године извађено око 2000 тона арсенове руде. Руда је реалгар. Ова је руда претходно препирана на руднику а затим извожена у иностранство преко Солуна.

Боксит (Bauxit).

Познате су многобројне појаве овога корисног минерала нарочито у Северо-западној Југославији, Далмацији и Црној Гори. Ових појава имамо код Бохињског Језера у Словенији, на Велебиту у Хрватској и Лици; затим у Мосећ-Планини у Далмацији и као најважније лежиште код *Дрниша*, који се налази у непосредној близини жељезнице Книн-Шибеник (на Јадру). Има га на острвима Крку и Рабу, одакле је боксит за време Светског Рата вађен и извожен. Количине боксита у Далмацији цене на преко 20 милиона тона. Од 1915 до 1918 год. произведено је код Дрниша 45.000 тона, на Рабу 40.000 т., на Палу 10.000 т., на Истри 30.000 тона. Свега 125.000 тона. Овде постоји неколико друштава за експлоатацију боксита. У 1923 произведено је 31.290 тона боксита. У Црној Гори нарочито су значајне појаве код *Свибе* и *Шуђца*, а има их и на многим другим местима. У Словенији у *Бохињској Бистрици* постоји рудник боксита.

Асфалт.

Највише појава овог корисног битумена налази се у Далмацији и Црној Гори, а остали делови Југославије показују по где-где омање индикације.

По „Спомен — књизи (Алманах)“ од 1913 г., најзначајнија су следећа налазишта асфалта:

- Асфалтско налазиште прошлости у Вилишту код Трогира;
- Асфалтско налазиште садашњости — Паклина код Вргорца;
- Асфалтско налазиште будућности — Биско — Долац Доњи иза Мосора.

Паклински асфалт сматра се за најбогатији. Овде се експлоатација врши већ од године 1754. Он садржи минимално 13% битумена што се пење до 35%. Појава је у кречњаку кретацејске формације. Продукција годишња износи око 3000 тона.

Према стручној процени у Долцу и околним налазиштима асфалта, налази се овде асфалтног камена око 480000 тона са 38.880 тона чистог асфалта.

У Црној Гори има појава асфалта у селу Диноши код Подгорице, а на врло повољном положају.

У Србији се налазе појаве асфалта код Врање и Краљева.

Азбест.

Појавама овога у ново доба тако примењеног минерала у индустрији изобилује нарочито Србија, где се у серпентинским стенама налазе његови депои. У квалитету је различан: чврст, кожаст и влакнаст.

Значајне појаве наводимо:

Котража, у близини вароши Тополе у Србији. Појава азбеста је у серпентину и позната је од пре неколико деценија. Пре светског рата рађено је на откривању налазишта а и за време његово извађено је и извезено око 700—800 тона азбеста. Постоји рудник.

Букови код Ваљева, ту су нађене појаве једрог азбеста.

Пустењак и Кучкови у окр. Скопском, *Бањска* у окр. Звечанском, *Врпско* у околини Битоља имају такође значајније појаве азбеста.

Магнезит.

Такође и појаве овога минерала налазе се у серпентинским стенама. Од значаја би биле оне у:

Милићецу код Чачка, *Врчину* код Београда и *Магуру* у окр. Косовском. Лежишта овога минерала откривена су, али се експлоатација нигде не врши.

Шалитра (Salpeter).

Као врло интересантну појаву ове соли налазимо у непосредној близини вароши Скопља у Јужној Србији. Овде се налазе трагови недавне радње на добијању овога, некада, по израду барута, а сада по пољопривреду, тако важног минерала. Сем овога има појава у близини Ваљева.

Кујнска со.

Има више места где се налазе трагови кујнске соли н. пр. у околини Ваљева, Јужној Србији, али на тим појавама није никаква испитивачка радња предузимана. Најважнија је појава у Босни у

Тузли, где се со добија из салиферне воде која се помоћу пумпи црпе из дубине 300—400 метара. Дневно се црпе око 3000 хектолитара слане воде. Годишња продукција соли износи 15.000 до 23.000 тона. У години 1923 произведено је 41.626 тона соли.

Битуминозни Шкриљци (Bituminöse Schiefer).

Појаве ових шкриљаца налажене су на више места у Југославији, али су својим пространством и положајем најзначајније оне у околини вароши Ваљева. Појава њихова припада старијој терцијерној формацији и састоји се из многобројних као папир танких или дебљих паралелних слојева овога битуминисаног шкриљца, који се појављује у заједници са

цементним мерговима (Märgel). На жалост и ако су ове наслаге са површине приступачне а у непосредној близини жељезнице, опет се до данас није нашло капитала за озбиљан рад на њима ни на изради цемента.

Нафта.

Познато је, да су још за времена Аустро-Угарске владе нађене и откривене појаве нафте у Бујавици у Славонији. Затим, када је ова територија припала Југославији, заинтересовали су се поред домаћих предузетника и Француска и Енглеска, нарочито Standerd Oil Comp. и сада се налази много истражних простора у њиховој окупацији. Ово се нарочито односи на велике просторије у равницама између Драве, Дунава и Саве у Срему и Славонији.

Сем овога има вазда знакова и индикација на територији Србије, где се са основом може очекивати појава нафте. Нарочито истичемо: Посавину, Колубару и Поморавље.

О другим корисним минералима не можемо овде говорити већ ћемо прећи на

Угљене наслаге.

Готово рећи у Југославији има угља свих геолошких старости почев од карбона па до садањег доба, има га од антрацита до торфа. Такође су те појаве распрострањене по целој њеној територији, те је то врло погодно у погледу избегавања међусобног излишног далеког транспорта.

Ми ћемо одмах прећи на поједине руднике:

СРБИЈА:

Камени угаљ.

Добра Срећа код Књажевца, где се налазе појаве врло доброг каменог угља за чије је брикетирање недавно подигнута брикетница. Угаљ има 6000—7000 калорија. У години 1923 произуковано је 35.762 тоне.

Тресибаба. У близини горњег рудника а поред саме железн. пруге налази се овај угљеник, који је у год. 1923. произуковао 32.312 тоне угљека и горњег квалитета.

Подвис. Као продужење горњих наслага угља сматра се и овај угљеник који лежи одмах преко пута претходећег. Продукција у 1923 год. износила је 10.699 тона. Својина Борског рудника.

Вршка Чука. Ово је стари рудник каменог угља на коме ради Београдско Друштво али је сада у дефектном стању, пошто су га непријатељи приликом повлачења готово потпуно упропастили. Исти рудник има своју брикетницу на Дунаву код Радујевца и железн. везу нормалног и уског колосека. У 1922 год. произуковао је само 856 тона угља.

Српски Балкан. Овај рудник налази се у Источној Србији у непосредном суседству Вршке Чуке. Камени угаљ који се добија брикетира се. Произуковано је у 1923 год. 7153 тоне.

Ртањ. Овај рудник каменог угља као и горњи налази се у Источној Србији. У години 1923. произуковао је — 46.696 тоне.

Мрки угаљ.

Има доста рудника у Србији са мрким угљем, они су:

Сењски рудник. Државна својина, налази се у близини железн. Београд—Ниш код места Ђуприја. Топлотни ефекат износи око 5000 калорија. Продукција пре рата износила је 120.000 до 150.000 тона. У години 1923.

износи 79.568 тона. При повлачењу, непријатељ је јако оштетио овај угљеник. Сада се враћа у нормално стање.

Ресава. У непосредној близини горњег угљеника. Угаљ је истог квалитета као и горњи. У години 1923 произуковао 96.045 тона. Услед рата био готово потпуно уништен.

Сисевац—Врчић. Уз саму повластицу Сењског Рудника. Квалитет угља исти. Својина Француског Друштва. Произвео у 1923 год. 24.806 тона.

Алексинац. Овај рудник је својина Белгијског Друштва. Налази се код вароши Алексинца. Има око 4500 калорија. Произуковао је у 1923 год. 69.382 тона. Услед рата претрпео огромне штете.

Аликар. Својина Српског бродар. друштва. Лежи на Доњем Дунаву код Брзе Паланке. Има око 4500 калорија. Угаљ се употребљава готово искључиво за бродове. У год. 1923 произуковао 1834 тоне.

Боговина. Близу Зајечара. Има око 4500 калорија. Продукција у 1923 год. износи 72.993 тоне.

Ракова Бара. У близини вароши Голупца на Дунаву. Овај нови рудник лигнитичног мрког угља има око 4500 калорија. Има своју железницу до Дунава. У год. 1923. произвео 20.400 тона угља.

Горијевница. Код Чачка у Запад. Србији. Државна својина. Ради се на отварању.

Немања. (Бигреница) Лигнитичан угаљ. У 1923 год. произвео 1348 тона.

Лигнит.

Србија изобилује такође појавама овога најмлађег угља. Има неколико рудника, и то су:

Костолац. Најстарији рудник лигнита у Србији. Лежи на самој обали Дунава, око 80 килом. низ Дунав удаљен од Београда. Угаљ има до 3500 калорија. Продукција у год. 1923. износи 145.756 тона.

Кленовник. У непосредном додиру са предњим. Продукција у 1923. год. 46.214. тоне.

Свети Петар. На прузи Београд—Ниш. 50 км. од Београда.

Нада. Одмах преко пута овога.

Барошевац. На прузи Младеновац—Ваљево. Произвео у 1923. год. 9.935 тоне.

Мисача. На истој прузи. У год. 1923. произвео 1813 тоне.

Скобаљ. Удаљен од Београда 60 км. Не ради.

Звиздар. Код Уба. У отварању.

Звездан. На прузи Параћин—Зајечар. Произвео у 1923. год. 6.276 тона.

Иваново. Произвео у 1923. год. 1787 тона. Налази се у близини Зајечара.

Косово. У Јужној Србији. У 1923. год. извађено 2.035 тона.

Јеклов Рудник (Петровац). У 1923 год. извађено 4.093 тоне лигнита.

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА:

Камени угаљ.

Мајевица. У 1923 год. извађено 1623 тоне угља.

Мрки угаљ.

Зеница 251.540 т., *Какањ* 184.218 т., *Бреза* 130.300 т., *Угљевик* 23.801 т., *Мостар* 93.103 т., *Бања-Лука* 56.370., *Масловаре* 34.618 т., *Сухача*

17.012 т., Кукавица 2390 т., Тушница 3.311 т., Еминово Село 495 т., Добрињ 8.180 т., Теслић 9.628 т., Гацко и Цазин 145 т. Укупно: 815.116 тона.

Лигнит.

Крека (у 1923. г.) 279.905 т., Букиње 67.639 т., Свега 347.544 тоне.

Укупно је произведено 1,164.283 тоне.

ХРВАТСКА, СЛАВОНИЈА И СРЕМ:

Мрки угаљ.

Баштинци 7.912, Белетинац 603, Иванопоље 4.954, Крапина 10.715, Голубевец 18.888, угљевик Јелена 25.509, Баштинци 5539, Лепавина 11.960, Врник 86.332, Дубрава Горња 67, Радобој 9.644, Марија—Бистрица 1.616, Филипић 2.856, Иванец 946, Додоши 3.144, Тужно Церје 275. Укупно 190.960 тона.

Лигнит.

Ладање Доње 21.361, Иванец 46.235, Коњичина 26.068, Маретић 14.286, Питомача 16.684, Глоговац 10.287, Мучна 2.675, Царевдар 5.350, Топуско 1.625, Познанавац 2.819, Церје 9.303, Коленица 1.406, Пољаница 17.842, Пакленица 675, Ступник 5.995, Врбова 1.984, Черевих 8.041, Карловци 54, Пакленица 14.360, Брези 2.407, Черкинац 741, Јагњедовац 1,305, Златар 75 тона. Укупно 211,578 тона лигнита.

СЛОВЕНАЧКА:

Мрки угаљ.

Забуковци 8.646, Либоје 3.084, Печовник 867, Рогинска Горница 2.414, Забуковце (државни) 38.357, Тробни дол 2.375, Трбовље 779.786, Храстник 199.530, Брезно-Худајама 12.960, Рајхенбург 42.343, Зрече 134, Странице 2.529, Коњичка Вас 433, Толсти Врх 245, Малидол 500, Св. Ана 477, Становско 208, Храстовец 210, Нове шторе 5.963, Кључаревац 1.394, Јуровец 1503, Св. Криж 360, Добовец 25, Стари Трг 241, Леше 14.234, Холмец 4.659, Св. Ленард 171, Загорје 189.100 Крчевје 96.200, Шентјанж 67.689, Брезовица 13.670, Шемник 1.345, Доблице-Лока 91.200, Загорје 132 тоне. Укупно: 1,491.850 тоне мрког угља произведено у 1923 год.

Лигнит.

Глобоко 466, Велење (државни) 199.880, Оточец 4.760 тоне. Укупно 205.106 тона лигнита.

ДАЛМАЦИЈА:

Мрки угаљ.

Сиверић 85.029, Велушић 12.430, Колан 1.131 тоне. Укупно у 1923 год. 98.591 тона.

Лигнит.

Радуша 3.101 тону.

Битуминозног шкриљца.

произведено у 1923. год. Руда 558 тона.

СУМАРНИ ПРЕГЛЕД ЗА 1923. ГОДИНУ:

Србија произвела	735.235.538 тона
Далмација	102.251.245 „
Словеначка	1,696.956.935 „
Хрватска и Славонија	402.538.000 „
Босна и Херцеговина	1,164.283.800 „
Скупа	4,101.265.518 „

Из овога кратког прегледа види се са каквим огромним благом рударским располаже Југославија. Када се сада узме и њен повољан положај, у погледу приступачности и комуникације и проширених железничких мрежа, и веза са Јадранским и Егејским морем, онда ће се тек појмити будући значај ових рудних територија у погледу европске индустрије. Треба се само сетити, да су то најближи рударски објекти сировина за европску велику индустрију. Да напоменемо још, да су угљени рудници у Босни као и рудници гвожђа већином у државним рукама; у Србији и једни и други у приватним а такође и у осталим областима Југославије.

Продукција рударских и топионичких предузећа у Краљевини СХС. у 1924. г.

А. Продукција рудника.

1. Камени угаљ:	...	128.904 тона
Словеначка	...	842 "
Босна и Херцеговина	...	1.887 "
Укупно	...	131.633 тона
2. Мрки угаљ:	Србија	346.944 тона
Далмација	...	124.509 "
Словеначка	...	1.729.883 "
Хрватска и Славонија	...	172.705 "
Босна и Херцеговина	...	747.046 "
Укупно	...	3.121.087 тона
3. Лигнит:	Србија	214.436 тона
Далмација	...	4.639 "
Словеначка	...	166.952 "
Хрватска и Славон.	...	176.478 "
Босна и Херцеговина	...	350.015 "
Укупно	...	932.520 тона
4. Пирит:	Србија	26.306 тона
5. Бакарна руда:	Србија	145.107 "
6. Антимонова руда:	Србија	1.726 "
7. Гвоздена руда:	Србија	4.989 "
Словеначка	...	92 "
Хрватска и Славонија	...	4.910 "
Босна и Херцеговина	...	320.138 "
Укупно	...	330.129 тона
8. Хромна руда:	Босна и Херцеговина	100 тона
Србија	...	200 "
Укупно	...	300 тона
9. Оловна руда:	Србија	40 тона
Словеначка	...	64.117 "
Укупно	...	64.157 тона
10. Цинкова руда:	Словеначка	549 тона
11. Молибдекова руда:	Словеначка	6 "
12. Монганова руда:	Босна и Херцегов.	4.570 "
13. Мермер:	Србија	2.517 "
14. Бауксит:	Далмација	18.485 "

15. Асфалтни камен	Далмација... ..	97	„
16. Арсенова руда:	Србија	20	„
17. Слана вода:	Босна и Херцегов. ...	2.955.777	„

Б. Продукција топионица.

1. Бакар:	Србија	8.101	тона
2. Сирово гвожђе:	Хрватска и Славонија ...	2.236	„
	Босна и Херцеговина ...	12.783	„
	Укупно ...	15.019	тона
3. Олово:	Србија	10	тона
	Словеначка	11.477	„
	Укупно ...	11.487	тона
4. Антимон:	Србија	205	тона
5. Сирови цинк:	Словеначка	2.126	„
6. Со:*) (варена)	Босна и Херцеговина ...	48.864	„

Рударско Законодавство.

Морамо одмах истаћи, да је оно још за сада неизједначено. У Југославији постоје управо неколико засебних закона и то су: Краљевине Србије, Црне Горе, Босне, Аустрије и Угарске. Сви ови закони у основи диферирају доста једни од других али има изгледа за скоро изједначење, где ће за основу служити извесно модификован закон Краљев. Србије. Једино што је закон за минерална уља општи за целу Краљевину.

Ми ћемо на првом месту истаћи главне одредбе рударског закона за Краљевину Србију.

По томе закону:

Под рудом или копом разуму се минерали који метале садрже, били они природно излучени у чистом стању или сједињени као: злато, сребро, никал, бакар, цин, цинк, олово, гвожђе и т. д. у свима својим сједињењима; затим асфалт, графит, стипсе (Alaun), витриоли, соли, цементне и слане воде, земне смоле, земно уље (доцније у 1922. год. донет нов, засебан закон), мрамор, цементни лапорац (Cementt Margel) и т. д., све сорте мрког и каменог угља, литографско и воденично камење. — Овамо спадају и стари топионички остаци.

Све руде и копови, били они у земљи или на површини *јесу добро државно* а не онога чија је земља, и по томе свако је дужан по пропису овога закона набавити одобрење на истраживање и повластицу на обделавање руда и копова.

Ко је способан својим имањем управљати, тај може добити одобрење на истраживање и повластицу на обделавање.

Ово су основне одредбе.

Овде можемо напоменути, да се *просто право истраживања* издаје сваком правном лицу уз полагање одређене таксе, али на истом истражном терену се не може дати право и другом лицу, те је ово право потпуно искључиво за друге. Оно се одједном може узети највише на просторима три политичке општине и оно траје три године, али се мора поднети извештај о раду у првој години којом се приликом захтевају омањи резултати истра-

* Осим тога производи се у Далмацији и морска со.

живања и проучавања терена. Тек на крају друге и треће године предвиђа се минимум закопа или бушотина од 50 текућих, 100 кубних м. или толико избушених рупа. Такса износи само 150.— дин. од једне општине.

Иза овога, или и раније, може се добити *искључиво право истраживања* на целокупне просторије или делове све три, две или једне општине, а према плану израђеном према генерал.-штабн. карти. Границе простора означава истраживач а ограничење врши стручна комисија. На овако дати простор истраживач плаћа унапред годишње држави по 10.— динара од једног простора (500.000 m²). Ако је истраживач међутим нашао повољно рудиште и то пред стручном комисијом докаже, онда му се издаје концесија на 50 година уз плаћање годишње унапред по 12.— дин. од рудног поља (100.000 m²). Та концесија може се продужити и на даљих 50 година. Тиме задобија концесионар права, да све потребне предмете, машине и материјал, увози из иностранства без царине, као и да извози своје продукте. Њеми се оставља и право експропријације приватних земљишта кад се утврди потреба за то. Дозвољава му се и употреба водене снаге бесплатно, као у државних шума али под нарочитим условима.

Да проговоримо овде неколико речи о закону за минерална уља, земне смоле и гасове у Југославији.

Главна је одредба, да Министар даје право лицима или у земљи заснованим друштвима, на обделавање, поређаних битумена, што не важи и за остале копове.

Право истраживања даје се на простору највише до 8 квадр. километара у виду правоугаоника, чија мања страна мора имати најмање 2 килом. Једним оваквим правом може се убухvatити највише 100 оваких простора с тим, да простори чине једну целину. То право истраживања траје највише 5 година под условом, да истраживач у току једне до једне и по године изврши претходне студије на своме терену и започне истражне радове бушењем. За сваки истражни простор плаћа регалног данка држави 400.— динара годишње унапред. — Истраживач је дужан да регистрира своју фирму у року од 6 месеци. — По успешном истраживању издавање се истражиоцу терен за обделавање у величини од 50 хектара на основу једне дубинске рупе. Истражилац може ограничити терен за обделавање до величине од највише 8 таквих простора за обделавање а по 50 хектара у сваком истражном простору. Право обделавања траје 50 год. и за сваки простор плаћа се унапред по 20 дин. регалног данка. Сем овога, обделаоци плаћају држави још 25% од чисте добити. Ако је обделаоц Акционарско Друштво, Држави се уступају бесплатно 25% потпуно уплаћених деоница са једнаким правима. Страни поданици могу бити примљени са највише 50% уложног капитала; Држави припада бесплатно 25% а 25% остаје за јаван упис домаћег капитала.

Ове одредбе које важе за целу Краљевину истичем овде нешто опширније, пошто оне могу да буду од ширег интереса с обзиром на факат о доказаним многобројним појавама нафте у Југославији.

Ing. Драгутин Р. Степановић,

Начелник Генер. Руд. Дирекције.

ВОДЕНЕ СНАГЕ.

Благодарећи свом географском положају, рељефу терена, климатским и хидролошким приликама, Краљевина С. Х. С. има доста и добро распоређених В. С. Земља је испресецана многим речним токовима, чији су падови често доста велики. Равнице у колико оскудевају у В. С. могу се лако снабдевати из своје околине, захваљујући модерној примени трансформатора и услед тога могућност преношења (и на већа одстојања) електричног струјевинског напона, без осетних губитака, спроводницима танким, лаким и јефтиним. Нарочиту пажњу заслужују реке, у које воде долазе са високих планина: Драва, Сава (у горњим токовима), Дрина, Уна, Врбас, Босна, Ибар, Неретва, Вардар, Црна Река и многе друге, са мањом количином воде, али јачим падовима. Код свију ових река веома је значајно, што оне, добијају воду са високих планина, од топљења позних снегова, при латњи мањој води имају релативно много више воде, него реке, чији је слив испод 1000 метара надморске висине, па услед тога много згодније за искоришћавање водене снаге од ових других. Томе иду у прилог и знатно већи падови ових река, честе и згодне клисуре у њиховим долинама, што је све од пресудног утицаја да су постројења за искоришћавање В. С. несравњено јевтинија. Са тих разлога до сада су постројења за искоришћавање В. С. великом већином подизана на тим најзгоднијим местима.

В. С. претворене у електричну енергију, могу се готово свуда употребити у непосредној близини, било за прераду шумског дрвета (Србија, Црна Гора, Хрватска, Босна и Херцеговина, Словеначка) било за прераду кречњака у карбид (Црна Гора, Далмација, Херцеговина), било за рударске и друге потребе. Нигде нема нарочитих тешкоћа, да се она прене се у блиске центре велике или мале индустрије, занатске или основане на пољопривреди, који постоје, или ће се баш том снагом омогућити њихово стварање и поуздан развитак.

По економски и културни напредак Краљевине С. Х. С. искоришћавање В. С. има врло велики значај. Брдски сада сиромашнији крајеви, брзо би се развили и економски знатно подигли, а електрична енергија дејствовала би благотворно на брзо подизање и снажење многих сада заосталих насеља у доста великоме периметру око хидро-централе. Згодан распоред В. С. сам собом нуди врло повољне услове за електрификацију железница.

У пределима карста (Далмација, Хецеговина, Црна Гора) експлоатација В. С. представља понегде једини извор богатства, нарочито у вези са производњом карбида и вештачког ђубрета за пољопривреду, тако, да по неки сиромашни крајеви могу најбрже постати богати и корисни целој држави.

До сада не постоји катастар В. С. Краљевине С. Х. С. већ само привремени попис водених снага Краљевине С. Х. С. издање Генералне Дирекције Вода 1921. у коме је изложен начин рачунања — оцене В. С. за поједине реке. Приложене су му карте. По томе привременом попису у Краљевини С. Х. С. целокупна количина В. С. (без река у карсту) износи 3,507.790 НР за малу воду, а за средњу воду од прилике два пута више. Искоришћава се свега 160.000 НР (У Француској има 4,600.000 НР за мале воде 9,600.000 НР за средње воде; у Италији 4,656.000 НР за мале воде, 7,350.000 за средње воде. Искоришћава се око 25%.

Законодавство о В. С. није још изједначено у целој држави. За поједине покрајине важе закони: за Србију и Јужну Србију од 1878 и 1905, за Црну Гору (В. Богишић), за остале засебни закони, аустријски или мађарски. Сви су у главним одредбама слични, али има и знатних разлика. Сем тога, у понеким крајевима поштују се и остаци римског или народног на воду.

(Енциклопедија.)

М. Јовановић,

ГЛАВА VI.

ТРГОВИНА.

СПОЉНА ТРГОВИНА КРАЉЕВИНЕ С.Х.С.

I. — Општи трговински услови.

За време Великога Рата све покрајине Краљевине СХС, а особито Србија, биле су исцрпљене како у извозним тако и у домаћим производима. Србију је непријатељ за време дуге операције а нарочито при своме повлачењу био готово привредно разорио: не само да је оштетио и унаказио њену пољопривреду него јој је и оно мало фабрика опљачкао одневши њихове машине, па је још при своме повлачењу уништио и њен железнички саобраћај. Због тога је Краљевина, и ако аграрна земља, морала у почетку увозити храну.

Трговинска политика Краљевине почела је у знаку ограничавања. Ради обнове земље и ради исхране становништва, увоз је прве године после рата био фаворизиран а извоз отежаван. Крајем 1920 године, земља је у главном била подмирена у најпотребнијем увозу, али је њен извоз био још врло слаб. При рђавом и скупом саобраћају, лакше је било увозити индустријску, лаку и скупу робу, него извозити гломазне и јефтине аграрне сировине. Међутим, у колико је, благодарећи напорима Владе и становништва а и пријему репарација, напредовала привредна обнова земље и у колико се и железнички саобраћај поправљао, извоз је јачао. Али, како 1921. и 1922. година не бејаху довољно родне, то земља још није могла дати своју меру извоза. Тек у 1923. години извоз Краљевине узима свој природни замах, благодарећи снижењу извозних царина, бољој жетви и поправљеном железничком саобраћају. Како је затим наредна, 1924. година изузетно била необично родна, а повољна је конјуктура која је наступила од почетка рата за аграрне производе, још трајала, то је у тој години извоз чак премашио увоз, према царинској статистици. Међутим ради оцене тачности трговинског биланса потребно је и јасно исказати да у царинску статистику не улази увоз репарационе робе и убојног материјала на рачун зајма у Француској од 300 милиона француских франака.

Година 1924. донела је преокрет у спољној трговини и трговинско-царинској политици Краљевине. Те се године израђује нова општа царинска тарифа и почињу склапати нови и редовни трговински уговори са иностранством, и те се године у главном завршава висока повољна конјуктура за продају аграрних производа. Крајем јуна 1925. године уводе се у живот нова општа царинска тарифа и тарифска одредба трговинског

уговора са Италијом, а ускоро по том и тарифска одредба новог трговинског уговора са Аустријом, која је поред Италије друга по реду главна трговинска земља са Краљевином. Са тиме, по завршетку поратног, прелазног трговинско-царинског периода, требаше спољна трговина Краљевине да уђе у нормалан колосек трговинске размене са иностранством. Међутим, у то Русија, по својој обилној жетви ове године први пут после рата избацује на европске пијаци своје жито и страховито обара цене жити. Дотле је већ Краљевина с муком издржавала конкуренцију Америке у жити и кукурузу на европским пијацама; појава Русије на истим пијацама довела је у тешку кризу извоз житарица из Краљевине. Да би ту кризу ублажила и уопште олакшала извоз Краљевине, Влада је морала недавно укинути извозне царине сем на неке споредне артикле (отпатке од кожа) иако потребе буџета захтевају да извозне царине остану у важности још неко време док се не би спровела јединствена пореска реформа.

II. — Трговински биланс.

Под горњим привредним и трговинским условима, спољана трговина Краљевине, према царинској статистици, кретала се овако:

Година	УВОЗ		ИЗВОЗ		Увоз већи или мањи од извоза у хиљадама Долара
	у хиљадама Динара	Долара	у хиљадама Динара	Долара	
1919	2,982.067	196.836	686.845	45.336	151.499
1920	3,465.819	113.820	1,320.606	43.369	70.450
1921	4,122.097	89.766	2,460.737	53.587	36.179
1922	6,441.876	87.371	3,691.166	50.063	37.307
1923	8,309.635	89.159	8,048.843	86.360	2.789
1924	8,221.743	106.720	9,538.774	123.815	17.095
а 9 мес. 1925	6,761.175	113.442	6,706.040	112.517	925

Укупан дефицит у трговинским билансима за односни период (од почетка 1919 до 1. октобра 1925) износи 7,851.401.251 динара или долара 282,065.354.

Треба поменути да сем убојног материјала у статистику увоза нису улазиле ни примљене репарације.

Процентуални однос вредности извоза према вредности увоза био је овакав:

1919.	1920.	1921.	1922.	1923.	1924.	1925.
23.03%	38.10%	59.69%	57.29%	96.86%	116.02%	99.18%

Како се види трговински биланс Краљевине поправљао се, али је за 1924. годину, која је изузетно била необично родна (нарочито у кукурузу), ипак остајао пасиван.

Међутим као земља задужена иностранством, Краљевина треба да има знатно активан трговински биланс сваке године.

Коефициент трговинског обрта према броју становника био је 1924. године, узимљући да је те године Краљевина бројала око 13 милиона становника,* и то код увоза 8.20 долара, код извоза 9.52 долара, а код укупног трговинског обрта (од увоза и извоза) 17.73 долара од 1 становника.

* По попису од 31. I. 1921. Краљевина је имала 12.017.323 становника. Површина Краљевине износи 248.987 кв. километара.

III. — Структура увоза и извоза.

Главни предмети увоза јесу ови:			Од укупног увоза %			
Именовање	тона 1924. г.	Долара	1922.	1923.	1924.	1925.
Памучне тканине	15.046	19,531.445	18.54	21.06	18.30	16.84
Вунене тканине	3.515	7,577.535	6.88	8.58	7.10	7.15
Памучна предива	6.595	5,383.567	3.28	4.06	5.05	4.64
Разни гвоздени и предмети ...	29.496	4,020.160	4.48	4.32	3.77	3.95
Машине и апарати	15.441	3,472.321	4.68	3.70	3.25	4.02
Шећер без разлике	20.500	2,892.248	3.28	2.25	2.71	0.35
Кафа сирова ...	8.338	2,869.714	2.18	2.56	2.69	2.86
Угаљ свију врста	333.765	2,765.099	3.04	2.41	2.59	3.11
Памук сиров ...	4.969	2,045.513	1.42	1.19	1.92	1.99
Коже домаћих жи- вотиња	6.512	2,043.540	0.89	0.98	1.91	2.02
Гвожђе непрерађ. и полупрерађено	42.439	1,624.600	2.04	1.41	1.52	1.38
Пиринач ољуштен	17.914	1,553.303	1.48	1.53	1.46	1.32
Превозна средства	7.980	1,515.092	0.97	1.09	1.42	1.85
Кожни ђон	2.591	1,489.888	0.68	0.98	1.40	0.76
Електротех. пред.	3.886	1,393.006	1.07	1.36	1.31	1.27
Гвоздени лим ...	17.523	1,350.562	1.36	1.09	1.27	1.07
Уља биљна без раз- лике... ..	6.569	1,342.935	1.51	1.18	1.26	1.09
Петролеум	27.764	1,311.671	1.74	1.06	1.23	1.21
Тканине ланене и кудељне	1.675	976.306	0.46	0.64	0.91	0.70
Памучне чарапе и рукавице	345	963.768	0.74	0.93	0.90	0.86
Џакова	4.974	931.001	0.84	0.84	0.87	1.26
Коже за обућу, се- дла и др. потрошњу	430	855.905	0.65	0.53	0.80	0.68
Стакло за огледала и прозоре	8.206	762.561	0.86	0.70	0.71	0.49
Шине, железн. ма- тер., за мостове, кровове и ради- онице	12.291	719.262	1.36	1.20	0.67	1.15
Гвоздени клинци	7.594	713.541	0.37	0.60	0.67	0.37
Све остало	521.326	36,615.908	35.21	33.75	34.31	37.43
Свега ...	1,127.686	106,720.451	100%	100 %	100 %	100 %

Предњи предмети јављају се стално као главни предмети увоза Краљевине. С обзиром на економску природу њихову, као и на структуру целокупног увоза Краљевине, има се утврдити да она увози поглавито фабрикате.

А главни предмети извоза Југославије јесу ови:

Наименовање	Мера	Количина	Долара	Од укупног извоза %			
				1922.	1923.	1924.	1925.
Дрво за грађу ...	тона	1,046.292	21,030.070	14.11	15.98	16.99	13.33
Жита (у главном							
пшеница)	„	208.900	10,444.226	3.59	4.86	8.38	4.39
Говеда жива	грла	168.100	9,647.495	9.04	10.51	7.81	4.89
Јаја	тона	20.129	8,029.099	8.70	6.60	6.48	7.48
Кукуруз	„	245.146	7,596.428	1.16	4.15	6.13	27.3
Месо и прерађ. ...	„	19.196	6,988.991	8.74	6.69	5.65	3.53
Бакар сиров	„	7.605	4,497.534	3.33	2.14	3.63	2.73
Брашно пшенично ...	„	59.075	4,453.144	3.69	2.90	3.60	1.89
Свиње живе	„	86.183	3,522.380	5.97	2.84	5.57	1.14
Коњи живи	„	55.193	3,007.566	3.02	2.58	2.43	1.46
Цемент	„	341.628	2,458.745	1.96	1.78	1.99	1.98
Шљиве суве	„	19.940	2,323.489	6.04	4.28	1.88	0.24
Дрво за гориво ...	„	508.798	2,163.246	0.97	1.88	1.75	0.76
Кудеља	„	6.975	2,053.237	2.90	1.16	1.66	1.12
Пасуљ	„	32.259	2,020.804	0.71	0.96	1.63	0.64
Коже од дивљачи ...	„	201	2,005.727	0.51	0.74	1.62	0.61
Олово у плочама ...	„	9.371	1,594.512	0.80	1.19	1.29	1.42
Кашкаваљ	„	2.898	1,403.471	1.33	1.46	1.13	0.54
Ситна стока жива ...	грла	387.020	1,299.873	0.96	1.25	1.05	0.81
Хмељ	тона	1.278	1,187.064	0.53	1.47	0.96	2.34
Калцијев карбид ...	„	18.103	1,057.086	0.86	0.50	0.85	0.53
Дрвени угаљ	„	57.691	1,009.124	0.68	0.65	0.81	0.63
Коже јагњеће и							
јареће	„	1.676	946.774	0.67	0.99	0.76	0.82
Израда од дрвета ...	„	9.018	845.409	1.19	0.58	0.58	1.02
Екстрак. за штављење	„	11.616	824.920	0.56	0.65	0.67	0.54
Воће свеже	„	11.659	793.860	0.27	1.02	0.64	0.36
Сода амонијачна ...	„	19.386	664.824	—	0.32	0.54	0.28
Биље за лекарије ...	„	2.412	609.133	0.98	0.42	0.49	0.39
Перната живина ...	„	1.631	386.193	0.64	0.49	0.47	0.26
Калц. цијанамид ...	„	15.572	546.906	0.39	0.35	0.44	0.74
Шећер	„	2.811	510.749	—	—	0.41	1.50
Кожа чињена	„	378	468.269	0.38	0.41	0.38	0.24
Све остало	„	1,133.243	17,198.519	15.32	15.47	13.96	14.07
Укупно тона		3,915.700	323,825.867	100%	100%	100%	100%

Предњи главни предмети извоза Краљевине јављају се стално као главни предмети њенога извоза.

По величини вредности привредних грана заступљених у извозу Краљевине, категорије производа у извозу Краљевине иду овим редом: сточарски производи, ратарски производи, шумски производи, рударски производи, индустријски производи. Југославија је, према томе, у првом реду аграрна, па потом шумска земља. Њена индустрија је млада и налази се у зачетку.

IV. — Учешће страних земаља.

Главне стране земље које су учествовале у увозу Краљевине биле су ове:

Земља порекла	Долара	1924. год.		Од укупног увоза %		
		1922.	1923.	1924.	1925.	Првих 9 мес.
Италија	21,905.350	15.30	17.69	20.52	19.82	
Чехословачка ...	21,414.594	19.84	18.51	20.07	18.39	
Аустрија	21,103.477	28.89	26.94	19.77	17.64	
Енглеска	11,350.488	7.12	9.91	10.63	8.75	
Немачка	8,854.142	7.17	8.71	8.30	9.56	
Сјед. Америч. Д.	4,165.073	3.50	3.69	3.90	3.87	
Француска	3,587.417	3.04	3.25	3.36	3.45	
Грчка	3,445.571	2.82	2.04	3.23	3.06	
Мађарска	3,092.614	2.53	1.69	2.90	5.08	
Румунија	2,376.180	3.78	2.55	2.23	3.34	
Индија	1,020.236	0.91	1.07	0.95	0.81	
Холандија	960.463	1.48	0.91	0.90	2.03	
Швајцарска	817.016	0.40	0.65	0.77	0.93	
Белгија	497.405	0.62	0.40	0.47	0.46	
Пољска	496.643	0.39	0.24	0.47	0.83	
Остале земље ...	1,633.782	2.11	1.75	1.53	1.98	
Свега ...	106,720.451	100 %	100 %	100 %	100 %	

А главне стране земље које су учествовале у извозу Краљевине биле су ове:

Земља намене	Долара	1924. год.		Од укупног извоза %		
		1922.	1923.	1924.	1925.	Првих 9. мес.
Италија	35,790.565	28.05	28.66	28.91	25.40	
Аустрија	30,282.594	22.97	28.93	24.46	18.59	
Чехословачка ...	12,250.092	8.11	7.82	9.89	9.02	
Мађарска	9,814.815	5.24	4.79	7.93	5.30	
Грчка	8,776.861	4.67	5.74	7.09	7.32	
Швајцарска	5,056.516	7.62	6.43	4.08	4.24	
Немачка	5,048.836	8.43	4.22	4.08	5.94	
Француска	4,710.206	5.85	4.33	3.80	2.32	
Румунија и Бра- ила	3,279.125	0.29	0.33	2.65	14.49	
Енглеска	1,707.287	1.88	2.14	1.38	0.98	
Египат	1,435.250	0.60	0.56	1.16	0.89	
Бугарска	1,411.489	0.44	0.97	1.41	1.02	
Турска	1,321.171	1.16	1.38	1.07	0.73	
Сјед. Ам. Државе	656.970	0.46	0.36	0.53	0.90	
Холандија	475.610	0.38	0.20	0.38	0.24	
Остале земље ...	1,789.480	3.85	3.09	1.45	2.62	
Свега ...	123,815.867	100 %	100 %	100 %	100 %	

Из предњих прегледа види се да су главне трговинске земље са Југославијом: — а) код увоза у Југославију: — Италија, Чехословачка,

Аустрија, Енглеска, Немачка, Сјед. Ам. Државе; б) код извоза: — Италија, Аустрија, Чехословачка, Мађарска, Грчка, Швајцарска. — Учешће неких трговинских земаља са Краљевином у ствари је нешто друкчије, што вреди нарочито за Италију, Аустрију и Грчку. Те се земље јављају као посредници у међународној размени са Југославијом, и то како у њеном увозу тако и у њеном извозу, а на штету како ће саме тако и даљних земаља, особито Енглеске и Сједињених Америчких Држава. То долази отуда што Краљевина нема погодних саобраћајних веза са дотичним земљама. Ово нарочито важи за ове области Краљевине: — Полемље (пређе Новопазарски Санџак), Црну Гору и Источну Херцеговину. Те области немају по готову никаквих железница, услед чега се налазе у врло тешким и назадним привредним и трговинским приликама. Када те области буду добиле потребне им жељезнице и када цела земља уопште буде добила погодних жељезничких веза са својим приморјем, када се на име буду изградиле тако зване јадранске пруге (чија изградња изискује знатна финансијска средства), онда ће се повећати трговинска способност земље и онда ће се извршити знатне промене у расподели учешћа страних земаља у трговини са Југославијом. Сада готово сва њена спољна трговина иде преко њених северозападних граница и Дунавом, према томе у знатној мери заобилазним путевима. Када се буду изградиле јадранске пруге, онда ће Краљевина доћи у природну, непосредну и јачу трговинску везу са даљним земљама, а особито са Сједињеним Америчким Државама и Енглеском.

V. — Царински приходи (без прихода за рачун других власти).

У вези са кретањем спољне трговине царински приходи Краљевине кретали су се овако:

Година	ОД УВОЗА		ОД ИЗВОЗА		С В Е Г А :	
	динара	динара	динара	динара	динара	долара
1919	68,698.821	20,885.373	89,584.194	5,913.148		
1920	160,081.203	165,439.132	325,520.335	10,690.323		
1921	427,050.496	172,315.933	599,366.429	13,052.405		
1922	760,453.907	123,542.314	883,996.221	11,989.641		
1923	1,079,051.416	353,075.266	1,432,126.682	15,366.166		
1924	1,150,405.235	215,527.315	1,365,932.550	17,730.173		
За 9 месеци						
1925	1,136,848.452	149,058.785	1,285,907.237	21,575.624		

Како су извозне царине, сем на неке споредне артикле, укинуте, то ће приход од извозних царина наредне године спасти на врло малу суму. Сем тога није искључено да ће царински приходи од увоза у неколико опасти по закључењу нових трговинских уговора, као и због смањења куповне снаге која се може очекивати услед пада цена пољопривредних производа.

КРЕТАЊЕ ЦЕНА.

у трговини на велико у 1924. год.

Ако бацимо поглед на кретање цена у 1924 години, а једновремено упоредимо их с кретањем вредности динара, констатоваћемо једну појаву, коју смо, ранијих година, мало сретали. Констатоваћемо да су цене роби, у већем делу године, биле у порасту, док је динар растао. Ушли смо у 1924 год. када је у Њујорку требало платити за сто динара 1 долар и 13 цента, а

ПЕРИОД	1 група Пољопривр., произ.	2 група Стока и производи	3 група Воће и прерађив.	4 група Грaфичн. материј.	5 група Колонијална роба	6 група Индустр. производи	Тотални индекс према 1913 години
Просечно у 1913	100	100	100	100	100	100	000
јануар 1923	2740	1901	912	2240	1954	2830	2098
јануар 1924	2295	2626	910	2062	1667	2618	2034
фебруар „	2380	2888	994	2062	1685	2618	2101
Март „	2433	2479	1005	2092	1709	2523	2040
Април „	2351	2290	969	2060	1683	2484	1973
Мај „	2245	2082	1036	2132	1681	2282	1911
јуни „	2158	2211	1123	2161	1711	2340	1984
јули „	2188	2317	1203	2161	1712	2389	1995
август „	2256	2482	1347	2097	1709	2402	2049
септембар „	2106	2417	1401	2154	1547	2246	1978
октобар „	2080	2394	1670	2145	1549	2048	1981
новембар „	2019	2520	1726	2257	1602	2102	2037
децембар „	2151	2044	1836	2265	1608	2207	2112
просечно у 1924. год.	2217	2445	1260	2137	1655	2358	2016

завршили смо годину када је у Њујорку за 100 динара требало платити један и по долар, што значи да се динар поправио, према долару, за скоро 30%, док за извесне количине робе од 46 разних артикала (колико наш индекс бележи) плаћали смо почетком године 2034 дин. а крајем године 2112 дин., дакле скоро 5% више! А ситуација је још гора кад се упореди тотални индекс цена у месецу мају са децембром. Па и поред све ове околности не може се закључити да скок динара није имао утицај на пад извесних цена. Јер за оцену односа између покрета цена робе и динара треба узети поједине артикле или бар поједине групе.

Кад посматрамо покрете цене појединих група онда долазимо од једне врло важне констатације: цене увозним артиклима, које зависе од тржишних прилика на страни и вредности динара, у паду су, док је код извозних артикала други случај. Група индустријских производа, који чине највећи део нашег увоза, пала је за 18% (динар се према долару повравио за 28%) група колонијалне за 4%. Али наши главни извозни артикли стоје знатно боље. Стока и сточни производи, који чине једну трећину извоза, боље у цени стоје при крају године за 1% од цена у јануару 1924 год. грађа за 10%, само су пољопривредни производи у паду за 7%.

Из овог покрета у ценама, може се, што се тиче општих економских интереса констатовати да је наш произвођач добијао, крајем године, главне увозне артикле за 18% јефтиније, док је своје извозне, релативно, продавао боље но у јануару. Национална привреда, у размени добара са иностранством. била је у 1924. год. у најповољнијем положају. Још кад се о воме дода да наш извоз у 1924. год. износи скоро 10 милијарди динара, онда се тек може видети колико је наша производња добила, што је за своје производе примила више, а за иностране плаћала мање динара.

У тотални наш индекс ушла је једна група наших производа — воће и воћни производи — (вино, ракија, суве шљиве), која, изузев сувих шљива није ни увозни ни извозни артикал, већ, махом служи унутрашњем промету.

Али у овој групи догодиле су се у 1924 год. врло велике промене у ценама, те је та група имала знатан уплив на тотални индекс цена. Ова група порасла је у цени за 100%. Услед подбачене производње шљива, цене сувој шљиви и ракији, из месеца у месец су скакале. А сличан је случај и са вином. Тако је ова група наших производа, која је у цени најгоре стајала, најзад, успела да се приближи ценама осталих прометних артикала.

1. Пољопривредни производи.

	у 1913.	јан. 1923.	јуна 1923.	дец. 1923.	дец. 1924.
Пшеница бачка 100 кгр	16.—	460.—	435.—	315.—	400.—
Јечам 100 „	12.50	312.50	285.—	260.—	360.—
Овас 100 „	12.50	295.—	290.—	220.—	245.—
Кукуруз бачки 100 „	13.—	300.—	252.50	210.—	185.—
Брашно № 0 100 „	27.—	745.—	650.—	500.—	590.—
Брашно № 7 100 „	19.—	535.—	430.—	350.—	400.—
Мекиње ... 100 „	6.—	170.—	130.—	125.—	185.—
Пасуљ ... 100 „	28.—	375.—	410.—	540.—	440.—
Кромпир ... 100 „	11.—	280.—	190.—	95.—	90.—
Сено 100 „	5.50	186.—	110.—	110.—	100.—
Према 1913. год.	1.—	24.2	21.1	18.3	21.1
Према јануару 1923 г.	—.—	100.—	87.1	75.3	

ВАШАР У СРБИЈИ.

Група пољопривредних производа управљала се према стању динара и пијачних цена на страни. За њу је срећна околност била што су цене на страни, скоро преко целе године, биле чврсте, те је та чврстоћа утицала да цене не падају истим темпом као што динар расте. Али и код ове групе, цене појединих производа дају разне слике. Пшеница је од јануара до краја децембра порасла у цени за 20%, а кукуруз пао за око 35%.

Највеће варијације у ценама показивала је група стоке и сточних производа. Од највећих до најмањих цена диференција је за 40%. И та највећа диференција догађа се од фебруара до маја, када код долара није било великих промена. Тада (у мају) су страна тржишта свиња била врло много попустила, те су она у главном допринела паду цена.

2. Стока и производи.

	1913. г.	јан. 1923.	јуна 1923.	дец. 1923.	дец. 1924.
Говеда 1 кг. живе мере ...	0.55	8.—	14.—	13.—	15.—
Свиње дебеле 1. кг. живе мере	0.70	18.—	24.—	23.—	23.—
Овце 1 кгр. живе мере ...	0.30	5.—	5.—	6.—	8.—
Маст 1 кгр.	1.35	30.—	36.—	34.—	36.—
Јаја 1 комад	0.05	1.25	0.90	2.—	2.20
Живина 1 гкр.	1.20	20.—	20.—	19.—	18.—
Говеђе сирове коже 1 кгр.	1.25	20.—	20.—	20.—	20.—
Вуна прана 1 кгр.	3.80	45.—	70.—	65.—	70.—
Према 1913. години	1.—	15.90	20.60	19.90	26.4
Према јануару 1923. године	—.—	100.—	129.40	125.10	

3. Воће и производи, инд. биље.

	у 1913.	јан. 1923.	јуна 1923.	дец. 1923.	дец. 1924.
Суве шљиве гар. 1 кгр.	0.65	4.80	3.—	4.50	12.—
Кудеља прима 1 кгр.	0.70	14.—	18.—	18.—	22.—
Вино бело вр. 1 литар	0.50	3.50	2.50	4.—	7.—
Ракија мека 1 град ...	0.06	0.80	0.50	0.40	1.40
Према 1913 години ...	1.—	12.—	12.80	14.—	18.5
Према јануару 1923. год.	—.—	100.—	106.60	116.40	

4. Грађа и грађевински материјал.

	у 1913.	јан. 1923.	јуна 1923.	дец. 1923.	дец. 1924.
Чамове даске 1 m ³ ...	65.—	880.—	800.—	900.—	950.—
Обла чамова грађч 1 m ³	35.—	620.—	550.—	600.—	400.—
Дрво за гориво 1 m ³	9.—	140.—	150.—	170.—	180.—
Цигље 1.000 комада ...	29.—	730.—	650.—	500.—	650.—
Цреп 1.000 комада ...	19.—	780.—	900.—	700.—	700.—
Песак 1 m ³	1.80	45.—	40.—	50.—	60.—
Креч 100 кгр.	2.80	80.—	65.—	60.—	60.—
Цемент 100 кгр.	3.50	85.—	80.—	77.—	75.—
Према 1913. години	1.—	20.30	20.40	19.—	22.6
Према јануару 1923. год. —.—	100.—	100.50	90.70		

5. Колонијални производи.

	у 1913.	јан. 1923.	јуна 1923.	дец. 1923.	дец. 1924.
Кафа рио 1 кгр.	2.85	40.—	38.—	32.—	45.—
Шећер у коцкама 1 кгр. ...	0.90	21.—	25.50	20.50	16.—
Пиринач италијански 1 кгр.	0.68	13.—	11.—	9.—	9.50
Бибер крупан 1. кгр. ...	2.—	28.—	25.—	26.—	26.—
Уље 1 кгр.	1.58	30.—	26.—	27.—	27.—
Свеће стеаринске 1 кгр....	1.15	17.—	12.50	16.—	18.—
Петролеум 1 кгр.	0.58	6.—	9.10	7.—	7.—
Бензин 1 кгр.	0.75	16.—	11.20	12.—	12.—
Какао у праху 1 кгр. ...	5.50	45.—	40.—	34.—	38.—
Чај „Пеко“ 1 кгр.	3.40	84.—	70.—	75.—	70.—
Штирак кук. 1 кгр. ...	0.70	11.—	9.50	9.—	10.—
Есенција 1 кгр.	3.20	37.—	40.—	42.—	42.—
Фида 1 кгр.	0.65	12.—	10.—	9.—	10.—
Према 1913 години	1.—	15.30	13.70	13.20	16.0
Према јануару 1923. године	—.—	100.—	91.—	88.50	

6. Индустриски производи.

у 1913. јан. 1923. јуна 1923. дец. 1923. дец. 1924.

Гвожђе у шипкама 1 кгр.	0.18	5.—	5.80	5.40	4.—
Ексери 1 кгр.	0.31	9.80	9.40	8.50	6.80
Лим црни 1 кгр.	0.35	9.70	8.20	7.50	6.50
Бакар 1 кгр.	1.75	60.—	55.—	46.—	45.—
Калај 1 кгр.	4.20	105.—	110.—	105.—	100.—
Стакло $1\frac{1}{2}$ 1 m ³	2.20	45.—	55.—	52.—	35.—
Памук жути пакло	14.—	54.—	470.—	480.—	380.—
Американ ССС	21.—	800.—	640.—	650.—	460.—
Бон крупон 1 вр.	5.—	95.—	108.—	105.—	78.—
Бланк црни прима	1.75	70.—	65.—	75.—	78.—
Бокс домаћи црни	1.35	24.—	26.—	27.—	23.—
Хартија новинарска	0.32	9.—	8.50	8.—	7.50
Фирнајс	0.80	33.—	32.—	31.—	25.—
Према 1913. години	1.—	33.90	29.90	30.—	22.0
Према јануару 1923. год. —.—	100.—	88.20	88.70		

Кад упоредимо цене свих ових шест група, добићемо ову просечну цену:

у 1913. јан. 1923. јуна 1923. дец. 1923. дец. 1924.

Пољопривредни производи	1.—	24.20	21.10	18.30	21.1
Стока	1.—	15.90	20.—	19.90	26.4
Воће и производи	1.—	12.—	12.80	14.—	18.3
Грађа и грађев. материјал	1.—	20.30	20.40	19.—	22.6
Колонијална роба	1.—	15.30	13.70	13.20	16.8
Индустријски производи	1.—	33.90	29.90	30.—	22.0
Према 1913. години	1.—	20.20	19.70	19.10	21.1

Група грађе и грађевинског материјала ишла је такође у корак са стањем на страним пијацима, које је, преко целе године било повољно за наш извоз.

Група колонијалне робе завршава годину скоро истим ценама, које смо имали у јануару. Код ње је само цена шећеру у паду, али су сви остали производи на страни стално скакали, тако да пораст динара није могао за целу групу имати утицај да цене попусте. Код извесних артикала ове групе (кафа) цена је од јануара до краја децембра скочила за 40%, што значи, кад се узме у обзир скок динара, да је на страни порасла за скоро 70%.

Група индустриских производа пала је за 18%.

Општа је констатација интернационалне привреде у 1924 год. да су цене производима пољопривредне, сточне и шумске продукције биле у скоку, а цене индустријским прерађевинама у паду. Користи су дакле имале највише аграрне земље. Какви ће се односи развити у будућности тешко је предвидети. Али се може констатовати да су културне државе пресићене индустријском привредом, да су запослене нове масе радништва, које је требало хранити, те отуда већа потрошња и тражња пољопривредних продуката, а отуда и стално скакање цена пољопривредних производа.

КРЕТАЊЕ ЦЕНА

у трговини на велико 1925. год. Појављивањем у току 1924 цене су у главном биле у скоку у пркос порасту динара. У 1925 међутим почео се осећати утицај поправке динара, смањења из-

ПЕРИОД	1 група Пољопривр. произ.	2 група Стока и производ	3 група Воће и прерађен.	4 група Грађевин. материј.	5 група Колонијална роба	6 група Индустр. производи	Тотални индекс према 1913 години
Просечно у 1913	100	100	100	100	100	100	100
јануар 1924	2295	2626	910	2062	1667	2618	2034
јули „	2188	2317	1203	2161	1712	2389	1995
август „	2256	2482	1347	2097	1709	2402	2049
септембар „	2106	2417	1401	2154	1547	2246	1978
октобар „	2080	2394	1670	2145	1549	2048	1981
новембар „	2019	2520	1726	2257	1602	2102	2037
децембар „	2115	2044	1836	2265	1608	2207	2112
јануар 1925... ..	2164	2263	1859	2191	1531	2067	2012
фебруар „	2212	2009	1859	2346	1521	2015	1993
март „	2191	2009	1859	2444	1542	2070	2009
април „	2181	1881	1982	2438	1538	2029	2004
мај „	2236	1737	1926	2200	1529	1971	1933
јуни „	2217	1742	1646	1972	1519	1954	1842
јули „	1922	1787	1633	1856	1474	2040	1785
август „	1539	1787	1399	1766	1406	1955	1642
септембар „	1469	1888	1288	1766	1403	1915	1621
октобар „	1340	1846	1250	1745	1378	1892	1572
новембар „	1385	1785	1422	1774	1355	1868	1597
децембар „	1478	1895	1477	1774	1356	1862	1640
просечно у 1925	1861	1882	1633	2022	1462	1962	1804

возних царина, жељезничке тарифе, и цене су у главном почеле падати. Тотални пад индекса је 25%, и поглавито има се приписати порасту динара, за 15% а у другом реду паду аграрним производима на свима страним тржиштима, што је наравно утицало и на наше пијаце. Пад је мање осетан у индустријским производима, услед тога што су уведени нови и високи заштитни царински ставови.

Највећи се пад има забележити у житарицама, нарочито после вести о руском извозу, када су цене пале у целом свету. Тек у новембру, када се показало да су руске вести биле претеране, почеле су цене постајати опет чвршће. Изгледа за извоз на пролеће врло су повољни.

Пад цене стоци поглавито се има приписати, поред горњих узрока, и конкуренцији пољских свиња и румунских и мађарских говеда на Бечкој и чешкој пијаци куда се наша стока јако извози.

Воће је било у паду целе године, али се индекс одржао почетком године услед пораста цене ракији. И овде је тенденција крајем године чвршћа.

Грађевински материјал дизао се у цени почетком године, али се морао опет спустити услед стране конкуренције. Садашња тенденција му је стабилна.

Колонијална роба у непрестаном је паду, поглавито услед пораста динара и јевтинијих подвозних ставова. Ова роба, пошто је скоро сва увезена, најбоље показује на себи последице поправке динара.

Индустријска роба је доста чврста услед високих увозних ставова који су толики да поништавају добитак од поправке динара и возаринских нижих ставова.

(Индекс „Привредног Прегледа“ Београд).

ЦАРИНСКИ ПРИХОДИ.

1. — Кретање спољне трговине и царинских прихода.

Кретање царинских прихода зависи од царинских режима и кретања спољне трговине. Како су, за време великога рата, све покрајине Југославије, а нарочито Србија, коју је непријатељ био поготову опустошио, биле исцрпљене у роби и храни, то је Југославија, за прве две године после рата, фаворизирала увоз а извоз отежавала. У колико је напредовала привредна обнова земље и у колико се жељезнички саобраћај поправљао, извоз је јачао. Како пак 1921 и 1922 година не бејаху довољно родне, то је извоз Југославије тек у 1923 г. узео свој природни ток. У 1924. год. Југославија је најзад успела да добије активан трговински биланс, какав она као богата пољопривредна земља и треба да има. У овој, 1925. г. спољна трговина Југославије ступила је у нормалан колосек: те се године напушта поратна аутономна и произвољна трговинско-царинска политика, и те се године почињу склапати нови и редовни трговински уговори са иностранством.

Под тим условима спољна трговина Југославије развијала се овако:

а) у новчаним динарима:

Година	Увоз	Извоз
1919	2,982.067.276	686.845.040
1920	3,465.819.272	1,320.606.055
1921	4,122.097.642	2,460.737.562
1922	6,441.876.189	3,691.166.163
1923	8,309.635.472	8,048.843.930
1924	8,221.743.552	9,538.774.432
За 6 месеци 1925	4,602.941.563	4,506.486.074

б) у златним динарима:

Година	Увоз	Извоз
1919	712.263.038	164.052.078
1920	746.943.808	284.613.373
1921	538.132.851	321.245.112
1922	452.378.945	259.211.106
1923	493.446.286	477.959.853
1924	578.588.568	671.271.951
За 6 месеци 1925	388.559.154	379.699.815

Новчани динари претворени су у златне по просечном земаљском течају чека Београд—Женева—Цирих на Београдској и Загребачкој Берзи.

За исте године царински приходи кретали су се овако:

а) у новчаним динарима:

Године	Увоз	Извоз	Свега
1919	68,698.820	20,885.373	89,584.193
1920	160,081.203	165,439.131	325,520.334
1921	427,050.496	172,315.933	599,366.429

	Увоз:	Извоз:	Свега:
1922	760,453.907	123,542.314	883,996.221
1923	1.079,051.416	353,075.266	1.432,126.682
1924	1.153,714.295	217,599.881	1.371,314.176
За 6 месеци 1925	676,183.845	111,598.879	787,782.724

б) у златним динарима:

Године	Увоз	Извоз	Свега
1919	16,435.124	4,996.500	21,432.624
1920	34,500.259	35,654.985	70,155.244
1921	55,750.717	22,495.552	78,246.269
1922	53,402.662	8,675.724	62,078.386
1923	64,076.687	20,966.464	85,043.151
1924	81,190.307	15,313.148	96,503.455
За 6 месеци 1925	57,013.814	9,409.686	66,423.500

Што се тиче кретања царинских прихода у новом царинском режиму, који је настао са новим законом о општој царинској тарифи надати се да ће царински приходи у њему бити знатно већи, пошто су царински ставови у њему, у опште узев, у неколико повећани.

II. — Категорије и уплата прихода.

Пре рата, у Србији, све царинске дажбине имале су се плаћати у злату или у сребру са доплатом ажиије. После рата, извозне царине од њиховог установљења, биле су утврђиване у новчаничним динарима, пошто сребрни динар није више оптицао услед девалоризације динара. Нешто доцније, решено је да се државна трошарина и монополске таксе и предвиђају и плаћају у сребру. Међутим, новим законом о општој царинској тарифи од 20. јуна 1925. године извозне царине утврђене су у злату. Благодарени томе, царински приходи имаће од тада једно и постојано мерило вредности.

Следећа таблица показује нам царинске приходе у 1924. години по појединим врстама и по монети у којој их је требало платити, а у којој су уплаћени:

Царински приходи.

А) По тарифном прорачуну.

1. Редовни:	Од увоза Динара	Од извоза Динара
а) Главни:		
1. Царина: у злату	112,905.150	
у новчаницама	677.717	215,527.320
2. Луксузна такса у злату	12,854.251	
б) Споредне дажбине:		
1. Лежарина: у злату	1,719.131	
2. Ношевина: у злату	1,077.428	100.796
3. Олово, печати и жигови у злату	95.424	19.110
у новчаницама		485
4. Статистика такса: у злату	455.026	99.105
у новчаницама		2.738
Свега: у злату	129,106.410	219.011
у новчаницама	677.717	215,530.543

II. Ванредни:

Динара

1. Казне: у новчаницама	...	...	...	...	...	3,598.692
2. Од продате робе	...	...	...	...	...	723.981
3. По контролним примедбама за раније године	...	...	...	...	...	1,058.951
4. Ажија	...	...	...	...	...	1.020,398.871

Свега у новчаницама	...	...	...	...	...	1.025,780.495
---------------------	-----	-----	-----	-----	-----	---------------

Укупно у злату	...	...	...	...	...	129,325.421
----------------	-----	-----	-----	-----	-----	-------------

Укупно у новчаницама	...	...	...	...	...	1.241,988.755
----------------------	-----	-----	-----	-----	-----	---------------

Б) по уплати

Свега царинских прихода 1.371,314.176 динара у новчаницама.

Као што се види царински приходи у прошлој 1924. год. били су уплаћени потпуно у новчаничним динарима: ништа није било уплаћено у злату. Тако је било и ранијих година, и то се објашњавало тиме што је царинска ажија била увек знатно ниже утврђивана од стварне ажије на берзи.

Сем царинских прихода именованих у предњем прегледу, царинарнице су истовремено имале дужност наплаћивати и извесне приходе за рачун других власти, а наиме: државну трошарину на предмете који ту таксу плаћају у земљи (за рачун Генералне Дирекције Посредних Пореза) и монополске таксе при увозу монополских артикала (за рачун Самосталне Управе Државних Монопола), као и још неке приходе мање важне. Укупан износ ових прихода за рачун других власти изнео је у 1924. години суму од 301,965.081 новчаних динара. Са том сумом узевши укупан износ државних прихода код царинарница у 1924. години изнео је 1.673,279.257 новчаних динара. Сем тога треба поменути да царинарнице истовремено наплаћују и ове општинске таксе: калдрмину на увоз и извоз робе свугде и мерину и трошарину за рачун општине где те таксе постоје. У 1924. години царинарнице су на рачун ових општинских такса наплатиле суму од 15,190.050 новчаних динара.

Нови закон о општој царинској тарифи донео је измене и у врсмама царинских прихода. Наиме, њима је укинута „луксузна такса“ а таксе „ношевина“ и „статистичка такса“ замењене су таксом „пословна дажбина“, са тиме да 25% од исте таксе има да припадне царинским чиновницима.

III. Приходи по царинарницама.

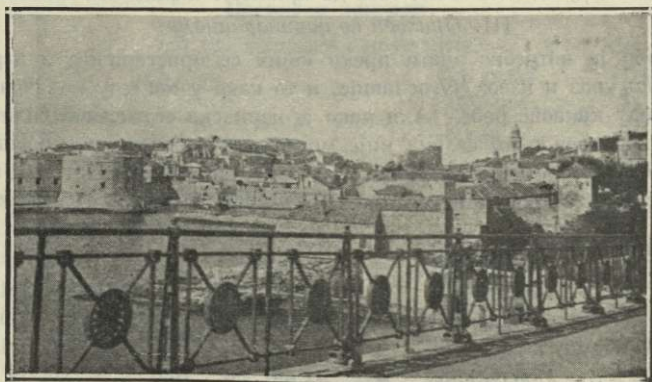
Врло је потребно знати преко којих се пристаништа и царинарница врши увоз и извоз Југославије, и то како у погледу количине тако и у погледу каквоће робе. Али како је царинска статистика била још у знатном задоцнењу, то се она није могла разграњавати и обрађивати у том погледу. У недостатку података у томе, дајемо ниже преглед царинских прихода (заједно са приходима за рачун других власти, у 1924 години.

Царинарница	Од увоза Дин. ра	%	Од извоза Динара	%	Свега Динара	%
Београд	331,780.690	22,9	9,042.124	4,0	340,882.814	20,4
Загреб	315,095.101	22,0	10,231.009	4,6	325,326.110	19,4
Љубљана	131,026.385	9,0	4,679.709	2,1	135,706.094	8,1
Суботица	55,046.523	4,0	42,497.534	19,0	97,544.057	5,8
Марибор	70,431.890	5,0	18,796.506	8,4	89,128.396	5,3
Нови Сад	76,632.839	5,3	6,741.781	3,0	83,374.620	5,0
Скопље	68,963.951	4,8	2,073.202	0,9	71,037.153	4,3

	Од увоза Динара	%	Од извоза Динара	%	Свега Динара	%
Сплит	49,837.726	3,4	968.681	0,4	50,806.407	3,0
Сарајево	50,080.500	3,5	175.888	0,5	50,256.388	3,0
Дубровник	28,880.949	2,0	1,050.211	0,1	29,931.160	1,8
Осек	27,954.550	1,0	1,838.992	0,8	29,793.542	1,8
Ракек	1,270.598	0,1	26,492.677	11,9	27,763.275	1,7
Метковик	25,586.914	1,1	124.437	0,0	25,711.351	1,5
Сомбор	8,330.354	0,6	16,197.996	7,3	24,528.350	1,5
Сушак	20,484.288	1,4	3,629.518	2,0	24,113.806	1,4
Ђевђелија	4,860.577	0,4	17,156.793	7,7	22,017.370	1,3
Битољ	15,345.349	1,0	3,076.091	1,4	18,421.440	1,1
В. Кикинда	17,367.010	1,1	578.508	0,3	17,945.518	1,1
В. Бечкерек	10,016.029	0,7	7,076.103	3,2	17,092.132	1,0
Цеље	15,199.546	1,0	1,238.036	0,6	16,437.582	1,0
Земун	16,149.176	1,1	146.693	0,0	16,295.869	1,0
Јасеница	5,773.327	0,4	10,421.783	4,7	16,195.110	0,9
Копривница	8,105.715	0,6	7,255.855	3,3	15,361.570	0,9
Слав. Брод	14,096.904	1,0	908.816	0,4	15,005.720	0,9
Чаковец	8,304.541	0,6	4,236.189	1,5	12,540.730	0,8
Сисак	9,940.008	0,7	2,068.842	0,9	12,008.850	0,7
Винковци	7,812.849	0,5	1,507.794	0,7	9,320.643	0,6
Шибеник	8,873.435	0,6	356.548	0,2	9,229.983	0,6
Све остале	46,902.366	3,2	22,560.855	10,1	69,463.221	4,1

Укупно 1.450,150.090 100% 223,129.171 100% 1.673,279.261 100%

Овај преглед даје нам ипак бар приближну слику о правцима спољне трговине Југославије.*) Из њега се види да спољна трговина Југославије иде у главном преко станица и царинарница на северној и северо-западној страни њене државне границе. То је и неприродно и нерационално, а долази отуда што Југославија нема потребних и повољних железничких веза са својим јадранским приморјем и што питање њене царинске зоне у Солуну још није како треба решено.

ПРИСТАНИШТЕ У ДУБРОВНИКУ.

*) Ближи податци налазе се у првом чланку ове главе

ЦАРИНСКА ТАРИФА.

Важи од 20. јуна 1925. године.

Члан 1.

На сву робу која се увози у царинско подручје Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, плаћа се царина по Увозној Тарифи овога Закона, у колико у њој није изрично назначено да је слободна од царине, или у колико не би важиле друге одредбе овога Закона или трговинских уговора и конвенција.

Унутрашње порезе на потрошњу или какве друге дажбине, којима је роба оптерећена, плаћају се при увозу, како је то у односним законима прописано.

На робу која се из царинског подручја Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца извози, плаћа се царина по Извозној Тарифи овога Закона, у колико је у њој изрично поменута. Сва друга роба при извозу слободна је од царине.

На провозну робу не плаћа се царина.

Члан 2.

Увозна Тарифа има два реда стопа: минималних и максималних. Минималне стопе примењиваће се на робу из уговорних, а максималне на робу из неугворних држава.

Извозна Тарифа има само један ред стопа.

Минималне стопе Увозне Тарифе, као и стопе Извозне Тарифе, могу се трговинским уговорима везивати или смањивати ако би се за то имале постићи нарочите користи. Тако смањене стопе неће се моћи примењивати на робу из оних уговорних држава које ма у ком облику уговорене царине са другим државама не примењују на робу из наше Краљевине.

Члан 3.

Роба која у Увозној Тарифи није именована нити је обухваћена тарифским ставом, цариниће се по оном ставу, по којем се царини роба с којом је она најсроднија по каквоћи и употреби.

Члан 4.

Све у овом закону и у Увозној и Извозној Тарифи означене царине и царинске дажбине, рачунају се у златној валути. Плаћање њихово дозвољено је како у ефективном злату тако и у другим законским средствима за плаћање, а по курсу који утврђује Министар Финансија према златном паритету.

Министар Финансија одређује које ће се стране валуте и по којем курсу примати за наплату царине и царинских дажбина.

Члан 7.

Царина по тежини наплаћује се: или по бруто, или по нето, или по сопственој тежини робе.

Царина по бруто тежини наплаћује се на робу за коју предвиђена стопа царине не прелази 10 динара од 100 килограма.

Члан 18.

На робу која лежи у царинским магацинима или на царинским стовариштима, плаћа се лежарина, после три дана слободног лежања, за сваких 100 кг. бруто тежине и за сваки дан лежања, и то:

1. На увозну робу:

- а) када је истоварена на царинско стовариште 0.05 динара;
- б) кад је истоварена у царинске магацине:
 - а) лако запаљива и експлозивна 0.20 динара;
 - б) осталу 0.10 динара.

2. На извозну робу:

- а) кад је истоварена на царинско стовариште 0.01 динара;
- б) кад је истоварена у царинске магацине 0.02 динара.

Број тарифе		НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе		НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
			Максим. став. динара	Миним. став. динара				Максим. став. динара	Миним. став. динара
17.		Земљани орах и лешник:	100	кг.	е)	Цвеће и биље за украс и расађивање	100	кг.	
1.		У љусци	90.—	20.—	34	Цвеће за украс и кићење			
2.		Без љуске	130.—	35.—	1.	Свеже	500.—	200.—	
18.		Лимуни, поморанџе, китре:			2.	Осушено	700.—	600.—	
1.		Свежи:			35	Палмово лишће:	260.—	200.—	
		а) лимуни	25.—	сл.	36	Биље за расађивање:			
		б) китре, поморанџе	25.—	5.—	1.	Цвеће	80.—	60.—	
2.		Кора лимуна и по- моранџе	25.—	20.—	2.	Шибље, дрвеће, бо- кори...	14.—	5.—	
3.		У саламури, у сла- ној води	25.—	12.—	3.	Главице и кртоле цвећа	40.—	30.—	
19		Нарови и банане	55.—	40.—	4.	Винова лоза	14.—	10.—	
20		Бадем и коштице од кај- сије, брескве и шљиве:			5.	Калем-гранчице	сл.	сл.	
		1. Бадем зелени	40.—	30.—	ж)	Биље за сточну храну:			
		2. Бадем зрео и кош- тице од кајсије, бре- скве и шљиве:			37	Сточна храна зелена или сува	сл.	сл.	
		а) у љусци	80.—	20.—	3)	Биље за индустрију и лекарнију			
		б) без љуске	130.—	35.—	38	Биљна влакна			
21		Смокове:			1.	Памучна	сл.	сл.	
		1. Свеже	25.—	20.—	2.	Ланена и конопљена	сл.	сл.	
		2. Суве:			3.	Јутина	сл.	сл.	
		а) у завојима до за- кључно 10 кг.	90.—	25.—	4.	Остала	сл.	сл.	
		б) друкчије завијене	55.—	15.—	39	Дуван у листу и отпаци дувана	сл.	сл.	
22		Маслине свежје или суве	40.—	30.—	40	Хмељ	90.—	70.—	
23		Пиньоли, кокосов орах	55.—	10.—	41	Биље и биљни делови за израду боја			
24		Све непоменуто јужно воће	40.—	30.—	1.	Свежи	сл.	сл.	
д)		Колонијална роба и њени сурогати			2.	Осушени	сл.	сл.	
25		Кафа:			42	Шећерна репа и дихо- рија:			
		1. Сирова	80.—	80.—	1.	Свежа	2,50	2.—	
		2. Пржена, па и мле- вена	180.—	180.—	2.	Сува	20.—	15.—	
26		Сурогати кафе	80.—	60.—	43	Луфа, ламинарије (мор- ски купус) и друге алге	сл.	сл.	
27		Какао у зрну или у љусци:			44	Еспарто (алфа), шпан- ска трска:			
		1. Сиров	14.—	10.—	1.	Сирова или сува	сл.	сл.	
		2. Пржен	70.—	50.—	2.	Цепана, мочена	сл.	сл.	
28		Чај	150.—	120.—	45	Биље, биљни плодови, цветови...	сл.	сл.	
29		Зачини у зрну, љусци, истуцани:			46	Биље непоменуто:			
		1. Ванила, шафран и шафраника	650.—	500.—	1.	Неуситњени, неисту- цани:			
		2. Цимет, мушкатни цвет, мушкатни орах	400.—	300.—	а)	егзотични	сл.	сл.	
		3. Бибер, исјиот, бад- јан, капра, мајоран	140.—	100.—	б)	остали	70.—	50.—	
б)		Уљани плодови, уљано семење и разнo друго семење			2.	Уситњени, истуца- ни, млевени:			
30		Уљани плодови	сл.	сл.	а)	егзотични	25.—	20.—	
31		Уљано семење:			б)	остали	90.—	70.—	
		1. Сунцокретово	сл.	сл.	и)	Сокови биљних плодова и биљака			
		2. Сезамово, маково и тиквено	сл.	сл.	47	Сокови воћних или биљ- них плодова:			
		3. Памуково, ланено, конопљено и рицин- усово	сл.	сл.	1.	Јагода и малина	140.—	100.—	
		4. Остало	сл.	сл.	2.	Лимуна, поморанџе	140.—	100.—	
32		Аниж, ким, коријандер	40.—	30.—	3.	Осталих плодова	140.—	100.—	
33.		Све остало семење:			48	Сокови воћних или биљ- них плодова и биља који се употребљавају у индустрији	25.—	20.—	
		1. Свих врста детелине	14.—	10.—	49	Биљни восак сваке врсте	сл.	сл.	
		2. Дуванско	сл.	сл.	2.	ПРОИЗВОДИ СТОЧАР СТВА			
		3. Шећерне и сточне репе	сл.	сл.	а)	Живе животиње			
		4. Цвекле и других не- поменутих репа; зе- лени, мркве, миро- вије и осталог по- врћа	20.—	15.—	50	Коњи и кобиле:	од комада		
		5. Семе цвећа	70.—	50.—	1.	Стари преко 2 год.	130.—	100.—	
		6. Нигде непоменуто	20.—	15.—	2.	Стари 2 године или мање	70.—	50.—	
					51	Мазге, магарци	14.—	10.—	

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став, динара	Миним. став, динара			Максим. став, динара	Миним. став, динара
52	Говеда:	од комада		73	Перје животињско:	100	кг.
	1. Волови, бикови и краве	100.—	80.—	1.	Постелно очишћено	320.—	250.—
	2. Телад до закључно 1 године старости	14.—	10.—	2.	Остало	140.—	100.—
	3. Јунад до закључно 2 године старости	25.—	20.—	74	Кокони	сл.	сл.
53	Козе, јарчеви, овце, ов- нови	14.—	10.—	75	Бисер и корали, сирови	сл.	сл.
54	Јагњад и јарад	3.—	2.—	76	Коже:		
55	Свиње:			1.	Домаћих животиња:		
	1. Тешке 100 кг. или више	70.—	50.—	а)	сирове, мокро со- љене или у креч		
	2. Тешке преко 10 до 100 кг.	40.—	30.—		метане	сл.	сл.
	3. Тешке 10 кг. или мање	1.50	1.—	б)	суве	сл.	сл.
		од 100 кг.		2.	Коже дивљачи, си- рове или суве	45.—	35.—
56	Перната живина	70.—	50.—	а)	просте	100.—	80.—
57	Пчеле у кошницама, па и са медом и саћем...	25.—	20.—	б)	фине		
б)	Животињски производи			3.	Коже риба и оста- лих водоземаца	70.—	50.—
	Месо свеже и прерађено			На другом месту непо- менује животињске сировине и отпади.			
58	Месо домаћих животи- ња, па и са сланином:			77	Рогови, папоници, копите	сл.	сл.
	1. Месо, изузев месо пернате живине:			78	Чекиње	сл.	сл.
	а) свеже, усољено	80.—	60.—	79	Слонова и рибља кост...	сл.	сл.
	б) суво или надим- љено	200.—	150.—	80	Црева или желудаца...	сл.	сл.
	2. Месо пернате жи- вине	130.—	100.—	81	Сунђер:		
59	Дивљач убијена, распо- рена	130.—	100.—	1.	Сиров	сл.	сл.
60	Сланина и сало:			2.	Пречишћен:		
	1. Свежи, усољени	80.—	60.—	а)	за купање и уми- вање	500.—	400.—
	2. Суви или надим- љени	140.—	100.—	б)	остали	200.—	150.—
61	Прерађевине од меса и сланине:			82	Дабровина, амбра, би- зам	сл.	сл.
	1. Шунке	200.—	150.—	83	Крв од заклане стоке...	сл.	сл.
	2. Кобасице, саламе и остало	200.—	150.—	84	Икра и мрест	сл.	сл.
	Млеко и јаја			в)	Риба и производи од рибе		
62	Млеко:			85	Риба свежа	20.—	15.—
	1. Свеже или кисело...	10.—	8.—	86	Риба сува:		
	2. Павлака	20.—	15.—	1.	Без уља, зачина и сирћта	70.—	50.—
63	Јаја од живине дивље или питоме	25.—	20.—	2.	Са уљем, сирћетом зачиница	140.—	100.—
	Мед и восак			87	Ајвар и сурогати:		
64	Мед:			1.	Црни и авгутар ...	500.—	400.—
	1. У саћу	45.—	35.—	2.	Жути	150.—	120.—
	2. Топљен и цеђен:			г)	Остале животиње		
	а) природни	70.—	50.—	88	Морске и све друге шкољке:		
	б) вештачки	250.—	200.—	1.	Свеже	70.—	50.—
65	Восак од пчела чист...	сл.	сл.	2.	Куване или усољене	140.—	100.—
	Животињске претилине			89	Ракови из слатких вода и пужеви:		
66	Маст гушча и свињска	150.—	120.—	1.	Свежи	70.—	50.—
67	Лој сиров, топљен и пресвоан	сл.	сл.	2.	Кувани	140.—	100.—
68	Маст и уља из костију:			99	Све остале живе животи- ње		
	1. У завојима до 10 кг	70.—	50.—		од комада	сл.	сл.
	2. У другим завојима:				од 100 кг.	сл.	сл.
	а) маст и уља из костију	14.—	10.—	1.	Живе животиње ...		
	б) маст од вуне, де- гра маст	25.—	20.—		2. Животињски произ- води	6.—	5.—
69	Рибља маст	14.—	10.—	3. ПРОИЗВОДИ ШУМАР- СТВА			
70	Све остале животињске претилине	сл.	сл.	91	Дрво за гориво:		
	Вуна, длака, перје, кокони, бисер, корали и коже				од 1 м ³	0.60	0.50
71	Овча вуна	сл.	сл.		од 100 кг.	0.12	0.10
72	Козина домаћа	сл.	сл.	92	Дрвени угљ	1.30	1.—
				93	Дрво за грађу:		
					1. Просто, тврдо или меко:		
					а) неуражено, само исечено или пре- тестерисано:		
					од 1 м ³	6.50	5.—
					од 100 кг.	1.30	1.—

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	б) само отесано у свима димензијама: од 1 м³ 13.— 10.— од 100 кгр. 2.60 2.—			4. ПРОИЗВОДИ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ГРАНА ИНДУСТРИЈЕ			
	в) тестерисано, у свима димензијама: а) греде, жељезнички прагови, планке: од 1 м³ 20.— 15.— од 100 кгр. 4.— 3.— б) даске, штафле жиокеи летве: од 1 м³ 22.— 17.— од 100 кгр. 4.40 3.40			а) Млинарски и други производи 100 кгр.			
	Фино: а) неуређено, само исечено или претестерисано: од 1 м³ сл. сл. од 100 кгр. сл. сл.			103 Брашно: 1. Свих врста жита ... 14.— 8.— 2. Брашно од пиринца и варива ... 25.— 20.— 3. Брашно од кромпира и слаћених жита ... 40.— 30.—			
	б) само отесано у свима димензијама: од 1 м³ 4.— 3.— од 100 кгр. 0.80 0.50			104 Масна уља: 1. Уље од репице ... 70.— 30.— 2. Уља од буковог жира, земљаног ораха ... 70.— 30.— 3. Уље маслиново ... 70.— 30.— 4. Уље од памукова семена ... 70.— 30.— 5. Ланено, конопљено, ричиновско ... 40.— 20.—			
	а) неуређено, само исечено или претестерисано: од 1 м³ сл. сл. од 100 кгр. сл. сл.			105 Биљна масла: 1. Какаово ... 80.— 60.— 2. Мускатово и лавориково ... 80.— 60.—			
	б) само отесано у свима димензијама: од 1 м³ 4.— 3.— од 100 кгр. 0.80 0.50			106 Остала биљна масла ... 20.— 15.— 107 Уљана киселина ... 25.— 20.—			
	в) тестерисано у свима димензијама: од 1 м³ 4.— 3.— од 100 кгр. 0.80 0.50			108 Скроб (штирак) гуме од скроба: 1. У завојима до 1 кгр. ... 70.— 50.— 2. Друкчије завијени ... 40.— 30.—			
	а) неуређено, само исечено или претестерисано: од 1 м³ сл. сл. од 100 кгр. сл. сл.			109 Арорут, саго, брашно од сага ... 50.— 40.—			
	б) само отесано у свима димензијама: од 1 м³ 4.— 3.— од 100 кгр. 0.80 0.50			110 Шећер: 1. Од шећерне трске, шећерне репе ... 25.— 20.— а) сиров, сок и сируп ... 25.— 20.— б) рафинован: а) у главама ... 40.— 30.— б) у парчетима ... 55.— 40.— в) уситњен ... 40.— 30.—			
94	Дрво за калдрмисање, за наплатке од 100 кгр. 7.— 5.—			2. остали: декстроза или права гликоза ... 35.— 25.—			
95	Дрво за бојење сл. сл.			111 Меласа 10.— 8.—			
96	Плута сирова неизрађена сл. сл.			б) Пића			
97	Дрво, кора од дрвета, плодови: 1. Квебрахо и остало дрво и кора: а) у комадима сл. сл. б) уситњено 1.20 1.—			112 Јака алкохолна пића: 1. Арак, рум и слично: а) у буредама ... 450.— 350.— б) у другим судовима ... 650.— 500.—			
	2. Валоније, шишарке мироболани сл. сл.			2. Коњак: а) у буредама ... 450.— 350.— б) у другим судовима ... 650.— 500.—			
98	Жир свеж и осушен или ољуштен сл. сл.			3. Ликери и заслађена и зачињена пића: а) у буредама ... 450.— 350.— б) у другим судовима ... 650.— 500.—			
99	Сита, трска, лишће, тресетна влакна сл. сл.			113 Остала непомену-та алкохолна пића: 1. у буредама ... 350.— 250.— 2. у другим судовима ... 500.— 350.—			
100	Природне гуме и смоле: 1. Каучук, гутаперка сл. сл. 2. Терпентин и друге меке и тврде смоле сл. сл.			114 Алкохол 1000.— 800.—			
	3. Арапска гума: а) у зрну 25.— 20.— б) у раствору 130.— 100.—			115 Вино: 1. Преврело до 12% алкохола по запремини: а) у буредама ... 170.— 130.— б) у боцама и другим судовима ... 350.— 250.—			
	4. Калафонија: а) сирова даље не-рађена у комади-ма или истопљена ... 8.— 6.— б) прерађена: а) за виолине ... 55.— 40.— б) остала ... 20.— 15.—			2. Шири и кљук ... 170.— 130.— 116 Шампањ 800.— 250.— 117 Шири укувана 260.— 200.—			
	5. Природни балсами, сирови или пречишћени: а) тамјан и измирна ... 80.— 60.— б) камфор и остали ... 140.— 100.—						
101	Катран од дрвета сл. сл.						
102	Нигде непоменути шумски производи сл. сл.						

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
118	Вино с додацима за ле- чење	100	кгр.	138	Слачица:	100	кгр.
119	Вино и шири од осталог воћа	250.—	150.—	1.	Самлевена	40.—	30.—
120	Остала вештачки справ- љена пића	200.—	150.—	2.	Са широм	70.—	50.—
121	Пиво свају врста:			139	Есенција и екстрати без етера и алкохола:		
1.	у бурадима	80.—	60.—	1.	За справљање кафе, лимунаде	250.—	200.—
2.	у боцама	100.—	80.—	2.	За справљање и за- чињавање јела	250.—	200.—
122	Екстракт од слада, жидак или течан	55.—	40.—	3.	Остали на другом месту непоменути	250.—	200.—
в) Сирће и квасац				140	Капсле од желатина са шећером и без шећера; брашно кестеново и осталог воћа	100.—	80.—
123	Сирће:			141	Сокови воћних или биљних плодова за јело без алкохола	250.—	200.—
1.	у бурадима	55.—	40.—	1.	Јагода и малина	250.—	200.—
2.	у другим судовима	130.—	100.—	2.	Лимуна, поморанце и осталог	250.—	200.—
124	Квасац:			142	Плодови с алкохолом прерађени или с алко- холом	500.—	400.—
1.	Вински и пивски	14.—	10.—	143	Конзерве за јело на другом месту непоме- нуте		
2.	Пекарски и остали	130.—	100.—	1.	Биљне и воћне	140.—	100.—
г) Вода и лед				2.	Од рибе, меса и ра- кова	250.—	200.—
125	Минералне воде:			144	Хемијски спрењљена средства за исхрану	250.—	200.—
1.	Незаслађене	14.—	10.—	145	Предмети за храну и јестива, нарочито не- поменути	250.—	200.—
2.	Заслађене	40.—	30.—	6. ПРОИЗВОДИ ДУВАНА			
126	Остале природне воде:			146	Дуванске прерађевине:		
1.	Незаслађене	сл.	сл.	1.	Крижан (сечен) ду- ван, и дуван за жва- тање	400.—	300.—
2.	Заслађене	40.—	30.—	2.	Цигаре	600.—	500.—
д) Остаци при преради по- љопривредних производа				3.	Цигарете	700.—	600.—
127	Мекиње	2.—	1.50	4.	Бурмут	250.—	200.—
128	Остаци при преради осталих пољопривред- них производа:			5.	Екстакти дувана	250.—	200.—
1.	Бадемове мекиње	20.—	15.—	II. ДЕО			
2.	Остаци при справ- љању скроба и алко- хола	12.—	10.—	Копови у опште, минерална уља и њихови производи			
3.	Остаци при цеђењу воћа и плодова за јело	70.—	50.—	1. ЗЕМЉА И КАМЕН			
4.	Клице од слада, пивска дрождина	сл.	сл.	147	Земља:		
5. ОСТАЛА ЈЕСТИВА И ПРЕДМЕТИ ЗА ХРАНУ				1.	Глина и иловача	сл.	сл.
129	Пециво од брашна без шећера:			2.	Земље за боју:		
1.	Обичан хлеб	35.—	25.—	а)	веронска и келн- ска, сирове	сл.	сл.
2.	Двопек и остало пе- циво	80.—	60.—	б)	остале непомену- те, сирове	сл.	сл.
130	Пециво од брашна са шећером	200.—	150.—	148	Шљунак и песак:		
131	Резанци, макароне и тарана	100.—	40.—	1.	Природан па и пре- приан, у расутом стању	0.15	0.10
132	Бомбоне просте, ше- ћерлеме, ратлук, алва	200.—	150.—	2.	Бојен, млевен или у завојима	14.—	10.—
133	Бомбоне fine	250.—	200.—	149	Камен сваке врсте	0.40	0.30
134	Какао и чоколада:			150	Инфузориска земља	сл.	сл.
1.	Какао у праху	200.—	150.—	151	Пловуџац, шмиргл, бечки креч:		
2.	Чоколада и њени су- рогати	250.—	130.—	1.	Сирови	сл.	сл.
3.	Роба са свим или делимиче од какаове месе	300.—	250.—	2.	Узрнчени, самле- вен па и препрани: а) удељени за ситну продају	55.—	40.—
135	Конзервирано млеко	40.—	20.—	б)	остали	5.—	4.—
136	Производи од млека:			152	Креда и талк у при- родној боји:		
1.	Скоруп свеж и усо- љен	80.—	60.—	1.	Сирови	1.50	1.—
2.	Масло свеже, усо- љено и претопљено	200.—	150.—				
3.	Сиреви:						
а)	фини	200.—	80.—				
б)	обични и кашка- вал	80.—	40.—				
в)	сурутка	сл.	сл.				
137	Вештачко масло	200.—	150.—				

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	2. Самлевени и прани, као и испрани и пе- чени:		100 кгр.	175	Катран од каменог угља	100 кгр.	сл.
	а) креда	2.50	2.—	176	Уља од катрана каме- ног угља:	сл.	сл.
	б) талк	2.50	2.—	1.	Лака, као: бензол, толуол, ксилол ...	сл.	сл.
153	Гипс:			2.	Тешка, као: антра- ценско, карболно, креозотно	сл.	сл.
	1. Сиров	0.70	0.50	177	Производи дестилације нафте, катрана мрког угља:		
	2. Печен	2.50	2.—	1.	Бензин:		
	3. Млевен, па и бојен	4.—	3.—	а)	у цистернама или танковима	16.—	13.—
154	Магnezит и доломит:			б)	у другим судо- вима	40.—	30.—
	1. У комадима	сл.	сл.	2.	Петролеум (керозин)		
	2. Млевени или печени	5.—	4.—	а)	у цистернама или танковима	7.—	5.—
155	Барит и витерит:			б)	у другим судо- вима	9.—	7.—
	1. У комадима	сл.	сл.	3.	Плинско уље		
	2. Млевени	3.—	2.—	а)	у цистернама или танковима	10.—	8.—
156	Стронцијанит и целе- стин	сл.	сл.	б)	у другим судо- вима	13.—	10.—
157	Креч обичан; малтер од креча	1.50	1.—	4.	Уље звано парафин- ско:		
158	Цементи:			а)	у цистернама или танковима	16.—	13.—
	1. Роман цемент, хи- драулички креч ...	2.50	2.—	б)	у другим судо- вима	40.—	30.—
	2. Портланд цемент ...	5.—	4.—	178	Нафталин, антрацен, фенол	6.—	5.—
	3. Цемент од шљаке или згуре	5.—	4.—	179	Лизол, креолин и слич- ни препарати	55.—	40.—
159	Азбест-амијант и хри- золит	сл.	сл.	III ДЕО			
160	Шкриљац у комадима	0.70	0.50	Прерађени восак, живо- тињски, биљни и минерал- ни, и роба начињена упо- требом масти, уља и воска			
161	Морска пена	сл.	сл.	1.	ВОСАК		
162	Лава порозна или једра	сл.	сл.	180	Восак:		
163	Драго и полудраго ка- мене	сл.	сл.	1.	Од пчела, па и по- мешан	100.—	80.—
164	Земље, и остале мине- ралне материје које нису на другом месту нарочито поменуте ...	сл.	сл.	2.	Биљни восак	100.—	80.—
2. РУДЕ, ЗГУРЕ И ПЕПЕ- ЛИ				181	Остаци и отпаци при изради воска	сл.	сл.
165	Руде металне сваке врсте	сл.	сл.	182	Церезин, па и помешан с парафином	40.—	30.—
166	Згуре и у опште све си- ликатне масе	сл.	сл.	183	Чврста масна тела:		
167	Влакна и вуна од згуре	сл.	сл.	1.	Пречишћен парафин	40.—	30.—
168	Пепели без разлике, изузимајући пепео од костију и металне ок- сиде зване пепели ...	сл.	сл.	2.	Стеаринска и палми- тинска киселина ...	40.—	30.—
3. ФОСИЛИ ЗА ГОРЕЊЕ				3.	Пречишћен сперма- цет	80.—	60.—
169	Угаљ:			2.	СВЕЋЕ		
	1. Антрацит	сл.	сл.	184	Свеће и свећице:		
	2. Камени угаљ	0.40	0.30	1.	Лојане	70.—	50.—
	3. Мрки угаљ и лигнит	0.40	0.30	2.	Од воска, церезина	250.—	200.—
	4. Кокс	сл.	сл.	3.	Од парафина, стеа- рина, спермацета ...	120.—	70.—
	5. Брикети од угља сваке врсте	0.80	0.60	3. ВОШТАНА РОБА			
170	Чврсти остаци при де- стилацији нафте и ми- нералног уља	1.50	1.—	185	Воштана роба:		
4. МИНЕРАЛНА УЉА И ОСТАЛИ ФОСИЛИ; КА- ТРАН, УЉА И СМОЛЕ КАМЕНОГ УГЉА И ОСТА- ЛИХ МИНЕРАЛНИХ МА- ТЕРИЈА				1.	Поједини делови за свеће:		
171	Нафта сирова:			а)	прашници и туч- кови па и са дрш- ком	500.—	400.—
	1. У цистернама или танковима	5.—	4.—	б)	цветни (крунич- ни) листови, лиш- ће, гранчице, пу- пољци, плодови и слично	1.000.—	800.—
	2. У другим судовима	6.—	5.—				
172	Асфалт; смоле од ка- трана, каменог угља ...	0.70	0.50				
173	Озокерит сиров и пре- топљен	2.50	2.—				
174	Жути и црни филибар	сл.	сл.				

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
2.	Цвеће, па и везано у букете; венци ...	2.000.—	1.500.—	199	Антимон:	100 кгр.	
3.	Остала ...	1.000.—	800.—	1.	Метални ...	6.50	5.—
4.	САПУНИ, МАЗИВА, МАТЕРИЈЕ ЗА ПЛАСТИЧНЕ РАДОВЕ И ИЗРАДЕ ОД САПУНА, СТЕАРИНА ПАРАФИНА И СЛИЧНИХ МАТЕРИЈА			2.	Антимонов стреш ...	сл.	сл.
186	Сапун прост, тврди или мек, у тесту или праху	80.—	60.—	200	Боракс и борни препарати:		
187	Остали сапун сваке врсте ...	150.—	120.—	1.	Боракс сиров, не-пречишћен ...	сл.	сл.
188	Течности удешене за прање или апретовање	40.—	30.—	2.	Боракс пречишћен:		
189	Глицирин:			а)	у завојима до за-кључно $\frac{1}{2}$ кгр. ...	70.—	50.—
1.	Сиров ...	12.—	10.—	б)	остали ...	10.—	5.—
2.	Пречишћен ...	50.—	40.—	3.	Чиста борна кисе-лина ...	10.—	5.—
190	Парафинска маст, ва-зелин:			201	Амонијак и амонијачни препарати:		
1.	У бурадима ...	40.—	30.—	1.	Нишадор (амонијум хлорид), амонијев карбонат ...	12.—	10.—
2.	У осталим судовима	100.—	80.—	2.	Амонијум нитрат ...	55.—	40.—
191	Коломази и остала сред-ства за подмазивање:			202	Соли:		
1.	Коломази ...	25.—	20.—	1.	Камена и морска:		
2.	Остало ...	35.—	25.—	а)	камена ...	0.70	0.50
192	Обично црно мазиво за обућу и метале			б)	морска ...	2.50	2.—
1.	Обично црно мазиво за обућу:			2.	Минералне, извор-ске, и екстракти блата:		
а)	у завојима за ситну продају ...	60.—	42.—	а)	природне ...	14.—	10.—
б)	у другим завојима ...	45.—	35.—	б)	вештачке ...	30.—	25.—
2.	Остало:			203	Стасфуртска со ...	сл.	сл.
а)	у завојима за ситну продају ...	250.—	200.—	204	Бром и бромне соли ...	180.—	150.—
б)	у другим завојима ...	200.—	150.—	205	Арсен метални ...	15.—	12.—
193	Течности за чишћење, полирање или одржавање металних и других предмета:			206	Фероцијанкалије ...	12.—	10.—
1.	У завојима за ситну продају ...	130.—	100.—	207	Стипце: алуминијеве, хромове:		
2.	У другим завојима	90.—	70.—	1.	Кристалисане, на-тријеве алуминат ...	12.—	10.—
194	Материје за пластичне радове ...	70.—	50.—	2.	Печене, па и самле-вене или у праху ...	20.—	15.—
195	Израде од сапуна, сте-арина ...	700.—	500.—	208	Оксиди ...	6.—	5.—
IV ДЕО				209	Хлориди ...	сл.	сл.
Хемијски и апотекарски производи: боје и произ-води од њих; фириниси, ла-кови, етери; алкохоли не-поменути на другом месту; етерска уља и мириси веш-тачка средства за ђубрење и запаливље и експлозивне материје.				210	Магнезијев карбонат вештачки ...	15.—	12.—
ХЕМИЈСКИ И АПО-ТЕКАРСКИ ПРОИЗВОДИ				211	Шалитре:		
а) Неорганске материје				1.	Натријумнитрат при-родан ...	12.—	10.—
196	Жива, живине легуре:			2.	Натријумнитрит ...	20.—	15.—
1.	Жива ...	сл.	сл.	3.	Калијумнитрат ...	40.—	30.—
2.	Живине легуре ...	сл.	сл.	212	Натријева и калијева једињења:		
3.	Живина једињења	120.—	100.—	1.	Натријев карбонат:		
197	Сумпор и метални сул-фиди:			а)	сиров па и печен	5.—	4.—
1.	Сиров, непречишћен	сл.	сл.	б)	кристализован	12.—	10.—
2.	Пречишћен и сум-порни цвет ...	4.—	1.50	2.	Калијев карбонат (поташа) ...	12.—	10.—
3.	Метални сулфиди ...	сл.	сл.	3.	Натријев и калијев бикарбонат ...	12.—	10.—
198	Фосфор, обични и цр-вени ...	2.50	2.—	4.	Натријев и калијев хидрат (каустичка сода) ...	20.—	15.—
				5.	Натријев сулфат ...	12.—	10.—
				6.	Натријев бисулфат, натријев и калијев сулфит ...	12.—	10.—
				7.	Натријев и калијев хлорат ...	12.—	10.—
				213	Хлор компримован и хлорна вода ...	6.—	5.—
				214	Киселине и сумпорни угљеник и водоник:		
				1.	Сумпорна киселина:		
				а)	камерна и кон-центрирана ...	7.—	6.—
				б)	пушљива сум-порна киселина	15.—	12.—
				2.	Сумпорни угљеник	сл.	сл.
				3.	Азотна и сона ки-селина:		

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара
		100 кгр.	
	а) азотна	20.—	15.—
	б) сона	5.—	4.—
4.	Угљена и сумпораста киселина	25.—	20.—
215	Галице, и хлориди гвожђа и цинка.		
	1. Гвоздена и гвожђа хлорид	6.—	5.—
	2. Бакарна; цинк хлорид и цинк сулфат ...	25.—	12.—
216	Соли злата, сребра и платине:		
	1. Соли злата	5.000.—	4.000.—
	2. Соли сребра	1.250.—	1.000.—
217	Соли сирћетне киселине	12.—	10.—
218	Соли калаја	сл.	сл.
219	Калцијев карбид	50.—	40.—
220	Компримовани или течни плинови	30.—	25.—
		од комада	
221	Мрежице за осветљење	0.30	0.20
		од 100 кгр.	
222	Сви остали метали ...	40.—	30.—
	б) Органска једињења		
223	Киселине:		
	1. Лимунова, винска и млечна киселина ...	120.—	75.—
	2. Сирћетна киселина:		
	а) сирова, сирћетни прах ...	6.—	5.—
	б) пречишћена	250.—	200.—
	3. Оксална и калијев оксалат	25.—	20.—
	4. Салицилна киселина	70.—	50.—
224	Стреш:		
	1. Непречишћен	12.—	10.—
	2. Пречишћен	70.—	60.—
225	Беланчевина и лепкови		
	1. Желатин и рибљи мехур	50.—	40.—
	2. Беланчевина и казеин	50.—	40.—
	3. Лепкови за столаре, молере, обушаре итд.	50.—	40.—
226	Шподијум	12.—	10.—
227	Маса за штампарске ваљкове, маса хектографска и сличне масе	70.—	50.—
228	Алколоиди и алкалоидне соли:		
	1. Хинин и његове соли	сл.	сл.
	2. Кофеин, никотин, спартин, морфин, стрихнин, кодеин и д. т.	600.—	500.—
229	Колоидум, целоидин течни, хлороформ ...	70.—	50.—
230	Екстракти и материје за штавање кожа ...	14.—	10.—
231	Сахарин	12000.—	10000.—
232	Сок од коњеде:		
	1. Сиров па и куван ...	35.—	15.—
	2. Пречишћен	120.—	100.—
233	Балсами вештачки, екстракти:		
	1. Без етра или алкохола	400.—	300.—
	2. Са етром или алкохолом	400.—	300.—
234	Готови лекови:		
	1. Готови лекови	500.—	400.—
	2. Фластери	650.—	500.—
235	Органски хемијски производи и препарати и апотекарски производи који нису на другом месту поменути:		

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динар
		100 кгр.	
	1. Који се употребљавају у фотографији	400.—	300.—
	2. Остали	140.—	100.—
2.	БОЈЕ, МАСТИЛА И ПИСАЉКЕ		
236	Природне боје:		
	1. Билне и животињске:		
	а) уситњене или ферментоване ...	5.—	4.—
	б) кошенила и крмез без разлике	сл.	сл.
	в) кармин и други кошенилини препарати	80.—	60.—
	2. Минералне боје:		
	а) земљане	8.—	6.—
	б) гвоздене	14.—	10.—
237	Препарати за бојење:		
	1. Индиго	25.—	20.—
	2. Екстракти за бојење у чврстом или течном стању	6.—	5.—
238	Вештачке органске боје	25.—	20.—
239	Цинков оксид	40.—	30.—
240	Оловно белило, црвенило:		
	1. Оловно белило, црвенило и жутило ...	55.—	40.—
	2. Бронзане боје	80.—	60.—
	3. Остало	55.—	40.—
241	Хромове, антимонове и кобалтове боје	70.—	50.—
242	Чађ, лозин угљен:		
	1. Природни, у праху	20.—	15.—
	2. Улепшани ултрамарином	25.—	20.—
243	Пигмент и лак боје ...	80.—	60.—
244	Мастило, натопљене траке за машине за писање:		
	1. Мастило у праху ...	250.—	200.—
	2. Течно мастило:		
	а) обично за писање	80.—	60.—
	б) хектографско, литографско и слично	250.—	200.—
	3. Натопљене траке за машине за писање	700.—	500.—
	4. Боја за штампбиље ...	250.—	200.—
245	Графит:		
	1. Сиров	сл.	сл.
	2. Удешен за ситну продају	14.—	10.—
246	Талк	14.—	10.—
247	Креда и писаљке; угљен за цртање и тушеви течни или тврди:		
	1. Креда, па и хартијом обмотана	20.—	15.—
	а) бела за писање ...	40.—	30.—
	б) у боји, за писање		
	в) за мазање билијарских палица (такова)	100.—	80.—
	2. Писаљке необмотане или хартијом обмотане:		
	а) од шкриљца	20.—	15.—
	б) друге	55.—	40.—
	3. Писаљке у дрвету:		
	а) црне	80.—	60.—
	б) у боји или мастилаве	100.—	80.—

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	4. Писаљке у осталом дрвету:		100 кгр.		6. БАРУТ, ЕКПЛСЗИВ-НЕ МАТЕРИЈЕ, ФИТИЉИ (ЛУНТЕ) И ОСТАЛА ЗАПАЉИВА РОБА		100 кгр.
	а) црне	150.—	120.—	264 Барут:			
	б) у боји, или мастиљаве	200.—	150.—	1. Малодимни	240.—	180.—	
	5. Тушеви и угљен за цртање	200.—	150.—	2. Црни	100.—	80.—	
	3. ФИРНИСИ, ЛАКОВИ, ЛЕПКОВИ И КИТОВИ			265 Динамт	130.—	100.—	
248	Уљани фирниси	80.—	60.—	266 Остале материје за распрсквање и пуцање	150.—	120.—	
249	Алкохолни фирниси	120.—	90.—	267 Предмети за ватромете свију врста	250.—	200.—	
250	Лакфирниси	130.—	100.—	268 Метци (патрони) и капсуле за ватрено оружје:			
251	Восак за печење и отисци у њему:			1. Војни убојни:			
	1. Црвени и црни, обични	80.—	60.—	а) пуни	250.—	200.—	
	2. Остали	130.—	100.—	б) празни с капсулом или без капсуле	200.—	150.—	
252	Уљани кит:			2. Остали:			
	1. Уљани и смони	40.—	30.—	а) пуни	250.—	200.—	
	2. Остали	80.—	60.—	б) празни с капсулом или без капсуле	200.—	150.—	
	4. ЕТРИ, АЛКОХОЛИ НА ДРУГОМ МЕСТУ НЕПОМЕНУТИ; ЕТЕРСКА УЉА ПАРФИМЕРИЈА И КОСМЕТИЧКИ АРТИКЛИ			3. Капсуле без разлике пуне или празне	200.—	150.—	
253	Етри свију врста	1.000.—	800.—	269 Жижике:			
254	Коњаково уље	12.000.—	9.000.—	Од дрвета и артије	80.—	60.—	
255	Патока (фузелна уља), метил алкохол	70.—	50.—	2. Од стеарина, воска и сличних материја	150.—	120.—	
256	Етерска уља:			270 Буктиње и слични предмети за осветљење:			
	1. Од дрвеног катрана	30.—	25.—	1. Воштане	250.—	200.—	
	2. Уље од вење и четинара	120.—	100.—	2. Од смоле и катрана	70.—	50.—	
	3. Јасминово, бергамотно	250.—	200.—	3. Од антимоана, магнезије и цинка, и остале	130.—	100.—	
257	Вештачке мирисаве материје	250.—	200.—	271 Остала средства за запаљивање и горење	130.—	100.—	
258	Мирисаве масти и мирисава минерална уља	800.—	600.—				
259	Парфимерије са етром или алкохолом:			V ДЕО.			
	1. Есенције, екстракти	1.400.—	1.000.—	Биљне и животињске материје за предива и израде од њих.			
	2. Мирисаво сирће	800.—	600.—	1. Памук.			
260	Мирисаве воде без етра и алкохола:			272 Памук урађен:			
	1. Природне добивене:			1. Бељен, гребенан, чешљан	10.—	8.—	
	а) у судовима преко 1 кгр.	70.—	50.—	2. Бојен, млвен	10.—	8.—	
	б) у судовима до закључно 1 кгр.	90.—	70.—	3. Отпаци	10.—	8.—	
	2. Вештачке:			4. Памучњак за чишћење машина	10.—	8.—	
	а) у судовима преко 1 кгр.	800.—	600.—	273 Памучна вата:			
	б) у судовима до закључно 1 кгр.	1.400.—	1.000.—	1. Кардована или превучена лепком	40.—	30.—	
261	Пудер, руменила и белила:			2. Хидроскопска и антисептичка	100.—	80.—	
	1. Антисептичке воде за уста, прашкови, сапун и пасти за зубе	500.—	400.—	274 Памучна предива једножијана:			
	2. Пудер, помаде, руменила и белила	1.400.—	1.000.—	1. № 12 и мање, по енглеској нумерацији:			
	5. ВЕШТАЧКА СРЕДСТВА ЗА БУБРЕЊЕ			а) сирова	25.—	20.—	
262	Вештачко јубре	сл.	сл.	б) бељена	40.—	30.—	
263	Истуцане и самлевене кости	2.50	1.50	в) бојена и штампана	45.—	35.—	
				2. Преко № 12 до № 29:			
				а) сирова	30.—	25.—	
				б) бељена	45.—	35.—	
				в) бојена и штампана	55.—	40.—	
				3. Преко № 29 до			

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	№ 50:	100	кгр.	279	Тил, бобине и њима сличне тканине:	100	кгр.
	а) сирова	40.—	30.—	1.	Глатки	650.—	500.—
	б) бељена	55.—	40.—	2.	Бобине с чипкастим шарам за завесе и сличне домаће потребе ...	520.—	400.—
	в) бојена и штампана	60.—	45.—	280	Плетена (штрикана и виркована) и мрежаста роба:		
275	Памучна предива двојична или вишејична:			1.	У комадима који се на метар продају	400.—	300.—
	1. № 12 и мање, по енглеској нумерацији:			2.	Чарапе:		
	а) сирова	30.—	25.—	а)	у тежини преко 700 грама по туцету пари	600.—	450.—
	б) бељена	45.—	35.—	б)	у тежини 700 грама и мање по туцету пари	850.—	650.—
	в) бојена и штампана	50.—	40.—	3.	Рукавице	650.—	500.—
	2. Преко № 12 до № 29:			4.	Непоменути:		
	а) сирова	40.—	30.—	а)	мреже за риболов	250.—	75.—
	б) бељена	55.—	40.—	б)	остала, изузев одело и рубље	650.—	500.—
	в) бојена и штампана	60.—	45.—	281	Чипке свију врста, па и везене	1500.—	1200.—
	3. Преко № 29 до № 50:			282	Везови на памучној тканини, па и са апликацијама:		
	а) сирова	45.—	35.—	1.	Рађени свиленим предивом	1500.—	1200.—
	б) бељена	60.—	45.—	2.	Рађени другим предивом	1300.—	1000.—
	в) бојена и штампана	65.—	50.—	283	Траке ткане	500.—	360.—
Преко № 50:				284	Позаментерија	520.—	400.—
а) сирова		55.—	40.—	285	Ужета, канапи и конопци	130.—	100.—
б) бељена		65.—	50.—	286	Фитиљи, ткани или плетени	250.—	200.—
в) бојена и штампана		70.—	55.—	287	Предмети за техничку употребу, па и у вези с простим металима или њиховим легурама:		
276	Памучна предива за продају на ситно (конац за шивење, плетење, везење) ...			1.	Цеви	130.—	100.—
	1. сирова	130.—	70.—	2.	Кацићи	130.—	100.—
	2. бељена	150.—	90.—	3.	Остали	130.—	100.—
	3. бојена или штампана	180.—	110.—	2.	КУДЕЉА, ЛАН И ОСТАЛА БИЉНА ВЛАКНА ЗА ПРЕДИВО		
277	Глатке тканине:			288	Кудеља (конопла), лан, јута, манила ...		
1.	Које у 1 м ² имају тежину преко 120 грама, и у 1 см ² у потки и основи:			1.	Прерађена, гребенана, чешљана, бељена, бојена	сл.	сл.
	а) 50 жица и мање	200.—	120.—	2.	Отпатци	10.—	8.—
	б) преко 50 до 80 жица	230.—	140.—	289	Вата од влакана поменутих у Бр. 288:		
	в) преко 80 жица	250.—	180.—	1.	Обична, па и превучена лепком	40.—	30.—
2.	Које у 1 м ² имају тежине преко 60 до 120 грама, и у 1 см ² у потки и основи:			2.	Антисептичка	100.—	80.—
	а) 50 жица и мање	250.—	180.—	290	Предива од кудеље, лана једнојична:		
	б) преко 50 до 80 жица	300.—	210.—	1.	№ 20 и мање, по енглеској нумерацији:		
	в) преко 80 жица	350.—	250.—	а)	Сирова	25.—	12.—
3.	Које у 1 м ² имају тежину 60 грама и мање, и у 1 м ² у потки и основи:			б)	бељена, бојена и штампана ...	60.—	40.—
	а) 50 жица и мање	350.—	270.—	2.	Преко № 20:		
	б) преко 50 до 80 жица	400.—	300.—	а)	Сирова	35.—	30.—
	в) преко 80 жица	450.—	350.—				
278	Сомот, плиш и њима сличне тканине	450.—	220.—				

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим.	Миним.			Максим.	Миним.
		став.	став.			став.	став.
		динара	динара			динара	динара
	б) бељена, бојена и штампана ...	100 кгр.				100 кгр.	
291	Предива од кудеље, лана вишежична: 1. № 20 и мање, по енглеској нумерацији:			2.	Чарапе:		
	а) сирова ...	35.—	25.—	а)	у тежини преко 700 грама по туцету пари	550.—	450.—
	б) бељена, бојена и штампана ...	90.—	50.—	б)	у тежини од 700 грма или мање по туцету пари ...	850.—	650.—
	2. Преко № 20:			3.	Рукавице ...	650.—	500.—
	а) сирова ...	50.—	40.—	4.	Непоменути:		
	б) бељена, бојена и штампана ...	100.—	80.—	а)	мреже за риболов ...	250.—	75.—
292	Предива од кудеље, лана у калемовима	150.—	120.—	б)	остала, изузев одело и рубље ...	650.—	500.—
293	Предива од јуте, маниле, једножична: 1. № 7 и мање, по енглеској нумерацији:			300	Чипке свију врста, па и везене ...	1500.—	1200.—
	а) сирова ...	7.—	5.—	301	Сомот, плниш и њима сличне тканине ...	550.—	450.—
	б) бељена, бојена, штампана ...	14.—	10.—	302	Позаментерија ...	500.—	400.—
	2. Преко № 7:			303	Ужарске израде, па и катранисане:		
	а) сирова ...	8.—	6.—	1.	Ужета и конопци преко 5 мм. дебљине ...	100.—	45.—
	б) бељена, бојена штампана ...	15.—	12.—	2.	Ужета, конопци и канапи дебљине 1 мм. до 5 мм. ...	130.—	65.—
294	Предива од јуте, маниле, вишежична: 1. № 7 и мање, по енглеској нумерацији:			304	Ведра (кове), лествице ...	150.—	120.—
	а) сирова ...	9.—	7.—	305	Џакови од јутине тканине ...	90.—	35.—
	б) бељена, бојена, штампана ...	18.—	14.—	306	Простирачи за под:		
	2. Преко № 7:			1.	Ткани у виду сомота ...	200.—	160.—
	а) сирова ...	10.—	8.—	2.	Остали ...	150.—	120.—
	б) бељена, бојена, штампана ...	20.—	16.—	307	Предмети за технику употребу ...	120.—	100.—
295	Предива од влакана побројаних једножична и вишежич.	80.—	60.—	3.	ВУНА И ОСТАЛА ЖИВОТИЊСКА ДЛАКА ЗА ПРЕДИВО		
296	Тканина од лана, рамије, кудеље и осталих биљних влакана из Бр. 288, изузев нарочито помених:			308	Овча вуна		
	1. Које имају 18 жица и мање у потки и основи у 1 см ²			1.	Гребенана ...	12.—	10.—
	а) од јуте ...	40.—	25.—	2.	Бојена ...	40.—	30.—
	б) остале ...	120.—	60.—	309	Вунена вата ...	130.—	100.—
	2. Које имају преко 18 до 36 жица у потки и основи у 1 см ²	250.—	120.—	310	Вештачка вуна ...	25.—	20.—
	3. Које имају преко 36 до 60 жица у потки и основи у 1 см ²	400.—	300.—	311	Предиво од чешљане вуње (камгарн) № 16 и мање:		
	4. Које имају преко 60 жица у потки и основи у 1 см ²	500.—	400.—	1.	Једножично:		
297	Тил, бобине и њима сличне тканине, глатки ...	650.—	500.—	а)	сирово ...	70.—	50.—
298	Траке ткане ...	500.—	400.—	б)	бељено, бојено штампано и у опште прерађено ...	90.—	70.—
299	Плетена и мрежаста роба:			2.	Двожично или вишежично:		
	1. У комадима који се на метар продају ...	400.—	300.—	а)	сирово ...	80.—	60.—
				б)	бељено, бојено, штампано и у опште прерађено ...	110.—	85.—
				312	Предиво од чешљане вуње (камгарн) преко № 16 једножично и вишежично:		
				1.	сирово ...	80.—	60.—
				2.	бељено, бојено, штампано ...	110.—	85.—
				313	Предиво од гребенане вуње (штрајгарн):		
				1.	Једножично:		
				а)	сирово ...	70.—	50.—
				б)	бељено, бојено, штампано ...	90.—	70.—

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара 100 кгр.			Максим. став. динара	Миним. став. динара 100 кгр.
	2. Двојично или вишејично:				свиле на другом месту непоменути ...		
	а) сирово	100.—	80.—	1. Сирова	130.—	50.—	
	б) бељено, боје- но, штампано ...	120.—	100.—	2. Кувана, бељена, бојена, штампана ...	200.—	150.—	
314	Предиво за продају на ситно удешено (на калемима, у клучицима, кану- рама и т. д.)			330	Предива свилена за продају на ситно:		
	1. сирово	200.—	150.—	1. Сирова	800.—	260.—	
	2. бељено, боје- но, штампано ...	250.—	200.—	2. Кувана, бељена, бојена, штампана ...	1000.—	320.—	
315	Простирачи за под:			331	Честе свилене и по- лусвилене тканине:		
	1. Прости	250.—	200.—	1. Свилене	3250.—	1800.—	
	2. Фини:			2. Полусвилене ...	1500.—	600.—	
	а) ткани у виду со- мота	800.—	600.—	332	Сомот, плиш и њима сличне тканине:		
	б) на остали начин ткани	650.—	500.—	1. Свилене	3250.—	2500.—	
316	Бебад (груби покри- вачи) у тежини у 1 м ² преко 700 грама ...	320.—	250.—	2. Полусвилене ...	1500.—	1200.—	
317	Тканине, изузев на- рочито поменутих, које у 1 м ² имају тежине:			333	Тил, бобине и њима сличне тканине ...	4000.—	3000.—
	1. Преко 700 грама	320.—	180.—	334	Ткива за млинска си- та, сасвим или де- лом свилена	3250.—	2500.—
	2. Преко 500 до 700 грама	400.—	230.—	335	Плетена (штрикана и виркована) и мре- жаста роба:		
	3. Преко 300 до 500 грама	460.—	280.—	1. У комадима који се на метар продају:			
	4. 300 грама и мање	600.—	350.—	а) свилени	2500.—	2000.—	
318	Сомот, плиш и њима сличне тканине ...	650.—	500.—	б) делом свилени	1300.—	1000.—	
319	Плетена (штрикана и виркована) мрежаста роба:			2. Чарапе и рука- вице:			
	1. У комадима који се на метар продају	500.—	400.—	а) свилене	3250.—	2500.—	
	2. Чарапе:			б) делом сви- лене	1800.—	1400.—	
	а) у тежини пре- ко 1 килограма по тучету пари	800.—	600.—	2. Непоменути, изу- зев одело и руб- ље:			
	б) у тежини 1 ки- лограм или ма- ње по тучету пари	1000.—	800.—	а) свилена	3250.—	2500.—	
	3. Рукавице	800.—	600.—	б) делом сви- лена	1800.—	1400.—	
	4. Непоменути, из- узев одело и руб- ље	800.—	600.—	336	Чипке свилене, или делом свилене ...	5200.—	4000.—
320	Траке ткane	650.—	500.—	337	Траке ткane:		
321	Мараме и шалови, ткани па и у неисе- ченим комадима ...	650.—	500.—	1. Свилене	3250.—	2500.—	
322	Тил, бобине и њима сличне тканине, глатки	650.—	500.—	2. Полусвилене:			
323	Чипке	1500.—	1200.—	а) у рипсу рађене до 6 см. ширине, за опрему ше- шира	500.—	400.—	
324	Позаментерија	800.—	600.—	б) остале	1300.—	1000.—	
325	Предмети за технич- ку употребу, с про- стим металима и њиховим легурама	120.—	100.—	338	Везови на тканинама, сасвим или делом свилени	5200.—	4000.—
	4. СВИЛА.			339	Позаментерија, поза- ментеријске и дуг- метарске израде:		
326	Свила одмотана си- рова	сл.	сл.	1. Свилене	2500.—	2000.—	
327	Предиво од вештачке свиле:			2. Полусвилене ...	1300.—	1000.—	
	1. Сирово— бело ...	25.—	сл.	340	Предмети за технич- ку употребу	100.—	80.—
	2. Бојено	120.—	100.—	Напомена. Предмети из Бр. 287 тач. 3., 307., 325., 334. и 340., за индустриј- ску употребу слободни су од царине, ако се не изра- ђују у земљи, а под усло- вима које пропише Мини- стар Финансија.			
328	Вата свилена:			5. ТКАНИНЕ ПРЕМАЗА- НЕ ИЛИ НАТОПЉЕНЕ ИЗУЗЕВ КАУЧУКОМ, И ИЗРАДЕ ОД ЊИХ.			
	1. Обична па и преву- чена лепком	70.—	50.—	341	Тканине за завијање и покривање од ма- теријала из Бр. 296	001.—	80.—
	2. Антисептичка	130.—	100.—				
329	Предива од природне						

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
342	Тканине премазане целулоидом и сличним материјама ...	120.—	100.—	2.	Траке, вештачко цвеће ...	100 кгр. 650.—	500.—
343	Тканине за глачање ...	40.—	30.—	2.	Све остале израде ...	400.—	300.—
344	Линолеум, камптуликон и тканине сличног састава:			8.	ОДЕЛО, РУБЉЕ И ОСТАЛА ШИВЕНА И ПОМОДНА РОБА НА ДРУГОМ МЕСТУ НЕПОМЕНУТА.		
1.	У комадима:			356	Конфекција:		
а)	у маси једнобојне ...	40.—	25.—	1.	Свилених или полусвилених ...	Према материји од које је и још 240 %	Према материји од које је и још 200 %
б)	у маси вишебојне ...	50.—	35.—	2.	Вунених ...		
2.	С одређеном дужином ...	90.—	60.—	3.	Памучних ...		
345	Књигвезач, платно ...	25.—	20.—	4.	Од осталих биљних предивних материја ...		
346	Премазане или натопљене тканине:			5.	Из бр. 392 394, 532, 594, 631 и 643.		
1.	У комадима који се на метар продају ...	200.—	150.—	357	Перје па и главе, делови и целе тице ...	4000.—	3000.—
2.	С одређеном дужином ...	250.—	200.—	358	Ленезе:		
347	Покривачи од тканина из Бр. 341 ...	130.—	100.—	1.	Од дрвета и артије	800.—	600.—
348	Израде од натопљених и премазаних тканина:			2.	Остале:		
1.	Без везе, или у вези с простим и финим материјалом:			а)	од простог и финог материјала	1500.—	1200.—
а)	одело, капе и капуљаче ...	600.—	450.—	б)	од најфинијег материјала ...	4000.—	3000.—
б)	остале ...	250.—	200.—	в)	у вези с племенитим металом, без обзира на материјал од кога су:		
2.	У вези са најфинијим материјалом:			а)	са златом ...	8000.—	6000.—
а)	одело, капе и капуљаче ...	750.—	600.—	б)	са сребром ...	5200.—	4000.—
б)	остале ...	400.—	300.—	359	Мушки и женски шешири:		
3.	У вези с племенитим металима:			Сасвим или делом свилене, опремљене или неопремно		од комада	
а)	са златом ...	2000.—	1500.—	1.	Од тканина изузев свилене, па и каучуком превучене; лаковани, од сваковрсне тканине:		
б)	са сребром ...	1300.—	1000.—	а)	опремно ...	5.50	4.—
6.	КЛОБУЧИНА И РОБА ОД КЛОБУЧИНЕ.			б)	неопремно ...	2.50	2.—
349	Клобучина:			360	Мушки шешири од клобучине:		
1.	Од грубе животињске длаке ...	35.—	25.—	1.	Опремно ...	4.—	2.20
2.	Од вуне ...	100.—	80.—	2.	Неопремно ...	2.50	1.20
350	Обућа од клобучине ...	230.—	180.—	361	Женски шешири од клобучине сваке врсте:		
351	Остале израде ...	230.—	180.—	1.	Опремно ...	4.—	3.—
7.	ДЛАКА! НА ДРУГОМ МЕСТУ НЕПОМЕНУТА, И ИЗРАДЕ ОД ЊЕ.			2.	Неопремно ...	2.50	2.—
352	Људска коса и имитације људске косе:			362	Шешири од сламе и другог материјала за плетарију:		
1.	Сирова ...	70.—	50.—	1.	Мушки:		
2.	Чешљана, бојена ...	130.—	100.—	а)	опремно ...	2.50	1.60
353	Власуљарске и друге израде ...	4000.—	3000.—	б)	неопремно ...	2.—	1.—
354	Коњска длака из гриве и репа, па и помешана с другим материјалом:			2.	Женски:		
1.	Сирова ...	сл.	сл.	а)	опремно ...	6.50	3.50
2.	Бељена, бојена ...	70.—	50.—	б)	неопремно ...	4.50	2.50
355	Израде од коњске длаке:			363	Шешири у облику звона:		
1.	Разна цедила за цеђење уља и масти, па и са кућином ...	сл.	сл.	1.	Од клобучине ...	0.80	0.35
				2.	Од биљних материја за плетење:		
				а)	сирови ...	0.25	0.20
				б)	бељени ...	0.50	0.40
				364	Сви женски шешири ...	10.—	8.—
				356	Фесови:		
				1.	Са кићанком ...	2.—	1.—
				2.	Без кићанке ...	1.30	0.60

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара

366. Вештачко цвеће и венци: 100 кгр.

1. Поједини делови за цвеће:

а) прашници, тучкови ... 400.— 300.—

б) плодови, лишће, гранчице ... 2500.— 2000.—

2. Цвеће:

а) сасвим или делом од свиленог или полусвиленог материјала 10000.— 8000.—

б) сасвим или делом од другог текстилног материјала ... 5200.— 4000.—

367 Кишобрани и сунцобрани: од комада

1. Са дршкама или деловима од корњачевине, слонове кости:

а) превучени свиленом тканином ... 12.— 9.—

б) превучени другим тканинама ... 8.— 6.—

2. Са дршкама или деловима украсно резаним:

а) превучени свиленом ... 9.— 7.—

б) превучени другим тканинама ... 6.50 5.—

3. Са племенитим металима:

а) са златом ... 25.— 20.—

б) са сребром ... 20.— 15.—

4. Остали:

а) превучени само или већим делом чипком или везом ... 8.— 6.—

б) превучени свиленом тканином ... 6.50 5.—

в) превучени другим тканинама ... 3.50 2.—

368 Обућа од тканине и клубучине, с ђоновима од другог материјала: 100 кгр.

1. Сасвим или делом од свиле ... 2000.— 1500.—

2. Остала ... 520.— 400.—

3. Од ткива које не пропушта воду ... 250.— 200.—

4. Обућа од крајаца израђена преплетањем без другог материјала ... 130.— 100.—

9. ОТПАЦИ ОД ТКАНИНЕ

369 Сваковрсни отпаци од предива и тканина сл. сл.

VI ДЕО

Кожа и крано, израде од њих и израде од црева

1. ЧИЊЕНА КОЖА И ИЗРАДЕ ОД ЧИЊЕНЕ КОЖЕ

370 Кожа чињена, па и даље урађена:

1. Ђон и коже:

а) у крупонима ... 170.— 130.—

б) остало ... 150.— 90.—

2. Јухт, кравина:

Број трифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара

а) у комаду тежем од 3 килограма 100 кгр. 170.— 130.—

б) у комаду тешком преко 1 до 3 килограма за кључно ... 230.— 180.—

в) у комаду тешком 1 килограм или мање ... 280.— 220.—

3. Остала:

а) бокс свију врста, и свињска ... 320.— 250.—

б) на другом месту непоменутоа ... 400.— 320.—

в) лакована кожа без разлике ... 420.— 300.—

371 Кожа бронзована ... 450.— 350.—

372 Пергаментна кожа ... 95.— 75.—

373 Вештачка кожа ... 45.— 35.—

374 Обућа од сирове или чињене и даље урађене коже:

1. Прости опанци:

а) обичне опанчарске израде ... 250.— 200.—

б) с ђоновима ... 400.— 300.—

2. Сва друга обућа сем чизама и получизама:

а) ако у пару има више од 1.250 килограма ... 520.— 400.—

б) ако у пару има више од 0.750 до 1.250 кгр. за кључно ... 650.— 500.—

в) ако у пару има више од 0.500 до 0.750 кгр. за кључно ... 1000.— 800.—

г) ако у пару има 0.500 кгр. или мање ... 1500.— 1200.—

д) обућа за децу до 17 см. за кључдужине ... 2000.— 1600.—

3. Чизме и получизме:

а) ако је пар тежи од 1 кгр. ... 650.— 500.—

б) ако пар тежи 1 кгр. или мање ... 800.— 650.—

375 Кожене рукавице:

1. Непостављене ... 2300.— 1500.—

2. Постављене ... 2000.— 900.—

376 Предмети од коже за техничку потребу ...

1. Кожни кајиши ... 250.— 200.—

2. Остали ... 80.— 60.—

377 Палице, корбачи и слични предмети од коже и животињских жила: ...

1. Нелаковани ... 325.— 250.—

2. Лаковани ... 450.— 350.—

378 Седларске и сарачке израде:

1. Без везе или у вези с дрветом или гвожђем ... 325.— 250.—

2. У вези с другим простим металима ... 400.— 300.—

3. У вези са сребром ... 650.— 500.—

379 Торбарске израде од коже или тканина:

1. У комаду тешком преко 1 кгр.:

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара
	а) без везе, или у вези с простим и финим материјалом	520.—	400.—
	б) у вези са најфинијим материјалом	700.—	550.—
2.	У комаду тешком до закључно 1 кг.: а) без везе, или у вези с простим и финим материјалом	800.—	600.—
	б) у вези с најфинијим материјалом	1000.—	800.—
380	Израде од коже, у колико нису на другом месту поменуте:		
	1. Само од коже, или у вези с простим и финим материјалом:		
	а) знојалице за шешире и ортопедски и хируршки предмети	450.—	350.—
	б) одело и капе	1000.—	800.—
	в) остало	650.—	500.—
	2. У вези с најфинијим материјалом	1000.—	800.—
	3. У вези с племенитим металима:		
	а) са златом	2000.—	1500.—
	б) са сребром	1300.—	1000.—
381	Скројена кожа за обућу	800.—	600.—
	2. КРЗНО И ИЗРАДЕ ОД КРЗНА (хурчијска роба)		
382	Крзно урађено али не израђено:		
	1. Простих кожа	200.—	150.—
	2. Финих кожа	650.—	500.—
383	Израде од крзна (хурчијска роба):		
	1. Простих кожа:		
	а) непревучене и не-постављене	520.—	400.—
	б) превучене и постављене	650.—	500.—
	2. Финих кожа:		
	а) непревучене и не-постављене	1300.—	1000.—
	б) превучене, постављене	2500.—	2000.—
	3. ИЗРАДЕ ОД ЦРЕВА		
384	Жице, изузимајући жице за музичке инструменте; узице и конопци од црева	130.—	100.—
385	Остале израде од црева	500.—	400.—

VII ДЕО

Каучук и гутаперка.

1. МЕК КАУЧУК И ИЗРАДЕ ОД МЕКОГ КАУЧУКА			
386	Каучук и гутаперка	сл.	сл.
387	Плоче, комади, патент плочице	25.—	20.—
388	Жице:		
	1. Необавијене	70.—	50.—
	2. Обавијене:		
	а) свиленим или делом свиленим предивом	200.—	150.—

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара
	б) другим предивима	130.—	100.—
389	Цеви, кајиши, гуме за точкове на колима	250.—	180.—
390	Обућа	400.—	300.—
391	Простирачи за под:		
	1. У одређеној дужини	325.—	250.—
	2. Други	250.—	200.—
392	Листови, траке и тканине:		
	1. Листови и траке само од меког каучука	250.—	180.—
	2. Тканине и траке а) свилене или делом свилене	520.—	400.—
	б) друге	250.—	180.—
393	Израде на другом месту непоменуте:		
	1. Без везе, или у вези с простим или финим материјалом:		
	а) пете, ђонов и гуме за брисање	400.—	300.—
	б) маске и рукавице за лекаре	200.—	150.—
	в) остало	520.—	400.—
	2. У вези с најфинијим материјалом	800.—	600.—
	3. У вези с племенитим металима:		
	а) са златом	2000.—	1500.—
	б) са сребром	1300.—	1000.—
394	Еластичне тканине:		
	1. Свилена или делом свилена	450.—	350.—
	2. Од другог предивног материјала:		
	а) обућарске	150.—	120.—
	б) остало	250.—	200.—
395	Предмети за техничку употребу	200.—	150.—

2. ТВРДИ КАУЧУК (ЕБОНИТ) И ИЗРАДЕ ОД ТВРДОГ КАУЧУКА

396	Тврди каучук у шипкама	25.—	20.—
397	Цеви од каучука:		
	1. Необрађене	40.—	30.—
	2. Обрађене	200.—	150.—
398	Израде на другом месту непоменуте:		
	1. Без везе, или у вези с простим или финим материјалом:		
	а) галантеријске	520.—	400.—
	б) остале	400.—	300.—
	2. У вези с најфинијим материјалом	800.—	600.—
	3. У вези с племенитим металима:		
	а) са златом	2000.—	1500.—
	б) са сребром	1300.—	1000.—

VIII ДЕО

Плетарске израде од биљних материја изузев предива.

399	Преплети:		
	1. Небелени и небојени	15.—	10.—
	2. Белени или бојени	25.—	20.—
400	Простирачи за под и сличне израде:		
	1. Од рогоза, сламе, трске и сите, па и бојени	50.—	40.—

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	2. Од осталог биљног материјала	100	кгр.		б) од животињских длака, од жице	250.—	200.—
401	Котаричарске и плетарске израде:	100.—	80.—		в) од коже, клобу- чине или каучука	400.—	300.—
	1. Корпе у облику ручних или леже- них куфера, па и са бравама и кључе- вима:			2. Четке ма од каквог материјала помену- тог у тачи 1:			
	а) небојене	100.—	80.—	а) са лакованим по- лираним, мала- ним, фрезованим или вајаним др- ветом	400.—	300.—	
	б) бојене	150.—	120.—	б) са најфинијим материјалом, са имитацијама кор- њачевине, сло- нове кости и се- дефа; са плишом	1.000.—	800.—	
402	Котаричарске и плетарске израде од осталих биљних материја:			в) са непоменути- м материјалом ...	500.—	400.—	
	1. У комаду тешком преко 1 кгр.	130.—	100.—	3. Пајалице од перја, са простим или фи- ним материјалом ...	450.—	350.—	
	2. У комаду тешком до 1 кгр.	180.—	140.—	409 Сита и решета			
403	Котаричарске и плетарске израде	250.—	200.—	1. С дном од дрвеног плетара, лима или гвоздене жице и си- рове коже; дна ситарска од дрвеног пле- плетара	130.—	100.—	
404	Котаричарске и плетарске израде у вези с другим непоменути- м материјалом:			2. Остала:			
	1. У вези с позамен- теријом	800.—	600.—	а) с дном од коњске длаке, од предива изузев свиле, или металне жи- це, изузимајући гвоздене	250.—	200.—	
	2. У вези с финим ма- теријалом	500.—	400.—	б) с дном од свиле ...	500.—	400.—	
	3. У вези с најфини- јим материјалом ...	750	500.—				
	4. У вези с племени- тим металима:						
	а) са златом	2000.—	1500.—				
	б) са сребром	1300.—	1000.—				
405	Спартерија и преплети за израду шешира:						
	1. Спартерија и пре- плети од спартерије	250.—	200.—				
	2. Остали преплети:						
	а) од вештачке сви- лене сламе, сламе или од вештачке коњске длаке ...	250.—	200.—				
	б) од биљних мате- рија за предиво	200.—	150.—				
	в) од биљних мате- рија за плетарију:						
	а) небојени и не- бојени	сл.	сл.				
	б) бељени или бо- јени	25.—	20.—				
406	Израде од спартерије (изузев шешира):						
	1. Без везе	450.—	350.—				
	2. У вези с простим и финим материја- лом	650.—	500.—				
	3. У вези с најфини- јим материјалом ...	1000.—	800.—				
IX ДЕО				Х ДЕО			
Четкарске и ситарске из- раде и метле				Материје за рецкарију и израде од њих			
407	Метле:			1. ЖИВОТИЊСКЕ МАТЕ-РИЈЕ И ЊИХОВЕ ИМИ-ТАЦИЈЕ ЗА РЕЦКАРИЈУ			
	1. Брезове, од вриска и сирка	130.—	100.—	410	Слонова кост и имита- ција слонове кости:		
	2. Остале	80.—	60.—		1. Сирови или бељени само исечени	сл.	сл.
408	Четке и пајалице:				2. Глачани, полирани	55.—	45.—
	1. Четке са небојеним и обојеним дрветом или гвозђем;			411	Израде сасвим или де- лом од слонове кости:		
	а) од биљног мате- ријала или гвоз- дене жице	130.—	100.—		1. Без везе или у вези	1.000.—	800.—
					2. У вези с најфинијим материјалом	1.500.—	1.200.—
					3. У вези с племени- тим металима:		
					а) са златом	2.500.—	2.000.—
					б) са сребром	2.000.—	1.500.—
				41	Бисер и имитације бисера:		
					1. Нанизани ради пре- носа или ненанизани	2000	1.500.—
					2. Нанизани за непо- средну употребу ...	2.500.—	2.000.—
				413	Корали и имитације корала:		
					1. Нанизани ради пре- носа или ненанизани	1 300	1.000.—
					2. Нанизани за непо- средну употребу ...	2.000.—	1.500.—
				414	Рибља кост:		
					1. У облику дашчица	сл.	сл.
					2. Израде од рибље кости	520.—	400.—
				415	Материје животињске за рецкарију на дру- гом месту непоменуте, и израде од њих		

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став.	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
			100 кгр.				100 кгр.
1.	Комађе и дашчице:						
	а) необрађени	сл.	сл.				
	б) обрађени	55.—	45.—	425	Са уметнутим радом	120.—	90.—
2.	Израде:				Дашчице и шипке за		
	а) без везе, или у				паркете:		
	вези с простим				1. Сирове	25.—	20.—
	материјалом	520.—	400.—		2. Бојене, лаковане,		
	б) у вези с финим				полиране	50.—	40.—
	материјалом	650.—	500.—	426	Чачкалице, дрвени		
	в) у вези с најфини-				клинци и шипчице ...	50.—	40.—
	јим материјалом ...	800.—	600.—	427	Палице, ручице:		
	г) у вези с племени-				1. Украсно резане ...	800.—	600.—
	тним металима:				2. Остале	500.—	400.—
	а) са златом	2.000.—	1.500.—	428	Бурад, бачве, чаброви:		
	б) са сребром	1.300.—	1.000.—		1. Сирови	35.—	25.—
416	Пера од тица и живине:				2. Бојени, лаковани,		
	1. Цела па и у комаде				полирани	50.—	40.—
	исечена	45.—	35.—	429	Коларске израде, и то:		
	2. Израде од пера: чач-				1. Сирове	35.—	25.—
	калице, држаље ...	130.—	100.—		2. Бојене, лаковане ...	40.—	30.—
				430	Вретена, вратила, пре-		
2.	БИЉНЕ МАТЕРИЈЕ И				слице:		
	ЊИХОВЕ ИМИТАЦИЈЕ				1. Сирови и негlačани	сл.	сл.
	ЗА РЕЦКАРИЈУ				2. Гљачане, полирани	сл.	сл.
417	Целулоид и њему слич-			431	Жиоке, профиловане		
	не материје:				или непрофиловане:		
	1. Необрађени	сл.	сл.		1. Сирове	80.—	60.—
	2. Обрађени	55.—	45.—		2. Залуживане, бојене	150.—	120.—
418	Израде сасвим или де-				3. Са инкрустацијама	200.—	150.—
	лом од целулоида:				4. Са уметнутим радом	230.—	180.—
	1. Без везе, или у вези			432	Намештај:		
	с простим или финим				1. Намештај и делови:		
	материјалом:				а) сиров	150.—	120.—
	а) галантеријске и				б) бојен, полиран, фир-		
	луксузне:				нисован	400.—	300.—
	а) прстенчићи				2. Постављен и пре-		
	(ринглице) и				вучен:		
	копче за обу-				а) постављен а не-		
	ћу и рукавице	250.—	200.—		превучен	200.—	150.—
	б) друге	800.—	600.—		б) превучен:		
	в) траке за филмове				а) свиленом ...	500.—	400.—
	и филмови за би-				б) другим ткани-	320.—	240.—
	оскопе	325.—	250.—		нама		
	д) остале	520.—	400.—		3. Остали:		
	2. У вези с најфинијим				а) сиров	150.—	120.—
	материјалом	1.000.—	800.—		б) бојен, лакован,		
	3. У вези с племенитим				полиран, фирни-	250.—	200.—
	металима:				сован	400.—	300.—
	а) са златом	2.000.—	1.500.—		в) инкрустован ...		
	б) са сребром	1.300.—	1.000.—		г) са уметнутим ра-		
419	Израде од осталих биљ-				дом, обојен брон-		
	них материја за рецка-				заним бојама, ма-		
	рију	325.—	250.—		лан	460.—	360.—
420	Скулпторски и ливач-			433	Врата и прозори:		
	ки радови	325.—	250.—		1. Потпетиц за обућу:		
421	Роба од пластичког и				а) сирове	240.—	180.—
	плинског угља	40.—	30.—		б) бојене, лаковане	400.—	300.—
					2. Дрвена обућа, ру-		
3.	ИЗРАДЕ ОД ДРВЕТА				чуче за алате:		
422	Дрво за грађу рендиса-				а) сирови	100.—	80.—
	но или скројено за кров				б) бојени или угла-		
	не и друге грађевинске				чани	150.—	120.—
	конструкције, сирово	14.—	10.—		3. Остало:	80.—	60.—
423	Вуна и брашно од др-				а) сирово	80.—	60.—
	вета				б) бојено	100.—	80.—
	1. Сирови	8.—	6.—	434	Увлаке (дршке) за пера		
	2. Залуживани или				врстари (лењери), та-		
	бојени	25.—	20.—		бле за цртање, прити-		
424	Дашчице за превлаче-				скивачи	500.—	400.—
	ње других предмета			435	Израде на другом ме-		
	(фурнири) па и леп-				стопоменуте:		
	љењем састављене:				1. Сирове:		
	1. Сирове	20.—	15.—		а) без везе, или у		
	2. Залуживане, бојене				вези с простим	150.—	120.—
	лаковане, полити-				материјалом ...		
	ране, фирнисоване	40.—	30.—		б) у вези с финим	310.—	240.—
	3. Са инкрустацијама	80.—	60.—		материјалом ...		
					2. Залуживане, бојене		
					лаковане, политира		

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	не, фирнисоване:	100 кгр.			тежини преко 30 грама	100 кгр.	
	а) без везе, или у				1 по м ²	20.—	15.—
	вези с простим			445	Артија за штампање,		
	материјалом ...	310.—	240.—		цртање и писање:		
	б) у вези с финим				1. За штампање:		
	материјалом ...	330.—	260.—		а) несатинована у		
	3. Са шарама израђе-				тежини до закљу-		
	ним	400.—	300.—		чно 60 грама по		
	4. Са уметнутим радом	470.—	360.—		1 м ²	15.—	12.—
	5. С најфинијим матери-				б) остала	25.—	20.—
	ријалом	900.—	700.—		2. За цртање	50.—	40.—
	6. С племенитим метал-				3. За писање	55.—	45.—
	лима:				4. Растрована	100.—	80.—
	а) са златом	2500.—	1500.—		ПРИМЕДБА. На арти-		
	б) са сребром	1300.—	1000.—		тију из тач. 1а, за штампа-		
4.	ИЗРАДЕ ОД ТРСКЕ				ње на ротационим машина-		
436	Бамбусова трска и				ма, док се у земљи не почне		
	сличне материје за рец-				израђивати у довољној коли-		
	карије:				чипи, плаћа се половина		
	1. Сирова или сува ...	сл.	сл.		царине под условима које		
	2. Премазана, лакована	40.—	30.—		пропише Министар Финан-		
437	Вретена, калема, брда	сл.	сл.		сија.		
438	Палице, ручице (дршке)			446	Артија са пресованим	55.—	45.—
	за палице:				или штампаним шарама		
	1. Украсно резане ...	800.—	600.—	447	Артија у тежини 30	65.—	50.—
	2. Остале	500.—	400.—		грама или мање по 1 м ²		
5.	ИЗРАДЕ ОД ПЛУТЕ			448	Артија и туљци за ци-		
439	Плута:				гарете:		
	1. У обрађеним кома-				1. Артија за цигарете:		
	дима	25.—	20.—		а) у табацима	80.—	60.—
	2. Камење, цигле, цев	40.—	30.—		б) у намотима (бо-		
440	Остале израде: Јонов				бинама)	100.—	80.—
	појаси:				в) у књижицама ...	120.—	100.—
	1. Без и са везом ...	150.—	120.—		2. Туљци за цигарете	160.—	130.—
	2. У вези с финим матери-			449	Артија превучена кре-		
	ријалом	400.—	300.—		дом, угљеном, баритом		
	3. У вези с племенитим				и сличним белим	45.—	35.—
	металима:			450	Артија и картон по-		
	а) са златом	2000.—	1500.—		злаћени и посребрени	100.—	80.—
	б) са сребром	1300.—	1000.—	451	Артија и картон пре-	45.—	35.—
					вучени делом		
				452	Артија и картон слич-	40.—	30.—
					ни шкриљцу	12.—	10.—
				453	Артија за глачање ...		
				454	Масна индиго и карбон		
					артија:		
					1. Масна индиго и кар-	200.—	150.—
					бон артија	120.—	90.—
					2. Остале		
				455	Зидни и стони кален-		
					дари, растровани обра-		
					сци, па и са штампаним		
					текстом:		
					1. У једној боји, изу-		
					зев бронзиране злат-		
					не и сребрне:		
					а) без слика	150.—	120.—
					б) са сликама	200.—	150.—
					2. Вишебојни, бронзи-		
					рани, позлаћени, пос-		
					ребрени:		
					а) без слика	230.—	180.—
					б) са сликама	260.—	200.—
				456	Штампани прегледи за		
					прецртавање:		
					1. У једној боји, изу-	150.—	120.—
					зев бронзиране ...		
					2. Вишебојни, бронзи-		
					рани, позлаћени,	230.—	180.—
					посребрени	100.—	80.—
				457	Милиметарска артија		
				458	Позиднице (тапети) од		
					артије:		
					1. Једнобојне	100.—	80.—
					2. Вишебојне	400.—	300.—
				459	Карте за играње	400.—	300.—

Број тарифе		ЦАРИНА Максим. Миним. став. став. динара динара		Број тарифе		ЦАРИНА Максим. Миним. став. став. динара динара	
		100 кгр.				100 кгр.	
460	Фотографске артије:			3.	Календари и зузев:		
	1. Неосетљиве на свет-	130.—	100.—		а) у табацима	100.—	80.—
	2. Осетљиве на свет-	325.—	250.—		б) у тврдом по-	200.—	150.—
461	Слике за превађивање	400.—	300.—		везу		
462	Артија за писма, ку-				в) у меком по-	150.—	120.—
	верте од артије, допи-	400.—	300.—	4.	Књиге (изузев		
	сисне карте				календаре), по-		
463	Остала артија за писма				времена издања		
	куверте од артије, до-				и музикалије		
	писне карте и карте за				(ноте):		
	писма па и завијени у				а) на државном		
	артију, у кувертима:				језику, или		
	1. Без везе с другим	130.—	100.—		са мешаним		
	материјалом				текстом:		
	2. У вези с простим	220.—	170.—		а) у табач-	100.—	80.—
	или финим матери-				цима		
464	Кесе и њима сличне				б) у твр-	200.—	150.—
	израде:				дом по-		
	1. Без везе:				везу	150.—	120.—
	а) од артије за за-				в) у меком		
	вијање	65.—	50.—		повезу ...		
	б) од остале артије	130.—	100.—		б) на страним		
	2. У вези с другим ма-	150.—	120.—		језицима:		
	теријалом	150.—	120.—		а) у тврдом	50.—	40.—
465	Рубље од артије ...				повезу ...		
466	Књиге за радње:				б) у табач-		
	1. С листовима од не-	130.—	100.—		цима, и		
	растроване хартије				ли у ме-		
	2. С листовима од ра-				ком по-	сл.	сл.
	строване артије, па			474	Живописи на платну,	250.—	200.—
	и помешани с листо-	325.—	250.—		дрвету		
	вима од друге артије						
467	Корице, торбе, кутије:						
	1. Облепљени артијом	130.—	100.—				
	ма које врсте	200.—	150.—				
	2. Облепљени сликама						
468	Вештачко цвеће и де-	1300.—	1000.—				
	лови цвећа:						
	1. Делови цвећа	2000.—	1500.—				
	2. Готово цвеће, па и у						
469	букете везано; венци						
	Позивнице, посетнице,	650.—	500.—				
	меникарте						
470	Непоменуте израде и						
	предмети од артије:						
	1. Без везе, или у вези						
	с простим и финим						
	материјалом:						
	а) цеви за предно-	70.—	50.—				
	нице и ткачнице	260.—	200.—				
	б) изолационе ...						
	в) торбарске израде	400.—	300.—				
	од вулканфибера	180.—	150.—				
	г) остале	800.—	600.—				
	2. У вези с најфинијим						
	материјалом						
	3. У вези с племенитим						
	металима:						
	а) са златом	2000.—	1500.—				
	б) са сребром ...	1300.—	1000.—				
2. ГЕОГРАФСКЕ КАР-				XII ДЕО.			
ТЕ, СЛИКЕ И КЊИГЕ.				Израде од камена, кера-			
				мичког материјала и оста-			
				лих минералних и фосил-			
				них материја			
				I Од камена.			
				475 Драго камење обра-			
				ђено и израде:			
				1. Драго камење о-			
				брађено			
				2. Израде од драгог			
				камења:			
				а) у вези са др-			
				ветом, рогом			
				б) у вези с дру-			
				гим непоме-			
				нутим мате-			
				ријалом ...			
				476 Полудраго каме-			
				ње — обрађено и			
				израде:			
				1. Полудраго ка-			
				мење			
				2. Израде од полу-			
				драгог камења,			
				477 Шкриљац и лискун,			
				и израде:			
				1. У таблама:			
				а) до закључно			
				20 см. дебљине,			
				даље необра-			
				ђени			
				б) полираним, пр-			
				ењеним боје-			
				ним			
				2. Таблице за пи-			
				сање			
				3. Остале израде ...			
				478 Камење отесано или			
				тестерисано			

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
479	Камене плоче до за- кључно 16 см. деб- љине:		100 кгр.	2.	ИЗРАДЕ ОД АСФАЛТА, ЦЕМЕНТА, ГИПСА И АЗ- БЕСТА.		100 кгр.
1.	Отесане:			488	Израде од асфалта чи- стог	10.—	8.—
а)	од алабастра, мрамора и сер- пентина	6.50	2.—	489	Израде само од це- мента:		
б)	од гранита, порфира	9.—	7.—	1.	Једнобојне, не- гlačане, нелако- ване, па и у вези с гвожђем:		
в)	од кречњака	5.50	4.—	а)	од цемента	14.—	10.—
2.	Штоковане:			б)	од гипса	40.—	30.—
а)	од алабастра, мрамора	10.—	4.50	2.	Вишебојне, гла- чане, од глејосаних плоча, асфалта и т. д.:		
б)	од гранита, порфира, сије- нита	15.—	12.—	а)	од цемента	20.—	15.—
в)	од кречњака ко- ји се може по- лирати	8.—	6.—	б)	од гипса	65.—	50.—
480	Литографско камење:			3.	Украси за зграде:		
1.	Негlačано, непо- лирано	2.50	2.—	а)	од цемента	50.—	40.—
2.	Глачано, полирано	6.50	5.—	б)	од гипса	130.—	100.—
481	Воденичко камење ...	14.—	10.—	4.	Сваковрсна лук- сузна роба	200.—	150.—
482	Природно камење за гlačање:			490	Израде од азбеста:		
1.	Без везе	12.—	10.—	1.	Артија и картон:		
2.	У вези с дрветом, гвожђем	15.—	12.—	а)	несечени или се- чени под правим углом	22.—	18.—
483	Вештачко камење за гlačање:			б)	сечени на други начин	30.—	25.—
1.	Од шмиргла	70.—	50.—	2.	Предиво, гајтан, канап	40.—	30.—
2.	Од другог ка- мења	25.—	20.—	3.	Тканине	50.—	40.—
484	Скулпторски радови у камену:			4.	Непоменути изра- де од азбеста	80.—	60.—
1.	У комадима пре- ко 5 килограма ...	100.—	40.—	491	Маса за изоловање то- плоте:		
2.	У комадима до закључно 5 ки- лограма	200.—	90.—	1.	Здробљена или млевена	сл.	сл.
485	Луксузне, галанте- ријске и друге сит- не израде	250.—	200.—	2.	Израде, као: плочице, дужице и т. д.	25.—	20.—
486	Каменорезачке и оста- ле непоменути изра- де па и:			3.	ИЗРАДЕ ОД БИЛИ- БАРА, ГАГАТА, МОРСКЕ ПЕНЕ И ЛАВЕ.		
1.	Од алабастера, мрамора и сер- пентина:			492	Билибар и гагата, и имитације:		
а)	отесане или тестарисане	7.—	5.—	1.	Сирови, само и- сечени	сл.	сл.
б)	полиране, штоковане	14.—	10.—	2.	Глачани, поли- рани	60.—	45.—
2.	Од гранита, пор- фира, сијенига:			493	Израде од билибара и гагата:		
а)	отесане или тестерисане	8.—	6.—	1.	Без везе	1300.—	1000.—
б)	полиране, штоковане из- брушене	22.—	18.—	2.	У вези с најфи- нијим материја- лом	2000.—	1500.—
3.	Од осталог ка- мена:			3.	У вези с племе- нитим металима:		
а)	отесане или тестерисане	5.—	4.—	а)	са златом	3200.—	2500.—
б)	полиране, штоковане	14.—	10.—	б)	са сребром	2500.—	2000.—
487	Израде од камена:			5.	ИЗРАДЕ ОД КЕРА- МИЧКОГ МАТЕРИЈАЛА		
1.	У вези с простим материјалом	50.—	40.—	494	Цигле, црепови и ке- рамида:		
2.	У вези с финим ма- теријалом	150.—	120.—	1.	Од материјала у ватри постојаног:		
3.	У вези с племени- тим металима:			а)	од кварца и графита	2.—	1.50
а)	са златом	800.—	600.—	б)	од шамота, динас, баук- сита, магне- зита и слич- ног матери- јала	2.—	1.50
б)	са сребром	520.—	400.—				

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	2. Остале:		100 кгр.		б) вишебојни, шарани	300.—	230.—
	а) премазане, у-				2. Од осталог кера-		
	обличене, им-				мичког материјала:		
	прегноване, гле-				а) бели или јед-	200.—	160.—
	ђосане	1.30	1.—		нобојни		
	б) друге	0.80	0.60		б) вишебојни, шарани	210.—	170.—
	3. Звечке	3.50	2.50	504	Израде на другом месту непомену- те:		
495	Цеви од печене иловаче:				1. Од порцулана:		
	1. Неглеђосане (це-				а) беле или јед-		
	ви за дренажу) ...	4.—	3.—		нобојне	50.—	40.—
	2. Глеђосане ...	5.—	4.—		б) вишебојне, шаране	80.—	60.—
496	Израде од просте ка-				2. Од осталог кера-		
	мене масе и мате-				мичког матери-		
	ријала у ватри и				јала:		
	киселини постоја-				а) беле или јед-		
	ног:				нобојне	50.—	40.—
	1. Цеви и делови		5.—		б) вишебојне, шаране	80.—	60.—
	цеви	6.50		505	Израде од керамич-		
	2. Лонци, тестије,				ког материјала у		
	бутеље	14.—	10.—		вези с другим мате-		
497	Лончарске израде од				ријалом:		
	иловаче:				1. Са простим мате-	80.—	60.—
	1. Неглеђосане, без				ријалом		
	рељефа	25.—	20.—		2. Са финим мате-	130.—	100.—
	2. Глеђосане	40.—	30.—		ријалом		
498	Каљеви (пењаци) и				3. Са најфинијим	450.—	350.—
	остали делови за				материјалом		
	пећи:				4. С племенитим		
	1. Једнобојни	20.—	15.—		металима:		
	2. Вишебојни	25.—	20.—		а) са златом ...	2000.—	1500.—
499	Пећи, штедњаци и				б) са сребром ...	1300.—	1000.—
	собни камини од			506	Отпаци: комади по-		
	иловаче:				лупаних керамич-		
	1. Једнобојни	25.—	20.—		ких израда	сл.	сл.
	2. Вишебојни	35.—	25.—	XIII ДЕО.			
500	Топионички лонци,			Стакло и израде од стакла			
	реторте, муфле,			507	Стаклена, емаљна и		
	капсле и слични				глазурна маса;		
	технички предмети:				млвено стакло —		
	1. Од графита и	сл.	сл.		па и обојено	сл.	сл.
	графитске масе ...			508	Вуна и влакна (пре-		
	2. Од осталог мате-				дива) стаклени, па		
	ријала у ватри				и обојени	22.—	18.—
	постојаног	сл.	сл.	509	Шипке, шипчице, це-		
501	Украси за грађевине				ви и цевчице:		
	од керамичког мате-				1. Који се употре-		
	ријала:				бљавају за израду		
	1. Неглеђосани	25.—	20.—		ђинђува и друг-		
	2. Глеђосани, јед-				гих предмета, без		
	нобојни и више-				обзира на боју ...	сл.	сл.
	бојни, па и са по-				2. Остале, па и бо-		
	златом	40.—	30.—		јене	22.—	18.—
502	Плоче од керамичког			510	Стакло за прозоре и		
	материјала:				огледала у таблама		
	1. У дебљини преко				или листовима пре-		
	15 мм. до закључ-				ко 5 мм. дебљине:		
	но 30 мм.:				1. Брушено, поли-		
	а) једнобојне	10;—	8.—		рано, матирано ...		
	б) вишебојне	15.—	12.—		а) 100 см. или		
	2. У дебљини 15				мање у ду-		
	мм. или мање:				жини и ши-		
	а) једнобојне	13.—	10.—		рини	40.—	30.—
	б) вишебојне	20.—	15.—		преко 100 см.		
	3. С рељефним у-				до закључно		
	красима, са слика-				200 см.. у ду-		
	ма, бронзоване, по-				жини и ши-		
	злаћане или посре-				рини	45.—	35.—
	брене	35.—	25.—		в) преко 200		
503	Галантеријске изра-				см. у дужи-		
	де и луксузни пред-				ни и ширини	50.—	40.—
	мети:						
	1. Од порцулана и						
	материја слич-						
	них порцулану:						
	а) бели или јед-						
	нобојни	210.—	170.—				

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	Остало:	100 кгр.			в) бело непровидно, у маси обојено ...	45.—	35.—
	а) 100 см. или мање у дужи- ни и шири- ни	15.—	12.—		г) које је дувањем у калупима до- било рељефне у- красе	65.—	50.—
	б) преко 100 см. до за- кључно 200 см. у дужи- ни и ширини	18.—	14.—	2.	Брушено, полира- но, матирано	90.—	70.—
	в) преко 200 см. у дужи- ни и ширини	22.—	17.—	3.	Малано, позлаћено посребрено	130.—	100.—
511	Стакло за прозоре и огледала у таблама или листовима деб- љине 5 мм. или мање:			4.	Од резаног криста- лног стакла	150.—	120.—
	1. Брушено, поли- рано:			522	Израде од стаклених призама	650.—	500.—
	а) 100 см. или мање у дужи- ни и шири- ни	50.—	40.—	523	Израде на другом ме- сту непоменуте:		
	б) преко 100 см. до за- кључно 200 см. у дужи- ни и ширини	60.—	45.—		1. Вештачко цвеће статуице, фигуре	600.—	450.—
	в) преко 200 см. у дужи- ни и ширини	65.—	50.—		2. Од резаног криста- лног стакла	150.—	120.—
	2. Остало:				3. Остале:		
	а) 100 см. или мање у дужи- ни и ширини	18.—	14.—		а) стакло за лам- пе и стакле- не крушке	35.—	25.—
	б) преко 100 см. до закључно 200 см. у дужи- ни и ширини	22.—	17.—		б) малане, по- злаћене, по- сребрене, од леденог и ис- пунаног ста- кла	150.—	120.—
	в) преко 200 см. у дужини и ширини	28.—	22.—		в) од стакла на други начин обрађеног	110.—	85.—
512	Стакло са жицом и браздасто стакло у таблама			524	Израде од стакла у вези с другим мате- ријалом:		
	1. Шлифовано, по- лирано	35.—	25.—		1. С простим мате- ријалом	150.—	120.—
	2. Остало	20.—	15.—		2. С финим мате- ријалом	250.—	200.—
513	Млечно, и алабастер- ско стакло	40.—	30.—		3. С најфинијим мате- ријалом	800.—	600.—
514	Стакло за цеппе ча- совнике, стакло и стаклена сочива за наочаре	150.—	120.—		4. С племенитим ме- талима:		
515	Фотографске плоче ...	120.—	100.—		а) са златом	2000.—	1500.—
516	Стаклене призме и стакло за поли- леје:				б) са сребром	1300.—	1000.—
	1. Кристалног об- лика	200.—	150.—	525	Вештачки зуби и веш- тачке очи:		
	2. Остали	100.—	80.—		1. Вештачки зуби, па и с вилицима:		
517	Шљокице, ђинђуве, емална:				а) зуби па и с цевчицама и шипчиц. од племен. ме- тала	900.—	700.—
	1. Малане, позла- ћене, посребрене	150.—	50.—		б) зуби с дру- гим непоме- нутим мате- ријалом	650.—	500.—
	2. Остале	100.—	30.—		в) зуби с вили- цама од кау- чука или слич- ног матери- јала, па и с опругама од племен. ме- тала	650.—	500.—
518	Стаклено накитно ка- мење	450.—	350.—		чука или слич- ног матери- јала, па и с опругама од племен. ме- тала	250.—	200.—
519	Живописи на стаклу	250.—	200.—		2. Вештачке очи	сл.	сл.
520	Наочари, дурбини, лупе	520.—	400.—	526	Отпаци, комади	сл.	сл.
521	Стаклено посуђе:			XIV ДЕО			
	1. Обично:			Метали и израде од њих.			
	а) зелено или мрко...	30.—	22.—	1. ПЛЕМЕНИТИ МЕТА-			
	б) бело и полубело, провидно	40.—	30.—	ЛИ: ЗЛАТО, ПЛАТИНА			
				И СРЕБРО			
				527	Злато, платина и сре- бро, сирови, у ма-		

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
		100 кгр.				100 кгр.	
	си, полугама, плочама, зрну или песку; отпаци и стари изломљ. предмети...	сл.	сл.	1.	Сирово, ливено, у комадима, плочама, полугама, гру-	4.—	3.—
528	Новац од племенитих метала:			2.	Ковно у трупцима, пањевима	6.50	5.—
	1. Течајни	сл.	сл.	3.	Неуобличено (не-фасовано) ковано или ваљано:		
	2. Остали, па и који се као накит употребљава:			а)	у плочама, шипкама, четвртасто	14.—	12.—
	а) златни	14000.—	10000.—	в)	у тракама (гвожђе за о-бруче):		
	б) сребрни, па и позлаћени	4000.—	3000.—	а)	дебљине 1 мм. и више	14.—	12.—
529	Полуге, плоче и шипке, полирани; цеви лим и жица:			б)	дебљине ис под 1 мм.	16.—	14.—
	1. Од злата и платине	2000.—	1500.—	4.	Уобличено (фасо-новано):		
	2. Од сребра, па и позлаћени или златом опточени	650.—	500.—	а)	у облику L и +	14.—	12.—
530	Листићи и прах:			б)	у облику T, у облику П, у облику Z, и друго уобли-чено, па и бу-шено	14.—	12.—
	1. Од злата и платине	1300.—	1000.—	537	Лим:		
	2. Од сребра	650.—	500.—	1.	Сирови (црни), па и декапирани и дресирани:		
531	Предива од племенитих метала, без обзира на обавијени текстилни материјал	2500.—	2000.—	а)	дебљине 3½ мм. или више	14.—	12.—
532	Тканине, траке, позаментерије	6500.—	5000.—	б)	дебљине 1 до 3½ мм.	16.—	14.—
533	Израде нарочито непоменуте од злата и платине:			в)	дебљине испод 1 мм.	12.—	10.—
	1. У вези с драгим камењем и правим бисером	65000.—	50000.—	2.	Превучени:		
	2. Без везе, или у вези с полудрагим камењем	32500.—	25000.—	а)	цинком	20.—	15.—
534	Израде нарочито непоменуте од сребра, па и позлаћене			б)	калајем (бели лим) или оловом	20.—	15.—
	1. Предмети за накит:			3.	Обрађени, изузев поменутих	24.—	18.—
	у вези с драгим камењем и правим бисером	32500.—	25000.—	4.	Таласаста, пресовани, кројени, вијени, бушени и жежени:		
	б) без везе или у вези с полудрагим камењем	20.000.—	15000.—	а)	сирови, па и декапирани или дресирани	20.—	15.—
	2. Остале израде:			б)	превучени цинком, калајем или оловом	26.—	20.—
	а) у вези с драгим камењем и правим бисером	22000.—	18000.—	в)	остали	30.—	25.—
	б) у вези с полудрагим камењем или с имитац. драгог или полудрагог камења	15000.—	12000.—	538	Жица ваљана или извучена:		
	в) без везе, или у вези с другим непоменутих материјалом	4000.—	3000.—	1.	Необрађена:		
535	Израде од платине за научну и техничку употребу	сл.	сл.	а)	дебљине преко 2 мм.	20.—	15.—
2.	ПРОСТИ МЕТАЛИ И РОВА ОД ЊИХ			б)	дебљине 1 мм. до закључно 2 мм.	22.—	16.—
а)	Гвожђе и израде од гвожђа			в)	дебљине испод 1 мм.	25.—	18.—
536	Гвожђе:			2.	Обрађена:		
				а)	дебљине преко 2 мм.	20.—	18.—
				б)	дебљине 1 мм. до закључно 2 мм.	24.—	20.—
				в)	дебљине испод 1 мм.	26.—	22.—
				3.	Оплетена или обавијена предивима:		
				а)	свиленим или		

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	делом свиле- ним ? ...	100	кгр.	547	Косе и српови, па и у вези с дрветом ...	100	кгр.
	б) осталим	250.—	200.—	548	Шила, длета, туцала (пилон), бургије и турпије	80.—	60.—
539	Цеви и делови за спа- јање цеви: 1. Коване, ваљане или извучене: а) необрађене ...	200.—	150.—	549	Сечива за рендисање ...	80.—	60.—
	б) обрађене ...	15.—	12.—	550	Ножев и ножнице за поткресивање дрвећа	80.—	50.—
	2. Од лив. гвожђа: а) необрађене ...	20.—	15.—	551	Тестере и листови за тестере	80.—	50.—
	б) обрађене ...	8.—	6.—	552	Плугови и њихови де- лови: 1. Плугови и ко- лечке	8.—	8.—
540	Пружни железнич. ки материјал: 1. Трачнице буше- не или небушене, па и монтиране: а) у тежини до закључно 21.2 кгр. по дужном ме- тру	10.—	8.—		2. Делови плугова: а) у комаду тешком 5 кгр. и више б) у комаду тешком до 5 кгр.	52.—	40.—
	б) остале	14.—	12.—	553	Справе за мерење ди- мензија, изузима- јући микрометре ...	65.—	35.—
	2. Скретнице, сиг- нални, же- лез. прагови плочице за подмет. испод трачни- ца, плочице за везивање трачница ...	12.—	10.—	554	Завртњи и навртни ...	80.—	40.—
541	Материјал за желез- ничка превозна средства: 1. Осовине, одбој- нице и квачила (спојке)	12.—	10.—	555	Клинчићи и клинци, извучени: 1. Необрађени, без везе с другим ма- теријалом	100.—	80.—
	2. Остали	45.—	35.—		2. Обрађени, или с главама од ста- кла, порцулана и фајанса	40.—	30.—
542	Гвоздене конструк- ције склопљене и- ли расклопљене, па и грубо или ми- нијем премазане ...	20.—	15.—	556	Окови за прозоре, врата, сандукe, на- мештај: 1. Необрађени	65.—	50.—
543	Осовине изузев же- лезничке, и делови осовина: 1. Необрађене	20.—	15.—		2. Обрађени	100.—	80.—
	2. Обрађене: а) обичне	20.—	15.—	557	Чекрици и остале спра- ве за подизање те- рета	30.—	25.—
	б) уљне, полууљне, патент осови- не, па и с дело- вима од простих метала ...	25.—	20.—	558	Опруге (федери), изу- зев опруге за сато- ве и за вагоне: 1. За кола	52.—	40.—
		65.—	50.—		2. Остале	100.—	80.—
544	Чекићи, кљеште, на- ковњи, менгеле и ћускије: 1. Чекићи и кљеш- те, па и у вези с дрветом: а) у тежини 1 кгр. и више ...	20.—	15.—	559	Израде од жице на другом месту непо- менуте: 1. Дебљине 1 мм. или више: а) необрађене ...	40.—	30.—
	б) у тежини до 1 кгр.	40.—	30.—		б) обрађене ...	50.—	40.—
	2. Наковњи и мен- геле	40.—	30.—		2. Дебљине испод 1 мм.: а) необрађене ...	90.—	70.—
	3. Ћускије	65.—	50.—		б) обрађене ...	80.—	60.—
545	Секире, секирице и сатаре, па и у вези с дрветом	32.—	25.—		б) обрађене ...	110.—	90.—
546	Ашови, лопате, моти- ке, будаци, пијуци, грабуље и виле, па и у вези с дрветом: 1. Необрађени	32.—	25.—	560	Посуђе од ковног и ливеног гвожђа: 1. Од ковног гвож- ђа: а) необрађено ...	25.—	20.—
	2. Обрађени	65.—	50.—		б) обрађено ...	50.—	40.—
		80.—	45.—	561	Котларске израде и- зузев машинске котлове, коване, закиване и пресо- ване, па и не склоп- љене: 1. Необрађене	25.—	20.—
					2. Обрађене, па и у		

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	вези с простим материјалом	100	30.—				
562	Посуђе и израде од лима на другом месту непоменути: ...			571	Кашике и виљушке:		
	1. Од црног лима, па и дрсираниог:				1. Од лима без везе, па и пресоване	130.—	100.—
	а) без везе, или у вези с простим материјалом	60.—	45.—		2. Остале:		
	б) у вези с финим материјалом	80.—	60.—		а) без везе или у вези с простим материјалом, па и с кости и ро-гом	200.—	150.—
	2. Од белог лима или од црног лима	100.—	75.—		б) у вези с другим финим материјалом	520.—	400.—
	3. Обојене, верниране	120.—	90.—		в) у вези с најфинијим материјалом	650.—	500.—
	4. Обојене бронзаном бојама	130.—	100.—	572	Ножеве, перорези и бријачи:		
	5. Превучене сав-свим или делом никлом	200.—	150.—		1. Само од гвоздја, или у вези с простим материјалом, па и с кости и рогом	250.—	200.—
563	Ланци изузев оних који долазе у галантеријске израде:				2. У вези с другим финим материјалом	520.—	400.—
	1. Трансмисиони	65.—	50.—		3. у вези с најфинијим материјалом	900.—	700.—
	2. Остали	32.—	40.—	573	Ножнице, изузев нарочито поменути:		
564	Чампаре, стремени, оструге и други предмети за опрему седала и амова:				1. У комаду тешком 200 грама и више	130.—	100.—
	1. Необрађени	30.—	25.—		2. У комаду тешком 50 до 200 грама	200.—	150.—
	2. Обрађени	90.—	70.—		3. У комаду тешком до 50 грама	325.—	250.—
565	Клизалке и возалке	150.—	100.—	574	Справе (машине) за шишање и стрипу, па и у вези с простим или финим материјалом	200.—	150.—
566	Браве, катанци (локоти) и кључеви:			57	Справе (апарати) за бријање, па и с њиховим ножевима	500.—	400.—
	1. Браве, катанци (локоти), па и са кључевима:			576	Делови ножар. израда:		
	а) без везе са другим простим металима	100.—	80.—		1. Сечива за справе (апарате) за бријање	250.—	200.—
	б) у вези с простим металима	150.—	120.—		2. Друга сечива:		
	2. Кључеви	100.—	80.—		а) необрађена	20.—	15.—
567	Вештачке браварске израде	130.—	100.—		б) обрађена	65.—	50.—
568	Вретена без разлике, калеме, брда, зупци	25.—	20.—		3. Остали:		
569	Касе и касете, па и у вези с простим или финим материјалом:				а) необрађени	20.—	15.—
	1. У комаду до за-кључно 10 кгр.:				б) обрађени	130.—	100.—
	а) необрађене	115.—	90.—	577	Шипке и други делови за кишобране и сунцобране изузев држака	30.—	16.—
	б) обрађене	150.—	120.—	578	Пегле и утије, па и у вези с простим и финим материјалом:		
	2. У комаду преко 10 кгр. до за-кључно 100 кгр:				1. Необрађене	50.—	40.—
	а) необрађене	90.—	70.—		2. Обрађене	150.—	120.—
	б) обрађене	100.—	80.—	579	Пера за писање	250.—	200.—
	3. У комаду преко 100 килограма:			580	Игле:		
	а) необрађене	70.—	50.—		1. За шивење и везење, са ушницама па и позлаћеним	200.—	150.—
	б) обрађене	80.—	60.—		2. За плетење, с кукицама или без кукица, па и у вези с простим или финим материјалом	200.—	150.—
570	Намештај непостављен и непревучен, па и у вези с простим металима:				3. За машине за шивење, плетење и везење и за сличне машине	120.—	100.—
	1. Необрађен	80.—	60.—				
	2. Обрађен	120.—	100.—				

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
		100	кгр.			100	кгр.
4.	За гребене	65.—	50.—		вези с другим материјалом, на другом месту непоменуће:		
5.	Чиоде ненакитне, па и са главицама од простог или финог материјала	200.—	150.—	1.	У вези с простим материјалом	100.—	80.—
581	Удице	200.—	150.—	2.	У вези с финим материјалом	120.—	100.—
582	Вештачке израде од ливеног гвожђа, па и у вези с простим материјалом:			3.	У вези с најфинијим материјалом	700.—	500.—
	1. Необрађене	40.—	30.—	4.	У вези с племенитим металима:		
	2. Обрађене	65.—	50.—	а)	са златом	2.000.—	1.500.—
583	Израде нарочито непоменуће од ливеног гвожђа, па и у вези с дрветом или ковним гвожђем:			б)	са сребром	1.300.—	1.000.—
	1. Необрађене:			587	Иверје за стругање паркета, и челичних песак:		
	а) у комаду тежем од 100 кгр.	18.—	14.—	1.	Иверје за стругање паркета:		
	б) у комаду тежем од 50 до закључно 100 кгр.	22.—	18.—	а)	у завојима до закључно 1 кгр. укупне тежине	40.—	30.—
	в) у комаду тежем од 5 до закључно 50 кгр.	25.—	20.—	б)	друкчије завијено	25.—	20.—
	г) у комаду тешком до закључно 5 кгр.	30.—	25.—	2.	Челични песак	сл.	сл.
	2. Обрађене:			588	Отпаци и опилци од гвожђа	0.65	0.50
	а) у комаду тежем од 100 кгр.	28.—	22.—		ОПШТА НАПОМЕНА ЗА ГВОЖЂЕ И ИЗРАДЕ ОД ГВОЖЂА		
	б) у комаду тежем од 50 до закључно 100 кгр.	30.—	25.—		У смислу тарифског под изразом „гвожђе“ разуме се и челик.		
	в) у комаду тежем од 5 до закључно 50 кгр.	40.—	30.—	589	Алуминијум сиров у комадима, полулама и зрну; отпаци, и стари изломљени предмети	сл.	сл.
	г) у комаду тешком до закључно 5 кгр.	45.—	35.—	590	Алуминијум кован или ваљан у полулама, лим, плочама и шипкама	40.—	30.—
584	Израде од ковног гвожђа на другом месту непоменуће, па и у вези с дрветом или ливеним гвожђем:			591	Ваљци, цеви и делови цеви	65.—	50.—
	1. Необрађене:			592	Жиде и листићи	80.—	60.—
	а) у комаду тежем од 100 кгр.	30.—	25.—	593	Предиво, када је обавијени предивни материјал:		
	б) у комаду тежем од 25 до закључно 100 кгр.	40.—	30.—	1.	Свила	520.—	400.—
	в) у комаду тежем од 5 до закључно 25 кгр.	45.—	35.—	2.	Други	400.—	300.—
	г) у комаду тешком до закључно 5 кгр.	60.—	45.—	594	Израде од предива без другог предивног материјала када је обавијени материјал:		
	2. Обрађене:			1.	Свила	800.—	600.—
	а) у комаду тежем од 100 кгр.	45.—	35.—	2.	Други	520.—	400.—
	б) у комаду тежем од 25 до закључно 100 кгр.	50.—	40.—	595	Посуђе:		
	в) у комаду тежем од 5 до закључно 25 кгр.	65.—	50.—	1.	Необрађено	350.—	270.—
	г) у комаду тешком до закључно 5 кгр.	85.—	65.—	2.	Обрађено	400.—	300.—
585	Галантеријске израде, па и у вези с простим и финим материјалом:			596	Израде на другом месту непоменуће:		
	1. Накине	400.—	300.—	1.	Необрађене:		
	2. Остале	260.—	200.—	а)	без везе, или у вези с простим материјалом	350.—	270.—
586	Израде од гвожђа у			б)	у вези с финим материјалом	400.—	300.—

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
		100	кгр.			100	кгр.
2.	Обрађене	28.—	22.—	611	д) Калај		
599	Лим и жице:			612	Калај сиров у комади- ма, таблама и шипке	сл.	сл.
	1. Необрађени	24.—	18.—		1. Необрађене	20.—	15.—
	2. Обрађени	35.—	27.—		2. Обрађене	40.—	30.—
600	Листићи	80.—	60.—	613	Лим и жице:		
601	Ваљци, цеви и делови цеви:				1. Необрађени	50.—	40.—
	1. Необрађени	25.—	20.—		2. Обрађени	90.—	70.—
	2. Обрађени или уо- бличени, па и у вези с простим металима	40.—	30.—	614	Ваљци, цеви и делови цеви:		
602	Зрно и сачме	80.—	60.—		1. Необрађени	70.—	50.—
603	Штампарска слова, ма- трице, линије, оквири	80.—	60.—		2. Обрађени	100.—	80.—
604	Израде на другом ме- сту непоменуће:			615	Листићи (штањол) ...	80.—	60.—
	1. Необрађене: ...			616	Кашике, виљушке, ту- бе, капсе и запущачи:		
	а) без везе, или у ве- зи с простим ма- теријалом	40.—	30.—		1. Необрађени	250.—	200.—
	б) у вези с финим материјалом	50.—	40.—		2. Обрађени	400.—	300.—
	2. Обрађене:			617	Израде на другом ме- сту непоменуће:		
	а) без везе, или у ве- зи с простим ма- теријалом	65.—	50.—		1. Необрађене:		
	б) у вези с финим материјалом	80.—	60.—		а) без везе, или у вези с простим материјалом	230.—	180.—
	3. У вези с најфинијим материјалом	110.—	90.—		б) у вези с финим материјалом	300.—	250.—
	<i>Примедба:</i> Као олово царине се и његове легуре.				2. Обрађене:		
	г) Цинк				а) без везе, или у вези с простим теријалом	400.—	300.—
605	Цинк сиров у комади- ма, таблама и у праху; отпаци и стари изло- мљени предмети	12.—	10.—		б) у вези с финим материјалом	450.—	350.—
606	Полуге, плоче и шипке				3. У вези с најфинијим материјалом	500.—	400.—
	1. Необрађене	25.—	20.—	б) Никл и његове легуре			
	2. Обрађене	40.—	30.—	618	Никл сиров у комади- ма, таблама	сл.	сл.
607	Лим и жице:			619	Полуге, плоче и шипке		
	1. Лим:				1. Необрађене	20.—	15.—
	а) необрађен	30.—	25.—		2. Обрађене	40.—	30.—
	б) обрађен	45.—	35.—	620	Лим и жица:		
	2. Жице:				1. Необрађени:		
	а) необрађене	45.—	35.—		а) у дебљини 0.5 мм и мање	50.—	40.—
	б) обрађене	60.—	45.—		б) у дебљини преко 0.5 мм.	40.—	30.—
608	Ваљци, цеви и делови цеви:				2. Обрађени:		
	1. Ливени, извучени или ваљани:				а) у дебљини 0.5 мм., и мање	65.—	50.—
	а) необрађени	45.—	35.—		б) у дебљини преко 0.5 мм.	50.—	40.—
	б) обрађени	60.—	45.—	621	Листићи од никла	80.—	60.—
	2. Од цинковог лима:			622	Ваљци, цеви и делови цеви:		
	а) необрађени	90.—	70.—		1. Необрађени	20.—	15.—
	б) обрађени	110.—	90.—		2. Обрађени	45.—	35.—
609	Плочице за кљешета, и остали прибор за штам- пање, па и у вези с про- стим материјалом	110.—	90.—	623	Израде на другом ме- сту непоменутом:		
610	Израде на другом ме- сту непоменуће:				1. Необрађене:		
	1. Необрађене:				а) без везе, или у вези с простим материјалом	300.—	250.—
	а) без везе, или у вези с простим материјалом	90.—	70.—		б) у вези с финим материјалом	400.—	300.—
	б) у вези с финим материјалом	110.—	90.—		2. Обрађене:		
	2. Обрађене:				а) без везе, или у вези с простим материјалом	500.—	400.—
	а) без везе, или у вези с простим материјалом	130.—	100.—		б) у вези с финим материјалом	650.—	500.—
	б) у вези с финим материјалом	150.—	120.—		3. У вези с најфинијим материјалом	800.—	600.—
	3. У вези с најфинијим материјалом	200.—	150.—		е) Бакар		
				624	Бакар сиров или пре- чишћен у комадима...	сл.	сл.
				625	Полуге, плоче и шипке		
					1. Необрађене	20.—	15.—

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара	
		100 кгр.				100 кгр.		
626	2. Обрађене	40.—	30.—	638	Израде на другом ме- сту непоменуте:			
	1. Необрађени:				1. Необрађене:			
	а) у дебљини 0.5 мм., и мање ...	50.—	40.—		а) без везе, или у вези с простим материјалом ...	250.—	200.—	
	б) у дебљини преко 0.5 мм.	40.—	30.—		б) у вези с финим материјалом ...	325.—	250.—	
	2. Обрађени:				2. Обрађене:			
	а) у дебљини 0.5 мм., и мање ..	65.—	50.—		а) без везе, или у вези с простим материјалом ...	400.—	300.—	
	б) у дебљини преко од 0.5 мм	50.—	40.—		б) у вези с финим материјалом ...	450.—	350.—	
627	Листићи од бакра ...	80.—	60.—		3. У вези с најфи- јим материјалом	800.—	600.—	
628	Конопци и врпце ...	120.—	100.—		ж) Израде од простих метала и њихових ле- гура, позлаћене и посребрене			
629	Ваљци, цеви и делови цеви:			639	Лим, плоче и шипке:			
	1. Необрађени	65.—	50.—		1. Позлаћене	250.—	200.—	
	2. Обрађени	80.—	60.—		2. Посребрене	200.—	150.—	
630	Предиво кад је обави- јени предивни мате- ријал:			640	Жице:			
	1. Свила	500.—	400.—		1. Позлаћене	250.—	200.—	
	2. Други	400.—	300.—		2. Посребрене	200.—	150.—	
631	Израде од предива без другог предивног ма- теријала кад је обави- јени материјал:			641	Лажни сребрни и злат- ни листићи	80.—	60.—	
	1. Свила	800.—	600.—		642	Позлаћено и посре- блено (леонско) предиво, када је о- бавијени предивни материјал:		
	2. Други	520.—	400.—		1. Свила	520.—	400.—	
632	Тканине и дна за сита од жице:				2. Други	400.—	300.—	
	1. Ако имају у основи и потци мање од 20 жица на 1 см²... ..	200.—	150.—	643	Израде од предива позлаћеног и по- сребреног:			
	2. Остали	250.—	200.—		1. Свила	2000.—	1500.—	
	Примедба: По Бр. 632 тач. 2, царине се и широко плетене израде од жице.				2. Други	1300.—	1000.—	
633	Котларске израде у тежини преко 5 кгр.:			644	Израде сасвим или делом од позлаће- них и посребрених простих метала и њихових легура, на другом месту не- поменуте	1000.—	800.—	
	1. Необрађене	150.—	120.—	645	Предмети за украс и накит:			
	2. Обрађене	250.—	200.—		1. Без везе, или у вези с простим и финим матери- јалом	1000.—	800.—	
634	Посуђе, па и у вези с простим материја- лом:				2. У вези с најфи- нијим материја- лом	1200.—	900.—	
	1. Необрађено	200.—	150.—		3. У вези с племе- нитим металима:			
	2. Обрађено	400.—	300.—		а) са златом ...	2000.—	1500.—	
635	Виноградарске прс- калице и прашња- че, па и у вези с простим и финим материјалом	400.—	300.—		б) са сребром ...	1300.—	1000.—	
636	Плочнице за клишета и остали прибор за штампање, па и у вези с простим ма- теријалом	120.—	100.—					
637	Ливене израде, па и у вези с дрветом или гвозђем:							
	1. У комадима теш- ким преко 10 кгр.:							
	а) необрађене ...	130.—	100.—					
	б) обрађене ...	200.—	150.—					
	2. У комадима теш- ким преко 5 кгр. до закључно 10 кгр.:							
	а) необрађене ...	150.—	120.—					
	б) обрађене ...	250.—	200.—					
	3. У комадима теш- ким 5 кгр. или мање:							
	а) необрађене ...	250.—	200.—					
	б) обрађене ...	400.—	300.—					

XV ДЕО			
Машине, апарати, справе, електро-технички пред- мети и превозна средства			
1. МАШИНЕ, СПРА- ВЕ И АПАРАТИ			
646	Парни котлови, па и с прибором:		
	1. За парне машине	20.—	16.—
	2. За централно грејање	18.—	14.—
	3. Економизери и прегрејачи паре ...	20.—	16.—
647	Генератори за произ- водњуolinoва ...	20.—	16.—

XV ДЕО

Машине, апарати, справе,
електро-технички пред-
мети и превозна средства

1. МАШИНЕ, СПРА-
ВЕ И АПАРАТИ

646	Парни котлови, па и с прибором:		
	1. За парне машине	20.—	16.—
	2. За централно грејање	18.—	14.—
	3. Економизери и прегрејачи паре ...	20.—	16.—
647	Генератори за произ- водњу плинуса ...	20.—	16.—

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
		100 кгр.				100 кгр.	
648	Локомотиве и тенде- ри, парна кола и парне дресине	25.—	20.—		стријски венти- латори:		
649	Локомотиве сталне и покретне, тракто- ри, машине за на- бијање путева	25.—	20.—		1. Ватрогасне пум- пе, па и на ко- лима:		
650	Парне пумпе, парне турбине, на другом месту непоменуте				а) ручне	40.—	30.—
651	Хидраулични мотори и водене турбине	25.—	15.—		б) моторне	40.—	30.—
	1. Хидраулични мо- тори	20.—	15.—		2. Остале пумпе	40.—	30.—
	2. Водене турбине	40.—	30.—		3. Инјектори	40.—	30.—
652	Моторни чекићи, мо- торне дизалице, компресори, фри- горифичке машине	20.—	15.—		4. Вентилатори ин- дустијски	40.—	30.—
653	Пољопривредне ма- шине:			661	Справе за мерење те- жине:		
	1. Вршалице:				1. Аналитичке	200.—	150.—
	а) у комаду преко 1000 кгр.	25.—	15.—		2. Мостне (колске) —		
	б) у комаду 1000 кгр. и мање	40.—	30.—		а) које мере до 5000 кгр. за- кључно	65.—	50.—
	2. Механичке же- телице, копачи- це, косачице, се- јалице и тријери	40.—	20.—		б) које мере пре- ко 5000 кгр.	45.—	35.—
	3. Сепаратори, цен- трифуге за прав- љење масла, и друге за млекар- ство	40.—	20.—		3. Децималне, изу- зев мостних	110.—	90.—
	4. Пресе:				4. Теразије и тасо- ви за теразије	250.—	200.—
	а) за грочје и воће	40.—	20.—		5. Кантари и тасо- ви за кантаре, па и с ланцима	150.—	120.—
	б) за сено и сламу	40.—	30.—		6. Непоменуте	250.—	200.—
	5. Остале	40.—	30.—	662	Машине и апарати на другом месту непо- менути	40.—	30.—
654	Машине за обраду:				2. ЕЛЕКТРИЧНЕ МАШИНЕ И ЕЛЕК- ТРО - ТЕХНИЧКИ ПРЕДМЕТИ.		
	1. Дрвета и матери- ја за реткарину	40.—	30.—	663	Динамо-машине, ал- тернатори и елек- томотори:		
	2. Метала, камена и других мате- рија	40.—	30.—		1. У комаду преко 3000 килограма	80.—	60.—
655	Машине за шивење и везење	60.—	45.—		2. У комаду преко 500 килограма до закључно 3000 килограма	100.—	80.—
656	Машине за плетење	40.—	30.—		3. У комаду 500 ки- лограма или мање	150.—	120.—
657	Машине за текстил- ну индустрију:			664	Трансформатори, кон- дензатори, акуму- латори и електроде:		
	1. Разбоји	25.—	20.—		1. Трансформатори:		
	2. Предилце	25.—	20.—		а) у комаду до за- кључно 1500 килограма	120.—	100.—
	3. Остале	25.—	20.—		б) у комаду пре- ко 1500 кило- грама	80.—	60.—
58	Непоменуте машине за индустрију и њихови делови:				2. Кондензатори и аку- мулатори	50.—	40.—
	1. Млинарску	25.—	15.—		3. Електроде:		
	2. Пиварску	25.—	20.—		а) за акумула- торе	25.—	20.—
	3. Кожарску	25.—	20.—		б) за електрич- не пећи	25.—	20.—
	4. Цеметну	25.—	20.—	665	Електрични апарати:		
	5. Керамичку	25.—	20.—		1. Телеграфски, те- лефонски, микро- фони	250.—	200.—
	6. Стакларску	25.—	20.—		2. За електрично сиг- нализовање, кућна електрична звонца	250.—	200.—
	7. Штампарску	25.—	20.—		3. За електризовање, за мерење елек- тричне струје	325.—	250.—
	8. Обућарску	25.—	20.—		4. Са малим електрич- ним моторима, као:		
659	Пресе, изузев пољо- привредне	40.—	30.—				
660	Пумпе (шмркови), ин- јектори и инду-						

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став.	Миним. став. динара 100 кгр.			Максим. став.	Миним. став. динара 100 кгр.
	електрични вентилатори, електрични мехови и т. д. ...	325.—	140.—	675	Аутомобили и њихови резервни делови:		
	5. Са реостатом за загревање, као: кухињско посуђе, пегле, пећи и друго ...	400.—	300.—	1.	Товарни ...	40 %	20 %
666	6. Непоменуто ...	325.—	250.—	2.	Остали ...	40 %	20 %
	Тастери и нумератори за кућна електрична звонца ...	400.—	300.—	676	Аероплани и њихови резервни делови	40 %	30 %
667	Електричне лампе, електрични елементи:			677	Аеростати и њихови резервни делови ...	40 %	30 %
	1. Електричне пламене лампе ...	200.—	150.—	678	Мотори и њихови делови за мотоцикле, аутомобиле, аероплане и аеростате ...	25 %	20 %
	2. Електричне сијалице:			679	Кола и саоне за терете:	од 100 кгр.	
	а) за цепне елект. лампе	1000.—	800.—	1.	Неокована, необојена, нелакована ...	80.—	60.—
	б) остале ...	800.—	600.—	2.	Окована, обојена или лакована ...	130.—	100.—
	3. Електричне цепне лампе ...	800.—	600.—	3.	Са опругама ...	170.—	130.—
	4. Електрични, галвански или термо-елементи ...	200.—	150.—	680	Кола и саоне за возињу		
668	Монтирано стакло за електричне светлосне појаве, стакло за рентгенове и друге зраке ...	400.—	300.—	1.	Неокована, необојена, нелакована:		
				а) без опруга (федера) ...	130.—	100.—	
				б) са опругама (федером) ...	155.—	120.—	
669	Изоловани спроводници за електричну струју:			2.	Окована, обојена или лакована, постављена или непостављена, превучена или непревучена са и без опруга (федера) ...	520.—	400.—
	1. Каблови за подземно или подводно спровођење електричне струје ...	120.—	100.—	3.	Ручна колица за возињу деце, слабих и немоћних:		
	2. Остали:			а) за возињу деце...	650.—	500.—	
	а) оплетени свиленим или делом свиленим предивом ...	800.—	600.—	б) остала...	320.—	250.—	
	б) оплет. другим предивима ...	450.—	350.—	4.	Ручне саоне за возињу и спорт ...	400.—	300.—
	в) обав. свиленим или делом свиленим предивом ...	400.—	300.—	681	Бродови:	од вредности	
	г) обавијени другим материјалом ...	230.—	180.—	1.	Пароброди и други моторни бродови ...	40 %	30 %
3. ПРЕВОЗНА СРЕДСТВА.				2.	Остали ...	40 %	30 %
670	Вагони	од вредности		3.	Чамци:		
	1. Товарни ...	40 %	30 %	а) с моторима ...	40 %	30 %	
	2. Путнички ...	40 %	30 %	б) без мотора ...	25 %	20 %	
671	Вагонети и дресине ...	40 %	30 %	682	Шлепови, танкови и понтони ...	40 %	30 %
672	Велосипеди ...	од комада	40	XVI ДЕО			
673	Мотоцикли и њихове приколице ...	од вредности	40 %	Научни предмети и на другом месту непоменути инструменти и апарати			
674	Делови велосипеда и мотоцикла:			683	Анатомски препарати; испуњене и конзервиране животиње ...	200.—	150.—
	1. Седла, педала, рукунице ...	40 %	20 %	684	Таксаметри, аутомати за мерење или продавање робе, контролне и региструјуће касе и слични аутомати ...	250.—	200.—
	2. Остали делови од гвожђа:			685	Машине за рачунање, писање и умножавање ...	400.—	300.—
	а) необрађени ...	40 %	20 %	686	Музички инструменти:	од комада	
	б) обрађени ...	40 %	20 %	1.	Клавири ...	200.—	150.—
				2.	Хармоније, и слични инструменти с диркама ...	130.—	100.—
					од 100 кгр.		
				3.	Оргуље и делови оргуља ...	130.—	100.—
				4.	Хармоније:		
				а) за уста ...	130.—	100.—	

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА		Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА	
		Максим. став. динара	Миним. став. динара			Максим. став. динара	Миним. став. динара
	б) остале	100 кгр.	100 кгр.				
5.	Клавијски механизам и клавијатуре	170.—	130.—		алкама и оквирима од злата или сребра	7.—	5.—
6.	Виолине, тамбуре, цитре и други слични инструменти	70.—	50.—	4.	Са кутијом од простих метала	4.50	3.50
7.	Инструменти од лима, кларинети, флауте, фагоете, обои и слични инструменти за дубавање	220.—	170.—	5.	Украшени драгим камењем	32.—	25.—
8.	Механичке справе за свирање	270.—	210.—	693	Кутије за џепне часовнике:		
9.	Остали	180.—	140.—	1.	Од злата или платине	15.—	12.—
687	Грамофони, фонографи, парлогр., диктафони и слични апарати	130.—	100.—	2.	Од сребра, па и позлаћене	7.—	5.—
	Напомена. По Бр. 686 и 687, царине се и делови који нису нарочито означени.	180.—	140.—	3.	Од простих метала сасвим или делимично позлаћене или посребрене, или са алкама и оквирима од злата или сребра	2.50	2.—
688	Плоче, котури и ваљци за механичке справе за свирање	130.—	100.—	4.	Од простих метала	1.30	1.—
689	Плоче и ваљци за фонографе, грамофоне, парлографе, диктафоне и сличне машине	180.—	140.—	5.	Украшене драгим камењем	28.—	22.—
690	Жице за музичке инструменте:			694	Механизам за џепне часовнике	2.50	2.—
1.	Од метала	200.—	150.—		100 кгр.		
2.	Од прева	250.—	200.—	695	Часовници за грађевине и њихови делови, изузев тежове	250.—	200.—
3.	Од свиле	500.—	400.—	696	Зидни, стони и остали на другом месту непоменути часовници	400.—	300.—
4.	Обавијене	250.—	200.—	697	Фурнитуре за џепне, зидне и стоне часовнике:		
691	Инструменти и апарати на другом месту непоменути:			1.	За џепне часовнике	1300.—	1000.—
1.	Математички, геометријски, хемијски, физички географски и геодетски	120.—	100.—	2.	За остале часовнике	250.—	200.—
2.	Медицински и хируршки	120.—	100.—	2. ВАТРЕНО ОРУЖЈЕ			
3.	Глобуси географ.	80.—	60.—	698	Ватрено оружје и оружје са ваздушним притиском:		
4.	Фотографски апарати	400.—	300.—	1.	Пушке, топови, хаубице и митраљеји	500.—	400.—
5.	Кинематографски и други пројекциони апарати	250.—	200.—	2.	Револвери и пиштољи	500.—	400.—
6.	Виско и, либеле, магнети, призме и остали	250.—	200.—	3.	Остало	500.—	400.—
				699	Делови ватреног оружја и оружја са ваздушним притиском од простих метала и његових легура:		
				1.	Необрађени	120.—	100.—
				2.	Обрађени	400.—	300.—
XVII ДЕО				3. ДЕЧЈЕ ИГРАЧКЕ			
Часовници, ватрено оружје и дечије играчке				700	Дечје играчке:		
1. ЧАСОВНИЦИ				1.	Од простог материјала	250.—	200.—
692	Џепни часовници: од комада			2.	Од финог материјала, или у вези с финим материјалом	500.—	400.—
1.	Са кутијом од злата или платине	20.—	15.—	3.	Од најфинијег материјала, или у вези с најфинијим материјалом	750.—	600.—
2.	Са кутијом од сребра, па и позлаћеном	10.—	8.—				
3.	Са кутијом од простих метала сасвим или делимично позлаћеном или посребреном, или са						

ИЗВОЗНА ТАРИФА.

Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА динара 100 кгр.	Број тарифе	НАИМЕНОВАЊЕ	ЦАРИНА ^А динара 100 кгр.
1	Жита:		14	Животињска длака:	
1.	Пшеница	1.30	1.	Овча вуна	80.—
2.	Раж	0.80	2.	Коњска из гриве и репа, говеђа из репа, зечја и свињска	120.—
3.	Кукуруз	0.80	15	Перје од живине	8.—
4.	Овас (зоб)	0.40	16	Рогови и кости:	
5.	Јечам	0.80	1.	Рогови говеђи	16.—
2	Пасуљ зрео	2.—	2.	Кости екстрахиране или не- екстрахиране	8.—
3	Сено без разлике	0.15	17	Кудеља	сл.
4	Шећерна репа свежа или сува	2.—	<i>Примедба:</i> Кудеља се може из- возити само преко царинарница: у Суботици, Бездану, Марибору, Ра- кеку, Јесеницама, Копривници, Осеку, и преко свих главних цари- нарница на нашем Приморју.		
5	Суве шљиве нестивиране	0.20	18	Ланена стабљика	4.—
6	Опијум	65.—	19	Уљани плодови и семење	8.—
7	Коњи и кобиле:	Од комада	20	Старо гвожђе	8.—
1.	Стари преко 3 године	16.—	21	Стари бакар, стари калај, стари цинк и њихове легуре	40.—
2.	Стари 3 године или мање...	8.—	22	Отпаци од каучука	16.—
3.	Коњи за клање, па и закла- ни а неодрани	4.—	23	Крпе и текстилни отпаци, стара артија и отпаци од артија:	
<i>Примедба:</i> 1. Извоз пунокрв- них коња енглеске и арапске расе допуштен је по претходном одобре- њу Министарства Пољопривреде и Вода.			1.	Крпе и текстилни отпаци:	
<i>Примедба:</i> 2. Сматрају се као коњи за клање они, који нису спо- собни за другу употребу. Клање таквих коња вршише се само под надзором државног ветеринара.			а)	несортирани	50.—
8	Овце и козе, па и заклане а нео- дране:		б)	сортирани:	
1.	Овце, овнови и јагњад	2.50	а)	вунени	1.60
2.	Козе, јарчеви и јарад	1.60	б)	памучни, ланени, ку- делни и остали	16.—
9	Говеда, биволи и телад па и за- клани а неодрани — према избору извозника:		2.	Стара артија и отпаци од артије	8.—
1.	Од 100 килограма	3.20	24	Дрво за грађу:	
2.	Од комада	15.—	1.	Неурађено, само исечено или претестерисано:	
10	Свиње:		а)	кестеново, изузев палице 4 см. и мање средњег пречника	5.—
1.	Живе:	од комада	б)	храстово, од 20—30 см. средњег пречника...	1.50
а)	до закључно 70 килогра- ма тежине	30.—	в)	храстово, орахово, јаво- рово, грабово, јасеново, буково и брестово преч- ко 30 см. средњег преч.	0.80
б)	преко 70 килограма те- жине, према избору из- возника:		г)	четинари свију врста преко 20 см. средњег пречника	2.50
а)	од 100 килограма	16.—	2	Отесано или тестерисано, у свима димензијама:	
б)	од комада	16.—	а)	кестеново	4.—
2.	Заклане, па и у полуткама	8.—	б)	храстови жељезнички прагови	1.20
3.	Месо свеже, па и сољено	4.—	в)	храстове греде и хра- стови диреци	1.20
11	Перната живина:	од 100 к	25	Фабричке инсталације и њихови делови (машине, апарати, ко- тлови, трансмисије, изузев кај- шеве, резervoари и т.д.), стране производње	8.—
1.	Жива	8.—	<i>Примедба:</i> Предмети из Бр. 25, кад се извозе по претходном одобре- њу Министарства Трговине и Инду- стрије и Министарства Финансија — слободни су од царине.		
2.	Заклана	4.—			
12	Јаја	8.—			
13	Коже домаћих животиња и див- љачи, сирове, мокро-сољене, у креч метане или суве, са длаком или без длаке:				
1.	Говеђе, биволске и телеће:				
а)	сирове, мокро-сољене или у креч метане	80.—			
б)	суве	80.—			
2.	Овче и козје	16.50			
3.	Јагњене и јареће	16.50			
4.	Коњске и свињске	16.50			
5.	Дивљачи и коже питомог зеца:				
а)	пољских мишева, хрчкова и кртица	50.—			
б)	остале, и коже питомог зеца	150.—			

АКЦИОНАРСКА ДРУШТВА*)

1) *Оснивање друштва.* Организације и операције акционарских друштава стоје под надзором Министарства Трговине и Индустије. Оснивању акционарских друштава може се приступити када се у тој намери сложе најмање десет лица, која пуноважно могу располагати својом имовином. Ова удружена лица зову се оснивачи.

Оснивачи су дужни обратити се Министру Трговине и Индустије за одобрење да оснују акционарско друштво. Уз молбу за ово одобрење они морају поднети.:

1) изјаву да ће сваки од њих учествовати у предузећу најмање са десет акција,

2) пројекат друштвених правила у два равногласна примерка у коме се мора означити:

а) предмет предузећа, име (фирма), седиште (домицил), и трајање друштва,

б) колика је основна главница, на колико је акција подељена, на колику суму свака акција гласи и како т. ј. да ли на доносиоца или на име и у колико у томе може бити промене, а ако има акција и на име и на доносиоца онда колико има једних а колико других,

в) начин на који ће се чинити поједине уплате на акције и последње за оне који на време не плате.

г) круг друштвене радње,

д) која су права а које обавезе акционара,

ђ) како ће се бирати и обнављати управни и надзорни одбор, која су права и које дужности њихове, како ће се надзиравати њихов рад и како ће се постављати друштвени службеници.

е) колико ће лица састављати управни а колико надзорни одбор,

ж) како ће се и када сазивати редовни и ванредни зборови акционара који су услови за право гласања појединих акционара и како ће се вршити то право.

з) који су предмети осим оних који су предвиђени у овом закону о којима се неће моћи да решава простом већином гласова и ко ће заступати друштво према другим лицима и према властима какви и колико потписа везују друштво.

и) како ће се склопити и испостављати биланс и на који ће се начин делити и исплаћивати чиста добит,

ј) у којим ће случајевима престати друштвена радња и како ће се извршити ликвидација,

к) свака особена корист која би била уговорена за кога акционара или за какво друго лице,

л) ако се улог којег акционара који се има урачунати у основну главницу не састоји у готовом новцу или ако друштво прима какво имање онда се мора јасно казати вредност таквог улога или имања као и број акција или цена коју представља тај улог или имање, а осим тога може још и у име власника тога имања,

*) Овај одељак представља извод из књиге Закони и расписи о Акционарским Друштвима, упустима и објашњењима од Милорада Зебића, инспектора Министарства Трговине и Индустије.

љ) број и именита (номинална) вредност оних првенствених обвезница (приоритета) које би се издале у течају рада, количина интереса који би се на њих плаћао, начини на који се имају поништити као и првенствено право које би припадало имаоцима ових обвезница.

Поред свега тога могу се у друштвеним правилима унети још и друга наређења која одговарају нарочитим потребама друштва а саобразна су одредбама и законима акционарских друштава.

Министарство Трговине и Индустрије има пуно право да изда одобрење за оснивање акционарских друштава а тако исто и да одобри пројекат друштвених правила ако не би нашло да је такво предузеће противно законским или земаљским интересима. Оснивачи који би добили одобрење од Министарства Трговине и Индустрије не могу то право пренети на другога. Ако оснивачи не оснују друштво за годину дана од како им је одобрење дато, оно по себи губи важност.

Пошто Министарство Трговине и Индустрије одобри друштвена правила, оснивачи их морају објавити у изводу у Службеним Новинама с позивом на упис акција. При упису сваки акционар дужан је положити најмање 5% имените вредности уписаних акција. Одмах после уписа целе основне главнице оснивачи су дужни сазвати предходни збор уписаних акционара преко Службених Новина најдаље у року од два месеца. Оснивачи одговарају целим својим имањем солидарно за новац примљен од уписа и то све донде докле их год претходни збор од тога не разреши.

Да би претходни могао пуноважно решавати и доносити одлуке ваља на њему да буде лично или преко пуномоћника најмање десет акци нара чије акције представљају најмање 50% основне главнице. На овом збору свака акција даје право на један глас али нико од акционара не може имати више од десет гласова. Збор одлучује да ли се могу усвојити наређења и одобрења друштвених правила, па ако их без измена или с изменом усвоји онда приступа избору чланова управног и надзорног одбора. Ако би збор учинио измене у друштвеним правилима онда управни одбор не може приступити никаквом даљем раду док те измене не одобри Министарство Трговине и Индустрије.

Протоколација. Управни одбор је дужан расписати прву уплату одмах чим буде изабран и чим буду одобрене измене друштвених правила ако их има. Ова уплата мора износити најмање 10% од имените вредности сваке уписане акције рачунајући у то и проценат који је положен при упису. За шеснаест дана од дана положене прве уплате управни одбор је дужан да пријави име друштва код надлежног суда ради протоколисања, а суд објављује ову пријаву имена у службеним новинама. Пријаву за протоколисање имена потписују сви чланови управног одбора а и они службеници који су по правилима овлашћени да у име друштва потписују. Уз пријаву имена одбор је дужан поднети суду:

- 1) препис својих правила,
- 2) изјаву коју ће оверити државни комесар,
- а) о потпуном упису акција и свршеној првој уплати,
- б) да су уписници акција за предходни збор на време били позвани,
- в) да су управни и надзорни одбор изабрани по одредбама друштвених правила као и имена чланова надзорног одбора,
- г) да је друштво основано (конституисано),

3) **препис одлука предходног збора акционара.**

Чим се код суда протоколише име друштва управни је одбор дужан обзнанити извод друштвених правила у Службеним Новинама у којима ће бити:

- 1) дан, када су усвојена друштвена правила и дан када их је Министар Трговина и Индустрије одобрио,
- 2) име и седиште друштва,
- 3) предмет предузећа и трајања друштва,
- 4) величина основне главнице, број и именита вредност појединих акција као да ли су акције на име или на доносиоца, а ако их има и једних и других онда колико их има једних а колико других,
- 5) број и именита вредност првенствених обвезница ако се издају,
- 6) начин потписивања имена друштвеног,
- 7) начин на који ће се друштвене одлуке обнављати,

Ако би акционарско друштво хтело имати своје филијале на другим местима онда мора и на тим местима код надлежног суда своје име пријавити ради протоколисања и ради обзнане.

Акционарско друштво почиње правно да постоји тек од дана када друштвено име суд обзнани. Пре судске обзнане имена друштвеног издате акције не вреде, и они који су их издали одговорни су солидарно целим својим имањем за сву штету која би отуд настала.

Пренос акција. Акција на доносиоца преноси се на другога простом предајом. Акције на име преносе се на другога потписом имаоца на полеђини акција и уписом у акционарску књигу са означањем имена и презимена, места становања и занимање онога на кога се акције преносе. Ако преносилац не може или незна потписати пренос, онда пренос мора бити потврђен влашћу.

Акционарско друштво мора имати нарочиту књигу о акционарима у којој ће се бележити:

- а) све акције са означањем имена и презимена, места становања и занимање имаоца акције, и
- б) све промене у државини акције на име.

Ниједно акционарско друштво не сме своје властите акције куповати нити на њих зајам давати испод имените вредности.

Изузима се само случај када би друштво одлучило да се друштвена главница сведе на мању количину, у коме случају друштво може куповати своје акције али их мора поништити и у својој архиви чувати.

Управа. Управа акционарског друштва налази се у рукама управног одбора који стоји под надзором, контролом и инспекцијом надзорног одбора. Управни одбор заступа друштво према свакоме. Он се састоји из најмање три акционара који се бирају у духу друштвених правила. У случају да број чланова управног одбора падне испод законског минимума, онда је надзорни одбор дужан сазвати збор који ће попунити упражњена места чланова управног одбора и то најдаље за десет дана. Чланови управног одбора одговорни су друштву лично и својим целим имањем солидарно за штету која би настала од противу законог или неправилног вршења њихове дужности.

Надзорни одбор се састоји из најмање три акционара, који се бирају у смислу друштвених правила. Њихова је дужност да надзиравају сав

рад управног одбора, да траже објашњење у току друштвених послова, да у свако доба прегледају друштвене књиге и стање друштвене благајнице, да испитује месечне и годишње рачуне и предлоге о подели чисте добити и да о свему поднесе извештај збору акционара. Збор не може решавати о чистој добити нити одобравати рачуне (билансе) без пом. извештаја надзорног одбора. Надзорни одбор има право да свагда сазове збор када нађе да то захтевају интереси друштвени.

Збор акционара и државна контрола. Зборови су редовни или ванредни. Управни одбор је дужан сазвати редован збор по свршетку сваке године и то у месту где је главно седиште друштва а најмање за четири месеца наступајуће године. Даљи, рок, и то највише од два месеца може одобрити само Министар Трговине и Индустрије. Ванредни збор сазива се кад год је потребно а према одредбама закона. Управни је Одбор дужан обзванити позив за збор у Службеним Новинама најмање три пута и бар на тридесет дана пре одређеног дана у коме се збор сазива, рачунајући од дана прве обзване. У позиву мора се свагда ставити дневни ред. Управни је одбор дужан такође бар на петнаест дана извести Министра Трговине и Индустрије о дану, када ће се одржати збор. По пријему овога извештаја Министар Трговине и Индустрије одређује нарочитог комесара који ће присуствовати збору и пазити да рад збора буде сагласан са одредбама закона.

Министар Трговине и Индустрије може у свако доба изаслати нарочите изасланике да испитују биланс и у опште стање друштва и његову радњу. Сем тога Министар Трговине и Индустрије изашиљаће оваке изасланике кад год то затражи надзорни одбор или акционари који представљају дванаести део друштвене главнице.

Збор акционара решава и доноси одлуке по следећим питањима:

- 1) да се избере управни и надзорни одбор и да им се изда разрешница,
- 2) о рачунима, билансу и подели чисте добити,
- 3) о спајању друштва с другим друштвима,
- 4) о закључењу уговора с другим којим друштвом у намери обезбеђења узајамних користи (картелни уговори),
- 5) да се смањи или повиси основна главница,
- 6) да друштво престане и да се ликвидатори изберу и најпосле,
- 7) о измени друштвених правила.

Резервни фонд. Свако друштво мора имати свој резервни фонд који ће служити за подмирење евентуалних штета друштвених. Овај фонд се образује из прихода предвиђених друштвеним правилима. Капитал резервног фонда мора се уложити у хартији од вредности Краљевине С. Х. С. у остале домаће сигурне вредности које носе сталан интерес. Приход од резервног фонда иде на појачање истог фонда.

Закон о акционарским друштвима не прописује ни колико се најмање мора одвајати за резервни фонд од годишње добити нити одређује суму коју мора достићи резервни фонд. Према томе ваља водити рачуна и о величини основне главнице као и самим друштвеним пословима који зато изискују веће резерве због већих ризика које повлаче. Обично се ставља 5% од чисте добити сваке године за резервни фонд и то све донде док се не достигне извешан износ одређен друштвеним правилима.

Престанак друштва. Акционарско друштво престаје да функционише:

- 1) кад истече рок његовог трајања,
- 2) кад то одлучи збор акционара,
- 3) кад Министар Трговине и Индустрије реши да друштво престане,
- 4) кад се над њим отвори стечај,
- 5) кад се друштво споји са другим акционарским друштвом,
- 6) кад број акционара буде мањи од десет.

Страна акционарска друштва. Страна акционарска друштва која желе да под својим именом оперишу и имају своје филијале (заступништва) у Краљевини С. Х. С. морају поднети Министру Трговине и Индустрије програм своје радње и своја друштвена правила на одобрење. Уз ову пријаву дужна је филијала поднети Министру Трговине и Индустрије уверења:

1) да је друштво по законима своје земље основано (конституисано) и отпочело фактично своју радњу,

2) да је за радњу своју у Краљевини С. Х. С. установило заступништво са седиштем у Краљевини С. Х. С.

3) Да се друштво обавезало да ће за послове у Краљевини С. Х. С. поступати по овом закону и да ће правна дела његових заступништва (филијале) у Краљевини С. Х. С. бити обавезна за друштво.

4) Да је заступништво овлашћено да друштвено име пуноважно потписује.

5) Да у свима парницама које би се изродиле због послова која су закључила друштвена заступништва у Краљевини С. Х. С. признаје надлежност закона и судова Краљевине С. Х. С.

Сем овога друштво је дужно да покаже: колику ће главницу унети за своју радњу у Краљевини С. Х. С.

На случај да у уговорима између Краљевина С. Х. С. и страних држава није утврђено у начелу узајамности за вршење рада акционарских друштава, ту ће друштво које тражи одобрење за своју радњу у Краљевини С. Х. С. у случају сумње бити дужно да покаже како држава у којој је друштво основано поступа према акционарским друштвима која су основана у Краљевини СХС.

Када друштво добије одобрење од Министра Трговине и Индустрије оно ће се уз подношај тог одобрења пријавити надлежном суду ради протоколисања и обзнане.

Страна акционарска друштва дужна су према закону водити о својим пословима у Краљевини СХС. трговачке књиге на српском и хрватском језику и у динарској вредности.

Заступништво (филијала или агентура) дужно је најдаље за три месеца после збора друштва које заступа поднети Министру Трговине и Индустрије записнике зборске и друштвеног биланса а уз то и извештај о радњи својој у Краљевини СХС. Биланс се мора објавити три пута узастопце у Службеним Новинама. Све одлуке страних друштава које се односе на промене у раду друштва, доношени по законским прописима њихових држава а нису противне одредбама закона Краљевине СХС., заступништво је дужно најдаље за три месеца од дана одлуке пријавити Министру Трговине и Индустрије и обзнанити у Службеним Новинама. Такве одлуке важе за радњу тих друштава у Краљевини СХС. од дана када их одобри Министар Трговине и Индустрије.

Престанак функционисања страних акционарских друштава. Страна акционарска друштва престају да функционису ако се докаже:

1) да је друштво у својој отаџбини престало с радњом, или да је изгубило право располагати својом имовином.

2) Да друштво није протоколисало своју фирму у смислу закона и да своје књиге не води на српском и хрватском језику и у динарској вредности.

3) Ако страна држава у којој је седиште друштва напусти начело узајамности према акционарским друштвима Краљевине СХС.

4) Ако се против друштва или њихових заступништва (филијала) у Краљевини СХС. пресуде не могу извршити и

5) Ако је друштво доношену главницу за радњу у Краљевини СХС. сасвим или у знатном делу смањило.

Ликвидација страног Акционарског Друштва које је организовано у Краљевини СХС. може се извршити само у смислу закона Краљевине СХС.

У опште може се рећи да су страна акционарска друштва подчињена истим законима и прописима као и домаћа акционарска друштва у Краљевини СХС., изузев висине акције која се полаже за учествовање на државним лицитацјама. Према закону о Државном Рачуноводству домаће фирме полажу 5% на има кауција док међутим стране фирме полажу 10%.

Такса за протоколацију.

Акционарска друштва плаћају	3.000 динара
Стране Банке	4.000 „
Извозне агентуре	1.000 „
Увозне агентуре	1.500 „
Извозне и увозне агентуре	2.000 „

Поред предњих закона за протоколацију код суда фирма која се бави само једном врстом послова дужна је да плати Трговачкој Комори таксу у износу динара 400. Ако се пак бави двојаким пословима плаћа на име ове таксе 600 динара, а ако се бави вишеструким пословима плаћа по 250 динара за сваку наредну врсту послова.

Порез, прирез и остале државне дажбине. Једно акционарско друштво са капиталом од 1.500.000 динара и приходом подложеном плаћању порезе у износу од 320.000 динара а које је направило пословни обрт (промет) 1.600.000 динара и исплатило 11% на име дневница, плаћа на име пореза, приреза и осталих државних дажбина по разним покрајинама Краљевине СХС. сходно пореским системима који важе за дотичне покрајине следеће износе:

1. Србија и Црна Гора.

Порез на радњу 7%	22.400.— динара
5% личног	1.120.— „
Државни и специјални порез 153½%	36.103.20 „
Ванредни прирез	17.886.96 „
Инвалидски порез 20%	11.924.64 „
Прирез за путеве 10%	2.240.— „
Бир, мостарина и друмарина	4.20 „
Свега	91.679.— динара.
Порез за пословни промет	16.000.— „
Укупно	107.679.— динара.

Н. 3. Овај прорачун порезе важи само за Београд а за унутрашњост долазе још и самоуправни прирези: општински, срески, окружни и евентуално жупански прирези.

2. Босна и Херцеговина.

Порез 3%	9.600.— динара
Порез и намет 400%	38.400.— „
Царински прирез 20%	1.920.— „
Ванредни прирез 30%	14.976.— „
Инвалидски прирез 20%	9.984.— „
Свега ...	74.880.— динара.
Порез на пословни промет	16.000.— „
Укупно ...	90.880.— динара.

Осим овога долазе разни аутономни прирези, општински и т. д.

3) Словенија и Далмација.

Порез 10%	32.000.— динара
Вишак 2% на дивиденду преко 10% ...	300.— „
Прирез 90%	29.070.— „
Рентни прирез 70% ако је рентабилитет 12 до 14%	22.610.— „
Ванредни прирез 30%	25.194.— „
Инвалидски порез 20%	16.796.— „
Свега ...	125.970.— динара.
Порез за пословни промет	16.000.— „
Укупно ...	141.970.— динара.

Н. 3. Процена рентабилитета узета је приближно од 12% до 14%, јер нема података о резервним фондовима као и података о плаћеним државним и општинским наметима у истеклој години.

IV. Хрватска, Славонија и Војводина.

Порез у 12% на добит до 10% уложеног капитала (150.000)3	18.000.— динара
Порез у 14% на добит од 10%—15% уложеног капитала (75.000)	10 500.— „
Порез у 16% на добит од 15%—20% уложеног капитала (75.000)	12.000.— „
Порез у 18% на добит до остатак добити од 20.000 ...	3.600.— „
Прирез 90%	39.690.— „
Ванредни прирез 30%	25.137.— „
Инвалидски порез 20%	16.758.— „
Свега ...	125.685.— динара
Порез на пословни промет	16.000.— „
Укупно...	141.685.— динара

Уз ово долазе још и разни аутономни прирези.

ГЛАВА VII

ИНДУСТРИЈА.

ОПШТИ ПРЕГЛЕД.

За дуго време највећи део свих артикала и рукотворина у земљи подмиривала је мала, локална индустрија (занати, радионице). То је нарочито био случај у Србији, Црној Гори, Македонији, Босни и Херцеговини и Далмацији. Велика индустрија била је у тим крајевима слабо развијена због сиромаштва самог сељачког света, његових малих потреба, недостатака капитала и професионалне спреме и напokon због самих политичких прилика. С друге стране, у Хрватској, Славонији, Војводини и у осталим покрајинама, које су некад припадале Аустро-Угарској, конкуренцију а великих индустријских центара (Беч, Пешта, Праг, Грац и т. д.) као и политички систем нису давали могућности народној индустрији да се развије. Према томе, изузевши неке крајеве у Словеначкој, велика индустрија била је пре уједињења врло слабо развијена. Тек уједињењем југословенских покрајина у једну државу створено је знатно домаће тржиште, које троши у маси огромне количине разних фабричних производа. Та околност дејствовала је донекле и на формацију наше велике индустрије. Пошто је велики део наших крајева (нарочито Србија) ратом опустошен и пошто је требало обновити толике градове, путеве, жељезнице, рудокопе, инвентар и алат пољопривредни, и т. д., народна индустрија имала је одличну конјуктуру у свима гранама, које се односе на грађевинство, металургију, прерађевине дрвета и т. д. Па и друге врсте индустријског рада имале су тако повољан напредак, да је наша индустрија, покривши наше унутрашње потребе, данас, у могућности, да се на страним тржиштима јавља и као извозник наших добара.

Индустрија дрвета.

Према податцима Министарства Пољопривреде шуме у Југославији захватају површину од 7.600.000 хектара, а то ће рећи 15% од целокупне површине Краљевине С. Х. С. Због тога и улази наша Краљевина у ред земаља богатих шумом и дрветом, и сматра се у исто време као и велики извозник дрвета.

А) Богатство свих шума подељено је на поједине покрајине овако:

Босна	49,9%
Словеначка	41,5%
Хрватска и Славонија	33,7%
Црна Гора	27,0%
Србија	21,3%
Војводина	8,8%

Б) Сопственике ових огромних шума представљају:

Држава	43%
Различита автономна тела (општине, цркве и т. д.)...	26%
Појединци	31%
В) По своме квалитету и по врсти дрвета шуме су класиране овако:	
Дрво широког листа	14%
Четинари	65%
Мешовито дрво	21%

Југословенско дрво одлично је по своме квалитету а нарочито сла-
вонска храстовина која је стекла светски глас.

Из предњих навода следује, да је Краљевина С. Х. С. врло богате
дрветом. На сто становника долазе 62 хектара шуме. Ако по правилу све
остале земље имаду процентуално 30 хектара шуме на сто становника,
очевидно је да је вишак дрвета у Југославији далеко изнад потреба уну-
трашње потрошње и да тај вишак допушта нашој држави знатан извоз.

Пре него што пређемо на извоз дрвета из Југославије потребно је
да опишемо у првом реду стање индустрије дрвета у самој земљи.

Зна се да су поједине покрајине данашње Југославије одувек изво-
зиле дрво и његове прерађевине (извесне су покрајине биле у том погледу
искључиво извозници). Зато се толико и развила индустрија дрвета у тим
крајевима. Она је данас достигла врло висок степен. Са својим огромним
капацитетом на челу свих индустрија у земљи, она води сталну борбу за
првенство са млинарском индустријом.

Колико је капитала уложено у дрварску индустрију тешко је опре-
делити у данашњим приликама. Разлог је томе тај, што има много дрварских
предузећа предатних и послератних много-деоничких друштава а исто
тако и приватних предузећа где је тешко, нарочито код ових последњих,
утврдити вредност.

Целокупна индустрија Југославије цени се по најбољим информа-
цијама на 10 милијарди динара. Добра трећина те вредности пада на дрво.

Пође ли се с друге тачке гледишта, рецимо, са гледишта кредита
које су банке пружиле дрварским предузећима, доћи ће се до истих закључа-
ка. Банке су обично давале кредите између 50% и 60% од вредности
предузећа (ови су кредити износили у Југославији 1,6 до 1,8 милијарда).
И тим путем опет долазимо до исте суме од 3,2 до 3,5 милијарда, која је у
овом тренутку уложена у индустрију дрвета.

Број дрварских предузећа огроман је, али ту треба подвући да пи-
лење (прерада) дрвета у извесним покрајинама — а то је нарочито случај
у Словеначкој, која има већином мале пилане (стругаре) на води — нема
индустријски значај. На 2,750, — а то је број који бележи наша статистика
— има 8/9 малих водених стругара (њих око 2.400); само једну деветину
свих стругара покреће пара или електрицитет, а то ће рећи да једино оне
имају индустријски карактер у правом смислу речи.

Мале пилане на води највише су заступљене у Словеначкој (1.900);
затим у Хрватској (200); у Босни (150) и у Србији (200). Индустријске пи-
лане, њих око 350 на броју, расподељене су овако: у Хрватској 135, у Сло-
веначкој 125, у Босни 40, у Србији 30, у Војводини 15, у Црној Гори 5.

Број запослених радника у дрварској индустрији износи окло 80.000

људи. За време сече тај број прелази 100.000. Запослене снаге цене се на 65 до 70000 коњских снага.

Не улазећи у појединости разних дрварских индустрија ми ипак морамо нарочито истаћи између свих осталих једно од грандиозних предузећа, а то је чувена стругара Ајзлер и Ортлиб у Босни, где ради 26 најмодернијих шведских гатера, на једном месту, што чини јединствен пример у целој Европи. Целокупан обрт ове стругаре износи годишње око 240.000m^3 разних артикала и дрвених прерађевина и око 400.000m^3 непрерађеног дрвета.

Има још стругара сличних овој, али са много мањим обртом. Такве су: Добрљин — Дрвар (24 гатера); Нашичка творница танина и паропила (19 гатера); Гутман (11 гатера) и т. д. Свеукупна годишња продукција у Југославији износи око 15.000.000 кубних метара, од чега $\frac{4}{5}$ падају на потрошњу у самој земљи, док је $\frac{1}{5}$ свих врста дрвета, као што је дрво за грађење, огрев, греде, фабрично дрво и т. д., одређена за извоз.

Ево како изгледа статистика извоза дрвета у Југославији:

(Видети табелу на наредној страни).

Творнице за прераду дрвета.

Техничка и хемијска индустрија дрвета развила се у Југославији упоредо са прерадом сировог дрвета.

У техничкој дрварској индустрији треба нарочито истаћи ове групе:

- 1) Индустрију паркета;
- 2) Индустрију фурнира;
- 3) Индустрију дрвене вуне;
- 4) Индустрију сандука и кутија;
- 5) Индустрију бачава;
- 6) Индустрију намештаја;
- 7) Индустрију дрвених клинаца и осталог.

Индустрија паркета има 12 предузећа: пет у Словеначкој и 7 у Хрватској. Нарочито се су значајне творнице у Хрватској. Оне израђују првенствено храстове паркетe (око 750 до 800.000 m^2). Овај би број био знатно већи да су страна тржишта боље задобивена.

Индустрија фурнира развила се у Хрватској и Словеначкој. Две су словеначке творнице нарочито значајне: Дуплица и Ново Место. Још постоје три творнице у Хрватској: две у Броду на Сави и једна у Врбовском. Највеће су творнице у Броду. Свака од њих производи 1.500.000 m^2 сваковрсних фурнира. Пошто се покрије унутрашња потреба земље остаје врло велика количина робе за извоз.

Дрвену вуну израђује 13 различитих предузећа, од којих једно производи само тај артикал. Ових 13 творница подељене су овако: 7 у Словеначкој (продукција 800 вагона); 6 на Хрватску (750 вагона). *Индустрија дрвених ципела*: свега три творнице (продукција 600.000 пари годишње). За производњу пета постоје две творнице (продукција 250.000 пари).

Четири творнице производе дрвене клинце (око 60 вагона).

Многа су се предузећа специјализовала у индустрији сандука; два од њих фабрикују искључиво тај артикал а остала га узгредно израђују. Хрватска има 12 таквих творница, Словеначка 6 а Босна 3. Осим тога, у овој врсти индустрије има изванредан број њих, које израђују нарочите даске за сандуке колонијалног воћа.

Статистика извоза дрвета у Југославији:

Квалитет	Година 1922.		Година 1923.		Година 1924.		
	Количина	Вредност у Динарима	Количина	Вредност у Динарима	Количина	Вредност у Динарима	
Дрво За огрев „ грађу	(кгр. м³	111.435.005 2.630	35.537.721 355.350	351.903.303 —	151.338.689 —	508.797.509 —	166.656.532 —
	(кгр. м³	582.454.147 11.661	516.150.548 4.667.718	844.597.218 —	1.286.235.766 —	1.046.291.989 —	1.620.156.622 —
	(ком. кгр.	29.621.073 —	21.372.168 —	49.117.341 —	40.894.489 —	537.373 —	23.989.202 —
	(ком. кгр.	— —	— —	11.401.806 19.351.907	14.589.459 46.511.476	487.826 —	30.353.900 —
Греде храстове	(ктр. ком.	34.177.510 9.437.669	43.566.659 20.800.753	11.086.990 4.210.410	9.017.793 11.015.921	65.130.330 63.551.871	24.698.929 —
	(ктр. ком.	3.666.348 —	16.860.084 660.311.001	— —	24.126.138 1.615.757.407	2.949.086 —	— 1.997.537.459
Производи дрвета: Екстракти за чињење кожа: Чињење кожа:		34.177.510 9.437.669 3.666.348	43.566.659 20.800.753 16.860.084	11.086.990 4.210.410 —	9.017.793 11.015.921 24.126.138	65.130.330 63.551.871 24.698.929	24.698.929 — —
Укупна вредност у Дин. ...	—	660.311.001	—	1.615.757.407	—	1.997.537.459	—

Индустрија бачава (буради) некад је била у рукама малих предузећа. Благодарени јефтиној радној снази данас је ова индустрија ушла у област великих творница. Главне су од њих у Хрватској 8, у Словеначкој 5. Хрватске творнице нарочито су значјне, јер производе 1000 до 1500 комада на дан. Ове творнице израђују бачве за пиво и вино, а исто тако и за остале разноврсне производе (маст, цемент и т. д.) Највећи део ове продукције иде у иностранство.

Индустрија намештаја заузима врло важну позицију у Југославији с погледом на квалитет и квантитет производње. У Југославији има у свему 50 творница те врсте, које су овако подељене: Далмација, 1, Босна 3, Србија 8, Словеначка 10, Војводина 12, Хрватска 16. Осим тога има врло чувених фабрика савијеног дрвета и то: 5 у Хрватској, 5 у Словеначкој, 1 у Босни и једна у Србији.

Остала индустрија дрвета у Југославији има још знатан број малих индустрија за прераду дрвета у свима апликацијама.

Рударство.

Југославија је уопште позната као земља врло богата минералима. Али, недостатак капитала и техничара учинише, да је испитивање унутрашњости самога гла врло слабо напредовало. Сем тога недовољан саобраћај увек је био сметња експлоатацији руда; подизање пак нових пруга било је до те мере скупо, да је немогуће било приступити нормалној експлоатацији већ познатих и откривених рудника.

Ево, међутим, какви су резултати постигнути у експлоатацији руда:

У првом реду износимо табелу угљена као најважнијег минерала у земљи: (у тонама)

	1921	1922	1923
Фосилни угљен	77.599	101.861	136.267
Смеђи	2.281.764	2.616.317	2.972.173
Лигнит	732.017	1.011.151	992.173
Укупна продукција	3.091.280	3.729.329	4.100.613

Ова продукција допушта знатан извоз преко унутрашњих потреба, али се и ту осећа недостајање страних тржишта.

Југословенски угљен може се употребити врло тешко у индустрији, јер развија мало калорија. Због тога су извесне домаће индустрије (рафинерије, фабрике гвожђа и т. д.) приморане да увозе страни кокс. Број угљенокопа врло је велики. Држава је највећим делом њихов сопственик.

Ова табела представља експлоатацију осталих руда у Југославији (продукција у тонама).

	1922	1923
Бакар	97.775	123.230
Антимон	18.085	546
Манганез	1.122	5.145
Гвожђе	35.645	81.531
Олово	60.341	10.142
Цинк	407	618
Бауксит	32.631	26.758

Једна творница у Мостима близу Љубљане израђује бауксит у полу-прерађевинама, али највећи део овог минерала извози се као сировина.

Исти је случај са гвожђем. Међу многобројним рудницама гвожђа

заузима прво место *Љубија*, која даје 45,000.000 тона првокласне гвоздене руде.

Има у Југославији још и трагова, који нас воде до многобројних извора петролеума. Ту се нарочито истичу они у Хрватској (предео између река Драве и Муре и околине Пакраца, између Драве и Саве). У више махова приступило се експлоатисању ових петролејских извора, али увек без довољно капитала и техничке спреме, која се тражи за овај рад. У последње време показали су страни капитали приличан интерес за извесна петролејска врела, па се може очекивати да ће се ускоро приступити рационалној експлоатацији.

Производња и потрошња соли у Југославији.

И ако су јој прилике у том погледу повољне, наша је Држава још далеко од тога да може задовољити својом продукцијом све потребе свога становништва у овом за живот неопходном производу. Југославија има два морска сланишта (Паг и Стон) и два слана извора (Крека у Босни) — засићеност до 33%. Продукција соли износила је у квинталима

Год.	Крека	Паг	Стон	Произведено	Увезено
1919	327.822	30.916	5.102	363.840	872.064
1920	242.327	31.075	12.033	285.435	782.064
1921	286.657	51.868	16.703	355.228	389.530
1922	450.430	82.540	17.983	550.953	556.837
1923	416.262	50.262	22.185	488.709	926.774

Продукција Креке могла би се лако удвостручити, али је велика тешкоћа што је жељезничка пруга, која веже Креку са осталим крајевима, уског колосека. Зато је неподесна за веће оптерећење. Да се тај недостатак уклони узета је у проучавање изградња нове пруге. Исто је тако ради увећања продукције морске соли започет рад на подизању једног сланишта у Улцињу. (Црна Гора).

Пољопривредна индустрија.

Пошто је наша држава у првом реду пољопривредна, то у њој има врло важну улогу индустрија пољопривреде или животних намирница. Она, додуше, још није достигла своју праву висину, јер се огромна количина пољопривредних производа, преко унутрашње потрошње, извози у непрераћеном стању у иностранство. Исти је случај не само са цереалијама, него и осталим производима, као што је воће и т. д. За овакву нерационалну пољопривредну политику сноси одговорност донекле и сама држава, јер се није још одлучила коју политику да спроводи и коме да даде првенство: пољопривреди или индустрији? Требало би наћи неку средину, која би фаворизирала младу индустрију заштитним мерама и царином.

Сувише би нас далеко одвело кад бисмо улазили у детаље и излагали различите гране ове индустрије. Ми ћемо овде да бацимо само општи поглед, а улазићемо у појединости тек код оних индустријских грана, које су најзначајније.

Главне су гране:

- 1) Млинови;
- 2) творнице теста;
- 3) творнице шећера (рафинерије);
- 4) пиваре;

- 5) творнице шпирита и ликера;
- 6) творнице уља;
- 7) творнице конзерва;
- 8) творнице воћа (конфитир) и конзерве зелени.

Млиарска индустрија.

Ова је индустрија врло развијена и по броју предузећа и по њиховом капацитету.

Поред воденица, има у нашој држави 700 парних и моторних млинова, који се могу овако поделити:

450 који раде за локалне потребе и 220—250 који уз то раде још и за извоз.

Дневни капацитет свих млинова износи 600 вагона, што далеко надмашује потребе земље.

Класификација по броју млинова:

	Млинова	Вагона производње
Војводина	270	320
Хрватска	225	160
Србија	170	80
Остале покрајине	30	40

Сви ови млинови раде једва са 1/3 свога капацитета, јер је извоз жита неколико пута већи од извоза брашна. У год. 1924. извезено је из наше државе.

	У зрну (кгг.)	Вредност (Дин.)
Пшенице	172.401.316	683.579.485
Осталог жита	36.498.630	121.043.721
Кукуруза	245.146.442	565.228.850

Брашно је само извезено:

Пшеничног	59.074.888	343.070.273
Гриза	472.279	2.953.291
Мекиња	13.600.994	26.201.774

Индустрија теста.

И ако је наша држава житарска земља, и ако она производи банатско брашно, познато у целом свету, ипак је ова врста индустрије доцкан почела да се развија (тек после рата) и да задовољава све унутрашње потребе тако, да је увоз са стране у том погледу минималан.

Код нас постоји 25 творница за суво тесто (макароне, резанце и т. д.) и за кувано тесто. Обично се оне баве једном и другом продукцијом, али их има које негују само једну врсту.

Далматинске творнице производе искључиво суво тесто. Капацитет свих творница износи 2.500 вагона сувог и 330 вагона куваног теста.

По покрајинама ове су творнице овако распоређене:

Хрватска: 8 творница са капацитетом од 800 вагона теста и 150 вагона бисквита.

Војводина: 2 творнице са капацитетом од 500 вагона теста и 50 вагона бисквита.

Словеначка: 3 творнице са продукцијом 200 вагона теста и 100 вагона бисквита.

Далмација: 12 творница са продукцијом 1000 вагона теста и 30 вагона бисквита.

Као што рекосмо, увоз је пао на минимум, али је и извоз остао незнатан.

Индустрија шећера.

Ова је индустрија код нас толико развијена, да покрива не само све потребе земље, него да може у великој мери послужити и за извоз.

Просечно отпада 6 кгр. шећера годишње на становника; то ће рећи 7.000 вагона на целу државу од 12.000.000 душа.

Рат је, као и другим државама, пореметио и укочио продукцију шећера тако, да је требало пет година, да се вастпостави нормално стање.

Да се може лакше оценити производња шећера, доносимо овде статистичке податке о култури репе и о њеној жетви последњих година.

Година:	Засађено	Хект.	Жетва кгр.	средња по хект.
1920.	15.685	2	045.772	130.40
1921.	16.749	1	885.166	112.50
1922.	19.231	3	126.855	162.59
1923.	26.985	3	732.734	101.27
1924.	55.000	12	340.831	220.00

У Југославији има ових 8 рафинерија:

1) *Усора* (Босна).

Продукција: 7.000 кв. репе за 24 сата.

Средња продукција на годину: 935 вагона.

2) *Осек* (Славонија).

Продукција: 9.000 кв. за 24 сата.

120 вагона шећера годишње.

3) *Београд* (Србија).

Продукција: 8.800 кв. репе дневно.

1.000 вагона годишње.

4) *Њуприја* (Србија).

Продукција: 8.000 кв.

1.000 вагона шећера.

5) *Беље* (Барања).

Продукција: 12.000 кв.

1.500 вагона шећера

6) *Врбас* (Бачка).

Продукција: 15.000 кв.

1.500 вагона шећера.

7) *Црвенка* (Бачка).

Продукција: 15.000 кв.

2.000 вагона шећера.

8) *Вел. Бечкерек* (Банат).

Продукција: 11—12.000 кв.

1.500 вагона шећера.

Капацитет свију наших рафинерија износи 125.000 квинтала репе, а годишња производња шећера 12.000 вагона.

У тим рафинеријама запослено је 7.500 радника. Две од њих припадају држави (Беља и она у Београду) док су остале у рукама акционар-

ских друштава, у којима је већим делом заступљен страни капитал. У сва ова предузећа пласиран је капитал од 113,000.000.— динара.

Стварна продукција наших рафинерија била је последњих година због наведених разлога испод њиховог капацитета. Због тога је земља морала да се испомогне увозом.

Ова табела представља статистику производње и увоза шећера:

Година	Вагона про- дукције	Увезених	Милиона дин.
1920.	2.017	1.565	151.5
1921.	2.381	3.161	210.
1922.	3.376	2.681	211.4
1923.	4.063	1.655	186.6
1924.	12.738	2.050	222.8

Увоз из 1924. односи се на првих 9 месеца године. Пошто се производња попела на 12.738 вагона, претекло је око 5.000 вагона за извоз.

Индустрија пива.

Индустрија пива има врло повољне услове за свој развој у нашој држави. За то је она толико и разграђена, али њен напредак после рата не може досегнути онај предратни степен, а камо ли прећи га.

Има у свему код нас 40 пивара, које су расподељене по покрајинама овако

Покрајина				
Словеначка	5	250.000	600	450
Хрватска	14	350.000	1.750	700
Босна	3	300.000	950	240
Војводина	5	150.000	800	300
Србија и Ц. Гора	13	550.000	2.700	900
У свему ...	40	1,600.000	6.801	2.790

Капацитет наших пивара као што се види, прилично је велики, али је далеко од тога да буде ујединачен због слабе потрошње пива, пошто потрошачи више воле вино, а оно је врло јак производ, који се слабо извози.

Од целокупног капацитета пивара (1,600.000 хектолитара) једва је искоришћена половина, јер је последњих година трошено само 700.000 хектолитара пива.

Страна пива трошила су се, пре рата у великој количини. Данас је та потрошња сведена само на пограничне крајеве, па је и ту угрожена извозом истог продукта.

Говорити о индустрији пива не може се, а да се не помене индустрија хмеља. Ова је индустрија у погледу продукције врло важна у нашој земљи, а служи као један од главних извозних артикала.

Климатски услови за културу хмеља врло су повољни код нас. Његова продукција може бити још већа. Она је износила:

1920.	12.503	78.066	10.814	2.9
1921.	14.376	118.146	12.834	11.2
1922.	12.715	93.913	8.763	19.5
1923.	21.694	173.415	23.035	118.
1924.	—	—	12.777	91.5

Индустрија шпирита.

Ова грана индустрије рачуна се као једна од најразноврснијих у држави с погледом на број предузећа и њихов капацитет. До краја рата она је била ограничена на неколико предузећа са врло малом продукцијом. У Угарској је пре рата продукција шпирита била заснована на концесијама, и повластице су добијале само пољопривредне дестилерије, које су могле искористити своје сопствене сировине.

Продукција ових свих дестилерија износила је годишње 700—2.000 хектолитара. Тако је у крајевима, који су после рата припали Југославији, било 60 дестилерија у свему, а све оне нису могле да даду онолико, колико даје данас једна модерна индустријска дестилерија.

Природно је, да је између великих и малих дестилерија наступила огорчена борба, због чега је сва индустрија шпирита имала тешких последица. Данас је та борба тренутно задржана јер је створен картел алкохола, у које су ступиле и мале и велике дестилерије одређујући своје контингенте узајамним споразумом.

У Југославији има 8 индустријских дестилерија са укупним капацитетом од 400.000 хект. на годину и 52 мале дестилерије са капацитетом 435—800 хектолитара. Једно с другим целокупна продукција шпирита износи годишње 720—750.000 хектолитара и 7.500 вагона.

Домаће потребе земље покривене су са $\frac{1}{10}$ ове продукције, због чега би шпирит могао да буде врло важан извозни атрикал.

У год. 1924. извезено је шпирита у вредности од 19,213.610.— динара или 1,233.412 хектолитара.

С продукцијом шпирита уско је везана индустрија пивскога квасца и ликера.

Пивски квасац производе нарочито ове четири творнице алкохола.
Арко у Загребу 10.000 кв. годишње.

Творница шпирита и квасца у Сав. Марофу, исто толико.

Творница шпирита Фишл у Креки 6.000 кв.

„Унион“ д. д. у Љубљани.

Готово свака наша покрајина има још и своје мање творнице самосталне или везане са продукцијом алкохола.

За продукцију ликера постоје многобројне творнице, 15 њих са великим капацитетом и изванредан број средњих. Њихов се број свакодневно мења. Неке међу њима, највеће, успеле су да стекну, благодарећи квалитету својих продуката, приличну клијентелу ван границе.

Творнице уља.

У приморским крајевима наше државе, где је терен за то подесан, има маслина, које у доброј берби дају просечно 700 вагона уља. То уље највећим делом троше јужни становници место масти.

У осталим пределима употребљава се уље фабриковано из семена бундева, сунцокрета и т. д. Врло су ретке творнице, које су некад производиле ово уље. У Хрватској само два предузећа производње уље од коштица и т. д.: *Деоничко Друштво* у Загребу, које годишње даје 700 вагона уља и *Индустрија уља, д. д.* у Коривници, која има годишњи капацитет 480—500 вагона.

Највеће је предузеће те врсте у Југославији: *Деоничко Друштво* за дестилацију фабрикације уља, али је оно у недостатку сировина претворено у млин.

У Хрватској и Словеначкој има још и малих предузећа за продукцију уља.

Индустрија за прераду меса и конзерви.

Велики приплод стоке требао је овој индустрији да даде нарочити полет, али је она ипак остала на истом степену са млинарском индустријом. Узрок је томе, што се жива стока извози у иностранство. То је довело многа предузећа у застој, а нека су запала и у ликвидацију, као што је случај са творницом у Запредићу, Шиду, Суботици и Новом Саду.

Прерада меса ограничена је из тих разлога на производњу масти, сушеног меса, кобасица, а у врло малој мери на фабрикацију конзерва.

Највећа су предузећа за израду масти и прераду меса ова:

К. Рабус и синови у Загребу;

Гасо и Ко. ... у Београду;

Кланично Друштво у Београду;

Браћа Клефић ... у Јагодини;

Велика Кланица ... у Бечкереку;

М. Матејић ... у Вршцу.

За Кобасице:

М. Гавриловић, д. д. Петриња;

Херц и Синови, Карлсдорф;

Браћа Лазаревић, Нови Сад;

Фабрика Кобасица, сопственост државе, Беље и т. д.

За конзерве меса:

Творница „Глобус“, у Врховцу код Враћа.

Мартон-Коен, ... у Суботици.

Светозар Стефановић творница конзерви у Становима у Србији.

Овамо се може придружити и конзервисање воћа и зелени. Поред сушења шљиве, које је врло развијено и за које служи двадесетак модерних сушница, ипак је конзервисање воћа и зелени минимално. Предузећа те врсте нису имала успеха; нека су од њих у ликвидацији. Од оних која данас постоје, истичемо:

„Прунус“ у Новом Саду;

„Триглав“ у Шмарци;

„Кулпин“ у Новом Саду;

„Амбросиа“ у Вел. Бечкереку и

„Фабрикација Конзерва“ у Крагујевцу.

Индустрија сардина и других риба у кутијама.

Сама Далматинска Обала као да је створена за рибарство. Зато се знатан део њеног становништва бави риболовом (број рибара износио је 1921. године — 12.186).

Највише се лови сардела, тун, скуше, арбун и т. д.

По предатним статистикама нахватано је разне рибе:

Године:	Кгр.
1907.	12.000.000
1908.	26,417.510
1909.	32,194.200
1910.	12,500.000

У току рата далматинско је рибарство знатно назадовало. 1911.

година дала је у свему 7,500.000 кгр. различите рибе, док је 1921. дала само 2,438.118 кгр. Ипак се у Далмацији просечно лови годишње око 5,000.000 кгр. сардела и толико туновине, а око 2,500.000 кгр. других врста рибе.

Године 1921. лов на сарделе донео је једва једну петину нормалнога лова (1,026.000 кгр). Ни у години 1922. тај лов није био понајбољи јер је надјачао прошлогодишњи само за 25—30%.

Риба се у Далмацији у главном конзервира у соли или у уљу. Године 1910. до 1911. продуцирано је 2,444.000 кутија сардина, 138.034 кутија скуша у уљу, док је усољено 1,541.897 кгр. сардела и 1.700 кгр. јегула. Та је година у погледу лова сматрана као лошија. У добрим годинама конзервирање рибе знало је износити око 20.000.000 кутија.

Због тога имамо на нашој Далматинској Обали у свему 23 творнице за конзервисање рибе, од којих се 12 налазе у домаћим рукама, а осталих 11 припадају страном капиталу.

Наша је највећа творница у том погледу „Сардина“, д. д. за конзервисање морске рибе. Има у свему 5 филијала: у Велојлуци, Трпњу, Макарској, Постирама и Комижи. У њима се највише раде сардине, а поред ових и скуше у уљу; затим усољени испружени и завијени филети са карпом, а онда рибља паста од сардела, скуша и локарде.

Мардеших и Комп, у Комижи, имају 2 творнице: у Комижи и Милни, које осим конзервисања свих врсти риба у уљу и соли праве још и маринаду те конзервирају и раке.

Браћа Мардеших, Комижа, имају 3 творнице: у Комижи, Вису и Бијелој (Бока Которска).

Фрањо Мардеших и Друг, Вис, имају творницу у Рукавцу и Болу, које имају потпуно уређену машинерију (француску) за произвођење кутија.

„*Сосиете Женерал Франсез*“, Трст, иза којег друштва стоји позната Англо-Аустриска Банка у Бечу. Има пет творница сардина.

Клинк и Лауер, Трст, имају две творнице: једну у Силби, а другу у Комижи. Код ових творница ангажована је Винер Банк Ферајн из Граца са 40%.

Луиђи Таређани, и Ђорђио Сангвинети са укупно 4 творнице сардина.

Текстилна индустрија.

Ако би се важност текстилне индустрије у Југославији ценила по статистици увоза, дошло би се до мало повољног закључка о важности ове индустрије код нас.

Ова табела приказује сировине које су у току последњих година увезене за наше предioniце и ткачнице из иностранства.

Године	Целокупан увоз		%
	у С. Х. С.	увоз	
1920.	3,465.819.272	1,707.029.220	50%
1921.	4,112.097.642	1,754.651.002	42%
1922.	6,411.876.189	2,385.922.652	37%
1923.	8,309.635.472	3,551.735.484	42%
1924.	8,221.743.552	3,288.338.650	40%

Текстилни производи представљају дакле, скоро половину целокупног нашег увоза и по томе би изгледало, да је та индустрија врло слабо развијена код нас. Међутим, ипак у нашој земљи има неколико добро

уређених и ванредно напредних предузећа те врсте. Штета је само што је њихов број мален и што не могу задовољити све домаће потребе.

Ова се индустрија дели на четири велике групе:

а) прераду памука;

б) прераду вуне;

в) конфекцију;

г) прераду конопље и лана.

Предионице и ткачнице памука и лана.

Код нас има у свему десет озбиљних творница, које се баве прерадом памука. Неке од њих имају врло велики капацитет производње, али то је све недовољно према огромним потребама земље.

Та су предузећа:

Творница предења и ткања д. д. у Дугареси (Хрватска).

Ова творница производи све врсте платна, вунених и полувунених штофова, фитиља за свеће, превојног материјала и вате. Има 45.000 вретена и 1.250 разбоја.

Дневно производи 20—30.000 кг. конца (према дебљини) и 15—25.000 метара тканине (према ширини и квалитету). У творници је запослено 2.000 радника; употребава 1.474 НР.

Текстила фабрика Косте Илића и Синова, д. д. Седиште у Београду, а филијала у Лесковцу. Обе творнице имаду 500 разбоја, а раде са 700 радника.

Ткачка радионица д. д. Ужице (Србија). Производи разну вунену и памучну тканину. 150 разбоја; 300 радника.

Београдска Текстилна Индустрија, д. д. Милан Јечменица (Београд.) 2.640 вретена; 396 разбоја; многобројне машине за плетиво, 800 радника. Средња годишња производња: 3,600.000 метара вунене или памучне робе и велика количина плетених артикала.

Фабрика памучног ткања и шалова М. Ристић и Синови, у Нишу. 300 разбоја; 250 радника. Продукција: 1,500.000 метара платна годишње.

Предионица памука и тканина Е. Гланцман и А. Гаснер, А. Д. Тржић (Словенија). 200.254 вретена за памук; 2.058 вретена за конач 370 разбоја; 700 радника. Продукција: 2,000.000 метара тканине годишње. Моторна снага: 2.058.

Предионица у Литији и Ткачница у Св. Павлу, код Треболда (Словенија). 33.000 вретена; 480 разбоја.

Механичка Ткачница платна, Иван Фидлер у Осеку (Славонија). Две творнице: у Осеку и Владиславцима (код Осека). Она у Осеку има 130 разбоја. Првенствено производи вунене артикле који се дају на прераду творници у Владиславцима.

Производња свилених чаура и њихово испредање.

Гајење свилених буба највише је развијено у Јужној Србији, Војводини и Шумадији. Целокупна производња зелених чаура цени се на 2,500.000 кгр. Од тога отпада на Јужну Србију 1,250.000 кгр., на Војводину 1,800.000 кгр., а на Шумадију 300.000 кгр.

До уједињења вршено је код нас одмотавање сирове свиле на примитиван начин. Од бивше Аустро-Угарске наследило смо 3 фабрике за ту сврху: у Панчеву, Новом Саду и Турској Канижи. Оне могу да пре-

раде око 220.000 кгр. сирових чаура што чини око 700.000 кгр. свезих. Дакле ни половина није прерађена у земљи, него се упућује у иностранство.

Фабрика свиле у Панчеву има 120 лавора; у њој је запосљено 200—210 раденица, а израђује дневно 35—45 кгр. сирове свиле.

Фабрика свиле у Новом Саду, има 150 лавора са једнаким бројем раденица као и Панчево и са једнаком продукцијом.

Фабрика свиле у Турској Каниџи, има 80 лавора, али још не ради.

Фабрика свиле у Ђевђелији, није инсталирана, и ако је машинерија за њу пренесена из Мохача. Да тај материјал није делимично упропашћен, фабрика би располагала са 150 лавора на 8 крајева.

Од нарочито великог значаја требала би да буде производња чаура у Ђевђелији, јер је то крај који од давнина даје свилену бубу (у Јужној Србији посечено је за време ратова око 1.000.000 комада дудова) и који сам производи семе свилене бубе по свима захтевима модерне науке. Производња је у стању да покрије $\frac{1}{8}$ наших потреба. Поред тога у Ђевђелији су пре рата била 4 велика и 10 мањих завода за убијања кокона. Рат је многе од ових завода или уништио или оштетио, али су ипак последњих година оправљени или наново подигнути.

У Војводини имамо знатан број магацина за смештање чаура и убијање кокона. Најважнији су у Вршцу, Панчеву, Белој Цркви, Новом Саду, Ковину, Паланци, Старом Врбасу и Суботици.

За нашу продукцију свиле нарочито је важно извлачење дебелих конаца свиле од дуплих кокона. За сада се у недостатку једне такве инстаније извозе кокони у иностранство, што је без сумње штетно по нашу продукцију. Исто тако немамо фабрика за прераду отпадака од сирове свиле, која би била важан артикал за нашу трикотажу.

У Кули (Бачка) постоји *фабрика Рудолфа Берковића* за израду свилених и полусвилених трака. Она има седам великих механичких разбоја и пет помоћних машина. Израђује годишње до 500.000 метара свилених пантлика.

Механичка ткачница.

„Укрина“ д. д. у Дервенти (Босна). Ради у овом тренутку са 40 разбоја. Продукција: 200.000 обичног платна. Ради се о повећању разбоја на 150 и подизању капацитета на 1.500.000 метара годишње.

Механичка ткачница Владе Јелића и Ферде Влчека у Н. Саду (Војводина). 24 механичка разбоја. Продукција: 600—700 метара дневно сваковрсног платна.

Поред побројаних предузећа има их још десетак мање важних, која раде тек са неколико разбоја, и која се нарочито развијају у Словеначкој, где им прилике посебно иду у прилог. Ради се на томе, да се подигну и друга слична предузећа помоћу страног (нарочито чехословачког) капитала у Крању и Марибору. И у овој грани индустрије, која чини Југославију највише зависном, доћи ће се с временом до еманципације.

Прерада вуне.

Вуна се прерађује у далеко већој мери него памук. То је разумљиво, јер је Југославија, после Бугарске, најбогатија земља у Европи у овцама: производи 1.250—1.300 вагона годишње. Пошто земља има изобилно сировина прерада се вуне врши на велико. Само је она ипак по квалитету нижа и несавршенија од вунених прерађевина, које добивамо

из иностранства. Требаће много напора, вештине и искуства, да се тај квалитет подигне.

Најважније предиионице вуне:

Фабрика штофова Косте Илића и Синова у Београду. Највеће предузеће ове врсте у држави. Ради са 120 дуплих разбоја. Инсталација је комплетна. Употребљује се 1.400 НР.

Фабрика штофова Влада Теокаревић и Комп. у Параћину. Предиионица вуне са 5.040 вретена. Ткачница са 80 аутоматских разбоја.

Фабрика Штофова Илић, Теокаревић и Петровић у Лесковцу (Србија), 6.800 вретена; 100 разбоја. Инсталација потпуна. 1.000 радника.

Фабрика вунених тканина и сукна, Јовановић и Поповић у Грделици (Србија). 1.400 вретена; 30 великих и 2 мала разбоја. Продукција: 200.000 метара сукна и гајгана. Употребљена снага: 370 НР. 280 радника.

Текстилна индустрија д. д., Вараждин (Хрватска). 40 модерних разбоја. Продукција: 600—750 метара сукна дневно. 150 радника.

„Вуна“ д. д., Карловац; и

„Орославље“ д. д., Орославље (Хрватска).

Обе творнице израђују вунену тканину, али су обуставиле рад због новчане кризе.

„Прва творница предења и ткања у Далмацији“, (Шибеник). Ткачница са 300 вретена. Продукција: 120 метара сукна дневно и 50 ћебади за коње.

Независно од ових великих предузаћа има их и малих, тек са неколико разбоја и са којом стотином вретена. Тих малих предузећа има нарочито у оним крајевима где су насељени Немци, јер они највише носе вунену тканину.

Трикотажа и конфекција.

Упоредо са индустријом предења и ткања развијена је у Југославији индустрија трикотаже и конфекције.

Међу предузећима трикотаже има и таквих, која заслужују име фабрика. Али уз њих иду и сасвим мале радионице, које уз велика предузећа покривају локалне потребе. Луксузни и модерни артикли се још у великој мери увозе. Овде ћемо навести најважније творнице у том погледу.

Загребачка текстилна фабрика, Вилим Рајнер.

Има поврх плетионице још и предиионицу са 3.000 вретена и 350 радника. Продукција: 750.000 метара финог конца и 100.000 пари чарапа; гаћа и фланелних кошуља.

Мира д. д. у Загребу. Творница чарапа. 40 радника. Продукција 60 дужина чарапа дневно.

Прва Југословенска творница трикотаже д. д. Загреб. Филијала једног великог чехословачког предузећа, које се само ствара.

Ј. Кунц и Ко., фабрика трикотаже у Љубљани. Творница израђује више врста трикотаже: има 100 радника.

„Лана“ д. д. у Љубљани. 50 радника.

„Моравија“ д. д. у Београду. Производи вунене и платнене предмете. Има 200 радника. Продукција: 30.000 жакета и одела; 60.000 гарнитура за децу; 80.000 трико-а за одрасле и 20.000 појасева за женске.

„Јелка“, Јаков Мешулама у Београду. Фабрика трикотаже. Има 60 радника.

Друштво за трикотажу у Смедереву. Има 60 радника.

Фабрика чарапа, С. Леви Садић у Сарајеву. Има 100—200 радника. Продукција 150—300 дузина чарапа дневно при најактивнијим раду.

Творница чарапа д. д. у Вел. Бечкерек (Војводина). Има 50—60 радника.

Подједнаку важност има творница трикотаже *Генералне Кредитне Банке* д. д. у Суботици.

У Апатину (Бачка) постоје две старе творнице трикотаже. *Антун Шефер* и *А. Бекер*, свака са по сто а каткад и више радника.

Целокупан број малих предузећа у свима покрајинама наше државе износи 60. Нарочито у њима обилује Србија и Босна због израде појасева и гајтана, који се употребљавају при изради народне ношње.

Што се тиче конфекције она у својој продукцији обухвата одело, рубље, кишобране и краватне. И крај знатне активности на том пољу, ипак та индустрија, изуzeвши платно, није изашла из круга локалних погрeба. У осталом, ови се артикли због варијације у моди радо увозе. За то и нећемо улазити у детаље ових подгрупа, него ћемо, изложити у главним потезима само индустрију платна, јер је она врло важна и врло развијена.

Има десетак предузећа те врсте, врло значајних:

Домаћа творница рубља, д. д. у Загребу. Продукција: 6.000 кошуља дневно и 18—20.000 оковратника. Радника 1.000.

Творница рубља Иванић и Бујић, Брод на Сави. 150 радника: *Творница рубља Хозина* у Карловцу; 200 радника у јеку рада. Затим „Зеха“, „Вера“, Ј. Кункера и Ко.; *Индустрија рубља*, Загреб; „Олкар“, „Златица“ — и т. д. То су најмање творнице у Загребу, али би и оне могле производити велике количине, кад би имале тржишта.

У Београду постоје две велике творнице рубља:

„*Фабрика белог рубља*“ М. Марјановић. 150 радника.

Гаврило Николић и Ко., 80 радника.

У свакој већој вароши у унутрашњости наћи се по једна или две творнице рубља за мушке и женске.

Индустрија каскета и шешира.

Индустрија каскета и шешира врло је развијена и може да покрије све потребе. Загреб има три творнице: Београд, Сарајево, Суботица — по две, и т. д.

У овој индустрији треба разликовати две групе:

1) Индустрију сламних шешира, која је у једном делу Словеначке близу Домжала и Менгша, врло интензивно развијена, тако да има 12 творница с огромном продукцијом шешира. Готово цело становништво тога краја бави се приређивањем сламе за израду шешира.

За време Аустро-Угарске Монархије ове су творнице биле филијале бечких шеширница. После слома монархије ова је индустрија изгубила свој ослонац и данас тек животари. Неки од власника ових предузећа успели су да постану самосталнима. Али је употреба сламних шешира почела да слаби и нестаје;

2) Фабрикација шешира од клобучине; за ту врсту индустрије имамо око 12 предузећа више или мање значајнијих. Најистакнутија је:

Прва Југословенска творница шешира д. д. у Галдову код Сиска (Хрватска).

Ово је предузеће сопственост неколико удружених чехословачких, аустријских и холандских трговаца.

Произукција: 70 тупета вунених шешира;

„ 30 „ велурних шешира;

„ 30 „ шешира од длаке.

Осим тога ова творница производи полуизрађене шешире и даје их другим творницама, које се до сада увозиле те артикле.

Остале су фабрике у Југославији: *Игнац Хан* у Загребу и „*Идеал*“ такође у Загребу.

Прва домаћа творница мушких и женских шешира, у Осеку; *А Рот* у Суботици; „*Напредак*“ у Новом Саду; *Мијатовић*, *Радовановић* и *Јован Клицин*, у Вршцу; *Браћа Драган* у Великом Бечкереку; „*Веста*“ у Сарајеву; „*Шешир*“, у Шкофјој Локи и *Сава Тодоровић*, у Београду.

Култура и прерада конопље и лана.

Потребно је и због индустријске и пољопривредне важности, коју има кудеља и лан, да се обазремо на ову индустрију.

Јужни крајеви наше Македоније баве се нарочито културом памука, који онде од давнина врло добро успева. По званичној статистици Министарства Пољопривреде, култура памука кретала се у Југославији овако:

Године	Засађено Жетва По хект.		
	хект.	кв.	
1920.	593	2249	3.78
1921.	576	1731	3.00
1922.	833	1870	2.05
1923.	513	1469	2.86

Врло је важна култура конопље и лана у Југославији. Њени богати брежуљци врло су подесни за културу лана, док су равнице Војводине и Моравска долина у Србији ванредно прикладне за културу конопље. По своме квалитету наша конопља долази одмах иза талијанске, која се једино одликује у боји, док је наша по солидности испред талијанске.

Површина засађена конопљом и ланом у Југославији.

Године	Површина Жетва (кв)		Површина Жетва (кв)	
	лана (ха)	коноп. (ха)		
1920.	14.11	88.100	28.792	213.939
1921.	14.432	75.660	30.443	212.03
1922.	13.180	69.259	28.155	217.414
1923.	13.421	86.985	23.455	65.040

Прерада лана, па и само ткање врши се код кућа по селима или у творницама (Осијек, Ужице и т. д.). За конопљу има више од 30 творница, које ју прерађују или извозе пошто је у иностранству врло цењена. Од конопље се израђују још и различите врсте ужарских производа, који служе унутрашњој потрошњи и извозу. Рибарске мреже налазе велику прођу у нашим поморским крајевима и на великим рекама, а израђују се у две творнице (Велики Бечкерек и Омиш), али се и увозе много.

Хемијска индустрија.

Она је показала слаб напредак код нас. Ипак има неколико већих творница, које су се специјализовале у продукцији калцијевих једињења, соде, феросилицијума, цијанамида и т. д. Наша хемијска индустрија није

имала одређених праваца у своме развићу. Док су понеке гране врло напредовале, друге се нису ни за корак помакле због несавршених средстава фабрикације. Знатан део творница у области хемијске индустрије зависи још и данас од страног капитала. Зато се готово сва продукција, и ако је сама земља највише потребује, извози у иностранство. Та је појава заједничка већини наших покрајина, а највише се осећа у Босни.

Хемијска израда дрвета.

Хемијска израда дрвета јавља се у Југославији као:

- 1) Индустрија танина;
- 2) Импрегнација;
- 3) Дестилација;
- 4) Фабрикација терпентина и смоле;
- 5) Фабрикација целулозе;
- 6) Индустрија жижица.

Индустрија танина.

Ово је једна од најстаријих индустрија, датира из 1803 године, кад су неки Французи почели да се у неким нашим крајевима баве вађењем субстанса из храстове коре, да би их употребили за чињење кожа. Продукција танина ограничена је у Југославији на Словеначку и Хрватску. Док су у Словеначкој ове творнице везане са индустријом кожа, у Хрватској напротив постоје творнице које се искључиво баве продукцијом танина и његовим извозом.

Ово су предузећа, која се баве продукцијом танина: *Словеначка Творница Кожа „Вошњак“* у Шоштању (200 вагона); *Творница Кожа „Поточник“* Слов. Градец (25 вагона); *Творница Кожа „Инду“*, Љубљана (100 вагона); *Удружење творница танина и хемијских производа „Ползела“* (500 вагона).

Пет осталих творница у Хрватској, које искључиво производе танин, имају огромну важност, јер је њихов капацитет 4500 до 5000 вагона годишње. То су:

1) *Деоничко Друштво за производњу танина и храстовина*, Загреб, творница у Жупањи; она производи танин у течном и крутом стању из храстовине и кестеновог дрвета. Продукција: 1200 вагона.

2) *Творница танина С. Х. Гутман*, Белишће. Производи танин из храстовог и кестеновог дрвета у течном стању. Продукција: 1000—1200 вагона. Она је недавно изгорела.

3) *Творница танина Браће Черих, Д. Д.*, Митровица. Производи само танин из храстовине. Продукција: 500 вагона.

4) *Нашичка творница танина и стругара, Д. Д.*, Загреб, творница у Бурђеновцу. Производи танин из храстовине и кестеновог дрвета у течном и крутом стању. Продукција: 1200 вагона.

5) *Творница танина Д. Д.*, Сисак. Производи танин течан и крут из храстовине. Продукција: 600—700 вагона.

6) *Југотанин, Д. Д.*, Загреб, које је основало нове творнице у Сепнини (Словеначка). У овом предузећу ангажован је највише француски капитал.

Капацитет ових творница (4500—4700 вагона годишње) још се не може искористити као што треба ради тога, што се танин недовољно пла-

сира на страни. Тако је продукција после рата достигла једва $\frac{1}{3}$ свог контингента, као што се то види из статистике:

Г о д и н е	Продукција вагона	Потрош.	Извоз
1919—20	2.104	516	1.588
1921	973	191	782
1922	1.225	248	977
1923	1.196	123	1.075
1924	1.018	53	967

Како је цена танина врло повољна, извоз овог артикла уноси у земљу сваке године лепу суму новца.

Продаја танина, који се производи у Хрватској, концентрисана је у деоничком друштву „Танин“ у Загребу, а оно има своје представнике у свима увозним земљама.

Импрегнација дрвета.

Многобројна предузећа баве се импрегнацијом дрвета понајвише за државне потребе, као што су жељезнички прагови, телеграфски и телефонски диреци и т. д.

Исто тако импрегнирају се букови прагови за извоз, у колико га држава допушта.

Највеће је предузеће: „Импрегнација нашичке творнице у Карловцу“, која има капацитет 1,500.000 директа годишње.

У Словеначкој имамо две мање импрегнације: Љубљана и Хоче, крај Марибора. У Босни и Србији имамо такође по једну, тако да су потребе тих крајева задовољене.

Дестилација дрвета.

У овој врсти индустрије имамо два врло разграната предузећа која су по својим продуктима позната у целом свету. То су „Дестилација Дрвета Д. Д. Теслић“, у Босни, и „Дестилација дрвета С. Х. Гутман“, Деоничко друштво у Белишићу (Хрватска). „Теслић“ производи 200.000 вагона кубних метара буковог дрвета и из њега извлачи: 1) 2.700 вагона дрвеног угљена; 2) метилових деривата: 270.000 кгр. чистог дрвеног угљена; 540.000 кгр. типа „режи“ дрвеног угљена; 220.000 кгр. разних продуката за замену (ersatz). Ersatz горивог дрвета за парне моторе: 40.000 сушеног дрвета; 130.000 формалдехида; 70.000 потребе за ливење. 3) Деривати креча (калцијев ацетат и т. д.); 760.000 кгр. ацетата; 80.000 кгр. кетона; 70.000 кгр. лаког; 70.000 кгр. тешког прашка ацетата. 4) 350 вагона катрана и око 29 вагона креозота; 10 вагона лаког уља; 70 вагона смоле. 5) 70.000 кгр. ацетата од соде.

Преко оне количине коју уступа државним железницама, предузеће извози највећи део својих продуката.

Друго предузеће „Дестилације Дрвета С. Х. Гутман“ Д. Д., у Белишићу (Хрватска) дестилује годишње 100—120.000 м³ буковог и чамоовог дрвета. Продукција 500 вагона угљена; 150 калцијева ацетата; 70 вагона оксидата; 10 вагона формалдехида; 4 вагона хлороформа; 12 вагона натриум ацетата; 4 вагона оловног ацетата; 210 вагона катрана; 55 вагона смоле; 5000 кгр. чистог креозота.

Фабрикација терпентина и колофона

Како извесни крајеви Југославије имају врло много борове шуме (Босна и Црна Гора), а ове су богате смолом, одавно се сабирала смола из које је дестилацијом вађен терпентин и колофон. Док није примљена метода екстракције, а та се састоји у томе, да се дрво и корен (трупац) бора исече на мале комадиће, преко којих се наспе течност која раствара смолу, само је једна творница постигла добре резултате и то она у Бусовачи (Босна). Ова је творница врло добро инсталирана и у могућности је да дневно преради два вагона трупаца. На тај начин она је произвођила годишње 24—36 вагона терпентина и 120—180 вагона колофона. Због финансијских тешкоћа, с којима се бори ово предузеће од свога постанка, његов је рад врло нередовит и ако има сировине по врло повољној цени, а радна снага није много скупа.

Фабрикација целулозе.

Ма да код нас има изобиљно шума ипак данас постоје само два предузећа за фабрикацију целулозе. *Творница Целулозе Д. Д.*, у Дарувару, која је основана уз велику експлоатацију шума Добрилин—Дрвар, како би могла експлоатисати све дрвене отпатке из ове творнице. Капацитет овог предузећа износи 1.800 вагона целулозе; због тога она и може да задовољи све потребе домаћих творница папира, (600—800 вагона) и сувише да извезе коју стотину вагона целулозе. Једини је недостатак ове творнице у томе, што она производи само сиву (non blanchie) целулозу, због чега је остале творнице увозе. Према томе је и сам капацитет ове фабрике само делимично искоришћен. Извоз целулозе из Југославије:

1921	...	...	15.797	Кв.
1922	...	...	20.110	"
1923	...	...	23.603	"

Друга, много мања творница целулозе постоји уз фабрику папира „Медвод“ у Љубљани, али она ради искључиво за потребе овог предузећа.

Индустрија хартије.

Велики културни и интелектуални напредак Југославије утиче и на развој њене папирне индустрије.

Премда је ова индустрија врло развијена код нас, ипак она не може да покрије све унутрашње потребе и због тога долази до знатног увоза хартије, као што то показује ова табела:

1920	...	16,103.938	кг.	64,492.760	дин.
1921	...	23,531.591	"	103,942.497	"
1922	...	21,134.355	"	69,733.622	"
1923	...	26,304.073	"	175,169.082	"

Овај увоз продужиће се и на даље, док се домаћа индустрија не подигне на степен у коме ће задовољити све унутрашње потребе. Зато се тражи још много година, и ако је за ту грану индустрије врло повољна ситуација и због елемената, који је могу развити и због обилности шума и због саме водене снаге. Ово су творнице папира у Југославији:

1) *Смит и Мајнер, творница цигаретног папира на Суш аку* (Хрватска), која производи 65—70 вагона хартије годишње, а то је довољна количина за локалне потребе.

2) *Творница хартије Бонач*, у Домжали (Словеначка), која израђује фину хартију. Пошто је она тек недавно прорадила тешко је одредити њену продукцију.

3) *Творница хартија за документе и картоне, Браћа Пјатник у Радечу*, (Словеначка), која нарочито производи фину хартију за документе, књиге као и бели картон, а посебно карте за играње. (Ова иста творница има у Бечу такође творницу за играће карте, која је опште позната). Целокупна продукција ове творнице износи 60 вагона годишње. Сада се ради на томе да се цело предузеће модернизује и удвостручи продукција.

Творница папира у Слаткој Гори, која припада Јосифу Розенбергу у Марибору, (Словеначка), а продуцира 160—180 вагона годишње, најфиније хартије.

5) *Загребачка творница папира*; она производи све врсте хартије за писање и штампу. Њена продукција износи до 260 вагона годишње.

6) *Удружене творнице папира Вевче-Горичан и Медвод*, са седиштем у Љубљани.

Ово су највећа предузећа у Југославији за производњу хартије. Њихов капацитет прелази 1100 вагона хартије годишње у свима врстама.

7) *Фабрика хартије Милана Вана у Београду*, која је ту скоро подигнута, спада у ред најмодернијих предузећа. Њена продукција износи годишње 800—900 вагона хартије свију врста.

Целокупна продукција хартије у Југославији достигла је данас 2000 вагона годишње. Индустрија хартије развила се је јако код нас. Имамо две творнице за израду цигаретног папира, 12 за израду врећица и куверата; 4 за штампу и т. д. тако да су те творнице довољне да покрију све потребе земље.

Фабрикација жижица.

Са својих пет творница жижица наша држава подмирује не само своје унутрашње потребе него може и да извози знатне количине жижица.

Ово су наша предузећа:

1) *Драва, Д. Д.*, за производњу жижица у Осијеку (Славонија). Годишња производња 135,000.000 кутија. То је њен максимум.

2) *Врбовско Д. Д.*, у Врбовском, које производи 230.000 кутија дневно.

3) *Босанско-Херцеговачка творница Д. Д.*, *шибица*, у Долцу (Босна). Производи 36 до 40,000.000 кутија годишње.

4) *Творница шибица, Нови Врбас*, (Бачка). Годишњи капацитет износи 50,000.000 кутија.

5) *Творница шибица и хемијских производа у Ришу*, код Марибора, — најмање од свих предузећа — производи годишње 650—750.000 кутија. Целокупна годишња продукција ових пет творница цени се приближно на 300.000.000 кутија жижица са по 55—60 комада у свакој. Према томе на сваког становника отпада 25 кутија или 1400 жижица годишње. Пошто је тражња у ствари мања, ограничена је и продукција, јер извоза у овом артиклу у опште и нема.

Индустрија калцијевих једињења.

Ова се индустрија једино могла разивити у крајевима који имају хидро-електричних услова. У нашој држави имају 4 творнице које би могле годишње да производе до 6.000 вагона али у ствари оне производе

мање. Готово цела продукција иде у иностранство, јер је домаћа потрошња незнатна.

Од тих творница 3 су тако организоване да могу осим калцијевог једињења производити и ционамид. Ово су те значајне творнице:

Друштво Душик, у Рупу (Словеначка) које може годишње произвести до 2.400 калцијевих једињења и 3600 сијоналида. Ова индустрија троши годишње 60.000.000 вата, а електричну енергију прима из хидро-електричне централе у Фалку (34.000 коњских снага).

Акционарско-електрично друштво за Босну, које искоришћава хидро-електричну снагу са реке Пливе (10.000 коњских снага) код Јајца; производи годишње до 600 вагона.

„Суфид“ д. д., коме је седиште у Трсту а творница у Шибенику и Дугом Рату, (код Омиша). Искоришћује хидрауличне снаге на реци Крки (31.000 коњских снага) и Цетини (36.000 коњских снага). Могући капацитет производње за ове две творнице износи 2.500 и 2.400 вагона.

Извоз калција.

1920	...	—	—
1921	...	229	3,956.112
1922	...	1.251	31,617.030
1923	...	1.512	40,412.449
1924	...	1.801	81,487.975

Индустрија вештачког гнојива.

Југославија слабо троши вештачко гнојиво, јер има да се бори са сељачким навикама. Ипак, као земља првенствено пољопривредна, са својих 11 милиона хектара обрађеног земљишта, она би могла трошити (рачунајући 1 квинтал по хектару) 110.000 вагона вештачког гнојива. Па ипак тражња износи само четрдесети део ове количине!

Према томе творнице морају, супротно свом капацитету, да раде са смањеном продукцијом. Поред тога њих сустиже страна конкуренција, која је јефтинија. Југославија троши само суперфосфате и азот.

Суперфосфате производи *„Даница“*, д. д. у Копривници (6.000 вагона годишње).

„Зорка“, д. д. у Суботици (6.500—7.000 вагона).

Творница хемијских производа у Храснику, (Словеначка) 2.000 вагона. Азотне продукте даје *„Суфид“*, д. д. у Шибенику и Дугомрату (2.500—4.000 вагона).

Творница Азота, д. д. у Ришу (3.000 вагона).

Сав азот који се производи у ове две творнице иде у иностранство.

Преглед извоза азота и увоза суперфосфата.

Године	Извоз Азота		Увоз Хипер-фосфата	
	Вагона	Милиона динара	Вагона	Милиона динара
1921	521	2.7	52	0.2
1922	827	14.4	908	4.7
1923	1.447	27.8	874	4.8
1924	1.557	42.1	—	—

Индустрија соде.

Две су творнице које производе деривате соде:

„Друштво Солвеј“ у Босни, у Лукавцу, које нарочито производи амонијакову соду, каустик и кристалну. Продукција у нормално време износи 24.000 тона.

„Босанско електрично друштво“, које производи у својим хидроелектричним творницама још и фери-силицијум и мангано-силицијум као и све деривате хлора....Капацитет продукције износи 4.500 тона.

Пошто је домаћа потрошња незнатна, највећи део производње извози се у суседне државе.

Преглед извоза.

1921	922.450	1,528.660	1,510.164	4,993.018
1922	439.787	787.790	2,728.413	11,702.877
1923	1,163.134	3,015.609	3,113.034	11.824.015
1924	19,385.965	51,288.060	2,500.873	14,699.853

Продукција силицијума.

Босанско друштво за електрику у Јајцу једини је произвођач у Југославији феросилицијума и фероманганеза.

Ова творница има две пећи са капацитетом од по 10—35 тона.

Целокупна продукција њена извози се у иностранство, јер се ти производи код нас не троше. Год. 1924 извезено је 3,455.440 кгр. феросилицијума у вредности од 22,849.281 дина.

Продукција сумпорне киселине.

Целокупна продукција износи око 2.500 вагона. Ова је продукција издашна и довољна, али би се у случају потребе могла и повећати.

Ове три творнице производе вештачко гнојиво и суперфосфате:

Даница д. д. у Копривници;

Зорка д. д. у Суботици и

Творница хемијских производа у Храснику (Словеначка).

Индустрија експлозива.

Поред две државне творнице барута у Камнику (Словеначка) и Обилићеву (Србија), чија продукција служи само за војне потребе, има још једно једино приватно предузеће у Југославији, које производи специјалну врсту експлозива. То је творница „Титанит“, у Махичном, близу Карловца. Експлозив се одликује тиме што је лак за превоз и без опасности. Дневна продукција износи један вагон. У творници је запослено 80 радника.

Индустрија боја.

Она је у Југославији сасвим нова и неразвијена. У главном је ограничена на боје минералног порекла и као таква има у појединим покрајинама врло повољних услова за развитак.

Најважнија су предузећа: у Словеначкој: *Деоничко Југословенско Друштво за боје „Јуб“*, које има у близини Љубљане више експлоатација за минералне боје, а у Медводи једну творницу лака.

Творнице *Медић*, *Раковец* и *Цанко* у Љубљани, које производе ланено уље и неке хемијске боје, лак и емаљ.

Фирма *Ф. Браунс*, у Цељу, која производи аналинске боје.

У Хрватској: *Творница лака „Мозер“*, д. д. у Загребу. Производња лака и осталих масних боја око 200 вагона, а сувих такође 200 вагона. *Завод Папај и Комп.* у Осеку 120 вагона раличитих боја.

„Вам“ око 100 вагона.

„Хромос“ у Загребу.

У Војводини: *Бојана* д. д., а у Новом Саду и Далмацији „Дуга“ д. д. у Сплиту.

Творнице туткала.

Има их на броју пет.

У Словенацкој: *Деоничко Друштво за хемијску индустрију* у Љубљани. Капацитет производње износи 700 тона желатина од костију и 1.300 тона крутог туткала. Овако слабој производњи узрок је недостатак сировина.

Хемијска творница д. д., у Шотању врло је важна, јер поред туткала производи желатин, а искоришћује различите животињске отпатке, маст, кости, кожу и т. д.

У Хрватској има две главне творнице:

„Оса“ д. д. у Земуну, која прерађује око 8.000 кгр. костију на дан.

Завод Фрањо Шрам и Комп. у Осеку, који има готово подједнаку продукцију.

У Србији: *Фабрика Сподијума и Тврдог Туткала* у Београду, која прерађује 1200 тона костију за фабрикацију туткала и масти.

Индустрија фармацеутска и парфимерије.

И ова је врста индустрије постала тек после рата. Било је за њу много тешкоћа у почетку, нарочито због техничког персонала.

Главне су домаће творнице у овом смислу: „Изис“ д. д., у Загребу; — увоз сировина.

„Кастел“ д. д., Карловац, (Хрватска), за лековито биље и фармацеутске производе.

„Кемика“ д. д. у Карловцу за израду фармацеутских специалитета.

„Југофармација“ д. д. у Загребу за хемијске и фармацеутске производе.

„Раве“, д. д. за специјалне фармацеутске производе.

„Зета“ у Сомбору (Војводина), за хранљиве и фармацеутске производе.

„Салубра“ у Новој Градишци и „Витал“ д. д. у Загребу за дијеталне производње.

„Камендин“, у Новоме Саду, „Петрија“ у Суботици (Војводина) и *Завод за Југословенски Серум* у Загребу, специјализирали су се за фабрикацију различитих серума.

„Ветеринарија“, у Загребу за ветеринарске производе.

После рата, кад је био у изгледу велики увоз у тим артиклима, отворено је много творница за парфимерију и сапуне. Али чим су наступиле нормалне прилике, оне су морале попустити пред страном продукцијом и само су нека од тих предузећа могла да се одрже, благодарећи једино квалитету својих производа.

Индустрија сапуна и свећа.

Индустрија сапуна заступљена је у свакој нашој покрајини изузевши Црне Горе. Сировина има напредак, па ипак домаће потребе нису у том погледу покривене. Ма како да би могла бити интензивна домаћа продукција, страни се продукти увозе крај свих 29 фабрика у земљи. То вреди нарочито за fine сапуне.

Преглед могуће продукције по покрајинама.

Покрајина	Број твор- ница	Могућа произ- водња
Хрватска	10	1.500 вагона
Словеначка	5	650 „
Босна	4	250 „
Војводина	5	400 „
Србија	5	700 „
Свега ...	29	3.600 вагона.

Међутим, стварна производња једва достиже половину овог броја и то: са 4/5 простих и једну петину тоалетних сапуна. За фабрикацију свећа имамо 15 творница, које производе нешто више од 240 вагона док би им продукција у ствари могла бити 500 вагона.

Увоз сапуна и свећа.

Године	Сапуна	Милион динара	Свећа	Милион динара
1920	300 вагона	26.7	120 вагона	14.2
1921	358 „	26.1	70 „	6.2
1922	237 „	24.7	13 „	1.0
1923	232 „	23.0	3 „	0.5

Мала хемијска индустрија.

Фабрикација воштаних продуката, бојадисаних и осталих потреба обилно је заступљена у Југославији, тако да би производња и побројавање толиких предузећа у свакој покрајини било сувишно. Домаће потребе ту се потпуно покривају са домаћом продукцијом.

Керамичка индустрија.

Она је нарочито у неким гранама врло развијена у Југославији. Порцуланска индустрија, напротив, захтева још много тога, тим више што је она намењена потпуно кућним потребама, а извозу тек у неколико.

Творнице цигле и црепа.

Ових творница има готово у свима крајевима Југославије. Оне у првом реду подмирују локалне потребе. Има их, које своје производе намењују само иностранству, а то су бачке и банатске и једним делом словеначке творнице.

Продукција креча постала је данас због огромних количина кречног камена тако велика, да превазилази домаћу потребу и да би уз повољна тржишта на страни, могла учествовати у рентабилном извозу.

Индустрија керамичких производа заступљена је у Југославији само са две творнице: *Керамичка Индустрија* (две фабрике) једна у Петровцу код Цеља, а друга у Немшком Долу (Словеначка).

Оне производе различите артикле за украсе. Уз њих иде „Творница порцулана и мајолике д. д. у Новом Саду.

Продукција пећи за печену земљу (иловачу) има готово 12 творница у различитим покрајинама тако, да она покрива све домаће потребе, које, у осталом, нису тако ни велике.

Индустрија цемента.

Има свега 14 творница у Југославији. Далмација је покрајина која у том погледу може дати највећу количину сировина. Она има цео планински венац, који искључиво може да даје цементни прашак, чија се количина цени на $1\frac{1}{2}$ милијарду тона. Зато у тим крајевима постоје најподеснији услови за многобројна нова предузећа, само ако се претходно буду нашла подесна тржишта.

Ове су творнице овако подељене по покрајинама:

У Словеначкој: 3 творнице цемента: „Загорка“ д. д. у Зиданом Мосту са капацитетом од 2.500 вагона.

Друштво Трбовље са капацитетом 1.800 вагона.

Творница Портландског Цемента д. д. у Довжу са 3.500 вагона продукције.

Укупно Словеначка производи 8.800 вагона.

У Србији постоје две творнице: Индустрија Цемента у Поповцу са капацитетом од 4.500 вагона и Творница цемента у Раљи са продукцијом од 3.000 вагона.

Укупна продукција Србије: 7.500 вагона.

У Босни: једна творница, и то: Творница Портландског цемента, у Ливну, са продукцијом од 300 вагона.

У Хрватској: три творнице: Творница цемента у Беочину, са капацитетом 30.000 вагона.

„Кроација“ творница портландског цемента, у Подсуседу, са капацитетом 7.000 вагона.

„Јадран“ творница портландског цемента, у Бакру, са капацитетом продукције до 5.000 вагона, (ова творница не ради већ више година).

Укупно Хрватска производи 37.000 вагона.

У Далмацији постоје пет творница цемента:

Гиљарди и Бетица у Сплиту, са продукцијом 2.600 вагона.

„Јадран“ творница портландског цемента, у Св. Каји, код Сплита са продукцијом од 8.000 вагона.

„Сплит“ творница портландског цемента у Мајдану код Солина са продукцијом од 20.000 вагона.

„Далмација“ творница за производњу цемента у Солину код Сплита са капацитетом од 16.000 вагона.

Творница цемента у Омишу, са капацитетом 4.000 вагона.

„Далмација“ производи у Срему 50.500 вагона.

Ових 14 творница цемента у Југославији производе преко 100.000 вагона годишње.

Вредност те продукције превазилази 60.000.000 динара у злату. У јеку рада оне имају око 10.000 запослених радника. Пошто се потребе унутрашње подмирују са једном петином целокупне продукције, остатак

се извози. Али, како цемент пролази кроз кризу у опште, ове творнице искоришћују само 30—70% свога капацитета.

Г о д и н е	Вагона	Вредност динара
1920	6.807	21,213.981
1921	18.095	49,429.109
1922	18.258	72,185.630
1923	23.564	143,240.487
1924	34.163	189,400.000

Као што се види експорт цемента сваке године расте, али ипак не прекорачује половину капацитета продукције.

Извозу цемента не иде у прилог извоз тупине који је врло развијен у Далмацији. Извоз тупине допушта на тај начин Италији и Египту да имају своје фабрике за израду цемента. Да није тог извоза наш би цемент још у већој мери био извозен. Овако је немогуће забранити извоз тупине, јер је она врло егзистенције за велики број далматинског становништва.

Индустрија гипса.

Гипса има у многим крајевима наше Отаџбине, у Србији, код села Липнице, код Матаруге близу Крајева, у близини Дебра; у Хрватској у Сомбору близу Загреба, у околини Книна и Сиња у Босни, Далмацији и т. д.

Највећи у погледу квалитета и квантитета лежачи гипса налазе се на врелу реке Сане, између Благоја и Петровца, а цене се на више милиона тона.

Има око пет предузећа за експлоатацију гипса: *Опште друштво за извоз грађевног материјала*, у Земуну има у Босанском Новом творницу са капацитетом од 1 вагона дневно.

Хрватско Босанско Далматинско Друштво за индустрију гипса Калдрма—Срб (за сада не ради).

„*Садра*“ д. д. у Сињу, која производи годишње 400—450 вагона гипса понајвише за творнице цемента у Сплиту.

Творница гипса Мардешкић и Дешковић у Комижу (Вис), производи годишње 600 вагона гипсане руде и 900 вагона печеног гипса.

Најзад највеће предузеће у погледу капацитета продукције „*Сана*“, Друштво за експлоатацију гипса у Загребу са творницом у Благоју. Она производи годишње преко 4.000 вагона гипса. И могла би да покрије све потребе Југославије у погледу гипса, јер оне не прелазе 3.500 вагона годишње. Досада је гипс увозен:

Године	Вагона
1920	312
1921	382
1922	840
1923	1100

Стакларија.

Ова је индустрија ограничена код нас само на локалне потребе. Она израђује само најобичније предмете. Стакларе су овако подељене по покрајинама:

Словеначка:

Удружене стакларе, које имају три творнице: једну у Храстнику

која има 300 радника за израду чаша (4,000.000 кгр.) као и она у Загорју са 250 радника и 2,500.000 кгр. годишње.

Трећа у Стражи има 220 радника, а израђује флаше за минералну воду и мали флаконаж за апотеке. (300—350 вагона годишње).

Четврта је у Светоме Крижу код Рогашке Слатине; припада истоме друштву али је још у градњи.

Хрватска:

Стаклара у Дарувару, д. д.; има 200 радника и израђује равно стакло 400.000 кв. метара годишње.

Србија:

Фабрика стакла, Параћин, има 320 радника, а производи разноврсно стакло (300 вагона).

Стаклара Индустријалне Банке у Зајечару, која се сада инсталира да би могла производити 600 вагона стакла за прозоре.

Поред творница за обично стакло има у Југославији 9 великих и 7 малих творница за огледала и кристално стакло. То су „Кристал“ д. д. у Марибору; Радња Кописта, Дупски и Кристић у Загребу и Осеку; Друштво „Спектрум“ у Загребу; Друштво „Стан“ у Загребу; Друштво „Алба“ и „Витрум“ у Новом Саду; Јосиф Спихал и Јаролимек у Београду.

Увоз стакла у Југославију.

Година	Квантитет	Вредност дин.
1920	8,921.000	31,635.384
1921	14,641.695	63,375.430
1922	12,236.031	106,565.494
1923	12,906.051	123,185.510

Индустрија гвожђа.

Индустрију гвожђа у Југославији треба посматрати са три тачке гледишта: Прво са гледишта ливења руде; друго продукције грубог гвожђа и треће са гледишта прераде гвожђа.

Наша је држава богата гвожђем. Поред многобројних малих рудника, она има у Босни рудник „Љубовију“ са 45,000.000 тона првокласне гвожђане руде.

Ливење гвожђане руде врши се у Босни и Хрватској.

Гвоздена индустрија у Рарешу д. д. које експлоатише руде од 40—60% гвожђа, са две високе пећи. Капацитет годишње продукције износи 5.338 вагона.

Ово предузеће има да се бори с многобројним тешкоћама и данас достиже половину предратне продукције.

„Рудокоп Гвожђа и Ливница у Топуском“, д. д. има у Врановини само једну високу пећ.

„Рудокоп гвожђа и ливница у Бешлину“ код Врановине (за време рата обустављен рад, сад се наставља).

Продукција гвожђа и сировог челика има четири предузећа од којих три отпадају на Словеначку а једно на Босну.

„Индустријско предузеће Крањ“ д. д., у Јасеници; „Јекларна“ на Равној, власништво грофа Винденца Турна; „Шторе“ д. д. у Штори код Цеља; Деоничко друштво за индустрију гвожђа у Зеници (Босна).

Сва ова предузећа имају да издрже тешку борбу са страном конкуренцијом.

Ево прегледа за продукцију последњих десет година:

Година	Продукција хи- љада тона
1914	117
1915	76
1916	77
1917	75
1918	39
1919	25
1920	23
1921	27
1922	44
1923	51

Годишња продукција и ако је знатно напредовала после рата, није достигла више од 43% предратне.

Индустрија прераде гвожђа ипак се прилично развила последњих година, и ако је, крај свега тога, остала на нивоу испод домаћих потреба.

Строго узевши, код нас и нема предузећа, која су се специјализирала у фабрикацији артикала извесне врсте. Мимо поменута 4 велика предузећа, која се баве само продукцијом гвожђа и сировог челика, и од којих свако има ливнице за кухињско посуђе или за остале дневне потребе, има код нас ипак десетак већих предузећа и 20 мањих која прерађују гвожђе.

Главна металургијска индустрија која је доиста специјализована и која је позната у целом свету, то је индустрија коса. Она је заступљена са пет творница у Словеначкој и двадесетак у Босни.

За продукцију брава и остале гвожђарије имамо пет творница од којих су највеће у Словеначкој.

Поред тих предузећа ваља узети у обзир и ова: Десет ливница звона; Десет творница ексера и шрафа (завртња), (најважније су творнице у Загребу, Земуну и Великом Бечкереку); Четири творнице турпија; Једна творница пила (тестера); Три творнице кухињског посуђа и прибора; (најзначајнија је она у Цељу, јер је позната у целом свету); Десет творница за израду посуђа у лиму (плеху); највећа је она у Суботици.

За фабрикацију гвоздене жице имамо шест великих и десетак малих творница, које су довољне да покрију домаће потребе.

Има шта више и неколико предузећа за фабрикацију вештачког метала.

Овде се морају поменути и творнице вагона, које у исти мах врше поправку старих. А има их пет: у Броду на Сави, Суботици, Крушевцу, Смедереву, Српској Паланци. Најважнија је она у Броду.

Капацитет продукције ових творница износи за фабрикацију: 2.500 вагона годишње, а за поправку 8.000 вагона.

Поврх ових творница има још шест државних радионица за оправку вагона. И једне и друге у могућности су да задовоље потребе земље.

За фабрикацију и оправку бродова имамо само једну велику творницу у Југославији. *Југословенско Бродоградилште у Краљевици*, које

израђује бродове од 800 тона. Капацитет тога бродоградилишта износи 3.800 тона на годину. Има још двадесетак мањих предузећа (у Корчули, Новом Саду, Београду и Смедереву) која се баве израдом чамаца, једрилица и бродова са малом тонажом.

Индустрија олова.

Србија, Словеначка и Хрватска израђују олово. Нарочито је Србија богата оловним рудама. Најпознатија су оловна лежишта на Авали, Космају, Руднику, Копаонику, Кучајни и Ђуриној Срећи, Кратову и Новом Брду. У Подрињу код Крупња постоје топионице и ту је вађење оловних руда било најинтензивније. Испрва је држава вршила експлоатацију, али ју је доцније уступила приватнима. Данас је та експлоатација позната под именом „Подринских Рудника“. Њен развој знатно отежава удаљеност од железничких и водених путова (до Шапца има 63 километра). Према томе је и продукција незнатна. Радника има 78. а олово и антимон продаје се Београду и Загребу.

Највећи и савршено уређени рудник олова без сумње је онај у Межици (Словеначка), који је прешао у енглеске руке. Он производи око 500 вагона олова у плочама и до 100 вагона цинкове руде. Рудиште је је неисцрпно и познато је још из римских времена. Има 50 подкопа, а ради са 600—800 радника. У рововима је спроведена електрична и парна железница (око 250 километара). Изнета руда из подкопа има: 15% олова, 5% цинка, и 0.5% пирита, а по пребирању 77.6%, олова и 3% цинка. Рудник и топионица познате су под именом: *Плибершке Рударске Уније*, која је настала 1868. године стапањем свих рудишта и ровова у једно деоничко друштво. Сама топионица, са најмодернијом инсталацијом, подигнута је 1913—14 године у Жеријаву, који је од Межице удаљен 14 километара. За произвођење покретне снаге рудници располажу са 5 модерних електричних централа и са 10 динама од 3.300 волта.

Много слабија продукција олова била је у другом словеначком руднику у Литији, који припада „Рударској дружби Литија“. Године 1919. Литија је дала свега 10.570 квинтала оловне руде, а године 1920. само 5.808 квинтала, док је у то време извађено у Межици 532.798 кв. односно 311.365 кв. (98,6% и 98.17% од целокупне словеначке продукције). То је назадовање у продукцији било зато тако велико, што смо изгубили богати ров у Железничкој Капљи.

Топионица је с друге стране дала 1909. године свега 10.913 кв. олова, а 1920. само 4.896 квинтала.

Индустрија кожа.

Пошто је наша држава сточарска ова би индустрија требала да је развијена, а међутим то није. Узрок је томе тај, што наша држава много извози живу стоку и непрерађене коже, због чега индустрија оскудева у сировинама.

Тако 1924. год. извоз кожа износио је:

	Кгр.	Вредност динара
Говеда и телад	794.506	24,613.594
Овце и козе	784.486	24,666.221
Јагњад и јарад	1,675.938	72,939.476
Дивљач	200.577	154,521.252
Свега ...	3,454.508	276,740.543

54 предузећа баве се чињењем кожа; од њих су релативно 24 значајнија.

Најважније су творнице кожа: у Загребу и Карловцу; у Љубљани, Крању, Слов. Градцу и Марибору, затим у Нишу и т. д.

Чињење малих кожа тек је недавно отпочело. Таквих творница имамо пет, од којих је најважнија „Сисџија“, д. д. у Сиску, која прерађује око 200.000 малих кожа годишње, затим „Јелен“, д. д. у Карловцу (око 160.000 кожа) и Творница С. Б. Мали у Тржињу (Словеначка).

Независно од творница у нашој држави коже се прерађују и чине у кућној индустрији, која је нарочито развијена у Макарској, Високом, околини Самобора и у Крапини. И ако примитивна, та је домаћа индустрија у стању да пружи врло добри квалитет коже.

Индустрија за мануфактурне производе исто је тако успешно развијена за последњих неколико година. Данас већ бројимо око 20 великих творница за израду ципела. Најважније су: Манифактура ципела у Загребу, која производи дневно 300 пари ципела; Раденка, д. д. у Загребу, која производи 250 пари; Анд. Јакић, д. д. Карловац, 600 пари; Манифактура ципела д. д., Сисак, 200 пари; Петар Козина, у Тржињу и „Инду“ у Љубљани, по 600.000 пари годишње; Нетовица, у Птују, 300.000 пари годишње; „Елаз“, д. д. у Апатину, 60.000 пари; Банатска манифактура ципела у Вршцу, 50.000 пари и „Даница“ у Суботици 40.000 пари годишње.

У Србији: „Бостон“, д. д. Београд, 500 пари дневно; „Ђоновић и Тасић“ у Београду, 25.000 пари, а Николић и Петровић у Врању 50.000 пари годишње.

За фабрикацију кожних рукавица имамо творницу „Јелен“, д. д. у Карловцу, која производи око 35.000 пари рукавица годишње.

Поред тога код нас се израђују и сви остали кожни фабрикати, као што су: вализе, ручне торбе, новчаници, лиснице и т. д. У тој грани индустрије најпознатија су творнице „Сљеме“ у Загребу и „Петовица“ у Птују.

На крају овог прегледа потребно је напоменути да наша држава располаже са огромним хидрауличним снагама, које у максимуму износе на 8,949.096 коњских снага, а да је у садашње време искоришћено од тога броја само 265.683 коњских снага.*)

ЗАШТИТА ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ.

Законом о заштити индустриске својине од 17. фебруара 1922. год. (Сл. Новине бр. 69/22) даје се право искључиве употребе у индустрији једног проналаска, узорка (цртежа) и модела, једног трговачког или фабричког жига.

Ова права закон назива заједничким именом индустриска својина.

Права индустриске својине не стичу се самим собом, већ мора да се утврде и признају, административним путем т. ј. од стране Управе за Заштиту Индустриске Својине Министарства Трговине и Индустрије, чије је седиште у Београду.

Стицање ових права подвргнуто је извесним формалностима.

Историјат Закона. После рата, нове територије, које су се присајединиле предратној Србији (Црна Гора, и територије бивше Аустро-Угарске Монархије) задржале су законе, који су важили раније на тим територијама:

*) (Овај преглед индустрије израђен је по радовима г. г. М. Савића и Лакатоша).

Тако на територији предратне Србије, важили су закони о заштити мустара и модела и о фабричним и трговачким жиговима, оба од 1884. г.; на територијама бивше Аустро-Угарске Монархије, закон аустријски од 11 јануара 1897. г. о патентима, закон о узорцима и моделима од 7 децембра 1858. и 23. маја 1865. г. и закон о трг. и фабричним жиговима од 6. јануара 1890. и 30. јула 1895. г. угарски закон о патентима од 14. јуна 1895. и др. Црна Гора није имала ни један закон о индустријској својини.

Унификација закона у данашњој нашој Краљевини постигнута је била прво Уредбом од 15 новембра 1920. г. (Сл. Новине бр. 265/20), која је доцније, у смислу чл. 130 Устава, озакоњена са малим изменама, и постала закон од 17. фебруара 1922. г. (Овај је закон преведен на француски и немачки).

Услови и формалности под којима се задобијају права инд. својине на основу зак. од 17. фебруара 1922. г.

П а т е н т и.

Право патента је право искључиве употребе проналаска на пољу занатске или индустријске производње.

Ово право на проналазак може да има само прави проналазач, наследник или пријемник права. Проналазач је као оснивалац права. Онај ко први пријави проналазак, сматра се проналазачем све док се противно не докаже.

Али сваки проналазак не може да се патентира. Прво, проналазак треба да буде нов; ну поред тога има извесних проналазака, који и ако су нови, не могу бити заштићени.

Новост проналазака. Проналазак неће се сматрати новим, према томе не може се ни патентирати, ако је пре пријаве за патентирање био објављен путем штампе или полиграфије и описан тако да су га стручњаци могли употребити; у нашој земљи јавно употребљаван, излаган или приказиван на углед тако да су га стручњаци могли употребити; био предмет привилегије на територијама бивше Аустро-Угарске Монархије. (§ 10).

Специјални проналасци искључени од заштите. Извесни проналасци, поред тога што би имали све услове за патентирање, не могу се заштитити. Овакви проналасци су лимитативно побројани у § 9 зак.

То су: 1) Проналасци, чији се циљ или практична употреба противи законима и законитим наредбама или јавном моралу или је очигледно намењен обмани грађана;

2) за научна правила и начела као таква;

3) за проналаске чији предмет потпада под државни монопол;

4) за проналаске који служе: за људску и сточну храну; или као лекарије и средство за дезинфекцију; као и за материје произведене хемијским путем.

Пријављивање патента. Да би се задобило право патента, мора се проналазак пријавити, видели смо, Управи за Заштиту Индустријске Својине, са тражењем да се да патент.

Пријава треба да садржи: Име, презиме, занимање и место становања молиоца (пријавиоца), као и пуномоћника, ако га има; захтев за одобрење патента; наслов проналаска; пристанак да ће се платити штампарски трошкови. Уз пријаву треба поднети два једногласна описа проналаска, нацрте као и пуномоћје, ако се подноси преко пуномоћника. Овера потписа вла-

стодавца на пуномоћију није потребна. Овим се чини изузетак § 80 грађ. суд. поступка. Али у извесним случајевима је ова потврда потребна (в. чл. 143 фин. закона од 1924/25. год. као и, у вези стим, наредбу Министра Трг. и Инд. од 3 априла 1924. г. (Сл. Новине бр. 80/24). Сви они који не станују у нашој земљи морају имати заступника, који станује. Какви треба да буду описи и нацрти, видети § 89 зак. и наредбу Министра Трг. и Индустрије од 17 нов. 1920. г. измењена и допуњена наредбом од 12 марта 1921. г.

По пријавама патента решава Одсек за патенте. Решава се по систему претходног испитивања т. ј. претходно испитује пријаву један референт, да ли је исправно поднесена и да ли одговара закону. Ако је пријава исправна референт је подноси пријавном Одбору на решавање.

Ако Одбор усвоји пријаву, она се објављује, о трошку пријавиоца, у Гласнику Управе, званичан часопис исте.

Приговори. У току од два месеца од дана објаве пријаве, свако заинтересовано лице може да спречи дефинитивно давање патента, ако уложи приговор и истим докаже да пријавилац или пријављени проналазак не испуњавају горе изнесене материјално правне услове за стицање права патента (да пријавилац није творац проналаска, или проналазак није способан за патентирање и т. д.) или да је пријављени проналазак зависан од другог већ патентираног проналаска.

Право патента. Кад се приговор не усвоји или прође горе поменути рок од два месеца а ниједан приговор се не уложи, објављени проналазак се уводи у регистар патената а решење о давању патената се објављује у Гласнику управе, о трошку пријавиоца. То је дефинитивно задобивање права патента. Тад се издаје и патентна исправа, пошто се оштампа проналазак засебно, (пат. спис).

Овако задобивено право патента улази у имовину сопственика, као и остала права, и с њим може располагати слободно т. ј. отуђити га, заложити, уступити на уживање (лиценца), и т. д.

Право патента траје 15 год., после ког времена постаје опште добро.

Право приоритета. Законодавац не трпи два паралелна права патената на један исти проналазак. Стога поднесена пријава ужива право првенства од дана кад је поднета тако да доцније поднесена пријава губи дејство. Приоритетно право оснива се несумњиво на претпоставци да је први пријавилац и прави творац проналаска.

Употреба од стране трећих лица једног већ пријављеног или патентираног проналаска. Ако у доба, кад је један проналазак био пријављен за патентирање, неко друго лице је већ употребило тај проналазак али не јазно, то лице задржава и даље право да употребљава тај проналазак. Ово право личне употребе проналаска може да се отуђи или наследи само са предузећем.

Напоменимо овде још и право Министра Војске и Морнарице, који има право да употребљава један патентирани проналазак, ако се односи на одбрану земље.

Експропријација патента. Ако Држава нађе да општи интерес захтева да само она употребљава један проналазак или пак напротив, да један проналазак треба одмах да постане опште добро, може тај патентирани проналазак да експроприше.

Како се врши ова експропријација и под којим условима, предвиђено је § 20 зак.

Одузимање, поништавање, и опозивање патента. Право патента може да се одузме и пре истека 15 година, путем једне извршне пресуде Управе за Заштиту Индустриске Својине. Ово бива у следећим случајевима.

Патент се мора искоришћавати. Ако се у року од три године, од дана обзнане у Гласнику, не искоришћава, патент се *одузима*.

Поред тога из истих материјално правних разлога из којих смо раније видели да може да се поднесе приговор, још док патент дефинитивно није дат, може по одобрењу патента да се поднесе тужба Управи за Заштиту Индустриске Својине, за *поништење и опозивање* датог патента. Тужба за опозивање патента застарева за три године, према савесном власнику патента, и то од дана уписа патента у регистар.

За све ово потребна је тужба, поднесена Управи за Заштиту Индустриске Својине, од стране заинтересованог лица. Одбор за оспоравање, који решава по овим тужбама, врши потпуно судске функције.

Таксе и остали трошкови. Пријавна такса је 100 дин.; такса за решење 20 дин.; првогодишња такса је 100 дин. а сваке наредне године се повећава тако да петнаесте године је 1520 дин. Поред тога треба платити и штампарске трошкове за објаву и обзнану у Гласнику као и за штампање патентног списка. Такса за приговор је 100 дин. за тужбу 200 дин.

Узорци (цртежи) и модели.

Узорак или цртеж је сваки цртеж или слика, која се може пренети на какав индустриски производ. Модел је пак свако пластично тело, које је предмет занатске или индустриске производње или се употребљава на каквом занатском или индустриском предмету. Законска правила, која важе за узорке, важе и за моделе.

Право за узорке и моделе има само творац истих, његов наследник или пријемник права.

Ко поручи да му се изради један цртеж или модел, сматра се као власник истог. Исто тако кад један радник створи један нов узорак или модел, сматраће се да је његов послодавац сопственик тога, ако друкчије није уговорено. Ово је обрнут принцип који је примљен за патенте. (Видети за патенте § 12 а за узорке и моделе § 29 зак.). Иначе, скоро сви основни принципи, које смо видели код патената, важе и овде. Треба подвући само ове знатније разлике:

Право узорка и модела траје свега десет година. При пријављивању, треба нагласити за коју врсту робе се тражи право, јер се право узорка или модела односи само на одређене продукте, за које се тражи. Приликом претходног испитивања, приговори не постоје. Средства, да се поништи једно постојеће право, путем тужбе приватних лица, (одузимање, поништавање, опозивање,) слични су патенту (в. §§ 44—47 зак.).

Трошкови и таксе. Одобрење права се само једанпут публикује у гласнику (обзнана), те према томе штампарски трошкови су знатно мањи него код патента. Таксе су: за пријаву 60 дин.; за решење 20 дин. Годишња је такса 50 дин. за сваку годину. Првогодишња такса се полаже још на самој пријави.

Трговачки и фабрични жигови.

Жиг је онај знак (који може бити у разним облицима: шифри, натпису, слици, вињети и т. д.), који је погодан да се по њему разликује у трговини роба, на којој је стављен, од друге исте или сличне робе.

Специјални случајеви кад се једно обележје не може употребити за жиг. Иако би се један знак, или боље обележје, по горњој дефиницији могао употребити за жиг ипак се искључује од заштите. Такво је обележје оно које:

- 1). представља лик Краљев или ког члана Краљевског Дома;
- 2). кад представља државни или јавни грб;
- 3). кад означава *искључиво* место, време и начин производње робе, затим врсту робе и њено одређење, као и цену, количину и тежину исте;
- 4). који су у опште уобичајени за означавање извесних врста робе у промету; и
- 5). који имају неморалан или иначе јавном поретку противан карактер; или који не одговарају фактичном стању ствари, већ су направљени у циљу обмане.

Знаци под 1) и 2) ипак се могу употребљавати ако је дата дозвола од надлежних власти.

Пријава жига. Пријава треба да садржи:

Име и презиме, место становања пријавиоца; означање предузећа и врсте робе за које се заштита жига тражи; означање времена за које се заштита тражи; пристанак да ће се платити трошкови штампарски.

Уз пријаву треба поднети: пуномоћје, ако га има, затим жиг у оном облику, у коме се употребљава, у четири једнообразна примерка; клише жига и два отиска истог; ако се жиг утискује у робу, онда још и два примерка и утиснутим жигом. (О пуномоћнику и пуномоћију говорили смо код патената).

Право жига. Искључива употреба права жига односи се само на робу за коју је намењен. Стога у исто време један жиг могу да заштите два или више трговца или индустријалце али за различиту врсту робе.

Право жига траје све док се уплате годишње таксе.

Пренос. Жиг је везан за предузеће. Стога се може уступити само са предузећем.

Поништавање и опозивање. За поништавање видети § 64 зак. Кад је неко у доба пријаве једног жига од стране другог већ употребљавао тај жиг може да га опозове (поништи), путем спора код Управе. (в. § 65 зак.).

Ави Преалабл. Кад је један пријављени жиг сличан са већ регистрованим жигом за исту робу, обавештавају се стране о томе, јер Управа по службеној дужности не може у овом случају да одбије пријавиоца.

Таксе и трошкови. Штампарски се трошкови плаћају за објаву жига одобреног у Гласнику. Пријавна такса је 60 дин.; 20 дин. за решење. Годишња такса је 50 дин. Првогодишња се такса плаћа одмах на пријави.

Незадовољство или жалба.

На сва решења пријавних Одбора (па дакле и на приговор) жали се одбору за жалбе (такса је 100 дин.); а на решења Одбора за оспоравање, Касационом Одбору Управе за Заштиту Индустриске Својине. (Такса је 200 дин.).

Редовни грађански судови. За сва питања, која се односе на права индустриске својине, или на спорове коме припадају та права, надлежна је,

видели смо Управа за Заштиту Индустриске Својине⁶. За спорове пак, који се тичу повреде ових права, за обуставу истих повреда, и накнаду штете, надлежни су редовни судови, који су надлежни за трговачке спорове (трг. суд или у недостатку, првост. грађ. суд).

Положај странаца код нас и наших поданика у иностранству.

Странци, кад нема међународног уговора, код нас уживају заштиту инд. својине само онда и у колико земља, чији су поданици, даје реципрочна права нашим поданицима. Али овај је случај редак, јер данас више мање све главније земље потписале су заједнички Уговор, Париску Конвенцију за заштиту инд. својине од 1883. год., која је два пута од тог доба ревидирана. Ову конвенцију су потписале данас око 32 земље, (све скоро Европске Државе, понека из Америке и осталих делова Света). Овом Конвенцијом се обавезују земље потписнице да признају поданицима других земаља потписница иста права као и својим поданицима. Поред тога Конвенцијом се још изрично предвиђају извесни принципи и о заштити права, које земља потписница има да призна поданицима других земаља потписница, и ако не би њено домаће законодавство познавало те принципе.

Србија пре рата пришла је овој Конвенцији још при њеној првој редакцији (1883). После рата, као новостворена, повећана Држава, потписала ју је накнадно или боље рећи потврдила само свој ранији приступ.

Међународно право првенства. Кад један наш грађанин поднесе пријаву код нас за заштиту права инд. својине, ужива право првенства од дана подношења те пријаве па за дванаест месеци, ако је у питању патент, или за четири месеца, ако је у питању узорак, модел или жиг, у свима земљама потписницима Конвенције. Ово право, разуме се, имају и поданици тих земаља код нас. (Видети односно тражења међународног права првенства код нас: наредбу Министра од 7 фебруара 1921 г. и наредбу од 3 марта 1924 г.).

Међународно регистровање жигова. Поред Париске Конвенције, која се тако односи на жигове, као што смо видели, један изванредан број Држава (око 30), међу којима спада и наша Држава, потписале су један специјалан уговор, односећи се на међународно регистровање жигова, и то Аранжман у Мадриду, од 1891. г. Кад је један жиг заштићен у својој земљи порекла, може на основу овог Аранжмана, да се међународно заштити, код међународног Бироа у Берну. Овом заштитом сматра се да је заштићен у свима земљама, потписницима тог Аранжмана, (ово се зове ужа Унија на супрот широј Унији, установљена Париском Конвенцијом). Поједине Државе, које су тако примиле заштиту овог жига код себе, задржавају ипак право, али у границама Париске Конвенције и пом. Мадридског Аранжмана, да у духу свог домаћег законодавства испитују претходно жиг и евентуално одбију од заштите.

Наши грађани, који имају право жига код нас, могу да га заштите међународно кад се за то обрате Управи за Заштиту Индустриске Својине у Београду. Такса је за ову заштиту од 100 шв. франака.

Статистика рада Управе за заштиту инд. својине.

Патенти.

Пријављених пријава у години: 1921. г. 2111 (од ових 509 пренос из Аустрије и Угарске); 1922. г. 1289. (од ових 304 пренесени); 1923. г. 869.; у 1924. г. 1056.

Одобрених пријава у години: 1921. г. 193 (Остало 1897 јер су неке повучене или одбивене); 1922. г. 808 (остало на раду 2246); 1923. г. 1143 (остало на раду 1632); 1924. г. 971.

Жигови.

Пријављених пријава у години: 1921. г. 1874 (овде су урачунати и пренесени жигови из Аустрије и Угарске и међународно заштићени); 1922. г. 1693; 1923. г. 463; 1924. г. 540.

Одобрених пријава у години: 1921. г. 1246; 1922. г. 1279; 1923. г. 1110; 1924. г. 514.

Узорци и модели

Пријављених пријава у години: 1921. г. 46; 1922. г. 55; 1923. г. 66; 1924. г. 42.

Одобрених пријава у години: 1921 г. 28; 1922 г. 40; 1923. г. 48; 1924. г. 26

RADNIŠTVO I RADNIČKO ZAKONODAVSTVO U KRALJEVINI S. H. S.

Socijalna struktura Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca veoma je diferencirana prema pojedinim pokrajinama. I ako u svima pokrajinama Kraljevine u pretežnoj meri preovlađuje poljoprivredno stanovništvo, ipak je srazmera između poljoprivrednog i nepoljoprivrednog stanovništva dosta različita između pojedinih pokrajina. Tako je na pr. srazmera poljoprivrednog stanovništva prema nepoljoprivrednom u predratnoj Srbiji, a naročito Južnoj Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori mnogo jača nego u Vojvodini, Hrvatskoj i Slovenačkoj. Ovo se objašnjava time, što je u poslednjim trima pokrajinama aglomeracija stanovništva po varošima usled razvijenijih ekonomskih prilika, a naročito usled razvijanja trgovine i industrije, znatno jača nego u prvim trima oblastima. Tačna srazmera tih vrsta stanovništva po pojedinim pokrajinama nije još poznata. Međutim za sada se zna, da od celokupnog stanovništva Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 84% otpada na poljoprivredno stanovništvo a samo 16% na varoško.

Što se tiče daljeg diferenciranja dve kategorije stanovništva, u tome pogledu takođe postoje vrlo velike razlike po pojedinim pokrajinama. Tako dok u pogledu poljoprivrednog stanovništva na teritoriji predratne Srbije, Crne Gore i Slovenačke znatno prevlađuje mali i srednji posednik, dotle je na teritoriji Vojvodine, Hrvatske i Slavonije, Bosne i Hercegovine kao i Dalmacije, do skora, u dosta jakoj meri bio zastupljen veliki posed. To stanje dosta je znatno izmenjeno sprovođenjem agrarne reforme, koja je doprinela, da se socijalni odnosi na selu znatno nivelišu u korist malih posednika. Međutim to sve nije još doprinelo, da u tim pokrajinama potpuno izčezne raniji postojeći proletarijat na selu, čiji je procenat naročito veći u Vojvodini, izvesnim krajevima Hrvatske, Bosne, Hercegovine, Dalmacije i Crne Gore. Što se tiče varoškog stanovništva može se u glavnom reći, da u svima pokrajinama u ogromnoj većini preovlađuje t. z. srednji stalež t. j. mali trgovac, zanatlija i slobodne profesijaliste intelektualnog karaktera. Pored njih postoji i izvestan broj predstavnika krupnog kapitala sa jedne, kao i proletarijata u vidu fizičkih i intelektualnih radnika sa druge strane.

Može se kao približno uzeti, da ukupan broj radnika zaposlenih u trgovini, zanatstvu, krupnoj industriji zaključno sa rudarstvom i saobraćajem iznosi oko 600.000 lica, što dakle predstavlja oko 5% celokupnog stanovništva, ili dve petine celokupnog varoškog stanovništva.

Radničko Zakonodavstvo.

Postojeće radničko zakonodavstvo u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca dvojakog je porekla: jedno je predratno, koje važi samo za pokrajine na koje se je prostiralo, do svetskog rata, usled čega je ono isključivo pokrajinskog karaktera, i drugo posleratno, koje se prostire na celu zemlju, usled čega je ono opšteg karaktera. Usled toga broj zakona koji tretiraju razna pitanja radničke klase dosta je veliki (devet), čiji je broj svakako biti znatno smanjen čim bude sprovedena unifikacija celokupnog postojećeg predratnog zakonodavstva ove vrste.

Za sada postoje pet obrtnih zakona i po jedan zakon o zaštiti radnika, o inspekciji rada, osiguranju radnika u opšte i penzionom osiguranju nameštenika na pose.

Predratno zakonodavstvo je skoro sve koncentrisano u raznim obrtnim zakonima, i poglavito se odnosi na regulisanje pravnih odnosa između poslodavaca i njihovih radnika putem radnih ugovora. Cilj ovih odredaba nije u stvari da štiti samo interese radnika, već obeju ugovornih strana. Pored čisto pravne zaštite ovo zakonodavstvo jednovremeno ima i zadaću, da se stara i za tehnički i opšti odgoj radnog podmlatka, u kome cilju ono predviđa opsežne mere za obezbeđenje praktične obuke učenika. Najzad ovo zakonodavstvo teži da putem raznih preventivnih mera zaštiti i nadnicu radnika od raznih zloupotreba od strane poslodavaca, koje se mere poglavito sastoje u suzbijanju t. z. truk sistema.

Sve odredbe posleratnog zakonodavstva prednje vrste skoncentrisane su poglavito u dva zakona: 1) u Zakonu o Zaštiti Radnika i 2) u Zakonu o Osiguranju Radnika. Prvi teži pre svega da reguliše opšte socijalne uslove rada, dok drugi reguliše samo sprovođenje obaveznog osiguranja radnika od raznih vrsta rizika.

Prvi zakon teži da svoj cilj postigne: prvo regulisanjem radnog vremena u zanatskim, trgovačkim i industrijskim preduzećima, u cilju sprečavanja preteranog fizičkog iscrpljivanja radničke klase, drugo stvaranjem potrebnih higijenskih i tehničkih uslova rada u dotičnoj vrsti preduzeća, u cilju zaštite zdravlja radnika od izlišnog obolevanja ili povreda pri radu, treće zabranom izvesne vrste procesa rada, bilo usled vremena u kome se izvode (noćni rad), ili usled prirode sirovina koje se pri tome upotrebljavaju, u cilju otklanjanja izlišnog ugrožavanja zdravlja radnika zaposlenih u dotičnoj vrsti preduzeća, usled samog načina sprovođenja tih procesa rada od strane vlasnika tih preduzeća, i najzad preduzimanjem naročitih zaštitnih mera u cilju zaštite specijalnih kategorija radnika kao što su: deca, žene, porodilje i t. d.

U pogledu radnog vremena ovaj zakon u glavnom propisuje osmočasovno radno vreme u industrijskim, a osmo do deseto časovno radno vreme, u zanatskim i trgovačkim preduzećima, prema prirodi i težini pojedinih vrsta poslova, od čega on dozvoljava i razne izuzetke, koji su u zakonu taksativno predviđeni. Pored prednjeg on jednovremeno reguliše i pitanje pauza, kako u toku trajanja pojedinih perioda rada, tako i između njih. U vezi sa tim on reguliše i pitanje nedeljenog odmora, proklamujući nedeljni odmor sa trideset i šest neprekidnih časova kao obavezan za sve vrste napred pomenutih preduzeća, izuzimajući samo slučajeve koji su u samom zakonu izrično predviđeni.

Svi prednji izuzetci međutim ne važe za decu, i to u pogledu radnog vremena za decu ispod 16 godina, a za nedeljni odmor ispod 18 godina, koja

ni u kome slučaju ne smeju biti zaposlena iznad 8 časova dnevno, niti u opšte biti lišena propisanog nedeljnog odmora.

U pogledu obezbeđenja povoljnih higijenskih i tehničkih uslova rada u industrijskim, zanatskim i trgovačkim preduzećima, prednji zakon predviđa vrlo opsežne i radikalne mere, koje u punoj meri zadovoljavaju interese radničke klase. U tome cilju on predviđa da pomoćno osoblje može biti zaposleno samo u preduzećima: 1) čije prostorije nisu opasne po zdravlje i život radnika, 2) a u preduzećima, koja svojim radnicima daju i stan, ako su dotični stanovi potpuno zdravi. Pored toga isti zakon propisuje da su dotična preduzeća dužna starati se: 1) da mašine i alati, pri kojima zu radnici zaposleni, budu podešeni tako, da pri njihovom rukovanju život i zdravlje radnika bude potpuno zaštićeni; 2) da sirovine i polupreradevine ne budu zaražene i time život i zdravlje radnika budu ugroženi; 3) da se radničke prostorije dobro osvetljavaju, provetravaju i čisto održavaju, kao i da budu snabdevene sredstvima protiv požara; 4) da prostorije za rad ne budu radnicima prepunjene i 5) da se u preduzećima, u kojima radnici i ručavaju, stvore naročite prostorije za umivanje i to zasebno za muške a zasebno za ženske, s tim da i te prostorije odgovaraju higijenskim zahtevima; 6) da se u radničkim prostorijama održava red i moral, a naročito tamo gde muški i ženski rade zajedno.

Vlasnici industrijskih preduzeća u kojima radi najmanje 100 radnika, a koja se nalaze najmanje 3 km. izvan periferije varoši, dužni su pored prednjeg. 1) podići i održavati o svome trošku i naročitu ambulantu za hitnu pomoć obolelim ili povređenim radnicima. 2) podići potreban broj stanova za svoje radništvo i 3) ustanoviti naročitu kuhinju za snabdevanje radnika jevtinom hranom.

Cene stanovima i hrani u dotičnim preduzećima utvrđuje nadležna inspekcija rada, po saslušanju mesnih opštinskih vlasti.

Najzad ovaj zakon daje široko ovlašćenje Ministru Socijalne Politike, da može zabranjivati upotrebu svake radne snage u preduzećima, u kojima se radi sa sirovinama, za koje bi se utvrdilo da su opasne po zdravlje radnika, kao i zaposlene radne snage noću u preduzećima, u kojima rad noću nije neophodno potreban.

Najzad ovaj zakon predviđa naročite mere i u cilju specijalne zaštite dece i žena u prednjim vrstama preduzeća. U tome pogledu pre svega propisuje, da se deca ispod 14 godina u opšte ne smeju upotrebljavati ni u jednom od prednjih vrsta preduzeća. Pored toga on predviđa, da rad dece ispod 16 godina ne može ni u kome slučaju trajati duže od 8 časova dnevno, a u izvesnim kategorijama poslova može biti ograničen na manje od toga maksimuma, pa eventualno i potpuno zabranjen. Najzad on zabranjuje svaki noćni rad dece ispod 18 godina, s tim da noć mora obuhvatiti vreme od 11 neprekidnih časova.

U pogledu žena, ovaj zakon pre svega predviđa izvesne identične zaštitne mere kao i za decu. Tako on pre svega zabranjuje svaki rad žene noću, a pored toga predviđa mogućnost, da se rad ženama u pojedinim kategorijama poslova bilo ograniči ili potpuno zabrani. Pored toga ovaj zakon predviđa specijalne mere u cilju zaštite materinstva, kao i radničkog podmlatka. U tome cilju on pre svega zabranjuje svaki rad porođiljama na dva meseca pre i posle porođaja, uz zabranu otkaza službe, kao i uz pravo na uživanje svih odgovarajućih potpora na račun osiguranja od bolesti, pored toga on predviđa specijalne mere za obezbeđenje dojenja odojčadi, kao i njihovog negovanja u

specijalnim dečijim skloništima, održavanih od strane većih industrijskih preduzeća.

Drugi od napred navedenih zakona t. j. Zakon o Osiguranju Radnika ima za zadatak, da sprovede obavezno obezbeđenje radnika od raznih vrsta rizika, kojim je radnička klasa izložena. Ono što čini glavni značaj i karakteristiku ovoga Zakona jeste to, što on sprovodi jednoobraznu organizaciju i obim dotičnog osiguranja u celoj zemlji, i jednovremeno teži da uvede i izvesne nove oblike radničkog osiguranja, koji do tada nisu postojali na teritoriji Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

U pogledu obima osiguranja ovaj zakon teži da sukcesivno uvede u život sve vrste obaveznog osiguranja, koja su u modernoj socijalnoj politici usvojena kao neophodno potrebna za obezbeđanje radničke klase od raznih vrsta rizika. U tome cilju on pre svega predviđa sprovođenje obezbeđenja za slučajeve obolenja i povreda, a za tim i obezbeđenja za slučajeve invalidnosti, starosti, smrti pa najzad i nezaposlenosti.

Što se tiče delokruga lica koja on obuhvata, on predviđa, da pod njega imaju potpasti sva lica, bez obzira na pol, starost i državljanstvo, koja na području Kraljevine S. H. S. stalno ili privremeno, a na osnovu ma kakvog radnog odnosa, daju svoju telesnu ili umnu snagu pod najam, bez obzira na karakter preduzeća kod kojih su zaposleni, kao i da li ova podpadaju privatnim licima, državi ili raznim javnim telima. Prema tome pod udar ovoga zakona podpadaju i poljoprivredni radnici, kao i lica koja obavljaju razne poslove kod svojih kuća, ali za račun trećih lica. Od toga se izuzimaju samo lica zaposlena u raznim javnim ustanovama i institucijama, u kojima su pomoći predviđene ovim zakonom osigurane specijalnim službenim propisima od strane dotičnih ustanova i institucija.

Sa obzirom da bi jednovremeno sprovođenje svih napred navedenih vrsta osiguranja bilo tehnički nemoguće, zakon predviđa da se prednje vrste osiguranja imaju sprovesti tek postepeno: prvo osiguranje od bolesti i povreda, a ostala tek docnije t. j. počev od 1. juna 1925. g.

Sprovođenje svih napred navedenih vrsta osiguranja povereno je jednom centralnom izvršnom organu pod nazivom „Središnji Ured za Osiguranje Radnika“ sa sedištem u Zagrebu, zasnovanom na principu samouprave, u čijoj upravi su paritetno zastupljeni kako radnici tako i poslodavci.

Ovaj organ sprovodi svoju akciju preko svojih oblasnih samoupravnih organa t. z. okružnih ureda za osiguranje radnika, kojih za sada ima ukupno dvadeset i dva, i koji su upravljani na isti način kao i njihov centralni organ t. j. na samoupravnoj i paritetnoj podlozi. Ovi organi obavljaju svoje poslove preko svojih specijalnih administrativnih organa, koji su rastureni po svima važnijim mestima, na teritoriji njihove nadležnosti.

Pored prednjeg zakona o opštem osiguranju postoji, i jedan specijalni zakon o Penzionisanom Osiguranju nameštenika, koji nije ništa drugo, do stari austrijski zakon iste vrste, zadržan u snazi i u novostvorenoj Kraljevini samo na teritoriji Slovenačke i cele Dalmacije. Ovim se zakonom obezbeđuju penzije pretežno intelektualnim radnicima u privatnim preduzećima za slučajeve invalidnosti, starosti i smrti.

Sprovođenje ovoga osiguranja povereno je jednoj specijalnoj autonomnoj ustanovi sa sedištem u Ljubljani.

Zakon o Zaštiti Radnika, radnicima priznaje pravo udruživanja u cilju

zaštite svojih ekonomskih, kulturnih i moralnih interesa. Ovi propisi zasnovani su na sličnim propisima samoga državnog ustava, koji principiuelno priznaje radnicima pravo na udruživanje u cilju postignuća što povoljnijih uslova rada. Istina ovo je pravo u nekoliko ograničeno radnim naknadnim zakonom o zaštiti države, u koliko bi se radnička udruženja stavila u službu komunističkog pokreta.

Pored prednjih mera Zakon o Zaštiti Radnika omogućuje radničkoj klasi, da i preko specialnih svojih poluzvaničnih predstavništva, Radničkih Komora, i radničkih poverenika u preduzećima, sarađuje na zaštiti svojih prava i interesa, kako preko nadležnih organa, tako i preko samih poslodavaca. Preko prvih joj je omogućeno pravo na najširu saradnju pri izgradnji celokupnog zakonodavstva i svih mera koje tangiraju interese radničke klase. U vezi sa tim zakonskim propisima već je osnovano šest takvih komora, a u skoroj budućnosti imaju se osnivati još dve. Ove ustanove su zasnovane na načelu samouprave, i predstavljaju poluzvanične organe svih kategorija radnika na svojim teritorijama.

Preko drugih je radnicima omogućeno da imaju svoje zvanične predstavnike u samim preduzećima u kojima su zaposleni, u cilju što pravilnijeg regulisanja odnosa između njih i njihovih poslodavaca.

Najzad posleratni zakonodavac obratio je pažnju i na čisto materijalnu zaštitu radničke klase. Ovo poslednje on pokušava da postigne pored zaštite same nadnice od raznih zloupotreba od strane njihovih poslodavaca (truk sistema), i obezbeđenjem što stalnije zaposlenosti radnika u opšte. U tome cilju on je državi, preko Zakona o Zaštiti Radnika, stavio u dužnost, da radi na stvaranju jedne čitave mreže berze rada, kao državne institucije, sa zadatkom, da rade na što racionalnijoj organizaciji domaće radne pijace. Na čelu svih tih berza predviđena je kao vrhovni kontrolni i posrednički organ, i jedna centralna institucija te vrste. U vezi sa tim zakonskim propisima Ministarstvo Socijalne Politike pristupilo je počev od 1. juna 1922. postepenom osnivanju prednjih berza, kojih za sada ukupno ima dvanaest, sa jednom središnom berzom na čelu. Ove institucije su rukovodene od strane državnih činovnika, a uz saradnju specialnih savetodavnih odbora, sastavljenih od istog broja predstavnika radničkih i poslodavačkih komora. Da bi se ovim berzama omogućilo, da što uspešnije otpravljaju svoju dužnost, zakonodavac im pruža razne beneficije. Tu dolaze pre svega povlastice na vožnji, koje one mogu da izdaju radnicima, kada ovi putuju radi traženja rada, a zatim i razne vrste javne pomoći, koje država u novcu, hrani i stanu ukazuje preko ovih berza nezaposlenim radnicima. Dok je prva vrsta pomoći poslednje dve godine vrlo obilno ukazivana nezaposlenim radnicima, dotle su ostale ukazivane u znatno skromnijoj meri.

Štrajkovi.

Normalni rad industrije i ostale ekonomske delatnosti u Kraljevini S. H. S. nije ni iz bliza tako često uznemiravan radničkim štrajkovima kao što je to slučaj sa ostalim zemljama. Ovo se da objasniti dvostrukim faktom. Prvo, radništvo nije tako dobro organizovano niti pak raspolaže dovoljnim fondovima, koji bi ih omogućavali na češću borbu za zaštitu njihovih interesa. Drugo, samo zakonodavstvo upereno je protiv štrajkova. U toku 1920. godine željezničari i rudari štrajkovali su u više mahova radi poboljšanja njihovog materijalnog stanja. Ali pri kraju te godine Vlada je izdala dve

Uredbe, jednu od 15. a drugu od 24. decembra prema kojima se radnici koji štrajkuju mogu mobilisati i tako kao vojnici nagnati da vrše svoju dužnost skoro bez ikakve nagrade. Ove dve uredbe postigle su rezultat kojem je Država težila. Posle njihovog stupanja na snagu željeznički štrajkovi su potpuno prestali a štrajkovi rudara znatno smanjeni.

Prema postojećim statističkim podacima u celoj 1923. godini bilo je svega štrajkova 325 u kojima je učestvovalo 13.232 radnika. Ovi su štrajkovi prouzrokovali gubitak od 150.000 radnih dana čiji gubitak u novcu iznosi u dinarima 8,202.692.—.

Svi su se gotovo ovi štrajkovi pojavljivali kao posledica radničkih zahteva za povišenje nadnica i u većini slučajeva njihovi su zahtevi zadovoljeni.

Sadašnji položaj radnika u Kraljevini S. H. S.

Ako bi se današnji položaj jugoslovenskog radništva cenio isključivo po stanju domaćeg zakonodavstva, nesumnjivo je, da bi se on mogao okarakterisati pre kao povoljan nego kao nepovoljan. Međutim to je samo jedan uslov od kojih zavisi stvarni položaj radništva u jednoj zemlji. Jedan isti tako važan uslov za njihov stvarni položaj sačinjavaju nesumnjivo pre svega visina njihovih nadnica kao i njihova stvarna kupovna vrednost sa jedne, kao i stalnost njihove zarade sa druge strane. Prema izveštajima, koje nam u prvome pogledu pružaju godišnji izveštaji Inspekcija Rada, nesumnjivo je, da se posleratne nadnice ni približno nisu kretale srazmerno skakanju cena životnih potreba, a naročito životnih namirnica usled čega izgleda da je u toku poslednjih nekoliko godina, uz vrlo neznatne izuzetke, nastupilo znatno smanjenje „standard of life-a“ radničke klase u Kraljevini S. H. S. To stanje poglavito je trajalo do sredine 1923. god. t. j. do perioda dokle je dinar bio u stalnom padu a cene u stalnom skoku, kada je nastupila jedna dosta znatna stabilizacija, pa i delimično padanje cena raznim proizvodima, usled popravke dinara. Ali ta promena nije poboljšala mnogo opšti položaj radnika, i ako je u nekoliko zadržala dalje opšte pogoršavanje „standard of life-a“ radničke klase, kao što je dotle na celoj liniji bio slučaj. Osobito je usled toga bio težak položaj nekvalifikovanih radnika, koji su usled toga bili upućeni na lišavanje najpotrebnijih potreba.

Pre rata radničke nadnice kretale su se od 2 do 8 dinara dnevno, međutim one se danas kreću od 50 do 150 dinara. Današnje cene životnim namirnicama inače 18 puta više nego cene 1913. god. dok je kupovna moć dinara 11 puta manja nego li njihova pre rata.

To stanje radne klase bilo je u toliko teže, jer je jedan znatan njegov broj sačinjavao sezonske radnike, koji su usled toga, za vreme mrtve sezone, bili upućeni na krajnu oskudicu i ispaštanje.

Ali celokupno to stanje bilo bi ipak koliko toliko podnošljivo, kada bi barem svima radnicima, za vreme trajanja sezone njihovog rada, bilo osigurano potpuno zaposlenje. To međutim od okončanja rata pa sve do danas nije nikako bio slučaj. U prvo vreme usled opšte poremećenosti privrednih odnosa u zemlji, a za tim usled nedostatka potrebnog novca za razvijanje svih započetih poslova u zemlji, jedan dosta znatan broj radnika nije mogao naći zaposlenje u zemlji, usled čega su bili izloženi najvećim ispaštanjima, koja su, što je najgore, trajala vrlo dugo. Počev od druge polovine 1923. god. a naročito od početka 1924. god. počela se je u Kraljevini S. H. S. osećati sve jača novčana kriza, koja je sve više gušila privredni život, i time indirektno stva

rala sve veću armiju nazaposlenih. Usled prednjega danas se već jedan vrlo znatan broj radnika već duže vreme nalazi bez posla, što je njegovu materijalnu egzistenciju dovelo u vrlo kritičan položaj. Koliko je njihov broj nemoguće je navesti, pošto u tome pogledu ne postoji nikakva pouzdana statistika, ali se sa ozbiljne strane ceni, da njihov broj sačinjava najmanje 50.000 varoških radnika.

Na osnovu svega može se dakle konstatovati, da materijalni položaj radničke klase u Kraljevini S. H. S. u sadanjem pmomentu nije najpovoljniji, i ako su njegovi pravno-socialni uslovi rada, svuda gde se postojećim zakonima u punoj meri primenjuju, dosta povoljni. Medjutim to stanje može se bez okolišenja okarakterisati kao privremeno, jer čim se dinar bude još više učvrstio, i to bude našlo refleksa i u samim cenama raznih proizvoda i namirnica, nesumljivo je da će biti opet dovoljno posla i da će se kupovna snaga radničke nadnice znatno pojačati, i time i sam njen „standard of flie.“

U koliko će poslodavci pak uspeti da visinu samih nadnica spuštaju i iznad srazmere skoka kupovne vrednosti samog dinara zavisi od mnogih okolnosti, a na prvom mestu od otporne snage samih radnika. Ova je za sada na žalost vrlo slaba, jer su sindikalne organizacije radnika pocepane u više frakcija, smrtno zavađenih izmedju sebe, usled čega je njihova brojna kao i materijalna snaga vrlo neznatna, te su stoga svi izgledi, da će poslodavci bar za još jedan prilično dug period vremena imati više manje slobodne ruke u utvrđivanju budućih nadnica. Pa i pored svega toga postoji opravdana nada, da će se opšti položaj radnika u Kraljevini S. H. S. u budućnosti ipak u nekoliko popraviti, jer će skakanje dinara i padanje cena uvek predhoditi padanju nadnica. Kako će se taj odnos u buduće razvijati zavisi od rezultante sila koje na kretanje radničkih nadnica budu imale upliva: pre svega od kretanja radne pijace u opšte, a za tim i od razvoja i stvarne snage radničkih i poslodavačkih organizacija. Sa gledišta interesa radničke klase, kao i sa više socialnih tačaka gledišta, trebalo bi poželeti, da se ti odnosi u buduće razvijaju na način što povoljniji po radničku klasu.

ГЛАВА VIII.

САОБРАЋАЈ

ЊЕГОВО СТАЊЕ ПО СВРШЕТКУ РАТА 1918. ГОД., ОБНОВА ИНВЕСТИЦИЈЕ, ПРИХОДИ И РАСХОДИ.

ЖЕЛЕЗНИЦЕ.

Географски положај Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и међународни значај њеног саобраћаја у опште.

По свом географском положају, Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца, а њена престоница, Београд, понаособ, су раскрсница великих међународних саобраћајница, у правом смислу те речи.

Благодарећи овом своме положају између Истока и Запада, ослањајући се на три мора: Јадранско, Егејско и Црно и благодарећи простирању њених плодних долина, које орошавају велике пловне реке, *све велике артерије међународног саобраћаја (било са запада на исток, било са југа на север и обратно) прелазе преко њене територије:*

Северна Америка — Лондон — Париз — Милано — Трст — Београд — Цариград — Индија; и огранак: Београд — Букурешт — Одеса — Црно Море — Русија;

Јужна Америка — Атлански Океан (Бордо) — Лијон — Милано — Трст — Букурешт — Црно Море (Одеса) и огранци: Београд — Ниш — Цариград и Ниш — Солун — Атина;

Скандинавско полуострво — Берлин — Праг — Будим-Пешта — Београд — Солун (Егејско Море) — Кајиро, са огранком Ниш — Цариград;

Петроград — Варшава — Будим-Пешта — Београд — Солун (Егејско Море) — Кајиро, са огранком Ниш — Софија — Цариград.

И највећи европски пловни путеви, такође налазе се на територији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца протичући, једни са запада на исток, а други са југа на север и обратно: Дунав, најважнија европска пловна река од међународног значаја и његове притоке, такође важне у погледу пловности, као: Драва, Тиса, Сава па чак донекле и Морава и Дрина, и пловни канали: „Краља Петра“ и „Престолонаследника Александра“.

Из ових разлога Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца заузима један изузетно важан положај у великом међународном саобраћају: служи као раскрсница између Запада и Истока, и, Севера и Југа, и даје јој карактер транзитне земље (*par excellence*) и то првога реда.

Железничка мрежа.

Једна јединствена железничка мрежа, у правом смислу те речи, у сврху рационалних земаљских потреба као и с гледишта ефикасне и рационалне експлоатације самих железница, у ствари и непостоји у Краље-

вини Срба, Хрвата и Словенаца, већ само поједине железничке пруге без органске целине. Узрок је томе била политика бив. Аустро-Угарске Монархије. Она је на име од увек држала Србију потпуно изоловану од њене браће Срба, Хрвата и Словенаца, под својим режимом. С тога нигде није давала Србији железничке везе са њеним пругама, изузев једну једину код Београда, на међународној железничкој прузи из западне Европе за Цариград. Поред тога, бив. Аустро-Угарска Монархија, у сврху што лакшег политичког и економског продирања и подјармљивања, све своје железнице управљала је својим престоницама, Бечу и Пешти. Отуда и железнице оних наших крајева, који су раније били под влашћу бив. Аустро-Угарске Монархије, скоро све иду са југа на север т. ј. Бечу и Пешти, без скоро икаквих трансверзалних веза. Па и оно веза што је било, оне су споредног значаја.

После великог рата, — политички и економски центри наше Краљевине изместили су се. Такође потпуно су се изменили и правци трговачком промету и саобраћају, са тенденцијом: исток-запад и гравитирајући ка Београду, чему се је раније одсудно опирала политика бив. Аустро-Угарске Монархије.

1. Железничка мрежа Србије, пре рата 1914. године.

А. Државне железнице

а) Нормалног колосека: б) Узаног колосека:

Км. 928 у експлоатацији 454 км.

„ 537 у грађењу 128 „

„ 1385 у пројекту 1299 „

с) Висећих железница:

Км. 17, у експлоатацији.

В. Округне и приватне железнице

а) Узаног колосека:

б) Висеће железнице:

Км. 216, 0 у експлоатацији 49, 0 км.

С. Вредност свих железница, по предатним ценама.

а) свих железница у експлоатацији ... 303.686.000 зл. фран.

б) „ „ „ грађењу ... 49.014.000 „ „

Свега ... 352.700.000 зл. фран.

2. Железничка мрежа Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца крајем 1925. гоо.

а) Нормалног колосека: ... Државних 3.940,3 км.

Приватних 2.800,2 „ (вициналне)

б) Узаног колосека 1,00 ... Приватних 183,5 км.

„ 0,76 ... Државних 2.225,0 „

„ 0,— ... Приватних 300,2 „

„ 0,60 ... Државних 545,9 „

Свега ... 10.011,3 км.

Све железнице државне и приватне, са врло малим изузетком, експлоатише држава у својој режији. Нове железнице граде се по утврђеном тију (standards).

Рушење железница у Србији за време рата, у новембру 1918. год. после примирја.

а) Повод рушења. — Напред изнети разлози односно географског положаја, богатства и лепоте земље, од увек су били повод инванзијама ради

покоренја овог завидног краја. Ово је било у толико лакше, што богате долине реке Мораве и Вардара, простирући се са севера на југ, и везујући моћну долину Дунава са Егејским морем (Солун), омогућавају најлакше кретање моћних војних снага. Све војне операције за освојење Балкана, па ма одакле оне долазиле, вођене су овим правцем. Па и последња инвазија Аустро-Мађарска, Немачка (под Макензеном) и бугарска, продрла је овим правцем пустошећи нашу земљу. Из разумљивих економских и грађевинских разлога и наша главна железница Београд—Ниш—Цариград и Ниш—Солун, такође иде овим истим правцем. Она још више појачава овај правац с гледишта војних операција. Ово у толико више, што Србија није имала ни споредних ни трансверзалних железничких пруга (немогући их добити од Аустро-Угарске) које би је везале са братским народима на њеној западној граници, и које би, у случају потребе, олакшале саобраћај на овој главној прузи.

Непријатељ је, с тога, пошто ју је заузео, употребио надчовечанске напоре да је одржи и одбрани, док год је имао потребе за време његове окупације, али ју је за то сасвим систематски уништио, чим му је било јасно, да је више не може задржати у својим рукама, ни употребљавати. (Приложена карта показује оно надчовечанско хрвање и крваве борбе баш највише дуж ове железнице између наших и непријатељских трупа, приликом ослобођења наше земље...).

б) *Начин рушења.* — Само рушење непријатељ је извршио смишљено, математички и у свима правцима, нажалост много страшније и више, него што су то захтевале војне операције трупа у повлачењу. Сви зидани и гвоздени мостови, па и они најмањих димензија минирани су и порушени у последњем тренутку повлачења; затим блиндирани возови, повлачећи се, рушили су железничке колосеке пројектилима великог калибра. Сви вештачки радови, доњи железни строј, рампе, потпорни зидови, улази тунела, били су такође минирани и порушени. Железничке шине у колосецима минирале су железничке трупе на сваком другом саставку, и порушиле, тако, да на знатним дужинама није остало ни једне читаве шине. Скретнице и окретнице однешене су или порушене динамитом. Станице, магацини, слагалишта, товарне рампе, водостанице, резервоари мазива и т. д. опљачкани су, па порушени или упаљени... Ложионице за локомотиве и радионице возног парка, а понаособ радионицу у Нишу, опљачкали су Бугари, па порушили и упалили.

Возни парк, међутим, непријатељ је при повлачењу повукао у четири маха: најпре при евакуацији породица аустро-угарских функционера, доведених на исхрану у наше крајеве; затим одвлачећи жито и сва добра са окупираних територије; па онда евакуишући ратни материјал и, на послетку, при бегству разбијене војске, тако, да се је у Србији и у евакуисаним крајевима које је посела српска војска, затекао најгори возни парк или само његове рушевине и паљевине. Америчка мисија мајора г. Кенета послата у Србију, у почетку 1919. год. могла је само да се увери о жалосном стању ствари, и констатује, да се у Србији нашло само 6 локомотива између Параћина и Ђуприје и око две стотине кола и вагона једва у употребљивом стању.

С) *Стање после повлачења непријатеља.*

У Србији. — Непријатељ је, на жалост, доиста успео, да после свог повлачења остави железничку мрежу у Србији у стању потпуног опусто-

шења, у сред најочајније ситуације, у опште. Апсолутна одсутност саобраћајних средстава, и, још више, општа несташица и најнасушнијих потреба, могле су проузроковати у земљи тешке смутње и сурвати је у анархију. Обнова железничке мреже била је, дакле, један од најхитнијих и најтежих задатака.

У осталим крајевима: (Босни, Херцеговини, Далмацији, Словенији, Хрватској, Срему, Бачкој, Банату): Ма да железнице нису страдале од рушења, изузев у источном делу Босне, (за време српске офанзиве, и контра офанзиве аустро-угарске 1915.), ипак је се стање железница за време рата веома погоршано, пошто су радови око одржавања били минимални, а показао се недостатак у праговима, шљунку и радној снази.

Оправка железница после примирја 1918. год.

Сама оправка железница морала се је извршити у две етапе: Прва се је састојала у површним радовима, да би се тек омогућио пролаз возова, а истом у другој етапи могло се помишљати на сталну обнову и на коначно изграђивање вештачких радова.

1. Привремена прешна оправка.

Ова оправка вршена је према средствима, са којима смо располагали и у границама наше моћне организације, и, према приликама:

а) Општа оправка коју је извршила народна војска.

Ма да већ исцрпљена херојским подвизима, војска је поред свега, предузела, скоро без алата ни материјала, до душе помало, али потпуно, оправку порушених пруга. Употребљавало се је све, што се је нашло при руци, или покупљено са државних добара, и реквирирано од приватних свега, што је још преостало, после толиких пљачкања непријатеља.

За непуна четири месеца рада толико оспособљене су пруге од Београда (грчка граница) до Ниша (км. 373,3) и од Скопља до Митровице (км. 119,5) да се бар могу пропуштати возови. Ово је, без сваке сумње, један велики успех, ако се води рачуна о сразмено малом броју људи, употребљених на рад (трупе су била заузете гоњењем непријатеља и окупацијом пограничних крајева према Аустрији, Мађарској, Бугарској), и о њиховом физичком исцрпљењу, и оскудици у материјалу и алату.

Располагало се је са просечно 5.000 војника (у почетку 3.000 па онда 6.000).

Плаћено им је било око 1,140.000 радних дана у износу око 22,800.000 динара.

Употребљавана је такође и радна снага заробљеника у главном Бугара, који нам је стављен на расположење на основу Уговора о примирју са Бугарском. Ратних заробљеника било је око 7.000 просечно, и добили су награду за 1,260.000 радних дана. Њихов рад био је више него довољан услед рђаве воље за рад, и ово рђаво искуство стало је државу 12,600.000.— динара.

б) Употреба Мађарске радне снаге и возног парка.

На основи уговора о примирју са Мађарском од 26.-XI-1918 у Београду, Мађарска је била дужна да нам одмах стави на расположење за поправку железница 3.000 стручних радника снабдених алатом и потребним материјалом. Мађарска се је даље обавезала, да нам омогући васпостављање саобраћаја одмах и да нам одмах преда исправних 100 локомотива и 2000

путничких кола нормалног, и 50 локомотива и 600 путничких кола узаног колосека.

У ствари Мађарска се је повукла од извршења ових обавеза.

Пошто је доста дуго отезала, послала је, на послетку 2.700 радника најгоре врсте, у главном стараца и деце, неуких и без икаквих алата и материјала. Ништа се није могло ни очекивати од ове гомиле недисциплинованих и неуких. (Имало је напросто да се само рачуна са губитком времена и са жртвама око њиховог издржавања у тренутцима, када смо требали све наше изворе за исхрану нашег исцрпљеног становништва, пошто је земљу непријатељ већ одавно исцрпео и опљачкао и све собом однео при повлачењу). После три изгубљена месеца сва ова шарена гомила била је враћена преко наше границе за Мађарску, априла 1919. г.

Ово жалосно искуство са Мађарским стручним радницима стало је нашу државу, у готовом новцу, не урачунавајући трошкове њиховог издржавања и штета проузрокованих овим задоцнењем, суму од 4,860.000 динара.

Што се тиче Мађарског возног парка ни ту нисмо били боље среће.

Мађари, одуговлачећи у недоглед ово питање, пристали су, после тешких преговарања, да нам даду 50 локомотива и 994 вагона. Остатак материјала, који нам је требао бити предат, претрпео је једну чудновату судбину, и, ова ствар испала је понова у корист Мађарске и поред свих наших несумњивих права. На име, Комисије за расподелу масе возног парка бив. Аустро-Угарске Монархије признала нам је право приоритета, које проистиче из уговора о примирју, да предходно изузмемо из масе возног парка Монархије, онај остатак материјала, који нам још није био предат. Амбасадорска Конференција маја 1921. године, потврдила је ову одлуку. Али, у тренутку дефинитивних преговора у Лондону, приликом преговора о закључењу мађарског међународног зајма под окриљем Друштва Народа, тражено је, да се одрекнемо својих права на репарације Мађарске, за извесан број година. Ми смо дали пристанак на ово одустајање. Али, у место да добијемо нове компензације у накнаду за ово наше привремено одустајање од репарација, Мађарска је успела, да се донесе одлука, да са лифровањем овога остатка возног парка почне тек после 1926. године и то само до износа суме од 17,324.000.— златних круна.

в) *Оправка помоћу организованог рада, којим су руководиле државне секције железничке за грађење.*

Као што је поменуто, није се могло ни помишљати да се организује систематски рад на оправци усред рушевина, без материјала, алата, радне снаге, а нарочито без стручног особља и радника, и у сред покрета трупа и избеглица. Сама влада вративши се са Крфа, није имала ни новаца ни материјала. Стога се је и морало прибећи напред изнетом реду и начину при оправкама, према могућности у даном моменту.

Међутим, одмах по приспећу Владе у Београд и по васпостављању управних власти у земљи, у јануару 1919. године, увидело се је, да се оправка железница не може ефикасно извести на досадањи начин, и донета је одлука да се образују специјалне секције за оправку свих порушених железница у земљи, са широким програмом и знатно проширеним правима.

Једна нарочита секција била је установљена за оправку моста на реци Сави, између Београда Земуна (стара граница српско-аустро-угарска); двадесет других секција било је образовано у целој земљи. Један средишни

било бавио се је искључиво набавкама, које су вршене у земљи и на страни већим делом (Аустрији, Угарској, Чехословачкој). Специјална секција бавила се је експлоатацијом државних шума на планини Гоч, и набавком дрвене грађе.

За радове око оправака провизорних, у сва три периода, употребљено је и потрошено:

Материјала:

а) купљеног за готово, већином у иностранству	Динара 32.332,16.0
б) Реквирисаног, прикупљеног у државним добрима и шумама	Динара 27,600.000.000
в) Радне снаге, наведене напред под а) и б)	40,260.000.—
Укупно Динара	100,192.160.—

Напомињемо, да су овим обухваћене само прешне провизорне оправке у предатној Краљевини Србији.

Усиљеним радом успело се је, најзад, да се вастави најпре главна пруга и преда саобраћају у првом реду за службену потребу, затим за краћи путнички саобраћај, и, напослетку, благодарећи надчовечанским напорима и пожртвовању, први воз, пуштен из Београда 31. јула 1919. у 17 часова, срећно је приспео у Ниш, без удеса, сутра дан у 6 часова јутра — један диван успех, нарочито ако се води рачуна о великом броју мостова и вијадуката знатних распона дуж реке Мораве, који су привремено били замењени израдом у дрвету. Једновременно са оправком вршена је и организација саобраћајне службе. Особље за одржавање и за саобраћајну службу, а нарочито предатно особље, чинило је огромне напоре и показало се на висини својих дужности.

У исто време вршена је и прешна оправка свих осталих пруга у земљи, локалног значаја, нормалног и узаног колосека, тако, да су већ августа 1919. године биле вастављене све железничке пруге предатне Краљевине Србије, из 1914. године т. ј. 928 км. нормалног колосека, 454 км. узаног колосека, 216 км. узакног колосека приватних и 48 км. висећих железница.

II. Дефинитивна оправка — обнова.

А. Инвестиције за оправку пруга.

У току јула 1919. године, ликвидиран је рад са секцијама, железничке пруге биле су организоване по Дирекцијама, њих четири на броју: Београдска, Сарајевска, Загребачка и Суботичка, а пета, Љубљанска, тада је још била као приватна, у режији Друштва Јужних Железница. Ова дефинитивна обнова, после јула месеца пренета је на рад дотичних дирекција и текла је овако:

Од јула до краја децембра 1919. године:

1.) Инвестиција за подизање нових и обнову порушених зграда	Динара 5,900.000.—
2.) Инвестиција за подизање нових и обнову порушених мостова	Динара 10,327.019.—
3.) Инвестиције за подизање железничких пруга	Дин. 1,000.000.—
Свега Динара	17,927.019.—

У години 1920.:

1.) За нове и порушене зграде	Дин. 16,600.000.—
-------------------------------	-------------------

2.) За грађење и оправку мостова	Дин.	14,100.000.—
3.) За оправку железничких пруга	„	18,850.000.—
Свега Динара		49,550.000.—

У години 1921.:

1.) За обнову зграда	Дин.	13,300.000.—
2.) За мостове	„	61,645.802.—
3.) За пруге	„	22,760.000.—
Свега Динара		97,705.802.—

У години 1922.:

1.) За обнову зграда	Дин.	16,900.000.—
2.) За обнову мостова	„	73,609.425.—
3.) За пруге	„	59,820.000.—
Свега Динара		150,329.425.—

У години 1923.:

1.) За обнову зграда	Дин.	46,750.000.—
2.) За мостове	„	20,506.465.—
3.) За пруге	„	43,550.000.—
Свега Динара		110,806.465.—

У 1924. години.:

1.) За обнову зграда	Дин.	43,300.000.—
2.) За мостове	„	4,800.000.—
3.) За пруге	„	48,800.000.—
Свега Динара		96,900.000.—

У години 1925. (до 1. децембра):

1.) За обнову зграда	Дин.	19,500.000.—
2.) За мостове	„	2,000.000.—
3.) За пруге	„	18,000.000.—
Свега Динара		39,500.000.—

Укупно Динара 562,718.711.—

Б) Инвестирано за оправку возног парка.

Напред је поменуто, у каквом се стању налазио возни парк у Србији и у ослобођеним и присаједињеним крајевима. Оно возног парка, што је било успело да се евакуише ка Солуну, пред навалом непријатеља, било је такође потпуно похабано, услед непрестане и форсиране службе и савезничкој и српској војсци на Солунском фронту.

Како су све ложионице и железничке радионице у земљи биле опљачкане и највећим делом сасвим уништене, то је у првом периоду времена, наш возни парк био оправљан скоро искључиво у иностранству т. ј. до 1924. год. Године 1923. почеле су се подизати и приватне радионице у земљи, које су такође узимале на оправку и то само теретне вагоне, пошто су још биле слабе и неорганизоване.

Не узимајући у обзир оправке у државним железничким радионима, које су се поступно подизале и инсталирале (четири веће и неколико мањих) навешћемо само издатке за инвестиције око оправки у иностранству, па онда приватнима у земљи.

В) *Оправке у иностранству:*

Шв. Фр.

У Аустрији: 28 локомотива и 653 вагона 8.500.000.—

У Мађарској: 614 локомотива 3900 вагона 50.000.000.—

У Чехословачкој: 83 локомотиве и 450 вагона 15.000.000.—

Свега Шв. Фр. 73.500.000.—

Још дугујемо Шв. Фр. 20.500.000.—

Г. У приватним радионицама у Краљевини:

За динара:

у 1922. год. 23.000.000. што чини Дол.

у 1923. год. 149.000.000, што чини Дол.

у 1924. год. 196.500.000, што чини Дол.

у 1925. год. 14.000.000, што чини Дол.

Свега 382.500.000,

Још има да се исплати 53.555.

Д. *Инвестирано на нове железничке везе (од 1920. до 1. дец. 1925.).
(нове пруге).*

Напред је такође поменуто, да железничка мрежа Краљевине у ствари и не постоји услед сталног спровођења раздвајања појединих крајева од стране бив. Аустро-Угарске. Да би се иоле могла та мрежа рационално експлоатисати, морале су, поред оправки, да се једновременно изводе и кратке нове железничке мреже.

Од свршетка рата (почев од 1920) па до 1. дец. 1925). извршено је у целој земљи ових нових железничких веза:

а) *нормалног колосека* км. 518,7; б. *узаног колосека* од 0,76 м.: Км. 191,9; в. *узаног колосека* од 0,60 м.: Км. 140.

Укупно: km. 850,6

За све ове пруге утрошено Динара 902.544.949,77

Или обрачунато по средњем курсу Долара 12.231.271,85

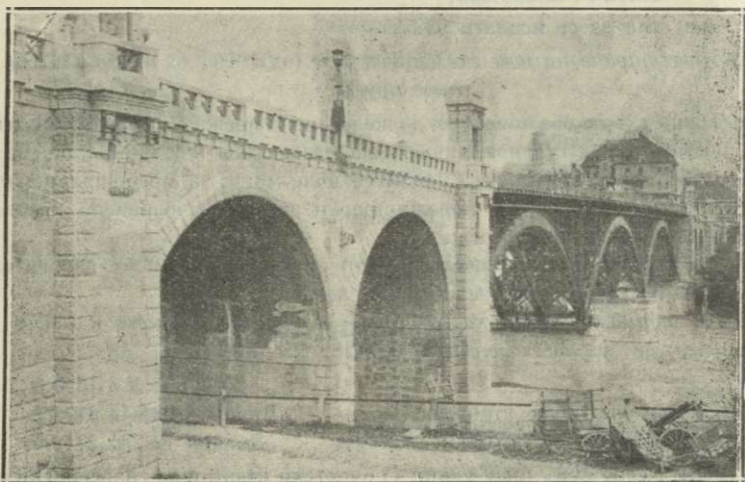
НЗ. У ову суму нису ушли: 1) буџетски издатци за грађевински персонал у централи (Дирекцији) ни на лицу места; 2) коштање горњег строја (набавка и превоз); 3) гвоздени мостови; 4) возни парк.

Ове врсте инвестиција, за ове нове радове (raccordements) са врло малим сумама, биле су унете у буџет (као специјални кредити), а скоро сви су пали на специјални инвестициони унутарњи 7% зајам, од 500.000.000 динара, закључен у 1921. године, на ванредне кредите и на прве рате оствареног иностраног, Блеровог зајма. Са извршењем ових нових веза, као што је напред речено, железничка мрежа учињена је колико толико подесном за иоле рационалну експлоатацију, и што већег доприноса. Па и поред овога, још и дан дањи остало је, нажалост, још веома прешних неизвршених веза. Као типичан пример наводимо само један случај пред вратима престонице. Панчево је завршна тачка на Дунаву Банатске железничке мреже. Оно лежи преко пута Београда на другој обали Дунава и удаљено је само 15 км. у правој линији. Железничке везе нема. Та је дужина путовања лађом 23 км. при лепом времену. Зими, када је Дунав залеђен (неки пут и до 4 месеца) овај пут железницом износи 403 Км. преко Сенте-Чока (на реци Тиси) јер се мора заобилазити далеко, на север преко Сенте—Чока—

Нови Сад—Земун. Па и ову везу на Дунаву код Сенте ми смо направили после рата, а под режимом бив. А. Уг. Монархије то заобилажење износило је преко 600 км. (Преко Сегедина). По довршењу пруге Тител—Орловат, која је у грађењу, то заобилажење свешће се на 205 км. кад се буде изградио мост на Дунаву Београд—Панчево та раздаљина свешће се на природну раздаљину од 18 км.

III. Железничке везе у току грађења.

Започето и још у грађењу нових веза и то норм. колосека 57.6 км.; узаног колосека 0,76 м. има 46,2 км. Предрачунска сума износи 2.793.480 долара. Унето кредита у буџет за 1926—27. свега 2.206.900 долара. Треба још нето покрића дол. 586.580. Поред овога предвиђено грађење желез. веза по програму у финан. закону 1926—27 за 1.091.300.000.

МАРИБОР, МОСТ ПРЕКО ДРАВЕ.

IV. Приходи и расходи само од железница.

Од — до.	Приходи	Расходи
од 1. I. 1919. до 31. V. 1919.	27,659.880	30,719.734
од 1. VI. 1919. до 31. V. 1919.	156,887.066	267,872.323
од 1. VI. 1920 до 31. V. 1921.	595,008.490	587,183.651
од 1. VI. 1921. до 31. XII. 1921.	498,567.666	487,551.482
од 1. I. 1922. до 31. VII. 1922.	563,157.234	535,363.277
од 1. VIII. 1922. до 30. VI. 1923.	1,240,576.871	1,181,951.908
од 1. VII. 1923. до 31. III. 1924.	1,509,695.592	984,704.496
од 1. IV. 1924. до 31. III. 1925.	1,812,235.662	1,255,168.225
од 1. IV. 1925. до 1. X. 1925.	1,195,978.559	1,076,050.196
Свега Дин....	7,599,767.024	6,413,564.865
	Вишак Дин.	1,186,202.159

V. Тарифе.

Тарифе су образоване на основи постојећег смањивања са удаљеношћу преноса робе. Висине њихове, рачунате у злату, и сравњене са предатним тарифама, приближно се изравнавају. Подложне су променама, ради прилагођавања променама курса, који је у последње време доста стабилизован.

Постоје и специјалне, редуциране тарифе за извоз. Тарифска и саобраћајна политика вођена су, поред обзира на локалне интересе, још и у највећој могућој мери, и с обзиром на међународне, а понаособ на интересе добрих суседних односа и сарадње. У ту сврху, са свима суседним земљама, па и бившим непријатељским, регулисани су саобраћајни односи, установљени директни возови и директне тарифе. Транзит је нарочито повлашћен.

VI. Капацитет пруга и густина саобраћаја.

Како су железнице са једним колосеком и станичним растојањима од око 7 км. пропустна моћ прешла је већ нормалну дозвољену границу и има делова пруге (Београд—Инђија) где има преко 35 пари возова у 24 сата. Брзина путничких међународних возова просечно 60 км. а теретни убрзаних 30 км. и теретних обичних 25 км. на час. Већа брзина не допуштена док се не изврши обнова и измена горњег строја и све шине од 33 Кгр. м¹ не замене са 41 крг м.

Услед уједињења земље и промењених политичких и економских прилика, густина саобраћаја, према предатној, повећана је (узев у обзир број возова) преко три и по пута. Она ће бити још и већа после извршених радова дефинитивне обнове.

Тарифе.

Тарифе се рачунају на бази виртуелних дужина, те је број тарифских километара за целокупну мрежу већи за 630 од броја стварних километара.

Начин тарифирања није унифициран чак ни на мреже коју држава експлоатише, јер постоје из раније многобројни уговори, нарочито код вициналних железница, који су и данас у важности. Нарочито начин тарифирања на банатским вициналним железницама врло је штетан по трговину, јер се возарина обрачунава за сваку пругу за себе. А највећу штету има трговина отуда, што поједини крајеви нису директно међу собом везани. Тако, један вагон из Вршца (Банат) има данас да пређе до Београда пут од 416 км. и за то се плаћа 4650 динара. Кад би се изградио мост на Дунаву између Београда и Панчева, тај би пут износио свега 83 км. и платило би се за вагон робе Вршац—Београд 980 динара.

Из овог се примера најбоље види, колико би се рентирало спајање појединих железничких мрежа одсечених пловним рекама—Дунавом, Савом, и Тисом.

Возарина на путника и робу плаћа се према броју тарифских километара заокругљено од 10 км. на 10 км. У возарину за путнике урачуната је државна такса од 15%, а за робу 10%.

Сваки путник може са собом понети онолико ручног пртљага колико може стати испод и изнад његовог седишта. Сав вишак мора предати као путнички пртљак и он не сме бити тежи по комаду од 75 кгр. или укупно 150 кгр. по возној карти.

Железнице одговарају за предати путнички пртљаг ако се дигне у року од 15 дана по приспећу.

Роба се отправља као брзовозна или споровозна; као денчана или у колским товарима.

Брзовозна роба дели се на обичан брзовоз и брзовоз са умереном возарином, где спадају махом животне намирнице. Ако се обична брзовозна роба отправља брзим возом плаћа се више 50%.

Споровозна роба дели се на: кабасту, специјалне тарифе и изузетне тарифе.

Утовар и истовар денчане робе врше станице, а колске робе сопственици.

Таблица возаринских цена за превоз путника, паса, пртљага и експресне робе.

Километри	ВОЗНЕ ЗА ЈЕДНОГ ПУТНИКА							ВОЗАРИНСКЕ ЦЕНЕ ЗА				
	БРЗИ ВОЗ			ПУТНИЧКИ ВОЗ				Пртљ. од 0 к		псе по ком. за све воз.	експрес робу путнич. возом 10 кгр.	
	К Л А С А			К Л А С А				брзим	пути			
	I	II	III	I	II	III	IV					
								ВОЗОМ				
	У П И Н А Р И М А											
50	70	52.50	35	52.50	35	17.50	8.75	4.15	2.50	10.—	7.70	
100	138	103.50	69	103.50	69	34.60	17.25	8.25	4.95	20.—	15.40	
150	208	156.—	104	156.—	104	52.—	26.—	12.40	7.45	30.—	23.10	
200	276	207.—	138	207.—	138	69.—	34.50	16.50	9.90	40.—	30.80	
250	346	259.50	173	258.50	173	86.50	43.25	20.65	12.40	49.50	38.50	
300	414	310.50	207	310.50	207	103.50	51.75	24.75	14.85	59.50	46.20	
350	484	363.—	242	363.—	242	121.—	60.50	28.90	17.35	69.50	53.90	
400	552	414.—	276	414.—	276	138.—	69.—	33.—	19.80	79.50	61.60	
450	622	466.50	311	466.50	311	155.50	77.75	37.15	22.30	89.50	69.30	
500	690	517.50	345	517.50	345	172.50	86.25	41.25	24.75	99.—	77.—	
550	760	570.—	380	570.—	380	190.—	96.—	45.40	27.25	109.—	84.70	
600	828	621.—	414	621.—	414	207.—	103.—	49.50	29.70	119.—	92.40	
650	898	673.50	449	673.50	449	224.50	112.25	53.65	32.20	129.—	100.00	
700	966	724.50	483	724.50	483	241.50	120.75	57.75	34.65	139.—	107.80	
750	1036	777.—	518	777.—	518	259.—	129.50	61.90	37.15	148.50	115.50	
800	1041	828.—	552	828.—	552	276.—	138.—	66.—	38.60	158.50	123.20	

Изузетна тарифа.

повлашћени споровозни ставови.

Поред обичне тарифе, нова царинска тарифа донела је и изузетну тарифу за вагонску робу. У табели од 29 разних ставова (види табелу) назначе нису ставови по којима се врши тарифирање робе.

По изузетној тарифи преноси се ова роба:

Угаљ: антрацит, камени, брикет од свих граничних станица и морских пристаништа до већих индустријских станица превози се по тарифи 1. повлашћеног возаринског става.

Кокс од свих граничних места и доњо-далматинских пристаништа до свих станица по тарифи 2.

Возарински ставови за превоз брзовозне и споровозне робе.

Километ	Брзов. роба		СПОРОВОЗНА РОБА									
	обич.	сниж.	кабас.	разред		колски разред			специјал. тарифа			
				I	II	A	B	C	1	2	3	
пара 100 кгр.		пара за 100 килограма										
51—55	2360	1730	2295	1630	1080	660	550	505	635	515	380	
101—105	3960	2690	3735	2590	1750	1060	850	716	960	745	480	
150—160	5720	3705	5265	3605	2460	1485	1180	935	1310	995	585	
200—210	7320	4480	6425	4380	3005	1810	1460	1095	1610	1185	655	
251—260	8920	5255	7585	5155	3550	2135	1740	1255	1910	1375	725	
301—310	10500	6020	8725	5920	4085	2455	2010	1410	2205	1560	795	
351—360	12000	6735	9795	6635	4585	2755	2260	1560	2480	1735	855	
401—410	13500	7450	10865	7350	5085	3055	2510	1710	2755	1910	915	
451—460	15000	8165	11935	8065	5585	3355	2760	1860	3030	2085	975	
501—510	16500	8870	12990	8770	6080	3650	3000	2005	3300	2255	1030	
551—560	18000	9530	13980	9430	6540	3925	3200	2125	3540	2395	1080	
601—610	19500	10190	14970	10090	7000	4200	3400	2245	3780	2535	1130	
701—710	22500	11500	16950	11410	7920	7450	3800	2485	4260	2815	1230	
801—810	26500	12830	18930	12730	8840	5300	4200	2725	4740	3095	1330	
901—910	28500	14150	20910	14050	9760	5850	4600	2965	5220	3375	1430	

Лигнит, морски угаљ од границе до свих станица по тарифи 2.

Дрво за гориво од свих до свих станица у земљи по тарифи 28.

Дрво за гориво до главних војвођанских станица по тарифи 29.

Кабаста роба, изузев живе животиње, која се тарифира као кабаста или по I тар. до 5000 кгр. тарифира се по 3а повл. ставу, а за 10.000 кгр. по 3 б ставу.

Коњи, ждребад, магарци, мазге неограничене станице по 4а.

Рогата стока, телад, свиње, козе, овце по 4б.

Свиње, овце, козе у вагонима на спратове по 4с.

Перната живина за обичне вагоне 4б; са спратовима 4с; брзовозно са 5 од сто више.

Дрво у стаблима за стругаре домаће по тарифи 22.

Дрво за израду целулозе од свих станица до фабрика за целулозу у земљи 22 тарифа.

Дрво за рудокопе упућено у руднике по тар. 23.

Дрво за израду танина до фабрике тар. 21.

Млеко по тар. 10, а исто толико и за брзовозну робу.

Кромпир по тар. 1.

Шећер од фабрика до свих станица по нормалном воз. ставу А.

Шећерна репа од свих станица до фабрика по тар. 2.

Отпаци од шећера, репе од фабрика до свих станица по тар. 2.

Резанци шећ. репе од фабрика до свих станица по тар. 28.

Белутак и белутков песак по тар. 2; Лика (рафија), сита по тар. 1.

Трска по тар. 1; Креч печен и гашен по 27; Гнојиво по 28; Земља по тар. 2; Камење по тар. 27; Опеке по тар. 28; Боце по тар. 5; Боце за минералну воду по тар. 16; Уља камена од фабрика у земљи по тар. 23;

ТАБЛИЦА ПОВЛАЩЕННЫХ ВОЗАРИНСКИХ СТАВОВА СПОРОВОЗНЕ РОВЕ

Км.	1	2	3		4		5	6	7	8	9	10	11	12	13	
			a	б	a	б										
и а р а 3 а 109 κ τ ρ,																
51—55	330	270	1420	1310	3300	2185	2600	1025	975	920	865	815	650	645	615	595
101—105	430	360	2280	2085	5440	3590	4260	1650	1555	1455	1355	1260	1025	995	930	905
151—160	535	455	3190	2910	7760	5115	6065	2315	2170	2025	1885	1735	1430	1370	1280	1245
201—210	605	525	3890	3540	9740	6415	7595	2825	2640	2460	2275	2095	1745	1680	1575	1535
251—260	675	595	4590	4170	11720	7710	9125	3330	3115	2895	2675	2460	2060	1985	1870	1825
301—310	745	665	5275	4780	13670	8985	10630	3830	3580	3325	3070	2815	2370	2290	2160	2110
351—360	805	725	5880	5330	15520	10175	12035	4300	4010	3725	3435	3150	2665	2570	2425	2370
401—410	865	785	6490	5875	17370	11365	13435	4765	4445	4125	3800	3480	2955	2855	2695	2635
451—460	925	845	7095	6425	19215	12555	14840	5230	4875	4525	4270	3815	3245	3140	2995	2895
501—510	980	900	7695	6965	21060	13735	16245	5690	5305	4915	4530	4140	3535	3415	3225	3150
601—610	1080	990	8820	7975	24715	16030	19050	6550	6100	5650	5200	4755	4060	3915	3685	3590
701—710	1180	1090	9940	8985	28370	18370	21855	7405	6895	6385	5875	5365	4585	4420	4145	4030
801—810	1330	1215	11525	10505	33855	21770	26060	8695	8090	7490	6885	6285	5375	5175	4835	4690
1001—1010	1480	1350	13305	12020	39335	25210	30270	9980	9285	8590	7895	7200	6165	5930	5525	5350

КМ.	14	15	16			17			18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
			a	b	a	a	b	a												
51—55	570	545	540	535	505	520	510	485	470	450	435	415	400	215	165	105				
101—105	880	835	815	800	780	765	730	680	645	615	580	455	515	270	220	155				
151—160	1210	1145	1115	1035	1055	1236	965	885	830	785	735	685	625	335	285	210				
201—210	1495	1410	1365	1320	1275	1236	1140	1030	970	905	845	780	720	385	345	260				
251—260	1780	1675	1615	1555	1495	1435	1815	1180	1100	1025	950	875	800	450	400	310				
301—310	2060	1935	1860	1785	1710	1635	1485	1325	1235	1145	1060	970	880	510	460	360				
351—360	2315	2175	2085	2000	1910	1825	1650	1460	1360	1260	1155	1055	955	565	515	410				
401—410	2575	2410	2310	2210	2110	2010	1810	1595	1485	1370	1255	1140	1025	625	575	460				
451—460	2830	2650	2535	2425	2310	2200	1975	1735	1605	1480	1355	1225	1100	680	630	510				
501—510	3075	2875	2755	2630	2505	2380	2130	1865	1725	1590	1450	1310	1170	740	690	560				
601—610	3495	3255	3115	2970	2825	2680	2390	2085	1925	1770	1610	1450	1290	855	805	660				
701—710	3915	3635	3475	3310	3145	2980	2690	2305	2125	1950	1770	1590	1410	970	920	760				
801—810	4545	4205	4015	3820	3625	3430	3040	2635	2425	2220	2010	1800	1590	1140	1090	910				
1001—1010	5175	4775	4555	4330	4105	3840	3430	2965	2725	2490	2850	2010	1770	1315	1265	1060				

Камене коцке од продуцентских станица тар. 2; Сода од Храсника, Јајца, Лукавца по тар. 17; Жито од свих станица до главних млинова по тар. 15

Уља за јело од главних продуцентских места до свих станица по тар. 12.

Шљиве суве од свих станица до извозних центара по тар. 15.

Осигурање путничког пртљага, експресне робе и робе примљене на чување, врше све железничке касе за рачун Европског Друштва у Београду са којим је Министарство Собраћаја закључило уговор марта 1924. г.

Сваки оштећени може добити брзо и без велике административне процедуре осигурану суму, која може бити произвољна, за шта се плаћа минимална премија.

Осигурање се врши лепљењем маркица или полисом. Осигурање маркицама много је простије и за њега се плаћа премија и то,

а) При осигурању путничког пртљага маркицама:

код превозног пута од 1— 150 км.	Дин. 1,50
код превозног пута од 151— 400 км.	Дин. 3,00
код превозног пута од 401— 700 км.	Дин. 4,50
код превозног пута од 701—1200 км.	Дин. 6.—
преко 1200 км.	Дин. 9.—

б) При осигурању експресне робе маркицама:

код превезеног пута до 100 км.	Дин. 3,—
код превезеног пута до 250 км.	Дин. 5.—
преко 250 км.	Дин. 10,—

в) При осигурању маркицама пртљага преданог:

гардероби на чување	Дин. 0,50
--------------------------	-----------

ПУТЕВИ У КРАЉЕВИНИ С. Х. С.

На целој територији Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца има данас свега 43.625 км. путева. Од тога су државни 9.971 км., окружни I реда 16.301, окружни II реда 7.599, општински путеви I реда 7.262 и јахаћи путеви 2.491.

Релативно највише и најбоље путеве има Словеначка. Она има укупно 7.294 км. 700 м. путева. Од тога су државни 684 км., окружни I реда 1.220 км. 40 м., окружни II реда 2.995 км. 2 м., општински I реда 2.394 км. 500 м.

Црна Гора има боље путеве чак и од Словенчаке. Сви су државни, а има их 823 км.

Далмација има такође добре путеве. Укупна километража је 1.581 км. Од тога су државни 898, окружни I реда 560, јахаћи 122 км. 749 м.

Босна и Херцеговина имају укупно 6.960 км. Има 2.401 км. државних, 2.190 окружних I реда, и 2.368 км. 86 м. јахаћих.

Хрватска и Славонија имају заједно 9.595 км. 681 м. путева. Од тога су државни свега 1.166 км., окружни I реда 4.510, окружни II реда 99 км. 60 м., општински I реда 3.819 км. 400 м.

Војводина има 4.744 км. Од тога 770 км. државних, 2.926 окружних I реда, 1.048 км. 423 м. општинских I реда.

Јужна Србија има 2.605 км. Од тога 829 км. државних, 985 окружних I реда, 791 окружних II реда.

Што се тиче Србије, статистика показује 10.023 км. путева. Ти путеви су махом окружни. Државних има по статистици 2.400 км., окружних I реда 3.910, окружних II реда 3.731 км. 381 м.

Стање путева у Србији и у Јужној Србији.

Пре рата, у Србији од 1912. године, било је свега око 10.000 километара државних и окружних друмова I и II реда. Томе треба додати око 2.605 км. истих друмова у Јужној Србији, што чини укупно 12.605 км. Међутим од ових је једна добра трећина само на хартији, по списковима и картама.

Данас у Северној Србији има свега два права шосирана друма. То су Извор—Столице, 30 км., на путу Зајечар—Параћин, и Београд—Умка, 23 км. Свега 68 км. Све остало у овом делу Србије није ништа друго него обичан сеоски пут.

Сада се у Србији налази у реконструкцији 420 км. друмова и два нова друма: Врање—Босиљаград, 70 км., и Голубац—Доњи Милановац, 10 км. Укупно 500 км. То значи да ће Северна Србија имати тек 1926. године 568 км. шосираних друмова.

Што се Јужне Србије тиче, она далеко боље стоји. Она има следеће шосиране друмове: Скопље—Куманово—Ћустендил, 103.4 км.; Скопље—Велес—Штип—Кочане—Царево Село, 169.6 км.; Скопље—Тетово—Гостивар, 64.1 км.; Прилеп—Градско—Плетвар, 55 км.; Велес—Прилеп—Битољ—Ресан—Охрид, 172.1 км.; Криволак—Кавадар—Плетвар—Прилеп, 61.7 км.; Приштина—Урошевац—Призрен—, 83.5 км.; Приштина—Митровица—Пећ, 113 км.; Митровица—Рашка, 64.7 км.; Рашка—Нови Пазар, 21.3 км.; Штип—Радовиште—Струмица (без мостова), 67 км.; Струмица—Удова, 34 км.; Струмица—Дојран, 38.7 км.; укупно 1.048.6 км. Сви ови друмови у Јужној Србији шосирани су и употребљиви у свако доба године, али су многи од њих тегобни за саобраћај, јер имају огромне узбрдице по 10 и 15 од сто. Још једна махна је да су им мостови често врло слаби.

Укупно, дакле, у Србији на територији од 80.000 кв. км., има 1,616.6 км шосираних друмова.

НАШИ ВОДЕНИ ПУТЕВИ.

Дужина наших водених путева износи близу 2.000 километара. Од тога 590 километара долази на Дунав. Сава је пловна на дужини од 600 километара. Драва на дужини од 150, од пловне Тисе ми држимо 170 километара, дужина бачких канала Краља Петра и Престолонаследника Александра износи 195 километара. Бегејски канал у нашем делу Баната дуг је око 90 километара. Ми имамо још и извесних краћих пловних путева: Тамиш, Босут, Уну и Скадарско и Охридско Језеро. Велика Морава, којом се сада не плови, могла би нам повећати мрежу водених путева за више од 200 километара.

По уговорима о миру, Дунав, Тиса и Драва класирани су као међународне реке.

Између свих држава чији се пловни путеви налазе у Дунавскоме сливу, ми заузимамо прво место у погледу дужине и развијености тих путева, — највеће притоке водених путева; Београд је у Дунавскоме сливу најважнији природни центар, у који конвенгира готово сва мрежа наших водених путева.

Већина наших великих река по својој природној формацији згодне су да буду добри водени путеви, пошто теку довољно усеченим коритима, немају одвећ велику брзину, а лети при малим водостањима имају довољно воде да се њима може пловити са највећим бродовима. Наше бродарство не може се ипак у пуној мери користити тим путевима, јер се веома мале или готово ни мало није радило да се уклони извештан број препона које ометају пловидбу баш у најживљем саобраћајном добу године.

На нашим рекама и каналима саобраћају данас: 42 путничка брода, и преко 200 већих и мањих реморкера, са укупном јачином од 48.000 коњских снага, и 700 већих шлепова и 500 мањих објеката, са око 500.000 тона капацитета, — објекти испод 50 тона нису овде урачунати.

У току 1924. године наш саобраћај, регистриран на нашим рекама, каналима и језерима, био је овај:

	1923. год.	1924. год.
Извоз тона	192.841	353.296
Увоз „	225.663	220.460
Унутрашњи саобраћај „	968.753	1.016.183
Свега:	1.387.257	1.589.839

Наша застава извршила је следеће Transporte у тонама

1923. год.	1924. год.
1,186.773	1,283.557

У целој мрежи водених путева у дунавском басену извршено је било транспорта укупно:

1923. год.	1924. год.
3,923.919 тона	3,757,010 тона

Румунија је била, заједно са нама, најјача држава на Дунаву у погледу речног саобраћаја; за њом су долазила: Мађарска, Аустрија, Чехословачка и Немачка.

Под нашом заставом превучени су на Дунаву највећи транспорти, а за њом долазе: аустриска, мађарска, румунска, и немачка застава.

О нашим речним пристаништима у техничком погледу немамо ништа особито да кажемо. Она се сва налазе у доста примитивном стању, без икаквих особених удобности за склањање робе, и без икаквих машинских инсталација за истовар и претовар. Веза, која треба да је у пристаништима изведена између водених путева и железничке мреже веома је слаба. То све отежава саобраћај, и у опште поскупљује транспортне трошкове.

Речних пристаништа и товаришта 1923. год. било је 102. По појединим пловним путевима она су била овако расподељена:

Дунав са Тамишем	29
Сава са притокама	22
Тиса	18
Драва	4
Бачки Канал	19
Канал Бегејски	6

Скадарско Језеро 3
 Охридско Језеро 1.
 Саобраћај робе у најважнијим пристаништима 1923. и 1924. год.
 био је следећи:

	1923. год.	1924. год.
Београд	474.000 тона	436.000 тона
Велики Бечкерек	184.000 „	219.000 „
Панчево	145.000 „	154.000 „
Нови Сад	135.000 „	100.000 „
Босански Брод	122.000 „	59.000 „
Костолац	91.000 „	102.000 „
Прахово	78.000 „	79.000 „
Црвенка	11.000 „	69.000 „
Белишће	42.000 „	63.000 „
Смедерево	34.000 „	62.000 „

Ми ћемо ниже изнети извесне од најважнијих података о нашим пловним рекама и каналима.

1) Дунав. — Од уласка у нашу Краљевину па до Голупца Дунав је природно првокласни водени пут, са најмањим дубинама при малој води од 1,80 метара.

Код Базјаша Дунав напушта равницу и почиње тећи суженим коритом, а испод Голупца улази у клисуру кроз коју је он себи, у дилувилном времену, просекао пут у огранцима јужних Карпата. У тој клисури, на дужини од стотину километара, има великих тешкоћа за пловидбу, пошто тај гигантски рад у камену није још ни до данас завршен. Дунав има ту на појединим местима веома велики пад и брзину, а при ниским водостањима малу дубину. Од брзака у овој клисури највећи је и најпознатији је Ђердап.

Берлински Уговор поверио је Аустро-Угарској извршење свих регулаторних радова на Ђердапу. Радови су отпочели 1889. године а завршени су 1898. године, и на њих је утрошено близу 40,000.000 круна. Али, и ако је ситуација у неколико побољшана, ти радови нису ни издалека дали оне резултате, који су се од њих очекивали.

У погледу величине пловних објеката, који данас саобраћају Дунавом, највећи гвоздени шлепови не прелазе 800 тона. До Радујевца долазе шлепови и од преко 1.000 тона, али Ђердап ће још за дуго сметати, да тај велики тип пређе и у средњи Дунав. На средњој Рајни, која је мања од Дунава код нас, саобраћају шлепови од преко 1500 тона.

За склониште бродова зими код нас за време леда постоје на Дунаву четири зимовника: код Барачке, код Новог Сада, Панчева и Ковина.

2) Сава. — После Тисе, Сава је највећа притока Дунава. Целокупан њен слив лежи у нашој Краљевини. Пловна је од Сиска, где се са-стаје са Купом. Од њених притока пловне су Купа, Уна и Босут.

На Сави је извршено до сада врло мало радова на побољшавању пловидбе. Услед тога што је Сава била гранична река, било је и немогућно изводити какве веће и систематске радове. Пловидба на Сави почела је нарочито опадати од када је саграђена жељезница, — мађарска тарифна жељезничка политика ову је пловидбу нарочито ометала.

На Сави постоје зимовници за бродове код Велике и Мале Аде Циганлије код Београда.

Савска је долина најважнија саобраћајна артерија у нашој Држави, те је и бродарски саобраћај на Сави већи но и на једној нашој реци, и ако се Савом од августа до октобра, кад је најживљи саобраћај, због мале воде веома слабо може пловити. Савом се поглавито спушта дрво и угаљ из Босне и Славоније, а преко Босанског Брода велики је саобраћај храном за Херцеговину и Далмацију и друге пасивне крајеве. Од првокласног је државног интереса да се водени пут Београд—Босански Брод—Сисак учини увек пловним. Од Сиска мораће се доцније продужити водени пут до Загреба.

3) *Драва*. — Драва би требала да је пловна на дужини од 229 километара, али се при малим водостањима њом не може пловити. Око 1840. године приступило се је радовима на канализацији Драве, ови радови ни до данас нису завршени. На те је радове утрешено до сада много новаца, и они се морају продужити, иначе ће све што је до сада учињено убрзо пропасти.

На Драви има 7 паробродских станица и 2 зимовника за бродове. Дравом се поглавито преноси храна, дрво и нешто угља. И ако је Драва највећим делом гранична река, ипак је она врло важна саобраћајна артерија, јер је на њој поред осталих места и Осјек, један од најглавнијих наших индустријских центара.

4) *Тиса*. — Тиса, највећа притока Дунава, са својих 460 пловних километара од мањег је значаја но Сава. Нашим земљиштем она тече на дужину од 170 километара. За бродарство на Тиси при малој води има извесних тешкоћа.

На Тиси има за време зиме склоништа за бродове код Титела и код Старог Бечеја.

Бродарски саобраћај на Тиси био је раније слаб поглавито због правца њенога тока, који је ишао дивергентно спрам Будим Пеште. Како Тиса тече у правцу Београда, то је она сада добила улогу једног много важнијег воденог пута.

5) *Бачки Канали Краља Петра и Престолонаследника Александра*. — Канал Краља Петра дуг је 123 километра; он везује Дунав са Тисом између Бездана и Старог Бечеја. Саградило га је једно повлашћено Друштво. Саобраћај на њему отворен је 1802. године. Трошкови грађења износили су тада 4,000.000 бечких форината. Канал Престолонаследника Александра саграђен је од 1872. до 1875. године. На каналу Краља Петра има 5 бродских устава и 13 пристаништа, а на каналу Престолонаследника Александра има 4 бродске уставе и 6 пристаништа. На преправку старог канала и на грађењу новог утрешено је тада 11,000.000 форината.

6) *Бегејски канал*. — Ископан је концем XVIII. века поглавито ради спречавања поплаве, и као такав слабо је испуњавао пловидбене захтеве. Преко лета при малој води пловили су њиме до Темишвара шлепови једва са трећином товара. У најновије доба подигнуте су на овом каналу бродске уставе за одржавање нивоа мале воде, — четири такве уставе налазе се данас на нашем делу Баната, и оне потпуно обезбеђују саобраћај преко целе године.

Бегејски канал игра у саобраћајном погледу веома важну улогу.

Центар саобраћаја на томе каналу је Велики Бечкерек. Низ воду се поглавито овим каналом превози храна, а уз воду дрво и угаљ.

Мрежа наших водених путева је у погледу унутрашњег саобраћаја од првокласне важности, а ослоњена на Дунав она нас везује са Средњом Европом и преко Црнога Мора са целим осталим светом. Природан је центар свих наших унутрашњих водених путева Београд.

У погледу радова које треба извршити на нашим рекама, на првоме месту долази Сава од Београда до Сиска, коју треба учинити пловном и при ниским водостањима за шлепове од 6—700 тона. Код радова на Сави нема у опште никаквих особенних техничких тешкоћа, ти се радови састоје највише у прочишћавању извесног броја спрудова.

Што се тиче пристаништа, потребно је прво да се у Београду, у центру наших водених путева, изгради пристаниште које ће бити у сразмери са његовим саобраћајним значајем. Београдско пристаниште, према данашњим потребама требало би да је капацитета 600—700.000 тона годишње.

Извршење ових радова за олакшање речног саобраћаја од истога је значаја, као и извршење осталих инвестиционих саобраћајних радова, те се према томе могу употребити и иста финансијска средства: било на терет буџета Министарства Саобраћаја, мањим делом, било већим делом, на терет инвестиционих зајмова.

Милан М. Јовановић.

НАША ТРГОВАЧКА МОРНАРИЦА.

Холандези, премда малена нација, тукли су у трговини много већи енглески народ онда када је њихова морнарица била већа од енглеске. Енглеска има да благодари за сву своју моћ и велико богатство највећим делом својој великој морнарици. Малени норвешки народ чувен је по својој великој морнарици. И Јапан се подигао и ојачао онда када је развио своју морнарицу. Велика Кина, Русија и Турска су заостале и нису могле да развију своје унутрашње снаге и богатства услед помањкања флоте. Немачка се попела на врхунац богатства и моћи онда када је њена флота дошла на врхунац свог развитка. То није тек случај него нам то историја потврђује и показује да је то стално правило. Није дакле на одмет да се сваки од нас упозна са поморством и нашим специјалним приликама у тој грани привреде.

По величини својој наша морнарица представља још један неугледан фактор у светској тонажи. Од округло 65 милиона бруто регистарских тона (регистарска тона није тежина него простор, обим који садржи 2,84m³) Енглеској са колонијама припада скоро трећина (21 милион), Италија је на петом месту са 2 и по милиона, док наша држава има свега око 150 хиљада бруто просторних тона. Малена Белгија, са тек неколико километра обале, има четири пута толику тонажу.

Не може се баш похвалити ни квалитетом лађа. Добра половина наше трговачке морнарице је у доста слабом стању. Обилујемо старим бродовима од којих неки не спадају више ни у Лојдов регистар, па би требали да буду уклоњени.

Па и поред та два материјална недостатка имамо неколико позитивних страна у нашем поморству који нас испуњују поносом и надом.

То је наш првокласни морнарички кадар, предузимљив дух наших

помораца и велика могућност развитка наше флоте. У безброју случајева утакмица, бродолома и других прилика *показали су се наши морнари као најбољи и најдисциплинованији морнари на читавом свету*. То су им у многим приликама признали и Енглези и Јапанци, та два велика поморска народа.

Наш је морнар зато и на страни тражен и вољен. То исто важи и за капетане јер и њима је увек отворен приступ у све морнарице света.

Још једна друга ствар испуњава нас надом у будућност: *наше велике поморске традиције*. За доба хрватских краљева били смо најјача поморска сила на Средоземном мору, кад нам је Венеција чак данак плаћала.

Витешко друштво „Бокешка Морнарица“ још и данас нас подсећа на прошлу славу Боке, а Дубровник и наше Приморје до данас је знало да очува те традиције и да нам спасе што се спасити дало. Јер аустријска и мађарска флота која је била око 6 пута већа од ове наше сва је стварана од наших људи па нам је на крају ипак отета.

РАЧИШЋЕ КОД КОРЧУЛЕ.

Још нешто нам даје наде да је ово наше предвиђање тачно: *Баш у њеку поморске кризе ова се наша флота повећава, обнавља и развија*. И то у брзом темпу. Највеће наше друштво мале пловидбе (оне која врши обалску службу) „Јадранска Пловидба“ купује нове лађе и проширује свој програм рада на Левант. Исто тако и „Дубровачка Обална“. Још већу експанзију показује гро наше флоте: велика или дуга океанска пловидба. „Ив Рачић“ купује у Енглеској „Видовдан“ од 8.700 тона, Браћа Руско купују другу лађу од 6.500 тона, „Дубровачка Пловидба“ дала је саградити највећу југословенску лађу „Федерико Главић“ од 10.000 тона. Друштво „Оцеанија“ отвара редовиту пругу са Канарским Острвима, а наше су луке на Јадранском мору сада најзад повезане са нашом луком у Солуну, са Александријом и Левантом и то редовним линијама. Врло је важан факат да су набављена и два модерна пароброда „средње“ тонаже од округло 3.500 тона, јер је та категорија бродова наш велики недостатак. Још ако

успемо да створимо и нашу океанску путничку пловидбу (за емигранте) онда ћемо моћи да кажемо да су све категорије лађа заступљене. Далеко смо међутим: најпре од још потребног, а затим од могућег развитка наше морнарице која, као што смо укратко видели, има необично повољне услове за развитак, којему се границе не би могле утврдити.

Од пет или сада шест парабродских друштава дуге пловидбе једно је од давнине у Дубровнику, (Дубровачка паробродска пловидба А. Д. а сада Браћа Руско) једно је из Ријеке прешло на Сушак (Прекоморска Пловидба) једно из Трста прешло у Београд (Оцеанија), а два су дошла у Сплит (Иво Рачић и Југословенско-Американска Пар. Пловидба). Седишта се друштва обалне пловидбе налазе сем Сушака, Сплита и Дубровника још и на Корчули, у Котору и Омишу.

Поморски капиталистички центри на нашем приморју су према томе Дубровник, Сплит и Сушак. Наши се поморци регрутују међутим из најсиромашнијих и најкршнијих наших крајева: Хрватско Приморје, сва острва, Пељешац и Бока.

КОРЧУЛА (ОБАЛА).

Као што смо већ поменули наше се паробродарство повећава и организује. У томе га помаже и држава са субвенцијама. Субвенције су се досада стално повећавале. Величина субвенција које се сада дају (40 милиона динара) може да удовољи готово потребама обалне пловидбе. Не би још много требало да се то, за наше приморје готово једино саобраћајно средство, потпуно организује и усаврши. Досада није међутим ништа давано за унапређење наше дуге пловидбе, премије за грађење нових лађа (са нарочитим привилегисањем наших домаћих бродоградилишта) а наокоб за стварање путничко-теретне флоте на Средоземном мору, за подигнуће толико важне „средње тонаже“.

Ако наша јавност и надлежни увиде од колике је важности развитак нашег паробродства не само специјално за наше приморје, за наше вредне поморце и за оно сиромашно становништво, него за целу земљу, за ства-

рање једног активног става у нашем платном билансу и заузимање што виднијег учешћа у саобраћају најјефтинијим и највећим путем: морем — онда можемо да будемо уверени да ће настати не само преокрет у нашем поморству него ће то имати јаки утицај и на целокупну нашу привреду.

Поморски саобраћај од године 1922.

Место	1922.		1923.		1924.	
	лађе	тонажа	лађе	тонажа	лађе	тонажа
Сплит	12.625	2.771.768	11.653	2.432.378	13.344	3.168.058
Шибеник	5.440	1.221.010	4.117	909.014	4.309	1.055.568
Груж	3.738	1.563.671	5.762	1.686.159	6.475	1.834.352
Котор	2.124	503.468	2.087	335.934	2.880	503.264
Бакар	4.099	669.907	2.875	345.356	4.619	700.716
Сушак						

Списак наших већих поморских бродарских предузећа са ознаком седишта, капитала, броја лађа и њиховог обима у просторним (регистарским тонама).

1. — Дубровачка Парабродска Пловидба А. Д. у Дубровнику капитал Дин. 40,000.000.—, 10 пароброда за дугу, слободну пловидбу захватају обим од прилике 38 хиљада регистар тона, 2 пароброда за средоземску редовну итинерерску пловидбу са отприлике 7 хиљада рег. тона и 4 пароброда редовне велике обалне пловидбе са округло 3 хиљаде рег. тона.

2. — Атлантска пловидба Иво Рачић А. Д. са седиштем у Сплиту (Лондон) капитал Дин. 18,000.000.—, 11 пароброда дуге слободне пловидбе са округло 47 хиљада рег. тона.

3. — Бродарско А. Д. „Оцеанија“ Београд (Трст—Сушак) капитал Дин. 16,000.000.—, 8 пароброда за дугу слободну пловидбу са 27 хиљада рег. тона.

4. — Југосл. Американска Пловидба А. Д. Сплит (Лондон), кап. зл. Динара 1,187.500.—, 3 (4) пароброда за дугу слободну пловидбу са 17 (25) хиљада рег. тона.

5. — Јадранска Пловидба А. Д. Сушак, капитал златних Динара 12,000.000.—, са два па-

КОРЧУЛА, УЛАЗ У ГРАД.

раброта за средоземску редовно-итинерерску службу око 9 хиљада тона и 74 параброта мале и велике брзе редовне путничке, редовне путничко-теретне и теретне пловидбе са 23 хиљада просторних тона.

6. — Прекоморска Пловидба Д. Д. Сушак, кап. Дин. 5,000.000.—, 4 параброта за дугу слободну пловидбу са 16 хиљада рег. тона.

7. — Банац и Руско, Дубровник са 1 лађом од 6,500 тона за дугу слободну пловидбу.

8. — „Илирија“ са седиштем у Загребу, 1 параброд од 3,800 рег. тона за дугу слободну пловидбу, капитал Дин. 4,000.000.—.

9. — Пом. Брод. предузеће и Паво Ф. Матијевић, у Сплиту, на карате са 2 лађе за велику обалску слободну пловидбу са преко хиљаду рег. тона.

10. Брод. А. Д. „Бока“ у Котору, кап. Дин. 5,000.000.— са 5 лађа за редовну путничко-теретну малу обалску пловидбу, 1000 рег. тона.

Затим не помињемо још десетак мањих парабродарских предузећа са округло 30 параброта за слободну обалску пловидбу, чији је обим свега око 7 хиљада рег. тона и неколико власника једрилица са преко 600 лађа на једру за трговачке сврхе (овде нису урачунате рибарске лађе и мале лађице за провод као и у опште све оне које су мање од 100 рег. тона обима) са округло 15 хиљада просторних тона.

На тај начин наша трговачка морнарица броји округло 160 параброта са 214 хиљада регистарских тона обима и око 600 трговачких овећих једрилица, које захватају округло 15 хиљада просторних тона.

Од параброта 10 са 165 хиљада тона припада дугој, 4 са 16 хиљада т. средоземској, осталих сто и неколико са округло 30 хиљада тона припада обалској пловидби.

Од прошле године наша се Морнарица повећала са округло 40 хиљада тона или 25%.

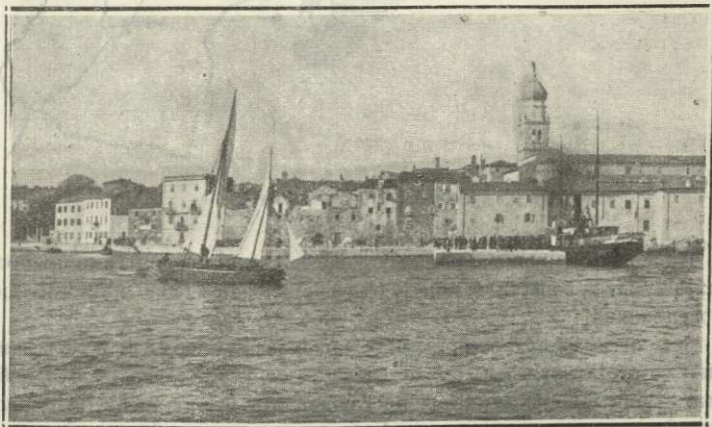
МОРСКЕ ЛУКЕ У НАШОЈ ДРЖАВИ.

Ми обилујемо морским лукама више но иједна друга земља на свету. Наша разграната обала на копну и на острвима садржи један безброј прекрасних природних лука и залива. Готово стотину њих има своје изграђене кејове и пристане. Већина међутим служи тек за локални саобраћај, а тек неколико између њих има утицај на нашу унутрашњост и на целу земљу. Тај утицај расте постепено према важности и величини места, трговине, индустрије, банкарства и поморства које се у њему развило према научичкој, географској и грађевној подесности луке за изградњу и развитак у пристаниште, према залеђу које на њ гравитира као и према постојању, или могућности изградње zgodних саобраћајних веза са унутрашњости и иностранством. Као што се види врло велики комплекс факата.

Под утицајем свих тих разних услова и садашње као и раније политичке и привредне оријентације аустро-мађарске, наполеонске и венецијанске и т. д. развила су се четири јача привредна центра у нашем приморју: Дубровник, Сплит, Шибеник и Сушак. Ту су се развиле и наше интернационалне луке. Сплит и Шибеник имају прекрасне природне луке, док је Сушак добио пристаниште тим што је нама припао део ријечке луке

зване раније „Барош“. Дубровник напротив има једну врло малу градску луку, тако да су се његови моћни капитали сконцентрисали у оближњу грушку луку. Бакар на северу међутим, а нарочито дивна Бока на југу, су дба врло подесна природна залива за развитаk луке и изградњу пристаништа.

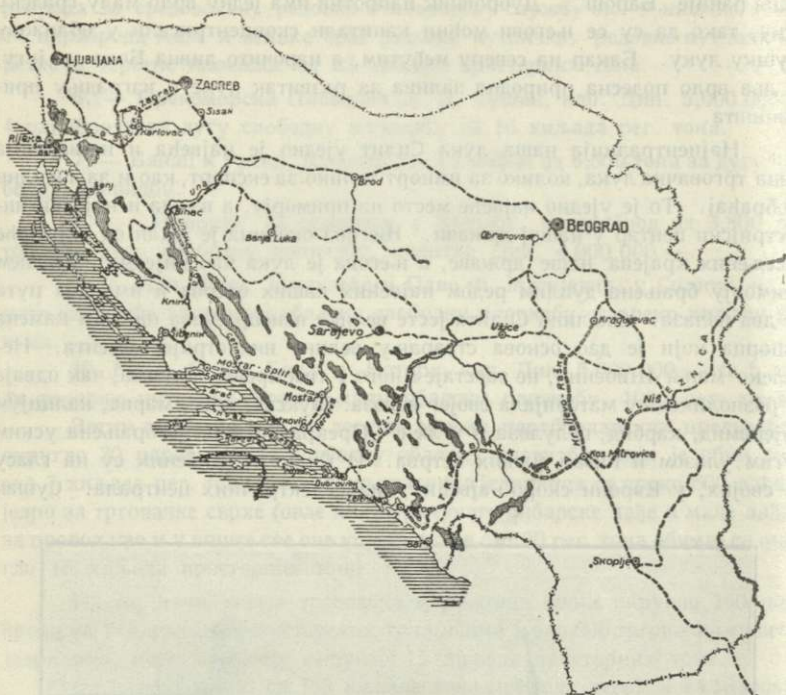
Најцентралнија наша лука Сплит уједно је највећа и најважнија наша трговачка лука, колико за импорт толико за експорт, као и за локални саобраћај. То је уједно највеће место на приморју, а ваљда и највећи индустријски центар у нашој држави. Његова околина је један од најгушће насељених крајева наше државе, а његова је лука као ниједна на нашем приморју брањена дуплим редом највећих наших острва и има два пута по два излаза. Околина Сплита јесте велика неисцрпљива наслага камена лапорца који је дао основа стварању велике индустрије цемента. Недалеко мањи Шибеник, не заостаје много у тим преимућствима, чак одваја се разноликошћу материјала својег извоза: бауксит, дрво, марва, калцијум цијенамид, карбид, целулоза и угљен. Прекрасна лука је брањена уским дугим улазом и низом мањих острва. И Сплит и Шибеник су на гласу са својих, у Европи скоро највећих, хидроелектричних централа. Сушак

ГРАД КРК НА ОСТРВУ КРКУ.

игра све јачу улогу као велики извозни центар, и рапидно се развија, тако да већ стиже својом трговином Шибеник и Гуж. Зато постаје и све акутније питање његове изградње, да ли на небрањеној и политички изложеној Брјадници или у згоднијој и боље брањеној Мартиншчици или напослетку у лепом али већ даљем Бакарском заливу.

Гуж је од самог ослобођења играо врло важну улогу у нашем поморском саобраћају и трговини због дуго времена једине веће, железницом повезане луке са унутрашњости. Довршењем везе Ужице—Вардиште он је на тој важности још и добио, а скидање зупчанице на Ивану још ће да то увећа.

ЈАДРАНСКА ОБАЛА.

На жалост не можемо још да у довољној мери искористимо прекрасни фјорд: Боку, ради болести од које је од увек боловало наше приморје—оскудице жељезница.

Једини је Сушак бесприкорно, првокласном нормалном жељезницом повезан са својим залеђем, све остале луке више мање оскудевају у добрим везама. Бока понајвише. Шибеник, а нарочито Сплит, међутим, врло су рђаво повезани са осталом земљом једном незгодном заобилазном, латералном везом преко Лике. За Шибеник је најважнија пруга: жељезница Унском долином од Бихаћа на Книн, а за Сплит она која би га преко Мостара везивала са Босном. А једној луци као што је Сплит, која има већи промет по рецимо Солун или многа друга важна Средоземна лука, требало би дати такву везу, јер то би био један врло важан излаз земље на море. Међутим ни Гуж, а још мање Бока нису згодно повезани. Гуж највише полаже на везу од Дрине преко Билеће, Требиња, а Бока рефлектира на две везе: од Метохије и Централне Србије и од западног њеног дела. И за Бакар био би потребан кратки крак од те луке на пругу Сушак—Загреб.

Велики ће финансиски напори требати и дуге године рада док савладамо те тешкоће и изградимо те све тако неопходно потребне везе, које спадају у најважније наше саобраћајне артерије, и на њих мора да смо увек готови јер ће нам оне донети благостање, моћ и излаз у свет. Не заборавимо међутим ни изградњу наших пристаништа, јер од њихове из-

градње у многоме зависи дејство тих жељезница, и већ сада поред жељезничког програма морамо да изградимо и систем за изградњу наших пристаништа. Поред оних великих и за интернационални промет подешених лука које би требало да изградимо и снабдемо магацинима, крановима и осталим техничким средствима, морамо мислити и на она ситнија, незнатнија пристаништа, која су једино надање оног нашег сиромашног прилежног народа по пустим кршевима сунчане Далмације.

ГЛАВА IX.

ПОШТА И ТЕЛЕГРАФ.

ПОШТА.

I. *Организација пошта.* У Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца има три категорије пошта и то: државне, контрактуалне, општинске.

Државне поште су оне о којима се у потпуности стара држава а службу у њима врше државни службеници.

Контрактуалне поште су оне о којима се старају приватна лица, којима је под моралном и материјалном одговорношћу поверено вођење поште по нарочитом уговору.

Општинске поште су оне о којима се у потпуности старају општине, а службу у њима врше општински службеници (ове поште организоване су само на територији Србије).

II *Делогруг пошта.* Пошта врши ове службе:

1. Отпрему писмоносних пошиљака без означене вредности (писама, дописница, затворених дописница, тисковина, часописа, робних огласа и пословних папира).

2. Отпрему вредносних писама и вредносних кутија;

3. Отпрему поштанских пакета;

4. Пријем и исплату новчаних износа путем поштанских упутница;

5. Наплаћивање новчаних износа откупних пошиљака и поштанских налога;

Осем тога пошта врши и неке посебне службе, које иначе падају ван њеног делокруга, као:

7. Посредовање уплате и исплате уложака поштанске штедионице као и уплате и исплате у чековном и крилинг саобраћају;

8. Посредовање оцарињавања и жигосања (пунцовања) робе и поштанских пошиљака;

9. Вођење очевидности о пошиљкама, чији садржај потпада трошарини;

10. Издавање карата о истоветности и

11. Примање претплата на иностране новине и часописе, њихову испоруку као и посредовање таквих претплата из иностранства, (ова ће радња бити накнадно заведена).

III *Поштански регал и таксе.* Пошти припада искључиво право на редовну отпрему писама (дописница) отворених и затворених, новина и часописа, сем извесних изузетака.

Тајна писама загарантована је Уставом.

Поштанске таксе одређује Министарство Пошта и Телеграфа према финансијским и економским потребама земље. Државна надлештва и извесне хумане установе ослобођене су плаћања поштанских такса. Новине и часописи уживају шире повластице како у погледу наплата такса тако и у погледу тежине.

Поштанске таксе за све поштанске пошиљке које подлеже плаћању, дужан је пошиљалац платити унапред при предаји, сем таксе за писма.

IV Одговорност поште. Право на рекламирање поштанских пошиљака јесте година дана.

За обичне писмоносне пошиљке пошта уопште не јамчи.

За губитак препоручене пошиљке пошта исплаћује накнаду која у унутрашњем саобраћају износи 50 динара а у међународном 50 франака а исплаћује се у динарима према еквиваленту одређеном за писмоносне таксе.

За упутнице јамчи пошта само за уплаћени износ а по истеку рока од три године, од дана предаје упутнице, губи пошиљалац право на упутнички износ.

Код пакета јамчи пошта за изгубљење, за погрешну испоруку кривцом поштанског службеника, за смањење количине садржаја и за оштећење. Јемство поште иде до висине утврђене стварне штете али само онда ако штета не премашује износ на пошиљци означене вредности. Када вредност није означена, плаћа се накнада по тежини.

За вредносна писма и вредносне кутије јамчи пошта у главном према начелима која вреде за пакете.

V Међународна поштанска служба. Међународна поштанска служба врши се по одредбама међународне поштанске конвенције пошто је Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца чланица Светског Поштанског Савеза.

Изузетак је привремено учињен са међународном упутничком службом која се због валутног питања врши за сада са извесним ограничењима.

VI Поштанско-Царинска Служба. Све поштанске пошиљке из иностранства потпадају под царински надзор. Царињење врше царински органи уз припомоћ поштанских органа. Писмоносне пошиљке у колико не подлеже царинењу одмах се упућују на место опредељења, а у колико подлеже царинском прегледу упућују се најближој пошти царинења. Пошта царинења има 33, а сем тога постоји у Београду и Загребу по један поштанско-царински магацин као засебна установа.

Из иностранства за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца приспева годишње просечно 600.000 поштанских пакета са тежином од 5 до 20 кг. Њихова садржина намењена је већим делом трговини.

Сем тога приспева годишње око 36.000 пакета из Њујорка за Груж. То су пакети што их наши исељеници шаљу из Америке својим породицама.

VII Међународни — Поштански Саобраћај. По свом географском положају Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца има знатног удела у међународном поштанском саобраћају, пошто преко њене територије пролазе главни железнички путеви од запада ка истоку. Наша држава врши транзит Турске, Грчке, Бугарске, Румуније са западним државама. За овај транзит искоришћени су осим Симплона — Оријента Експреса још и наши међународни брзи возови, од којих су најважнији: Бевђелија—Београд, Цариброд—Београд, Београд—Љубљана—Ракек, Београд—Суботица, Су-

ботица — Цомбољ, Љубљана—Јасенице, Ракек — Марибор, Загреб — Београд.

Поред железничких веза за међународни поштански саобраћај искоришћене су ваздушне везе Француско-Румунског Друштва, чији аероплани саобраћају у правцу: Цариград—Београд—Будим Пешта—Праг—Париз.

VIII Унутрашњи Поштански Саобраћај. За унутрашњи поштански саобраћај искоришћене су све железничке и паробродске линије, а сем тога у крајевима који оскудевају у железничким везама организовало је Министарство Пошта и Телеграфа у сопственој режији аутомобилски саобраћај који се врши на одстојању од 2000 километара. На сувоzemним путевима врши се пренос поште и путника колима, а где то теренске прилике не допуштају, преноси се пошта коњима и пешацима.

ТЕЛЕГРАФ.

У Краљевини С. Х. С. има укупно 1850 телеграфа, од којих 662 код железничких станица. Сви телеграфи врше, поред унутрашње, и међународну службу.

Краљевина С. Х. С. у непосредној је вези жичним телеграфом са: Италијом, Аустријом, Угарском, Бугарском, Грчком, Румунијом, Чехословачком и Албанијом, а бежичним телеграфом ради непосредно са Француском, Чехословачком, Сиријом, Аустријом, Швајцарском, Енглеском и Немачком.

Краљевина С. Х. С. прима и у терминалу и у транзиту приватне телеграме са уговореним и шифрованим слогом. Право на употребу шифре у терминалу имају новчани заводи, трговачка предузећа и агенти, пошто претходно за то добију одобрење Министарства Пошта и Телеграфа и положи одређену претплату. У транзиту су допуштени по сниженој тарифи и телеграми названи „differés“ и они се размењују у ваневропском режиму.

За телеграме по унутрашњој радњи наплаћује се по 0.50 дин. од речи, а за међународне по општој међународној тарифи, рачунајући за Краљевину С. Х. С. по 9 зл. сантима на име терминалне и 7 сантима на име транзитне таксе за европски режим и по 15 сантима на име терминалне и 12 на име транзитне таксе за ваневропски режим. По специјалном споразуму ова је такса снижена за телеграме који се размењују између Чехословачке и Краљевине С. Х. С. тако да целокупна такса у место 25 износи 19 зл. сантима од речи. Таксе се наплаћују у динарима по еквиваленту који се с времена на време одређује по берзанском курсу златног франка. Од 1. јуна 1924. еквивалент је 1 према 15.

У Краљевини С. Х. С. допуштене су и инсталације приватних пријамних радиотелеграфских станица под условима Правилника нарочито прописаним за ове станице. Увоз радиоапарата подлежи нарочитом одобрењу Министарства.

Главна радиостаница у Београду, (Београд—Раковица) поред тога што врши размену телеграма, даје и концерте у нарочито одређеним часовима.

БЕЖИЧНА ТЕЛЕГРАФИЈА.

Бежична телеграфија у Југославији у знаку је развитка. До сада су отворене три веће станице, у Београду на Бањици, у Сарајеву и у Раковици. Прве две су већ неводољне за службу која се нагло развила, и то у пркос великим променама и трансформацијама Бањичке станице.

Станица на Бањици има 20 киловата, а Сарајевска 10. Ове две одржавају међународну бежичну службу и шаљу дневне извештаје Паризу, Лиону, Кракову, Прагу и Риму. Бањичка станица такође свакодневно у 8 сати ујутру шаље радиограм новости свима европским станицама.

Ове две станице примају вести од свих европских станица, али је за сада пријемна новинарска служба толика, да нису у стању јаче развити своју делатност у одашиљању вести. Сарајево може слати радиограме Лондону, Бечу, Кракову, Берлину и Прагу.

Држава исто тако има две мале станице у Котору и Скопљу.

Министарство Пошта спрема план за велико проширење безжичне службе, и припреме се чине у велико за подизање шест станица са комплетним инсталацијама у Загребу, Сплиту, Подгорици (или Цетињу), Новом Саду и Скопљу. Највећа од ових станица биће Љубљанска која ће имати 10 киловата и која ће бити у стању да одржава везу са свим европским државама. Загребачка и Скопљанска станица имаће по 2 киловата и биће употребљене за саобраћај са оближњим и суседним државама.

Највећа пак станица у Југославији је Раковичка, коју је саградило Француско Радио Друштво. Ова има три одељења, станицу у Раковици за одашиљање вести, пријемну станицу, и централу у Београду. Инсталација у Раковици заузима површину од 220.000 кв. м, има своје стројеве, има пилоне од 150 метара патент Т. S. F. две групе патентираних алтернатора и може слати речи у брзини од 100 речи на минут. Београдска централа прима и шаље истом брзином. Станица у Раковици одржава везе са свима страним станицама по уговору са страним друштвима. Она има и апарат за бежичну телефонију, новинарску службу, концерте итд. Свакодневно од 6.30 до 7.30 има концертни програм или билетен са новостима. Дужина таласа је 1680 метара. Куповина земљишта и грађење станица стајало је 40 милиона динара.

ТЕЛЕФОНИ.

У Краљевини С. Х. С. има 892 телефона, који имају и јавне говорнице.

Телефоном су везана међусобно сва обласна места, а ова и са престоницом у Београду. Сва среска места пак везана су телефоном са окружним и обласним. Већи број сеоских општина такође је везан телефонски са среским местима, а преко ових и са окружним. Постоје и приватна телефонска постројења у границама једног истог имања, која служе за интерне потребе власника дотичног имања. Има их која су у вези са државном мрежом.

Краљевина С. Х. С. везана је директним телефонским линијама са Аустријом, Италијом, Угарском, Румунијом и Чехословачком.

Такса за телефонске разговоре у унутрашњем саобраћају наплаћује се по удаљености места из кога се захтева разговор према месту које се жели, те су сва места подељена у четири зоне. Прва је зона за зрачно одстојање од 6—100 километара, у другу зону улазе места са одстојањем од 100—200 км. трећа је зона од 200—400 и четврта од преко 400 км. У првој зони је такса 15 дин. од јединице времена (3 минута), у другој 20, у трећој 25 и у четвртој зони 30 дин. од јединице.

Међународна телефонска тарифа одређена је посебним споразумима са заинтересованим државама.

Телефонски претплатници подељени су у неколико категорија, од

којих највећу претплату плаћају новчани заводи, банке и др. (4.000 дина. на годину), а најмању државни чиновници (400 динара).

Поред телефонских разговора, путем телефона се отправљају и примају телеграми, за шта приватни телефонски претплатници, који желе ту службу, плаћају извесну годишњу претплату.

Новинарски телефонски разговори уживају повластицу од 50% јефтиније.

Стање Депоа марака и материјала.

1) У Главном Депоу Марака било је у почетку 1925 године поштанских марака и вредносница, у укупном износу дина. 600,000.000;

2) Вредност поштанских марака и вредносница у осам дирекцијских депоа у целој земљи, износи динара 47,950.000.;

3) Месечна потрошња поштанских марака и вредносница у целој земљи износи: 25,000.000 динара;

4) У Централном Магацину Министарства Пошта и Телеграфа било је материјала и спреме телеграфско-телефонске, као и поштанске, у укупној вредности динара 100,000.000. —;

5) Поред овога, у слагалиштима Дирекције Пошта и Телеграфа, (осам дирекцијских слагалишта) било је материјала у укупној вредности динара 60,000.000. —;

6) Материјални издатци (без личних) за целу Краљевину, на телеграф. и поштан. спрему, у буџету за 1924—25. годину износили су динара 284,120.000.

ПОШТАНСКА ШТЕДИОНИЦА

Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца.

И у нашој држави постоји Поштанска Штедионица, која је своју организацију довршила прошле године и своју делатност распрострла на целу територију Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Овај је посао извршен поступно у току пет прошлих година, наслањањем на остатке ове установе у оним покрајинама где је она постојала пре рата, и довођењем њене садашње организације у склад са правном и административном организацијом наше нове државе. Данас постоји генерална дирекција Поштанске Штедионице у Београду, и њене филијале у Загребу, Љубљани и Сарајеву; а сем тога, 1,532 главне и 424 помоћне поште фигурирају такође као филијале ове велике државне установе.

У досадашњем развијању ове установе, главна је пажња посвећена била њеним функцијама као установи за чековни и вирмански (кооперациони) промет. У овом погледу постигли су се врло леви резултати, и број власника чековних рачуна, који се 1923. год. по на 9.985, прешао је, 31. децембра 1924. год. 11.000. —, 31. XII. 1925. 12.459. Најважнија трговачка и индустријска предузећа у земљи, банке, новине и часописи, државне и комуналне установе и т. д. појављују се као власници чековних рачуна код Поштанске Штедионице, и врше преко ње своја плаћања и међусобне обрачуне. Промет само по чековним рачунима износио је, у динарима:

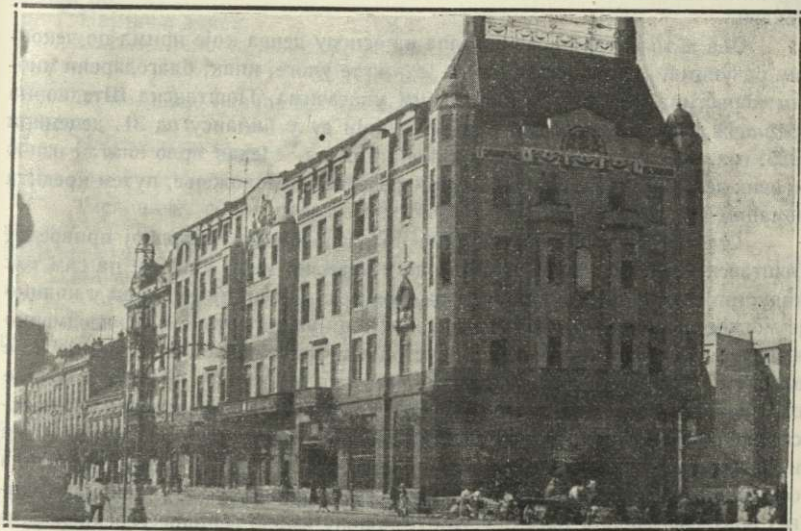
1919 год.	Дин.	929,004.353.48
1920 „	„	2.633,168.476.88
1921 „	„	7.976,547.515.58

1922	„	17.266.598.019.85
1923	„	26.399.620.216.75
1924	„	31.621.558.843.93
1925	„	36.977.943.748.99

Укупни промет по свима рачунима Поштанске Штедионице износио је:

1923. год.	Дин.	63.153.956.072.20
1924.	„	113.468.740.962.92
1925.	„	134.932.697.702.82

Развитак Поштанске Штедионице у овом смислу од великог је значаја за нашу државу, нарочито с обзиром да је у њој организација новчаног и клирничког (компензационог), система плаћања још врло неразрађена,

ПОШТАНСКА ШТЕДИОНИЦА У БЕОГРАДУ.

те се несразмерно велики износи обрачуна свршавају готовим новцем. Тиме се потреба за ефективним новцем у земљи знатно повећава, и врло се често долази до јаке новчане оскудице. Поштанска Штедионица навикава међутим најшире слојеве народа на употребу чека и метод вирманисања (компензацију) при свршавању узајамних обрачуна. То је једна њена велика историјска мисија у нашој земљи.

Поштанска Штедионица почиње у све већој мери да служи држави у погледу њених благајничких функција. Тако, плаћање пореза, и свих других државних, па и комуналних дажбина, почиње да се врши путем Поштанске Штедионице, и широка публика врло радо прима ову новину. Даље, преко Поштанске Штедионице почињу да се исплаћују плате државних чиновника, пензије и потпоре инвалидима, онеспособљеним радницима и т. д. као и све остале државне исплате. Тиме се постиже велико растећење државних и комуналних благајница.

У разграновању својих операција, Поштанска Штедионица наше државе ступила је у везу са Поштанском Управом Сједињених Држава Северне Америке, тако да се из ових двеју земаља могу шиљати новчане дозволе преко Поштанских Штедионица. Слична конвенција потписана је и са анадом, а са многим другим државама у току су преговори ради истог циља.

У међувремену довршава се организација на прикупљању улога на штедњу по уложним књижицама. Опште је очекивање, да ће ове уложне књижице бити врло популарне, јер за улоге по њима гарантује сама држава а уплате се могу вршити и улози подизати ма на којој пошти у целој Краљевини. У нашој држави има врло много теузаризираних новца у широким слојевима народа, а многи знаци говоре да се с поузданошћу може очекивати велики прилив тих капитала у Поштанској Штедионици. На овај начин Поштанска Штедионица постаће врло значајан кредитни фактор у нашој држави.

Она је то већ и до сад постала на основу депоа које прима по чековним рачунима. И ако плаћа свега 2% на те улоге, ипак, благодарећи многим користима које она пружа својим улагачима, Поштанска Штедионица привлачи депое по чековним рачунима који су у билансу од 31. децембра 1925. год. прешли суму од 400 милиона динара. Један врло знатан износ од ових депоа стављен је народној привреди на расположење, путем кредита домаћим новчаним заводима.

Стављајући овако знатне суме на расположење народној привреди, Поштанска се Штедионица трудила да у извесној мери утиче и на сам ток индустријских и трговачких послова. Њена је тенденција била да у колико је могуће више зауставља нездраву инфлацију индустрије т. ј. неодмерно и прекомерно оснивање нових индустрија и грађевинске инвестиције које далеко премашују потребу и снагу наше земље. У току прошле 3 године ова индустријска инфлација узела је била озбиљне размере и довела до извесне економске кризе. Утицај водећих средишњих институција, а међу њима и Поштанске Штедионице, био је управљен на то, да се даља непотребна оснивања спречавају, поремећена предузећа санирају, и цео економски живот врати нормалном току. У том се правцу имало великог успеха те се и код новчаних завода и на новчаном тржишту у опште ове године осећа већа мобилност него ли током прошле три године. Ово се може сматрати као срећна околност, нарочито у овом тренутку кад изгледа на необичну богату жетву захтевају велике обртне капитале ради ефектуирања извоза.

Знатне суме својих диспонибилних готовина пласирала је Поштанска Штедионица и у државне хартије од вредности. И у овом погледу, њен утицај на домаћем тржишту ефеката почиње се знатно осећати. Сем тога, својим везама са најширим слојевима народа, Поштанска Штедионица врши велику пропаганду за куповину државних обвезница и тиме ствара широко домаће ефективно тржиште, које до данас управо није ни постојало и то је једна од великих мисија Поштанске Штедионице.

Д-р М. Недељковић.

ПОШТАНСКЕ ТАРИФЕ.

Поштанске таксе у унутрашњем саобраћају.

1) Писма. Динара

Такса за писмо до 20 грама 1.—

Преко ове тежине за сваких даљих 20 гр. или део ове тежине

још по 0.50

2. Дописнице.

Динара

Такса за отворену дописницу	0.50
Такса за дописницу са плаћеним одговором	1.—

3. Штампане ствари.

За штампане ствари плаћа се за сваких 50 гр. или део тежине по	0.20
Ова такса има се наплаћивати и за: посетнице, ценовнике, циркуларе, посмртне објаве или објаве других врста, свадбене позивнице или позивнице друге врсте, огласе, извештаје трговачке или берзанске и у опште за све друге штампане предмете, осим штампаних рељефа за употребу слепих, дневних листова (новина) и повремених часописа, када их уредништва шаљу.	
За штампане рељефе за употребу слепих наплаћивање се за 500 гр. или део ове тежине.	0.10

4. Робни огледи

За робне огледе наплаћивање се за сваких 50 гр. или део ове тежине по	0.20
Најмања такса	0.50
Највећа тежина пошиљке робних огледа јесте 500 грама.	

5. Пословни папири.

За пословне папире наплаћивање се за сваки 50 гр. или део ове тежине по	0.20
Најмања такса	0.50

6. Мешовите (груписане) пошиљке.

Тисковине, робни огледи и пословни папири, могу бити упаковани у једну пошиљку. Такса је за овакву пошиљку за сваких 50 гр. или део ове тежине по	0.20
Најмања такса	0.50
Ако пошиљка садржи и пословне папире, најмања је такса	1.—
Тежина робних огледа, ако би се налазила у пошиљци, не сме бити већа од 500 грама.	

7. Неплаћене и недовољно плаћене пошиљке.

За неплаћене и недовољно плаћене писмоносне пошиљке, наплаћује се двогуба такса у порто маркама од оне таксе, што недостаје ... Исто важи и за дописнице.

Пошиљке са тисковинама, робним огледима, пословним папирима или мешовите пошиљке, морају бити бар делимично напред уплаћене. Све пошиљке потпуно неплаћене искључују се из отпреме.

8. Препоручене пошиљке.

Све писмоносне пошиљке, поменуте у тачкама 1—6 могу бити препоручене. У том случају поред таксе по тежини, плаћа се и такса за препоруку која износи, 3.—

Такса за препоручене пошиљке мора се у целокупности платити при предаји пошиљке.

9. Писма са означеном вредношћу.

Такса за писма са означеном вредношћу састоји се:

- из такса препорученог писма исте тежине и
- из такса по вредности која износи:

од 100 динара	1.—
од 100 " 500 "	2.—
" 500 " 1000 "	5.—
" 1000 " 5000 "	10.—
и даље на свих 1000 дин. или део ове вредности још по	1.—

Поред ове таксе наплаћује се још и такса од 30 пара за свако писмо за извештај о доласку (авизо), ако писмо гласи на место где се испорука врши у пошти.

Ако писмо гласи за место где се испорука врши у стану, онда ће се наплатити такса за доставу која износи 2.—

10. Пакети

Динара

За пакете и новчане пошиљке (групови новца и хартије од вредности), када су упаковани у виду пакета.

а) по тежини:

	од 3 кгр.	од 5 " "	од 10 " "	од 15 " "	од 20 " "	8.—
	5	10	15	20		12.—
	10	15	20			25.—
	15	20				40.—
						50.—

Највећа тежина 20 кгр.

б) по вредности:

	од 100 дин.	од 500 " "	од 1000 " "	од 5000 " "	1.—
	500	1000	5000		2.—
	1000	5000			5.—
					10.—

и од 500 динара па на више, за сваки 1000 динара или део ове вредности још по ... 1.—

Означена вредност је неограничена.

За пакете већег обима (гломазне) наплаћује се двогуба такса по тежини.

За пакете, који гласе за места где се испорука врши у стану прималаца, осим таксе по тежини и вредности, ако би ова била означена, наплаћује се још и такса за доставу, која по пакету износи ... 3.—

А ако се испорука врши у пошти, онда се за извештај по доласку наплаћује такса од ... 0.30

11. Упутнице.

По једној поштанској упутници, била она обична или телеграфска, може се уплатити највећа сума од 1000 дин.

1. Обичне (поштанске) упутнице.

За упутнице наплаћивање се такса према уплаћеном износу и то:

	од 25 дин.	од 50 " "	од 100 " "	од 300 " "	од 500 " "	од 1000 " "	1.—
	50	100	300	500	1000		1.50
	100	300	500	1000			2.—
	300	500	1000				3.—
	500	1000					4.—
							5.—

За откупне упутнице, чија вредност достиже до 500 динара по једној упутници, када њихов износ прелази 100 динара, наплаћује се ова такса:

	од 2000 дин.	од 3000 " "	од 4000 " "	од 5000 " "	5.—
	3000	4000	5000		7.—
	4000	5000			9.—
					12.—

За упутнице, које гласе за места где се исплата врши у стан прималаца, осим путничке таксе, наплаћује се још и такса за исплату, која износи

	од 50 дин.	од 1000 " "	0.20
	50	1000	0.50

А за откупне упутнице, кад је њихова вредност већа од 1000 динара, од 1000 до 5000 динара. ... 1.—

Ова такса за исплату не наплаћује се за упутнице, које државна надлештва и повлашћене установе шаљу између себе, по службеној потреби и за оне, које гласе за војнике или су адресоване на „Пост-рестант“.

II. Телеграфске упутнице.

За телеграфске упутнице, осим упутничке таксе за износ телеграфске таксе, према броју речи у упутничком телеграму, наплаћује се још и такса за хитну доставу која износи ... 2.—

12. Уплатни листови поштанске штедионице.

Динара

За уплатне листове поштанских штедионица наплаћују се ове таксе:

1. За писмена саопштења на полеђини листа	0.50
2. За потврду пријема новца, коју уплатилац захтева наплаћује се	0.50
Ако се ова пошаље дописницом	0.50
Ако се пак жели да се потврда пошаље у затвореном писму, онда	1.—

13. Откупне пошиљке.

За препоручене писмоносне пошиљке или писма са означеном вредношћу, која би била оптерећена откупнином, поред горе прописане таксе по тежини, односно за вредносна писма и по вредности наплаћивање се на име таксе за подношење (презентирање) још по 0.50

Од наплаћеног откупног износа одбиће се упутничка такса, евентуално и таксе за исплату упутница на дому, као и вредност упутничке вредноснице, па ће се остатак послати упутницом пошиљаоцу пошиљке.

За пакете оптерећене откупином, наплаћивање се при предаји, осим таксе одређене за пакете, у чл. 10 тарифе, још и упутничка такса, која ће се такође налепљивати на спроводни лист.

14. Поштански налози (рачуни) за наплату.

За поштанске налоге наплаћује се:

1. Такса за препоручено писмо према тежини и	
2. Такса за подношење која износи	0.50
Од наплаћене суме поштанског налога упутна пошта одбија упутничку таксу и таксу за исплату упутнице, ако ова гласи за место, где се упутница исплаћује на дому.	

Одбијене таксе лепе се у поштанским маркама на упутницу.

У једној пошиљци може се послати само један налог за наплату.

15. Слање за примаоцем и враћање пошиљака.

За слање за примаоцем или враћање пакета пријамној пошти, урачунава се такса по тежини, за доставу, односно извештај о доласку и такса по вредности, ако је ова означена.

За остале врсте пошиљака не наплаћују се никакве таксе за повраћај нити за упућивање за примаоца.

16. Хитна достава (по нарочитом доносиоцу)

За хитну доставу наплаћује се ова такса:	
за све писмоносне пошиљке, вредносна писма и упутнице по	2.—
а за пакете по	5.—

17. Претплата за поштанске прегратке.

Претплата за поштанске прегратке износи:

I.

а) месечно, за прегратке без кључа и	4.—
б) месечно, за оне, које се затварају кључем	5.—

II.

Претплата прегратке за поштанске упутнице у местима, где се упутнице исплаћују у стан примаоца и у местима, где се ове испоручују на дому, наплаћују се месечно	5.—
---	-----

18. Затворене торбе.

За руковање затвореном робом, коју употребљавају лица, која станују изван поштанског рејона, наплаћује се месечно 4.—

19. Захтев: за повраћај пошиљке, за измену адресе, за снижење или поништавање откупног износа.

За један од напред поменутих захтева, наплаћује се такса једног препорученог писма. Ако захтев треба да се учини телеграф

Динара

ским путем, онда се осим таксе препорученог писма наплаћује још и такса за телеграм према броју речи.

20. Извештај о неиспорученом писму.

Извештај о неиспорученом писму, предаје се пошљаоцу по наплати таксе од ... 0.50

21. Исплатна пуномоћ.

За сачињавање исплатне пуномоћи (дупликата упутница), ако је упутница изгубљена, уништена или оштећена, кривицом примаоца или пошљаоца, плаћа се осим таксе за представку — молбу у таксеним маркара, још и у поштанским маркама ... 4.—

Рок за исплату упутница утврђен је за месец дана, не рачунајући месец, у коме је упутница уплаћена.

За продужење рока за исплату приватних упутница, ако ове остану неисплаћене до одређеног рока кривицом странке, плаћа се, осим таксе за представку још и у поштанским маркама ... 4.—

Ове се марке налепљују на упутницу.

Код пошта у местима, где се врши исплата на дому, наплаћиваће се, такса, од ... 0.50

без обзира на вредност и за оне упутнице, чији би износи били предозначени на рачун чекова (чековни conto).

22. Карте за истоветност.

Продајна цена ове карте ... 4.—

23. Потражнице.

Такса за потражнице износи ... 2.—

24. Повратнице и обавести за исплату.

За повратнице и обавести за исплату упутница, наплаћује се такса од ... 2.—

25. Лежарина.

Лежарина од пакета износи сваки дан ... 1.—

26. Новине и часописи.

Под новинама и часописима разумеју се: политички и стручни листови, који сваки дан излазе као и повремени списи и часописи, који се штампају периодично (један или два пута недељно, или још ређе, са редовним излажењем), ако их сама уредништва предају пошти на отпрему.

1. За сваки адресован (са засебном адресом) примерак новина или часописа, који се ради испоруке појединачно шаље, наплаћује се такса од сваких 100 грама или део ове тежине до максимума од 500 грама по ... 0.05

2. За адресоване примерке новина или часописа, који се у пакетима — свежњевима шаљу на једну адресу, наплаћује се за сваки примерак до тежине од 100 грама по ... 0.02

Ако примерци прелазе тежину од 100 па до 500 грама, она се наплаћује од сваких 100 грама или део ове тежине, рачунајући је посебно за сваки примерак још по ... 0.02

Ове таксе под 1. и 2. наплаћују се у готовом.

Од горе поменуте таксе за новине и часописе, изузимају се штампани предмети (листови или повремене публикације), које садрже искључиво пословне огласе и рекламе, а код којих је политички и обавештајни део на одређеном месту. Затим: све врсте течајних листова и обавештења о курсу, пословне окружнице, каталози (пописи) робе и ценовници, пословна обавештења, изборни позиви и томе слично.

За друге прилоге, које се не би односиле на дотичне новине или часописе, наплаћује се засебна такса од ... 2.—

Динара
за сваких 100 комада односно део овога броја. Један примерак ових
прилога, за које треба платити ову посебну таксу, не може бити тежи
од 30 грама.

Поштанске таксе у међународном саобраћају.

1. Писма и дописне карте.

За писма до 20 грама тежине	3.—
Преко ове тежине за сваки ма и започети 20 грама још по	1.50
Иста такса наплаћује се и за затворене дописне карте.	
Дописне карте обичне отворене	1.50
Дописне карте затворене	3.—
За препоруку поред таксе за писма	4.—

2. Штампане ствари.

Пословни папири и огласи.

Пословни папири од 50 грама	0.40
Најмања такса	0.40
Робни огледи највише до 350 гр. новине за сваких 50 грама	0.40
Најмања такса	1.—
За препоруку	4.—
За експрес	4.—
За потерницу — рекламацију	3.—

Такса за пакете у међународном саобраћају.

Динара		Динара	
За Америку . . . до 1 кгр.	71.—	За Корзику . . . до 1 кгр.	45.—
" 3 "	95.—	и Алжир . . . 5 "	58.—
" 5 "	115.—	" 10 "	101.—
За Аустрију . . . 5 "	35.—	За Грчку . . . 5 "	50.—
" 10 "	51.—	За Холандију . . . 1 "	43.—
" 15 "	67.—	За Исланд . . . 1 "	61.—
" 20 "	83.—	" 5 "	85.—
За Белгију . . . 5 "	37.—	За Италију . . . 5 "	40.—
За Чехословачку . . . 1 "	31.—	За Летонију . . . 1 "	59.—
преко 5 "	35.—	" 5 "	65.—
Аустрије 10 "	59.—	" 10 "	89.—
" 15 "	87.—	За Литванију . . . 1 "	54.—
" 20 "	113.—	" 5 "	70.—
преко 1 "	25.—	" 10 "	108.—
Угарске 5 "	29.—	За Луксенбург . . . 1 "	34.—
" 15 "	73.—	" 5 "	40.—
" 20 "	95.—	" 10 "	68.—
За Угарску . . . 1 "	21.—	За Норвешку . . . 1 "	55.—
" 5 "	25.—	" 5 "	75.—
" 10 "	41.—	За Палестину . . . 1 "	65.—
" 15 "	57.—	" 5 "	75.—
" 20 "	73.—	За Португалију . . . 1 "	56.—
За Немачку . . . 1 "	36.—	" 5 "	60.—
" 5 "	40.—	За Пољску . . . 1 "	36.—
" 10 "	43.—	" 5 "	40.—
За Данску . . . 1 "	41.—	" 10 "	64.—
" 5 "	50.—	За Румунију . . . 5 "	25.—
За Данциг . . . 1 "	45.—	" 10 "	43.—
(слоб. варош) . . . 5 "	54.—	За Шпанију . . . 1 "	48.—
" 10 "	80.—	са Ангором . . . 5 "	60.—
За Египат . . . 1 "	80.—	За Швајцарску . . . 1 "	35.—
" 5 "	84.—	и Лихтенштајн . . . 5 "	41.—
За Египат-Судан . . . 1 "	90.—	" 10 "	71.—
" 5 "	94.—	За Шведску . . . 1 "	57.—

Динара				Динара			
За Естонију ...	1	53.—		За Турску ...	5	80.—	
	5	68.—		За Тунис ...	5	60.—	
	10	115.—			1	55.—	
За Финску ...	1	56.—			5	72.—	
	5	78.—			10	122.—	
За Француску ...	1	37.—		За В. Британију	1	74.—	
	5	75.—			5	78.—	
	10	77.—					

Поред оних такса наплаћује се од пакета до 300 дин. вредности још по 1.50 дин.

Такса за пакете у међународном саобраћају, рачуна се у злату, али је по курсу од десет динара један златан франак овде изражен у динарима и мора се увек платити унапред.

За гломазне пакете плаћа се 50% више од таксе за обичне пакете. Царињење пакета из иностранства обавезно је у Цариброду за оне који из Бугарске долазе, а у Бевђелији за оне пакете што из Грчке долазе. Царињење пакета из других држава може се вршити било на пограничним царинарницама или на царинарницама у унутрашњости, које су зато овлашћене.

Завој пакета, вредност и адресе.

Како у унутрашњем тако и у иностраном саобраћају пакети треба да буду добро упаковани у јаке завоје, кутије, ковчеге, и друге облике и судове, према природи и садржини робе, која је у њима како се у путу при товарењу и превозу не би оштетили.

Пакети са означеном вредношћу до 600 динара могу бити паковани у хартији и кутијама од картона, ако природа садржине не условљава друге чврсте завоје или судове. Али пакети са означеном вредношћу преко 600 динара, морају имати поред завоја од хартије и картона још завој од платна ако нису завоји од дасака или лима, поред тога, сваки такав пакет мора бити још унакрсно увезан канапом и на спојевима запечаћен.

На свакоме пакету мора бити означена тачна адреса, као и на спроводној листи, која се уз сваки пакет предаје.

Телеграфске таксе за унутрашњи саобраћај.

	Динара
За телеграме од сваке речи ...	0.50
Најмања такса за телеграм ...	5.—
Ако се телеграм означаи као хитан или се предаје у празничне дане, онда се плаћа двогуба такса ...	
За плаћен одговор од речи ...	0.50
Најмање се може платити одговор за 10 речи или ...	5.—
А за плаћен хитан одговор за 10 речи ...	15.—
За потврђење пријема ...	5.—
За хитно потврђење трогуба такса ...	15.—
За телеграм једне садржине или са више адреса, за сваку адресу, односно препис телеграма — поред редовне таксе од броја речи — још по ...	5.—
Ако телеграм има више од 100 речи од сваке започете стотине још по ...	5.—
За признаницу — потврду о пријему телеграма ...	1.—
За право предаје телеграма на кредит, годишње ...	200.—
За право sluжења приватном шифром годишње ...	500.—
За захтев да се телеграми предају у једно одређено време или у неко означено време, радњу и т. д. годишње ...	56.—
За телеграме који се шаљу по нарочитом разносачу, од километра дању ...	10.—
ноћу ...	20.—
За претплату за пријем берзанских извештаја или извештаја о прогнози времена, годишње ...	200.—
За препис телеграма за сваких ма и отпочетих 100 речи ...	5.—
За сваки телеграфски бланкет при предаји телеграма по ...	0.50
Наплаћена такса за државне телеграме не враћа се.	

Телеграфске таксе у иностраном саобраћају.

(Такса од једне речи изражена је у франц. францима)

За Албанију	0.18	За Исланд	0.70
„ Алжир	0.35	„ Италију	0.19
„ Азорска острва	0.96	„ Канарска острва	0.52
„ Аустрију	0.18	„ Летонију	0.32
„ Белгију	0.29	„ Литванију	0.32
„ Бугарску	0.15	„ Луксенбург	0.29
„ Естонију	0.39	„ Малту	0.585
„ Мемел	0.29	„ Турску	0.495
„ Немачку	0.25	„ Триполис	0.45
„ Норвешку	0.39	„ Тунис	0.35
„ Пољску	0.25	„ Угарску	0.18
„ Португалију	0.36	„ Фероје острво	0.57
„ Румунију	0.18	„ Финску	0.39
„ Вел. Британију	0.38	„ Француску	0.25
„ Гибралтар	0.36	„ Холандију	0.29
„ Грчку	0.18	„ Чехословачку	0.19
„ Грчка острва	0.28	„ Швајцарску	0.22
„ Данску	0.29	„ Шведску	0.32
„ Данциг	0.29	„ Шпанију	0.32
„ Русију	0.53		

Телефонске таксе.

За телефонске разговоре такса се плаћа унапред и то:

У I зони на растојање од 100 километара за сваки говор који траје највише до три минута	8.—
У II зони до 200 км.	10.—
У III зони до 300 км.	15.—
У IV зони до 400 км.	20.—
За позивницу поред ових такса још	5.—
За хитну	7.—
За позивницу у празничне дане	7.—
За сталне везе месечно	20.—

Ако се разговор на телефону пријави као хитан, плаћа се трогуба такса. Исто тако за телефонске разговоре суботом од 8 часова увече до понедеоника 8 часова пре подне, плаћа се трогуба такса.

Новинарски разговори на телефону имају редукцију.

Годишња претплата у Београду, Загребу, Љубљани, Сарајеву, Скопљу, Сплиту, Новом Саду, Осијеку, Суботици, Вел. Бечкереку и Марибору износи и то:

- 1) За банке и све новчане заводе, барове и биоскопе 4000.—
- 2) А за хотеле, фабрике, руднике, млинове, ресторане, кафане, трговине, агентуре и посреднике 3000.—
- 3) За радионице, техничке канцеларије, предузимаче и јавне говорнице код приватног лица 2000.—
- 4) За канцеларије адвоката и бележника, пансионе, клубове и друштва и све локале, који служе јавним скуповима и за фотографе 1800.—
- 5) За апотеке и занатске задруге 1500.—
- 6) За приватне лекаре, новинарске редакције и администрације 1000.—
- 7) За приватне станове 500.—

У осталим местима претплата износи и то: за оне под бр. 1) 3000, 2) 2500, 3) 1800, 4) 1500, 5) 1000, 6) 800, и 7) 400.

За инсталацију главних претплатничких станица плаћа се унапред 1200 а за споредне 200.

GLAVA X.

VOJSKA, MORNARICA I VAZDUHOPLOVSTVO.

VOJSKA.

Vojska Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca.

Slavom uvenčana i proslavljena Srpska Vojska u ratovima za oslobođenje, samostalnost i ujedinjenje od 1804. godine pa sve do 1920. godine, kada je Svetski Rat definitivno likvidiran, primila je u sebe 1. decembra 1918. godine, danom proglasa ujedinjenja svih Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu jedinstvenu i nedeljivu državu, Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, prve mladiće svoje oslobođene braće: Srba, Hrvata i Slovenaca u svoje proslavljene i slavom uvenčane redove Srpske Vojske, da ih sada kao vojnike Srba, Hrvata i Slovenaca u istom duhu vaspita i vojnički spremi za zaštitu i očuvanje, krvavo i s mukom stečene tekovine Ujedinjenja, pod skipotom slavom uvenčanog Kralja Petra I Velikog Oslobođioca i Njegovog Naslednika, proslavljenog Kralja Aleksandra I Karađorđevića.

Prvo uredjenje srpske vojske.

Pre prvog Ustanka na Turke, pod Karađorđem 1804. god postojala je vojska bez ikakvog uređenja; knezovi i vojvode, sakupljali su sve što je bilo sposobno za borbu. Tako je činjeno i za vreme Drugog Ustanka 1815. godine, pod Knezom Milošem. Ova vojska nije bila kadrovska s urednom formacijom i rokom službe, već skupljeni ljudi sposobni za borbu, s upotrebom, dokle je potreba trajala. Za ličnu službu vojvoda i knezova, bili su plaćeni momci.

Prva kadrovska (stajaća) vojska osnovana je i zavedena 2. februara 1835. godine pod Knezom Milošem, kada je utvrđen i Prvi Osnovni Zakon tadanje srpske države, njen „Ustav“.

Ali i pre ovog zakona, još 1829. godine, podrinski vojvoda, Jefrem Obrenović, zamenio je svoje plaćene momke gardom, za koju je rekrutovao po sto mladića ondašnjih okruga: beogradskog, šabačkog, drinskog i valjevskog. On je ove mladiće stavio pod svoju komandu, i najmio austriške podoficire, da ih poučavaju egzersicnim pravilima. Te godine je osnovana i prva „vojna muzika“.

Tadanjem srpskom knezu Milošu, svidelo se ovakvo uređenje vojske njegovoga brata i odmah prvih dana njenoga ustrojstva, oduze mu je i dovede u svoju prestonicu Kragujevac, gde je stavi pod komandu jednog svog

činovnika, ruskog đaka, da je dalje obučava u „ruskom egzerciru“. Posmatrajući napredak u ovakvome načinu rada, Knezu se ovo toliko svidelo, da je 1830. godine naredio, da se zavede opšta rekrutacija i tom prilikom zavede još i odelenje konjice.

U to vreme, mladići koji su se imali izobraziti za oficirske položaje, slati su u Rusiju, pošto u tadanjoj kneževini Srbiji, u to vreme, nije nikakvih vojnih škola postojalo.

Ovakvo je stanje srpske kadrovske (stajaće) vojske bilo sve do 1835. godine, kada je njeno ustavno uređenje stupilo na snagu. Tadanjim uređenjem bilo je tek predviđeno ustrojstvo Državnog Saveta i Državne Centralne Uprave i tako je 14. februara 1835. godine utvrđen i sastav Državnog Saveta, koji je bio podeljen na: zakonodavnu i izvršnu vlast.

Izvršno Odeljenje Vlasti ovako uređenog Državnog Saveta imalo je pet odeljenja, od kojih je peto odeljenje bilo „Za vojna dela“ dakle prvo Ministarstvo Vojno, koje je tada prvi put dobilo svog Ministra — „Popečitelja“.

Ostala četiri odeljenja predstavljala su takođe Ministarstva, i dobila svoje „Popečitelje“ - Ministre.

Ministar Vojni je sve svoje zakonodavne predloge podnosio Državnom Savetu, a Savet, shodno svom uređenju, Knezu na odobrenje.

Kako Porta i Rusija, ne odobriše Ustav i prvo uređenje kadrovske (stajaće) vojske od 1835. godine, to se ovo „de fakto“ nije ostvarilo, već poslovi Ministarstva Vojnog predoše, na „Vojno-Policiske-Kancelariju“, iz koje se docnije razvio „Glavni Vojni Štab“, za tim „Glavnu Vojna Uprava“, i najzad „Vojno Ministarstvo“.

1836. godine, izvršena je prva vojnoteritorijalna podela na sledeća vojne komande: 1) Podrinsko-Savsku, 2) Moravsko-Podrinsku, 3) Dunavsko, Timočku i 4) Sredotočnu. Na čelu svake komande bio je po jedan komandant koji je pored toga bio još i čuvar reda i javne bezbednosti nad celom svojom teritorijom, dakle, bio je vojno-politička vlast.

29. maja 1837. godine, ukazom uređuje Knez oficirske činove, gde se izričito veli: „Sav naš narod je na vojnoj sistemi osnovan, pa rešavamo, da i vojni i državni činovnici budu od sada i u napred, jedni i opšti vojni činovi“.

Činova je bilo devet, od potporučnika, pa do diviziskog đenerala. Kako je diviziski đeneral bio najviši čin, njega su imala samo dva brata kneževa.

Za vojnike, rok službe je bio četiri godine.

Ova organizacija srpske vojske od 1838. i 1839. godine, razlikovala se od one predviđene Ustavom 1835. godine, jer je ta vojska bila škola za vojničko obrazovanje naroda, dok je ova delom vršila ulogu žandarmerije, a delom čuvala granicu, time u stvari, kada se strogo uzme, stajaća (kadrovska vojska) nije za prvi cilj ni postojala. Sa kakvom je namerom ovakvo uređenje vojske bilo ostvareno, jasno je po političkim događajima od 1. juna 1839. god., kada je knez Miloš dao ostavku na presto i otišao iz zemlje, predavši vladu svome sinu Milanu Obrenoviću II.

Tek 1850. godine, učinjen je u pogledu organizacije vojske jedan znatan napredak. Te godine, 6. septembra, uređena je prva vojnička škola, zvana tada „Artileriska Škola“, sadanja „Vojna Akademija“.

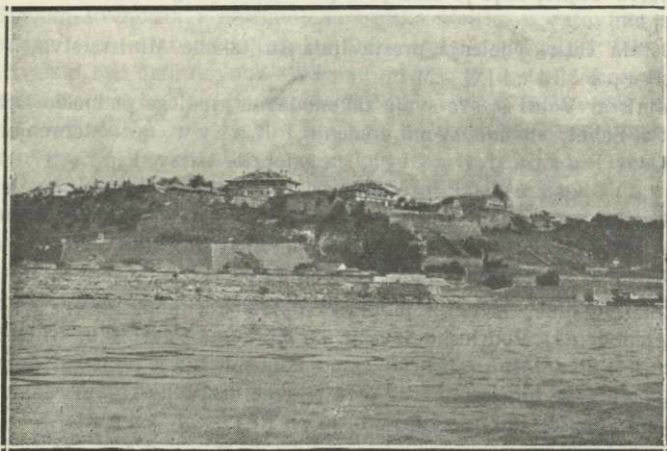
Od te godine pa u napred, istina sporo, ali sistematski, stalno i trajno se razvijala Srpska Vojska, težeći da postepenim razvijanjem dostigne ono uređenje, koje su imale i sve ostale evropske vojske.

1861. godine, dolaskom na presto Kneza Mihajla, sina kneza Miloša, Srpska Vojska, bila je ovako formirana: U narodnu vojsku, koja je imala ove rodove oružja:

1) Pešadiju od 17 pukova, obrazovanih od bataljona. Bataljon je davao svaki srez, a puk svaki politički okrug, koji je okružni naziv i nosio.

2) Artileriju od 6 baterija (1200 ljudi), koje su bile sastavljene od građana iz Beograda i Kragujevca i srezova koji njima pripadaju.

3) Konjicu, iz svakoga sresa po jedna rota, koje su u jednom okrugu sastavljale pukovske eskadrona, dakle, 17 eskadrona konjice.

BEOGRADSKA TVRĐAVA.

4) Inžinjeriju, sastavljenu od 17 odeljenja pionera. Svaki okrug davao je po jedno odeljenje od 60 ljudi.

Prema ovakvom sastavu narodne vojske, cela zemlja je bila podeljena na pet komanada i to:

Drinosavsku, Južno-moravsku, Timočku, Istočno-moravsku i Glavnu Sredotočnu sa štabovima: u Valjevu, Kraljevu, Zaječaru, Svilajncu i Kragujevcu.

Usavršavajući se tako postepeno srpska vojska, težeći trajno da se u pogledu organizacije, naučne i materijalne spremne popne na visinu evropskih vojsaka zauzela je zavidno mesto, sa iznenađenjem preko očekivanja u ratovima za ujedinjenje 1912—1913. godine, kada je u slavnim pobedama na Kumanovu 10. oktobra 1912. godine, udarila kamen temeljac slave i junaštva srpske vojske i pgoslavila ime svoga naroda.

Malobrojna, ali junačna, uhvatila se u koštac najpre sa Turskom Im-

perijom, da otrgne ispod ropskog jarma svoju porobljenu krvnu braću Stare Srbije i Makedonije, sa svojih ciglo pet divizija prvog i pet divizija drugog poziva, formiranih u pešadijske, konjičke i artiljerijske pukove, od po četiri i tri bataljona, četiri eskadrona i po tri diviziona.

Sa istom takvom formacijom stupila je i ako proredena, rešena da pobedi ili da umre, u veliki svetski rat, da porobljenoj braći Hrvatima i Slovencima izvojuje slobodu i dovrši ujedinjenje porobljene srpske braće u bivšoj Austro-Ugarskoj. Svoj ideal je postigla, i sakupivši ih sve u jednu jedinstvenu Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca, 1. decembra 1918. godine, pretvorila se u svoj ideal, u vojsku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, da se sada pojačana, formirana u pet armija od po tri divizije kao narodna vojska Srba, Hrvata i Slovenaca, stavi na slučaj potrebe na branik svoje Domovine, zalivena, morem krvi i ograđena brdima kostiju, svojih najboljih sinova srpskoga plemena, troimenog ali jednog naroda.

Organizacija i formacija vojske.

Granični front Kraljevine broji 2408 km. 200 km. prema Italiji; 246 km. prema Austriji; 670 km. prema Mađarskoj; 200 km. prema Rumuniji; 505 km. prema Bugarskoj; 220 km. prema Grčkoj i 352 km. prema Albaniji.

U budžetskoj 1923—24. god. rashodi su izneli: osam milijardi i 934 miliona dinara, a vojni troškovi: 1 milijardu i 775 miliona dinara, što čini 20% celokupnih državnih rashoda, za izdržavanje budžet. stanja vojske od 109.000 ljudi.

Jugoslovenska teritorija podeljena je u pet armiskih oblasti, i to: 1 armija sa štabom u Novom Sadu; 2 armija u Sarajevu; 3 armija u Skoplju; 4 armija u Zagrebu i 5 armija u Nišu. Svaka armiska oblast podeljena je u onoliko diviz. oblasti, koliko ona ima divizija i to: 1 armija — 3 divizije; 2 armija — 4 divizije; 3 armija — 3 divizije; 4 armija — 3 divizije i 5 armija — 3 divizije. Svaka divizijska oblast deli se na 3 vojna okruga, koji se podudaraju sa pukovskim teritorialnim zonama, i ako su od ovih nezavisni.

Armiske oblasti, takođe i divizijske vrše disciplinske, taktičke i teritorijalne funkcije, sem poslova rekrutovanja, što vrše vojni okruzi. Sve ove komande vrše teritorialne funkcije i u vreme rata.

Jugoslovenska vojska formirana je u 5 armija, 18 divizija (od kojih dve u projektu) i dve konjičke divizije. Svaka armija ima sem štaba: izvesan broj pešad. divizija, eventualno po 1 konjič. diviziju (za sada ih ima samo 2. i 3. armija) 1 puk teške poljske artiljerije, razne jedinice tehničkih trupa, 1 automobil. komandu, 1 eskadrilu aviacije i razne ustanove.

Svaka pešad. divizija ima sem štaba: 3 puka pešadije, 2 puka polj. artiljerije, 1 eskadron diviz. konjice, 1 vozarski eskadron i diviz. ustanove.

Svaka konjička divizija ima sem štaba: 4 konjička puka, podeljena u 2 brigade, 1 divizion artiljerije od 3 baterije, — dve poljske i 1 brdska, po jednu sekciju pionira, telegrafista i automobilista.

Prva konjič. divizija nosi brojne nazive pukova: 2., 3., 4. i 8. puk. Druga konjič. divizija: 1., 5., 6. i 7. puk. Oni su još dislocirani na teritorijama četiri armiskih oblasti kojima su nekada pripadali.

U rodovima vojske ove su grupe ovako formirane: pešadija ima 20 brigada (od kojih su 4 u projektu), 50 pešad. pukova, 1 puk garde. Pukovi

sem brojnog naziva imaju i specijalne (napr. 8 puk „Kneza Aleksandra“, 21. „Čehoslovački“ i t. d.).

Konjica ima: 4 brigade, 8 pukova, 1 puk garde, i 16 eskadrona u svakoj diviziji.

Artiljerija ima: 32 puka poljske artiljerije svaki puk od 3 diviziona od po 2 baterije od 4 topa. Pukovi su formirani i u 16 brigada. Dalje: 2 divizion konjič. artiljerije od po 3 baterije od 4 topa svaka, 4 puka armijske teške artiljerije od po 3 divizion sa 2 baterije od 4 topa, 1 puk tvrđavske artiljerije od 3 bataljona od po 3 čete i 1 parkove čete, 48 sekcija (na svaki pešad. puk po jedna) topova 37 mm.

Tehničke trupe (inženjerija): 4 komande armiskih tehničkih trupa, 4 bataljona pionira, 2 bat. pontonira, 1 miniera, 1 telegrafista, 1 foto-električara, 4 sekcije golubije pošte, 1 puk železničara i 1 bataljon pirotehničara.

Aeronautika: 4 aeronautičke komande (od kojih dve u projektu), 4 eskadrile, na svaku armiju po jedna, ca 60 aparata ukupno.

Policija deli se na žandarmeriju i graničnu trupu. Prva ima 20.000 ljudi, druga 10.000.

Rekrutovanje je čisto nacionalno. Vrš se po načelu da u jednoj jedinici služe mladići iz raznih krajeva i narodnosti, a u cilju: da vojska bude narodna škola.

Služenje u vojsci obavezno je za svakog građanina Jugoslavije od osamnaeste pa do pedesete godine, i to: tri godine u „Mladoj Gardi“ (od osamnaeste do dvadesete godine), deset godina u prvom pozivu (od dvadesetprve do trideset prve godine), sedam godina u drugom pozivu i sedam godina u trećem pozivu, i 5 godina u „Staroj Gardi“. Rok služenja počinje od stupanja u 1. poziv i traje 18 meseci za pešadiju i dve godine za ostale rodove vojske. Broj svake klase iznosi po 90.000 ljudi.

Za slučaj rata Jugoslavija može opremiti milion i dve stotine hiljada ljudi.

RATNA MORNARICA.

Ratna Mornarica Srba, Hrvata i Slovenaca je tek začetak jedne prave mornarice, nove pomorske sile Južnih Slovena.

Narod na jadranskoj obali bavio se je od najstarijih vremena pomorstvom, te su već i stari Ilirci, koji su pre dolaska Slovena na istočnu obalu Jadrana živeli u tom području, bili opasni neprijatelji Rimljana na moru.

I slavenski je se narod, posle svog dolaska na obalu ovog toplog mora, uputio u pomorski život, zanat i u borbu na ovom elementu. Istorija Venecije govori nam o stalnim borbama sa gusarima Neretljana i Dalmatinaca.

Jaču državnu mornaricu imali su Hrvati, za vreme svojih kraljeva narodne krvi, a o toj jakoj hrvatskoj mornarici govore nam i pisci Vizantije.

Pomorci iz ovih krajeva služili su za vreme kad nisu imali sopstvenu mornaricu, u stranim vojnim flotama, uzimani često i nasilno za takav posao a Mlečani su za mnoga od svojih najboljih preduzeća i uspeha na moru, imali zahvaliti svojim dalmatinskim, pomorskim vojnicima, južnim Slovenima

Ovi su asno učestvovali na svojim brodovima, pod mletačkim kraljevim lavom, a Dubrovčani i pod svojom zastavom, u borbama protivu Turaka, na primer i u bitci kod Lepanta.

Posle mnogih stoleća dignute su 31. oktobra 1918. god. prvi put narodne boje Južnih Slovena na Jadranu. Toga je dana prešla sva moćna austrijska flota u ruke jugoslovenskih posada, koje su je silom zadobile. — Tih dana imala je nova država u stvaranju t. j. privremeno Narodno Veće flotu u ruci, prema kojoj bi postala šesta vlast na svetu, po jačini.

OSTRVO RAB.

Nepravednim postupkom velikih sila, koje nisu vodile računa o tome, da su naši brodove uzeli silom, izgubljena je sva ta flota u Pulju, a i njene jake delove, koji su ležali u našoj Boki Kotorskoj i pod našom vlašću, odvukli su saveznici u svoje luke.

СПЛИТ.

Sav je ovaj materijal, posle toga, većim delom uništen, brodove su rasekli a samo po nekoja od modernih lakih jedrilica, odvučena iz Boke Kotorske, vije danas italijansku zastavu.

Saveznici su ostavili samo 12 malih torpiljeraka, u slabom stanju, novoj mornarici Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kojoj su ostale i neke kopnene ustanove bivše austrijske mornarice u Boki i Šibeniku; sve to manjeg značaja i sa nešto lučkog uređaja.

Potpuno svesno da se pri ovakvom stanju mora početi iz početka, udareni su temelji za budućí razvitak nove mornarice.

Osnovane su škole za podmladak podoficira u Šibeniku i mašinista u Boki Kotorskoj, a ustanovljene su i druge škole za spremanje stručnog osoblja.

1923. godine počela je dejstvovati nova Pomorska Vojna Akademija u Gružu, visoka škola za obuku budućih oficira.

U glavnom, takode za školske vrhe nabavljeno je 1921. godine: 6 topovnjača, manjih brodova, od 520 tona, sa 16 milja brzine koji nose dva topa. Ove jedinice su uvrščene u našu flotnu listu kao minonosci i to sa imenima: „Galeb“, „Soko“, „Jastreb“, „Kobac“, „Orao“ i „Labud“.

Medu pomoćnim brodovima mornarice imamo „Sitnicu“ brod za transport vode koji služi i za školske potrebe, tri remorkera: „Jaki“, „Moćni“ i „Silni“ i mali admiralski jaht „Vilu“.

Torpiljarke, dobivene iz imovine austrijske flote, nose kao oznaku brojeve od 1 do 11, a ima ih osam na turbine i 3 zastarela; opravka ovih brodova bila je dugotrajna i opsežna.

Da su posade i ostalo osoblje mornarice dostigli dobru obuku, dokažu lepi uspesi, koje je naša flotila postigla u većim vežbama, izvedenim u letu 1924. god., a i rezultat regate čamac sa mornarima britanske Sredizemnomorske flote, u avgustu 1924. godine.

Svakako se može po današnjem razvitku kao i po opštem raspoloženju u narodu, čija je težnja za morem u svim plemenima Južnih Slovena mnogo starija nego novo osnovana mornarica, zaključiti, da će Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca u svoje vreme biti pomorska vlast, koja može da brani svoje obale i da štiti svoje interese na morima i svoju trgovačku flotu.

Za širenje pomorske svesti u celoj državi, za potpomaganje pomorskih ideja, i sa idealom da se što pre dođe do dejstvitelne odbrane Jadranske obale osnovano je društvo „Jadranska Straža“, koja je danas već jaka i po celoj zemlji razvijena organizacija.

Na glavnoj rečnoj mreži — Dunav—Sava—Drava—Tisa, postoji dovoljno jaka rečna flotila, takođe deo Kraljevske Mornarice, sastavljene od 4 monitora i nekoliko pomoćnih jedinica i vedeta.

Monitori, dobiveni iz flotile bivše Austrijske Monarhije na Dunavu, male su oklopnjače sa nekoliko srednjih i lakih topova. Imena su im: „Varadar“, „Drava“, „Sava“ i „Morava“. Obična luka ove flotile je u Novom Sadu. Po jačini, ova je flotila druga na Dunavu. Rumuni raspolažu sa skoro 2 puta jačom rečnom silom.

VAZDUHOPLOVSTVO U KRALJEVINI S. H. S.

Čim je potreba za vojničkom primenom aeroplana postala očigledna u svima državama, posle uspešnih letova Anrija Farmana i Luja Blerijo — Ministarstvo Vojno Kraljevine Srbije poslalo je 1912. godine nekoliko oficira i podoficira u Francusku radi izučavanja pilotaže. Ti prvi srpski avijatičari bili su: kapetan M. Ilić, poručnik Jovan Jugović, poručnik Živjin Stanković — narednik Miodrag Tomić, narednik Mihajlo Petrović i narednik Jovičić.

Početak turskog rata, zatekao je ove avijatičare u Francuskoj na školovanju. Odmah po objavi mobilizacije 1912. god. Ministarstvo Vojno kupuje u Francuskoj 3 Farmana i 3 Blerija sa kojima prvi avijatičari preko Soluna, stižu u Niš i tu, u njegovoj blizini smešta se prvo srpsko avijatičarsko odeljenje. Međutim, Turci na srpskom frontu bili su već za nekoliko nedelja konačno tučeni, te usled toga avijatičarsko odeljenje nije imalo prilike da učestvuje u operacijama u Mačedoniji. S toga je nešto docnije bilo upućeno zajedno sa srpskim trupama na Skadar. Kod Skadra je izvršeno nekoliko izviđanja iznad turskih položaja u opsadenom Skadru. Prilikom jedog takvog leta poginuo je najbolji pilot, narednik Mihajlo Petrović.

U Evropskom ratu u toku 1914. i 1915. godine avijatičarsko odeljenje izvršilo je na austrijskom frontu više letova u bliskoj i daljoj pozadini neprijatelja, donoseći Vrhovnoj Komandi dragocene podatke o neprijatelju. Ove letove u glavnom su vršili sadanji kapetan I klase Miodrag Tomić i po-čivši kapetan Živojin Stanković.

U 1915. godini, na zahtev srpske vlade, poslali su Francuzi u Srbiju jednu svoju kompletnu eskadrilu pod komandom kapetana Vitre. Ova je eskadrila bila postavljena na Banjici, blizu prestonice, i izvršila je mnogobrojne letove u pozadini neprijatelja. Toj eskadrili bilo je pridodato nekoliko srpskih oficira-izviđača. U njoj se nalazio takođe francuski poručnik Stefanek. Čeh dobrovoljac, docnije prvi češki ministar vojni.

Iste godine, sa našim trupama, odstupajući preko Albanije povlači se i avijatičarsko odeljenje, koje sa dva sačuvana aeroplana vazduhom dolazi

na Krf. Sve do tog vremena komandant srpske avijacije bio je major Kosta Miletić.

U 1918. godini za komandanta srpske avijacije određen je major Vitra i od tog dana, pa do zaključka mira, celokupno snabdevanje srpske vojske avijatičkim materijalom kao i komandovanje nalazi se potpuno u rukama Francuza. Srpskoj vojsci pridodato je 5 eskadrila, od kojih 3 izviđačke i 2 lovačke. Radi snabdevanja ovih eskadrila stvoren je u Mikri, kod Soluna, Srpski Avijatič. Park. Komandiri eskadrila bili su francuski oficiri, izviđači kao i mehaničari bili su takođe početkom 1916. godine sa malim izuzetkom, Francuzi.

Krajem 1916. godine prispelo je iz Francuske na Solunski Front 20 srpskih pilota oficira i podoficira, koje je Ministarstvo Vojno još sa Krfa 1915. god. poslalo u Francusku, u pilotske škole. Nešto ranije od ove grupe, bila je raspoređena po srpskim eskadrilama još jedna grupa od 20 srpskih oficira izviđača, koji su u Solunu svršili izviđačku školu. Naposletku 1917. god poslate. su još dve grupe po 20 oficira i podoficira u Francusku u izviđačke i pilotske škole, kao i jedna grupa mehaničara u mehaničke škole. Iste godine poslednja partija oficira i podoficira pilota izviđača vraća se na Solunski Front. Tako je krajem 1917. godine bilo u srpskoj avijatici oko 40 pilota, 30 izviđača i 30 mehaničara. Ovo je omogućilo, da se formira prva srpska eskadrila isključivo od Srba pilota, izviđača i mehaničara. Ova eskadrila brojala je preko 20 aeroplana i njen požrtvovan rad i odlični uspesi koje je imala na frontu, pokazali su da se srpski avijatičari kvalitativno ni u koliko ne razlikuju od francuskih.

Po izvršenom proboju srpskog fronta i zaključenju mira, dolaze sve eskadrile u Novi Sad, gde su Austrijanci za vreme rata izgradili moderni aerodrom sa velikim hangarima, radionicama, zgradama za smeštaj vojnika i t. d. U Novom Sadu Francuzi su predali sve aeroplane i drugi avijatički materijal, koji je pripadao srpskoj vojsci u Solunu a komandanta srpske avijatike francuskog oficira zamenio je pešadijski potpukovnik Petar Mirković izviđač.

Godine 1919. i 1920. prošle su u neprekidnom sređivanju i opravci materijala zaplenjenog od austrijanaca i dovezenog sa Solunskog Fronta. Krajem 1919. godine otpočela je svoj rad prvo osnovana pilotska škola u Novome Sadu, koja je imala oko 20 učenika pilota.

Međutim potreba nove, modernije organizacije vazduhoplovstva osetila je se odmah po završetku demobilizacije. Borba za kredite otpočela je, ali u teškim finansijskim prilikama i u doba kada je trebalo sve žrtvovati da se vežu pokidane arterije na teritoriji Srbije posle neprijateljskog povlačenja, sve to behu nepodesne okolnosti da se skrene pažnja finansijskih faktora na jednu sasvim novu potrebu vojske, koja je po uspešno završenom ratu davala utisak od nečega drugostepene važnosti.

Pa ipak u to vreme Ministarstvo Vojske poziva bivšeg komandanta austro-ugarskog vazduhoplovstva, đeneralu Milana Uzelca, po krvi i rođenju Srbina, da učini predlog o novoj organizaciji vazduhoplovstva. Đeneral Uzelac u nizu održanih konferencija u Glavnom Đeneralštabu sistematizovao je svoj program za podizanje aeronautike. Tom prilikom istakao je svekoliiku potrebu za što većom samostalnošću vazduhoplovstva i u svom predloženo sa kolikom materijalnom žrtvom ima da se računa. Tako je na predlog

general Uzelca u Ministarstvu Vojske stvoreno Odeljenje za Vazduhoplovstvo. Ovo je odeljenje podeljeno na tri odseka:

- a) Odsek za suvozemno vazduhoplovstvo;
- b) Odsek za pomorsko vazduhoplovstvo;
- c) Odsek za civilno vazduhoplovstvo.

Za načelnika Odeljenja za vazduhoplovstvo naimenovan je sam general Uzelac, koji je u isto vreme bio i komandant vojnog vazduhoplovstva.

Neposredno podčinjene Odeljenju za vazduhoplovstvo stojale su vazduhoplovne komande, administrativno-tehnički organi, a ovima aeroplanske eskadrole i bolničke čete.

U toku 1921. i 1922. godine spoljašna fizionomija vazduhoplovstva u nekoliko je izmenjena. Organizovane su mehaničarske i izviđačke škole i još jedna pilotska škola u Mostaru. Podignute su nove zgrade i radionice na aerodromima, povećan je kadar pilota, izviđača, mehaničara i dr. operijalista.

U 1923. godini za načelnika Odeljenja za vazduhoplovstvo određen je general Radisav Stanojlović. Sa njegovim dolaskom za načelnika učinjene su izvesne izmene u organizaciji vazduhoplovstva. Odeljenje je podeljeno na odseke:

- a) operativni;
- b) tehnički;
- c) opšti;
- d) građanski.

Hidroavijacija je izdvojena i stavljena pod komandu Mornarice. Organizacija vazduhoplovstva ostala je u kompetenciji Odeljenja za vazduhoplovstvo.

Pristupljeno je organizaciji Vazduhoplovnog Tehničkog Zavoda kome je svrha snabdevanje vazduhoplovnih komandi.

Ali glavnu pažnju poklonio je novi načelnik podizanju aeroputničke industrije u zemlji. Prvi učinjeni pokušaji u tom smislu dali su povoljne rezultate. U Novome Sadu podignuta je Prva Srpska Fabrika Avijona, koja je izrađivala školske avijone tipa Brangerburg kao i hidroavijone za Mornaricu. U radionicama 1-ve Vazduhoplovne Komande u Novom Sadu takođe je izgrađeno desetak školskih avijona.

Kreditni namenjeni vazduhoplovstvu znatno su povećani i ove godine biće udaren temelj jednoj novoj modernoj fabrici aeroplana na bazi domaćeg i stranog kapitala.

Trgovačku avijaciju u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca za sada predstavlja kompanija Franco-Roumaine, kojoj je od 30. januara 1923. godine dato isključivo pravo korišćenja vazdušnih linija Beograd—Buda-Pešta i Beograd—Bukurešt. Na taj način Beograd je vezan vazdušnim putem sa Carigradom, a preko Beča i Praga sa Parizom. Teren za pristajanje, koji je stavljen Kompaniji na raspoloženje za sada je u Pančevu, ali ove godine pristupljeno je izgradnji velikog međunarodnog aerodroma kod Zemuaa u neposrednoj blizini Beograda.

U trgovačkom pogledu dobijeni su sledeći rezultati:

Iz Beograda je pošlo i stiglo na stanicu od 25. marta do 15. novembra 1923. godine 375 putnika, utovareno je ili istovareno 16.700 kilograma robe.

Ove cifre pokazuju da postignuti rezultati nisu rđavi i da mogu da ohrabre kompaniju, koja se nada da u buduće poboljšanjem redovnog i brzog saobraćaja, znatno poveća promet i putnika i robe u Jugoslaviji.

Drugi saobraćajnih vazdušnih kompanija u Kraljevini S. H. S. nema. U opšte civilna se avijacija u Jugoslaviji nalazi tek u svom začetku.

Glavnu brigu o njenom razvitku i podizanju domaće aeroputničke industrije vodi Aero-Klub Kraljevine S. H. S. sa sedištem u Beogradu. Klub je pod zaštitom Nj. Kraljevskog Visočanstva Prestolonaslednika, a predsednik je Upravnog Odbora Nj. Kr. Visočanstvo Knez Pavle.

Cilj je Aero-Kluba da probudi narodnu volju i orijentiše njegovu energiju u smislu podizanja jedne moćne avijacije. U svom programu Aero-Klub ističe ovo:

1) Avijacija je najmoćnije oružje; gasovima i eksplozivom, ona prenosí rat u pozadinu;

2) Odbrana od aeroplana leži samo u aeroplanu.

3) Pravilna je samo ona aeronautička politika, koja se naslanja na vlastitu aeronautičku industriju.

Rezultati dvogodišnje propagande Aero-Kluba ogledaju se u, istina još sporom, ali stalnom povećanju kredita za avijaciju i u buđenju interesa domaćeg kapitala za podizanje aeronautičke industrije u zemlji. Pored toga, Aero-Klub ima internacionalnu funkciju, imajući glas pri donošenju odluka kojima se regulišu odnosi federiranih zemalja, pri sve širem internacionaliziranju vazdušnog saobraćaja.

Organ Aero-Kluba je časopis: „Naša Krila“ koji izlazi jedanput mesečno.

ГЛАВА XI.

НАРОДНО ЗДРАВЉЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ.

I

Општи здравствени услови.

Економске и друштвене прилике пре рата, како у слободним Краљевинама Србији и Црној Гори тако и у покрајинама под Аустро-Угарском, биле су слабе, и народ је уопште врло мало знао о хигијенским прописима. Стога је и број болесника од туберкулозе и других заразних болести био необично висок. Још пре рата смртност у понеким пределима достигала је 25—30 од хиљаде, док је смртност одојчади достигала чак и 17—25%.

Дуге године рата и оскудице, велики покрети војске и грађана који су служили као првокласни преносиоци зараза, не само што су произвеле велики број озбиљних епидемија (трбушни тифус, колеру, пегавац) које су страховито косиле становништво, но су уопште ослабиле отпорност тела према заразним болестима. Под таквим условима становништво се између 1910 и 1921 на целокупној територији смањило за 608.444 лица; а кад се томе дода нормални пораштај услед рађања за дотично време (1.5%), излази да је стварни губитак био преко 1.200.000 становника. А шта овакав губитак значи за један народ, можемо схватити само ако узмемо у обзир да је највећи број њихов баш међу младим људима у цвету живота.

Чак и сада, шест година после рата, отпорна снага према болестима тако је мала да су епидемије шарлаха још увек честе, а број болесника од свих болести много виши но што би то требало да буде (1.500.000). Тако је број деце слабог здравља у школама 30—40%, а број способних регрута свега 70%. Број смртности од свих зараза је заправо ужасан — 30—45%. Најстрашнија заразна болест је туберкулоза, којој сваке године подлеже не мање но 50.000 лица. Сваки осми смртни случај је од туберкулозе, што значи да на сваком 250 становника један умире годишње од туберкулозе.

Смртност је нарочито висока међу децом; 20% деце умире у току прве године живота, а 32% умире пре пунолетства.

Годишњи пораст је доста велики — око 15%. Југославија у овом погледу долази одмах после Бугарске 18% и Холандије 15.2%. За овај пораст има се поглавито захвалити великом броју рађања у селима, али и овде проценат рађања опада. Број породица без деце је 14—15% за целу земљу, 23% за градове, а 34% за Београд. Број породица са једним дететом је 21%, са два детета 18%, а са три детета 16%. Просечан број деце на породицу је три.

Ови бројеви неоспорно показују како је слабо здравствено стање на-

рода, и колико се осећају последице рата. Но ипак се мора забележити велики напредак за ових седам година после рата, што је у велико заслуга рада Министарства Народног Здравља.

II

Рад Министарства Народног Здравља.

Првих дана после рата Министарство Народног Здравља имало је веома тежак задатак. Народ је био жртва туберкулозе, венеричних болести и маларије, а број лекара да помогне и поради на здрављу био је незнатан. На целој територији предратне Србије било је свега 24 лекара! Посао је стога не само био огроман, но се у прво време имао кретати по најосновнијим линијама. Тек доцније било је могуће изградити прави програм на основици модерне хигијене. Кад је овај био израђен, он је унет у Устав и у Закон о Оснивању Министарства Народног Здравља, и на тај начин је ступио у живот.

Основни принцип рада Министарства је социална терапија. Рад на здрављу не зависи само од лекара но и од народа, а лекар је не само „лечник“ међу њима но и друштвени радник и учитељ. Држава даје бесплатну лекарску помоћ сиротним, а у време епидемије свима. Усвојен је овај систем социалног лечења зато што индивидуалан напор није кадар дати задовољавајуће и брзе резултате, ако се иде на то да се постигне знатно побољшање и да се одржи народно здравље. Из истог разлога већа пажња је обраћена на здравствену пропаганду но на законска правила.

Вођено овим принципима, Министарство обраћа велику пажњу на здравље у селима, и организовало је преко 30 сеоских здравствених станица у разним деловима Краљевине. Ове станице се баве здравственом пропагандом, врше контролу здравствених услова, зидају општинска купатила, држе предавања, организују течајеve за сеоске домаћице и потпомажу сваки напор приватне иницијативе на подизању здравствених прилика.

Много се исто тако постигло у здравственој пропаганди помоћу путујућих кинематографа, предавања са пројекцијама, плаката и књига. До краја 1925 одржано је свега 7.500 предавања, на којим је присуствовало 1.250.000 слушалаца. Број растурих књига, памфлета и плаката износи 1.600.000. а број посетилаца здравствених изложби био је 120.000. Да се овим радом постигао стваран резултат види се по томе што се успште појавило живље интересовање за здравствена питања, и што се стање здравља подигло у оним краједима где је здравствена пропаганда најживља.

Али најажнији поратни посао био је контрола и борба против заразних болести. Колико је тај задатак био пречан види се из следећих бројева. 1919 било је 12.198 случајева тифусне грознице од којих је било 1499 смртних случајева; 5270 случајева богиња са 1200 смртних случајева; 17.532 болесника од дисентерије (срдобоље) са 3100 смртних случајева. Пошто је Министарство послало лекаре и санитетско особље у заражене крајеве и снабдело их дезинфекционим апаратима, почело се са зидањем епидемиолошких института и бактериолошких станица које су имале за задатак да врше испитивања и контролишу заразне болести. Податци о том раду дати су у трећем одељку овог чланка. Успех међутим који су ове станице и овај рад постигли очевидан је из цифара које се односе на исте болести као и 1919. За првих шест месеца 1925 забележено је свега 9 случајева

богиња, док је у току 1924 забележено 319 случајева тифусне грознице и 3.9004 болесника од срдоболе.

Поред заразних болести, највећи проблеми здравствени у Југославији су маларија и туберкулоза. Маларија је више распрострањена него што се то мисли, и према статистици излази да има више од једног милиона који пате од ње. Стога је отпочела енергична борба против ове болести. Поред Института за Тропске Болести у Скопљу и Антималаричног Института у Трогиру, отворено је још 4 других станица са 600 помоћних центара за лечење маларије. У току 1924 ове станице и центри извршили су 225.000 прегледа и раздали бесплатно 2.100 килограма кинина. Овај рад је показао значајне резултате. Број болесника опао је, а у понеким областима маларија је скоро сасвим искорењена, као на пр. на острву Крку.

Проблем туберкулозе много је тежи, зато што су слабе поратне економске прилике омогућиле ширење ове болести. Истина је да је рад против маларије посредно допринео нешто против туберкулозе, и да је држава саградила већи број анти-туберкулозних станица и санаторијума, али ипак ако се желе постићи ма какви виднији резултати, борба против туберкулозе се мора предузети још много активније и на много широј основи. Број болесника сада је мањи него што је био пре рата, ма да је број станица свега 43, и број прегледаних болесника свега 30.000. Број болесника посећених у кућама износи за последње две године 15.000.

Други важан задатак је здравствени рад међу децом. Овде је доста постигнуто оснивањем школских поли-клиника (24 за две године), које прегледају децу и врше надзор над општим здравственим условима у којима ови живе. У Београду само, од целокупног броја школске деце прегледане (14.000), пало је на поли-клинике 6.000. У Љубљани постоји Институт за Заштиту Деце, а постоје такође 12 станица за заштиту матерa и одојчади и 5 дејјих домова. Све ове институције раде добро и постизавају добре резултате, али је њихов број још и сувише мален да би одговорио великим потребама земље.

После овог рада, најважније место заузима борба против венеричних болести и трахоме. Против венеричних болести постоје 53 диспансера, који су за последње три године прегледали 531.131 лице. Број болесника био је 69.624, а број Васерманових реакција 52.095. У истом времену излечено је 20.000 лица и 7000 послато у болнице или изолирано.

Позитивни резултати овог рада огледају се у повећаном броју консултација, и чињеници да многи долазе за савет ма да нису болесни. Број стварних болесника и примарних обољења смањено се за последње три године и сам по себи и у пропорцији према другим болестима.

Борба против грахоме мање показује успеха, јер је број диспансера још увек премален. Има их свега 15, са 6 помоћних станица, и једна болница. Рад ће се међутим у скорој будућности проширити.

У кратко се може рећи да Министарство ради у веома тешким приликама, а да су највеће тешкоће низак стандард живота по селима и често још сасвим примитивни услови живота и обичаји народа. Према томе сав се досадашњи рад мора сматрати тек као припремни за рад који ће бити више интензиван и који има доћи у будућности.

Колико ће Министарство успети у том раду зависиће у многом од величине буџета, који је за сада силом прилика још веома мален и скупен.

За време седам поратних година, сума додељена Министарству Народнoг Здравља у буџету била је свега 1.000.000.000 динара, што је и одвећ мало кад се узме у обзир да у нашем народу још не постоји нека здравствена традиција и да још не постоји још уређена санитарна служба. Од ове суме цела једна трећина утрошена је на идзржавање болесника у болницама, а такође и знатна сума на зиддање нових болница и друге здравствене инвестиције.

Ма како пак резултати били ограничени кад се пореде са крајњим циљем на који се смера, похвале изражене од стране страних мисија из разних земаља а поглавито Хигијенске Секције Лиге Народа и Рокфелерове Фондације, најбољи су доказ озбиљности задатка и самопрегоревања са којим је посао предузет. Тако се има тумачити и поклон од 20 милиона долара коју је Рокфелерова Фондација дала нашем Министарству Народнoг Здравља.

Будући рад Мин. Народнoг Здравља састојаће се у проширењу већ остварених резултата у границама буџетских могућности: у борби против туберкулозе и маларије, у конструктивном послу на пропаганду за боље куће, на подизању сеоских санитарних прилика, уређењу дренажс, и на подизању дечијег здравља. Да је нешто већ постигнуто показује се у опадању смртности. Али то није довољно, и још много рада и самопрегоревања је потребно, још много проширења садашњег поља рада, још много подизања животног стандарда, и још много израђивања здравствене традиције. За сада се пак може мало предузети мало новог посла, а најближи рад у будућности мораће бити ограничен на продужењу и проширењу већ започетог посла.

III.

Организација хигијенске службе.

Важност која се после рата придаје здравственој служби огледа се у оснивање специалног Хигијенског Одсека при Лиги Народа. Тако је и наша држава установила нарочити одељак за социалну медицину и хигијену при Министарству Народнoг Здравља.

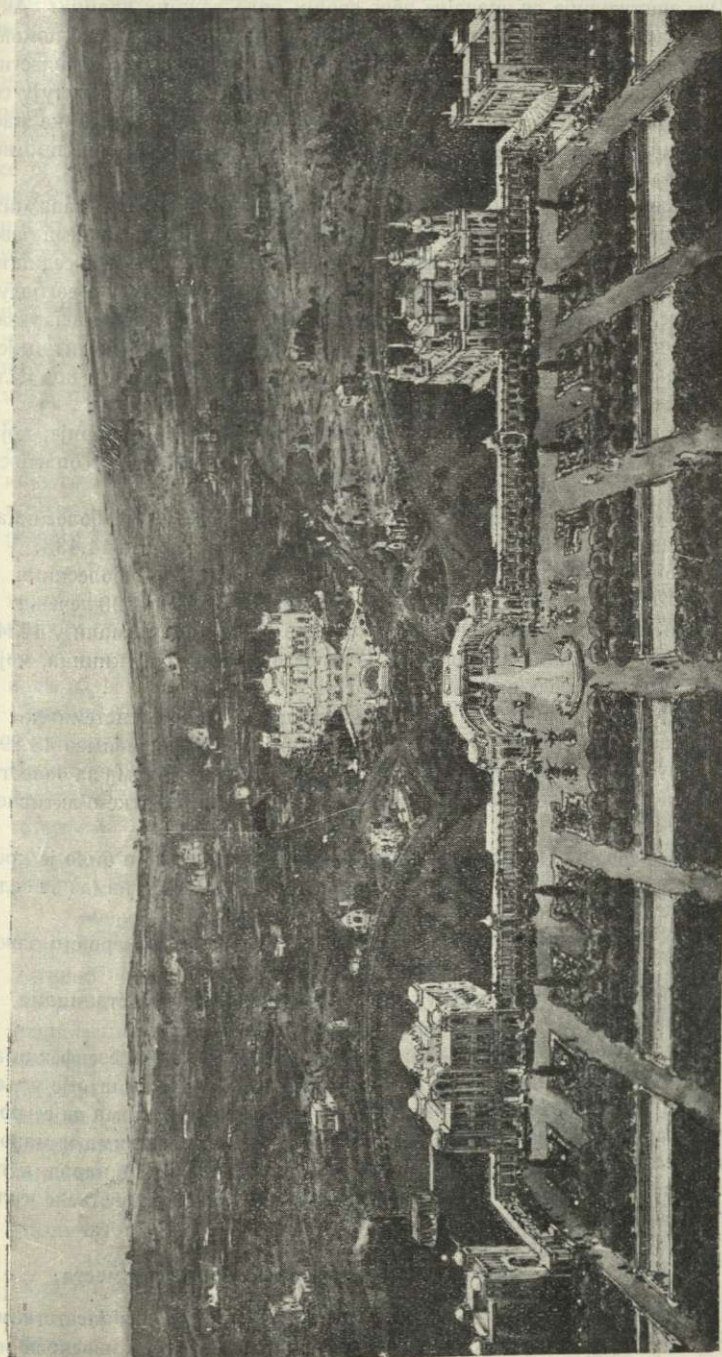
Пре рата у нашој земљи није постојала ни једна установа те врсте. После рата, за непуних шест година, основано је и распрострањено у целој земљи 250 институција.

Ево тих установа: Централни Хигијенски Институт у Београду, 6 Епидемиолошких Института, 1 Институт за тропске болести, 19 Бактериолошких станица, 1 Институт за проучавање и борбу против маларије, 3 Антималаричне станице, 20 Здравствених станица по селима, 42 Помоћне антималаричне станице, 50 Диспансера за венеричне и кожне болести, 34 Антитуберкулозних диспансера, 14 Института за одојчад и малу децу, 18 Диспансера за трахому, 17 Школских поликлиника, 2 Института за социалну медицину, 19 Других институција за социалну медицину.

Све ове институције подигнуте су на основу закона о оснивању специалних здравствених установа у циљу проучавања и борбе против заразних болести, и бесплатне лекарске помоћи.

Овај кратак закон, који садржи 6 чланова, даје широко овлашћење Министарству Народнoг Здравља, дозвољавајући му да поодигне ма какву установу која би имала горе наведени циљ.

Све услуге ових установа дају се потпуно бесплатно.

ПРОЈЕКАТ ЗА ВРЊАЧКУ БАЊУ.

Ове институције су значајне због својих врло важних одлика. Активне су у своме раду, јер не чекају да им болесници дођу и траже помоћ, већ сами марљиво приступају истраживању болесника и заразних болести. Саобразно циљу, саме иду по селима, за која су надлежна, и распитују се код локалних власти, разматрају становнике, пријављене болеснике као и њихову околину, а по потреби и цело село, и тим се начином боре против дотичних болести.

Поглавито се обрађала првенствена пажња у борби против заразних болести, које су још пре рата пустошиле код нас. Тим се пословима баве епидемијолошки институти и бактеријолошкe станице. Главно седиште ове службе налази се у Централном Хигијенском Институту у Београду. Ове установе се баве испитивањем и спроводе активну борбу против зараза. За сваки случај заразе обласни лекар је дужан извести ове институције.

У областима ове институције имају своје дезинфекторе који, под надзором обласног лекара, обављају потребне дезинфекције.

Наша држава нарочито води интензивну борбу против маларије, која представља за извесне наше покрајине врло велику здравствену опасност (Македонија, Далмација).

Антитуберкулозни диспансери су имали у 1923. год., 12.889 болесника, а у 1924. години — 16.453. ; по кућаа учињених визита је била 14.433.

Венерични диспансери су имали у 1923. години 31.611 болесника, а извршено је 205.000 лечења; у 1924 . г. 35. 181. болесникаи 236.000 лечења.

Институти за проучавање и борбу против маларије су имали у 1924. години 220.561 болесника а раздељено је више од 2.100 кгр.. кирина, које за лечење, које за предупредивање те болести.

У Београдској школској поликлиници прегледано је систематски у току последње године 5.931 особа, а Генерални диспансер је имао 13.898 деце. Зубну поликлинику посетило је 5.527 деце а у одељењима за болести носе, носа и ушију лечено је 2.624 деце (за сада немамо податке о активности 14 поликлиника).

У Љубљанском Институту за заштиту мајака и одојчади било је прегледано 1.302 деце а обављено је 3.851 лечења, 664 посета по кућама (за сада немамо податке о активности 13. сличних института).

У току прошле године пелцовано је 5.705 особа у Пастеровим заводима.

У епидемијолошким институтима и бактеријолошким станицама, у 1924. год. обављено је 180.000 посматрања.

У току прошле године учињено је од прилике 100.000 дезинфекција.

На тај начин Министарство Народног Здравља ради све што је у његовој моћи да се здравствени рад прошири у свима правцима, ма да се при томе има наравно управљати према својим скученим средствима и малом броју специјалиста. Његов крајњи циљ је пак да створи здрав народ, и то не толико помоћу лечења но стварањем једне рационалне здравствене културе у најширим слојевима друштвеним.

Минералне воде, блата, морска купатила и климатска места.

Млада Краљевина С. Х. С. обдарена разним природним богатствима може се похвалити са својим одличним минералним водама и изванредним климатским местима. Међу 300 минералних извора, које је Стални Бањ-

ски Комитет при Министарству Народног Здравља забележио, налазе се примерци тако рећи свих лековитих вода а нарочито оних које су врло цењене због своје тераписке вредности.

Краљевина С. Х. С. је врло брдовита земља; од целе површине од 250.000 км² само 17% представљају равнице, поглавито у доњим деловима река Саве, Драве и Тисе, а остатак површине обухватају планине врло компликоване структуре. У средњем и јужном делу Краљевине налазе се остаци старог палеозотског терена формираног из кристалних зидова на које се прислањају вијугаве планине скоријег порекла. Са запада се пружају Динарске планине а са истока Балкански ланци који су се издигли у току последњих геолошких периода. Угао северо-западне Краљевине — Словеначка — продира у алпински предео. Сви брдовити предели, нарочито остаци старе земне коре, испресецани су многобројним браздама које задиру врло дубоко у земљину кору. На неким местима наилази се на трагове старих вулкана. Из тих шупљина и бразда почела су да излазе испаравања у виду гасова и паре. Као последица ових испаравања створиле су се у тим шупљинама и браздама минералне жице, а гасови и паре греју и засићавају воду у циркулацији у горњим слојевима земљине коре, која се минерализује и раствара теренске састојке. Није ништа чудновато што је Краљевина С. Х. С. тако богата у минералним састојцима и минералним водама.

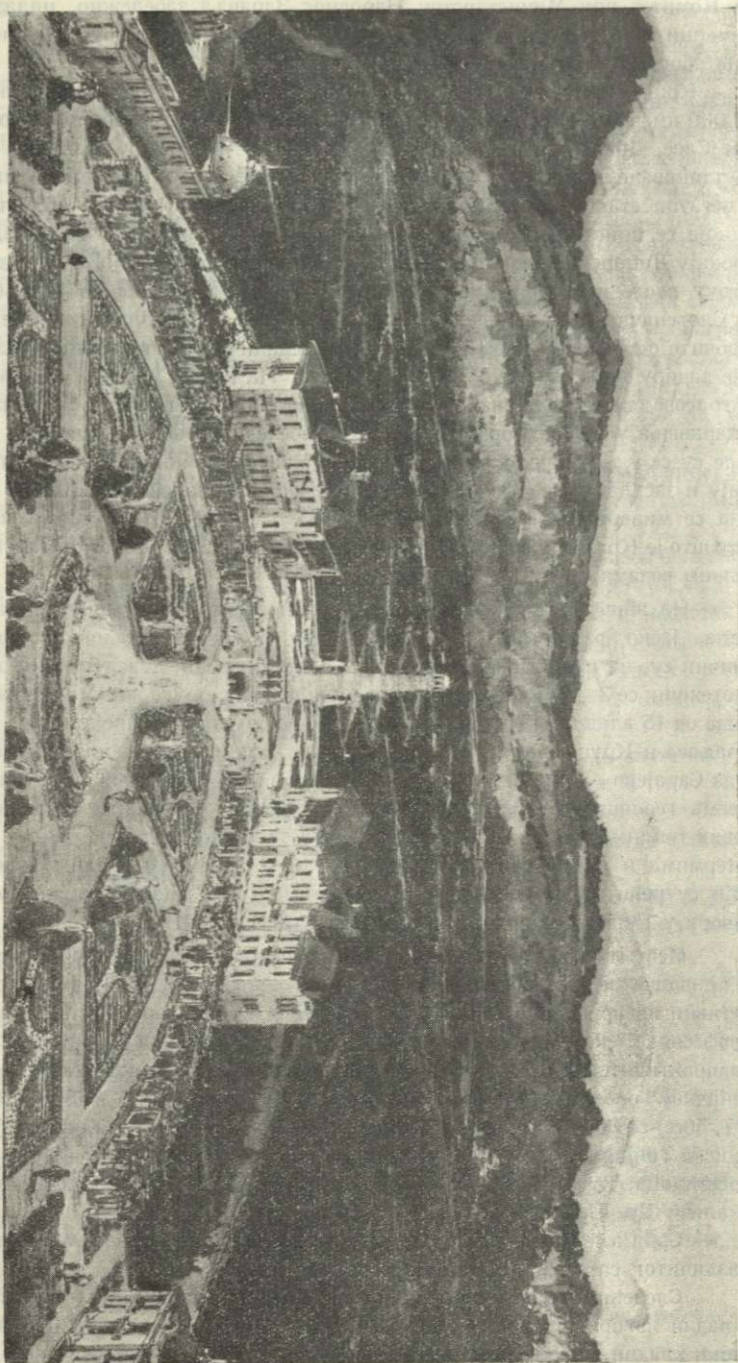
На више места извори избијају на површину, у правцу термалних жица јасно означених а које одговарају браздама земљине површине. Слични су, на пример, многобројни алкални извори, дуж термалне жице, протежући се 3—4 километара преко Аранђеловца; друга жица, која садржи више од 15 алкалних извора, прелази готово симетрично преко прве, преко Краљево и Крушевца. У Босни се налази јасно означена жица алкалних вода Сарајево—Зеница; у Хрватској жица топлих вода северно од Загреба. Према геолошкој структури земљишта може се очекивати појављивање нових топлих извора. Краљевина С. Х. С. је врло богата не само у акратотермима и сумпоровитим водама, већ и у алкалним врелим изворима који су рећи. На територији Краљевине С. Х. С. налазе се најврелији извори у Европи, нарочито извори Врањске Бање (91°С).

Међу многобројним акратотермима, неколико су врло добро уређени и привлаче велику посетилачку публику. У Србији, на пример, радиоактивни извор Нишке Бање (38°С) садржи 9,69 целих по Mach-у (анализа професора Леко). Јошаничка Бања (38°С), Соко Бања (34—43, 50°С) са радиоактивитетом од 4, 9 — 6, 4; број посетилаца је преко 2.000. У Словеначкој Тополшица (31°С) — 300 особа. Добрна (36, 5°С) — 800. Лашко (37, 50°С) са 500 болесника. Топлице (36, 2°С) — 1208. У Хрватској Крапинске Топлице (38°—44°С), — 3.000 посетилаца Дарувар 42—48°С, — 2000 посетилаца; Топуско 49, 5°С — 58°С чији извори избацују гасове који, по анализи Др. Брослера, имају 37°С број посетилаца прелази 7.000.

Србија и Босна су нарочито богате у алкалним изворима који, због различитог састава, представљају све врсте.

Следећи извори су алкалног типа врло добро изражених (врста Виши). Хладни извори Буковичке Бање (12°—13°С) имају више од 2.000 посетилаца; хладни и топли извори Врњачке Бање (17° и 36, 5°С) су једно од климатских места која су највише посећена — 23.000 посетилаца; врели извори

ПРОЈЕКАТ КОВИЉАЧКЕ БАЊЕ.

Сијаринске Бање (71°С) и хладни радиоактивни извори у Студеници (садржи по анализи професора Леко 18—26 У. М.

Од алкално-муријатичких извора типа Емс, у Србији постоји Младеновачка Бања (31°С) са преко 2.000 посетилаца; у Словеначкој Слатина Раденци чији ладан извор (11,9°—14,2°С) садрже довољну количину литијума; у Хрватској Липик (64°С) и хладни алкални извори Јамнице и Ласиња, чија се вода употребљава искључиво за извоз. Као пример за слане алкалне воде, типа Карслбад, треба поменути извор Рогашке Слатине у Словеначкој који је врло добро уређен и посећен (више од 5.000 посетилаца).

Земни алкални извори као и земни алкални кисељаци су многобројнији у Србији. У Србији су експлоатисани за извоз извори у Паланци и извор киселе воде у Ломници. Врло велики интерес представљају топли извори Луковањске Бање (53°С) који, као водопад, са планине Копаноника падају са висине од 1.000 метара и који представљају, по несрећи, само локалну важност због неприступачног терена и рђавих саобраћајних средстава. Затим, у Словеначкој Римске Топлице (36,3°С) и Илица Слатина (40,5°С) код Бања Луке, примају до 5.000 особа, и Горњи Шехер (34°С).

Више алкалних извора садрже бикарбоната гвожђа у довољној количини да би се могли класирати у гвожђевите алкале. Има довољно алкалних гвожђевитих извора који, поред бикарбоната гвожђа, садрже мању количину других минералних састојака, као, на пример, извор Ораховице у Босни има 0,15 Fe (HCO³)₂ на 0,39 од целокупне чврсте материје по литру. (Анализа професора Лудвига). Поред гвожђевитих алкалних извора налазе се сумпорно-гвожђевити кисељаци (типа Левице). Такав је чувени извор Црни Губер код Сребрнице у Босни, који садржи 4, 6 милиграма арсеника на литар. Вода Црног Губера, захваљујући својој садржини, мало гвожђа доста сумпорне киселине, лакша је и боља за дигестију стомака него Левице. Сумпорна купатила и сумпорни хладни извори нису многобројни у Србији. Да поменемо Ковиљачку Бању која је добро уређена (29°—30°С) — 5.000 посетилаца; Рибарску Бању (38°С) — 2.000 посетилаца; Матаруге (41°С) — 3.000 посетилаца; Врањску Бању (91°С) — 3.000 посетилаца; Брестовачку Бању (40°С), — 1.000 посетилаца. Извори код Дебра (41°С), Косоврата (49°С), Котраже (47°С) и Негораца (40°С) су врло богати у сумпору, али чекају боља уређења. У Хрватској треба поменути Вараждинске Топлице (50°С) у Босни чувену Илицу код Сарајева и у Далмацији топла купатила у Сплиту (22°С).

Многи извори, који садрже више или мање разних количина чврстих материја, имају испаравање радиума (видети горе). У Краљевини С. Х. С. налазе се такође чисто радио-активне воде типа Јоашимстал. Тако на Копанонку налазимо Крчмареву воду, која по анализи професора Леко садржи 75 М. У. али није могла бити, по несрећи, експлоатисана за лечење.

У Краљевини С. Х. С. постоји ограничен број сланих извора; да напоменемо, на пример, Бању Тузлу у Босни, чији вода садржи до 25, 5 % куњске соли. Слани извор код Навиоца има 4,4% натријума хлора, поред извесне количине броматне и јодне соли.

Међу свима врстама минералних вода није се пронашла, у Краљевини С. Х. С. горка вода (типа Budapest).

Треба напоменути да се врло велики број ових минералних извора

налази у примитивном стању чекајући модерна уређења. Ове изворе похађају само мештани који дубоко верују у њихову лековитост.

Разни топли извори (акратотерми, сумпорни извори) производе минерална блата врло велике терапијске вредности. Слична блата се налазе у Дарувару, Стубичину и у Вараждинским Топлицама у Хрватској; у Неговачкој Бањи (Србија) и у Сплиту (Далмација). У Ковиљачи и Матаругама употребљава се вештачко сумпорно благо. Затим постоје минерална блата која се извлаче из језера (Палич и Меленци у Војводини). Најзад налази се неколико минералних блата (типа Franzensbad) у Топуској и на Илици код Сарајева.

Поред извора и минералних блата у Краљевини С. Х. С. налазе се и друге физиотерапијске појаве, многобројна климатска места и морска купалишта. У брдским пределима (нарочито у Словеначкој и Хрватској, има доста велики број ваздушних бања које су лепо уређене. Да напоменемо, на првом месту, живописно Бледско Језеро у Словеначкој и Плитвичка Језера у Хрватској која су готово најромантичнија у целој средњој Европи. Најбоља места за боравке у пољу, не само лети већ и зими, налазе се на обали Јадранског мора. Када би упоредили дубровачку климу са чувеном климом Нице, видели би да би се она могла такмичити са Француском и Италијанском Ривијером.

	Јануар	Фебруар	Март	Април	Мај	Јуни	
Дубровник ...	8,7	9,4	10,9	14,1	18,1	22,2	
Ница ...	8,0	8,6	10,4	13,6	16,8	20,6	Сред.
	Јули	Август	Септ.	Октоб.	Нов.	Дец.	
Дубровник ...	25,0	24,8	22,3	18,4	13,4	10,2	15,0
Ница ...	23,2	22,0	20,1	16,1	11,5	8,5	

На јужном делу Јадранске обале и на извесним острвима налазе се климатска места, за боравке болесника. Острво Хвар (далматинска Мадера), острво Вис, Корчула, Дубровник, Цафат, у Боки Которској Херцег Нови, Зеленика, Пераст и т. д. (Будва, Улцињ).

На обали Јадрана и острва налазе се неколико zgodних плажа. Да напоменемо Краљевицу, Црквеницу, Нови, Селце, острво Раб, а више на југу Шибеник, Сплит, Макарска, Св. Стеван и т. д.

Морска купања на Јадрану су карактеристична због тога што морска вода садржи чврсте материје минералних састојака (46,31, 9°) не само употребљујући са затвореним морима као што је Црно Море (14,00°—00) већ и са Северним Морем (31,05°—00), чак и са Атланским Океаном, (33,51°—00).

Температура воде на обали је врло угодна за купање (15°с) у Априлу, а 25°с у лето, и тек крајем октобра месеца се спушта на 15°с. Плима и осека и таласи нису јаки. То је разлог због чега су купалишта на Јадрану zgodна за децу, жене и оне које се опорављају од тешких болести; морска купања не производе велики отпор организма.

ГЛАВА XII.

ПРОСВЕТА.

ПРОСВЕТНЕ ПРИЛИКЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ.

За време Европског Рата народ Срба, Хрвата и Словенаца претрпео је тешку кризу целокупног свог живота, што је природно имало и тешких последица и његов просветни и културни развитак.

Краљевина Србија била је окупирана од непријатеља, коме је прва брига била да позатвара народне школе које су још биле отворене. Многе средње и основне школе, као и Универзитет у Београду, биле су затворене још пре непријатељске инвазије, јер су наставници били позвани на своју војну дужност. Сем тога, Београдски Универзитет био је јако оштећен приликом бомбардовања Београда. Зграде затворених школа употребљаване су за болнице, услед чега су јако оштећене, а многе и порушене или попаљене приликом непријатељског повлачења.

Ни наш народ у бившој Аустроугарској Монархији није био у овом погледу много боље среће. Многи истакнути национални радници, нарочито учитељи и свештеници, били су хапшени и прогањани, а школе затворане.

Ипак, највише је претрпела уштрба настава Краљевине Србије. Многи од њених одличних наставника дали су свој живот за Слободу и Уједињење. Многи од студената и виших средњошколаца, младих за војну обавезу, ступили су у редове добровољаца. Међу њима је било, поред Срба, и Хрвата и Словенаца, који су још пре рата пребегли у Србију. И тако је омладина својом крвљу и костима ударила прве темеље народног јединства.

Када је у јесен 1915. год. наступило повлачење, онда је било много ученика који су се, било са очевима, било са рођацима, повлачили преко Албаније. Хладно време и глад покосили су хиљадама ових младих, неотпорних живота. Они који су успели да живи дођу до морске обале, били су исцрпљени и болесни. Број тих избеглих студената и ученика био је око 5.000. Благодарети великодушности савезника, Француза и Енглезе, ти су ученици смештени по француским и енглеским школама и колеџима. Доцније су основане и српске гимназије: у Ници и на Крфу.

Несразмерно већи број ученика остао је у земљи. Старији међу њима били су махом интернирани у непријатељске заробљеничке логоре. Када је 1916. год. у Топлици букнула буна, многи омладинци који су се крили по шумама, ступили су у редове побуњеника и овај херојски подвиг платили својим младим животима. Они млађи ученици који су за време рата пристизали, били су такође у тешким приликама. Многи од њих није могао

посећивати и онај мали број школа које су непријатељске окупацијоне власти отвориле. Многи од ових малишана помагао је самохраним мајкама да се издржи тешка оскудица. У крајевима који су били окупирани од Бугара, отворене школе хтеле су силом омладину да претопа у Бугаре.

Удаљивање од куће, недовољан надзор, одсуство очева, бављење у војничким логорима, и још многи узроци које рат собом доноси, имали су штетног утицаја на васпитање ратних ученичких генерација. Деца су била одвикнута од редовног и систематског рада, и њихови млади, превремено раздражени нерви били су склони разним сензацијама и отежавали су прикупљање и сконцетрисовање пажње потребне за учење. Сем тога многи од ученика био је већ израстао, не стекавши ни најосновније знање и не свршивши ни основну школу како треба. Сем тога школе, школске збирке, учила, књижнице па чак и школске клупе, биле су делом оштећене, делом потпуно порушене и уништене. Велики број школских зграда био је услед смештаја војске и болница, загађен и неупотребљив. Велики број наставника био је изгинуо на фронту или помро по заробљеничким логорима.

С тим и с таквим тешкоћама имала се борити настава у Србији. Како се за време рата било сустигло неколико ученичких генерација, то се морало прибећи наглом отварању многих нових школа, нарочито средњих и увођењу скраћених течајева. Немајући ни из далека потребан број квалификованих наставника, за наставнике су узимани често људи чија је спрема била недовољна, а наставничке способности минималне. Међутим, школу, нарочито средњу, чекао је тежак задатак да не само попуни недовољне знање својих ученика, већ да поправи у васпитном погледу све оно што је рат за собом оставио. Благодарећи пожртвовању наставника успело се да настава и васпитање омладине сваком годином иду набоље, тако да ће ускоро доћи до предатног стандарда.

Па ипак још има крупних и тешких проблема и насущних потреба од чијих решења и задовољења зависи враћање наставе у нормално стање. Једно од најважнијих је изједначење наставних планова и програма, затим прилагођавање њихово стварним потребама живота. С тога је потребно odstrанити неквалификовано особље, укинути сувишан број на брзу руку отворених средњих школа типа гимназије. Потребно је спремити наставно особље за стручне, индустријске, техничке и занатске средње школе, а пре свега потребно је већ постојеће школе снабдети хигијенским зградама, потребним училима, лабораторијумима и кабинетима.

Но највећа пажња мора бити обраћена што већем отварању основних школа по селима. Исто тако имају се повећати просветни течајеви за одрасле, мушко и женско сеоско становништво, као и отварање сталних и путујућих књижница за народ. Оно што је у погледу народног просвећивања до сада учињено износимо у засебном чланку.

Не мање важно је такође и питање материјалног осигурања наставника, јер под данашњим условима наставници су приморани да споредним зарадама обезбеђују опстанак свој и својих породица. Под оваким условима тешко може бити говора о наставничком раду на усавршавању у својој струци и потпуном посвећивању своме тако значајном васпитном позиву.

Сви су изгледи да ће се сва ова питања решавати бржим темпом, него што је то до сад чињено. До сад уложени велики напори и успеси су за то најбоље јемство.

РАД НА НАРОДНОМ ПРОСВЕЂИВАЊУ.

Још пре рата у Србији је приватна иницијатива чинила доста за народно просвећивање. Разна хумана друштва, нарочито женска, бавила су се народним просвећивањем, како мушке, тако и женске деце, као и одраслих. Држана су предавања по селима, осниване народне књижнице и издавана популарна издања. Нарочитог успеха су имале „Народне Новине“ Ж. Дачића. Али цео овај рад није био довољан, и захтевао је и више средстава као и већи број радних снага.

У Босни су такође постојала друштва за народно просвећивање, као: „Просвета“ за православне, „Напредак“ за католике, и „Гајрет“ (што значи напредак) за муслимане.

Сва ова друштва морала су за време рата обуставити свој рад на народном просвећивању.

У раду на народном просвећивању после рата опажа се велики полет. Поред старих удружења јављају се нова, а и држава обилније помаже њихов рад него пре рата. У Београду је на заузимање универзитетског професора г. Николе Вулића основан „Народни Универзитет“ на коме универзитетски професори, књижевници, уметници и познати јавни радници држе свакодневно од 6—7 часова по подне јавна популарна предавања из своје струке. Ова предавања су често пропраћана пројекцијама, или уметничком интерпретацијом. За сада је приређено преко триста ових предавања, које је чуло преко 80.000 слушалаца. Оваква су предавања имала велика успеха, и по угледу на београдски „Народни Универзитет“, створени су народни универзитети и у већим центрима у унутрашњости. Великог успеха имале су сличне организације у Хрватској, нарочито у Вараждину и Карловцу.

Напред поменута друштва за народно просвећивање у Босни и Херцеговини, развила су после рата живу акцију међу широким народним слојевима. Поред предавања држани су и алфабетски курсеви за одрасле.

Нарочито треба истаћи „Домаћичке курсеви“ Женског Покрета по селима. На њима се примају сеоске девојке од 12 до 30 година, а међу њима је често и младих удатих жена. Ту се оне учи хигијени, домаћинству, кувању и конзервирању поврћа и воћа у вези са домаћом економијом, ручним радовима и томе слично. Ако су ученице неписмене, одржава се и алфабетски курс. До сада је Женски Покрет одржао 15 оваквих курсева по селима.

Да би цео овај рад на народном просвећивању био успешнији организован је после рата при Министарству Просвете специјално одељење за народно просвећивање, које помаже приватна друштва или само врши организацију предавања и курсева. Ово Одељење Министарства организовало је досада преко 1300 предавања и поделило је поједним својим комитетима за народно просвећивање 40 пројекцијоних апарата. Сем тога је поделило народу 60.000 књига популарне научне садржине и створило 1120 сеоских књижница са преко 100.000 одабраних књига.

Министарство је такође приредило своје издање јуначких народних песама. Одељење за народно просвећивање приредило је 675 алфабетских курсева у Црној гори и Херцеговини, на којима је 10.000 одраслих људи и 1500 жена научило читати и писати. Слични алфабетски курсеви постоје и у војсци, њих је до сада било 221, и на њима је око 10.000 војника научено писмености.

Одељење за народно просвећивање при Министарству Просвете ос-

новало је пет домаћинских школа са интернатом, од којих свака броји по 250 ученица.

Још пре рата основана су т. з. вечерње школе за шегрте, у којима ученици допуњују своје образовање које су стекли у основној школи. Наславно особље ових школа плаћа држава.

Овом приликом не смео пропустити а да не споменемо веома похвалан рад Београдске Трговачке Омладине на образовању трговачког подмлатка. Још пре рата потпором и завештањима београдских трговаца основана је трговачка школа Београдске Трговачке Омладине, за образовање трговачких шегрта и помоћника. Ова школа има два курса: нижи, који траје четири године, и виши који траје две године. На нижем курсу предају се: основи матерњег језика, кореспонденција, аритметика, државно право, новчана размена, основи грађанског права и књиговодства. На вишем курсу предају се: страни језици, технологија, грађански и кривични поступак, трговачко рачуноводство, географија, политичка економија и т. д. Предавања су у овој школи радним даном вечерња а празником пре подне.

До сада је ова школа имала преко 2.000 ученика, од којих су многи данас истакнути београдски трговци, а неки су положили гимназијску матуру и свршили универзитетске студије.

Београдска Трговачка Омладина помаже отварање стручних школа у унутрашњости.

Основних школа у Краљевини има 7.463 са 16.791 одељење, 17.047 учитеља и учитељица и 817.529 ученика. Према томе: 1 школа долази на 33.3 km² или на 1.758 становника; 1 наставник на 760.6 становника; 1 одељење на 715 становника; 1 ученик на 15.7 становника и 1 наставник на 49 ученика.

Према покрајинама долази:

Покрајина	школа	наставника	одељења	ученика
Србија са Ј. Србијом	3.364	7.375	7.248	219.284
Хрватска	1.688	3.884	3.809	118.906
Словенија	957	3.087	3.021	138.353
Босна са Херцег. ...	601	1.191	1.191	69.968
Далмација	530	898	910	47.004
Црна Гора	323	612	612	33.472
Свега:	7.463	17.047	16.791	817.529

Редовни буџет за основну наставу и народно просвећивање

износи 94.143.422,— дин.

а ванредни 187.408.366,— „

Свега: 281.551.788,— „

Грађанских или виших народних школа има 155, са 1.175 наставника и 25.709 ученика и ученица.

СРЕДЊЕ ШКОЛЕ У КРАЉЕВИНИ.

Историјски преглед. Прве српске школе биле су по манастирима, и у њима су се ученици поглавито спремали за свештенство. Средња школа у данашњем смислу није постојала. У 12. и 14 веку било је школа у којима су се предавали неки најважнији предмети које данас пружа нижа средња

школа, а било је чак и стручних школа за поједине гране државне службе, али тих је школа било у малом броју, и оне су биле приступачне само деци из највиших сталежа. Најезда Турака у 15. веку отерала је школу опет у манастире. Световних учитеља је било мало, и они су више приватно поучавали децу имућнијих људи.

Прилике Срба у Аустроугарској биле су нешто боље, али и тамо је прва уређена средња школа основана тек 1791. године у Сремским Карловцима. Нови Сад је добио своју гимназију 1811. године.

После ослобођења Србије почетком XIX века, основана је 1808. год. „Велика Школа“ у Београду, али она је у ствари била средња школа, и трајала је свега неколико година. 1833. год. у Крагујевцу отворена је петоразредна гимназија, а тек половином 19. века почеле су се отварати средње школе у већим местима у Србији. У Београду је 1863. год. отворена прва средња школа за женску децу, а 1865, прва реалка. У Хрватској су просветне прилике биле много повољније него у Србији, и стога су се уређене школе јавиле много раније. Школовање на народном језику било је већ крајем 9. века, а прва шесторазредна гимназија основана је почетком 16. века у манастиру Лепоглави. Нешто доцније основана је и гимназија у Загребу, тако да је већ крајем 18. века у Хрватској било пет гимназија. Средином 19. века настава у хрватским школама прелази у световне руке.

У Словеначкој је прва гимназија, „латинска школа“, основана 1418. год. у Љубљани, и то је истовремено и најстарија средња школа у Краљевини С.Х.С. У другој половини 16. века основана је петоразредна гимназија у којој се поред класичних језика предавао и народни језик. Тек 1859. год. одобрена су предавања на народном језику.

У Босни и Херцеговини до аустријске окупације (1878) постојала је само једна средња школа, нижа реална гимназија у Сарајеву. Ова је школа била затворена 1879. а на њено место отворена је пуна класична гимназија, која је, за читавих десет година била једина средња школа у Босни и Херцеговини. У доба ослобођења било је у овој покрајини 11 средњих школа.

У Далмацији је прва гимназија основана у Дубровнику, 1658. Све до 1777. она је била у рукама језуита, и тек 1868. почели су у њој предавати и световни наставници. Ова је школа била једина средња школа у Далмацији све до француске окупације (почетком 19. века). Французи су основали неколико нижих и три више гимназије, које је доцније аустријска власт затворила. У доба ослобођења било је у Далмацији 4 средње школе.

У Црној Гори прва школа је Цетињска Богословија (1863) а прву, приватну средњу школу основала је руска влада, као и девојачки институт Царице Марије (1869). Прва државна нижа гимназија основана је 1882. на Цетињу, која је 1902. год. проширена у пуну, осморазредну гимназију.

Систем наставе и наставници. У Србији су пре рата постојали два типа средњих школа: гимназије и реалке. Реалке има у Србији две: у Београду и Лесковцу. У крајевима који су били под Аустро-Угарском постојао је још и тип реалних гимназија. Према новом закону о средњим школама, који је готов и налази се пред Народном Скупштином, средње школе ће у највећем броју бити реалне гимназије. Број средњих школа биће нешто сведен, а нарочито непотпуне гимназије биће замењене нижим стручним школама, које ће спремати младиће за практични и пословни живот.

Потпуна средња школа има осам разреда, и школовање у њој траје

осам година. Ученици улазе у средње школе по свршеној основној школи која траје четири године. Ступање у средњу школу бива без испита. Узраст ученика при ступању је од 11—13. година. Ученик се не може ослободити учења ког научног предмета, а вештина само по лекарском прегледу. Настава почиње почетком септембра и траје три тромесечја. По свршетку сваког тромесечја ученици добијају оцене, а на крају године добијају оцено годишњег успеха, на основу којих се преводе у старији разред. Ученик који добије три слабе оцене из научних предмета остане да понови разред. У реалкама се цртање рачуна у научни предмет. Ученик са једном или две слабе оцене има право да почетком нове школске године полаже разредни испит. По свршетку четвртог разреда средње школе ученици полажу испит, који се зове нижи течајни испит, за разлику од вишег течајног испита који се полаже на крају школовања. Диплома са вишег течајног испита даје ученику право за редовно студирање на појединим факултетима универзитета. Одлични ученици имају извесних олакшица и на вишем и на нижем течајном испиту. Одлични сиромашни ученици имају извесну малу државну месечну помоћ;

У највећем броју средњих школа, услед недовољних просторија, настава се изводи полудневно, пре подне од 7—12, по подне од 2—6 (зими) или 3—7 (лети). У средини часова је обично дужи одмор (15—20 минута) док су остали много краћи. Наставни часови трају 30—45 минута.

Велики школски одмор траје два месеца (јули и август), а о Божићу и Ускрсу одмор траје по десет дана.

Наставници средњих школа спремају се на домаћим и страним универзитетима, а у службу се примају кад положи дипломски испит (лисанс). Најдаље за пет година од ступања у службу дужни су положити и професорски испит, који је у ствари државни испит. Наставничка служба траје 30 година, али наставник, може по своме пристанку и после тога рока остати у служби, зашто добија извесну повишицу плате. У 1920. години наставници и наставнице изједначени су у свима правима, сем што наставнице удате за државне чиновнике примају половину додатка на скупоћу.

Потпуно квалификовани наставници почињу са платом од 1.700 динара, а завршују са 3.500 динара месечне плате. Директори потпуних средњих школа са 20 година службе имају месечну плату 4.500 динара. Сем тога наставници примају као и остали чиновници додатак на породицу, који је незнатан.

Наставници су дужни држати недељно 16—18 часова, или 18—20 часова вештине. Старијим наставницима, и онима који су заузети још и специјалним дужностима у школи (деловође, књижничари), број часова се смањује са два часа недељно. Директори потпуних гимназија дужни су по закону држати 3—6 часова недељно, али обично, услед многобројних дужности у препуним школама, нису у стању да их држе. На челу завода стоји директор, који је одговоран за наставу и васпитање својих ученика. Директором се може постати у непотпуним гимназијама после 8, а у потпуно после 15. године службе.

Старање о унапређењу наставе и васпитања у средњим школама врши директор у договору са професорским саветом, који сачињавају сви наставници једне школе. Разредна већа сачињавају наставници једног

разреда. Сваки разред има свог разредног старешину, који је наставник, и који води целокупну администрацију свога разреда.

Кажњавање ученика врше: разредне старешине, директор и наставнички савети. Ученик може бити кажњен: опоменом, укором, затвором, који несме бити већи од 6 часова, изгнањем из завода на једну или више година, и најзад изгнањем из свих завода. Ова последња казна вреди тек по одобрењу Министра Просвете. Телесне казна су још пре пола века забрањене.

Приватних средњих школа у Краљевини има 12. Оне морају бити уређене као и државне, и стоје под надзором Министарства Просвете. Тежајни испити полажу се само у државним средњим школама.

Ученици средњих школа имају обично своја ђачка удружења, под надзором једног наставника. То су удружења обично литерарна, са својим уметничким и спортским секцијама.

Овде треба споменути и међушколско ђачко удружење „Феријални Савез“, коме је циљ што боље упознавање домовине путовањем и излетима. У циљу што ближег узајамног упознавања ђачких родитеља и наставника кренуто је после рата у Београду удружење „Дом и Школа“ које је показало извршних резултата. Ово удружење има првенствено васпитан карактер, и стара се да деца никад не буду потпуно остављена сама себи и штетно утицају улице. Друштво има свој ђачки биоскоп са одабраним филмовима, своје ђачко купатило, приређује концерте и томе слично.

Средњих школа има 172. од којих 116 (13 женских) са осам разреда, 21 са шест разр., 35 са четири разреда. У свима има 2.058 одељења, са 3.551 наставника (од којих 732 женских). Број ученика је 80.150 (од којих 21.100 женских). Према томе; 1 ученик долази на 161.5 становника, 1 гимназија на 7.558 становника, 1 наставник на 22.5 ученика.

Од ових школа држава издржава 3 пуне гимназије са наставом на мађарском језику, у којима је 986 ученика (203 женска): 2 гимназије (са по 4 разр.) са наставом на немачком језику, у којима је 535 ученика (105 женских). У овом броју су и 13 руских средњих школа (10 са 8 разр.) са наставом на руском језику. Имају 2.596 ученика (1.105 женских) са 261 наставника (68 женских).

Редовни буџет средњих школа је 30,752.048.60 дин.

Ванредни	„	„	„	46,330.613.47	„
----------	---	---	---	---------------	---

Свега: 77,082.662.07 „

УНИВЕРЗИТЕТИ.

Пре рата је наш народ имао свега два универзитета: један у Београду, други у Загребу. Београдски Универзитет зачет је још почетком XIX века, али је у почетку био школа која је држави спремала потребно чиновништво и звао се лицеј. 1863. године лицеј је преобращен у Велику Школу, која је имала три факултета: филозофски, технички и правни, а тек 1905. она је претворена у универзитет са истим бројем факултета. Универзитет у Загребу прошао је кроз сличне фазе, док није 1874. постао универзитетом са факултетима: римокатоличким богословским, правним и филозофским. Године 1917. добио је медицински факултет, 1919. господарско-шумарски, а 1920. источно православни богословски факултет. Технички факултет је у Загребу одвојен од Универзитета, и постоји као „Техничка Висока Школа“.

Оба ова универзитета, и београдски и загребачки, вршили су велики утицај на дизање културног и просветног нивоа нашег народа. Број студената је растао из године на годину, тако је на пр. Београдски Универзитет 1905. имао пет стотина ученика, док 1914. њихов број достиже 1.500. На универзитетима се гајила наука, а нарочита пажња је поклањана проучавању наше земље, народних обичаја, народног језика, наше националне историје и т. д.

За време рата универзитетски живот је био замро, јер су и професори и ученици били на војној дужности. Београдски универзитет био је сем тога и материјално оштећен. Бомбардовањем уништене су му лабораторије, нарочито физичка, затим семинарске библиотеке, нарочито библиотека семинара за српску књижевност.

БЕОГРАД, зграда у којој је био први (Доситијев) Универзитет.

Велики напор као и материјална средства морали су бити уложени да се универзитетски живот поврати у свој нормални ток. Требало је понова стварати лабораторије, семинарске библиотеке, а сем тога, како је број студената био велики услед сустизања неколико генерација, у Београду се морала изградити још једна универзитетска зграда. Но сем тога било је и других не мање тежих проблема које је требало неодложно решавати. Да би се сиромашним студентима омогућило студирање, није било довољно што је настава на универзитету бесплатна, већ се морало приступити и давању државних стипендија. Из разлога скупобе, великог броја студената, као и из националних и културних разлога, приступило се отварању нових универзитетских факултета.

Љубљана, којој Аустрија никако није хтела да дозволи отварање Универзитета, добила га је после уједињења. Љубљански Универзитет има пет факултета: филозофски, правни, медецински, технички и теолошки. У Суботици отворен је 1920. год. правни, а у Скопљу филозофски факултета. Пројект за отварање Универзитета у Сарајеву је у разматрању. Сем тог-јавила се потреба за увећањем београдског и загребачког Универзитета приа додавањем нових факултета. У Београду се још пре рата осећала потреба за медецинским факултетом, али после рата та је потреба постала многу већа, а сем тога стипендије за иностранство биле би и сувише велике. Ова намеру за отварањем медецинског факултета било је у толико лакше оствирити што је у земљи постојао добар број искусних лекара, који су се на стран-специјализирали у појединим гранама медицине. И тако је 1919. год. бла годарећи заузимљивости поч. Др. Суботића, славног хирурга, и Др. Јовановића-Батута, отворен медецински факултет на Београдском Универзитету.

СТАРИ И НОВИ УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ.

Како је наша земља поглавито аграрна, то се такође осећала потреба и за пољопривредним факултетом, и он је и при београдском и при загребачком истовремено отворен. Београдски Универзитет добио је још и теолошки факултет, пошто је за српско свештенство, које је пре рата своје студије довршавало у Русији, то била прека потреба. У Загребу је истовремено отворен и источно-православни богословски факултет.

Број студената на свим Универзитетима је велики, тако београдски броји сада преко 8.000. Квалитет студената је сваке године све бољи, и може се рећи да се ушло већ у нормално стање.

Потребно је много напора, пожртвовања, добре воље и организаторског смисла да се поправи оно што је порушено и унапреди оно што је наслеђено.

Настава на Универзитетима је, као што смо већ поменули, бесплатна. Редовним студентима могу постати они младићи и девојке који су положили у средњој школи више течајни испит. Сем редовних слушалаца има и ванредних, али право на завршни испит, дипломски испит, имају само редовни слушаоци. Обука траје на свим факултетима по четири године, једино на медицинском пет година.

На челу Универзитета налази се ректор, а на челу појединих факултета декан, са својим замењеницима продеканима. Ректор се бира из средине редовних професора на годину дана, и он има свога, проректора. Целокупним научним, управним и дисциплинариним пословима управљају професорски савети (факултетски и универзитетски савет). Избор наставника врши се на седницама Професорског Савета, тај се избор доставља Министарству Просвете, на чији предлог Краљ врши постављење.

Поред универзитета у Загребу постоје и три високе школе: Техничка Висока Школа, Ветеринарска Висока Школа, и Висока Школа за Трговину и Промет.

Преглед универзитетских наставника и ученика.

ФАКУЛТЕТ	БЕОГРАД		ЗАГРЕБ		ЉУБЉАНА	
	Професори (свих катег.)	Слушаоци	Професори (свих катег.)	Слушаоци	Професори (свих катег.)	Слушаоци
Филозофски	62	1.481	55	585	40	215
Медицински	24	828	29	664	10	67
Правни	23	1.602	23	871	18	343
Технички	44	1.465	—	—	66	481
Богословски	21	71	18	38	16	101
Пољопривредни	25	198	—	—	—	—
Господарско-шумар.	—	—	38	270	—	—
Фармацеутски	—	—	5	141	—	—
Ветеринарски	—	—	15	122	—	—
Свега:	199	5.645	183	2.691	150	1.110

Техничка висока школа у Загребу има 72 професора (свих катег.) и 419 слушалаца

Филозофски факултет у Скопљу има 12 наставника и 149 ученика.

Правни факултет у Суботици има 12 наставника и 306 ученика.

Редовни буџет свих Универзитета је 34,602.115,68 дин.

Ванредни " " " " " 48.733.150,— "

Свега: 83,335.265,68 "

СТРУЧНЕ ШКОЛЕ.

Стручних школа у Краљевини Србији било је мало, те се за њима још пре рата осећала велика потреба. Остале покрајине стоје у том погледу нешто боље, али с обзиром на целокупно стање стручних школа у Краљевини С.Х.С. нема довољно. Нарочита оскудица осећа се у нижим техничким школама, које би припремале квалификовано радништво за индустрију, која је у Краљевини у стварању. Иста оскудица осећа се у нижим пољо-

привредним школама, пошто је Краљевина у главном аграрна земља, а земљорадници у појединим покрајинама земљу обрађују још на примитиван и несавршен начин. Систематска просветна политика у овом правцу није могла бити вођена до сада, из разлога што настава у Краљевини још није изједначена, те и стручне школе у једној покрајини потпадају под одговарајуће Министарство, док у другој под Министарством Просвете.

Учитељске Школе. У њима се спремају наставници и наставнице за основне школе. Оне обично трају четири године, а у њих се ступа по свршеном четвртном разреду средње школе и положеном нижем течајном испиту.

У Србији, Војводини, Црној Гори учитељских школа има мушких у: Алексинцу, Данилов Граду, Јагодини, Неготину, Призрену, Скопљу, Сомбору, Суботици и Вршцу; женских у: Београду, Крагујевцу, Новом Саду, Сомбору и Великом Бечкерку.

У Хрватској и Славонији мушких у: Чаковцу, Госпићу, Крижевцима, Осијеку, Пакрацу, Петрињи и Загребу; женских у: Загребу и Карловцу.

У Словеначкој: мушких, у: Љубљани и Марибору; женских, у: Љубљани, Марибору и Шкофији Лоци.

У Босни и Херцеговини: мушких, у: Дервенти и Мостару; женских у: Сарајеву.

У Далмацији и мушка и женска Учит. Школа су у Дубровнику.

Богословске Школе. У њима се спремају свештеници појединих вероисповести. За источно-православну вероисповест постоји једна монашка школа и шест српских православних богословија, у: Београду, Карловцима, Призрену, Сарајеву, Битољу и на Цетињу.

За католичку вероисповест постоје теолошки заводи код већина бискупија, више гимназија и два теолошка факултета, у Загребу и Љубљани.

За муслиманску вероисповест постоји шеријетска школа у Сарајеву, и медреса у Скопљу, а при појединим муфтијама постоје приватне стручне школе.

Трговачке школе. Њих има разног типа. Трговачка академија спрема поглавито банкарске и пословне чиновнике. Оне имају обично и абитуријенски курс, док трговачке школе допуњују стручну спрему трговачког подмлатка. Трговачких школа има дворазредних, троразредних и четвороразредних. О трговачкој школи Београдске Трговачке Омладине говоримо опширније у чланку „Рад на народном просвећивању“. Поред ових школа постоје и занатске, и трговачко-занатске школе којима је циљ да трговачкој и занатској омладини даду бољу писменост.

Висока школа за трговину и промет постоји у Загребу, а трговачких академија има у: Београду, Загребу, Сушаку, Осјеку, Земуну, Вировитици, Љубљани, Сарајеву, Сплиту и Дубровнику. Нижих трговачких и занатских школа има у многим већим градовима Краљевине, а међу њима је велики број женских, у којима се девојчице уче кројењу, шивењу, везовима и т. д.

Међу занатским школама има и специјалних, као: уметничко-занатска школа у Београду, земаљска ерарска радионица за уметно занатство у Сарајеву, земаљска ткаоница ћилимова у Сарајеву, и друге.

Пољопривредне школе. Њихов је циљ да спреме подмладак за рационално и савремено искоришћавање и обрађивање земље. Пољопривредна јена става тројака: 1) вишешколска на пољопривредним факултетима, 2)

средњошколска, 3) и нижа пољопривредна настава. Средњих школа има у: Ваљеву, Крижевцима и Марибору. Нижих пољопривредних школа има 18. Нижих пољопривредних школа има три типа: винодељско-воћарског, ратарско-сточарског, (претежно ратарске), и сточарско-ратарског типа. Подробније о овим школама види главу, у којој се говори о пољопривреди.

Шумарска школа постоји у Сарајеву, државна рударска школа у Цељу, а стручна занатска школа за рударе у Трбовљу.

Техничке Школе. Техничких средњих школа има у Загребу, Љубљани и Сарајеву. У Београду постоје: Државна Грађевинско Занатска Школа и Геодетска и Грађевинска Академија професора Андоновића.

Поштанско-телеграфске школе. Ових школа има три више у: Београду, Загребу и Сарајеву, и пет нижих у: Београду, Нишу, Скопљу, Сарајеву и на Цетињу.

Поморске школе. Поморска академија постоји у Бакру, а наутичке школе у Дубровнику и Котору.

Музичке школе. Конзерваторијума има два: у Загребу и Љубљани, а музичких школа, које државних, које приватних (појединих певачких друштава), има више од десет.

Глумачких школа. има две: у Београду и Загребу.

Здравствених школа има неколико, као: прималско училиште у Загребу, бабичка школа у Љубљани, нудијска Црвеног Крста у Београду.

Специјалних школа (за инвалиде, глувонеме, слепе) има неколико: инвалидска стручна школа у Загребу и Земуну, школа за глувонеме у Београду и Загребу, школа слепе деце у Загребу, и школа за слепе инвалиде и децу у Земуну.

АКАДЕМИЈЕ.

За унапређење науке и уметности постоје у Краљевини С.Х.С. две академије.

Српска Краљевска Академија у Београду, која је основана 1886. године. Још 1841. године основано је од стране неколико књижевника „Друштво Српске Словености“, коме је поглавити задатак био усавршавање књижевног језика и стварање научне терминологије. Друштво је имало свој часопис који се звао „Гласник Друштва Српске Словености“. Шесдесетих година прошлог века ово се претворило у „Српско Учено Друштво“, са ширим научним задацима и смеровима. По стварању Академије Наука, 1892. године, удружено је „Српско Учено Друштво“ са „Српском Краљевском Академијом Наука“.

Задатак Академије је обрађивање и унапређивање науке и научних истраживања, као и потпомагање развитка уметности. Она се дели на четири Одсека: Академија Природних, Филозофских и Друштвених Наука, и Академија Уметности. Њена редовна издања су: „Глас. Српске Краљевске Академије“ и „Споменик С. К. А.“

Чланови српске Краљевске Академије су: стални академици, највише до 34; дописни чланови, којих може бити два пут више од сталних; и почасни чланови.

Свечани јавни скуп сазива се сваке године на дан 22. фебруара.

Југословенска Академија Знаности и Умјетности у Загребу, основана је 1866. године. Потреба и замисао за њено заснивање јавили су још много

раније, али је у почетку недостојало новчаних средстава; а доцније је требало водити читавих неколико година борбу са Бечом да дозволи њено оснивање. Највећу заслугу за њено оснивање имају велики борци Југословенства: бискуп Јосип Јурај Штросмајер (који је приложио првих 50.000 форинти) и Д-р Фрањо Рачки.

Циљеви ове Академије слични су са циљевима Српске Краљевске Академије Наука.

Она се дели у четири одсека: Историјско-филозофски, филозофско-правни, математичко-природњачки и уметнички. Сем тога постоје и разни управни и стручни одбори.

Један пут сваке године Академија се састаје у свечаној седници.

ПАЛАТА АКАДЕМИЈЕ НАУКА
(БЕОГРАД).

ПРОСВЕТНИ САВЕТ.

Главни Просветни Савет, са седиштем у Београду, јесте саветодавно тело Министра Просвете, по свим важнији питањима више и ниже наставе. Он даје Министру мишљење и о школским књигама, другим књигама и списима, који би служили као ручне и помоћне књиге за предавање, или као дела удесна за школске библиотеке и поклањане ученицима, или уопште као књижевни и уметнички радови, који би заслуживали државну потпору, а тицали би се школе и јавне наставе.

Редовни чланови Савета постављају се Краљевим Указом по предлогу Министра Просвете, на две године. Њихов број је најмање 8, а највише 12. Ванредних чланова овог Савета не може бити мање од 10, ни више од 20. Њих поставља Министар Просвете актом на једну годину. Они имају иста права и дужности као и редовни чланови, а право одлучног гласа само онда, када се по одлуци Савета нарочито позову, иначе имају право само саветујућег гласа.

Задужбински Савет Министарства Просвете, је помоћни и саветодавни орган Министров у свему што се тиче задужбина. Овај Савет прописује правила о управи појединих задужбина, колико их не би било у акту оснивача; врши надзор над свима задужбинама, које нису поверене државно-

управи, већ управи појединих физичких или правних лица или одбора; прегледа и оцењује извештај и билансе сваке задужбине и тражи обезбеђење на имање управника појединих задужбина.

Задужбински Савет чине седам чланова, од којих је један члан Државног Савета и један Касациони Судија, а остали могу бити различитих струка и постављају се Краљевим Указом.

НАУЧНИ ЗАВОДИ.

Већином научни заводи налазе се у саставу Универзитета, али има неколико који су одељени, као: Кр. Свеучилишни ботаничко-физиолошки завод и ботанички врт у Загребу, ботаничка башта у Београду, Кр. зем. завод за метеорологију и геодинамику у Загребу, Државни Завод за метеорологију и геодинамику у Љубљани, Државни метеоролошки завод у Београду, и Државни сеисмографски завод у Београду.

Сви ови заводи створени су још пре рата, и данас се проширују, како би свој плодни и успешан рад могли још са више успеха у будуће развити.

АРХИВИ И БИБЛИОТЕКЕ.

Од Архива у Краљевини постоје: Државна Архива у Београду, и Краљевски Земаљски Архив у Загребу. Загребачки Архив постоји још од XVII века, и у њему се налази поред осталих и документи још из Средњег Века, Краљевска Привилегија и т. д.

Најважније и највеће библиотеке су: Кр. Свеучилишна Библиотека у Загребу, Универзитетска Библиотека у Београду, Државна Лицејска Књижница у Љубљани, Народна Библиотека у Београду, и Српска Централна Библиотека у Сарајеву.

МУЗЕЈИ.

Кр. Српски Народни Музеј у Београду претрпео је велике штете за време рата, јер је много објеката било уништено приликом бомбардовања Београда, док су други опљачкани приликом непријатељске инвазије. Један део објеката је ипак сачуван, извесни нови су прикупљени, али Музеј за сад нема своје куће, већ се налази у приватној згради, те услед тескобе није ни у стању да своје објекте изложи како треба. Поред археолошких и историјских објеката у њему су смештена и извесна дела модерне југословенске уметности, међу којима и неколико ремек дела великог југословенског вајара Мештровића.

Музеј Српске Земље у Београду, је основан 1893., а 1901. год. постао је државним. Он има четири Одеља: зоолошки, ботанички, минералошко-рударски и геолошко-палеонтолошки. Инструменти и библиотека су му знатно оштећени за време рата.

Етнографски Музеј у Београду, има богату збирку народног одела, везова, тканина и разних народних рукотворина из целе Краљевине. Музеј је основан 1901. год. и учествовао је на многим европским изложбама, и на свима био је одликован првим наградама.

Поштански Музеј и Књижница у Београду основан је тек 1920. године и прикупља поштанске марке и вредности свих поштанских Управа ме-

ђународног савеза, као и клишеа марака властитих емисија. Књижница се снабдева стручним књигама.

Хрватски Народни Музеј у Загребу, основан је почетком XIX века. Он има богате збирке, и дели се у седам одсека: зоолошки, минералошко-петрографски, геолошко-палеонтолошки, преисторијски, археолошко-историјски, етнографски и одсек за чисту и примењену уметност. Већином ови одсеци су у ствари институти Загребачког Универзитета, који издају своје научне публикације, а које су познате и у страном научном свету.

Крањски Дејселни Музеј „Rudolfinum“ у Љубљани има збирке предмета који су од значаја по развој: уметности, чисте и примењене, као и предмете за познавање домовине и њеног културног развоја. Он има три одсека: природњачки, археолошки и културно-историјски.

Босанско Херцеговачки Земаљски Музеј у Сарајеву има десет разних збирки: преисторијску, римско-грчку, средњовековну, етнографску, геолошку-палеонтолошку, минералошку, ботаничку, збирку безкичмењака, збирку кичмењака, и збирку балканских земаља. Сем тога Музеј има и своју архиву и библиотеку.

Сем ових напред побројаних музеја, у Далмацији постоје разне музејске збирке, у којима су махом археолошке ископине, које су вршене у околини дотичног места, као и предмети историјске и етнографске вредности. Тих збирки има у: Сплиту, Задру, Книну, Сињу, Обровцу, Дубровнику, Цавтату и Котору.

Сви музеји и музејске збирке приступачни су публици у одређене дане, махом бесплатно. Странцима — путницима управе музеја обично дозвољавају приступ у све дане.

ГЛАВА XIII.

В Е Р А.

В е р а.

Преглед религијског развића. — Становници Краљевине С.Х.С., будући у зачетку свога националног и културно-просветног развића, под утицајима неколико верских центара, разделили су се у току своје историје у неколико религија. — Срби, изузев малог дела муслимана, у главном припадају источно-православној вери, Хрвати са Словенцима — католичкој вери, а остали пак у мањим деловима — верама, које ћемо ниже побројати. С пријемом религије, ови народи, у главном, примили су и духовну културу оних страна и центара, који су доминирали.

Срби, који су се доселили у ове земље за време византијског императора Ираклија (610—41) отпочели су отада примати хришћанство од римских свештеника, што је настављено и за владе императора Василија Македонца (876—86), а дефинитивно су прешли у Хришћанство у половини IX. в. трудом и радом словенских учитеља Кирила и Методија, па следствено и под утицајем Византије тада прешли да дефинитивно организацију своје цркве, добијањем аутокефалности њене, изведу за време првог српског просветитеља и учитеља, и првог архиепископа, Св. Саве — 1219. год. Црква је српска, затим, 9. априла 1346. год. уздигнута на степен патријаршије, на коме је ступњу и сада.

Хрвати и Словенци. — Што важи за Србе, важи и за Хрвате. Јер су и они тада примили Хришћанство, само будући ближе западу, дошли су у сферу утицаја западног, — Рима, после раздеобе цркава у XI веку (1054. године).

Ислам је примио један део Српско-Хрватског народа инвазијом Турака на Балканско полуострво, после пропасти српских држава, која пропаст почиње 1459. године.

Источно Православна Црква).* До ујединења Срба Хрвата и Словенаца у једну Краљевину, државна вера у Србији као и у Црној Гори била је источно православна. Унутрашња управа цркве у Србији припадала је Архиепископском Сабору, а у материјалном погледу све црквене установе стајале су под врховном управом Архиепископског Сабора и под надзором Министарства Просвете и Црквених послова.

Према попису из 1910. год. било је од целокупног становништва Србије: источно православних 2,881.220, црква и капела било је 771, манастира 51, свештеника 1043, и свештено-монаха 77. Црквена имања оце-

*) Податци за овај и следеће одељке црпљени су из студије г. Бож. Д. Лукића, инспектора Министарства Вера, „Вероисповести у Краљевини С. Х. С.“

њена су том периоду на 18.701.114 динара, а манастирска на 8.435.083 динара. Доходак црквени био је 726.216 динара годишње, а манастирски 300.303 динара. Црквени издаци износили су 611.032 динара, а манастирски 250.155 динара.

Манифестом Њ. В. Регента Александра од 1. децембра 1918. године источно православна вера изгубила је свој привилеговани положај пошто су све вере у Краљевини С.Х.С. постале равноправнима, и потпала је под надзор Министарства Вера, као и остале вере, што је доцније и Видовданским Уставом утврђено.

На основи народног јединства у једну државу, источно православна црква извршила је уједињење свих православних црквених области у Краљевини С.Х.С. на дан 26. маја 1919. год., а 12. септембра 1920. год. свечано је устоличила српску патријаршију у Сремским Карловцима, која је први пут била проглашена 9. априла 1346. год. под Царем Душаном у Скопљу, а укинута 13. септембра 1766. год. од стране турског султана Мустафе III. Ускоро после устолочења Патријаршије састао се је изборни Сабор (30. октобра) у Београду и изабрао архиепископа београдског и Митрополита

ГРАЧАНИЦА НА КОСОВУ.

Србије Димитрија за Патријарха установљене Српско-Православне Патријаршије. На дан 28. августа 1924. извршено је на свечан начин устолочење Патријарха Димитрија у манастиру Патријаршије у Пећи по старим традицијама српско-православне цркве из Душановог Доба.

Краљевским указом од 13. новембра 1920. год. прописана је уредба о централизацији управне и судске власти у Српској Патријаршији, по којој у Патријаршији постоје ове власти: Архиепископски Сабор, Архиепископски Синод, Патријарх, епархијски архиепископ, Велики Духовни Суд, Велики Управни Савет и епархијски духовни судови.

У црквено административном погледу патријаршија се дели на 27. епархија, на челу којих стоји патријарх, шест митрополита и 20 епископа.

За духовно-просветну страну постоји у Патријаршији: 1 монашка школа, 6 српских православних богословија: у Београду Светог Саве, у Карловцима, у Призрену, у Сарајеву, на Цетињу св. Петра, у Битољу св. Јов. Богослова, као чисто државне школе, а за више духовно образовање православни факултет у Београду.

Преглед: епархија, архијереја, манастира и парохија Српске Православне Цркве:

Ред. број	ЕПАРХИЈА	СЕДИШТЕ	АРХИЈЕРЕЈИ	Број		Број	
				Манастира	Манаха	Парохија	Свештенника
1	Београдска	Београд	Патриј. Димитрије	8		211	
2	Браничевска	Пожаревац	Епископ Митрофан	6		115	
3	Шабачка	Шабац	Епископ Михаил	5		111	
4	Жичка	Чачак	Епископ Јефрем	12		154	
5	Нишка	Ниш	Епископ Доситеј	17		295	
6	Тимочка	Зајечар	Епископ Емилијан	5		111	
7	Скопска	Скопље	Митроп. Варнава	7		207	
8	Рашко-Призрен.	Призрен	Епископ Михаил	6		66	
9	Битољска	Битољ	Епископ Јосиф	26		127	
10	Злетово-струмичка	Штип	Епископ Серафим	5		148	
11	Охридска	Охрид	Епис. Др. Николај	6		67	
12	Цетињска	Цетиње	Митрополит Др. Гаврило	5		67	
13	Пећска	Пећ	(празна)	6		42	
14	Рашко-Никшић.	Никшић	„	11		62	
15	Котор-Дубровач.	Котор	Епископ Кирил	6		50	
16	Далм.-Истриска	Шибеник	Епископ Данил	2		59	
17	Дабро-Босанска	Сарајево	Митроп. Петар	—		73	
18	Захум.-Херцег.	Мостар	(празна)	4		57	
19	Бањ.-Бихаћска	Бања Лука	Митроп. Василије	2		143	
20	Зворн.-Тузланска	Тузла	(празна)	3		83	
21	Срем.-Карлов.	Карловци	Викар-Епископ Максимилијан	14		138	
22	Бачка	Нови Сад	Епископ Иринеј	3		89	
23	Темишварска	В. Кикинда	Епис. Др. Георгије	1		61	
24	Вршачка	Вршац	Епископ Иларион	2		71	
25	Пакрачка	Пакрац	Епископ Мирон	3		121	
26	Гор.-Карловач.	Плашки	Епископ Иларион	1		131	
27	Будимска	—	Епис. Др. Георгије	—		7	
Свега				166	307	2866	2457

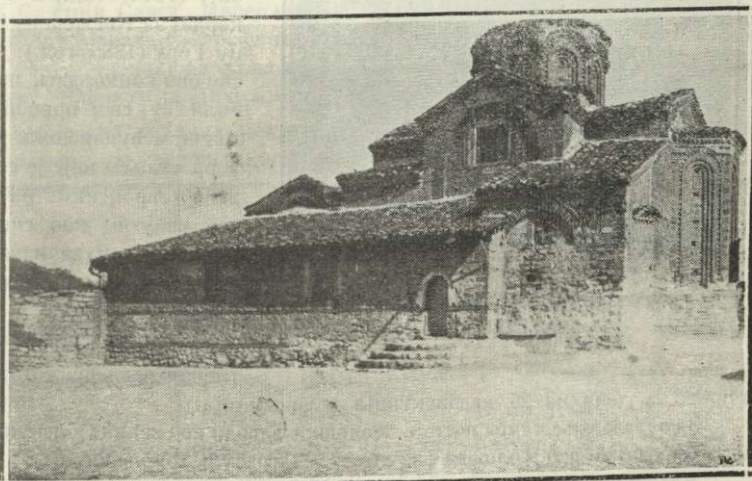
Католичка Црква. — Католичка Црква долази на другоместо у Краљевини С.Х.С. по броју својих следбеника. Као хришћанска црква она се од православних цркава разликује у овим тачкама учења:

- 1) О изворима црквеног учења — Светом Писму и Светом Предању;
- 2) О происхођењу Светог Духа и од Сина (*filioque*);
- 3) О првородном греху и непорочном зачећу Пресвете Деве Марије;
- 4) О оправдању и спасењу човека (сувишна дела и благајна светаца);
- 5) О цркви и њеном уређењу (првенство Папе у цркви и његова непогрешност);

6) О светим тајнама; и

7) О загробној судби човека. Поред овога она се разликује и својим моралним учењем, које је логички извод горњег вероучења.

Католичка црква у нашој држави у унутрашњем погледу још нема своју јединствену организацију. Чека се на коначно унутрашње државно уређење, коме ће бити саображено црквено јерархијско уређење. С временом на време састају се заједничке конференције целог епископата, које решавају

ЦРКВА СВ. КЛИМЕНТА У ОХРИДУ.

текуће послове целе цркве, а они представљају сада највиши орган католичке цркве у Краљевини.

Црква се састоји из више црквених провинција, којима су на челу надбискупи, митрополити и њима подређени епископи — суфрагани.

Садашња унутрашња организација католичке цркве у нашој Краљевини изведена је по бискупијама према општој организацији католичке цркве у свету. Епископе и виши клир поставља папа у споразуму са Краљевском Владом, која има право да избор не одобри, а парохијско свештенство постављају бискупи у споразуму са Владом.

Католичка црква у Краљевини С.Х.С. располаже знатним иметком из којег се издржава и виши и нижи клир, као и све црквене установе.

**УНУТРАШЊОСТ ШИБЕНИЧКЕ
КАТЕДРАЛЕ.**

У колико овај иметак не достаје даје се субвенција од државе, према којој црква има значај једно-правне корпорације.

У погледу спољашњег уређења католичке цркве у њеним деловима наше државе постоје конкордати склопљени у своје време са Ватиканом. Таквих конкордата има четири: аустријски 1855. г.); конкордат за Босну и Херцеговину (1881. год.); конкордат за Краљевину Србију (1914. год.) и конкордат за Кнежевину Црну Гору (1886. год.). Али сви ови конкордати изгубили су свој првобитни значај међународних уговора стањем које је створено европским ратом, док међутим као специјални закони за извесна наша подручја они имају још увек важност.

У црквено-административном погледу католич-

ка црква се дели на 20 надбискупија и бискупија.

За образовање клира постоје теолошки заводи код већине бискупија, више гимназија и два теолошка факултета у Загребу и Љубљани.

Католичка црква у Краљевини С.Х.С. као што је већ наглашено, још није извршила своју централизацију према којој би била изведена и унутрашња њена организација. Она се и данас држи својих уређења ранијег режима и располаже са 349 манастира мушких и женских, 4716 свештено-монаха мушких и женских, не рачунајући овде свет. ред Св. Фрања који броји до 30.000; 1971 парохија, 2512 свештеника и капелана, 17 богословија и 12 других школа поред многих других приватних школа, трпеза и болница које држе разни женски редови у многим местима.

Друге хришћанске вероисповести у Краљевини С. Х. С. — Поред источно православне и католичке цркве у Краљевини С.Х.С. постоје и друге хришћанске вероисповести као што су: грко-католичка (унијати), евангелиска, хелветског и аугсбуршког правца, старо-католичка, евангелиско-братска и меномитска верска дружба, баптизам и методисте, чији је број следбеника за сада врло мали.

Нехришћанске Религије.

1) **Ислам.** — После православних и католика, по броју својих след-

беника, долазе муслимани, којих највише има у Босни и Херцеговини, а затим у Старој Србији и Македонији.

У Краљевини С.Х.С. постоје две муслиманске верске организације: а) аутономна за Босну и Херцеговину којом управља Реис-ил-Улема са вакуфско-меарифским сабором од 30 лица и б) верска организација у подручју Србије и Црне Горе, под непосредном управом Министарства Вера, које у свима верско материјалним пословима ради са врховним муфтијом у Београду.

За унутрашњу организацију постоје окружне и среске муфтије. Вакуфским пословима управља срески вакуфски одбори под директивом Министарства Вера.

За стручно образовање клира постоји у Сарајеву шеријатска школа и у Скопљу основана медреса, а при појединим муфтијама приватне стручне школе.

2) *Јеврејска религија*. — Јевреји долазе после евангелиста на трећем месту по броју својих следбеника у Краљевини С.Х.С. Деле се на сефарде и ешкеназе, а има их и ортодоксних. На челу јеврејске религије у Краљевини С.Х.С. стоји Савез Јеврејских Вероисповедних Општина са седиштем у Београду. Иначе се верске организације деле на следеће рабинате: рабинат за Србију, рабинат за Хрватску и Славонију, Рабинат за Босну и Херцеговину, Рабинат за Далмацију и Рабинат за Војводину.

Следећа таблица показује број становништва разних провинција Краљевине по вероисповестима:

Ред. број	ПОКРАЈИНЕ	Вероисповести							
		Источно право-славна	Римо католичка	Протестанти	Муслимани	Јевреји	Разни	Грчко-католика	Без вероисповести
1	Северна Србија	2.612.889	18.666	1.392	15.533	5.994	206	304	94
2	Јужна Србија ...	473.872	17.699	884	705.554	5.737	112	694	8
3	Црна-Гора ...	168.398	8.507	42	22.856	17	3	22	12
4	Босна и Херцег.	829.162	443.914	6.649	588.247	12.028	538	9.297	94
5	Далмација ...	105.560	514.607	64	652	322	129	73	22
6	Хрватска и Славонија ...	659.083	1.867.998	46.199	2.439	19.602	1.826	16.504	287
7	Међумурје ...	1.127	94.507	474	56	736	18	27	—
8	Крк са Костав.	24	28.663	4	—	—	6	6	7
9	Словенија са Прекомурјем ..	6.627	1.020.287	27.253	650	946	59	501	141
10	Банат	308.970	224.318	33.848	735	4.622	7.465	1.754	828
11	Бачка-Барања	166.515	495.988	100.038	965	14.155	7.274	12.415	523
СВЕГА ...		5.602.227	4.735.154	216.847	1.337.687	64.159	17.636	41.597	2.016

GLAVA XIV.

KULTURNI PREGLED.

KNJIŽEVNOST.

Po dolasku na Balkansko Poluostrvo narod Srba, Hrvata i Slovenaca počeo je u IX veku da prima Hrišćanstvo, a u vezi sa tim javljaju se i prvi početci jugoslovenske književnosti. Zemlje koje su Srbi, Hrvati i Slovenci zauzeli, svojim geografskim položajem postale su poprištem borbe grčko-pravoslavne i rimokatoličke crkve. Svaka od ovih crkava trudila se da propagandu vrši što efikasnijim sredstvima. Naročitog uspeha imali su dva grčka misionara, braća Ćirilo i Metodije, koji su propovedali na slovenskom jeziku (druga polovina IX v). Taj jezik se docnije sve više približavao narodnom govornom jeziku, a crkvene knjige pisane su ćirilicom, koje ime srpsko pismo i danas nosi. Prvobitno pismo zvalo se glagoljica i prvi književni spomenici našeg dela zapadnog naroda pisani su glagoljicom. Najstariji književni spomenici pisani glagoljicom i ćirilicom su iz IX i X veka. Među prvim spomenicima pisanim ćirilicom najznačajniji je „Miroslavljevo Jevandjelje“, iz druge polovine XII veka.

Književnost pisana ćirilicom naročito se razvila usled toga što u to doba pada i stvaranje prve srpske države, dok je glagoljska književnost bila suzbijena od strane katoličkog sveštenstva. Ćirilska književnost, koja je sva pod uticajem vizantijske književnosti, mahom je prevodna i crkvenog karaktera. Sv. Sava uvodi i jedan originalan književni rad: biografije vladara srpskih, uz koje se docnije razvijaju i ostali istoriografski radovi. Ovi biografi su mahom učeni kaluderi, jer su manasitiri u to doba bili jedino središte prosvete. Od svetovnih dela treba spomenuti čuveni Dušanov Zakon (sredina XIV veka).

Sa propašću srpske države u XV veku rad na književnosti znatno opada. U Dalmaciji međutim u to doba niče nova književnost na narodnom jeziku. Dubrovnik, koji je bio slobodna republika bio je u to doba bogat trgovački grad, u mnogostrukim vezama sa Italijom, u kojoj je cvetala književnost i umetnost Renesansa. Pod uticajem talijanske književnosti (Dante, Petrarka) stvara se u Dubrovniku u Dalmaciji krajem XV i poč. XVI veka književnost na narodnom jeziku, sa svim mnogobrojnim književnim rodovima, počev od lirike, drame, pastirske igre, pa do epa (Š. Miletić, Đ. Držić, D. Ranjina, Cvijeta Zuzorić, Marin Držić i drugi.) Ova književnost, i ako stalno pod uticajem raznih talijanskih književnih škola, sve je više dobijala u originalnosti, i uspela je da u XVI veku da nekoliko značajnih književnika (Ivan Bunić,

Junije Palmotić, Ignjat Đorđić). Najbolji i najveći među njima je Ivan Gundulić, čija epska dela imaju odlike genijalnog stvaranja. Najznatnija dela su mu: epovi „Suze sina razmetnoga“, „Osman“ i pastorala „Dubravka“.

Kraj ovoj plodnoj i raznovrsnoj književnosti učinio je veliki zemljotres, koji je 1867. godine zadesio Dubrovnik. I u toku XVI veka ima književne aktivnosti, ali više naučne no pesničke.

U Hrvatskoj i Slovenačkoj u toku XVI i XVII veku vodile se ogorčene borbe između protestantizma i katolicizma, te je književnost sa malim izuzetkom bila u službi ove verske borbe. Od hrvatskih pisaca dela Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana predstavljaju svetovnu književnost.

Nezavisno od umetničke književnosti stvarala se u jugoslovenskom narodu jedna potpuno originalna, usmena književnost. U duge zimske večeri okupilo bi se i mlado i staro oko narodnog pevača, koji bi uz gusle, (narodni muzički instrumenat), pevao bilo negdašnju slavu i veličinu srpske države, bilo podvige narodnih junaka protiv turskih zulumčara. Onda su pričane i priče pune istočnjačke mašte, katkad tragične, katkad pune šale i humora. I narodna mudrost predavala se usmeno sa oca na sina, u kratkim duhovitim poslovicama i izrekama. Mladež je imala svoje lirske pesme, u kojima je ispoljavala sve radosti i bolove zaljubljenog srca. Bilo je i pesama koje su pevane prilikom kosidbe, žetve i drugih radova, a čiji je ritam bodrio na posao.

Narodna književnost je delom u stihu, a delom u prozi. Pesme se dele na lirske i epske. Lirske pesme zovu se još i ženske. Epske pesme se dele na: pesme dugog stiha (šesnaesterac) i pesme kratkog stiha (deseterac). Pesme kratkog stiha su mnogobrojnije i lepše. U njima su opevani svi značajniji događaji i sve značajnije ličnosti iz istorije našeg naroda. Najznatniji su ciklusi o Kosovu, Kraljeviću Marku, Uskocima i Hajducima, Karađorđu i junacima iz Prvog i Drugog Ustanka.

Prozna književnost je pripovedna. Najveću zaslugu za skupljanje narodnih umotvorina ima otac novije srpske književnosti, Vuk St. Karadžić, čijim zbirkama je slava naše narodne poezije razneta širom celog sveta. Najveći svetski pesnici onog doba — među njima Gete i Puškin — bavili su se prevođenjem naših narodnih pesama. Objavljivanje naših narodnih umotvorina početkom XIX veka imalo je velikog uticaja na naše pisce, i valja istaći da se taj uticaj ne oseća samo u pogledu jezika već i u izboru motiva, njihovoj obradi, prostom i neposrednom načinu izražavanja, metrici, itd. Ali, pre epohalne pojave Vuka St. Karadžića, bilo je nekoliko književnika koji su, zadahnuti racionalističkim idejama XVIII veka, bili prvi pravi narodni prosvetitelji (A. Kačić, Matija Reljković). Najizrazitiji i najdarovitiji među njima je Dositije Obradović. Visokokulturan (putovao u Grčku, Rusiju, Nemačku, Francusku, Englesku) Dositije Obradović uviđa da je pre svega potrebno prosvetiti narod, ako se hoće da ostvari narodno jedinstvo. On piše samo u cilju da pouči, i za tu svrhu svoj jezik prilagođava narodnom jeziku. On istina ne uspeva da ovu reformu jezika kao i ostale velike ideje, do kraja izvede, jer su ti ogromni poslovi zahtevali i više stručnog znanja i duže vremena, ali on je prvi koji je pokazao pravi put kojim treba ići.

Reformu jezika izvodi napred pomenuti Vuk St. Karadžić 1787—1864. godine, koji pod rukovodstvom velikog slovenačkog naučnika, Kopitara,

piše prvu srpsku gramatiku, izdaje rečnik i prikuplja narodne umotvorine. Ceo ovaj posao bio je znatno olakšan dvema važnim činjenicama.

Evropski romantizam XIX veka interesovao se za sve što je narodno, a sem toga početkom XIX veka Srbima je pošlo za rukom da se delimično oslobode i stvore svoju zasebnu državu. Ono, što Vukovoj reformi jezika i pravopisa daje naročiti značaj jeste to, što je njegova reforma dobila širok jugoslovenski karakter. Hrvat Ljudevit Gaj prihvata Vukovu reformu, i u hrvatskoj književnosti uvodi štokavski dijalekat, a latinsku azbuku uprošćava po Vukovim načelima fonetskog pravopisa. Slovenac Janez Blajvajs usvaja Gajevu reformu pravopisa. Ovaj pokret zbližavanja imao je veliki uticaj i na buđenje jugoslovenske nacionalne svesti, i poznat je pod imenom Ilirski pokret.

Reforma jezika i pravopisa možda ne bi tako brzo i definitivno uspeła da se nije pojavila čitava plejada mladih darovitih pesnika, koji su je oduševljeno prihvatili. Branko Radičević (1824—1853) je jedan od najvatrenijih pobornika reforme, čije su pesme pisane ne samo lepim narodnim jezikom, već su i ritmom i prostotom izražavanja u mnogome po ugledu na narodnu poeziju. Na samom svom početku nova jugoslovenska književnost dobila je nekoliko značajnih književnika u stihu i prozi. Najveći među njima je nesumnjivo Petar Petrović Njegoš (1813—1851) vladika crnogorski, čija su dela najdublje i najmislenije što jugoslovenska književnost u opšte ima. On je odlično poznao narodnu poeziju, jezik, običaje, narodnu mudrost, psihi i karaktere, i mnogi stihovi njegovog remek dela „Gorskok Vijenca“ citiraju se danas u svakodnevnom životu. Njegoš je i kao vladika i kao pesnik bio vatreni pobornik ujedinjenja i slobode, i čitave njegove generacije su se oduševljavale njime za velika nacionalna pregnuća. I Hrvati imaju u ovo doba velike pesnike, istinske i oduševljene pobornike Ilirizma. Pored mnogih spomenimo kao najznačajnije: Stanka Vraza, Petra Preradovića i Ivana Mažuranića. Kod Slovenaca Valentin Vodnik i Franja Prešern su predstavnici ovog doba punog poleta i vere u nacionalnu budućnost. Od srpskih pisaca valja spomenuti Jovana Steriju Popovića (1806—1856.), čija su dramska dela, naročito komedije, možda najbolje što naša književnost ima u tom rodu.

U toku XIX veka jugoslovenska književnost se udubljuje i razgranjava. Pesnici se sve više upoznaju sa velikim delima zapadnih književnosti, kao i delima ruske književnosti. Njihov ukus postaje tananiji, motivi i rodovi književni su raznovrsniji, i ono što je odista preživljeno dolazi do većeg izražaja. Obraduje se ne samo prošlost već i savremeni život naroda u varoši i selima. Od liričara najznačajniji su među Srbima: Đura Jakšić (1832—1878.), Jovan Jovanović-Zmaj (1833—1904.) i Vojislav Ilić (1862—1894.), a među Hrvatima: Silvije Kranjčević (1865—1908.), a kod Slovenaca: Simon Janko (1835—1869.) i Simon Gregorčič (1844—1906.).

Pokret realizma ima sve većeg uticaja, naročito na prozne pisce. Među Srbima ima više pripovedača, dok se među Hrvatima i Slovencima javljaju i dobri romansijeri. Hajznačajniji srpski romansijer ovog doba je Jakov Ignjatović (1824—1888.) a od pripovedača valja spomenuti: Milovana Glišića, Lazu Lazarevića, Stjepana M. Ljubišu, Simu Matavulja izvrsnog humoristu Stevana Sremca. Tvorac hrvatskog romana je Avgust Šenoa (1438—1881.) ali on je više romantičar, dok je Ljubomir Babić Đalski tvorac realističkog romana i pripovetke. Od hrvatskih realista valja spomenuti

još i E. Kumičića, J. Kozarca, V. Novaka. Od slovenačkih romansijera i pripovedača ovog doba valja spomenuti: Franju Levetika, Josipa Jurčiča, Josipa Stritara i Janka Krsnika.

Drama je u jugoslovanskoj književnosti najslabiji književni rod. Veliki broj pisaca negovao je i neguje dramu, ali jugoslovenska književnost još nije dobila svoga dramatičara od rase.

Početkom XX veka javljaju se i u srpskoj i u hrvatskoj književnosti značajni književni kritičari, kao i odlično uređeni književni časopisi. I jedna i druga činjenica imale su velikog uticaja na podizanje ukusa i publike i pisaca. Značajno je napomenuti da su srpski književnici ovog doba više pod uticajem francuskih, dok su hrvatski više pod uticajem nemačkih i skandinavskih pisaca. Od srpskih liričara pored mnogih drugih najznačajniji su: Jovan Dučić, Milan Rakić i Aleksa Šantić, među hrvatskim Mihovil Nikolić, VI. Vidrić i VI. Nazor, a među slovenačkim: Anton Aškerc, O. Župančič i Dragutin Kete.

Od srpskih romanopisaca i pripovedača valja naročito istaći: Borišava Stankovića, Svetozara Ćorovića, Petra Kočića i satiričara Radoja Domanovića, kod hrvatskih: M. Šenou, V. Nazora, Draženovića, V. Car-Emina, Šimunovića, a od slovenačkih: Ivana Cankara, Franju Ksavera Meška i Franju Finžgara.

Od dramatičara valja spomenuti među Srbima: Branislava Nušića, Među Hrvatima: Ivu Vojnovića, Milana Begovića, Josipa Kosora.

Posle rata u jugoslovenskoj književnosti nastalo je previranje. Mladi pisci, koji su prošli kroz velika iskušenja i patnje, ne mogu da se pomire sa shvatanjem „umetnost radi umetnosti“, i prezirući okove forme, ističu da je i u poeziji najznačajnija sadržina. Smatrajući i iskrenost kao jednu od najglavnijih vrlina, oni često prelaze granice, i padaju u izveštačenu, traženu iskrenost. Ovo previranje je u toliko veće što je dodir i uzajamni uticaj među srpskim, hrvatskim i slovenačkim piscima veći no ikada ranije, tako da će se uskoro moći govoriti o jedinstvenoj jugoslovenskoj književnosti. Po grčevitom traženju onoga što je bitno, da se zaključiti da će se u jugoslovenskoj književnosti uskoro pojaviti značajni književni talenti. Među onima koji je tako reći rat načinio književnicima valja istaći: Dragišu Vasića, Ivu Andrića, Miroslava Krležu, Veljka Petrovića, koji je još pre rata počeo pisati, obrađuje pripovetku sa velikim uspehom. Za vreme rata umro je još kao vro mlad srpski pesnik i dramatičar Milutin Bojić u koga su polagane velike nade. Njegova pesma „Plava Grobnica“, koju ovde donosimo ide u red najpopularnijih pesama.

M. Bojić:

Plava Grobnica.

Stojte, galije carske! Sputajte krme moćne!
Gazite tihim hodom!
Opelo gordo držim u doba jeze noćne
Nad ovom svetom vodom!

Tu na dnu, gde školjke san umoran hvata
I na mrtve alge tresetnica pada,
Leži groblje hrabrih, leži brat do brata,
Prometeji nade, apostoli jada.

Zar ne osećate kako more mili,
Da ne ruši večni pokoj palih četa?
Iz dubokog jaza mirni dremež čili,
A umornim letom zrak meseca šeta.

To je hram tajanstva i grobnica tužna
Za ogromnog mrca, ko naš um beskrajna,
Tiha kao ponoć vrh ostrvlja južna,
Mračna kao savest hladna i očajna.

Zar ne osećate iz modrih dubina
Da pobožnost raste vrh voda prosuta
I vazduhom igra čudna pantomina?
To velika duša pokojnika luta.

Stojte, galiје carske! Na groblju braće moje
Zavite crnim trube.
Stražari u svečanom opelo nek otpoje
Tu gde se vali ljube!

Jer proćiče mnoga stoleća, ko pena
Što prolazi morem i umre bez znaka,
I doćiče nova i velika smena,
Da dom sjaja stvara na gomili raka.

Ali ovo groblje, gde je pogrebena
Ogromna i strašna tajna epopeje,
Kolevka će biti bajke za vremena,
Gde će duh da traži svoje korifeje.

Sahranjeni tu su nekadašnji venci
I prelazna radost celog jednog roda,
Zato grob taj leži u talasa senci
Izmedj' nedra zemlje i nebeskog svoda.

Stojte, galiје carske! Buktinje nek utrnu,
Veslanje umre bujno.
A kad opelo svršim, klizite u noć crnu
Pobožno i nečujno.

Jer, hoću da vlada beskrajna tišina
I da mrtvi čuju huk borbene lave,
Kako vrućim ključem krv penuša njina
U deci što klikću pod okriljem slave.

Jer tamo, daleko poprište se žari
Ovom istom krvlju što ovde poćiva.
Ovde iznad oca pokoj gospodari,
Tamo iznad sina povesnica biva.

Zato hoću mira, da opelo služim
Bez reči, bez suza i uzdaha mekih,
Da miris tamjana i dah praha združim
Uz tutnjavu muklu doboša dalekih.

Stojte, galije carske! U ime svesne pošte
Klizite tihim hodom,
Opelo držim, kakvo ne vide nebo jošte
Nad ovom svetom vodom!

POZORIŠNA UMETNOST.

Jugoslovenska dramska umetnost postala je na Jadranu još u XV. v., pre no što je uticaj italijanske Renesanse mogao da se oseti u razvijenim gradovima dalmatinske obale. Ali ovaj period je potpuno zaokružen za sebe, i nije imao uticaja na današnjicu.

Tri narodna i kulturna središta: Beograd, Zagreb i Ljubljana, bila su istovremeno i mesta u kojima se sa najviše sistema i uspeha razvijala i jugoslovenska pozorišna umetnost. Srpska pozorišna umetnost stvarana je poglavito sopstvenim snagama, a smetnje bržeg i uspešnijeg razvoja bio je poglavito nedostatak većih centara; dok su se hrvatska i naročito slovenačka imale još da bore i sa uticajem nemačkog jezika.

I u srpskim pozorištima u Austriji davane su u početku često i predstave na nemačkom jeziku, ali to su bila više gostovanja putujućih trupa, dok je u hrvatskim i slovenačkim pozorištima nemački jezik bio glavni.

Tek sa jačanjem nacionalne svesti pojavljuje se u Zagrebu i Ljubljani potreba da govorni jezik u pozorištu bude narodni jezik. U početku je samo po koja pesma recitovana ili pevana na narodnom jeziku, a tek u prvoj polovini XIX veka uvode se u Zagrebačkom pozorištu predstave na narodnom jeziku, a u Ljubljani se do takvog stanja dolazi tek u poslednjim decenijama prošloga veka. Naravno, ovo se postiglo tek posle mnogih i napornih borbi, pošto su vlasti Austrougarske shvatile svu moć pozorišnog uticaja na budjenje nacionalnog duha u Hrvata i Slovenaca.

Jugoslovenska pozorišna umetnost novog doba proizašla je iz djačkih diletanskih predstava, koje se u Hrvatskoj javljaju već u XVII veku, a među Srbima u Vojvodini početkom XVIII veka. Iz njih su se izrodile putujuće pozorišne družine, a tek docnije se stvaraju stalne pozorišne družine, sa više manje stalnim sedištem. Komadi koji se u ovo doba igraju su mahom nemački ali prvi igran komad je bio na srpskom (Uroš V, od Kozačinskog) 1736. g. U srpskim pozorištima se najviše igraju prevedeni komadi Kocebu-a, dok se u nemačkom zagrebačkom pozorištu pored njega daju još i Lesing, Šiler Grigparcer, kao i Šekspir.

Otac Srpskog pozorišta je Joakim Vujić (1772 — 1847). glumac i dramatičar, koji je 1835. bio i direktor kneževog teatra u Kragujevcu. Srpski pozorišni centri ovog vremena su Novi Sad, koji je istovremeno bio i književni i kulturni centar, i Pančevo. Znatno polet javlja se sa pojavom Jovana Sterije Popovića (1806 — 1856), najvećeg srpskog dramatičara, čiji se komadi igraju sa velikim uspehom. Početkom XIX veka pančevački glumci daju svoje predstave u Beogradu. To je imalo svog blagotvornog uticaja,

jer se kod Beogradjana javlja pokret za zidanjem stalne pozorišne zgrade, a isto tako stvara se i diletantska pozorišna grupa. Interesantno je napomenuti da su ženske uloge u tom diletanskom pozorištu igrali muškarci, a tek 1859. godine angažovana je prva glumica.

Krajem 1867. godine dolazi u Beograd novosadska pozorišna trupa, čiji je upravnik bio književnik Jovan Djordjević. Uspeh ovih predstava bio je veliki, tako da je 10. novembra 1868. stvoreno državno narodno pozorište, a na nastojanje kneza Mihajla je još početkom ove godine početo sa zidanjem stalne pozorišne zgrade, za koju je svrhu on odmah priložio 5000 dukata. Knez nije dočekao da vidi dovršeno pozorište, ali već 30. oktobra 1869. davana je prva predstava u novoj zgradi. Iz zahvalnosti prema knezu Mihajlu, ondašnji upravnik Djordje Maletić, napisao je za ovu priliku alegoričnu sliku „Posmrtna slava kneza Mihajla“. U novoj zgradi moglo je stati nešto više od 760 gledaoca, što je za ondašnje prilike bilo sasvim dovoljno.

Beogradsko Narodno Pozorište ubrzo je okupilo u sebi najbolje ondašnje srpske glumce, među kojima je bilo i pravih talenata, kao: Toša Jojanović, Pera Dobrinović, Milka Grgurova. To su prvi glumci na Slav. vugu na umetničkoj visini. Ovaj lepi polet ometen je privremenim zatvaranjem Narodnog Pozorišta u dva maha, 1873 i 1876 godine (srpsko-turski rat), usled čega su nekoliko najboljih glumaca i glumica za svagda napustili Beogradsko Narodno Pozorište, i otišli bilo u Zagreb, bilo u Novi Sad. Docnije se prilike u Beogradskom Narodnom Pozorištu sredjuju, i ako suviše često menjanje uprava nije bilo celishodno. Od novih glumačkih snaga javljaju se: Milorad Gavrilović, Ljuba Stanojević, Ilija Stanojević, Sava Todosiće, Zorka Todosićka, Vela Nigrinova. Od dramatičara javljaju se kao najznatniji: Laza Kostić (1841 — 1910) sa svojim istorijskim dramama i prevodima Šekspira, i Kosta Trifković (1843 — 1875) sa svojim komedijama intrige. Za njima se javljaju sa istorijskim dramama Miloš Cvetić, Dragutin Ilić, i Milorad Šapčanin. Ilija Okruglić Sremac piše onda rado gledane komade iz seoskog života sa pevanjem. Krajem XIX veka francuska komedija (Dima Sin, Sardu) pojavljuje se sve više na repertoatu, kao i ruski dramatičari (Lav Tolstoj, Čehov, A. Tolstoj, Gorki). Od srpskih dramatičara javlja se Branislav Nušić, vrlo plodan pisac i dobar poznavalac pozorišne tehnike i Ivo Vojnović, koji stvara lirsku dramu savremenih težnja. Početkom XX veka pojavljuju se pored ostalih: Borisav Stanković („Koštana“), Kočić („Jazavac pred sudom“) Svetozar Ćorović, sa svojim komadima iz hercegovačkog života. Od stranih pisaca daju se komadi: Hauptmana, Meterlinka, Brie-a, Sudermana, Šniclera, Ibzena, i drugih, dok Šekspir i dalje ostaje najradije gledan pisac.

Medju dramaturzima bili su i dva poznata književnika: liričar Jova Jovanović-Zmaj, i pripovedač i prevodilac Milovan Glišić, koji je pisao i seosku komediju („Podvala“, „Dva Cvancika“).

Beogradsko Narodno Pozorište jako je koraknulo napred kada je 1910 godine došao za upravnika profesor g. Milan Grol, koji je ranije bio dramaturg. Za vreme njegove uprave 1911 donosi se nov zakon o uredjenju pozorišta. Sa svojim dramaturgom g. Milanom Predićem on uspeva da na repertoar stavi i moderne komade svetske književnosti, i da režiju i tumačenje podigne na viši stupanj, u modernom pravcu, oslanjajući se na rezultate ruskog pozorišta, i pomažući se nemačkim režijskim idejama.

Svetski rat je presekao ovaj lepi napor. Zgrada Narodnog Pozorišta bila je bombardovanjem znatno oštećena, a njen inventar delom opljačkan, a delom uništen. Glumci i uprava otišli su na vojnu dužnost. Ovom prilikom treba spomenuti i vojnička pozorišta koja su neki glumci bili organizovali na solunskom frontu i u Bizerti.

Po svršetku rata Beogradsko Narodno Pozorište moralo je privremeno preurediti „Manjež“ za pozorište, sve dok zgrada Narodnog Pozorišta nije dozidjavanjem i prepravkama bila ponovo restaurisana. Pod upravom g. g. Grola i Predića, umetnički nivo predstava znatno je podignut. Dolaskom g. Mihajla Isajlovića, dugogodišnjeg glumca i reditelja na poznatim nemačkim pozornicama, za glavnog reditelja, režija i dikcija su učinile veliki napredak. Ruske izbeglice operski pevači znatno su olakšali stvaranje Beogradske Opere koja raspolaže sada najjačim snagama na Slavonskom Jugu. Od stranih dramskih pisaca naročitog uspeha je imao Bernard Šo, od koga su sa uspehom davani ovi komadi: Zanat G-dje Uorn, Pigmalion, Lekar u dilemi, Djavalov

BEOGRAD, Spomenik Kneza Mihaila i Narodno Pozorište.

učenik. Prolazak Hudožestvenog Teatra iz Moskve ostavio je veliki utisak na glumce i publiku, i obnovio ruski uticaj, koga sada predstavlja g. Rakitin.

Sada Narodno Pozorište svoje predstave daje u novoj zgradi i Manježu. Ove godine moglo se osnovati i treće, privatno pozorište „Slobodno Pozorište“ sa repertoarom lakih francuskih komedija.

U Zagrebu je početkom XIX veka postojalo pozorište u kome su igrali nemački glumci. 1835 godine sagradio je Zagrepčanin Kristifor Stanković, pozorište, u kome su takodje igrani komadi na nemačkom jeziku, ali su u njemu više nego ranije recitovane i pevane hrvatske pesme. Prvi originalni hrvatski komad „Juran i Sofija“ od Ivana Kukuljevića Sakcinskog, igran je 1840. godine. Igrali su ga novosadski glumci, koji su tu bili privremeno angažovani. Od tog doba potreba za hrvatskim narodnim pozorištem postaje

sve veća, ali ono će se tek posle dvadeset godina osnovati. U to vreme davani su komadi Jovana St. Popovića, a od hrvatskih književnika komadi Kukuljevića, Užarevića, Demetra, Rakovca, Vukotinovića i drugih. Na zauzimanje Bana Jelačića prikupljen je dobrovoljnim priložima novac za otkupljenje pozorišne zgrade. 1861. godine Hrvatski Sabor je odredio subvenciju pozorištu, u kome se od tada igra samo na hrvatskom jeziku.

Nekoliko vrlo darovitih glumaca, među njima Josip Frojdenrajh, glavni reditelj, Adam Mandrović i Toša Jovanović (obojica došli iz Beogradskog Narodnog Pozorišta) znatno su učinili da zagrebačko narodno pozorište uspe još na svome početku. Osim njih bilo je još darovitih glumaca i glumica kao Josip Romenčić, Nikola Milan, Ivana Buza Slavik, Maca Borisova, i drugi. Najslavniji među njima su Ivana Sajević, Marija Ružička-Stroci, Dragica Frojdenrajh i Andrija Fijan, (ranije član Beogradskog Pozorišta).

1871. godine Ivan Zajc svojom hrvatskom operom „Nikola Šubić Zrinski“ osniva hrvatsku operu, koja prestaje 1889. godine.

Godine 1895 otvoreno je novosazidano pozorište, koje je pod upravom intendanta Dr. Stj. Miletića, naročito cvetalo. Pod njim je ponovo otvorena hrvatska opera.

Od hrvatskih dramskih pisaca, počev od najranijih, treba spomenuti: Franju Markovića, Stepana Miletića, Anta Tresića, Pavičića (istorijska drama), Ivu Vojnovića, Milana Begovića, pored mnogih drugih.

U novije vreme Zagrebačko Narodno Pozorište ima takodje dobrih glumaca. U drami uticaj skandinavskih dramatičara je znatan.

U režiji i dekoru preovladjuje stilizacija. Zagrebačka opera je na znatno visokom stupnju, po opštoj vrednosti, dok prikupljene snage u Beogr. Operi nisu još uspele da sistemiziraju rad.

Sem ova dva, Beogradskog i Zagrebačkog, državno pozorište i opera u Ljubljani takodje napreduju. Sem njih postoje u većim gradovima pokrajinska pozorišta koja uživaju državnu subvenciju, a to su: novosadsko, skopljansko, sarajevsko, splitsko, mariborsko, i osečko, (koje se ističe svojom operom). Skopljansko Pozorište, na krajnjoj ivici kulturnog evropskog sveta ima velikog uspeha kao umetnički i kulturni pionir na Sl. Jugu.

Povlašćena gradska pozorišta postoje u Varaždinu, Celju, Nišu i Vršcu. Marijonetska pozorišta postoje u Zagrebu i Ljubljani. —

MUZIČKI ŽIVOT.

Mlada i zdrava u svome rasnom muzičkom naponu, jugoslovenska muzika, kao genetička celina, tek se pomalja i dolazi do izraza. Rano je još reći da je ona došla do svoga izraza; na protiv, ona je tek u povoju. Jer ne treba zaboraviti da su razni krajevi jugoslovenski potpadali pod uticajem raznih muzičkih kultura i da su ti uticaji bili, donekle, u zavisnosti i od samog geografskog položaja samih tih krajeva. S druge strane i sama politička prošlost ovih raznih krajeva je ujedno i glavni razlog da su se u mladu muzičku kulturu jugoslovensku ti uticaji jače manifestovali.

U dodiru političkom sa Nemcima, jugoslovenski krajevi na severu i severo-zapadu došli su pod uticaj nemačke muzičke kulture, a po gotovu, pod još veći, talijanske. Istok i jug su bili na nacionalnoj predstraži, i muzički

ideali ovih delova kretali su se više na nacionalnoj osnovi, ali ipak jugoslovenski muzički stil nije dolazio do punih izraza, jer se još nije raskrstilo sa stranim uticajem i pošlo putem kojim treba ići. Potrebno je bilo, izgleda, da se politički ostvari i nacionalni san tolikih generacija jugoslovenskih, pa da se pojavi što jači nagon za stvaranje dela našega jugoslovenskoga izraza. I otuda su sva muzička dela, koja se radjaju ponesena zanosom nacionalne snage, moći i izraza greju danas na nepresušnom izvoru narodnih muzičkih karakteristika, koje se poglavito izražavaju u ritmu i melodijskim kretnjima težeći da iz njih projave i onu sakrivenu i čudnu našu harmonsku karakteristiku. Ove težnje dolaze, kako kad i kako kod koga, nekad više nekad nanje do izraza u delima današnje muzičke jugoslovenske generacije, koja, raznih škola i pogleda, teži, ako i ne postiže uvek da stvori delo nacionalne jugoslovenske muzičke lepote.

Sve ove težnje nisu se još izrazile u nekom naročitom našem muzičkom obliku, karakterističnom za našu muziku, nego se pomaljaju u kamer muzičkim, operskim i simfonskim delima jugoslovenskih kompozitora, kojih je svakog dana sve više. Pritešnjena teškim finansijskim prilikama proizašlim iz rata naša muzička kultura nije se pravilno sredila, jer za stvaranje Akademija Muzičkih — Konzervatorijuma, simfonskih orkestara, opera, potrebna su veća materijalna sredstva, a država, budući još u razvoju, ne stiže da finansijski osigura postojanje ovih muzičkih institucija. Pa ipak i pored svega toga radi se u svim pravcima i nove snage pridolaze. Produktivni i reproduktivni umetnika ima priličan broj, i oni deluju uspešno u širenju naše muzičke kulture.

Od muzičkih škola, koje pomognute od države, vaspitavaju muzičku omladinu imamo u Ljubljani — Muzičku Školu Glazbene Matice, u Zagrebu pri Glazbenom Zavodu Muzičku Akademiju i u Beogradu Muzičku Školu. Opere u Beogradu, Zagrebu i Ljubljani, pored onih u Novom Sadu, Splitu i Osijeku, koje ili životare ili su zatvorene, neguju pored operske, još i simfoniku muziku na taj način, što se daje mogućnost da se iz operskog orkestra stvori simfonske zajednice, koje, negde manje negde više, rade na simfoniskoj muzici. Kamer muzičkih ansambala ima kako u Ljubljani isto tako i u Zagrebu i u Beogradu s tom razlikom, što su neki aktivniji u radu, dok su neki, usled materijalnih teškoća primorani na stagnaciju.

Od produktivnih snaga jugoslovenske muzike, koje rade na izradjivanju jugoslovenskog stila, osnovanog na narodnim muzičkim karakteristikama, a u njenom duhu dolaze u obzir: Anton Lajović, Anton Dobronić, Božidar Širola, Miloje Milojević, Stevan Hristić i E. Adamić, Fran Latka, Josif Štolcer, Krsta Odak, Marij Kogoj, Škerjanc, Raunik, Vinko Žganec, B. Bersa, čiji radovi dosežu i do velikih muzičkih oblika opere i simfonske muzike. Starije generacije, koje su došle neposredno iza budjenja nacionalnog muzičkog poleta, nisu se mogle uvek da odvoje od narodnih motiva i da uzevši ih za idiome, izgrade na njima slobodniju i individualniju muzičku liniju. Ima kod nje mnogo dogmatskog ali joj se ne može osporiti da je razumela muzički nivo svoje sredine i za nju pisala stilom koji joj je odgovarao. Ideali Lisinskog, Mokranjca, Hubada, Marinkovića imali su odjeka u delima, ranijih ili docnijih muzičkih generacija, Jenka, Premrla, Deva, Vilhara, Novaka, Biničkog, Joksimovića, Krstića, Bajića i dr.

Plejada reproduktivnih umetnika velika je, Ličar, Rijavec, Maja Štroci, Baranović, Smodek, Saks, Jozefović, Polić, Matačić, Brezovšek, Milojevička, Stamatovičeva, Braća Jovanović, Baloković, M. Jovanović, Huml, Stančić, čine čast muzičkoj kulturi jugoslovenskoj i dokaz su njene aktivne stvaralačke moći.

K. P. Manojlović.

UMETNOST.

Svoju umetničku obdarenost Jugosloveni pokazuju još od najranijih vremena po dolasku na Balkansko Poluostrvo. Taj smisao za umetnost je širokog obima i obuhvata kako čistu tako i primenjenu umetnost. Pored narodne poezije i narodne muzike, imamo razne tekstilne umetničke izradjevine, vezove, drvoreze, izradjevine u metalu, i t. d. Uz to imamo razne crkve sa originalnom arhitekturom i slikama.

Još pre dolaska Jugoslovena, na Balkanu su postojale dve različite kulture: rimska na severo-zapadu, i grčka, odnosno vizantiska, na jugo-istoku. Kako su Jugosloveni bili poglavito zemljoradnički i stočarski narod, to su oni kultivišući se podlegli jednom ili drugom uticaju, s obzirom na teritorijalni razmeštaj. Tako su Hrvati i Slovenci bili izloženi romanskom a Srbi vizantijskom uticaju. Kada su u VII. i VIII. veku Srbi, Hrvati i Slovenci osnovali svoje samostalne nacionalne države, onda je otpočeo i njihov kulturni i umetnički razvoj.

U Dalmaciji, koja je u IX veku bila potpala pod vlast Karla Velikog, Hrvati su primili hrišćanstvo pre Srba, a na njihovim crkvama oseća se jak franački uticaj. Ove crkve mahom se nalaze u severnoj Dalmaciji, u Zadru i okolini, a jedna u Splitu i jedna na ostrvu Visu. Najinteresantnija među njima je crkva Sv. Donata u Zadru. Sve ove crkve liče na crkve Italije i Francuske iz ovoga doba. Francuski uticaj na dalmatinsku umetnost bio je jak i u XIII. i XIV. veku.

U srpskoj državi, koja je nekoliko vekova duže trajala nego slovenačka i hrvatska, bila se razvila naročito bogata i raznovrsna umetnost. Kako je središte srpske države bila Južna Srbija, to je ona bila i sedište njene kulture i umetnosti. Vladaoci su zidali mnogobrojne crkve, od kojih su se mnoge i danas vrlo dobro očuvale što je dokaz visokog stupnja ondašnje tehnike zidanja. Ove su crkve mahom u vizantijskom stilu, koji je u koliko su moć i bogatstvo države bili veći, u toliko postojao raskošniji i kitnjastiji. Od mnogobrojnih crkava i manastira kao najlepše treba spomenuti: Studenicu, Gračanicu, Ljubostinju, Dečane, Hilendar, Manastir Manasiju, Markov Manastir. Ali i pored ovih pomenutih postoje stotine drugih koje su značajne bilo arhitektonski, bilo po kojoj očuvanoj umetničkoj freski. Ove crkve i manastiri bili su bogato ukrašeni mnogobrojnim freskama i ukrasima u zlatu i srebru. Srpski slikari XIV veka bili su na osobitom glasu, što se najbolje vidi po uticaju koji su vršili na slikare Bugarske, Rumunije, Dalmacije, Rusije, Atosa i Peloponeza. Na žalost ove freske su docnijim događajima, naročito za vreme turske okupacije, znatno iskvarene i oštećene.

Sa propašću srpske države u petnaestom veku propada i ova bogata srpska umetnost. Turci su ne samo osiromašili narod nego nisu ni dozvoljavali gradjenje bogatih hrišćanskih crkava. Crkve iz ovog doba su spolja vrlo siromašnog i prostog izgleda, ali mnoge od njih kriju unutra divne freske. Usled najezde Turaka, mnogi su Srbi prešli preko Save i Dunava i tamo zidali,

počev od šesnaestog veka, svoje crkve koje istina nisu više čistog vizantijskog stila, već imaju i izvesne uticaje baroka.

Turci su svojim zavojevanjem dodali jugoslovenskoj umetnosti izvesne istočnjačke odlike. Ovo se naročito opaža u zanatsvu, koje se pod njima nesmetano razvijalo. Metalni ukrasi na oružju, rezbarije u drvetu, ukrasi na odelu odaju mnogo od ovog uticaja. Naravno da je umetnost varoškog stanovništva bila mnogo više izložena srtanim uticajima, nego seoskog. Po sličnosti vezova i tkanina seoskog stanovništva širom Jugoslavije vidi se najbolje da je to nekada bio jedan te isti narod.

Domaća narodna umetnost u Jugoslaviji i danās se neguje, ma da uticaj fabričkih proizvoda postaje sve jači, i pretili da konačno iskoreni ručne izradjevine. I danas su čuveni pirorotski ćilimovi; rezbarije, kao i izradjevine od zlata i srebra u Južnoj Srbiji i Bosni.

Velike i teške krize, kroz koje je jugoslovenski narod poslednjih vekova prolazio, onemogućile su kontinuelni i logični razvoj jugoslovenske umetno-

РАЗНЕ НАРОДНЕ НОШЊЕ.

sti. Dokle su i Srbi i Hrvati i Slovenci morali da se bore da sačuvaju svoju nacionalnost, dotle su narodi zapada sve više napredovali u kulturi i umetnosti. Kada je devetnaesti vek doneo nešto povoljnije prilike po jugoslovenski narod, tako da je i on mogao ponova da misli na kulturu i umetnost, onda je video da su ga zapadni narodi znatno pretekli. Prirodno je bilo da on podje njima u školu. Ovo je imalo svojih dobrih, ali i rdjavih strana: dobrih, jer se učilo znanju i savršenoj tehnici, rdjavih, jer se u tom podražavanju često gubila originalnost.

Većina jugoslovenskih umetnika školovala se u austrijskim i nemačkim centrима, a u poslednjim decenijama ima i jugoslovenskih umetnika koji su radi svog obrazovanja i usavršavanja odlazili u Francusku i Italiju. Na taj

način su svi značajni pokreti u zapadnoj umetnosti imali i svojih predstavnika i među Jugoslovenima.

Pesnik i slikar Djura Jakšić je predstavnik romantizma, a Djordje Krstić, koji ide u red najvećih jugoslovenskih slikara, ima sve odlike klasičnih slikara. Pravac kojim je Djordje Krstić išao, na žalost nije imao svojih sledbenika, jer su jugoslovenski umetnici pošli bilo za akademizmom, bilo za impresionizmom. Istina je, da među njima ima dobar broj umetnika koji su uspeali da postanu dobri predstavnici umetničkih škola kojima su pripadali. Među njima ističu se kao slikari impresionizma: Ivan Grohar, Ferdo Veseli, Rikard Jakopić, Mateja Jama, Rista Vukanović, Nadežda Petrović, Marko Murat, Milan Milovanović. Od umetnika koji su više predstavnici akademizma treba spomenuti slikare: Paju Jovanovića, Vlaha Vukovca (oboje živeli i radili u Beču), Nikolu Mašića, Uroša Predića, Čikoš Stojadinovića, Celestina Medovića, Otona Kovačevića, Klementa Crnčića, Tratinka Bapovića, Steriera, a od vajara Petra Ubavkića, Djoku Jovanovića, Roberta Frankeša, Simu Roksandića, Rudolfa Valdeca.

Umetnik koji je uspeo da stvori narodni jugoslovenski stil, jeste svet-ski poznati vajar Ivan Meštrović. On je originalnom i moćnom tehnikom uspeo da izrazi herojsku i patničku dušu jugoslovenskog naroda sa svim njenim stolicizmom, snovima prečišćenog idealizma i širokog rodoljublja. Posle rata, kada je delo nacionalnog ujedinjenja bilo svršeno, Ivan Meštrović nadahnjuje se poglavito motivima Hrišćanstva, ostajući i u tome tumač narodne pobožnosti. Svojim delom Meštrović je stvorio čitavu školu vajara i slikara, među kojima su najznačajniji: Toma Rosandić, Tomislav Krizman, Mirko Rački i Kljaković.

Medju mladim umetnicima ima takvih koji sleduju modernom pravcu ekspresionizmu, i ostalih „izama“ ali je mali broj onih koji su udarili krajnjim pravcima, što se ima najviše da zablagodari zdravom i neblaziranom ukusu jugoslovenske umetničke publike. Veliki i pohvalni napor čine najmladji umetnici da stvore svoj nacionalni stil. Po uprošćavanju linije, po udublivanju u plastičnost forme, i isticanju dominirajućeg kolorita, da se sa sigurnošću zaključiti da se jugoslovenska umetnost vraća klasiци. Preko mnogih napora, pokušaja i lutanja biće nastavljena tradicija srednjovekovne jugoslovenske umetnosti. Ovo previranje i traženje još neprestano traje, ali se kod dosta njih već oseća da koračaju sigurnim putem.

Jedan od najboljih živih jugoslovenskih grafičara je Ljuba Ivanović, čija bi dela zauzela vidno mesto u ma kojoj svetskoj umetnosti.

DRUŠTVA I UDRUŽENJA.

U Jugoslaviji postoje mnogobrojna društva i udruženja. Jednima je cilj zaštita profesionalnih i staleških interesa, drugima unapredjenje dotične struke (ili i jedno i drugo), trećima kulturno-prosvetna akcija, ili čisto humane svrhe, četvrtima zabava, i t. d. Retka je varošica da nema po nekoliko različitih društava. U poslednje vreme socijalna svest prodire i u sela. Ova privatna inicijativa dosada je dala izvrsne rezultate, naročito su kulturno-prosvetna i dobrotvorna udruženja u krajevima pod tudjinskom vlašću odigrala sjajnu ulogu do oslobodjenja i ujedinjenja, jer su bila tako reći jedini čuvar nacionalne svesti.

Ono što je karakteristično po jugoslovenska društva i udruženja jeste da su sva mahom centralizovana, sa svojim pododborima po unutrašnjosti. Posle ujedinjenja mnoga su se srpska, hrvatska i slovenačka društva ujedinila, i tako su svoj čisto plemenski karakter zamenila jugoslovenskim, a svoj provincijalni delokrug proširila na celu zemlju, doprnoseći na taj način vrlo mnogo da se što pre dodje do potpunog narodnog jedinstva.

S obzirom na prostor koji nam stoji na raspoloženju, mi ćemo doneti glavnija društva i udruženja, sa kratkim istorijskim pregledom i njihovim osnovnim zadacima.

1. Kulturno-prosvetna i dobrotvorna društva.

Srpska Književna Zadruga—Beograd. Osnovana 1892. Izdaje odabrane knjige iz naše i strane književnosti. Svake godine izlazi po jedno kolo (6—7 knjiga). Ima i svoj „Zabavnik“.

Matica Srpska—Novi Sad. Osnovana 1826. Jedna od najvažnijih prosvetnih ustanova. Izdaje knjige za narod, ima svoj časopis „Letopis M. S.“.

Matica Hrvatska—Zagreb. Prvobitno se zvala „Matica Ilirska“, koja je osnovana 1842. Od 1873 zove se M. H. Radi isto što i gornje ustanove.

Matica Slovenska—Ljubljana. Osnovana 1864. Bavi se izdavanjem knjiga.

Prosvjeta—Sarajevo. Osnovana 1902. Bavi se raznim kulturno-prosvetnim poslovima: priređuje javna predavanja, analfabetske kurseve, pomaže sirotne učenike i šegrte i t. d.

Napredak—Sarajevo. Osnovano 1904. Radi isto što i Prosvjeta među Hrvatskim življem B. i H.

Gajret—Sarajevo. Osnovan 1902. Sa istim zadatkom kao i gornja dva društva za muslimanski živalj B. i H.

Prosvjeta—Osijek. Osnovana 1905. sa kulturno prosvetnim ciljem.

Hrvatsko prirodoslovno društvo—Zagreb. Osnovano 1835. Ima svoj časopis „Priroda“, i izdaje popularna izdanja iz prirodnih nauka.

Književno društvo Sv. Jeronima.—Zagreb. Osnovano 1867. Izdaje knjige za narod zabavnog i poučnog karaktera.

Strosmayer—Zagreb. Osnovano 1921. sa prosvetno kulturnim ciljem.

Matica Dalmatinska—Zadar. Bavi se izdavanjem poučnih i zabavnih knjiga za narod.

Ferijalni Savez—Beograd. Osnovano 1920. Ovo je udruženje Jugoslovenskih studenata i srednjoškolaca, sa ciljem da omogući omladini što jeftinije i lakše upoznavanje domovine putovanjem.

Kolo Srpskih (Jugoslovenskih) Sestara—Beograd. Osnovano 1903. Cilj mu je pomaganje invalida, ratnih udovica i siročadi. Za vreme ratova je imalo svojih bolnica u kojima su članice radile vrlo predano i sa požrtvovanjem.

Materinsko udruženje—Beograd. Neguje odojčad. Društvo za prosvetivnje žene i njeno pravo.

Beograd. —Organizuje sa uspehom škole za domaćice. Ima svoj časopis: „Ženski Pokret“.

Zensko Društvo Kneginje Ljubice—Beograd. Osnovano 1899. Svoj kulturno-prosverno-nacionalni rad je sa uspehom razvilo poglavito u Staroj Srbiji i Makedoniji, još pre oslobođenja.

Žensko Društvo u Beogradu. Osnovano 1875. Sa ciljom da siromašne devojčice obuču šivenju i krojenju. U tu svrhu je društvo sa uspehom otvaralo radničke ženske škole u mnogim mestima Srbije i Južne Srbije.

Jevrejsko žensko društvo—Beograd. Ima kulturno humani zadatak. Ima svoju žensku radničku školu.

Hrvatska Katolička Ženska Sveza—Zagreb. Osnovana 1918., kao zemaljsko udruženje svih katoličkih ženskih organizacija. Ima svoj kulturno humani zadatak.

Savez zagrebačkih ženskih kulturnih i humanih društava.

Udruga učiteljica—Zagreb. Ima svoju sekciju za vaspitanje dece.

Društvo Sv. Jelisavete za pomaganje bednih i oskudnih—Zagreb. Osnovano 1903.

Opšte slovensko žensko društvo—Ljubljana.

Socijalno-gospodarsko i kulturno žensko društvo—Ljubljana.

Društvo Crvenog Krsta S. H. S.—Beograd. Predje „Srpsko Društvo Crvenog Krsta“, koje je kao takvo osnovano 1864., a 1921. je proširilo svoj delokrug na celu zemlju. Pored svojih humanih zadataka za vreme rata, vrši propagandu za čuvanje narodnog zdravlja, i pomaže razne humane ustanove. Izdaje svoj list. Ima svoju omladinsku sekciju.

Društvo za čuvanje narodnog zdravlja—Beograd. Osnovano 1903. Izdaje svoj list „Zdravlje“ u kome populariše higijenu. Drži i popularna predavanja o čuvanju zdravlja.

Društvo za zaštitu jugoslovenske dece—Beograd. Osnovano 1917. na Solunskom frontu. Mnogo je učinilo za zbrinjavanje ratne siročadi.

Savez trezvene mladeži—Beograd. Osnovan 1907. Vodi borbu protiv alkohola, naročito vrši propagandu medju školskom omladinom.

Društvo čovječnosti—Zagreb. Osnovano 1845. sa ciljem pomaganja sirotinje.

Narodna zaštita—Zagreb. To je savez preko 50 dobrotvornih društava Hrvatske i Slavonije. Cilj mu je da koordinira i pomaže rad svih humanih društava. Radi sa mnogo uspeha.

Dobrotvor—Zagreb. Osnovan 1877. sa ciljem odevanja sirote školske dece u Zagrebu. Dosad je snabdelo odelom i obućom oko 50.000 učenika.

Dobrotvorni Stolček—Zagreb. Osnovan 1896. sa istim ciljem kao i Dobrotvor.

Privrednik—Beograd. Ima za cilj vaspitanje i smeštaj

srpske seoske dece koja žele da stupe na zanat ili u trgovinu. Društvo je u svom dugogodišnjem radu imalo velikog uspeha u vaspitnom, humanom i nacionalnom pogledu.

Hrvatski Radiša — Zagreb. Ima isti zadatak među Hrvatima, koji ima Privrednik među Srbima.

Odbor za pomaganje sirotinje — Sarajevo. Osnovan za vreme rata, učinio je vrlo mnogo za smeštaj gladne i sirote dece.

Srpsko poljoprivredno društvo — Beograd. Osnovano 1869. sa ciljem propagande i unapredjenja savremenog načina obradivanja zemlje i gajenja stoke.

Pored ovih navedenih društava postoji još veliki broj onih koje nismo naveli, a koja nisu ništa manjeg značaja od navedenih, kao n. pr. Zadruga, Sokolska i druga gimnastička i sportska društva. Neka su izostala i zbog toga što nismo imali bližih podataka. Sem ovih društava po raznim mestima postoje djački domovi za invalide, skloništa, trpeze, domovi za invalide, za slepe i gluvoneme, i t. d.

Isto tako postoji veliki broj omladinskih udruženja i organizacija kojima je cilj moralno, umetničko i telesno samovaspitanje.

2. Staleška i profesionalna društva.

Jugoslovensko novinarsko udruženje	Beograd.
Udruženje srpskih književnika	Beograd.
Društvo slovenskih književnika	Ljubljana.
Društvo hrvatskih književnika	Zagreb.
Društvo likovnih umetnika	Beograd.
Društvo slovenačkih likovnih umetnika	Ljubljana.
Društvo jugoslovenskih likovnih umetnika	Zagreb.
Profesorsko društvo Kraljevine S. H. S.	Beograd.
Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora	Zagreb.
Organizacija nastavnica srednjih škola	Beograd.
Jugoslovensko učiteljsko udruženje	Beograd.
Savez hrvatskih učiteljskih društava	Zagreb.
Savez državnih činovnika i službenika Srbije, Crne Gore i Vojvodine	Beograd.
Udruženje monopolskih činovnika i službenika Kraljevine S. H. S.	Beograd.
Savez državnih nameštenika	Sarajevo
Savez državnih nameštenika za Dalmaciju	Split.
Društvo bankovnih činovnika za Dalmaciju	Split.
Društvo bankovnih činovnika	Zagreb.
Savez javnih nameštenika	Zagreb.
Pravničko udruženje	Beograd.
Udruženje sudija	Beograd.
Udruženje advokata	Beograd.
Društvo slovenačkih sudija	Ljubljana.
Udruženje sudija za Bosnu i Hercegovinu	Sarajevo.
Udruženje šerijatskih sudija vježbenika B. i H.	Sarajevo.
Advokatska komora sa B. i H.	Sarajevo.
Zajednica sudaca za Dalmaciju	Split.

Pravničko društvo	Zagreb
Odvjetnička Komora	Zagreb.
Zajednica hrvatskih sudaca	Zagreb.
Udruženje jugoslovenskih inženjera i arhitekata	Beograd.
Udruženje građevinara S. H. S.	Beograd.
Udruženje geometara	Ljubljana.
Savez građevinarskih radenika sa B. i H.	Sarajevo.
Udruženje geometara B. i H.	Sarajevo.
Zajednica državnih inženjera i geodeta za Dalmaciju	Split.
Društvo inženjera i arhitekata	Zagreb.
Savez poštansko telegrafskih i telefonskih činovnika i zva- ničnika	Beograd.
Jugoslovensko lekarsko društvo	Beograd.
Srpsko lekarsko društvo	Beograd.
Zbor liječnika Hrvatske i Slavonije	Zagreb.
Jugoslovensko veterinarsko udruženje	Beograd.
Jugoslovensko društvo apotekara S. H. S.	Beograd.
Udruženje železničara S. H. S.	Sarajevo.
Savez železničara Jugoslavije	Zagreb.
Udruženje glumaca S. H. S.	Beograd.

Ovde nisu pobrojana mnoga društva bilo stoga što su više lokalnog značaja, bilo stoga što im je cilj i suviše specijalan i ograničen na manji broj zainteresovanih.

3. Klubovi.*)

Auto-klub	Beograd.
Anglo-Jugoslovenski klub	Beograd.
Advokatski klub	Beograd.
Klub prijatelja Francuske	Beograd.
Aero-klub	Beograd.
Novinarski klub	Beograd.
Džokej klub	Beograd.
Beogradski klub	Beograd.
Ženski klub	Beograd.
Klub hrvatskih književnika	Osijek.
Hrvatski klub	Sarajevo.
Klub hrvatskih arhitekata	Zagreb.
Akademski gospojinski klub	Zagreb.

NOVINARSTVO.

Kraljevina S. H. S. sastavljena je iz pokrajina koje su pre rata pripadale raznim državama. Sem Kraljevine Srbije i Crne Gore, koje su se samostalno razvijale, u novu državu ušle su i pokrajine koje su ranije pripadale Austriji i Turskoj. Pokrajine koje su bile u sastavu Ausro-Ugarske Monar-

*) Klubski način socijalnog udruživanja među Jugoslovenima je novijeg datuma, te usled toga nismo mogli doći do iscrpnih podataka. Ovaj način udruživanja naročito je omiljen kod omladine, i ona ima svoje klubove sa zadacima samovaspitanja ili samopomoći. Pored ovih klubova postoje i politički klubovi, koji negde nose naziv partijskih pododbora.

hije pripadale su delom pod Austriju (Slovenačka i Dalmacija), delom pod Ugarsku (Banat i Bačka), a Hrvatska je imala autonomiju prema Ugarskoj. Bosna je bila austro-ugarska okupaciona oblast.

Usled ovakvih prilika novinarstvo nije moglo imati zajednički i jedinstveni razvoj, i bilo je u svome razvoju veoma ometeno.

1) Relativno najbolje organizovano i najsolidnije zasnovano je novinarstvo u Slovenačkoj, ma da ova pokrajina ima nešto više od milion stanovnika. Neprekidni razvoj slovenačkog novinarstva traje već skoro 60 godina. Prvi slovenački list pojavio se 1796. godine, ali je posle trogodišnjeg izlazenja prestao izlaziti. Posle višegodišnje borbe i intervencija kod bečke cenzure dozvoljeno je najzad Slovenima da mogu izdavati novine na svom narodnom jeziku, i 1843. pojavljuje se nedeljni list: „Novosti za seljake i radnike“, koji je izlazio čitavih 60 godina, i imao velikog uticaja na kulturni i nacionalni život Slovenaca.

Godine 1867. izašao je u Mariboru prvi politički list „Slovenski Narod“ koji se posle tri godine premestio u Ljubljano. Ubrzo posle njega pojavljuje se još nekoliko političkih listova koji svi mahom još i danas izlaze.

Pored dnevnih listova u Slovenačkoj postoje i veoma rasprostranjeni nedeljni listovi, koji su imali i danas imaju znatnog uticaja.

U Ljubljani nalaze se dve lepo uređene književne revije „Dom i svet“ i „Ljubljanski zvon“.

2) Dalmacija. Ova primorska oblast bila je dugo u kulturnom pogledu pod uticajem italijanskim, te se i novinarstvo na naronom, srpsko-hrvatskom jeziku dugo nije moglo stvoriti. Prvi list izašao je 1837. god. i zvao se „Zora Dalmatinska“. Docinije se pojavilo više političkih listova, koji su izlazili sve do evropskog rata. Posle ujedinjenja pojavili su se novi listovi, koji svi služe agitaciji pojedinih političkih stranaka.

3) Hrvatska. Hrvatsko novinarstvo je mladje datuma nego slovenačko. Prvi list u Hrvatskoj pojavio se 1835. godine. Ljudevitu Gaju, tvorcu nacionalnog pokreta; pošlo je za rukom da neposredno od ausrtskog cara dobije dozvolu za izdavanje jednih nedeljnih novina, koje su dobile naziv „Narodne Novine“. 1860. godine osnovan je dnevni list „Obzor“, koji i danas izlazi. Posle njega počeli su se javljati i drugi listovi, koji su većinom bili organ pojedinih političkih grupacija. Većina njih i danas izlazi. Pored velikih dnevnih listova zagrebačkih, postoje u Hrvatskoj u većim gradovima i lokalni listovi, koji su najvećim delom u službi pojedinih političkih partija.

U Zargebu izlazi i jedan informativni dnevni list na nemačkom jeziku „Zagreber Tagblatt.“

4) Srbija. I ako je novinarstvo medju Srbima rano počelo, ipak se usled teških političkih prilika dugo nije moglo razviti i stati na čvrste noge. Dok je Srbija bila pod Turcima naravno nije moglo biti ni pomena o kakvim listovima na srpskom jeziku. Prvi srpski časopis izišao je u Veneciji 1768. god. pod uredništvom književnika Zaharije Orfelina i nosio naziv „Slaveno-srpski magazin.“ Srbi iz Austrougarske (Vojvodine) u više mahova su pokušali da u Novom Sadu zasnuju svoju štampariju, ali su svi ti pokušaji u borbi sa austro-ugarskom cenzurom propadali. 1813. u Beču su počele izlaziti „Srbske Novine“, ali i ovaj list je 1821. prestao izlaziti, a njen redaktor Davidović predje u Srbiju.

Tek godine 1830. Srbi u Srbiji dobili su pravo da smeju osnovati svoju

štampariju. Trebalo je da prodje još nekoliko godina dok je apsolutistički knez — Miloš dozvolio izlaženje prvih srpskih novina. 1834. počinju izlaziti pod uredništvom Davidovića „Novine Srbske“, koje su bile u stvari službene novine. 1843. one su počele izdavati i svoj literaran dodatak pod imenom „Podunavka“. To je prvi srpski književni časopis.

Srbi u Austriji su takodje pokušavali izdavati nekoliko listova, koji su bili dužeg ili kraćeg trajanja. 1852. krenuo je u Novom Sadu Dr. Danilo Medaković list „Srbski Dnevnik“, koji je za dvanaest godina bio glavni organ srpskoga naroda, i imao toliki uticaj na Srbe, kao ni jedan list pre toga.

U Srbiji je dugo bilo teško pokrenuti nove listove usled apsolutističke vlade ondašnjih knezova. Sa razvijanjem političkih stranaka počeli su se javljati i pojedini stranački listovi.

Polet srpskog novinarstva javlja se tek devedesetih godina prošlog veka, kada se novinarstvo počelo oslobodjavati isključive službe partijama i obrađati širokoj publici. Danas najrasprostranjeniji srpski list „Politika“ osnovan e 1903. god

SLOVENAČKA NARODNA NOŠNJA.

СПИСАК ЛИСТОВА.

Ред. број	НАЗИВ ЛИСТА	Место излажења	Предмет обrade и смер писања	Када је лист почео из- лазити	Када излази
1	Аграрни Преглед	Скопље	економни	1-I-1924	1 и 15 у мес.
2	Angelček	Ljubljana	pros. S. L. S.	1870	1 пут мес.
3	Andjeo čuvar	Zagreb	prosvetni	1916	—
4	Архив за правне и дру- штвене науке	Београд	научни	1906	1 пут мес.
5	Auto Moto	Zagreb	хумористич.	1924	—
6	A Vies	Novi Sad	humoristič.	—	—
7	Bacs. Bodroger Zeitung	Apatin	politički ne- mač. stran.	1898	1 put sed.
8	Bacska Topola es Videhe	Bač. Topola	privredni	15-II-1923	1 put sed.
9	Балкан	Београд	политички	1914	дневно
10	Basc megyei naplo	Subotica	—	1899	dnevno
11	Банатски Гласник	В. Бечкерек	политички	—	недељно
12	Банатски Радикал	Панчево	политички	1922	недељом
13	Bankarstvo	Zagreb	stručni	1923	—
14	Baranja	Dazor	politički	IX-1924	—
15	Bogoljub	Ljubljana	pros. S. H. S.	1902	1 put mes.
16	Bračne novine	Zagreb	—	1924	—
17	Brodске Novine	Sl. Brod	politički	1919	1 put ned.
18	Beheharang	Novi Vrbas	religiozni	1911	—
19	Belgrader Zeitung	Београд	politički	—	dnevno
20	Беогр. Јеврејски Гласник	Београд	забав. књиж.	1923	—
21	Библијски хранар истине	Београд	просветни	—	—
22	Bogoslovna smotra	Zagreb	—	1889	—
23	Бродар	Београд	стручни	1923	—
24	Бумбар	Вршац	хуморист.	—	—
25	Celjske Novine	Celje	pol. S. H. S.	21-IV-1924	subotom
26	Cerkveni glasnik	Ljubljana	stal. S. H. S.	1877	1 put mes.
27	Цицварићев Београдски Дневник	Београд	политички	1918	дневно
28	Cifler Zeitung	Celje	pol. nem. str.	1875	sred. i sub.
29	Црна Гора	Цетиње	пол. радик.	1920	2 п. седм.
30	Cvelje z votov sv. Fran- čiska	Ljubljana	verski	1880	—
31	Човечност	Дубровник	независни	—	2 put mes.
32	Dalmatinski Hrvat ...	Šibenik	pol. H. R. S. S.	13-V-1921	1 put sedm.
33	Дечије Новине ...	Нови Сад...	заб. и књиж.	1917	1 put mes.
34	Delavec ...	Maribor ...	Glavn. Radn. Saveza Jugosl.	—	10. 20. i 30.
35	Delavec ...	Ljubljana	pol. soc. str. Jugoslavije	1914	—
36	Delavsko-Kmetijski list...	Ljubljana	politički ...	1913	1 put mes.
37	Delbacska ...	Novi Sad ...	politički ...	1924	četvrtkom
38	Demokratski Glas ...	Bjelovar ...	politički ...	1920	dnevno
39	Демократија ...	Београд ...	politički ...	6-VII-1919	1 put sedm.
40	Der Lebendweg ...	Novi Vrbas	politički ...	1919	3 put ned.
41	Der Morgen ...	Zagreb ...	vanpartiski	1918	—
42	Der Seemann ...	Novi Vrbas	stručni ...	1920	dnevno
43	Deutscher Volksfreund ...	Vršac ...	politički ...	1922	—
44	Deutsches Volksblatt ...	Novi Sad ...	politički ...	1915	2 put sedm.
45	Die Wacht ...	Palanka ...	prosvetni ...	1919	dnevno
46	Dimnjačarski Pomoćnik	Zagreb ...	staleški ...	1904	1 put ned.
47	Direkcijski raspisi ...	Zagreb ...	stručni ...	1923	—
48	Doglasni list ...	Zagreb ...	ekonomski ...	1922	—
49	Dolenjske Novine ...	Novo Mesto	zadruž. glas.	1920	10. u mes.
50	Дом ...	Београд ...	сталешки ...	10-V-1924	1 put ned.
51	Dom in Svet ...	Ljubljana	zab.-knjiž.	1919	1 put mes.
52	Dom i škola ...	Sot (srem- ska obl.)	prosvetni ...	1-IV-1924	sredom
53	Domoljub ...	Ljubljana	polit.	1897	—
54	Domoljubove podobe ...	Ljubljana	politički ...	—	Petkom
55	Domovina ...	Ljubljana	politički ...	1918	—
56	Drvočrčac ...	Zagreb ...	ekonomski ...	1897	—
57	Država ...	Split ...	politiski ...	1924	sred. i sub.
58	Dubrovački list ...	Dubrovnik	privredni ...	1924	Subotom
59	Дубровник ...	Дубровник	политички ...	—	—
60	Düservni list ...	Puconci ...	verski ...	1923	20. u mes.
61	Економ ...	Београд ...	стручни ...	1920	—
62	Економист ...	Београд ...	стручни ...	1920	—
63	Ера ...	Ужице ...	хумор.-пол.	—	—
64	Farmaceutski vjestnik ...	Zagreb ...	struč. i stal.	1907	—
65	Фигаро ...	Београд ...	хумористич.	1920	—

Ред. број	НАЗИВ ЛИСТА	Место излагања	Предмет обrade и смер писања	Када је лист почео из- лазити	Када излази
66	Fiatelista	Zagreb... ..	stručni ...	1919	—
67	Filateliski glasnik	Zagreb... ..	stručni ...	1921	—
68	Film	Zagreb... ..	stručni ...	1924	—
69	Finansijska kontrola	Zagreb... ..	—	1920	—
70	Financijski vijestnik	Zagreb... ..	stručni ...	1924	—
71	Frčka	Petrovac	humoristič.	1920	—
72	Freies Heim	Zagreb... ..	politički ...	—	—
73	Gajper	Čapajevo	prosvetni ...	1924	2 пут мес.
74	Gideon	Zagreb... ..	prosvetni ...	1919	—
75	Glas апотекарства	Нови Сад... ..	стручни ...	1919	2 пут мес.
76	Glas evandjelja	Darugar	prosvetni ...	1923	—
77	Glas Hrvata	Ogulin... ..	pol. i ekon.	1920	—
78	Glas Medjumurja i Zagorja	Čakovec	prosvetni ...	—	Sredom
79	Glas Пчиње	Врање... ..	политички ...	27-IX-1924	—
80	Glas Slobode	Čapajevo	политички ...	1910	Четврт.
81	Glas Stanara	Zagreb... ..	staleški ...	1923	—
82	Glasilo železničarjev	Ljubljana	staleški ...	1913	1 put mes.
83	Гласник	Београд	просветни ...	—	—
84	Гласник	Београд	стручни ...	1918	—
85	Гласник извидника и планинки	Београд	забав. стал.	—	—
86	Glasnik Presv. srca Isusovog	Zagreb... ..	—	1894	—
87	Glasnik prirodoslovnog društva	Zagreb... ..	struč. nauč.	1889	—
88	Glasnik saveza bankovnih činovnika	Zagreb... ..	—	1909	—
89	Гласник српске патријаршије... ..	Ср. Карлов.	просветни ...	1922	1 пут мес.
90	Glasnik Sv. Ane	Čapajevo	verski ...	1905	1 put mes.
91	Glasnik Sv. Franje	Zagreb... ..	prosvetni ...	1911	—
92	Glasnik Sv. Josipa	Zagreb... ..	prosvetni ...	1924	—
93	Glasnik urarske i zlatarske struke	Zagreb... ..	stručni ...	—	—
94	Gledališki list	Ljubljana	prosvetni ...	1920	1 put sed.
95	Gospa Linjska	Sinj	prosvetni ...	1922	mesečno
96	Gospodarski list	Zagreb... ..	ekon. priv.	1851	—
97	Gostilničar	Ljubljana	stručni ...	1910	20. u mes.
98	Gostilničarski list	Celje	struč. i stal.	1923	20 u mes.
99	Gostioničar	Zagreb... ..	stručni ...	1907	—
100	Гостионичарски Гласник	Београд	струч. и стал.	1922	—
101	Gostioničarske Novine	Zagreb... ..	—	1923	—
102	Gottischer Zeitung	Kočevje	politički ...	1918	3 put mes.
103	Grafički Radnik	Zagreb... ..	staleški... ..	1920	—
104	Grafička Revija	Zagreb... ..	stručna ...	1923	1 put mes.
105	Grafič Romanesc	Pančevo	politički ...	1922	—
106	Graničar	N. Gradiš.	politički ...	1922	—
107	Грађанин	Пожаревац	пол. екон. ...	1889	2 пут нед.
108	Grananska škola	Maribor	pedag.-nauč.	1923	po potrebi
109	Gruda	Ljubljana	staleški... ..	1924	po potrebi
110	Gruntovničarski Vijestnik	Zagreb... ..	—	1924	—
111	Grüss Gott	Novi Vrbas	—	1917	—
112	Хак	Скопље	политички ...	1919	6 пута нед.
113	Haviv-Proljeće	Zagreb... ..	—	1922	—
114	Heimat	Novi Sad	privredni, pros. i zab.	1924	—
115	Hitelet	Senta	verski ...	1924	—
116	Хришћански живот	Ср. Карл... ..	верски ...	1924	1 пут мес.
117	Hrvat	Zagreb... ..	politički ...	1918	dnevno
118	Hrvatska	Zagreb... ..	politički ...	1923	1 put sed.
119	Hrvatska Domovina	Dubrovnik	politički ...	1-IX-1924	Četvrtkom
120	Hrvatska prosvjeta	Zagreb... ..	politički ...	1913	—
121	Hrvatska Sloboda	Karlovac	politički ...	1920	—
122	Hrvatska Snaga	Zagreb... ..	izvanstran.	1913	—
123	Hrvatska Zajednica	Slav. Brod	politički ...	1920	—
124	Hrvatska Zastava	Zagreb... ..	politički ...	1924	1 put sed.
125	Hrvatski Branik... ..	Vinkovci	politički ...	1923	Petkom
126	Hrvatski Glas	Sisak	politički ...	1924	1 put sed.
127	Hrvatski Glas	Zagreb... ..	politički ...	1924	—
128	Hrvatski Invalid	Zagreb... ..	—	1924	—
129	Hrvatski maloprodavac	Zagreb... ..	staleški... ..	1920	—
130	Hrvatski Narod	Zagreb... ..	politički ...	1923	—

Ред. број	НАЗИВ ЛИСТА	Место излажења	Предмет обrade и смер писања	Када је лист почео из- лазити	Када излази
131	Hrvatski Planinar	Zagreb... ..	stručni ...	1913	—
132	Hrvatski Radisa... ..	Zagreb... ..	privredni ...	1919	—
133	Hrvatski Radnik	Zagreb... ..	politički ...	1922	—
134	Hrvatski Seljački Dom ...	Zagreb... ..	politički ...	1924	—
135	Hrvatski Seljak	Ogulin... ..	politički ...	1924	—
136	Hrvatski Sokol	Zagreb... ..	struč. i stal.	1919	—
137	Hrvatski Sport	Zagreb... ..	sportski... ..	1924	—
138	Hrvat ^o ki Učitelj	Zagreb... ..	—	1921	—
139	Hrvatski Zadrugar	Zagreb... ..	—	1905	—
140	Hrvatski Jedinstvo	Varaždin ...	politički ...	1924	1 put sed.
141	Hrvatsko Pravo	Zagreb... ..	politički ...	1924	6 puta ned
142	Илустровани лист	Земун—Бео- град	заб. илустр.	1920	Четврт.
143	Mercato	Zagreb... ..	—	1924	—
144	Ilustrovani Tjednik	Zagreb... ..	—	1924	—
145	Истина	Београд ...	политички ...	—	—
146	Истина	Београд ...	политички ...	1923	6 пута нед.
147	Izdajica	Zagreb... ..	politički ...	—	—
148	Jaraganaц	Београд ...	vanpart. ...	1923	—
149	Jadran	Split	politički ...	1921	1 put mes.
150	Jadranska Straža	Split	ilustr. struč.	1920	1 put ned.
151	Jedinstvo... ..	Нови Сад... ..	политички ...	1920	1 пут нед.
152	Jedinstvo... ..	Параћин ...	политички ...	1924	—
153	Jedinstvo	Petrinja ...	politički ...	1918	subotom
154	Jedinstvo	Zagreb... ..	—	1923	—
155	Jevrejski Život	Sarajevo ...	pol. ekonom.	1924	Petkom
156	Jedro	Београд ...	књижевни ...	—	—
157	Jugoslovenska fimska re- vija	Zagreb... ..	stručni ...	1922	po potr.
158	Jugoslovenska njiva ...	Zagreb... ..	prosv. i pol.	1918	—
159	Jugoslovenska Pčela ...	Zagreb... ..	privredni ...	1923	—
160	Jugoslovenski Export Im- port	Zagreb... ..	privredni ...	1923	—
161	Jugoslavische philateli- tische Zentrale	Zagreb... ..	stručni ...	1919	1 put sed.
162	Jugoslavenski Iseljenik ...	Zagreb... ..	privredni ...	1918	Dnevni
163	Jugoslavenski list	Sarajevo ...	nez. pol. čas.	1919	Dnevni
164	Jugoslovenski Loyd	Zagreb... ..	privredni ...	1923	—
165	Jugoslovenski muzičar ...	Zagreb... ..	stručni ...	1923	—
166	Jugoslovenski obrtnik ...	Ljubljana ...	ekonomski	1920	po potrebi
167	Jugoslovenski pomorac ...	Zagreb... ..	stručni ...	1921	—
168	Југословенски ветери- нарски гласник	Београд ...	стручни ...	1920	—
169	Jugoslovenski vinogradar i voćar	Zagreb... ..	privredni ...	1919	—
170	Jugosloven. železničar ...	Ljubljana ...	staleški ...	1913	2 put mes.
171	Jugoslovenski železničar ...	Zagreb... ..	struč. i stal.	1924	—
172	Jugoslavischer I mher ...	Novi Vrbas ...	stručni ...	1924	—
173	Jugoslavsti Čechoslovaci ...	Daruvár ...	kult. priv.	1922	—
174	Jutarnji List	Zagreb... ..	vanpart. ...	1911	Dnevni
175	Jutro	Ljubljana ...	politički ...	—	Dnevni
176	Јужна Србија	Скопље ...	просветни ...	1922	1 put mes.
177	Јужна Звезда	Витољ ...	просветни ...	1921	—
178	Јужни Привредник	Скопље ...	привредни ...	1924	1 пут нед.
179	Karlovac	Karlovac ...	politički ...	1915	1 put sed.
180	Katolički list	Zagreb... ..	prosv. kult.	1849	—
181	Katolički Mision	Ljubljana ...	kult. pros.	1923	mesečno
182	Kišobran	Vukovar ...	humoristič.	1923	mesečno
183	Kladivar	Ljubljana ...	prosvetni ...	1923	—
184	Kleines Wochenblatt	Pr. Sv. Ivan ...	prosv. privr.	1924	Sredom
185	Kmetijski list	Ljubljana ...	prosvetni ...	1918	2 put mes.
186	Kmetovalec	Ljubljana ...	ekonomski	1884	—
187	Književna republika	Koprivnica ...	politički, pro svet. i knjiž.	1923	—
188	Књижевни Гласник	Београд ...	књижевни ...	—	—
189	Književnik	Zagreb... ..	—	1924	—
190	Крајишка слога	Бања Лука ...	politički ...	1923	1 put sed.
191	Крагујевачки Радник ...	Крагујевац ...	пол. и прив.	1905	1 put sed.
192	Криминална Библиотека ...	Београд ...	забавни ...	—	—
193	Комедија	Земун	просветни ...	1923	недељни
194	Komercijalna priloga ...	Ljubljana ...	staleški ...	1924	po potrebi
195	Konhordo	Zagreb... ..	zab. knjiž. ...	1922	—

Ред. број	НАЗИВ ЛИСТА	Место излажења	Предмет обrade и смер писања	Када је лист почео из- лазити	Када излази
196	Konsument	Ljubljana...	ekonomski	1921	po potrebi
197	Konzument	Mar. Ljublj.	ekonomski	1921	mesečno
198	Kopačev gospodarski list	Zagreb...	ekon. struč.	1924	—
199	Koprive	Zagreb...	humoristički	1904	—
200	Koprivničke novine...	Koprivnica	privredni ...	1924	1 put sed.
201	Koea	Zagreb...	stručni ...	1924	—
202	Kršćanska škola	Zagreb...	stručni ...	1896	—
203	Kiha	Beograd ...	хумористич.	1923	—
204	Kučarac	Zagreb...	staleški...	1924	2 put mes.
205	La Tervojisto	Zagreb...	stručni ...	1924	—
206	Лесковачки Гласник ...	Лесковац ...	привредни...	1922	недељни
207	Lesni delavec	Ljubljana	staleški soc.	1921	1 put mes.
208	Летопис Матице Српске	Нови Сад...	просв., прив.	1924	1 пут мес.
209	Летопис Тимоч. Епархије	Зајечар ...	струч. стал	1922	—
210	Lički Hrvat	Gospić ...	politički ...	posl. prev.	1 put sed.
211	List biskupije	Split	staleški...	1924	mesečno
212	List Dubrovačke biskup.	Dubrovnik	prosvetni	1-1-1901	mesečno
213	Literarni list	Zagreb...	zabavni ...	1923	—
214	Literatura	Zagreb...	—	1924	—
215	Lječnički vijestnik	Karlovac ...	naučni i stal.	1873	—
216	Ljubljanski škofijs list	Ljubljana	struč. i stal.	—	Mesečno
217	Ljudski tednik	Ljubljana	politički ...	1923	Cetvrtkom
218	Ljubljanski zvon	Ljubljana	zab. knjiž. ...	1880	Mesečno
219	Ловац	Beograd ...	стручни ...	1895	—
220	Ловачки Гласник	Нов Сад ...	стручни ...	1922	1 пут мес.
221	Lovačko Ribarski Vjes.	Zagreb...	stručni ...	1921	—
221	Lovec	Ljubljana	str., zab. knj.	1911	Mjesečno
223	Luč	Zagreb...	prosvjetni ...	1924	—
224	Marburger Zeitung	Maribor ...	polit. ekonom.	1861	Dnevni
225	Marun	Split	humoristični	1923	2 put sed.
226	Medjumurski Hrvat	Čakovec ...	politički ...	1923	Utornikom
227	Meja	Zagreb...	ekonomski ...	1922	—
228	Меркур	Beograd ...	привредни ...	1923	—
229	Merkur	Zagreb...	ekonomski ...	1923	—
230	Merkurov vijestnik	Zagreb...	ekonomski ...	1901	—
231	Месечник	Beograd ...	научни...	—	—
232	Металски радник	Beograd ...	политички ...	1923	—
233	Misaó	Beograd ...	књижевни ...	1921	—
234	Mjesečnik pravn. društva	Zagreb...	naučni	1874	1 put mes.
235	Mladika	Prevalje ...	prosv. knjiž.	1920	mesečno
236	Mladina	Ljubljana	struč. beletr.	1924	po potrebi
237	Mladi Junak	Ljubljana	zabav. knjiž.	1924	Mesečni
238	Mladost	Ljubljana	zabav. knjiž.	—	Mesečno
239	Mladost	Zagreb...	stručni ...	1921	—
240	Mladost	Zagreb...	prosvjetni ...	1921	—
241	Mljekar	Zagreb...	ekonomski ...	1924	—
242	Moј Dom	Ljubljana	staleški ...	1921	—
243	Монополски Гласник ...	Beograd ...	стручни ...	1919	—
244	Морава	Параћин ...	привредни ...	—	1 пут нед.
245	Mörszka krajina	Markiševci	ekon. pol. pr.	1922	Sredom
246	Murske Novine	Mur. Sobota	polit. ekon.	5-X-1924	Nedeljom
247	Nadej	Palanka ...	prosvetni ...	1-1-1923	—
248	Napredak	Zagreb...	—	1860	—
249	Naprej	Ljubljana	politički ...	1917	Dnevni
250	Народ	Нови Сад...	политички ...	1921	2 пут нед.
251	Народ	Сарајево ...	пол. часопис	1921	2 пут нед.
252	Narodna Jednota	Petrovac ...	politički ...	21-11-1920	—
253	Narodna Obrana	Djakovo ...	politički ...	1924	1 put sed.
254	Narodna politika	Jarodina ...	политички ...	1-VIII-1924	1 put ned.
255	Narodna politika	Zagreb...	politički ...	1918	1 put sed.
256	Narodna просвета	Beograd ...	стручни ...	1918	—
257	Narodna ријеч	Цетиње ...	политички ...	1919	2 пут сед.
258	Narodna sloboda	Mostar ...	polit. i prosv.	1-1-1919	Petkom
259	Narodna sloga	Пок	politički ...	1-IX-1923	nedeljno
260	Narodna slora	Панчево ...	политички ...	1924	недељно
261	Narodna starina	Zagreb...	prosvjetni ...	1922	—
262	Narodna straža	Šibenik ...	politički ...	20-VII-1923	Tjedno
263	Narodna svijest	Dubrovnik	politički ...	1-X-1919	Utornikom
264	Narodna Suma	Zagreb...	ekonomski ...	1920	—
265	Narodna židovska svijest	Sarajevo ...	pol. i prosv.	1923	Petkom
266	Narodna zaštita	Zagreb...	soc. za zašt.	1917	—
			dece		

Ред. број	НАЗИВ ЛИСТА	Место излажења	Предмет обrade и смер писања	Када је лист почео из- лазити	Када излази
267	Narodne Novine	Zagreb... ..	služb. novine	1835	Dnevno
268	Народне новине... ..	Зеница	политички ...	25-V-1924	—
269	Narodni gospodar	Ljubljana... ..	ekonomski	1919	Mjesečno
270	Narodni gospodar	Maribor	politički ...	0-VII-1924	Četvrtkom
271	Narodni list	Đakovo	politički ...	1922	1 put sed.
272	Народни пријатељ	Београд	просветни ...	—	—
273	Narodni Sporazum	Karlovac	—	—	1 put sed.
274	Народни железничар	Сарајево	струп. стал.	1922	2 put mes.
275	Narodno jedinstvo	Gospic	politički ...	posl. prev.	1 put sed.
276	Narodno jedinstvo	Sarajevo	službeni	1918	3 put ned.
277	Narodno Bogatstvo	Zagreb... ..	privredni ...	1923	—
278	Nastavni vjestnik	Zagreb... ..	—	1891	—
279	Naš glas	Zagreb... ..	staleški... ..	1919	—
280	Naš glas	Ljubljana	staleški... ..	1920	1 put sed.
281	Наша њива	Земун	зab. књиж.	1921	Средом
282	Наша њива	Скопље	привредни ...	1923	1 put mes.
283	Naša Otadžbina	Karlovac	prosvjetni ...	1911	—
284	Naša zemlja	Zagreb... ..	politički ...	1909	—
285	Naše pravo	Varaždin	politički ...	1923	1 put sedm.
286	Наши дани	Београд	политички ...	1921	—
287	Nedelja	Zagreb... ..	privredni ...	1924	—
288	Недељне Илустрације	Београд	илус.-зabав.	—	—
289	Неимар	Београд	струпни ...	1921	—
290	Neues Leben	Ljubljana	prosv. kult.	1920	Mjesečno
291	Neue Zeit	Vel. Bečk.	politički ...	—	1 put sed.
292	Nezavisnost	Bjelovar	politički ...	1-1-1905	1 put sed.
293	Nedelja	Zagreb... ..	privredni ...	1924	—
294	Нишки Гласник	Ниш	прив. прос.	1922	3 пута нед.
295	Nos	Zagreb... ..	humorist. ...	1923	—
296	Nova Doba	Celje	politički ...	1919	3 put ned.
297	Nova Evropa	Zagreb... ..	pol. i prosv.	1920	—
298	Nova Hrvatska	Zagreb... ..	prosvjetni ...	1924	—
299	Nova Pravda... ..	Ljubljana	politički ...	1919	Subotom
300	Nova Revija	Makarska	religiozni ...	1923	4put god.
301	Nova škola	Križevci	prosvetni ...	1924	—
302	Novi kres	Ljubljana	zab. књиж.	1924	Mjesečno
303	Нови покрет	Krpyjevac	политички ...	1-X-1920	Недељом
304	Novi Radikaliski Glasnik	Zagreb... ..	politički ...	1923	—
305	Нови Живот	Београд	зabав. књиж.	—	—
306	Новинар	Заргеб	—	1923	—
307	Novine	Crensovci	glasilo. S. L. S.	1914	nedeljno
308	Novo Doba	Split	politički ...	1918	Dnevni
309	Ново Време	M. Бечej	култ. просв.	1919	1 put sed.
310	Новости	Београд	политички ...	1920	Dnevno
311	Novosti	Zagreb	vanpartijski	1907	Dnevno
312	Обćинска управа	Ljubljana	струћни ...	1924	Mesečno
313	Obrotni vestnik	Ljubljana	staleški	1920	2 put mes.
314	Obrotni vijestnik	Zagreb... ..	staleški	1909	—
315	Obzor	Zagreb... ..	politički ...	1860	Dnevno
316	Obrotni vijesnik	Zagreb... ..	staleški	1909	—
317	Odjek	Zagreb... ..	politički ...	1923	2 put sed.
318	Admev iz Afrike	Ljubljana	prosvetni ...	1903	Mesečno
319	Оковани радник	Београд	политички ...	1919	—
320	Омладина... ..	Београд	политички ...	1923	—
321	Omladina	Zagreb... ..	—	1917	—
322	Омладинац	Свилајнац	пољ. трг. ...	1920	1 put god.
323	Općinski upravnik	Zagreb... ..	—	1909	—
324	Орган радикал. омлад.	Ваљево	—	—	—
325	Organizacijski vijestnik... ..	Zagreb... ..	—	—	—
326	Organizator	Ljubljana	staleški	1922	—
327	Organizovani železnicař	Ljubljana	staleški	1924	Mesečno
328	Organizovani radnik	Београд	политички ...	1920	2 пут нед.
329	Organizovani radnik	Zagreb... ..	politički ...	1921	1 put sed.
330	Orkan	Zagreb... ..	prosvjetni ...	1924	—
331	Orjuna	Ljubljana	politički ...	1921	Tjedno
332	Orlie	Ljubljana	струћни ...	1920	Mesečno
333	Orlovski vadtelj	Ljubljana	струћни ...	1919	Mesečno
334	Osa	Sl. Brod	humoristič.	1924	—
335	Отаџбина	Бања Лука	полит. просв.	26-8-1923	Недељно
336	Palangar	Mostar... ..	zab.-humor.	1-X-1-1924	Subotom
337	Palanka und Umgebung	Palanka	prosv. privr.	1919	1 put sed.
338	Панчевач	Панчево	политички ...	1910	Недељом

Ред. број	НАЗИВ ЛИСТА	Место излагања	Предмет обrade и смер писања	Када је лист почео из- лазити	Када излази
339	Papir	Zagreb...	privredni ...	1924	—
340	Pariska moda	Zagreb...	—	1920	—
341	Пчелар	Београд ...	стручни ...	1919	—
342	Peckalo	Zagreb...	humoristič.	1921	—
343	Pevec	Ljubljana	stručni ...	1922	Mesečno
344	Pilule	Zagreb...	humoristič.	1921	—
345	Pianinski vestnik	Ljubljana	turistički ...	1879	Mesečno
346	Pobeda	Split ...	politički JNO.	2-II-1919	sedmično
347	Подне	Београд ...	политички ...	1921	дневно
348	Покушај	Београд ...	заб. књиж.	1920	месечно
349	Полет	Чачак ...	просветни ...	1922	Mesečno
350	Полиција	Београд ...	науч. струч.	—	—
351	Podravec	Virnje ...	privr. i pros.	1-I-1924	—
352	Политика	Београд ...	политички ...	—	Дневно
353	Пољопривредни гласник	Нови Сад	стручни ...	1923	2 пут мес.
354	Popotnik	Ljubljana	prosv. kult.	1920	Mesečno
355	Пореска служба	Београд ...	стручни ...	1918	—
356	Posavski lovac	N. Gradiška	stručni ...	1918	—
357	Posest	Ljubljana	ekonom ...	—	—
358	Postolar	Zagreb...	stručni ...	1924	Mesečno
359	Postolarski list	Zagreb...	stručni ...	1919	—
360	Postolarski stručni list ...	Zagreb ...	—	1924	—
361	Poštni glasnik	Ljubljana	stručni ...	1920	2. пут мес.
362	Požeske novine	Sl. Požega...	Privredni pr.	1-IV-1922	mesечно
363	Praktična metoda učenja engleskog	Zagreb...	prosvetni ...	1924	mesечно
364	Pravica	Ljubljana	politički ...	1922	Cetvrtkom
365	Pravni savjetnik	Zagreb...	—	1913	—
366	Православни хришћанин	Београд ...	просветни ...	—	—
367	Правда	Београд ...	политички ...	1905	Дневно
368	Pravda	Sarajevo	politički ...	1918	Dnevno
369	Право Народа	Шид ...	социјалист.	7-III-1914	недељно
370	Преглед	Чачак ...	Просветни ...	1919	Mesečno
371	Предузимач	Нови Сад...	стручни ...	1924	недељ.
372	Preporod	Zagreb...	prosvetni ...	1921	1 put mes.
373	Preporod	Zagreb...	zab.-knjiž.	1922	—
374	Prerod	Ljubljana	prosvetni ...	1922	—
375	Prijatelj naroda	Zagreb...	politički ...	1888	sedmično
376	Priroda	Zagreb...	stručni ...	1910	—
377	Privredna Revija	Zagreb...	ekon.-pol.	1923	—
378	Привредни лист	Ниш ...	економски ...	1922	2 пут нед.
379	Привредне новости... ..	Нови Сад...	привредни ...	1923	1 пут нед.
380	Привредне новости... ..	Сарајево ...	привредни ...	—	недељно
381	Привредни Преглед ...	Београд ...	стручни ...	1922	1 пут нед.
382	Привредни Савез	Београд ...	стручни ...	1923	—
383	Program	Ljubljana	stručni ...	1924	tjed 2 put
384	Prometnik	Ljubljana	ekonomski ...	1924	Mesečno
385	Просвјета... ..	Сарајево ...	просветни ...	1923	Mesečno
386	Pučka prosveta	Split ...	prosvetni ...	1920	Mesečno
387	Pučki list... ..	Split ...	politički ...	—	—
388	Putokaz	Del. Selo kod Banja Luke	priv. i polit.	1920	—
389	Радикал	Београд ...	политички ...	1920	—
390	Радикал	Шабац ...	политички ...	—	Недељно
391	Радикалски гласник ...	Вел. Бечк.	—	—	Недељно
392	Радикалски гласник ...	Јагодина ...	политички ...	27-XI-1924	Недељно
393	Радикална Омладина ...	Буковар ...	политички ...	1-I-1923	Недељно
394	Radio Sport	Zagreb...	stručni ...	1924	—
395	Радна Школа	Београд ...	науч. књиж.	1923	—
396	Radnička borba	Zagreb ...	nezav. Sind.	1924	—
397	Radnička zaštita	Zagreb...	—	1920	—
398	Радничке новине	Београд ...	политички ...	1898	2 пут нед.
399	Radnički glasnik	Zagreb...	stručni ...	1919	—
400	Радничко јединство ...	Београд ...	политички ...	1923	1 пут нед.
401	Ратни инвалид	Београд ...	staleški...	1919	—
402	Ратник	Београд ...	стручни ...	—	Дневно
403	Реч	Београд ...	политички ...	—	—
404	Realitetna berza	Zagreb...	privredni ...	1924	—
405	Република	Београд ...	политички ...	1916	2 пут нед.
406	Republikanske novine ...	Novo Mesto	politički ...	1925	Mesečno
407	Ribarski vijesnik	Zagreb...	naučni ...	1923	—
408	Riječ	Zagreb...	politički ...	1919	Dnevno

Ред. број	НАЗИВ ЛИСТА	Место излажења	Предмет обраде и смер писања	Када је лист почео из- лазити	Када излази
409	Родољуб...	Нови Сад ...	политички...	1922	Недељно
410	Ruski glas ...	Zagreb ...	prosvetni ...	1924	—
411	Руски Војни Вестник ...	Београд ...	ор. рус. изб.	1923	—
412	Sacerdos Christi ...	Zagreb ...	—	1921	—
413	Sadjar in Vrtnar ...	Ljubljana	ekonomski	1913	Mesečno
414	Sajam ...	Zagreb ...	ekonomski	1924	—
415	Salezijanski vestnik...	Ljubljana	staleški ...	1904	Mesečno
416	Samoborski list ...	Samobor ...	pol. i prosv.	1903	—
417	Samouprava ...	Ljubljana	politički ...	1-1-1925	Četvrtkom
418	Самоуправа ...	Београд ...	политички ...	1905	Дневно
419	Сарајевски Лонд ...	Сарајево ...	прив.-култ.	—	1 пут нед.
420	Satir ...	Sarajevo	politički ...	1921	Nedeljno
421	Savremeni ekonomista ...	Zagreb ...	privredni ...	—	—
422	Савремени Нови Сад ...	Нови Сад...	пол.-хумор.	1924	Недељно
423	Scena ...	Zagreb ...	prosvjetni ...	1924	—
424	Seljačke novine ...	Zagreb ...	politički ...	1919	Nedelno
425	Seljak ...	Zagreb ...	prosv. kult.	1923	Dnevni
426	Село ...	Београд ...	политички ...	1922	1 пут нед.
427	Sentai Ujsag ...	Senta ...	pol. i priv.	27-III-1922	3 пут sed.
428	Severna Straža ...	Maribor ...	politički ...	1924	—
429	Slački glas ...	Sisak ...	politički ...	—	1 put sed.
430	Слобода ...	Нови Сад...	политички ...	1915	Недељно
431	Слободан Народ ...	Београд ...	политички ...	1923	2 пут нед.
432	Slobodna Hrvat. Svijest...	Zagreb ...	politički ...	1923	1 put sed.
433	Слободна Мисао ...	Никшић ...	политички ...	1922	1 пут нед.
434	Slobodna Riječ ...	Gruž ...	politički pros.	—	Četvrtkom
435	Slobodna Tribuna ...	Zagreb ...	politički ...	1921	Dnevno
436	Slobodne Novine ...	Zagreb ...	politički ...	1924	2 put mes.
437	Slobodni čujmo ...	Zagreb ...	politički ...	1924	2 put mes.
438	Slobodni čujmo ...	Zagreb ...	politički ...	1917	1 put sed.
439	Slobodni seljak ...	Zagreb ...	politički ...	—	sv. tjed.
440	Sloga ...	Dubrovnik	politički ...	1-V-1923	ponedelj.
441	Slovenec ...	Ljubljana	politički ...	1872	Dnevno
442	Slovenski čelebar ...	Ljubljana	ekonomski	1897	Mesečno
443	Slovenski gospodar ...	Maribor ...	politički ...	1867	Četvrtkom
444	Slovenski narod ...	Ljubljana	politički ...	1867	Dnevno
445	Slovenski pravnik ...	Ljubljana	stručni ...	1924	Mesečno
446	Slovenski republikanec	Ljubljana	politički ...	1920	Petkom
447	Slovenski učitelj ...	Ljubljana	staleški ...	1900	Mesečno
448	Službeni glasnik ...	Zagreb ...	službeni ...	—	—
449	Službeni list Direk. Dr- žavnih Železnica ...	Ljubljana	službeni ...	1924	po potrebi
450	Smilje ...	Zagreb ...	—	1871	—
451	Смотра ...	Београд ...	политички ...	1923	2 пут нед.
452	Socijalist ...	Ljubljana	politički ...	1923	Petkom
453	Socijalna Misl ...	Ljubljana	prosvetni ...	1922	Mesečno
454	Sokolich ...	Ljubljana	stručni ...	1919	Mesečno
455	Sokolski glasnik ...	Ljubljana	stručni ...	1920	Mesečno
456	Соколски гласник ...	Зареп ...	просветни ...	1922	—
457	Sokolski Vestnik ...	Ljubljana	stručni ...	1914	Mesečno
458	Sokolski vijestnik sokol- ske župe ...	Zagreb ...	prosvetni ...	1922	—
459	Спадало ...	Београд ...	хуморист.	1924	—
460	Splitki Sport ...	Split ...	sportski ...	1924	Mesečno
461	Спорт ...	Београд ...	спортски ...	1923	—
462	Sprevodnik ...	Ljubljana	staleški ...	1924	1 put mes.
463	Србадија ...	Нови Сад...	политички ...	1923	Недељно
464	Србија ...	Ср. Митров.	политички ...	1918	3 пут нед.
465	Sremski Hrvat ...	Vukovar ...	politički ...	25-III-1920	Subotom
466	Срнао ...	Београд ...	политички ...	1923	2 пут мес.
467	Српска Ријеч ...	Сарајево ...	политички ...	1905	2 пут нед.
468	Српски Борац ...	Београд ...	—	1923	—
469	Српско Коло ...	Београд ...	политички ...	1903	2 пут мес.
470	Српско Косово ...	Скопље ...	просветни ...	1920	—
471	Српски пчелар ...	Ср. Карлов.	стручни ...	1922	Месечно
472	Српски Задругар ...	Сарајево ...	привредни ...	1924	1 пут мес.
473	Старое Време ...	Београд ...	сталешки ...	1923	—
474	Стража ...	Паланка ...	политички ...	1924	1 пут нед.
475	Stráža ...	Maribor ...	politički ...	1909	3 put ned.
476	Strojarski list ...	Jaruge ...	stručni ...	15-X-1924	2 put mes.
477	Strojvodja ...	Ljubljana	stručni ...	1924	Mesečno
478	Südslavischer Lloyd ...	Zagreb ...	privredni ...	1918	—

Ред. број	НАЗИВ ЛИСТА	Место излажења	Предмет обrade и смер писања	Када је лист почео из- лазити	Када излази
479	Sunce	Sarajevo ...	stručni ...	—	Mesečno
480	Sušački Novi List	Sušak ...	politički ...	14-III-1924	Dnevno
481	Sv. Cecilija	Zagreb... ..	zab.knjiž. ...	1906	—
482	Svit	Petrovac ...	prosvjetni ...	15-XI-1923	—
483	Svojina	Zagreb ...	staleški ...	1918	Mesečno
484	Szabadsag	Mur, Sobota ...	pol.i ekom. ...	1923	Nedeljno
485	Шабачки гласник	Шабач ...	прив. и проsv.	5-IV-1882	3 пут нед.
486	Šimi Palangar	Sarajevo ...	humoristič. ...	1924	Subotom
437	Šlnopr	Земун ...	сталешки ...	1924	Понедељ.
488	Šport Ilustrovani tjednik	Zagreb... ..	sportski ...	1924	—
489	Шумадиј. Демократија	Krпујевац ...	политички ...	1919	Недељно
490	Шумадијски привредни ни гласник	Kрпујевац ...	привредни ...	1923	Недељно
491	Шумадијски радикал	Kрпујевац ...	политички ...	21-VII-1923	Недељно
492	Šumarski List	Zagreb... ..	privr. i stručni ...	1877	—
493	Шуш Мух	Београд ...	хумористич. ...	1921	—
494	Tabor	Maribor ...	politički ...	1920	Dnevni
495	Телеграф-Телефон	Београд ...	стручни ...	—	—
496	Тежак	Београд ...	стручни ...	—	—
497	Тежачки покрет	Сарајево ...	пол. и привр.	1920	Недељно
498	"Tebin" vjesnik tehnike i elektrotehnike	Zagreb... ..	stručni ...	1924	—
499	Tehnički list	Zagreb... ..	stručni ...	1919	—
500	Težacka Sloga	Split ...	politički ...	1919	2 put mes.
501	Тимочка Крајина	Зајечар ...	политички ...	—	1 пут нед.
502	Tissavidet	St. Bečej ...	naučni ...	1911	1 put ned.
503	Трезвеност	Београд ...	забав. поучни	—	—
504	Trezenost	Sarajevo ...	prosv. i kult.	1924	1 put mes.
505	Trgovacki Putnik	Zagreb... ..	—	1924	1 put sed.
506	Trgovinski list	Zagreb... ..	privredni ...	1919	—
507	Трговински Гласник	Београд ...	привредни ...	1892	Дневни
508	Trgovski list	Ljubljana ...	ekonomski ...	1918	3 put tjed.
509	Учитељски	Београд ...	просветни ...	1921	—
510	Учитељски list	Ljubljana ...	stručni ...	1860	Četvrtkom
511	Учитељски Весник	Нови Сад... ..	стручни ...	1919	Mesečno
512	Urokojenec	Ljubljana ...	staleški ...	1921	Mesečno
513	Uradni list	Ljubljana ...	ured. glasilo Ljublj. i Ma- ribor. Oblasti	1918	Sedmično
514	Uzorni vrtar	Zagreb ...	književ. ...	1922	—
515	Vajdasag	Novi Sad ...	politički ...	1921	Dnevno
516	Vatrogasni vijesnik	Zagreb... ..	stručni ...	1896	—
517	Večer	Zagreb... ..	nezavisni ...	1919	Dnevno
518	Večernje novosti... ..	Sarajevo ...	nezavisni ...	1924	Dnevni
519	Večernja pošta	Sarajevo ...	nezavisni ...	1921	Dnevni
520	Vedrina	Zagreb... ..	zab. knjiž. ...	1924	—
521	Велика Србија	Београд ...	политички ...	1922	—
522	Венац	Београд ...	књиж. ...	—	—
523	Вера и Верност	Нови Сад ...	политички ...	1923	Недељно
524	Веселе Новине	Земун ...	хумористич. ...	1923	Суботом
525	Весник српске цркве	Београд ...	стручни ...	—	—
526	Весник	Београд ...	стручни ...	1919	—
527	Vestnik prosvetne veze	Ljubljana ...	prosvetni ...	1921	Mesečno
528	Vigodan	Нови Сад... ..	политички ...	1922	2 пут нед.
529	Vigred	Ljubljana ...	staleški... ..	1922	Mesečno
530	Vinogradar i Vočar	Koprivnica ...	privr. i istr.	1-1-1919	—
531	Virovitičanin... ..	Virovitica... ..	politički ...	1923	Nedeljno
532	Vjenac... ..	Zagreb... ..	zabavni ...	1923	—
533	Vjermi Drug	Zagreb... ..	prosvjetni ...	1897	—
534	Vjesnik Hrv. Padagoški	Zagreb... ..	prosvjetni ...	1924	—
535	Vjestnik Marijine mon- gregacije	Zagreb... ..	prosvetni ...	1924	—
536	Vjestnik saveza svratiš- tarskih, havanarskih i gostionič. namještenika	Zagreb... ..	staleški... ..	1924	—
537	Vjestnik Saveza udru- ženja poduzeca grafič. Jugoslavije... ..	Zagreb... ..	—	1921	—
538	Vojni Invalid	Ljubljana ...	stručni ...	—	Mesečno
539	Војни Весник	Београд ...	стручни ...	—	Mesečno
541	Војводина	Вршац ...	политички ...	1909	Недељно

Ред. број	НАЗИВ ЛИСТА	Место излажења	Предмет обrade и смер писања	Када је лист почео из- лазити	Када излази
542	Војвођан. Гостионичар	Нови Сад	сталешки ...	1923	Месечно
543	Volksbaltt	Bela Crkva	privr. iek. ...	1-1-1896	—
544	Volksstimme	Maribor ...	politički ...	1919	2 put ned.
545	Врањски Гласник	Врање ...	службени окр.	1912	2 пу мес.
546	Virovitičar	Virovitica...	politički ...	1899	1 пу ned
547	Време	Београд ...	политички ...	1920	Дневни
548	Vrhbosna	Sarajevo ...	prosvetni ...	1924	2 put mes.
549	Vrschatzer Gebirgsblatt	Vršac ...	politički ...	1856	3 put ned.
550	Vrtec	Ljubljana	zab. knjiž.	1870	Месечно
551	Vzajemnost	Ljubljana	staleški ...	1912	Ме'ечно
552	Werbasser Zeitung ...	Novi Vrbas	politički ...	1901	1 put sed.
553	Забавник	Земун ...	забавни ...	1920	Петком
554	Zadrugar	Ljubljana	struč., ekon.	1924	Месечно
555	Zadrugar	Split ...	ekon. privr.	1908	2 put mes.
556	Zagrebački izveštitelj	Zagreb ...	stručni ...	1921	—
557	Zagrebački zbor	Zagreb ...	privredni ...	1922	—
558	Zagrebačka Orjuna ...	Zagreb ...	politički ...	1923	—
559	Zagrebački športski list	Zagreb ...	stručni ...	1920	—
560	Zagreber Tagblatt ...	Zagreb ...	neutralan ...	1886	Дневно
561	Zamorček	Ljubljana	prosvetni ...	1908	Недељно
562	Zanatlijski list	Zagreb ...	ртручни ...	1924	—
563	Занатлија	Београд ...	stučni ...	1920	Недељно
564	Zapiski Delavsko-Kmeč- ke Matice	Ljubljana	—	1925	Месечно
565	Застава	Нови Сад...	политички ...	1872	Дневно
566	Завичај	Скопље ...	културни ...	1-V-1920	Месечно
567	Zbirka okružnica ...	Split ...	službeni pošt.	1916	По potrebi
568	Здравље	Београд ...	просветни ...	1912	Месечно
569	Земљорадник	Београд ...	политички ...	1923	Недељно
570	Zemljoradnički borac	Split ...	politički ...	1923	Sedmično
571	Зорица	Београд ...	дечи лист	1921	—
572	Zubotehnički vijesnik	Zagreb ...	—	1922	—
573	Званични лист	М. Кањига	званич. град.	1919	—
574	Zvonček	Ljubljana	zab. knjiž.	1901	Месечно
575	Звоно	Београд ...	хуморист.	1912	Суботом
576	Željezničar	Zagreb ...	staleški ...	1924	—
577	Железнички Гласник	Сарајево ...	стручни ...	1924	Месечно
578	Židov	Zagreb ...	prosvetni ...	1917	—
579	Život	Split ...	politički ...	1919	2 put ned.
580	Bunjevačke novine ...	Subotica ...	radikalne ...	1924	Sedmično
581	Christliche Volkzeitung	Osijek ...	—	1918	Sedmično
582	Црногорац	Подгорица	политички ...	1925	Недељно
583	Demokrata	Osijek ...	politički ...	1924	Sedmično
584	Die Drau	Osijek ...	politički ...	1867	Dnevni
585	Die Zeit	Apatin ...	politički ...	1925	Sedmično
586	Dimnjačar	N. Sad ...	staleški ...	1925	Месечно
587	Глас Крајине	Бања Лука	политички ...	—	2 пут ned.
588	Глас српских четника	Осијек ...	—	—	—
589	Glasnik nacional. bloka	Požega ...	politički ...	1925	Sedmično
590	Хак јоли	Скопље ...	—	1920	Dnevno
591	Hirlap	Subotica ...	—	1919	Sedmično
592	Hrvatske novine	Subotica ...	—	1910	Dnevno
593	Hrvatski list	Osijek ...	politički ...	1925	2 put sed.
594	Hrvatski Narodni list	Vukovar ...	politički ...	1925	—
595	Јединство	Ваљево ...	политички ...	1917	Недељно
596	Jug	Osijek ...	politički ...	—	Sedmično
597	Karlovač. hrvatski glas	Karlovac ...	—	—	—
598	Kis Ujsag	Novi Sad ...	—	—	—
599	Koprivnički Hrvat ...	Koprivnica	ekon. socijal.	—	Недељно
600	Ковинац	Ковин ...	—	—	—
601	Наша Стара Србија	Скопље ...	—	1892	Sedmično
602	Neven	Subotica ...	politički ...	—	Dnevno
603	Nova severna pošta ...	Subotica ...	politički ...	—	Дневно
604	Новое Время	Београд ...	—	—	Седмично
605	Подринска Демократија	Шабач ...	—	—	Седмично
606	Републиканац	Цетиње ...	политички ...	—	—
607	Руски Новини	Нови Сад...	—	1923	Sedmično
608	Slavonski sportski list	Osijek ...	sportski ...	1919	Дневно
609	Сража	Осијек ...	—	—	—
610	Torontál	Vel. Bečk.	politički ...	1921	2 put mes.
611	Vjesnik osječke oblasti	Osijek ...	—	—	—

GLAVA XV. TURIZAM.

TURIZAM U KRALJEVINI SRBA, HRVATA I SLOVENACA.

Turizam je u mnogim zemljama jaka privredna grana, koja je na pr. Italiji god. 1922. donela oko 3 milijarde lira a našoj Kraljevini 1924 god. 300—400 milijuna Dinara. — Zbog toga je pitanje turizma svakako od interesa ne samo za nadležne vlasti i stručne organizacije nego i za šire privredne krugove. —

Turizam u širem smislu reči znači celokupni saobraćaj putnika. Motivni za putovanja osim trgovačkih su najrazličitiji: Potreba čoveka za lečenje i odmor za estetsko uživanje u lepoj prirodi, u umetnostima starih vekova, i t. d. potrebe putovanja iz trgovačkih, znanstvenih, verskih i drugih pobuda. U doba modernih saobraćajnih sredstava i hotela vanredno se je i povećao saobraćaj putnika i turista koji zauzima u zapadnim i nordiskim zemljama Evrope visoki stepen razvoja; a poznato je što on znači u Švajcarskoj i Italiji. — U poslednje vreme opaža se jak prtok Amerikanaca u Pariz pa od tamo po celoj Francuskoj, Zapadnoj i Južnoj Evropi. — Kod nas počela se je šira javnost prvi put zanimati za turizam, kada je god. 1923 dolazilo oko 60.000 Čeha na odmor na naš Jadran. —

Unaprediti turizam u jednoj zemlji znači uvećati export dotične zemlje. Stranac koji dolazi u zemlju i u njoj izvesno vreme proboravi, troši svoj novac za sve svoje životne potrebe što isto znači, kao da je ova količina exportirana i da za nju ne treba tražiti strane pijace. — Neće biti neinteresantno da u ciframa predočimo značaj turizma za privredu jedne zemlje. — Italijanska hotelska industrija, podesna da primi veliki broj stranaca došla je u prvim posleratnim godinama u krizu, koja je pretila uništiti veliki broj preduzeća. Sistematskim radom državnih vlasti, oficijelnih i privatnih ustanova, postiglo se, da se je saobraćaj putnika god. 1922 popeo po prilici do predratne visine. Te godine putovalo je na talijanskim železnicama 1.435.652 i brodovima 317.000 putnika. — Od toga bilo je 740.000 dakle skoro polovinu stranaca i to iz svih zemalja sveta, a najviše iz Amerike (Severne 84.367, Južne 32.904, Engleske 80.907 i Francuske 80.401. —

I mi imamo od Triglava do Ohridskog Jezera prirodne krasote, kakvih u Evropi nema više (Plitvička Jezera i dr.) i mi imamo starina iz rimskih doba i srednjeg veka (monumenti Dalmacije, manastiri stare Srbije) i naša lekovita vrela (oko 300 termalnih i mineralnih) ravne su stranim, ali nema još posetioca u broju, koji bi odgovarao tim krasotama. —

Statistika u tom pogledu, nije potpuna, ali može se za godinu 1924 kazati, da je posetilo naša letovališta, banje, klimatska mesta i gradove do 120.000 stranaca. — Od pojedinih banja najviše posetioca ima Vrnjačka Banja (Srbija) sa preko 20.000 posetioca, zatim Varaždinske Toplice (Hrvatska) sa preko 11.000 a najbolje uređena banja Rogaška Slatina u Sloveniji imala je preko 5.000. — U klimatska mesta i letovališta Slovenije došlo je do 20.000 stranaca, sa našeg sinjega Jadrana vraćalo se 70.000 oporavljenih, a slikovitosti Bosne i Hercegovine posmatralo je oko 15.000 turista. —

Taj broj dovoljan je, da se dokaže, da u Kraljevini S. H. S. postoji turizam. — Sasvim naravno, pošto turisti koji su je proputovali nemogu se dovoljno nadiviti i svaki nosi s sobom najljepše uspomene na ove krajeve. — Dolazeći Simplon Orijent Expresom sa Francuske, dolazimo najpre u Ljubljanu, glavno mesto Slovenije, koja se može do neke uporediti sa Švajcarskom: Julijske Alpe, čijih najviša tačka jeste Triglav (2663 m) sa pristupačnim stenama i glečerom, lepo uređenim turističkim stazama, turističkim hotelima i planinskim kućama, divnim jezerima pružaju turistu najlepše i najzanimljivije planinske ture. — Severno od Julijskih Alpi nalazi se druga grupa planina: Karavanke, koje su naročito radi flore i divnog razgleda vrlo omiljene. — Južno od Karavanka uzdižu se Kamniške Planine koje postignu sa Grintovcem (2558 m) najvišu tačku i koje imaju lepe skijaške terene (Velika Planina i Krvavec). —

Slovenija ima i divnih letovališta; na prvom mestu Bled sa svojim smagrdnim jezerom i lepim ostrvcem, okružen oko i oko lancem Julijskih i Kamniških Planina, vredan, da bude letovalište Kralja Aleksandra. — Skoro svaka varošica je u Slovenačkoj letovalište, ali ne smemo zaboraviti planinska letovališta Bohinjsko Jezero i Kranjsku Goru i Jezersko, koje su zgodne polazne tačke za velike ture. — U sve ove krajeve dolazimo železnicom iz Ljubljane, prugom koja vodi na Gorensko. — Dok Simplon Orient

MARTULJEK SA SREDNJEGA VRHA (SLOVENAČKA).

Expres produži put za Zagreb, Beograd, Niš odvojimo se na stanici Zidan i Most da posetimo klimatska i poznata kupališta Rimske Toplice, Laško, Dobrna i najveće Rogaška Slatina na pruzi Ljubljana—Maribor, gde se sakuplja mnogo otmenih gostiju iz inostranstva i iz zemlje, kao i ostala obična a lepa letovališta grupirana oko Celja i Maribora. —

Vraćamo se železnicom preko Zidanog Mosta u Zagreb glavno mesto i izlaznu tačku za poznate lepo uređene banje i kupališta Hrvatske: Lipik, i Daruvar, koji leže u blizini varošice Pakrac, i između sebe takmuju za prvenstvo. Poznate su Varaždinske i Krapinske Toplice, dalje Topusko. Za odmaranje od nervoze modernog života jedinstveni je „Gorski Kotar“ sa Skradom, Delnicama i Fužinama ili Plitvička Jezera, koja leže nekoliko kilometara od stanice Vrhovine na pruzi Zagreb—Ogulin—Split. — Suvišno bi bilo opisivati krasotu ovih 17 jezera vezana sa bezbroj slapova (vodopada). —

Iz ovih više ili manje planinskih predela silazimo železnicom Zagreb—Sušak na more, na naš jedinstveni „Jadran“, na kojega su Jugosloveni toliko ponosni. — Kako nebi? ova divna obala sa uzorno plavim morem, mirišljivi-

vim olivnim, oranžnim, palminim šumicama, ova zemlja sa svojim historijskim gradovima, koji blješte u većitom suncu i podsećaju na slavnu prošlost, sa bezbroj ostrva i divnim romantičnim fjordima zar može čovek nešto lepše zamisliti?

Na severu nedaleko od Sušaka leže priljubljena kupališta Kraljevica i Crikvenica; malo niže Novi, Selce i Senj ili Baška na krasnom ostrvcu Krk, i Rab na idiličnom istoimensom ostrvu. Prolazeći ladjom pored ovih klimastih mesta i niže pored Šibenika, poznat turistima radi nedaleko se nalazećih slapova Krke ogromnih razmera i znamenite šibeničke Katedrale dolazimo u Split, glavno mesto Dalmacije. — Sama varoš kao i njezina okolina (Trogir, Salona i t. d.), vrlo je poznata radi historijskih znamenitosti još iz rimsko doba. — Da napomenemo samo Dioklecianovu Palatu sa Peristilom koja je poznata celome svetu. —

Ali je biser Jadrana ipak Dubrovnik sa svojom slavnom prošlošću u srednjem veku i divnim zelenim ostrvcem Lokrumom. — Južni položaj kao i mili klima čine, da je Dubrovnik sa Lapadom, Kupari—Šrebarno i Korčula u okolini poznat kao jedan od najboljih svetskih zimskih kupališta. —

Na najjužnijoj tački Dalmacije imamo znamenitu Boku Kotorsku sa glavnim mestom Kotorom koji je polazna tačka za Crnu Goru. —

Na uskom pojasu dalmatinske obale dižu se impozantna kršovita brda za kojima leži misteriozna Bosna i Hercegovina kamo dolazimo železnicom Gruž (Dubrovnik) preko Mostara i Sarajeva pa dalje ka Brodu na glavnu prugu Zagreb—Beograd. — Turista neće se umoriti jer svaki korak mu pruža drugu sliku. — Najtipičnija karakteristika Bosne jeste ipak osećanje bliskog Orijenta zemlje „Hiljada jedne noći“, sa mošejama, munaretima i čaršijama. Bosna jeste — može se reći — isključivo brdovita pokrajina; ima lepih planina, koje se uređuju od domaćih planinskih društava, ima interesantnih, divljih i romantičnih jaruga, u kojima se penuše divlje reke i nad kojima su sa neverovatnom smelošću izradjene ceste. Da napomenemo samo nekoliko gradova u kojima će turista naći i lepu prirodu, historijske znamenitosti i orijentalске osobine:

Pre svega: Glavno mesto Sarajevo sa svojih 100 džamija, dalje Jajca sa divnim vodopadom reke Plive, Banja Luka, Tuzla, Travnik, Mostar (glavno mesto Hercegovine). Najbolja banja je Ilidža, za vreme rata prilično napneštena. —

Za turiste koji žele posetiti unutrašnjost Srbije i koji dolaze sa mora najlepše i nejeromantičnije je putovanje iz Gruža preko Hercegovine i Bosne do Sarajeva i odavde na istok preko Višegrada—Vardišta—Užica u Mladеноvac ili Stalac, koji leže na glavnoj pruzi Beograd—Niš—Carigrad. — Pruga Vardište—Užice dogradjena je tek prošle godine i pripada medju najkompliciranije i najlepše, a u isto vreme najinteresantnije i po prirodi najlepše pruge na Balkanu.

I Srbija može po svojim prirodnim lepotama zadovoljiti turistu. — Zar još nije dovoljno poznato i Srpsko Planinsko Društvo sa svojim podružnicama ima još obilatnog posla. — Srbija je bogata banjama koje se ne mogu uporedjivati, što se tiče komoditeta i luksuza sa svetskim kupalištima, ali koje su neobično lekovite i obilne. — Najznamenitije su: Vrnjačka Banja, koja leži na pruzi Užice—Stalac i koja će se moći kroz kratko vreme nazivati svetskim kupalištem; ovu banju cene njezini posetioци ne samo zbog njezine lekovitosti nego i zbog živopisnog položaja. —

Koviljača leži na Drini na krajnjoj tački pruge Šabac—Banja Koviljača. —

Vranjska Banja, leži na pruzi Niš—Skoplje; u toj banji su najtopliji izvori na kontinentu (91 gradi C.).

Niška Banja, nalazi se u okolini Niša i odlikuje se velikim radio-aktivitetom i grdnom količinom tople mineralne vode (5.000 L. na minut). — Na žalost ova banja nije tako uređjena kako treba. —

Mnogo znamenitosti nam pružaju Stara Srbija i Makedonija, živopisne zemlje, koje vrede, da budu više posećene i za pozdravljati je ideju „Saveza na unapredjenje turizma“, da organizuju zajedničke izlete u Makedoniju. Smelog turistu interesovaće ovde divlje nepristupačne planine, na granici

Albanije. — Komodni turista može si ogledati sačuvane historijske spomenike srpske prošlosti, pa i posmatrati orijentalški, turski život. —

Skoplje glavno mesto Makedonije, pa onda historijsko Kosovo Polje sa varošima Mitrovicom i Prištinom, dalje manastiri Peć i Visoki Dečani, vrlo su interesantni. — Bitolj, u ratu toliko napačena varoš, pa onda Ohridsko Jezero, najveće jezero Kraljevine sa romantičnom okolinom i znamenitim manastirima, svakome su poznati. —

Ali vraćamo se železnicom preko Niša — odavde produži Simplon Orijent Expres za Sofiju i Carigrad — prema severu u prestolnicu Beograd na ušću Save i Dunava. — Mesto, u kojem pulsira život, koje američanski raste, i svojim razvojem brzo napušta spoljašno lice svojih historičkih drugova u petstogodišnjoj borbi za slobodu svih Južnih Slovena.

Turisti koji dolaze u Beograd nikako ne smeju propustiti lepog putovanja na udobnoj ladji na Dunavu. — Uveriti će se o prirodnim lepotama, koje mu pruža ovaj deo Jugoslavije. — Naročito je interesantan put od Beograda na niže, gde zaustavljaju oko mnogobrojna ostrva i starim visokim zidovima i kulama okruženi gradovi (na pr. Smederevo). — Vrhunac prirodnih lepota Dunava pak može uživati turista u slavnim „Gvozdenim Vratima“, poznatoj klisuri, koju je probio Dunav medju visokim brdima. —

KAMNIŠKE PLANINE I VELIKE PLANINE (SLOVENAČKA)

Time smo dali samo u glavnome kratak pregled klimatskih mesta, banja, prirodnih krasota i drugih znamenitosti naše Kraljevine, iz kojega možete uvideti, da vredi posetiti ovu zemlju, koja je lepa gostoljubiva, uredjena. a istovremeno pruža zbog svoga položaja na pragu Orijenta mnogo, šta u nijednoj drugoj zemlji Evrope ne možete posmatrati. — A ovu zemlju je i lako posetiti, pošto je vezana sa svima centrima Evrope direktnim kolima. — Simplon Orijent Expres London—Paris—Carigrad prolazi kroz celu zemlju sa zapada na istok. — Osim toga prolaze kroz zemlju još direktni vozovi Trieste—Ljubljana—Wien i direktna kola Trieste—Ljubljana—Zagreb—Subotica—Bucuresti. — Direktna međunarodne veze postoje u glevnom još sledeće: Beograd (Zagreb, Ljubljana) — Trieste—Milano—Paris odnosno Trieste—Roma—Napoli, Beograd (Zagreb—Ljubljana) — München—Berlin.

Beograd (Zagreb) — Wien (Berlin) odnosno Linc—Praha (Berlin) i Beograd—Subotica—Budapest — (Wien—Paris), Budapest—Praha (Berlin) i Budapest—Varšava; Beograd—Subotica—Džombolj—Bucuresti; Beograd—Niš—Sofija—Stambul (Constantinople); Beograd—Athenes; dalje Split odn. Sušak—Zagreb (Gruž, Sarajevo) — Bratislava—Praha. —

U pogledu hotela i restauracija dosta dobro je uređeno. — U informaciju neka služi pregled hotela u najglavnijim mestima, letovištima i banjama.

Napominjemo, da je Esplanada u Zagrebu luksuzni hotel prvoga reda ove godine otvoren i snabdevan sa nekim tehničkim novinama na polju hotelijerstva, koje u Evropi još nisu bile instalisane. — Ipak nisu cene u razmeru velike. — Dalje se mogu u hotele prvog reda ubrajati svakako „Palas“ i „Ekselsior“ u Beogradu, „Terapija“ i „Mirimare“ u Crikvenici, „Imperijal“ u Dubrovniku, „Europa“ u Sarajevu i hoteli odn. zdraviliški domovi (Curhaus) u gore pomenutim banjama i koji u pregledu hotela nisu nabrojani, pošto se bolesnik uvek obraća na samu Upravu banja. — Cene soba kreću se između 50 do 100 Din. (po položaju i broju kreveta) u boljim a između 30 i 70 Din. u srednjim hotelima. — Obrok (ručak ili večera) može se dobiti između 20 i 30 Din. a gde se u hotelima može dobiti pansion (stan i hrana) označena je u zagradi cena celokupnog pansiona. — Spisak je uređen alfabetski za celu Kraljevinu:

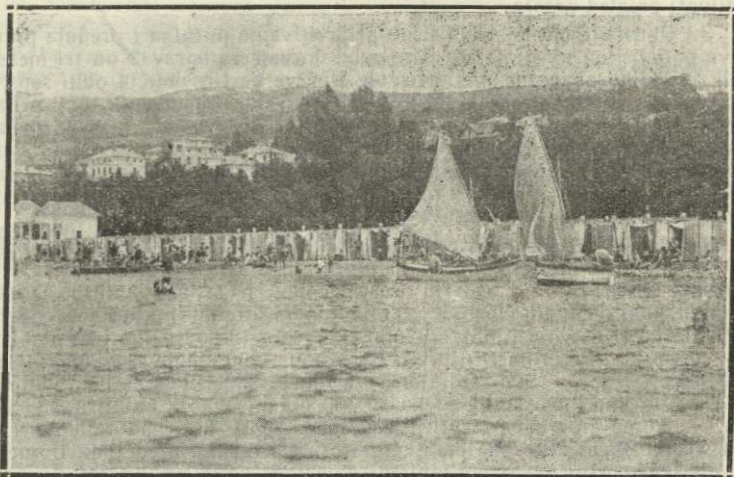
A r a n d j e l o v č k a B a n j a: Kup. Uprava. — B e o g r a d: Hotel Bristol, Balkan, Excelsior, Moskva, Petrograd, Paris, Palase, Srpski Kralj, Splendid. — B a n j a K o v i l j a č a: Kup. Uprava. — B a š k a: Hotel Baška (pens. 84. Din.), Velebit, Praha, Pansion Grandić (pens. 70. Din.) — B a r: Hotel Marina. — B l e d: Hotel Beograd, Europa, Jekler, Toplice, Triglav, Petran i mnogo raznih pansiona. — B j e l o v a r: Hotel „Grand“. — B o h i n j s k a — B i s t r i c a — J e z e r o: Hotel Zlatorog, Markez, Sv. Janez, Sv. Duh, Triglav. — C e l j e: Hotel Europa, Union. — C r i k v e n i c a: Palace Hotel Therapie (120 — pens.), Grand Hotel Miramare (120 — pens.), Hotel Pension Crnković (120 — pens.), Pension Royal (100 — pens.), Bellevue (95 — pens.), Jadran. — C a v t a t: Sanatorij Tiha (pens. 100 d. dnevno). — C e t i n j e: Hotel Grand. — D a r u v r: Kup. Uprava i hoteli: Slavija, Rade. — D o b r n a: Kup. Uprava. — D u b r o v n i k — G r u Ź: (L a p a d): Grand Hotel Imperijal (120 d.), Hotel de la Ville (90 d.), Odak, Viktorija (90 d.), Grand Hotel Lapad (100 d.), Petka (100 d.), Hotel Pension Natalija (100 d.). — G r u Ź: Vidi Dubrovnik. — H e r c e g n o v i: Hotel Boka (80 d.). — H v a r: Grand Hotel Palace (100 d.). — I l i d Ź a: Kup. Uprava. — K a m n i k: Hotel Kenda. — K a r l o v a c: Hotel Central, Rijeka. — K r a p i n a: Hotel Central. — K r a p i n s k e T o p l i c e: Kup. Uprava. — K r a n j s k a G o r a: Hotel Razor, Slavec. — K r a g u j e v a c: Hotel Central, Paris. — K r u š e v a c: Hotel Paris. — K o r č u l a: Hotel de la Ville (65 d.). — K o t o r: Hotel Graz (65 d.), Puhalović 70 d.). — K u p a r i — S r e b r n o: Kupališna Uprava. — L a š k o: Kup. Uprava. — L i p i k: Kup. Uprava. — L j u b l j a n a: Hotel Union, Slon, Štrukelj. — M a r i b o r: Hotel Meran, Zamorec. — N e g o t i n: Hotel Grand. — N o v i S a d: Hotel Kraljica Maria, Sloboda. — N i š: Hotel Orijent. — N i š k a B a n j a: Kup. Uprava. — O s i j e k: Hotel Grand, Central, Murza, Royal. — P a n č e v o: Hotel Velika Srbija. — P a r a č i n: Hotel Grand, Takovo. — R a b: Grand Hotel, Vila Cassino (80 d.), Villa Rita 80 d.), Park, Praha (80 d.), Jargeb (80 d.). — R i m s k e T o p l i c e: Kup. Uprava. — R o g a š k a S l a t i n a: Zdraviliška Uprava, Aleksandrov Dom, Strossmayerov Dom, Zagrebački Dom, Zdraviliški Dom, Ljubljanski Dom. — S a r a j e v o: Hotel Europa, Central. — S p l i t: Hotel Bellevue, Central, Slavija, Salona. — S u š a k: Hotel Pansion Jadran (130 d.), Sanatorij Pečina (120 d.). — S u b o t i c a: Hotel Barany. — Š i b e n i k: Hotel de la Ville, Šibenik, Kosovo, Krka. — T o p u s k o: Kup. Uprava. — V a r a Ź d i n: Hotel Zlatno Janje, Novak. — V a r a Ź d i n s k e T o p l i c e: Kup. Uprava. — V e l. B e č k e r e k: Hotel Vojvodina, Srpska Krna. — V e l. K i k i n d a: Hotel Jugoslavija, Central. — V r n j a č k a B a n j a: Kup. Uprav i Sanatorij Sv. Djordje. — V u k o v a r: Hotel Lav, i Grand. — Z a g r e b: Hotel Esplanade, Grand, Imperijal, Palace, Royal. — Z e m u n: Hotel Central i Grand.

Detaljne informacije u pogledu hotela, pa i o svemu drugomu šta je turisti potrebno, daju putničke kancelarije „Putnika“ a osim toga Jugoslovenski Touring — Klub sa centralom u Beogradu i 50 povereništava u celoj državi i „Savezi za unapredjenje Turizma“ u Zagrebu (Jelačićev trg 6), Ljubljani (Pa-

lata Ljubljanske Kreditne Banke), Sušaku, Splitu (Peristil), Dubrovniku (Placa Kralja Petra), Sarajevu (Jeftanovića 2). U pojedinim klimatskim mestima brinu se za udobnost turista lokalna društva za unapredjenje turizma koja su udružena u gore pomenute saveze, i koja ne možemo pojedinački nabrojati. —

U biletarnicama „Putnika, akc. društva za saobraćaj putnika i Turista“ mogu se dobiti železničke i parabrodske karte za sve važnije relacije Evrope, pa i sve informacije. Biletarnice postoje sada u Beogradu (Kralja Milana 7), Zagrebu (Jelačićev trg 6), Ljubljani (Palata Ljubljanske Kreditne Banke), Sušaku, Splitu (Peristil), Dubrovniku (Placa Kralja Petra), Sarajevu (Jeftanovića 2), Mariboru, Vel. Bečkerek (Obala Princeze Jelene 6) i Novom Sadu, (Kralja Aleksandra 20), a za vreme sezone u Rogaškoj Slatini i na Bledu.

Svaki turista, koji se interesuje za našu zemlju, može dobiti u gore pomenutim organizacijama, koje stoje pod nadzorom Ministarstva Trgovine i Industrije, Odseka za unapredjenje turizma, besplatno sve informacije. — Osim toga mogu se u inostranstvu dobiti sva uputstva za putovanje u našu zemlju kod Kraljevskih Konsulata, a osim toga kod „Jugoslovenskog Tourist Office“, koja se nalazi u Lyon-u (Miloje Andrić 44 Rue Victor Hugo), Londonu (Frederick Voodhous 5. Kingsmead Road), New-Yorku (Fedor Zekić 70, Morning, side Drive), Pragu (Jadranska Straža, Palata Legiobanka) i Beču (Kärtnerstrasses) 53).

PLAŽA U CRIKVENICI.

Naše vlasti su u razumevanju važnosti turizma dozvolile stranim turistima razne povlastice. — Pre svega je Ministarstvo Saobraćaja za vreme od 1. juna do 1. oktobra 1925 god. odobrilo podvoz u pola cene od svake pogranične stanice do stanice Sušak, Bakar, Plase, Šibenik, Split, Gruž (Dubrovnik) i Zelenika na Jadranu ako se 15. dana boravi u kojem letovalištu na moru. — Dalje je dozvoljena povlastica od 25% za pojedince i 50 za grupe od 5 lica ako putuju kroz zemlju na izvesnim rutama i ostanu u zemlji 15 dana. — Detalje o tim povlasticama može se dobiti u svim pomenutim informacionim biro-ima.

Dalje su vlasti snizile za turiste pristojbu za vizu na Dinara 10. — ako se ostane u zemlji 14. dana. — Ova snižena turistička viza važi za sve zemlje a osim toga mogu se dobiti po predhodnoj molbi za zajedničke izlete u zemlju dozvola, da se uzima za sve učesnike samo jedna viza i da se plaća samo pristojba za jednu vizu. — Izmedju naše Kraljevine i Kraljevine Italije utvrđeno je dalje da se od 1. januara o. g. izdaju vize u važnosti od 6 i 3 meseca, a taksa iznosi:

1.) Viza u važnosti 6 meseci za neodredjen broj putovanja 10 zl. franaka (viza permanentna). —

2.) Viza u važnosti 3 meseca za odlazak i povratak 5 zl. franaka — (viza obična). —

3.) Tranzitna viza za odlazak i povratak, bez prava zadržavanja, 2 zl. franka. —

4.) Tranzitna viza samo za odlazak ili povratak, bez prava zadržavanja, 1 zl. franka. —

Ove iste odredbe stupiće u najkraće vreme u važnost i sa ostalim evropskim državama i Amerikom. Za sada važe za građane tih zemalja po principu reciprociteta još one pristojbe za vize, koje se naplaćuju od naših građanina sa strane njihovih država. — U ostalom važe u pogledu izdavanja viza, pregled pasoša i polic. nadzora sledeći propisi:

1.) Putniku koji traži kod naših konsulata na strani vizu za doputovanje u Kraljevinu zbog odmora, posete naših banja, letovališta i naše zemlje uopšte, ima da se izda u svakom slučaju i bez ikakvog traženja sa strane putnika viza za polazak i povratak a za vreme od tri meseca. — Ova viza ima važiti neograničeno za celu zemlju a izdaje se bez ikakvih predhodnih dozvola od strane Ministarstva Unutrašnjih Dela, ili drugih mesnih vlasti u zemlji. —

2.) Pregled putnih isprava ima se vršiti u samom vozu na najučtiviji način i to samo pri prelazu granice. — U unutrašnjosti zemlje se nigde nesme odredjivati pregled pasoša. —

3.) Obustavljeno je svako lično prijavljivanje putnika i predaja putnih isprava policijskim vlastima kao i potreba dozvole za boravak od tri meseca. Putnik je jedino obavezan predati svoje isprave portiru hotela odn. sopstveniku pansiona ili stana, gde je odseo. — Portir, odn. sopstvenik, vrši prijavu kod vlasti, koja potvrđuje prijavu u putnim ispravama. — Ova prijava važi za neodredjeno vreme, odn. sve dok i sama putna isprava važi. — Putna isprava treba vratiti sopstveniku neminovno u roku od 24 časa. — Objava se u putnim ispravama ne potvrđuje i nju vrši portir ili sopstvenik bez putne isprave.

Za turiste biće još od interesa stanje našeg planinarstva i sporta u opšte. — Planinarstvo je organizovano u 11 alpskih društava udruženih u „Savez Planinskih Društava“. — Od tih društava ima Hrvatsko Planinsko Društvo u Zagrebu 8000 redovnih članova u 33 podružina i 6 planinskih kuća, Slovensko Planinsko Društvo u Ljubljani 7000 članova u 18 podružina i 22 planinske kuće, a Srpsko Planinsko Društvo u Beogradu, 1200 članova u 5 podružina i 1 planinsku kuću. — Sva ostala društva imaju 3300 članova i 5 planinskih kuća tako da ima Jugoslavija preko 19.300 organizovanih alpinista, i 38 alpskih kuća. — Pored alpinizma razvijen je i zimski sport koji ima najlepše terene u planinama Slovenačke, u Gorenjskom Kotaru i raznim predelima Bosne. — Jug. Zimsko-sportni Savez u Ljubljani daje rade volje sve informacije u pogledu zimskog sporta. — Veliko uživanje mogu pružiti naše reke, jezera, more pecačima ribe, a naša brda i šume lovcima. — Lovačka udruženja nalaze se u svima većim krajevima, koja izdaju i svoje revije. — Njihovim posredstvom mogu se dobiti lovačke karte a lov će biti sigurno interesantan. Po velikim šumama raznih predela, naročito Bosne, ima još medveda. — Ostala divlja zverad mnogo češće je zastupana po kurjaku, dok su divlje mačke i čagalj mnogo retkije. — Divlja goveda tur (bos primigenius) i zubar (bison europeus) izumrle su. — Od visokog lova zastupan je još jelen, a mnogo više ima srna. — Od ostalog lova bilo bi za napominjati lov na zečeve, lisice, jazavce i razne kune a od ptica pored tetrebova najviše su zastupane vodene ptice, divlje guske i patke. — Ima i fazana, jarebica, škulja i t. d. U prostranim vodama i jezerima ima preko 50 raznih slatkododnih riba, od kojih je najinteresantniji lov na pasterve i mladice u bistrim vodama naših planina. Najvažnije ribe su pored jegulje u vodama Jadranske Oblasti još šaran, smudj, štika, kečiga i som, koji postiže neverovatnu veličinu (do 100 kg.) u donjem toku Save i u Dunavu. — Najobilatnije u ribama je Ohridsko Jezero na krajnom jugu države, istovremeno najveće jezero države. — Ohridsko Jezero bilo bi vredno, da postane eldorado sviđu, koji se bave ribolovom zbog sporta. — Pomenuti treba još ribe — jamarce (paraphoxinus) od kojih žive

razne vrste za vreme poplava u vodama krša, a sa opadanjem vode povlače se u svoja podzemna skloništa. — Da ima Jadransko more bezbroj najboljih morskih riba, dovoljno je poznato svakom ljubitelju ribolova kao i gurmanu.

Veslački sport tek je u razvijanju. — U „Jugosloven. Veslačkom Savezu“ sa sedištem u Splitu udruženih je 14 veslačkih društava, od kojih preko polovina na Jadranskom Moru (Split, Dubrovnik, Šibenik, Sušak i dr.) a ostala na rekama (Beograd, Zagreb, Ljubljana, Osek, Vukovar, Novi Sad, Pančevo). — U Beogradu je sedište Auto i Aero Kluba sa sekcijama u pojedinim mestima (Zagreb, Ljubljana i t. d.). — Ako još napomenemo, da se gaje u zemlji i svi ostali sportovi, koji su organizovani u specijalnim „Savezima“ sa sedištem u Zagrebu, i da postoji u zemlji „Jugosloven. Olimpijski Komitet“ onda smo valjda sve naveli, šta može interesirati stranca — turista o našoj zemlji. —

Dr. Ćiril Žižek.

НАША ОДЛИЧЈА.

Ордење:

1.) *Карађорђева Звезда са мачевима* (има 4 степена). Установљена 1904. год. Даје се за изванредне заслуге у рату.

2.) *Карађорђева Звезда* (има 4 степена). Установљена 1904. године. Даје се за изванредне заслуге учињене отаџбини и Краљевском Дому. (За одликовање потребно је одобрење Њ. В. Краља.)

3.) *Бели Орао са мачевима* (има 5 степена). Установљен 1915. године. Даје се за заслуге стечене у рату.

4.) *Бели Орао* (има 5 степена). Установљен 1883. године. Даје се за заслуге учињене према држави.

5.) *Свети Сава* (има 5 степена). Установљен 1883. године. Даје се за заслуге учињене на културном и просветном пољу.

6.) *Војничка Карађорђева Звезда са мачевима* (златна и сребрна). Установљена 1915. године. Даје се за веће ратне заслуге подофицирима, капларима и редовима.

Медаље:

1.) *За Храброст* (златна и сребрна). Установљена 1885. год. са изменама у 1912. год. Даје се за храбро држање у рату и миру.

2.) *За Верност Отаџбини 1915. г. (Албан. Спомен.)*. Установљена 1920. год. Подарена свима који су на војној дужности прешли Албанију, Влади, старним мисијама и народним посланицима тога времена.

3.) *За Војничке Врлине*. Установљена 1883. год. Даје се официрима, подофицирима и војницима за заслуге на војном пољу.

4.) *За Ревносну Службу*. (златна и сребрна). Установљена 1885. год. са изменама у 1913. год. Даје се свима за правилно вршење службе како у рату тако и у миру.

5.) *За Грађанске Заслуге*. (Златна и сребрна). Установљена 1902. год. Даје се лицима грађанског реда за заслуге учињене на општем пољу.

6.) *Крст Милосрђа* (мушки и женски). Установљен 1913. год. Даје се лицима за учињене услуге болесним и рањеним.

7.) *Споменица Српско-Турског Рата 1912 г.* Установљена 1912. год. Даје се учесницима рата у 1912. год.

8.) *Споменица Српско-Бугарског Рата 1913. г.* Установљена 1913. год. Даје се учесницима рата у 1913. год.

9.) *Споменица за Рат Ослоб. и Уједињ. 1914—1918.* Установљена 1920. год. Даје се учесницима рата у 1914—1918. год.

10.) *Гранчице* (златна и сребрна). Установљена 1916. год. Даје се као знак поновног одликовања истим одличјем. За поновно одликовање истим орденом добија се златна гранчица.

ГЛАВА XVI.

КО ЈЕ КО?*)

Абрамић, Др. Миховил. Рођ. 1884 Пуљ Истра). Шк.: гимназију у Пуљу, универзитет у Бечу. Археолог, директор музеја у Сплиту. Одл.: Св. Сава III ст., кавалер Талијанске Круне. Писац и сарадник разних стручних часописа наших и страних. Адр.: Сплит, археолошки музеј. Тел. 1-88.

Авакумовић Јован Ђ. Рођ. 1. 1. 1841. Београд. Шк.: гимназију и правни факултет у Београду, продужио правне науке у Хајделбергу, Берлину, Цириху и Паризу. Министар Председник у пензији. Од 2. нов. 1865 до 1903 био у разним звањима, између осталог био: управник Београда, начелник Министар. Унутрашњих Дела, члан Касационог Суда, Министар Правде (1880 и 1887), Министар Председник 1892 и 1903 за владе Краља Петра; био вођ Либералне Странке и дугогодишњи нар. посланик. Одл.: Таковски Орден III ст. с мачевима за ратне заслуге 1876., Таковски I ст., медаљу за усмену четрдесетогодишњицу Св. Андрејске Скупштине, Милош Велики III ст., Св. Сава I ст., Карађорђева Звезда I ст., Члан Срп. Краљ. Академије Наука; писац теорије казненог права, енглеска, француска и српска порота, и других правних дела. Адр.: Београд, Кнез Михаилова 34. Тел. 2-74.

Аврамовић Михаило. Рођ. 4. XI. 1864. Смедерев. Шк.: гимназију, трговачку школу у Вел. Школу у Београду, био ради усавршавања у Паризу. Управник Гл. Савеза Срп. Земљорад. Задруга у Београду. Хонор. проф. Универзитета у Београду, члан Управног Одбора Држ. Хипотекарне Банке, Одл.: Св. Сава III ст. Био за време 30 година главни уредник и сарадник „Земљорадничке Задруге“. Писац многих чланака и расправа о задружним и аграрним проблемима, најзначајније му је дело „Тридесет година задружног рада 1894—1924.“ Адр.: Београд, Поенкарова 48. Тел. 3-02.

Аврамовић Ранисав М. Рођ. 19. VII. 1874. Маће (ужички). Шк.: 8. гимназију у Ужичу, технички факултет у Београду. Допуну студије на Вел. Техн. Школи у Берлину. Помоћник Министра Саобраћаја. Одл.: Св. Сава II ст., Карађорђева Звезда IV и III ст., Бели Орао V ст. с мачевима; Румунска Звезда III ст., Пољски Бели Орао III ст., Орден Св. Гроба II ст., Легија Чести и т. д. Председ. надзорног одбора Удруж. Рез. официра и ратника, члан управног одбора Друштва га васпитања ратне и напуштене деце, туристичког друштва „Путник“, „Јадранске Страже“; представник Владе у Бродарском Синдикату, у друштву железн. „Дунав, Сава, Јадран“ итд. Био делегат

Владе на Конф. Мира и у Друштву Народа, итд. Адр.: Београд, Косовска 26. Тел. 10-71.

Агатовић, Радослав. Рођ. 30. VI. 1869. Брус. Шк.: философију у Београду, 2 семестра у Паризу. Професор у пенз. и народни посланик. Одл.: Бели Орао IV и III ст., Св. Сава III ст., зл. медаља за ревно. службу, ратне споменице; орден белгијског Крста III ст. Председник савезн. комитета за проучавање инвалид. питања, члан управног одбора удружења резервних официра и ратника, итд. Адр.: Београд, Студеничка 81а. Тел. 20-87.

Ајановић, Хамзалија. Рођ. 1893. Тешањ (Босна). Шк.: реалку у Сарајеву, философски факултет у Загребу. Новинар и народни посланик. Одл.: Бели Орао V ст. Бави се литературом и задругарством. Адр.: Сарајево, Скендерија, 23 I.

Акшамовић, Антун. Рођ. у Гарчину. Шк.: више богословске науке у Вакову. Бискуп босански или ђаковачки и сремски, апост. администратор за Барању и сев. Славонију. Одл.: Св. Сава II ст. Адр.: Ваково, бискупски двор.

Алауповић, Др. Тугомир М. Рођ. 1871 Травник (Босна). Шк.: гимназију у Сарајеву, универзитет у Бечу. Потпредседник Државног Савета. Био члан Нар. Већа у Загребу, повереник за просвету и вере Народне Владе у Сарајеву, Министар Вера. Бави се литерарном историјом и поезијом. Потпредседник Црвеног Крста С. Х. С., председник задужбине „Велимиринанум“. Адр.: Држ. Савет — Београд, Тел. 26-85.

Албини, Срећко (Феликс). Рођ. 1869. Жупања на Сави. Шк.: гимназију и трг. академију у Грацу и Бечу; глазену композицију у Грацу. Професор и директор опере Нар. Казалишта у Загребу, у пенз. Одл.: Св. Сава IV ст. Бави се глазбеном композицијом, заступањем ауторских права. Адр.: Загреб, Гајева 51. Тел. 12-89.

Александар, Др. Сеиферђи. Рођ. 1866. Печух. Шк.: гимназију и Универзитет у Загребу. Директор Трговачке Академије, члан директорија Аграрне Банке у Загребу. Одл.: Св. Сава. Адр.: Сушак, Престолонаследниково шеталиште 79.

Александар, Самуел Д. Рођ. 1862. Загреб. Шк.: реалку у Загребу, трговачку академију у Грацу. Индустијалац. Председник Савеза индустријалаца, потпредседник Загребачке Берзе и Загребачког Збо-ра. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Загреб, Ц улица. Тел. 27-31.

*) Овај списак истакнутијих људи у Краљевини С. Х. С. није потпун из више разлога. Пре свега ово је једна новина у нас, те су се отуда податци морали тражити непосредно од дотичних личности. Једина нисмо могли сазнати адресе, други пак нису било из скромности или ког другог разлога, ни одговорили, а било је и таквих који су своје одговоре на постављена питања написали тако нечитким рукописом, да их нисмо могли дешифрирати. У идућим издањима „Годишњака“ учинићемо све да ова листа буде што потпунија.

Александровић, Јован. Рођ. 11. IV. 1881. Прахово (крајински). Шк.: гимназију у Пожаревцу и Зајечару, Пољопривредну Академију у Хоенхајму (код Штутгарта), један семестар правних и два семестра природних наука на Универзитету у Београду, генетику била на Универзитету у Бреслави; осам година као научни асистент на Вел. Пољопривредној школи у Берлину. Инспектор одељења за културу и ферментацију дувана Управе Држ. Монопола. Пољопривредни писац, махом на немачком. Адр.: Београд, Управа Држ. Монопола.

Алексијевић, Димитрије П. Рођ. 27. IX. 1876. Жабаљ (Војводина). Шк.: гимназију у Н. Саду, правни факултет у Будимпешти. Вел. Жупан београдске области. Био начелник Мин. Унутр. Дела. Одл.: Бели Орао V ст. Био уредник "Застава", радио и на лепој књижевности. Адр.: Београд, Кондина, 7. Тел. 35-81.

Алексић, Васа Б. Рођ. 1876. Драгодо (Подрин.). Шк.: права у Београду. Вел. Жупан Подринске Области. Одл.: Бели Орао III ст., и ратна одличја. Адр.: Шабац.

Алексић Јован. Рођ. 16. III. 1883. у Куманову. Шк.: српску гимназ. у Цариграду; филозофски факултет у Београду. Народни посланик и директор гимназије на расположењу. Члан Центр. Организационог Одбора Тројице у Скопљу; члан Центр. Елзрхиског Одбора за Јуж. Србију; председник: Спорт Клуба, Ловачког Удружења, Родитељ Већа Скаута. Окр. Одбора Црв. Крста и т. д. Путовао по Малој Азији, Мађарској, Италији, Енглеској и Француској. Одл.: Св. Сава IV. и III. ст. Адр.: Куманово.

Алкалај, Арон. Рођ. 1880. Београд. Шк.: пет раз. гимн. и Држ. Тргов. Школа у Београду. Главни секретар Држ. Хипотекарне Банке. Члан Управног Одбора Генер. Банке, члан надз. одбора Беогр. Тргов. Банке и Беогр. Трг. Штедонице. Одл.: Св. Сава IV. ст. Сарадник часописа "Нови Живот". Адр.: Београд, Цар Урошева 28.

Алкалај, Др. Давид. Рођ. 15. III. 1862. у Београду. Шк.: гимн. у Београду. Универзитет у Бечу и Тибингену. Адвокат. Одл.: Такошки Крст V. Св. Сава IV. Предс. Опште Кредитне Банке: Пред. Клуба "Јединство"; Подпред. Беогр. Трг. Штед.; члан упр. одбора Опште Привр. Банке и Осигур. Др. "Југославија". Адреса Трговачка ул. 3. — Телефон 11-91.

Алкалај Др. Исак. Рођ. 1881. Софија (Бугарска). Шк.: осн. школу и н. реалку у Земуну, в. гимназију у Београду, философ. факултет и виши теолошки Завод у Бечу. Врховни Рабин С. Х. С. Одл.: Св. Сава IV, III и I ст., Црвени Крст. Члан Обласног Одбора Црвеног Крста и других филантропских удружења. Адр.: Страх. Бана, 48 Београд. Тел. 14-70.

Анастасијевић, Др. Драгутин М. Рођ. 1877. Крагујевац. Шк.: гимназију у Крагујевцу, Вел. Школу у Београду, докторирао у Минхену. Ред. професор Беогр. Универзитета (за Византологију). Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст., Албанска Споменница. Адр.: Добричина, 17 Београд.

Андоновић, Драгомир. Рођ. 1879. Београд. Шк.: гимназију и Вел. Школу у Београду, промовисан за инжењера у Гану (Белгија). Професор геодезије на Беогр. Универзитету у пензији. Одл.: Св. Сава. Професор и заст. Директора Геодетске и Грађевинске Академије проф. Андоновића, члан инжењерских и геодетских друштава наших и страних. Адр.: Београд, Бранкова 23. Тел. 16-36.

Андрић, Др. Владимир. Рођ. 1882. Требиње (Херцег.). Шк.: гимназију у Сарајеву, права са докторатом у Прагу. Адвокат, народни посланик, држ. подсекретар Минист. Аграрне Реформе. Одл.: Св. Сава III и II ст., Бели Орао V ст. Адр.: Сарајево, Тел. 5-54.

Андрић, Иво. Рођ. 1892. Травник (Босна). Шк.: гимназију у Сарајеву, философски факултет у Загребу, Бечу и Кракову. Књижевник, секретар Министарства Спољних Послова. Написао: "Ех Ponton", "Немир", "Пут Алије Берзелеза", Приповетке (Срп. Књиж. Задруга 1924.). Адр.: Београд, Краља Милана 44.

Андреј, Др. Никола. Рођ. 5. XII. 1867. Вуковар. Шк.: гимназију у Осеку, философију у Бечу и Паризу. Професор Глумачке школе у Загребу. Бив. драматург и управник Нар. Казалишта у Загребу. Председник Друштва Хрв. Књижевника. Одл.: Св. Сава IV ст. Уређује "Забавну Библиотеку". Путописац, литерарни историчар, сарадник Југ. Академије и Матице Хрватске. У Матици уредио две књиге народних песама. Адр.: Загреб, Академички трг. 3.

Анђелиновић, Др. Будислав Гргур. Рођ. 14. I 1886. Суђурај на Хвару. Шк.: докторат права у Загребу и Лавову. Адвокат, народни посланик. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст. Бави се новинарством. Адр.: Београд, Терезије 14. II.

Анђелиновић, Војислав И. Рођ. 1882. Пожаревац. Шк.: 6 раз. гимназије у Пожаревцу, Војну Академију у Београду. Пеш. пуковник, шеф кабинета Министра Војске и Морнарице. У ратовима био: командант батаљона на нашим фронтovima и у Добруци. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао IV ст., Св. Сава IV ст., медаља за војн. врлине, златна медаља за храброст, сребрна и златна медаља за ревн. службу, и све споменнице; Св. Владимира IV ст, с мачевима (руски), Румунска Круна с мачевима IV ст., Француски Ратни Крст корпусни степен, панамска ратна медаља "Солидарност" II ст., грчки Ратни Крст II ст., Румунска споменница "Добруца". Јахач, пливач, шахист, нумизматичар и филателист. Адр.: Београд, Страх. Бана 58. Тел. 28-77.

Антић, Др. Димитрије. Рођ. 1874. Неготин (крајински). Шк.: медецински факултет у Бечу. Ванр. професор Београд. Универзитета, хом. шеф унутр. одељења Опште Држ. Болнице. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао V ст., Црв. Крст. Адр.: Београд, Скопљанска 18. Тел. 12-35.

Антић, Максо. Рођ. 1877. Бакар. Шк.: Вишу Тргов. Школу у Загребу. Генер. директор Хрв.-Славонске Хипотекар. Банке у Загребу. Одл.: Св. Сава III ст. Члан управе разних новчаних, трговачких и индустријских предузећа; берзански вијешник. Адр.: Загреб, Рачкова 4. Тел. 3-78.

Антула Драгомир Ј. Рођ. 17. VII 1873. Београд. Шк.: гимназију с матуром и правни факултет у Београду. Бригадни судски јенерал, стални судија Вел. Војног Суда. У ратовима био: ст. судија првост. војног суда армије, начелник судског одељења Ужичке и Тимочке Војске, начелник судског одељења II Армије. Одл.: Бели Орао V, IV и III ст., Св. Сава IV ст., медаља за војне врлине, споменница Краља Петра и све ратне споменнице; француски Ратни Крст. Хон. професор "Државног Права" на вишој школи В. Академије. Адр.: Београд Кр. Милутина 4, тел. 31—37.

Аранђеловић, Д-р Драгољуб. Рођ. 1873. Параћин. Шк.: правни факултет у Београ

ду, докторат права у Роштоку (Немачка). Редован професор Беогр. Универзитета. Био Министар Правде. Одл.: Св. Сава I ст., Бели Орао V ст., полски орден Polonia restituta. Судија међународног изабраног суда између наше државе и Немачке, Угарске, Бугарске; стални члан Законодавног Савета при Министарству Правде; публициста. Адрес: Београд, Његошева 65, тел. 21—08.

Аранђеловић, Никола Ј. Рођ. 27. VIII Ниш. Шк.: гимназију с матуром у Нишу; Нижу и Вишу Школу Војне Академије и генералштабну припрему у Београду. Бригадни генерал, ред. професор на Вишој и Нишкој Школи Војне Академије. Био референт инжењерије Дунав. Дивиз. Обл., командир телеграф. одељења, III армије, помоћник шефа телеграфа Врх. Команде, шеф телеграф. одсека Врх. Команде, шеф пошт. телеграф. одсека Саобраћајног Одељења Главног Генералштаба. Одл.: Бели Орао IV и V ст. без и IV ст. са мачевима, две златне медаље за ревно. службу, медаља за војн. врлине, Споменницу Краља Петра I; француски корпусни ратни крст, Легију Чести, Бугарски орден за војне заслуге, панамско медаљу „Солидарност“ II ст. Подпредседник Аеро-Клуба „Наша Крила“; редов. члан војно-инжењер.-техн. комитета; ред. члан уредништва „Ратника“; члан комисије за полагање мајорског испита. Адрес: Београд, Милоша Великог 65, тел. 29.

Арко, Владимир. Рођ. 1888. Загреб. Шк.: тргов. академију у Загребу, виоградску школу у Клостернајбургу, хемијске студије у Сан Мишел. Индустијалац. Одл.: Св. Сава I ст. Председник Тргов.-обртничке Коморе у Загребу. Адрес: Загреб, Влашка ул. 116. Тел.: 6-18, 28-02, 28-03, 28-04.

Арнољевић, Д-р Иван. Рођ. 1869. Вел. Кикинда. Шк.: гимназију у Н. Саду, Техн. Високу Школу у Бечу, где је промовисан за доктора техн. наука. Ред. професор механике на Беогр. Универзитету. Одл.: Св. Сава IV и III ст. Адрес: Београд, Цара Душана 48 I

Арнољевић, Д-р Светозар. Рођ. у Мокрину (Банат). Шк.: гимназију у Пожуну, медицински факултет у Бечу и Минхену. Бањски лекар у Врњцима. Одл.: Таковски орден IV ст., орден Црвеног Крста; бугарски орден за грађанске заслуге IV ст. Адрес: Врњци, Србија.

Арнолд, Д-р Ђуро. Рођ. 24. IV 1854 Иванец, крај Вараждина. Шк.: гимназију и универзитет у Загребу, Гетингену, Берлину и Паризу (Сорбона). Професор Универзитета, прави члан Југословенске Академије зnanости и уметности. Бави се лепо књижевном. Адрес: Загреб.

Аћимовић, Д-р Миодраг М. Рођ. 31. III 1875. Јагодина. Шк.: права у Београду и Берлину, где је докторирао. Редован професор Суботичког Правног Факултета. Пре тога био је акт. судски пуковник, и начелник судског одељења Мин. Војног. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Св. Сава V ст., Бели Орао V ст., златном медаљом за ревно. службу и свим ратним споменницама. Писац стручних расправа. Почасни члан Удружења Ратних Инвалида. Адрес: Правни Факултет — Суботица.

Аџија, Д-р Божидар. Рођ. 1890. Дрниш. (Далмација). Шк.: гимназију у Задру, правни факултет и тргов. академију у Прагу. Начелник Средишњег Уреда за осигурање радника, главни уредник соц. ревије „Радничка Заштита“. Бив. члан Хрв. Слав. Земљске Владе као повереник за социјалну

политику (1919—20.). Сарадник „Југосл. Њиве“, „Нове Европе“, ст. дописник соц. дем. дневника „Право Лиду“ у Прагу; члан управе нац. соц. институције „Југословенска Матица“ и „Чехослов.-Југослав. Комисије“ у Загребу. Адрес: Загреб, Прерадовићева 42. Тел. 13-55.

Бабић, Живојин Ј. Рођ. 12. IX. 1869. Београд. Шк.: 6. разр. реалке, нижу и вишу школу В. Академије у Београду, коњичку апликациону школу у Сомиру (Француска). Бригадни генерал, потпредседник Испитне Комисије за чин мајора. Одл.: Карађорђева Звезда III ст., Карађорђева Звезда IV ст. са мачевима, Бели Орао IV ст., Таковски Крст V ст., медаља за војн. врлине, зл. медаља за ревно. службу, Споменница Краља Петра и све ратне споменнице; Црног. Орден Данила Првог II ст., Италијанска Круна II ст., грчки Борбе I—II ст., Румунска Круна III ст., Аустријска Гвоздена Круна III ст., Легија Чести IV ст. Адрес: Београд, Милоша Великог, 48. Тел. 8-36.

Бабић Ђалски, Љубомир Титус. Рођ. 26. X. 1854. Двор Гредице. Шк.: гимназију у Вараждину, права у Загребу и Бечу. Властелин и књижевник, вел. жупан у пензији. Члан Матице Слов. у Љубљани, Матице Српске у Н. Саду, Матице Хрв. у Загребу, Југослав. Академије у Загребу, доп. члан Срп. Академије Наука у Београду и бугарске у Софији. Под псеудонимом Ксавер Шандор Ђалски написао много романа и новела, највише у издању Матице Хрватске, а једна књига у издању Срп. Књиж. Задруге; многе од њих су преводионе на стране језике. Адрес: Двор Гредице, Забок.

Бабић, Др. Крунослав. Рођ. 1875. Сень. Шк.: гимназију на Ријеци, универзитет у Загребу. Прив. доцент за зоологију на Загребу. Универзитету, кустос зоолошког одсека Хрв. Земаљ. Народних Музеја у Загребу. Адрес: Зоолошки музеј, Загреб (Деметрова II II.). Тел. 26-60.

Бабић, Др. Јанко. Рођ. 10. V. 1861. Љутомер. Шк.: права у Бечу са докторатом. Председник Апелационог Суда у Љубљани. Одл.: Св. Сава II ст., Крст са Звездом Polonia restituta. Адрес: Љубљана, Улица Старе Правде 6.

Бабић, Владимир А. Рођ. 9. III. 1867. Београд. Шк.: реал. гимназију и техн. факултет у Београду, техн. факултет у Берлину. Техн. помоћник Генер. Директора Држ. Железница. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао V ст., медаља за војн. врлине. Адрес: Крунска, 27. Београд. Тел. 36-35.

Бадалић, Др. Јосип. Рођ. 1888. Деановац у Хрватској (срез Чазма). Шк.: гимназију у Загребу, философију у Загребу, Берлину и Паризу. Докторат философије у Загребу. Пристав Унивес. библиотеке у Загребу. Литерарни критичар и историк, сарадник „Савременика“, „Југосл. Њиве“, „Летописа Југосл. академије“ (св. 37.), „Споменика Срп. Краљ. Академије Наука“ (књ. 62.). Публициста, секретар Друштва Хрватских књижевника у Загребу. Адрес: Загреб, Водникова 8.

Базала, Др. Алберт. Рођ. 1877. Брно (Моравска). Шк.: средњу школу у Беловару, Слав. Пожеги и Загребу, универзитет у Загребу, поставши доцент студирао код Вунта у Лајпцигу. Професор философије на Загребачком Универзитету у пензији, народни посланик. Први члан Југосл. Академије зnanости и уметности, потпрес. Матице Хрватске, Друштва Хрв. књижевника и Социолошког Друштва. Писац „И-

сторије философије" (3 св.). Адрес: Загреб, Мажуранићев трг 15. Тел. 21-99.

Бајац, Љубо. Рођ. 31. VII. 1890. Мостар. Шк.: права у Загребу, музику академију у Бечу и Будимпешти. Музичар, наставник I гимн. и музичке школе у Сарајеву, диригент срп. певачког друштва „Слога“. Адрес: Сарајево, I гимназија.

Бакарић, Др. Драгимир. Рођ. 21. III. 1886. Сушак. Шк.: гимназију на Сушаку, Университет у Инсбруку, Прагу и Загребу. Јавни бележник и адвокат. Члан управног одбора друштва: Банка за поморство, Весна д. д. за пловидбу, Нектон д. д. за рибарење, Јавна касишта д. д.; члан надзорног одбора Југословенских бродоградилшта д. д. све на Сушаку. Год. 1918. био члан Народног Већа на Ријеци. Адрес: Сушак, Качићево шеталиште 50. Тел. 1-46.

Баљин, Салих. Рођ. 1. XI. 1890. Столац. Шк.: гимназију у Мостару, философију у Бечу и Загребу. Народни посланик. Одл.: Бели Орао V ст. Адрес: Београд, Нар. Скупштина.

Барић, Др. Хенрик А. Рођ. 1888. Дубровник. Шк.: гимназију у Дубровнику, философију у Бечу. Професор упор. граматике индо европ. језика на Београд. Университету. Уредник „Архива за арбанску старину, језик и етнологију“. Адрес: Врањска, Београд.

Бартоловић, Нико. Рођ. 1890. Стариград (острво Хвар). Шк.: средњу школу у Сплиту, философију у Прагу и Грацу. Управник Нар. Позоришта у Сплиту. Потпредседник Директорија Оружа. Књижевник, публициста, новинар, режисер; уређивао „Књижевни југо (Загреб)“ и „Слободу“ (Сплит). Адрес: Сплит, Нар. Позориште. Тел. 2-80.

Бах, Јосип. Рођ. 1874. Госпих. Шк.: гимназију и драмску школу у Загребу, затим у Бечу, Прагу, Берлину и Минхену. Раватељ администарције Нар. Казалишта у Загребу у пензији. Одл.: Данилов орден IV ст. Позоришни критичар, члан Друштва Хрв. књижевника у Загребу, председник пензионерског фонда и Болесничке Задруге чланова Нар. Казалишта у Загребу. Адрес: Загреб, Гундулићева 56 I.

Башагић, Др. Сафвет-бег. Рођ. 6. V. 1870. Невесиње (Херцеговина). Шк.: гимназију у Сарајеву, Университет у Бечу. Културно Земаљског музеја у Сарајеву. Био председник Сабора Босне и Херцеговине. Песник, историк, новинар. Адрес: Сарајево, Чемерлина ул. 27.

Беговић, Милан. Рођ. 19. I. 1876. Врлика (Далмација). Књижевник (песник, драматичар и романописац), професор држ. глумачке школе у Загребу. Најновије драме: „Свадбени лет“ (1922), „Божји човек“ (1924); роман: „Дуња у Ковчегу“ (1920). Адрес: Загреб, Јуријевска, 63а.

Белајичић, Др. Владимир П. Рођ. 1887. Осиек. Шк.: гимназију у Осиеку, правне науке у Загребу, Бечу, Берлину и Паризу. Председник Новосадског окружног суда. Одл.: Св. Сава V и IV ст. Дугогодишњи радник на пољу Сокољства, потпредсед. планинског друштва „Фрушка Гора“ у Н. Саду. Адрес: Нови Сад, окружни суд. Тел. 56.

Белар, Др. Албин. Рођ. 1864. Љубљана. Шк.: реалу у Љубљани, вишу техн. школу у Бечу и Грацу, Университет у Бечу. Сеизмолог и геолог, шк. надзорник у пензији. Издаје научни часопис „Die Erdbebenbarte“ и „Neueste Erdbebenbarchrichten“, директор

опсерваторије под Триглавом „Sir Humphry Davoo. Адрес: Горје, код Бледа.

Белин, Др. Иво. Рођ. 1891. Трпањ (Далмација). Шк.: тргов. академију у Трсту, в. тргов. школу у Келну, економске науке на Университету у Цириху и Франкфурту (с докторатом). Секретар Загребачке Берзе. Економски и финансијски писац, уредник економског дела „Нове Европе“. Адрес: Загреб, Хаџцова ул. 14. Тел. 17-92.

Белић, Др. Александар. Рођ. 2. VIII. 1876. Београд. Шк.: гимназију у Београду. I годину Вел. Школе у Београду, Университет у Одеси, Москви и Лајпцигу. Ред. професор Университета у Београду. Одл.: Св. Сава II ст., Карађорђева Звезда IV ст. и др. Ред. члан Срп. Акад. Наука, Императ. Акад. Наука у Петрограду, Чешке Акад. Наука, Пољске Акад. Наука, Југослав. Академије Наука у Загребу, Научног Друштва Имена Шевченко у Лавову и Ученог Друштва за научне веде у Љубљани. Адрес: Београд, Франкопанова 28а. Тел. 25-09.

Белић, Владимир Ј. Рођ. 15. VIII. 1877. Београд. Шк.: гимназију с матуром у Београду, Војну Академију у Београду, Николајевску Генералштабну Академију у Петрограду. Бригадни ђенерал, помоћник Управника Војне Академије у Београду. Био: помоћник нач. штаба дивизије, командант пука, нач. штаба одреда, помоћник нач. штаба корпуса (у Русији), командант Подофицирске Школе. Професор историје ратне вештине у Војној Академији. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. са и без мачева, Бели Орао V без и IV ст. са мачевима (2 пут), медала за војн. врлине, зл. медала за храброст, Споменица Краља Петра I и све ратне споменнице; Руски Владимир IV с мачевима, Румунска Звезда III ст. с мачевима, пољски „Polonia Restituta“. Адрес: Београд, Далматинска 9. Тел. 31-45.

Белић, Ј. Емило. Рођ. 2. VIII. 1877. Београд. Шк.: гимназију (с матуром), Нижу и Вишу Школу Војне Академије, припрему за ђенералштабну струку, све у Београду. Дивизијски ђенерал. Одл.: тридесет разних ратних и мирнодопских одликовања. Адрес: Београд, Тополска 12. Тел. 19-96.

Белошевић, Др. Василије. Рођ. 1874. Сисак. Шк.: правни факултет у Загребу. Јавни ред. професор политичке економије на вис. школи за трговину и промет у Загребу, и ректор за год. 1923—25; доцент на пољопривредном факултету Загреб. Университета. Дописни члан трг. обртничке коморе у Загребу, члан комисије за IV државно-званствени испит на правном факултету. Адрес: Загреб, Каптол 25.

Бенешић, Јулије. Рођ. 1883. Илок. Шк.: гимназију у Осеку, Университет у Бечу, Кракову, Загребу и Прагу. Професор, Управник Нар. Казалишта у Загребу. Одл.: Св. Сава III ст., бугарски командерски орден за грађанске заслуге. Песник и прозни писац. Адрес: Загреб, Прилаз 23.

Берза, Благоје. Рођ. 1873. Дубровник. Шк.: гимназију у Задру, музику академију у Бечу. Композитор, професор музичке Академије у Загребу. Одл.: Бели Орао V ст. Адрес: Загреб, Циглана, градске куће II.

Берковић, Никола. Рођ. 1862 Врбовец (Хрватска). Шк.: реалу у Загребу, трговачку академију у Грацу. Потпредседник и генерални директор Земаљске Банке за Босну и Херцеговину. Потпредседник трговачко-обртничке коморе за Б. и Х.; председник и потпредседник разних индустрија.

Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Сарајево. Тел. 1-99.

Бесаровић Др. В. Рођ. 1. IV. 1883. у Сарајеву. Шк.: гимназију у Сарајеву, правни факултет у Бечу где је и докторирао. Секретар трговачке и обртничке коморе. Одл.: Св. Сава V, Бели Орао V ст. Старешина Сарајевске Соколске Жупе. Адр.: Сарајево. Тел. 6-87.

Бехмен, Др. Шефиќа. Рођ. 1892. Столац (Херцеговина). Шк.: гимназију у Мостару, права у Загребу. Нар. посланик, био Министар Соц. Политике и заступник Министра Нар. Здравља. Адр.: Београд, Нар. Скупштина.

Бинички, Станислав. Рођ. 14. VII. 1872. Јасика (моравска). Шк.: матуру у Нишу, философ. факултет у Београду, музику академију у Минхену. Музичар (композитор и диригент), оснивалац и први директор Београдске Опере; сада у пензији. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао IV ст., Карађорђева звезда IV ст., Таковски Крст V ст., Француска Академска Палма I ст., и т. д. Адр.: Београд, Масарићева 9. Тел. 3-81.

Бјелевац, Хифза. Рођ. 8. VI. 1886. Мостар. Шк.: трговачку школу у Мостару, лицеј у Цариграду. Књижевник; приповедач и романописац, публициста. Адр.: Новинска агенција "Свевид", Сарајево, Црни Врх 13. Тел. 7-20.

Богдановић, Др. Милош. Рођ. 1877. Баја (Бачка). Шк.: медиц. факултет у Будимпешти, ради усавршавања у Берлину и Минхену. Проф. Университета у Београду, за гинекологију и акушерство, шеф гин. одељења Држ. Болнице. Био доцент I гин. клинике у Будимпешти. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Санаторијум Живковић, Крунска 55. Београд.

Божич, Никола Д. Рођ. 3. VII. 1853. Београд. Шк.: нижу гимназију и богословију у Београду. Протопрезвитер града Београда. Члан — судија Беогр. Духовног Суда. Одл.: Св. Сава II ст., Карађорђева Звезда IV ст., Таковски Крст, Данилов Орден III ст. Адр.: Косовска ул. 15. Београд.

Божич, Саво Г. Рођ. 7. I. 1870. Крагујевац. Шк.: природно-математички одсек философ. факултета у Београду. Директор слободне српске зоне у Солуну. Адр.: Солун — слободна зона.

Божичевић, Ема. Рођ. 1879. Огулин. Прави члан Друштва Хрв. књижевника у Загребу. Новелистиња и омладинска списатељица. Адр.: Загреб, Вилсонов трг 8.

Божичевић, Јурај. Рођ. 1877. Јосипдол (примор. — крајишка област). Шк.: реалку и гимназију у Карловцу, Университет у Загребу, Университет и техн. вис. школу у Бечу. Ред. професор дескрипт. геометрије на техн. вис. школи у Загребу, члан испитне комисије за учитеље у грађанским школама. Адр.: Загреб, Вилсонов трг 8. Тел. 3-43.

Божовић, Григорије. Рођ. 1880. г. у Колашину (на Ибру). Шк.: литерарни одсек Московске Духовне Академије. Народни посланик. Био инспектор Мин. Соц. Политике, окружни начелник. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст. Приповедач, новинар. Адр.: Београд, Новосадска 11.

Бојнички Киниски, Др. Иван. Рођ. 1858. Валпово (виловитичка жупанија). Шк.: гимназију у Осеку и Б. Пешти, Университет у Б. Пешти и Берлину, докторат философије у Б. Пешти. Историчар, архе-

олог и палеограф, директор држ. Архива у Загребу. Бив. универ. лектор, публициста, уредник, итд. Одл.: Св. Сава III ст., и страна. Адр.: Загреб, Куковићева 34.

Бојовић, Петар. Рођ. у Мишевићу 4. VII. 1858. Шк.: пет разр. гимназије и Војну Академију у Београду. Војвода. Сем нижих командирских и командантних положаја био командант дивизије и армије, начелник штаба Врховне Команде и Главног Генералштаба. Одл.: Златна медаља за храброст и скоро сви српски високи ордени; Итал. орден Св. Мавр. и Лазара I ст., Легија Часте II ст., Енгл. Св. Ђорђе и Михаило II ст., Руски Св. Станисл. III ст., грчки Св. Спаса II ст., и још неких других држава. Адр.: Београд, Светосавска 3.

Бојовић, Радивоје. Рођ. 7. XII. 1864. Београд. Шк.: матурирао у Крагујевцу, нижу школу Војне Академије у Београду, Михајловску Артилер. Академију у Петрограду. Артил. пуковник у пензији. Био ред. професор В. Академије, Министа Војни 1912, 1914 и 1915. Одл.: Св. Сава II и I ст., Карађорђева Звезда V ст., Бели Орао V ст., Таковски Крст с мачевима V и IV ст., Спомен. Краља Петра, сребрна мед. за храброст 1885-6. г., медаља за војн. врлине, и т. д. Св. Ана IV ст., Св. Станислава II ст., бугарски за војне заслуге III ст. Адр.: Студеничка, 52.

Болф, Иван. Рођ. 1856. Делнице. Шк.: трговачке школе у Ријеци и Грацу. Индустијалац и велепоседник. Основатељ модерне индустрије дрва у Горском Котару. Адр.: Сушак, Тел. 1-53, 1-86.

Бона Луко (маркиз). Рођ. 1863. у Дубровнику. Шк.: гимназ. у Дубровнику; правни факултет у Бечу. Нотар. Директор Дубровачке електр. жељез.; председник савеза институција и друштва за промет странцима у Дубровнику; председ. Грушког омладинског спортског клуба итд. Члан управе Српске Банке у Загребу. Адр.: Гуж. Тел. 51.

Боранић, Др. Драгутин. Рођ. 1870. Марија Горица (Хрв. Загорје). Шк.: гимназију и философски факултет у Загребу са докторатом. Ред. професор Хрв. — српског јез. на Университету у Загребу. Прави члан Југославенске Академије у Загребу. Редактор "Зборника за народни живот и обичаје Јужних Словена" (издање Југослав. Академије); писац "Правописа хрват. или српскога језика", као и многих филолошких расправа у "Раду Југосл. Академије", "Зборнику", "Наст. Вјеснику" и др. Адр.: Загреб, Михановићева ул. 34.

Борисављевић, Будимир М. Рођ. 1883. Мајдан (руднички). Шк.: правни факултет у Београду. Велики Јупан битољске области. Одл.: ратне медаље. Бави се ловом и проучавањем Ј. Србије у погледу археологије, етнографије и историје. Адр.: Битољ. Тел. 53.

Борштин, Софија Звонарјева. Рођ. 15. V. 1868. Љубљана. Шк.: осморазредну девојачку школу у Уршулинском самостану у Љубљани, драматску школу у Прагу и Бечу. Чланица словеначког позоришта, трагетичка. Била чланица Хрватског Казалишта и Софијског народног театра. Адр.: Љубљана.

Босанац, Др. Стјепан. Рођ. 1870. Беловар. Шк.: гимназију у Беловару и Загребу, философију у Загребу и Бечу. Ректор више педагошке школе у Загребу, шеф одељења за просвету и веру у Хрв., потпредседник француског института у Загребу. Одл.:

Св. Сава IV ст. Књижевно ради на подручју педагогије, језика и књижевности хрв.—српске. Адрес: Загреб, Академички трг 4. Тел. 62.

Боснић, Др. Ловро. Рођ. 1886. Корчула. Шк.: гимназију у Дубровнику, вис. ветеринарску школу у Бечу. Јавни ред. универ. професор и шеф медиц. клинике ветеринарског факултета у Загребу. Сарадник наших и страних стручних часописа. Адрес: Загреб, Савска цеста 14. Тел. 4-41.

Бохничек, Др. Стјепан. Рођ. 1872. Винковци. Шк.: гимназију у Винковцима, философски факултет у Бечу. Професор математике на Загребачком Универзитету. Дописни члан Југословенске Академије. Адрес: Загреб, Дуга улица 52.

Бошковић, Стеван П. Рођен 1868. Зајечар. Шк.: седам раз. гимназије у Зајечару, Београду и Крагујевцу, Војну Академију у Београду, 2 год. топографску школу и 3 год. виши астро-геодетски одсек Николајевске Генералштаб. академије, и 2 год. астро-геодетски апликациони курс на Гл. Астрономској Опсерваторији у Подакову бл. Петрограда. Бригадни Генерал геодет. струке, руковаоц вој. геодетских радова у земљи, начелник вој. Географског Института, проф. геодезије на в. школи В. Академије. Одл.: Карађорђева Звезда III ст., Бели Орао III ст., Св. Сава II ст.; руски Св. Ана II ст.; Легија Часта IV ст., франц. Ратни Крст, грчки Ратни Крст, Румунска Круна II ст. Сарадник Срп. Кр. Академије Наука, потпредседник Географског Друштва, стални председник Међунар. Комисије за мерење меридијанског лука од Сев. Леденог до Средоземног Мора у Међунар. Геодетском и Географском Савезу. Ради карте. Превео Астрономију и В. Геодезију Др. Цингера. Адрес: Београд, Курсулина 34.

Бајер, Мирко. Рођ. 1863. Вараждин. Шк.: средњу школу у Вараждину и Загребу. Књижар. издавач. Историјски писац. Прави члан Друштва Хрв. Књижевника. Адрес: Загреб, Илића 29 II. Тел. 5-10.

Братић, Томо А. Рођ. 6. X 1871. Фојница код Гацка. Шк.: богословију у Рењеви код Сарајева. Свештеник. Одл.: црвени појас, чин протојереја. Бави се књижевношћу, писац историјски и фолклористички. Адрес: Благај, код Мостара.

Браун, Франц. Рођ. 1872. Инђија. Шк.: в. реалку с матуrom у Земуну. Генер. директор Танинског Картела. Повереник Народног Већа СХС. за финансије Хрватске на расп. Одл.: Св. Сава III ст. Писац финансијско-економске струке, члан управе разних индустријских предузећа и осигур. друштва. Адрес: Загреб, Мажуранићев Трг 26. Тел. 14-80.

Брезник, Д-р Антон. Рођ. 26. VI 1881. Ихан, крај Камника (Словенацка). Шк.: гимназију и богословију у Љубљани, Универзитет у Грацу. Професор гимназије у Шт. Виду над Љубљаном. Одл.: Св. Сава IV ст. Лингвистички писац, писац уџбеника. Адрес: Шт. Вид над Љубљаном.

Брејц, Д-р Јанко. Рођ. 18. II 1869. Брезје код Тржича. Шк.: гимназију у Целовцу и Љубљани, Универзитет у Бечу. Био повереник Народне Владе за Словеначку, председник покрајинске владе за Словеначку у Љубљани. Одл.: Св. Сава I ст. Пре преврата био политички вођа корушких Словенаца. Адрес: Љубљана.

Брлић Мажуранић, Ивана. Рођ. 1874. Огуљин. Шк.: приватно. Песникиња и приповедача. Одл.: Св. Сава V ст. Адрес: Брод на Сави. Тел. 15.

Бруншмид, Д-р Јосип. Рођ. 1858. Винковци. Шк.: Универзитет у Бечу. Универзитетски професор у пенз. и управник хрв. нар. музеја. Одл.: Св. Сава II ст. Археолошки писац (нарочито нумизматичар). Адрес: Загреб, Надбискупски трг 11.

Бубановић, Д-р Фран. Рођ. 1883. Сисак. Шк.: философију у Загребу и Бечу, доктор философије. Јавни ред. професор медицинског факултета Загребачког Универзитета. Одл.: Св. Сава III ст. Популаризирао хемију књигама: „Слике из хемије“, „Хемија живих бића“, у издању Матице Хрватске. Адрес: Загреб, Медицински Хемијски Завод на Шалати. Тел. 6-57.

Бужан, Јозо. Рођ. 21. XI 1973. Сисак. Шк.: реалну гимн. у Загребу и Сесу, обртничку школу у Загребу, прив. сликарску академију у Бечу и Минхену. Слика народних типова и обичаја, портретиста. Одл.: Св. Сава. Пише о народној ношњи, у прилог њеног очувања. Адрес: Загреб, Куковићева ул. 4 II.

Бујас, Д-р Рамиро. Рођ. 1879. Будва (Далмација). Шк.: Универзитет у Грацу (философија). Прив. доцент за општу, експерименталну и примењену психологију на философ. факултету Загреб. Универзитета, пристав на физиолошко-медицинског факултета, предстојник психолошког института Више педагошке школе у Загребу. Адрес: Загреб, Шалата. Тел. 2-53.

Буковала, Јован А. Рођ. 1871. Београд. Шк.: реалку у Земуну, Вел. Школу за агрикултуру у Бечу. Начелник Генер. Дирекције Шума у Минист. Шума и Рудника. Одл.: Св. Сава III ст. Сарадник стручног часописа и члан хуманих друштва. Адрес: Мин. Шума и Руда — Београд. Тел. 16-76.

Булат, Д-р Гајо. Рођ. 1867. Сплит. Шк.: гимназију у Сплиту, Универзитет у Загребу, Грацу и Бечу. Адвокат, председник савеза великих индустрија у Далмацији. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао V ст. (2 пут). Привредни писац. Адрес: Сплит.

Булић, моњсињор Франо. Рођ. 4. X 1864. у Врапцу — Солину (крај Сплита). Шк.: гимназију у Сплиту, теологију у Задру, филологију и археологију у Бечу. Професор, директор гимн. у пензији, директор држ. археолошког музеја у Сплиту и солинских ископина, конзерватор старих споменика за Далмацију. Поч. члан Југославенске Академијеу Загребу, доп. члан Срп. Краљ. Академије Наука у Београду, као и многих страних научних друштва. Одл.: Св. Сава II ст., официр. Легије Часта. Адрес: Сплит.

Буријан Д-р Рихард. Рођ. 1871. Беч. Шк.: гимназију и медицину у Бечу. Ред. професор медиц. факултета у Београду. Одл.: Св. Сава III ст. Писац научних расправа, нарочито из области физиол. хемије. Адрес: Зринског, 92. Београд. Тел. 21-59.

Бучар Д-р Франц. Рођ. 25. XI 1866. Загреб. Шк.: Гимназију и философију у Загребу и Бечу, гимнастички завод у Штокхолму, течај за омладинске игре у Прагу и Згорелицама. Професор гимназије у Загребу. Писац. Бави се историјом реформације на југу, сокољством, спортом, славенским и књижевностима Филателијом. Одл.: шведски ред Васа I ст., Белгијску олимпијску медаљу, и разна спортска и соколска одлијча. Адрес: Загреб, Јосиповац 191. Тел. 3-50.

Вавпотич, Иван. Рођ. 1877. Камник. Шк.: гимназију с матуrom у Новом Ме-

сту, академију уметности у Прагу, музејску школу у Паризу, и прив. уметн. школе у Бечу. Акад. сликар: портрети, пејзажи, есејисти и критичар. Адрес: Љубљана, Стари трг 30.

Валтер, Др Радивој. Рођ. 1883. Јасеновац на Сави. Шк.: гимназију у Загребу и Пожежи, Универзитет у Бечу и Загребу. Адвокат, публициста. Адрес: Загреб, Илица, 71-11. Тел. 22-05.

Ванка, Максимилијен. Рођ. 1889. Загреб. Шк.: реалну гимназију и уметничку школу у Загребу, специјалну школу у Брислу. Акад. сликар, професор на Уметничкој Академији у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст., I награда златна медаља из композиције. Бави се проучавањем народног живота и његове етнографије и литературом. Адрес: Загреб, Илица 25-11.

Варићак, Др Владимир. Рођ. 1865. Оточац. Шк.: Универзитет у Загребу. Професор математике на Универзитету у Загребу. Одл. Св. Сава II ст. Прави члан Југосл. Академије у Загребу, дописни члан Срп. Академије Наука у Београду, поч. члан Друштва ческих математичара и физичара у Прагу. Адрес: Загреб, Трг I, 6. Тел. 11-78.

Варнава. Рођ. 29. VIII. 1880. Плевље (Херцеговина). Шк.: богосл.—учитељску школу у Призрену, Дух. Академију у Петрограду. Митрополит Епархије Скопљанске. Одл.: Св. Сава II и I ст., Карађорђева Звезда са мачевима IV ст. Председник Обл. Одбора Црвеног Крста, покровитељ и добротвор разних хуманих друштава. Адрес: Скопље, Митрополија. Тел. 132.

Васиљевић Жарко. Рођ. 1895. Бела—Црква. Шк.: гимназију и апсолвировао права. Новинар и песник. Адрес: Н. Сад, Грчко-школска ул. 9.

Васић, Драгиша. Рођ. 1885. Горњи Милановац. Шк.: правни факултет у Београду. Књижевник. Био адвокат. Одл.: ратна одлиčka. Адрес: Београд, Кр. Александра, 26. Тел. 1-98.

Васић Милош М. Рођ. 27. II. 1859. (Ст. Стил) Шк.: 7 разр. гимназије, испит зрелости, I год философије, Нижу и Вишу школу Војне Академије, све у Београду. Генерал, бивши Министар Војни 1900—1901, и 1922. год. Адрес: Београд, Даничићева 30. Тел. 21-63.

Велисављевић, Ђорђе. Рођ. 11-23. априла 1864. Вел. Бечкерек. Шк.: трговачку школу у родном месту. Главни директор Српске Банке у Загребу. Био управник Држ. Класне Лутрије у Београду. Одл.: Св. Сава IV и III ст., Бели Орао V ст. Адрес: Загреб, Јуришићева ул. 2. Загреб. Тел. 1-86.

Велић, Др Петар. Рођ. 1882. Мошћенице (Истра). Шк.: гимназију на Ријеци и Сушаку, Универзитет у Бечу и Загребу. Адвокат, био судија у Пули — Истра. Бави се ловом, рибарством. Адрес: Крк, острво Крк.

Вељковић, Др Војислав С. Рођ. 17. XII 1865. Београд. Шк.: гимназију у Београду, правни факултет са докторатом у Паризу. Народни посланик. Био професор Университета, Министар Финансија и Министар Трговине и Индустрије. Члан управног одбора Врачарске Задруге. Адрес: Београд, Крунска 5. Тел. 3-83, 13-73.

Верона, Др Анте. Рођ. 1867. Херцеговини. Шк.: гимназију у Котору, правни факултет у Бечу, Загребу и Грацу, где је положио докторат. Ред. професор за поморско право на Високој Школи за трговину и промет

и прив. доцент на Универзитету у Загребу. Ради на стручној Књижевности. Адрес: Загреб, Зриневца, 10.

Верона Никола. Рођ. 1866. Прчањ (Бока Которска) Шк.: гимназију у Котору, правни факултет у Бечу. Начелник Министарства Саобраћаја Бродарског Одељења. Одл.: Св. Сава III ст. Адрес: Студеничка 79. Београд. Тел. 25-64.

Веселковић Фрајденрајх, Драгутин. Рођ. 15. IX. 1862. Загреб. Шк.: в. реалку у Загребу, војну школу у Турују. Глумац, члан драме Нар. Казалишта у Загребу, од 1909 надредитељ, пре тога управник позоришта у Љубљани, Сплиту и Вараждину. Одл.: Св. Сава V, IV и III ст. Путовао по Европи и Балкану. Адрес: Загреб, Пиеро-тијева ул. 1-1.

Веселић, Иван. Рођ. 1880. Мошћенице код Птуја. Шк.: гимназију у Птују и Љубљани, Универзитет у Бечу и Грацу. Народни посланик, професор, био Министар Аграрне Реформе, новинар. Оснивач културних и задружних установа. Адрес: Марибор, Татенбахова ул. 15.

Весовић, Војислав А. Рођ. 1869. Неготин (Србија). Шк.: правни факултет у Београду. Бригадни генерал судске струке, начелник судског одељења IV Арм. Области. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао IV ст., Св. Сава IV ст., медаља за војн. врлине, Крст Милосрђа и све ратне Споменнице. Адрес: Команда IV Арм. Области — Загреб. Тел. 20-40.

Видановић, Јордан Ђ. Х. Рођ. 21. III. 1868. Пирот. Шк.: н. гимназију у Пироту, в. реалку и две године техн. факултета у Београду, грађ. инж. одсек на Политехници у Минхену. Начелник Министарства Грађевина. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао IV ст., Бели Орао са мачевима V и IV ст., сребрна и златна медаља за храброст. Адрес: Београд, Мин. Грађевина. Тел. 10-92.

Видовић, Васо. Рођ. у Крупци (бањалучки) Шк.: годину и по основне школе у Бања-Луци. Трговац. Одл. Св. Сава III ст. Бави се политиком, био као изасланик на Берлинском Конгресу. Адрес: Банка Славија — Сарајево.

Видовић, Миљенко. Рођ. 1884. Примоштен код Сплита. Шк.: реалку у Сплиту, политехнику у Бечу и Прагу. Гл. уредник „Узгајатеља“ и оснивач и директор „Школе за одрасле“.

Вилхар Серафин Фрањо. Рођ. 1852. Сеножеће (Словенацка). Шк.: гимназију у Љубљани и музички конзерваторију у Прагу. Композитор, професор у пензији. Одл. Св. Сава IV ст., Бели Орао V ст., витешки Крст Даниловог реда.

Винавер Станислав. Рођ. 1. III. 1891. Шабац. Шк.: гимназију у Београду и Сорбону у Паризу. Новинар и уредник „Времена“. Одл. златна медаља за храброст. Адрес: Београд, Сарајевска 13. Тел. 38-87.

Виндишер, Др Фран. Рођ. 1877. Постојина. Шк.: гимназију у Љубљани, Универзитет у Грацу и Бечу. Секретар Тргов. и Обртничке Коморе у Љубљани. Председник Тргов. друштва „Меркур“ за Словенацку у Љубљани; потпредседник Централне индустријских корпорација у Београду, поч. члан Савеза Обрт. Задруга у Љубљани, итд. Адрес: Љубљана, Кнал-цова ул. 5.

Винтер Љубиша. Рођ. 1884. Крушевац. Шк.: правни факултет у Београду, трговачку академију у Бечу. Начелник Управе

Државних Монопола. Одл. Св. Сава IV ст., златне медаља за храброст и ревносно службу, све ратне споменице; *croix de guerre*. Сарађује на стручним часописима. Адрес: Јањинева ул. 6. — Београд.

Владисављевић, Др Ђока Л. Рођ. 1866. Доњи Милановац. Шк.: реалку у Београду, медицински факултет у Бечу. Санитетски бриг ђенерал, инспектор санитета Мин. Војске и Морнарице. Био начелник санитета I армије (1913 — 1918), начелник Санитета Врх. Команде (1918 — 1920). Одл. Св. Сава II ст., Бели Орао са мачевима III ст. Карађорјева Звезда III ст., Таковски Крст IV ст., ратне медаље и споменице, Легија части IV ст., *Distinguished Service Order*, Талијанска круна III ст., Румунска Круна II ст., Св. Ана II ст. са мачевима, итд. Адрес: Скопљанска, 26. — Београд.

Вод, Мила. Рођ. 1888, Будимпешта. Шк.: средњу девојачку школу у Вараждину, уметничку школу у Загребу и једну годину у Паризу. Кипарица, учитељица на препарандији у Петрињи. Адреса: Петриња.

Војновић, Иво. Рођ. 9. X. 1857. Дубровник. Шк.: гимназију у Сплиту и Загребу, Университет у Загребу. Книжевник. Адрес: Дубровник.

Војновић, Илија. Рођ. 1878. Бачко Градиште. Шк.: два разр. гимназије у Н. Врбасу. Земљоделац (економ). Бави се ловом и сликањем акварелама. Адрес: Бачко Градиште.

Војновић, Павле. Стар: 56 година. Шк.: основну школу у Бач. Градишту. Индустијалац и земљопоседник. Адрес: Бачко Градиште. Тел.: 9.

Воук, Др Вале. Рођ. 1886. Госпић (Хрватска). Шк.: гимназију у Госпићу, Университет у Бечу са докторатом философије. Професор ботанике на Университету у Загребу, предстојник ботаничког института и врта. Прави редовни члан Југословенске Академије у Загребу, и њен господарски тајник. Адрес: Загреб, Куковићева ул. 19 Тел. 19-00.

Вошњак, Др Богумил. Рођ. 1882. Цеље. Шк.: гимназију у Горци, Университет у Бечу, Паризу и Хајделбергу. Бив. универзитетски професор држ. права, бив нар. посланик, ванредни посланик и опуномоћени министар на располагању. Бави се публицистиком, полупривредом (виноградство) и јахањем. Адрес: Марибор, Лутершперк. Надин дом.

Врбанић, Др Јурај. Рођ. 1859. Загреб. Шк.: средњу школу и Университет у Загребу. Правни саветник и равнаољ Прве Хрват. Штедионице. Универс. доцент, и насловни универс. професор; председник савеза новчаних и осигуравајућих завода Краљевине СХС. Одл. Св. Сава IV и III ст. Писац чланака, брошура и књига економске и правне струке. Загреб, Пиварска улица 3-II

Врховац, Радивоје. Рођ. 16. XII. 1863. Лахарац (Срем). Шк.: гимназију у Ср. Карловцима, философ. факултет у Загребу, Грацу и Бечу. Директор гимназије у Срем. Карловцима. Одл.: Данилов Орден II ст. са звездом, Св. Сава III ст. Ради на књижевности (наука). Председник Матице Српске у Н. Саду. Адрес: Ср. Карловци.

Вујевић, Др Павле. Рођ. 1881. Рума. Шк.: гимназију у Новом Саду, Университет у Бечу. Ред. професор Београд. Университета, управник Опсерваторије. Одл. Св. Сава III ст., Албанска споменица. Адрес:

Опсерваторија — Београд, Шумадијска 14. Тел. 8-21.

Вујић, Димитрије В. Рођ. 6. IX. 1890. Београд. Шк.: реалку и технички факултет у Београду, електротехнику у Кану. Машињски инжењер, инспектор министарства на располагању, народни посланик. Одл.: као рез. пеш. капетан I кл.: Бели Орао, златна медаља за храброст, зл. медаља за ревносно службу; орден Св. Станислава, орден Св. Ане. Бави се техничком литературом. Адрес: Београд, Народна Скупштина.

Вујић, Милорад А. Рођ. у Радоњић (пријепољски). Шк.: правни факултет у Београду. Народни посланик и Министар на располагању. Био начелник Минист. Унутр. Дела, а доцније Министар Унутрашњих Дела, потпредседник уставотворне и законодавне скупштине. Одл.: Карађорјева Звезда IV ст., Бели Орао V, IV и III ст., Св. Сава I ст., руски Св. Владимир II ст., Талијанска Круна. Политички писац. Адрес: Београд, хотел „Париз“.

Вукадиновић, Коста. Рођен 1886. Крушевац Шк.: 2 раз. гимназ. у Крушевцу и Трг. Школу у Београду. Трговац и члан Београд. Трг. Коморе. Одл. у ратовима златном и сребр. медаљом и Св. Сава V. ст. Адрес: Кнез Михајлова бр. 27 — Тел. 15-12. Београд.

Вукић, Милан. Рођ. 1873. Карловац. Шк.: р. гимназију у Карловцу, уметничку академију у Минхену и Бечу. Јавни изванр. професор на техн. вис. школи у Загребу. Одл. Св. Сава V ст. Адрес: Загреб, Палмотићева ул. 2-II.

Вукићевић, Миленио М. Рођ. 9. XI 1867. Светлић (крагујевачки). Шк.: гимназију у Крагујевцу, Вел. Школу у Београду. Професор гимназије у пензији, историк, књижевник и новинар. Одл.: Св. Сава V и IV ст., Бели Орао V ст. Адрес: Београд, Нишка 48.

Вукотић, Јанко С. Рођен 1866. Чево (Цр. Гора). Шк.: нижу гимназију приватно у Чево и Цетињу, подофицирску и нижу школу В. Академије у Модени (Италија). Дивизијски ђенерал, командант Босанске Дивиз. Области. У ратовима био у Црногорској војсци: командант одреда, начелник Гл. ђенералштаба, командант црн. трупа против Бугара, командант Санџачке војске. У миру био: црногорски Министар Војни (3 пут) и Председник Министарског Савета. Одл. Орден Данила I од V — I ст., црн. медаље: зл. и ср. за храброст и златну за ревност, Бели Орао III и I ст., Бели Орао са мачевима II ст., Карађорјева Звезда са мачевима IV и III ст., и III ст. без мачева, Таковски Крст III ст., златна медаља за храброст; Св. Ана и Станислав I ст. (руски), Румунска Звезда са мачевима, Св. Спас I ст. (грчки), Осмајлија I ст. (турски), Бугарски за војничке заслуге I ст. и Св. Александар III ст. у брилијантима, Легија части IV и III ст., Енглески Св. Ђорђе и Владимир III ст., Талијанска Круна I ст. и Св. Мауриције и Лазар III ст., немачки Црвени Орао II ст., Аустријски Фр. Јосифа I и Гвоздену Круну III ст. вратио поводом анексије Босне и Херцеговине 1908 Адреса: Сарајево.

Вулић, Др Никола. Рођ. 1872. Скадар. Шк.: Вел. Школу у Београду, докторат у Минхену. Ред. професор Университета у Београду. Одл.: Св. Сава II ст., више страних ордена. Председник историјског Друштва, председник комисије за професорске испите, ред. члан Академије Наука у Београду, члан научних друштава у ино-

странство. Одр.: Београд, Југ Богдана 15. Тел. 19-67.

Вурник Иван. Рођ. 1884. Радовљича (Сло веначка). Шк.: гимназију у Љубљани, вис. техничку школу и уметн. академију у Бечу. Архитект, професор Университета у Љубљани. Одл. Св. Сава IV ст. Адр.: Љубљана, Добрилова 12.

Вучерић, Јован. Рођ. 1874. Чуруг (Бачка). Шк.: гимназију са матуром у Н. Саду, богословију у Срем. Карловцима, Правосл. свештеник, катихета на гимназији у Н. Врбасу. Преводилац са словеначког. Адр.: Ст. Врбас.

Вучетић, Др Никола. Рођ. 6-18. XII. 1861. Катинавац (Топуско). Шк.: гимназију у Н. Саду; славистику, затим медицину у Бечу. Лекар. Одл. Св. Сава V и III ст. Бели Орао V ст., медале за храброст и ревно. службу, Крст Милосрђа, Црвени Крст, ратне споменице. Има научних и белетристичких редова. Адр.: Кр. Милама 72 Београд, Тел. 311.

Вушковић, Марко. Рођ. 1877. Супетар (острво Брач). Шк.: реалку у Сплиту, конзерваторију у Бечу. Оперски певач, члан Нар. Позоришта у Загребу. Одл. Св. Сава IV ст. Адр. Загреб, Прилаз 31-II.

Гавриловић, Андра. Рођ. 1864. Свилајнац. Шк.: философски факултет у Београду. Професор гимназије у пензији. Писац песама, историјских романа, историје срп. и хрват. њујкевности, дела „Знаменити Срби XIX в.“ (у 36. свезака), итд. Адр.: Румунска ул. 4. Топчидер.

Гавриловић, Отон. Рођ. 3. III. 1888. Шк.: Држ. Тргов. Академију и апсолв. права у Београду. Директор банке, нар. посланик, одборник Општине Београдске. Био генер. инспектор Минист. Финансија. Одл. Св. Сава III ст. Адр.: Београд, Сењачка 19. Тел. 24-92.

Гангл, Енгелберт Ладислав. Рођ. 1873. Мелтика (Бела Крајина). Шк.: гимназију у Новом Месту, учитељску школу у Љубљани, педагогију у Бечу. Обласни школски инспектор при жупанији у Љубљани. Одл. Св. Сава IV ст. Старешина Југословенског Соколског Савеза, песник, писац, драматик. Адр.: Љубљана, Блиноцијова 20-II. Тел. 5-43.

Гачић, Јован Н. Рођ. 15. X. 1875. Шабац. Шк.: гимназију у Шапцу, шумарске науке на Вел. Техн. Школи у Карлсруу (Немачка). Начелник Генер. Дир. Шума у Мин. Шума и Рудника. Адр.: Минист. Шума и Рудника — Београд.

Георгијевић, Јоца М. Рођ. 1882. Вршац. Шк.: трговачку академију у Бечу, виногоградску академију у Монпелјеу. Индустијалац. Почас. председник Савеза Банат. Индустијалац, председник управе Извозне Млинске индустрије у Вршцу, цензор Нар. Банке, итд. Адр.: Вршац, Тел. бр. 1-06.

Георгијевић, Др Коста. Рођ. 22. V. 1875. Глина у Хрватској. Шк.: гимназију у Винковцима; фармацију, професорски испит, докторат философије, све у Загребу. Ред. професор за познавање робе на Вис. Школи за трг. и промет у Загребу. Писац научних радова и уџбеника. Адр.: Загреб, Гајева ул. 35-II.

Гинић Димитрије А. Рођ. 26. XII. 1873. Кладово. Шк.: I и II р. гимназије у Неготину, III у Нишу. Глумач, редовни члан и редитељ Беогр. Народног Позоришта. Одл. Св. Сава V и IV ст., Бели Орао V, златна

медала за војничке врлине, Албанска Споменица. Адр.: Скадарска 40, — Београд.

Главинић, Коста Д. Рођ. 1858. Београд. Шк.: реалку и техн. факултет у Београду, Вис. Техн. Школу у Берлину. Владино Комесар при Нар. Банци у пензији. Био професор Вел. Школе у Београду, Министар Нар. Привреде, председник Беогр. Општине. Одл.: Таковски Крст IV ст., Св. Сава II ст., Карађорђева Звезда III ст., Бели Орао V ст., ратна споменица (1876-78), Крст Милосрђа. Председник надз. одбора Глав. Сав. Срп. Земљ. Задруга, Савеза Здрав. Задруга, члан надз. одбора Гл. Задруг. Савеза. Ред. члан Срп. Пољопривр. Друштва. Један од оснивача Срп. Бродар. Друштва и члан Управног Одбора, итд. Редис на техничкој и пољопривредној литератури. Адр.: Београд, Космајска, 41.

Глонар, Др Јожа. Рођ. 10. IV. 1885. Св. Барбара код Марибора. Шк.: гимназију у Марибору, Университет (славистику и класичну филологију) у Грацу. Библиотекар држ. лицейске библиотеке у Љубљани. Литерарни историчар и критичар, преводилац са словенских језика, латинског и немачког, сталан сарадник Prager Presse, Адр.: Љубљана, Држ. Лицејска Библиотека.

Глушац, Др Васо. Рођ. 1879. Слатина (Босна). Шк.: гимназију у Сарајеву, философ. факултет у Бечу. Директор Гимназије и просветни инспектор Тузланске Области. Одл.: Св. Сава IV ст. Бави се изучавањем средњовековне историје Босне и проучавањем литерарне историје Срба и Хрвата. Адр.: Тузла, Тел. 69.

Гођевац, Владимир Р. Рођ. Ваљево 25. VII. 1867. Шк.: 5 раз. реалке у Београду и Трговачку Школу у Марибору. Трговац и председник удружења грађевинарских трговаца у Београду и члан разних акци. друштава. Одл.: сребром медалом за грађ. заслуге и данским орденом „Dannebrog“. Адр. Карађорђева 30, Београд. Тел. 984.

Гођевац Љубомир. Рођ. у Ваљеву. Шк.: технички факултет у Београду. Индустијалац. Одл. златна медала за храброст и за војничке врлине. Адр. Љубомир Гођевац, фабрика „Гођевац“, Београд, Тел. бр. 775.

Голдберг, Др Јосип. Рођ. 1885. Сарајево. Шк.: гимназију у Сарајеву, Университет у Бечу. Професор гимназије. Одл. Св. Сава V ст. Бави се научним и културним радом, потпредседник Сарај. Филхармоније. Адр.: Сарајево, Болничка ул. 1-а.

Горанић Густав. Рођ. 16. IV. 1871. Равнагора (модрушко-ријечка). Шк.: реалку у Карловцу, две године Високе Школе за шумарство у Бечу, војничку вишу официрску школу. Начелник Генералне Дирекције Посредних Пореза. Одл. Св. Сава IV и III ст. Адр.: Земун, Житни Трг. 2.

Горјановић—Крамбергер, Др Драгутин. Рођ. 1856. Загреб. Шк.: гимназију у Загребу, Университет у Цириху, Милану и Бечу, докторат у Шибенику. Универзитетски професор и управник геол. палеонт. музеја у Загребу у пензији. Председник матем. природоп. одсека Југослав. Академије, доп. члан. Српске Академије Наука у Београду. Одл.: Св. Сава III и II ст., почасни грађанин града Карловца и трга Крапине. Писац многих научних дела геолошког, палеонтолошког и палеоантрополошког садржаја. Адр.: Загреб, Лисинскијева 2.

Госар, Др Андој. Рођ. 1887. Дол. Логатец. Шк.: гимназију у Љубљани, права у Бечу. Нар. посланик. Бави се социолошким питањима. Адр.: Љубљана.

Градињ, Др Алојз. Рођ. 3. VIII. 1882. Медана (код Гориче). Шк.: гимназију у Горичи, Университет у Бечу. Саветник суда у Љубљани. Песник и преводилац са енглеског, француског и талијанског. Адр.: Ljubljana, Dezelno sodišče.

Граф, Милан. Рођ. 1892. Копривница. Шк.: апсолвирао права у Бечу и Загребу музичку академију у Бечу. Професор Музичке Академије у Загребу. Одл.: као члан Загребачког Квартета Св. Сава IV ст. Оснивач и члан Загребачког Квартета музички и спортски критичар „Новости“, „Загреб. Таблота“; дописник немачких и француских новина, председник клуба спортских новинара и интернационални тајник Грађанског Спорт. Клуба у Загребу. Адр.: Загреб, Музичка Академија.

Грговић, Јаша. Рођ. 15. III. 1890. Шк.: Филозофију у Загребу и Бечу, слушао економске науке у Риму. Секретар Министарства Трговине и Индустрије. Публициста, уредник привредног дневника Југословенски Лојд. Адр.: Београд, Кнез Данилова 15-1.

Грђић, Васиљ. Рођ. 1875. Гацко (Херцеговина). Шк.: гимназију у Сарајеву, филозофски факултет у Бечу и Грацу. Главни секретар „Просвете“, срп. просветног друштва у Сарајеву. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст. Адр.: Просвета, Сарајево. Тел. 5-06.

Грђић, Радмило. Рођ. 1897. Сарајево. Шк.: гимназију у Мостару, правни факултет у Загребу. Главни уредник „Народа“ у Сарајеву. Адр.: Сарајево, Краља Твртка 1а-111. Тел. 1-25.

Грђић, Шћепан. Рођ. 1873. Гацко. Шк.: гимназију у Сарајеву, философ. факултет у Грацу. Интендант Зем. Музеја у Сарајеву. Председник Савеза Срп. Земљ. Задруга у Сарајеву и Срп. Задружне Банке. Ради на задругарству и публицистички. Адр.: Сарајево, Бањски Бријег 8, Тел. 1-82.

Грђић—Стојановић, Георгина. Рођ. 1890. Приједор (Босна). Шк.: вишу девојачку у Сарајеву, учитељску у Карловцу. Учитељица, секретар за заштиту деце, референт за течајеve неписмених и школа за домаћице у друштву „Просвета“, За време рата споразумно са одбором госпођа у Загребу организовала акцију за спас гладне деце из Западне Босне и Далмације (7.500 деце). Адр.: Сарајево—Просвета. Тел. 5-06.

Грегорић, Др Густава. Рођ. 10. IV. 1860. Сежана код Трста. Шк.: гимназију у Трсту, Университет у Бечу, докторат у Грацу. Бив. адвокат. Одл.: Св. Сава III ст. Био члан Југословенског Одбора у Лондону. Економски писац, редактор загреб. ревије „Банкарство за Словеначку“, одборник „Економиста“ у Београду, председник надзорног одбора Јадранско-Подунавске Банке у Београду. Адр.: Љубљана, Блајвајска цеста 21.

Гривец, Др Франьо. Рођ. 1878. Велики Липовец (Словеначка). Шк.: гимназију и више богословско училиште у Љубљани, теолошки факултет у Инсбруку. Ред. професор Университета у Љубљани. Научни писац. Адр.: Љубљана, Рожна ул. 11.

Гринрад, Ернест. Рођ. 1886. Горњи Михољцац. Шк.: 4. разр. гимназије и трговачку школу у Осијеку. Трговац, председник Савеза трговаца за Хрватску и Славонију. Одл.:

Св. Сава IV ст. Адр.: Загреб, Бошковићева 8. Тел. 16-55.

Гризовић, Др Прибислав. Рођ. 31. III. 1879. Сплит. Шк.: гимназију у Сплиту, права у Бечу и Грацу. Докторат права у Грацу. Адвокат, нар. посланик, био: Министар Правде, Министар Трговине. Бави се новинарством. Адр.: Београд, Палата „Бристов“. Тел. 40-19.

Грковић, Љубисав Т. Рођ. 1874. Неваде (таковски). Шк.: правни факултет у Београду. Велики Жупан Рашке Области. Сарађује на разним хуманим, економско-политичким и културним пословима. Адр.: Чачак, Тел. 7.

Грол, Милан. Рођ. 31. VIII. 1876. Београд. Шк.: гимназију и философ. факултет у Београду. Народни посланик, опуномоћени Министар на страни на расп. Публициста сарадник и члан Одбора Срп. Књижевног Гласника, итд. Адр.: Београд, Нар. Скупштина.

Грубер, Др Дане. Рођ. 17. VI. 1856. Сењ. Шк.: средњу школу у Сењу, философски факултет у Загребу. Средњошколски равнатељ. Прави изв. члан. Југословенске Академије у Загребу, почас. члан „Хрват. старинарског друштва у Книну“, члан „Земаљ. повереништва за називље општина и пребивалишта у Хрват. и Славонији“. Бави се научним и књижевним радом. Бивши управни одборник и потпредседник „Матице Хрватске“ и „Друштва Хрв. Књижевника“, данас члан надзорног одбора тих друштава, члан одборник „Друштва Хрват. Змаја“. Адр.: Загреб, Трг 1 7-11.

Грујић, Ђорђе. Рођ. 24. IV. 1886. Вел. Кикинда. Шк.: гимназију са матуrom у Ср. Карловцима, природне науке и технологију у Пешти и Бечу, нац.-економију у Халеу, и трговачку високу школу у Берлину. Трговац. Привредни писац и новинар. Адр.: Београд, Кнез Михајлова 18. Тел. 1-60.

Грујић Панта К. Рођ. 20. VII. 1866. (п. ст.) Смедерево. Шк.: нижу гимназију у Смедереву, реалку са матуrom и В. Академију у Београду. Дивизијски јенерал, инспектор пешадије. У ратовима био: командант пука, одреда, помоћник команданта дивизије, командант дивизије. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст. са мачевима, Бели Орао V реда без и II ст. са мачевима, Св. Сава I ст., Таковски Крст V ст., медаља за војн. врлине, зл. медаља за храброст, Споменница Краља Петра и све ратне споменице; официр и командант Легије Чести, енгл. орден Bath III ст., итал. Св. Маур. и Лазар III ст., Румунска Круна I ст. Адр.: Београд, Кр. Милана 32. Тел. 23-12.

Грујић, Др Радослав. Рођ. 29. VI. 1878. Земун. Шк.: реалну гимн. у Земуну, теологију у Карловцима, правни факултет у Бечу, философски факултет са докторатом у Загребу. Професор национ. историје на философском факултету у Скопљу. Почасни протопрезвитер. Председник скопског научног друштва и уредник његовог гласника, управник истор.-археолошког музеја у Скопљу, председник културне секције Народне Одбране, предс. Дома Студената. Адр.: Скопље, Мишићева 1. Тел. 3-09.

Грујић, Др Славко Ј. Рођ. 1871. Београд. Шк.: лицеј и докторат права у Паризу. Изванредни посланик и пуномоћни министар на расположењу. Био отпавник послова у Атини, Петрограду, Лондону; посланик у Берну и Вашингтону. Спорт: тенис, голф. Адр.: Београд, Бранкова 11. Тел. 5-48.

Грић, Груја С. Рођ. 28. I. 1890. Стари Бечеј. Шк.: гимназију у Н. Саду, Оријенталну Академију у Б. Пешти. Уредник „Приредних Новина“, секретар удруж. трговаца, члан управе Нов. Продуктне и Ефектне Берзе. Члан управе друштва за срп. нар. позориште, члан надз. одбора Матице Српске, члан општ. председништва у Н. Саду. Адрес: Н. Сад, Продуктна Берза (Беогосепа 1). Тел. 76.

Гузина, Др Душан А. Рођ. 6. IX. 1871. Пераст (Боча Которска) Шк.: медицински факултет у Грацу. Начелник Администр. Одељења Мин. Нар. Здравља. Одл.: Данилов Орден IV ст., Црвени Крст, Св. Сава IV ст. Врши дужност председника Бањског Одбора Мин. Н. Здравља. Адрес: Царице Милице 9. Тел. 186 и 22-70.

Гучи, Др Људевит. Рођ. 19. X. 1874. Сисак. Шк.: гимназију у Загребу, медицинску у Грацу, специјалне студије у Паризу, Берлину, Лилу, Келну и Бечу. Професор Универзитета у Загребу за микробиологију. Оснивач Епидемиолошког Завода и Пастеровог Завода у Загребу. Одл.: Медала Пастеровог Завода у Паризу, Signum Laudis; разне дипломе. Бави се туристиком, научно-популарном књижевношћу. Адрес: Загреб. Творничка 10. Тел. 13-00.

Дабић, Љубомир А. Рођ. 10. II. 1874. Кула (пожаревачки). Шк.: гимназију у Пожаревцу, правни факултет у Београду и Паризу. Судски бригадни ђенерал, стални судија Великог Војног Суда; хон. професор Војне Академије, члан сталног Правничког Одбора при Минист. Финансија. У ратовима: шеф војног судства III Армије. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Св. Сава V, IV и III ст., медала за војн. врлине, зл. медала за ревно. службу, медала Краља Петра I, и све ратне споменице; француски Ратни Крст. Члан управе Официрске Задруге. Ради на војно-правној литератури и преводној књижевности. Адрес: Београд, Велики Војни Суд. Тел. 31-37.

Дакић, Владимир. Рођ. 1. 13. III. 1887. Ивиште (Банат). Шк.: гимназију с матуром у Панчеву, богословију у Ср. Карловцима. Свештеник у Панчеву. Писац школских уџбеника, богословских писаца, новинар. Адрес: Панчево, Хајдук Вељкова 9.

Дамјановић, Јеша Јов. Рођ. 1880. Београд. Шк. нижу и вишу школу В. Академије у Београду артил. школу гађања и стажир у француској Алпској Артилерији. Бригадни ђенерал, ађутант Њ. В. Краља од 1917. и Маршал Двора од 1918. У ратовима био: командир брд. батерије, командант брд. дивизиона, командант дивиз. артилерије, начелник штаба армиске артилерије. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст., Бели Орао III ст. и са мачевима V ст., Св. Сава II ст., споменицу Краља Петра, медала за војн. врлине, сребрну за храброст, две златне за храброст, и све ратне споменице; Св. Ана са мачевима (руска), француски Ратни Крст, грчки Св. Спасења III ст., Легија Чести III ст., француска Палма I ст., глумска Звезда са мачевима III и II ст., грчки Св. Ђорђа II ст., Румунска Круна I ст., Енглески Викторија, Талијанска Круна II ст., Polonia Restituta III ст., тал. Св. Мавр. и Лазар II ст., споменица пољ. конфедерације, Распеће Христово I ст. Адрес: Београд, Двор. Тел. 6-74 и 16.

Дамјановић, Милосав Ђ. Рођ. 20. I. 1876. Смедерев. Шк.: 6 разр. гимназије у Смедереву и Пожаревцу, нижу и вишу школу В. Академије у Београду. Дивизијски ђенерал, ко-

мандант Потиске Дивиз. Области. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст. без и IV ст са мачевима, Бели Орао V ст. без и IV ст са мачевима, медала за војн. врлине, сребрна за храброст, све ратне споменице; руски Св. Станислав II ст. са мачевима, Пољски Крст. Адрес: Суботица.

Дворниковић, Др Владимир. Рођ. 18. VII. 1888. Свирин на Кули. Шк.: философију и природне науке у Бечу, доктор философије. Професор философије на загребачком Универзитету. Одл.: Св. Сава IV ст. Главна дела: Савремена философија 1. и 2. књ. Загреб 1919—20., Die beiden Grundtypen des Philosophierens, Berlin 1918, Студије за психологију песимизма 1 књ.: Хамлет, Крањчевић, Загреб 1923. II књ.: Христ, Буда, Шопенхауер, Загреб 1924. Психа југословенске меланхолије, II изд. Загреб 1925. Адрес: Загреб. Јурјевска 27.

Дежелјић, Др Велимир. Рођ. 21. II. 1864. Загреб. Шк.: гимназију у Загребу, медицинску у Бечу, философски факултет са докторатом у Загребу. Библиотекар университ. библиотеке у Загребу. Књижевник: песник, романо-писац, историчар. Председ. ник хуманог друштва „Добротвор“, почасни члан разних друштава. Одл.: витез реда Св. Гргура. Адрес: Загреб, Прилаз БујрДежелића, 23.

Денић, Павле. Рођ. 16. IV 1855. Београд. Шк.: средњу школу и В. Академију у Београду, Ecole des Ponts et Chaussées у Паризу са дипломом инжењера. Министар Грађевина у пензији. Био: официр, професор В. Академије, управник града Београда, Генер. Консул у Солуну и Скопљу, начелник београдског округа, директор Фабрике Дувана, комесар Народне Банке, Министар Грађевина. У рату 1876-7. и 8. учествовао као ађутант Дринске и Шумад. Војске и као шеф штаба Шабачке бригаде. Одл.: 1876. сребр. и златну медалу за храброст, медалу за ревно. службу; Бели Орао V и IV ст., Таковски Крст V, IV, III, II и I ст. с лентом. Бив председник и почас. члан Дун. Кола Јахача Кнез Михаило, почас. члан Пољопр. Друштва, Друштва Књ. Љубице и Кола Срп. Сестара; бив. директор Беогр. Банке, сада председник управног одбора; предс. надз. одбора Држ. Хипотекарне Банке и надз. одбора Држ. Ликвидационе Банке, итд. Адрес: Београд, Караџићева 11. Тел. 26-26.

Дерић, Иван. Рођ. 1885. Велики Обреж, Брежње (Словеначка). Шк.: гимназију с матуром у Марибору. Чиновник Дирекције држ. железница у Љубљани. Адрес: Љубљана, Дунајска цеста 89.

Десица, Др Урош. Рођ. 1874. Обреновац (Далмација). Шк.: гимназију у Задру, права у Бечу. Адвокат. Био председник далмат. покрајинске владе, народни посланик Одл.: Св. Сава II ст. Бави се књижевношћу: полит. чланци, књиж. критика, преводи с талијанског и руског. Адрес: Обровац, Далмација.

Деспић, Др Ацо. Рођ. 1887. Сарајево. Шк.: права у Загребу, абитуријенски курс у Бечу. Подсекретар трг. и обртн. коморе у Сарајеву, Економски писац. Адрес: Сарајево. Тел. 3-09.

Детела, Фран. Рођ. 1850. Моравче (Крањска). Шк.: гимназију у Љубљани, Универзитет у Бечу. Директор гимназије у пенз. Одл.: Св. Сава IV ст. Списатељ, романописац. Адрес: Св. Петра цеста 93.

Дечак, Мирко. Рођ. 1880. Загреб. Шк.: Универзитет у Гетингену и Цириху, „Ecole.

des Hautes Etudes sociales" у Паризу. Уредник новина, бив директор драме и драматург Осјечког Нар. Казалишта. Драмски писац. Дrame му приказиване у Београду, Загребу, Лајпцигу, Бечу, Сарајево и Осијеку. Основао више листова у Загребу, међу којима загребачке "Новости", које је пет година уређивао, за тим хумор. лит. "Коприве". Адр.: Загреб, Гундулићева 24. Тел. "Јутарњег Листа".

Дидић, Ђорђе Т. Рођ. 1880. Соко-Бања. Шк.: Трговачку школу у Београду. Начелник рачунског одељења Директ. Држ. Дугова. Одл.: Св. Сава III ст., сребрна и 2 златне медаље за ревн. службу. Адр. Београд, Директ. Држ. Дугова. Тел. 21.87.

Димитријевић, Драгутин. Рођ. 11. VIII. 1869 Параћин. Шк.: Ecole Supérieure у Паризу. Генер. директор Министарства Пошта и Телеграфа. Био техн. делегат на Конференцији Мира, заступник државе на конгресима Светског Поштанског Савеза у Мадриду и Штокхолму. Председник надзорног већа Пошт. Штедионице. Одл.: Св. Сава III ст., командир шпанског ордена Изабеле Католичке, командир шведског ордена Васа I ст. Бави се културом цвећа и пчела. Адр.: Београд Витољска 17. Тел. бр. 1-54.

Димитријевић, Јелена Ј. Рођ. 1863. Крушевац. Шк.: Слушала предавања из философије и литературе овде и на страни. Књижевник. Одл.: Св. Сава V и IV ст., медаље и крст Црв. Крста. Путовала по Европи, Азији и Америци. Адр.: Позоришна ул. 29. Тел. 37-70.

Димитријевић, Мила. Рођ. 1882. Крагујевац. Шк.: осн. школу у Крагујевцу, приватну школу г-ђе Норвег-Фрајденрајх у Загребу. Глумица, чланица Нар. Казалишта у Загребу. Адр.: Загреб, Кумичићева 1.

Димитријевић, Миливоје Ђ. Рођ. 1878. Алексинац. Шк.: 6. разр. гимназије, нижу и вишу школу Војне Академије у Београду. Дивизијски јенерал, командант Осечке Дивизијске Области. За време ратова био: командант артилер. дивизиона, начелник штаба команд. артиљске артиљерије. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима IV ст., Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао са мачевима IV и III ст., сребрна и златна медаља за храброст; руски орден Св. Ане с мачевима. Ради на војној литератури. Адр.: Осек Александрова 2. Тел. 2-13.

Димовић, Драгутин В. Рођ. 21. I. 1881. Београд. Шк.: правни факултет у Београду, студирао судство у Француској. Државни правобранилац Државне Хипотекарне Банке. Одл.: Св. Сава IV и III ст., све ратне споменце. Публицист. Адр.: Београдска 25. Београд.

Динић, Б. Аца. Рођ. 1883. Пожаревац. Шк.: 3. разр. гимназије у Пожаревцу и нижу и вишу Трг. Школу у Београду. Трговац. Члан Тргов. Коморе и др. трговачких удружења. Суђица трговачког и Верзанског Суда у Београду. Адр.: Кнез Михајлова ул. 45. Тел. 11-07 и 10-97. Београд

Дисаловић, Др Веселин. Рођ. 1873. Сомбор. Шк.: гимназију у Сомбору, философ. факултет са докторатом у Бечу. Просветни инспектор Бачке области. Одл.: Бели Орао V ст. Св. Сава IV ст., Данилов орден IV ст. Писац школских учебника и речника. Адр.: Н. Сад. Уставска ул.

Добрећић, Др Никола М. Рођ. 28. I. 1872 Стари Бар (Црна Гора) Шк.: средњу школу у Далмацији, философски и теолошки факултет у Риму, доктор философије и тео-

логије. Арцибискуп Барски Примас Српски. Одл.: златна медаља за ревност, Данилов орден IV и I ст., Св. Сава I ст. Бави се књижевношћу и старањем о сиротињи. Адр.: Стари Бар — Црна Гора.

Добрећић, Др Филип. Рођ. 1882. Ст. Бар (Црна Гора). Шк.: факултет политичких и социјалних наука у Риму, и факултет франц. књижевности у Руану. Генерални Конзул Краљевине СХС. на Ријеци. Адр.: Ријека, Корзо, 26. Тел. 1-41.

Добронић, Антун. Рођ. 2. IV. 1878. Јелса (Хвар). Шк.: учитељску школу у Арбанасима крај Задра; конзерваторију у Прагу. Композитор, професор композиције и историје музике на музичкој Академији у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Музички писац (естета и критичар). Адр.: Загреб, Висока ул. 16. Тел. 21-43.

Дожић, Др Гаврило. Рођ. 17. V. 1881. Мораца (колашински). Шк.: богословско-учитељску школу у Призрену, теолошки факултет са докторатом у Атини. Митрополит црногорско-приморски. Одл.: Св. Сава са лентом, орден Божјег Гроба, звезда Даница I. Председник Обл. Одбора Црвеног Крста. Адр.: Цетиње.

Доленц, Др Метод. Рођ. 19. XII. 1875. Слуп. Шк.: правни факултет са докторатом у Бечу. Ред. универс. професор за кривично право и кривични судски поступак. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Љубљана, Ћирил Методова ул. 16.

Домјанић, Др Драгутин. Рођ. 12. IX. 1875. Крче крај Моравца у Хрватској. Шк.: гимназију и Универзитет у Загребу, доктор права. Судбени већник I разр. Судбеног Стола у Загребу. Књижевник. Одл.: Св. Сава IV ст. Председник Матице Хрватске. Адр.: Загреб, Гундулићева 31-1.

Донић, Богомир. Рођ. 1875. Свилајнац. Трговац. Члан Трг. Коморе и Председник Савеза извозника и увозника. Адр.: Богомир Донић, Свилајнац, Тел. 11.

Доситеј, (Васић). Рођ. 5. XII. 1877. Београд. Шк.: гимназију и богословију у Београду, Духовну Академију у Кијеву; богословско-филосф. науке у Берлину, Лајпцигу, Паризу и Женеви. Епископ нишки. Одл.: Св. Сава I ст., златна медаља за храброст. Био делегат Срп. Правосл. Патријаршије за организацију правосл. покрета у Чехословачкој и Карпатској Русији; члан одбора и Владин представник за смештај руских избеглица; делегат Владе у Међунар. Лиги за помоћ гладнима у Русији. Адр. Ниш—Епископија. Тел. 32.

Драганић, Др Константин. Рођ. 1873. Брод на Сави. Шк.: Универзитет у Бечу и Паризу, докторат философије. Директор II женске реал. гимназије у Загребу. Одл.: Св. Сава V и IV ст. Лектор француског језика на високој школи за трговину и промет. Адр.: Загреб, Мошинскога ул. 38.

Драгићевић, Михаило. Рођ. 22. II. 1872. (по ст.) Горњи Милановац. Шк.: гимназију у Крагујевцу, права у Београду. Главни директор Прометне Банке у Београду. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао IV ст., Таковски Крст V ст., Потпредседник Индустијске Коморе, члан Привредног Савета Минист. Трг. и Индустије, члан Главног Одбора Народне Одbrane. Адр.: Београд, Београдска 29. Тел. 3-08, 29-85.

Драговић, Милутин П. Рођ. 24. III. 1881. Нишкин. Шк.: осн. школу у Косачињу (окр. врањски). Земљорадник и нар. посланик. Одл.: Карађорђева Звезда са ма-

чевима IV ст., Бели Орао IV ст. мачевима и чевима IV ст., Бели Орао IV ст. са мачевима и III ст. без мачева, Св. Сава IV ст., ал. медаља за храброст. Адр.: Лебане, срез јабланички.

Драженовић, Јосип. Рођ. у Стојници (Хрватска). Шк.: гимназију у Сењу, правни факултет у Загребу. Председник судбеног стола у Госпињу. Бави се приповедном књижевношћу. Адр.: Госпињ.

Дуканац, Савко П. Рођ. 16-29. IX. 1877. Шк.: права у Београду, затим био у Немачкој и Аустрији. Адвокат. Био ср. начелник, народни посланик. Одл.: сребр. медаља за ревно. службу, ратне споменице и Албанску. Члан управе Фондова Св. Ђорђа и Сироте и напуштене ратне сирочице. Адр.: Београд, Рајићева 7. Тел. 2-79.

Дукат, Владоје. Рођ. 1861. Загреб. Шк.: гимназију у Загребу и Вараждину, Универзитет у Бечу и Загребу. Школски надзорник за средње школе. Одл.: Св. Сава IV ст. Бави се књижевношћу и науком члан радник „Матице Хрватске“, прави члан „Друштва Хрватских Књижевника“, дописни члан „Југословенске Академије знаности и уметности“. Адр.: Загреб, Старчевих Трг 5.

Дучић, Др Драгутин В. Рођ. 6. VI. 1882. Београд. Шк.: права у Београду, факултет економских и финансијских наука с докторатом у Минхену. Генер. Директор Држав. Рачуноводства. Одл.: Бели Орао V и IV ст., Св. Сава III ст., Карађорђева Звезда IV ст., орден Краља Ђорђа грчког II ст., и Данилов орден IV ст. Председник Управног Одбора Набав. Задруге Београ. Чиновника. Председник Надз. Одбора Гл. Савеза Држ. Чин. и Службеника Краљевине СХС., Председник Одбора за оцену Држ. набавка, предс. управ. одбора Државних фабрика свиле, итд. Адр.: Београд, Таковска 28. Тел. 8-91.

Ђаја, Др Иван. Рођ. 1884. Хавр (Француска). Шк.: Универзитет у Паризу. Ред. професор физиологије на Београдском Универзитету. Адр.: Београд, Катанићева ул. 10.

Ђерић, Др Василије. Рођ. 1867. Кореница (Лика) Шк.: гимназију у Госпињу, философ. факултет у Загребу и Бечу, где је и докторирао. Редов. професор Универзитета у Скопљу (за класичну и слов. филологију). Има научних радова из класичне филологије и етнографије Ст. Србије и Македоније. Адр.: Универзитет, Скопље.

Ђокић, Душан Л. Рођ. 2. XII. 1869. Јагодина. Шк.: права у Београду и Паризу. Адвокат. Био судија, окр. начелник, Гл. секретар Управе Фондова. Одл.: Св. Сава IV ст., Бели Орао V ст., Легија Часте V ст. Преводилац са француског (око 70 позор. комада и 20 романа из франц. књижевности). Адр.: Скопљанска 24. Тел. 4-40.

Ђоновић, Јован. Рођ. 22. IX. 1883. Рибјека (Црна Гора). Шк.: средњу школу на Цетињу и философ. факултет у Београду. Новинар. Био Директор Мин. Искране, нар. посланик у Уставотворној Скупштини. Потпредседник Југосл. Републиканске Странке. Адр.: Милоша Великог, 52.

Ђорђевић, Др Владимир. Рођ. 1884. Београд. Шк.: гимназију у Београду; докторат државних наука у Немачкој. Индустијалац. Одл. сребром и златном медаљом за храброст и др. медаљама и споменицама из ратова. Члан више индустријских, хуманитарних и спортских удружења. Спорт: путовање; поред лепе књижев. прати и стручну литературу; преводи и пише

стручне расправе. Адр.: Св. Саве бр. 11., Телефон 309. Београд.

Ђорђевић, Владимир Р. Рођ. 19. X. 1863. Брестовац (Зајечарски). Шк.: учитељску школу у Нишу, конзерваторијум у Бечу. Професор музичке школе „Станковић“. Био наставник музике у средњ. школама. Одл.: Св. Сава V и IV ст. Композитор разних музичких дела, скупљач народних мелодија. Адр.: Београд, Принц Евгенија, 5а. Тел. бр. 16-03.

Ђорђевић Ђорђе Д. Рођ. 3. VI. 1874. Београд. Шк.: полит.-економски одсек правног факултета у Београду, дипломатски одсек школе политичких наука у Паризу. Начелник Задужбинског Одеља и правни референт Мин. Просвете. Одл.: Св. Сава IV ст., два Црвена Крста, Румунску Круну IV ст., Почасну Легију, палму академску, Медејију IV ст. Члан правничког и судског удружења, друштва за заштиту животиња и растења, друштва за руске студенте, хонор. наставник Тргов. Школе. Адр.: Београд, Видинска 28-11.

Ђорђевић, Др Ђорђе. Рођ. 22. IV. 1885. Грубишно Поље. Шк.: нижу гимназију у Н. Саду, вишу гимназију у Загребу, медицински факултет у Бечу. Лекар, професор Универзитета, шеф Поликлинике за кожне и венеричне болести. Адр.: Београд, Кнез Михајлова, 16. Тел. 42.

Ђорђевић, Др Живојин. Рођ. 28. III. 1872. Пожаревац. Шк.: Вел. Школу у Београду, докторат наука у Женеви. Стручно радио у Паризу, Берлину, и др. Ред. професор Београдског Универзитета, редовни члан Срп. Академије Наука. Одл.: Св. Сава II ст., Карађорђева Звезда IV ст. Румунска Круна III ст., официр Легије Часте. Адр.: Београд, Нови Универзитет. Тел. 38-01.

Ђорђевић, Милан Ж. Рођ. 1876. Ђуприја. Шк.: пошт.-телеграфску школу у Београду и Брислу, ради усавршавања био у Аустрији, Немачкој, Француској и Италији. Начелник телегр.-телеф. одеља. Мин. Пошта и Телеграфа. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава III ст., златна медаља за ревно. службу, Легија Часте, орден Талијанске Круне. Власник и уредник стручног часописа „Телеграфа и Телефона“. Адр.: Београд, Малајничка ул. 10. Тел. 1-16.

Ђорђевић, Др Петар. Рођ. 28. IX. 1874. Крушевац. Шк.: докторат филозофије на Универзитету у Бону, и политехника у Цириху. Редован професор Београ. Универзитета. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст. Адр.: Студеничка 54, Тел. 21-14.

Ђорђевић, Риста А. Рођ. 1882. Шабац. Шк.: трговачку школу. Индустијалац, члан Управе Индустијске Коморе. Аматер спорта, нарочито аутомобилског. Адр.: Шабац.

Ђорђевић, Светислав П. Рођ. 1881. Шабац. Шк.: Држ. Трговачку Академију у Београду. Начелник Одеља. Рачуноводства Управе Држ. Монопола. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. с мачевима, златне медаље за храброст и ревно. службу, све ратне споменице. Адр.: Крунска 112. Београд

Ђорђевић, Др Тихомир Р. Рођ. 19. II. 1868. Књажевац. Шк.: гимназију у Алексинцу и Нишу, философ. факултет у Београду и Бечу. Докторирао у Минхену. Ред. професор Београ. Универзитета (за Етнологију). Одл.: Св. Сава V, IV III и II ст., Карађорђеву Звезду, златне медаље за ревно. службу. Адр.: Београд, Принца Евгенија, 5а. Тел. 16-03.

Ђукановић, Драгутин. Н. Рођ. 1863.

Ваљево. Шк.: 2 разр. гимназије у Ваљево. Трговац. Одл. Карађорђева Звезда IV ст., Св. Сава IV ст., Крст Милосрђа. Адр.: Вука Караџића, 12. Тел. 9-29.

Ђорђевић, Др Никола. Рођ. 1864. Д. Михољац (Славонија). Шк.: гимназију у Осеку, правни факултет у Бечу и Загребу. Државни Саветник. Био посланик и потпредседник народног Црквеног Сабора. Одл.: Св. Сава II ст., почасни грађанин града Зенице у Босни. Публициста и писац. Адр.: Београд, Држ. Савет. Тел. 2-81.

Ђурић, Јоца. Рођ. 1877, Илинци (Срем). Шк.: реалку у Осеку, Високу Техн. Школу у Бечу. Начелник Министарства Саобраћаја (Техничко Одељење). Адр.: Влајковићева, 2. Београд. Тел. 16-38.

Ђурић, Коста М. Рођ. 1857., Смедеро. Шк.: осн. школу у Смедереву. Рентијер. Одл.: Св. Сава V и IV ст., Таковска сребр. медаља за грађ. заслуге. Члан Управног Одбора Извозне Банке. Адр.: Београд, Босанска, 38. Тел. 21-74.

Ђурић, Милан Ђ. Рођ. 1879. Крагујевац. Шк.: гимназију у Крагујевцу, Велику Пољопривредну Школу у Бечу. Начелник Минист. Пољопривреде и Вода (за ратарство). Одл.: Бели Орао V ст. са мачевима, Св. Сава III ст., златна медаља. Члан Срп. Пољопр. Друштва и удружења држ. економи. Пољопривредни писац и сарадник разних листова. Адр.: Проте Матеје, 62. Београд. Тел. 1-01.

Ђурић, Миленко. Рођ. 1894. Земун. Шк.: уметничко-обртну школу у Загребу, академију у Загребу и Прагу. Академски сликар и графичар, професор на обртној школи у Загребу. Уредник алманаха „Уметност“, уметнички критичар, илустратор и портретиста. Адр.: Загреб. Маџуранићев Трг. 13.

Ђурић, Михаило Л. Рођ. 1. XII. 1863. Крагујевац. Трговац (члан фирме „Месаровић и Павловић“ текстил бршине на велико). Потпредседник Трговачке Коморе, члан Управе Народне Банке СХС., председник Хипотекарне Банке Трговачког Фонда, потпредседник Српско-Швајцарске Банке, почасни генерални конзул Персије, председник надзорног одбора друштва Св. Саве, итд. Адр.: Београд, Краља Петра 21. и 77. Тел. 4-07, 11-93.

Ђурић, Др Петар М. Рођ. 1887. Крњак. Шк.: реалну гимназију у Карловцу, вис. ветеринарску школу у Бечу. Јавни ред. професор на Вис. Ветеринарској Школи у Загребу. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Загреб, Савска цеста 14-а Тел. 4-41.

Ердељановић, Др Јован. Рођ. 1874. Пачево. Шк.: Университет у Београду, студирао етнологију с етнографијом и астропологијом у Берлину, Бечу, Лајпцигу и Прагу, где је положио докторат из тих наука. Редовни професор Беогр. Университета. Одл.: Св. Саве IV и III ст. Као дописни члан Акад. Наука и члан њеног Етнограф. Одбора врши послове и путовања, која су у вези са његовом струком. Члан књижевног одељења Матице Српске. Адр.: Етнолошки Семинар Университета — Београд.

Ерлих, Др Ламберт. Рођ. 1878. Жабнице (Корупш). Шк.: гимназију у Целовцу, теологију у Инсбруку, етнологију у Оксфорду. Ред. професор Университета у Љубљани. Адр.: Љубљана, Университет.

Жакула, Стеван. Рођ. 1875. Перушић (Хрватска). Шк.: гимназију у Сарајеву,

филозофски факултет у Грацу. Инспектор за средњу и стручну наставу при просветном одељењу вел. жупана Сарајев. Области. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава V ст., сребрна медаља Црв. Крста. Начелник Сарајев. Соколске Жупе, предс. обласног и месног одбора Подмлатка Црв. Крста, предс. одбора Југослав. Матице, потпредс. Удружења резерв. официра и ратника, одборник Управе Официрског Дома, одборник Јадранске Страже и Народне Одбране. Адр.: Сарајево, Капетановића 1. Тел. 1-22.

Жебот, Фрањо. Рођ. 1881. Селница код Мура. Шк.: основну, грађанску и задружни течај. Народни посланик, новинар, Адр.: Марибор, Лошка ул. 10.

Живановић, В. Јован. Рођ. 1881. Пожаревац. Шк.: Трговачку Академију у Хамбургу, а допуну студије на Високој Школи у Берлину. Индустријалац и председник индустријалаца за окр. Смедеревски, члан Управе Инд. Коморе — Београд. Одл.: Крст Милосрђа, Српски Црв. Крст и Ратни Крст. Бави се литературом, путовањем и уметношћу. Адр.: Смедеро. Тел. 23.

Живановић, Др Тома. Рођ. 6-19. II. 1884. Параћин. Шк.: права у Београду и Паризу, где је и докторирао, радио у Берлинском Криминалистичком Семинару. Ред. професор Кривичног Права на Беогр. Университету; члан ужег одбора Сталног Законодавног Савета; доп. члан Срп. Краљевске Академије. Адр.: Вука Караџића 14. Београд. Тел. 21-07.

Живковић, Милосав М. Рођ. у Вел. Поповцу (пожаревачки) Шк.: гимназију у Пожаревцу, Војну Академију у Београду. Бригадни ђенерал. У рату био командант пука. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст., Бели Орао са мачевима III ст., Св. Сава IV ст., сребр. и зл. медаља за храброст; три француска одлиčka. Адр.: Љубљана.

Живковић, Петар Р. Рођ. 1879. Неготин. (Крајински). Шк.: гимназију с матором у Зајечару, нижу и вишу школу Војне Академије у Београду. Дивизијски ђенерал, командант Краљеве Гарде, почас. ађутант Њ. В. Краља. У ратовима био командант дивиз. коњичког пука. Одл.: Карађорђеву Звезду са мачевима IV и III ст., без мачева IV ст., Бели Орао са мачевима III ст., без мачева III и II ст., Св. Саву II и I ст., сребр. и зл. медаљу за храброст, медаљу за свој. врлине, споменицу Краља Петра I, и све ратне споменице; црногорски орден Књаза Данила, бугарски Ратни Крст за храброст, Легију Часта IV ст., франц. Ратни Крст са палмом, руски Св. Станислава III ст., грчку ратну медаљу са мачевима, Румунску Круну II и I ст. Адр.: Београд, Зорина 67. Тел. 36-60.

Живојиновић, Јован С. Рођ. 1870. До-лово (Банат). Шк.: гимназију у Панчеву и Н. Саду, философ. факултет у Б. Пешти. Директор мушке гимназије у Н. Саду. Био градски начелник, жупан, инспектор Мин. Просвете. Одл.: Св. Саве V и IV ст. Бави се књижевношћу, сокољством, певањем и народним просекивањем. Адр.: Н. Сад. Тел. 2-30.

Жолгер, Др Јован. Рођ. 1867. Девина (код Слов. Бистрице). Шк.: гимназију у Марибору, Университет у Грацу и Паризу. Ред. професор Љубљанског Университета, члан Сталног Међународног Суда у Хагу. Одл.: Бели Орао и други. Бави се књижевним радом, имао дипломатске мисије у Паризу и Женеви. Адр.: Љубљана, Университет.

Јујић, Младен Н. Рођ. 26. V. 1874. Приједор. Шк.: трговачке науке. Главни ревизор Генералне Дирекције Царина. Одл. Св. Сава IV ст., Албанска споменница, итд. Ради на лепој књижевности. Адр.: Београд, Коларчева, 12.

Јујовић, Јован М. Рођ. 18. X. 1856. Брусница (рудн.) Шк.: филозофски факултет у Београду и Паризу, Антрополошку Школу у Паризу. Професор Беогр. Универзитета. Био Државни Саветник (1903), Министар Иностр. Дела (1905), Министар Просвете (1908), Председник Академије Наука. Члан многих академија и научних друштава, председник Срп. Геол. Друштва, Југосл. Удружења за Лигу Народа, Планинског Друштва, Друштва Словенске Узајамности, Друштва Пријатеља Француске. Одл. Св. Сава I ст., Бели Орао IV ст., Крст Милосрђа, Велики официр Француске Почасне Легије, официр Просветне Академије. Стручно занимање: геолошко изучавање Србије и Балкан. Полуострва. Друга занимања: популарисање природних наука, оснивање сеоских књижица, управљање Савезом Срп. Земљор. Задруга, и т. д. Адр.: Франкопанова, 13. Београд.

Јупанић, Др Нико. Рођ. 1876. Грибље на Купи. Шк.: гимназију у Новом Месту, Университет у Бечу. Директор Етнографског Музеја у Љубљани, бив. министар. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао V ст., ратна споменница (1914—18). Етнолог и историчар. Адр.: Љубљана, Музеум.

Јупанић, Рихард. Рођ. 1878. Љубљана. Шк.: гимназију у Љубљани, Вис. Техничку Школу у Бечу, Паризу и Гетингену. Ред. професор Университета у Љубљани (за математику). Дописни члан Академије Наука у Тулузи. Адр.: Љубљана, Крсникова ул. бр. 3.

Заврник, Др Фран. Рођ. 1888. Згорња Воличина (жуп. Марибор). Шк.: гимназију у Марибору и Новом Месту, вис. ветеринарској школи са докторатом у Бечу. Хиштолг, ветеринар, јавни ред. професор Вис. ветеринарске школе у Загребу. Бави се соколовством, туризмом; мединском историјом. Адр.: Загреб, Савска ц. 14а. Тел. бр. 4-41.

Загорка, Марија. Рођ. 1884. у Загорју (Хрв.) Шк.: средњу школу у Загребу. Новинарка и списатељица. Адр.: Загреб, Прерадовићева ул. 8-IV. Тел. 16-03.

Занци, Франа. Рођ. 1873. Сазена (Ческа) Шк.: реалну и високу тех. школу у Прагу. Генерални директор шећерне фабрике у Њуприји. Одл.: Св. Сава IV. Председник и члан разних индустр. и хуманитарних удружења. Спорт: тенис, јахање, вежбање и т. д. Адр.: Шећерна Фабрика, Њуприја.

Зарник, Др Борис. Рођ. 1883. Љубљана Шк.: гимназију у Љубљани, Университет у Јени, Коложвару и Вирибургу. Ред. професор биологије, хистологије и ембриологије и предстојник морфолошко-биолошког института Университета у Загребу. Био доцент и ванр. професор Университета у Вирибургу. Одл.: Мецидија III ст. Доп. члан Биолошког Друштва у Београду. члан поверљивости "Rockefeller-Foundation, Division of Medical Education" у Загребу. Бави се научним радом. Адр.: Загреб, Шалата, Морфолошко-Биолошки Институт. Тел. бр. 12-78.

Зебић, Милорад. Рођ. 25. III. 1883. Лозница. Шк.: права у Београду, практичне финансијске студије у Паризу. Инспектор

Минист. Трговине и Индустрије. Одл.: Св. Сава III ст., Француска Академска Палма. Сарадник разних часописа и листова, економски писац. Адр.: Београд, Војводе Добриња 28.

Зега, Др Александар. Рођ. 1860. Ново Село (Банат). Шк.: средњу школу у Панчеву, Бечу и Цириху, политехнику са докторатом у Цириху. Хемичар општине београдске. Одл.: Св. Сава III ст. Спорт: био професор гимнастике у друштву "Душан Силић", члан Планинског Друштва. Адр.: Београд. Св. Савска 33.

Зега, Никола. Рођ. Ново Село (Банат) 1863. Шк.: средњу школу у Бечу, уметничку у Минхену. Управник Етнографског Музеја у Београду. Одл. Св. Сава IV ст., Румунска Круна IV ст., и разне медаље са међународних изложби. Нумизматичар, писац бајки, дописни члан етнографских друштава. Адр.: Етнографски Музеј, Београд. Тел. 20-68.

Зеки, Мехмед. Рођ. 1879., Плевље. Шк.: Теолошки факултет у Цариграду. Врховни Муфтија. Одл.: Св. Сава II и I ст. Адр.: Београд, Ломина 27. Тел. 34-18.

Зечевић, Миливоје И. Рођ. 8-21. VI. 1872. Београд. Шк.: гимназију са матуром, нижу и вишу школу Војне Академије у Београду, припрему у Генералштабу. Дивиз. јенерал и почасни Ајут. Њ. В. Краља, командант Београда. У ратовима био: Начелник Саобраћ. Одељ. Врх. Команде, начелник штаба I армије, командант Тимочке Дивизије, Министар Војни. Одл.: Св. Сава I ст., Бели Орао II ст., Карађорђева Звезда за мачевима III ст., поред других нашч медаља и страних ордена. Адр.: Београд, Палата Бристол, Ст. бр. 11. Тел. 7-41.

Зечевић, Радисав Г. Рођ. Гунцати (крагујевацки). Шк.: нижу и вишу школу Војне Академије и припрему за јенералштабну струку у Београду. Дивизијски јенерал, начелник инжењер.-техничког одељења Министарства Војске и Морнарице. У ратовима био: командант инжењерије и начелник саобраћаја армије. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. са и без мачева, Бели Орао V и III ст., и са мачевима IV ст., медаља за храброст и све остале медаље; Румунска Звезда III ст. Адр.: Београд, Крунска 19.

Зимоњић, Петар. Рођ. 1866. Грахово (Црна Гора). Шк.: богословију у Рељево код Сарајева, богословски факултет у Черновици (Буковина) Митрополит. Одл.: Св. Сава I ст. Члав више хуманитарних друштава и установа. Адр.: Митрополија, Сарајево. Тел. 3-50.

Зимоњић, Стеван војв. Богдана. Рођ. 1844 Гарева (Гацко). Шк.: осн. школу на Цетинју, Војну Академију у Београду. Био 1876. капетан ордонанс кнеза Николе, 1882. комесар разграничавања од стране Цр. Горе са Аустријом. Одл.: Данилов Крст III ст., Св. Ђорђа IV ст. (руски); црног. медаља за храброст, црног. и рус. споменница из рата 1875—78. Ради на културно-просветним установама. Адр.: Гацко-Херцеговина.

Златичанин Сима М. Рођ. 15. II. 1860. Подгорица. Шк.: природно-математички одсек Вел. Школе у Београду. Професор у пензији. Био дир. гимназије, ст. школски надзорник, дугогодишњи народни посланик, председник средишњег одбора Н. Скупштине за помоћ невољнима у рату. Члан Упр. Одбора Државних Монопола. Одл.: Св. Сава V, IV и III ст. Радио као члан оснивач разних просветних и националних удружења. Председник Обласног Одбора за заштиту

деце и младежи на територији предатне Србије, члан одбора Друштва ђачких скло-ништа. Адр.: Београд, Крунска 44.

Зорко, Јован. Рођ. 25. IV 1881. Београд. Шк.: стручну музичку школу и конзерваторијум у Москви. Директор Музичке Школе. Одл. Св. Саве IV и V ст., Бели Орао V ст. Сарадник књижевних часописа. Адр.: Цара Лазара, 1. Београд. Тел. 7-42.

Зубовић, Др Јово. Рођ. 1891 Вујиновић (срез Бања-Лука). Шк.: високу школу за културу тла, шум. техн. одсек у Бечу. Шумски инжењер, виши чиновник д.д. „Јадрина шумска индустрија“. Писац чланака и расправа о стручним и друштвеним питањима, сарађује у културним друштвима. Адр.: Сарајево, Војводе Степе обала, Палата Славија III. Тел. 2-30.

Иванић, Др Стеван З. Рођ. 25. XII. 1884. Мали Мокри Луг (Беогр.) Шк.: гимназију у Београду, медицину у Бечу. Лекар, шеф хиг.-бактериол. одсека М. Н. З. и сталне бакт. станице. Одл.: Крст Милосрђа, медаље за ревно. службу, и француска медаља за сузбијање епидемије. Писац научних и популарних чланака из бактериологије и епидемиологије. Адр.: Браничевска 37, Београд. Тел. 35-74.

Ивановић, Љубомир. Рођ. 1882. Београд. Шк.: нижу гимн. и сликарску школу у Београду, сликарску академију у Минхену. Академски сликар и графичар, наставник у Уметничкој Школи у Београду. Дописни члан Срп. Академије Наука. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Београд, Проте Матеје, 66.

Ивановић, Роберт Жан Рођ. 1889. Сарајево. Шк.: уметничку академију у Загребу, Минхену и Прагу. Вајар, професор на Зем. Обртној Школи у Загребу. Адр.: Загреб, Илица 52.

Ивековић, Ото. Рођ. 17. IV 1869. Кљанец. Шк.: н. гимназију, академију ликовних уметности у Бечу, Минхену и Карлсру. Слика, професор на Уметничкој Академији у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст., бугарски орден за грађанске заслуге IV ст. Бави се и књижевношћу, уметничком критиком и политиком. Адр.: Загреб, Илица 35. и Велики Табор, Хрв. Загорје.

Ивковић, Милош. Рођ. 1880. Осек. Шк.: гимназију у Срем Карловцима и Осеку, философ. факултет у Београду. Директор Одељ. за Штампу Минист. Иностранних Дела. Био хон. професор Университета. Одл.: Св. Сава III ст., Св. Мавриције и Лазар III ст., Бели Лав III ст., Polonia restituta, III ст. Адр.: Београд, Видинска 12. Тел. 26-23.

Иларион (Зеремски). Рођ. 1865. Турија (Бачка). Шк.: гимназију са матуrom у Н. Саду, Духовну Академију у Москви. Епископ горњо-карловачки. Био професор Београдског Университета. Одл. Св. Сава I ст. Бави се научним и књижевним радом, био уредник „Богосл. Гласника“, писац дела „Срп. манастири у Банату (у прошлости)“ и др. Адр.: Плашки, Поморско-Крајишка Област.

Иларион Жарко Радонић. Рођ. 8. IX 1871 Мол (Бачка). Шк.: гимназију са матуrom у Н. Саду, богословско училиште у Срем Карловцима, апсолв. правне науке у Јегри и Будимпешти. Митрополит-епископ вршачки. Председник Св. Синода и Вел. Управ. Савета. Одл.: Св. Сава I ст. с лентом, орден Св. Гроба I ст. с лентом. Адр.: Вршац (тел. 90), Карловци (тел. 1).

Илешић, Др Фран. Рођ. 1871. Св. Јурај

на Шћавници (обл. мариборска). Шк.: гимназију у Марибору, Университет у Грацу. Ред. универзитетски професор. Одл. Св. Сава III ст., орден Пољске ратне конфедерације. Бави се научним радом, публицистиком и радом на узајамности пољско-југословенској. Адр.: Загреб, Университет.

Илић, Арса Ж. Рођ. 26. VII 1869 Петка (окр. београдски). Шк.: гимназију и права у Београду, потом у Минхену и Хајделбергу. Индустијалац. Генер. директор Ген. Дирекције Царина у пенз. Био делегат за разне трговин. уговоре с иностранством; одборник општине београдске; поротник—судија; члан управе разних привредних, културних и националних организација; судија Суда добрих људи; итд. Одл.: златна медаља за ревно. службу, Крст Милосрђа, Св. Сава III ст., ратне и Албанске Спомене. Адр.: Београд, Кочина, 34. Тел. 3-88.

Илић, Петар М. Рођ. 1862. Панчево. Шк.: средњу школу у Панчеву, Вел. Школу (Политехнику) у Бечу. Професор гимназије у пензији. Ради у разним просветним и хуманим удружењима, уредник „Гласника Подмлатка Црвеног Крста“, сарадник педагошких листова. Одл.: Св. Сава, Крст Милосрђа. Адр.: Битољска 109.

Илић, Славољуб К. Рођ. 12. VII. 1867. Земун. Шк.: гимназију у Земуну, шумарски и агроном. факултет на Вис. Пољопр. Школи у Бечу. Начелник Министарства Шума и Рудника. Одл.: Св. Сава III ст., француски орден „Croix de Chevalier“ за националне и грађанске заслуге. Бави се сликарством. Адр.: Зорина, 81. Београд. Тел. бр. 16-76.

Илић—Млађи, Војислав Ј. Рођ. 7. X. 1877 Ореовица (морав.) Шк. гимназију и права у Београду. Инспектор Минист. Правде. Одл. IV и III ст. Св. Саве. Песник и преводилац. Адр.: Раденичка 8. Београд. Тел. 24-87.

Иринеј Др (Ђирић). Рођ. 1884. Срем. Карловци. Шк.: гимназију у Н. Саду, Московску Духовну Академију, филозофски факултет Бечког Университета са докторатом. Епископ новосадско-бачки. Одл.: Св. Сава II и I ст., Св. Гроба I ст. Бави се науком и литературом. Адр.: Владичански Двор, Н. Сад. Тел. 3-04.

Исајовић, Михајло. Рођ. 15. X. 1870. Калафат (Румунија). Шк.: реалку с матуrom у Грацу, Бечки Конзерваторијум. Главни редитељ и глумац Нар. Позоришта у Београду. Тридесетогодишњи глумац и редитељ на немачким позориштима у: Нирнбергу, Бремену, Висбадену, Франкфурту на Мајни, итд. Гостовао у: Русији (на Царском Позоришту), Америци и Швајцарској. Одл.: Бели Орао V ст. Бави се литературом, туристиком. Адр.: Београд, Нар. Позориште.

Јаковљевић, Адолф Ј. Рођ. 6. XII. 1876. Београд. Шк.: Држ. Трговачку Академију у Београду. Генерални Директор Државних Дугова, и в. д. Генералног Инспектора Мин. Финансија; у том својству комесар СМин. Финансија на Беогр. Берзи. Одл.: Св. Сава IV и III ст., Бели Орао V ст., медаље за ревносн. службу и све ратне споменнице. Адр.: Косовска, 43, Београд. Тел. 910.

Јакшић Јова. Рођ. 13. XI. 1893. Фоча. Шк.: основну школу у Фочи. Секретар Радничке Коморе у Сарајеву и уредник „Гласа Слободе“. Адр.: Сарајево, Кључка, 2. Тел. 4-13.

Јакић, Милета. Рођ. 1869. Срп. Црња (Банат). Шк.: гимназију у Н. Саду и Осигурању, правосл. богословију у Срем. Карловцима. Пензионер, песник и проиловач, збирку песама издала му Срп. Књижев. Задруга 1923. Адр.: Београд, Нишка 56. Тел. 34-76.

Јакић, Сретен. Рођ. 1888. Фоча (Босна). Шк.: два разр. гимназије у Смедереву и Пожаревцу. Уредник "Гласа Слободе" и управник Округовог Уреда за Осигурање Радника у Сарајеву. Члан Гл. Одбора Социјалист. Партије, председник сарајевске секције Југосл. Новинара Удружења за 1923—24. годину. Адр.: Сарајево, Кошчева ул. 10. Тел. 2-10 и 3-60.

Јакић, Стојан. Рођ. 1883. Срп. Црња. Шк.: гимназију с матуром у Н. Саду, богословију у Срем. Карловцима. Свештеник. Старшина Соколског Друштва, председник Српске Штедионице, Месне Заштите Деце, члан гр. и жуп. представништва. Бави се народним просвећивањем, сарадник новина. Адр.: В. Кикинда.

Јама, Матија. Рођ. 4. 1. 1872. Љубљана. Шк.: гимназију у Загребу, 2 семестра права у Загребу, сликарску академију у Минхену. Академски сликар. Адр.: Живиноздравска ул. 2. Љубљана.

Јанић, Др. Војислав. Рођ. 8. 1. 1890. у Краљеву. Шк.: Богословију "Св. Саве"-Теолошки Факултет у Черновцима. Народни посланик и Министар на располагању; проф. богословије. Одл.: Св. Сава II; Бели Орао III; златна медаља за храброст; Лента Талијанске Круне; Палма академска Франц.; Румунска Круна и т. д. Писац богословских чланака и књига. Адр.: Београд, Делиградска 38. Тел.: 5-53.

Јанковић, Др. Велизар. С. Рођ. 30. XI. 1880. Шк.: гимназију у Београду, докторат економ. финансијских наука у Берлину. Нар. посланик и Министар на располагању. Био министар пољопривреде, финансија, саобраћаја. Одл.: Св. Сава I ст. Бели Орао V ст., Карађорђева Звезда IV ст.; Легија Часта III ст., Румунска Круна I ст., Polonia Restituta I ст., Итал. Круна IV ст., и т. д. Председник Кола Јахача и Цокеј Клуба. Писац више расправа и уџбеника економ. финансијске струке. Адр.: Београд, Симина 33. Тел. 8-69.

Јанкулов, Др. Борислав. Рођ. 1878. Сефкерин (Банат). Шк.: гимназију у Панчеву, философ. факултет са докторатом у Будимпешти. Директор гимназије у Панчеву. Одл.: Св. Сава IV ст. Ради на историографији. Адр.: Панчево, Гимназија.

Јевђевић, Доброслав. Рођ. 1894. Милошевац. Шк.: правни факултет у Бечу. Новинар, директор "Видовдана" у Н. Саду. Вођа Југослов. националиста (Орјуне) у Војводини. Адр.: Нови Сад, Дунавска 24. Тел.: 2-20.

Јевтић, Боријоје. Рођ. 1894. Сарајево. Шк.: гимназију у Сарајеву. Публициста, драматург Сарајев. позоришта. Одл.: Св. Сава V ст. Приповедач. Адр.: Сарајево, Позориште.

Јеглић, Др. Антун Бонавентура. Рођ. 29. V. 1856. Бегуње (Словенацка). Шк.: гимназију и богословију у Љубљани, затим у Бечу. Бискуп. Одл.: Св. Сава I ст. Бави се литературом.

Јелавић, Вјекослав. Рођ. 1876. Дубровник. Шк.: Школу политичких наука и права у Паризу. Секретар Тргов. и Орбт. Коморе у Сарајеву. Поч. конзул Белгије у Сарајеву. Филателиста. Адр.: Сарајево, Скерлићева ул. 18. Тел. 4-24.

Јелавић, Др. Иво. Рођ.: у Потпрологу (срез Макарска). Шк.: гимназију у Сплиту, правне науке у Загребу. Одвјетнички кандидат и новинар. Ванр. члан Југослов. Новинарског Удружења у Загребу. Адр.: Метковски (Далмација).

Јеличић, Ц. Божа. Рођ.: 2. V. 1862. у Брусу. Шк.: основну у Брусу. Индустиријалац и великопоседник. Дугогодишњи народни посланик и носилац листе у окр. крушевачком; члан финансијског Одбора Народне Скупштине. Одликован разним орденима. Адр.: Крушевац, тел. 9., или Брус, тел. 1.

Јеремић, Драгољуб В. Рођ.: 6. VI. 1874. Ваљево. Шк.: 6 разр. гимназије и нижу школу В. Академије у Београду. Бригадни Јенерал, командант Граничне Трупе. У ратовима био: заст. команданта пука, командант пука, командант граничне трупе, шеф ађутантурног одељења Мин. Војног, подделегат Мин. Војног у Марселу. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст. са мачевима, IV ст. без мачева; Бели Орао V и IV ст., Св. Сава III и II ст., сребрна медаља за храброст, медаља за војн. врлине и све ратне споменике; Нишан Ифтикар II ст. (туниски), бугарски орден за војничке заслуге са мачевима III ст., Св. Ана III ст. (руски).

Јеремић, Јован. Рођ. 1860. Осек. Шк.: гимназију с матуром у Осеку и богословију у Срем. Карловцима. Округни протопривизер. Одл.: Протојерски Крст, орд. Св. Саве III ст. Бави се литературом и публицистиком. Адр. Срем. Карловци.

Јечменић, Милан. Рођ.: 13. VIII. 1881. Београд. Шк.: шест разр. гимназије, нижу и вишу школу В. Академије и Јенералштабну академију, све у Београду. Био годину дана у Француској војсци ради студија. Војни изасланик у Риму. У ратовима био: начелник штаба II Добровољ. Дивизије (у Русији), начелник штаба Дунавске Дивизије. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. са мачевима, Бели Орао III ст. са мачевима, IV и V ст. без мачева, Св. Сава II ст. (звезда), зл. и сребр. медаља за храброст, медаља за војн. врлине, све ратне споменике; Талијанска круна II ст., енгл. Св. Ђорђе и Димитрија III ст., руски Св. Ана II ст., Легија Часта IV ст. Адр.: Roma, Legazione S. H. S. attaché militaire Palazzo Borzeze.

Јовановић, Божидар К. Рођ.: 1894. Семартон (Банат). Шк.: 4. р. мађ. грађанске школе у Жомбољу, срп. учитељ. школу у Сомбору. Учитељ у Врањеви. Био добровољац. Повереник разних часописа и издања. Адр.: Врањево (Банат).

Јовановић, Васа Ј. Рођ.: 11. I. 1868. Београд. Шк.: правни факултет у Београду и Паризу. Индустиријалац, Белгијски поч. консул; Инспектор Минист. Привреде у пензији. Министар Саобраћаја. Одл.: Таковски Крст IV ст., Св. Сава III ст., Легија Часта V ст., Члан Индустијске Коморе, потпредседник Управног Одбора Прометне Банке, члан управе друштва Србија, и т. д. Адр.: Београд, Дубровачка 23. Тел.: 6-14, 5-56.

Јовановић, Др. Војислав М. Рођ. 12. IX. 1884. Београд. Шк.: докторат књижевности у Греноблу (Франц). Главни Архивар Мин. Иностр. Дела. Био в. проф. Београд. Университета, управник преброира у Вашингтону, уредник "Срп. Књижев. Гласника". Бави се књижевношћу, књижевном историјом и критиком, специјално народном поезијом, новинарством. Адр.: Бирчанинова 24., Тел.: 9-02.

Јовановић, Др. Драгољуб. Рођ. 8. IV. 1895. Пирот. Шк.: гимназију у Пироту и Београду, философију у Клермону (Франц). права у Паризу, држ. докторат из социологије на Париској Сорбони. Професор Беогр. Правног Факултета. Генер. Секретар Група за Социјалну и Културну Акцију (С. К. А.) и Друштва Социјалних Радника; члан управе Удружења Произвођача Шећерне Репе и Народне Просветне Задруге. Адрес.: Београд, правнички факултет, стан: Мутапова 14.

Јовановић, Др. Ђока Ст. Рођ. 1875. Пожаревац. Шк.: Универзитет у Тибингену (Немачка). Директор шумских предузећа Прометне Банке. Инспектор Минист. Шума и Руда и Саобраћаја у пенз. Одл.: Св. Сава IV ст.; председ. Југослов. Шумарског Удружења, председ. Удружења Власника Стругара, хонорар. професор Пољопривр. Факултета у Београду. Адрес.: Београд, Милоша Поцерца 23. Тел.: 2-61.

Јовановић, Јован М. Рођ. 3. IX. 1869. Београд. Шк.: гимназију и права у Београду, а потом Лисанс права у Паризу. Народни посланик. Био: чиновник Министарства Иностранних Дела, а после представник у Атини, Цариграду, Софији, Цетињу, Скопљу, Министар Иностранних Дела (1912.), посланик у Бечу (1912—1914.) и у Лондону (1916—1919.). Одл.: Св. Сава I ст., Италијанска Круна I ст., Св. Ана I ст., Виторије I ст., и т. д. Бави се публицистиком. Адрес.: Београд, Јованова 43. Тел.: 13-34.

Јовановић, Јован М. Рођ.: 2—15. VIII 1877. Ниш. Шк.: 6 разр. гимназије у Нишу, нижу и вишу школу В. Академије и Генералштабну припрему у Београду. Бригадни јенерал, помоћник команданта Шумадр. Дивиз. Области. У рату: вршио дужност јенералштабног официра, помоћника и начелника штаба дивизијског, био командант бригаде. Одл.: Карађорђева Звезда са (два пута) и без мачева, Бели Орао са мачевима V и IV ст., медала за војничке врлине и златна за храброст и све споменнице; Св. Ана III ст. са мачевима. Председник Обл. Крагујев. Стрелачког Удружења, почас. председник крагујев. музичког друштва, подпредседник одбора Јадранске Страже, председник, надзорног одбора Крагујев. Соколошког Друштва, члан Црвеног Крста. Адрес.: Крагујевац.

Јовановић, Др. Јован У. Рођ. 1870. Београд. Шк.: гимназију и правни факултет у Београду, докторат у Берлину. Генерални Конзул Краљ. С. Х. С. у Лондону. Одл.: Св. Сава IV, медала за ревно. службу и ратне споменнице, Данило Црногорски III ст., Грчки Спаситељ IV, Енглески Војнички Крст. Бави се спортом: јахање и голф. Адрес.: Gloucester Place 37, London W. I.

Јовановић, Јованка. Рођ. 15. V. 1890. Нови Сад. Шк.: вишу девојачку и трговачку школу, глумачку школу у Н. Саду, Загребу и Бечу. Глумица, чланица Загребачког Позоришта. Бави се музиком и пливањем. Адрес.: Загреб, Дуга ул. 5. I.

Јовановић, Милан М. Рођ. 1880. Пожаревац. Шк.: Високу техн. школу у Минхену. Начелник одељења за грађење и одржавање у Дирекцији речног саобраћаја Одл.: Св. Сава III ст. Адрес.: Београд, Бирчанинова 24. Тел.: 9-02.

Јовановић, Милан Т. Рођ. 1875. Београд. Шк.: 6 разр. гимназије, нижу и вишу школу Војне Академије и артиљеријску

школу гађања. Дивизијски јенерал, командант Врбаске Див. Области. Био командант дивизијона, пука и бригаде (дивизијске артиљерије) у артиљерији; наставник и командант арт. школе гађања. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима IV и III ст., Бели Орао V и IV ст. са и V без мачева, Св. Сава II ст., зл. медала за храброст, медала за војничке врлине, све ратне споменнице; француска легија части IV ст. са ратним крстом, енгл. Св. Ђорђе и Михаило III ст., румунска звезда са мачевима III ст., руски Св. Станислав са мачевима II ст. Адрес.: Бања Лука.

Јовановић, Др. Коста М. Рођ.: 1881. Београд. Шк.: медину у Грацу. Лекар, спец. за деце болести. Подигао санаторијум Св. Ђорђе у Врњачкој Бани. Одл.: Св. Сава V и IV ст., медале за храброст и ревно. службу, Крст Милосрђа, Црвени Крст, оф. легије части, оф. златне медале части, и т. д. Писац чланака о децијим болестима. Члан управе и оснивач разних хуманих, патриотских и спортских друштава. Адрес.: Кнез Михаилова 81, Београд.

Јовановић, Љубомир. Рођ.: 2'15. IX 1874 Смедерево. Шк.: гимназију у Пожаревцу, философски факултет у Београду. Директор IV Београдске мушке гимназије. Одл.: Св. Сава V и IV ст. Управник занатске школе у Палилули — Београд, ред. члан Географ. Друштва; потпредседник Професор. Друштва — секције Београд, члан комисије за професорски испит, и т. д. Адрес.: Београд, Кр. Александра 32'1.

Јовановић, Милутин. Рођ.: 12. XII. 1881. Зајечар. Шк.: 6 разр. гимназије у Нишу и В. Академију у Београду. Пешадијски потпуковник. Одл.: Св. Сава IV ст., златна медала за храброст. Ресник и приповедач, сарадник Срп. Књ. Гласника и Мисли. Адрес.: Сарајево, Официрски Павиљон, 3.

Јовановић, Михаило Љ. Рођ. 10. I. 1876. Београд. Шк.: нижу и вишу школу В. Академије и припрему за генералштаб у Београду. Дивизијски јенерал, помоћник Министра Војске и Морнарице. Краљев Ађутант од 1910—1914. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст., Бели Орао IV и III ст., Св. Сава IV и II ст., медала за војн. врлине; Легија Части, енглески орден Bath, талијански Мауриције и Лазаро, и т. д. Адрес.: Проте Матеје 25. Тел.: 12-97

Јовановић, Радован. Рођ. 1889. Теларе, Сребрница (Босна). Шк.: гимназију у Тузли, Универзитет у Прагу и Загребу. Наставник гимназије у Тузли, песник, сарадник књижевних часописа, уредник часописа „Средина“. Адрес.: Тузла, гимназија.

Јовановић, Слободан. Рођ. 21. XI. 1869. Нови Сад. Шк.: гимназију у Београду, правни факултет у Женеви. Редовни професор Београдског Университета. Члан С. К. Академије. Писац научних дела, књижевни критичар. Одл.: Св. Сава I ст. Адрес.: Симина, 25. Београд.

Јовановић, Стеван Ј. — Ресавца. Рођ.: 1878. у Жидиљу (моравски). Шк.: основну. Кожарски трговац. Члан Пореског Одбора; члан Упр. Одбора Осигур. Друштва „Шумадија“; потпредседник управе Београд. Трг. Банке; Председ. Кожар. Удружења. Адрес.: Обилићев Венац 22. Тел.: 36-30 и 7-31.

Јовановић, Челомик Т. Рођ. 1876. Валево. Шк.: 6 разр. гимназије и нижу и вишу курс Војне Академије. Дивизијски јенерал, командант арт. школе гађања. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. (3 пута), Св. Сава III ст., Бели Орао V и IV ст. Адрес.: Сарајево.

Јовановић—Батут, Др Милан. Рођ.: 1847. Срем. Митровица. Шк.: медицину у Бечу. Специјализирао хигијену и бактериологију у институтима проф. Петенкофера (Минхен), проф. Коха (Берлин), проф. Пастера (Париз). Професор медицинског факултета Београд. Университета. Одл.: Св. Сава IV.; официјерски крст Легије Чести, Црвени Крст, Крст Милосрђа, и т. д. Медицински писац, дугогодишњи уредник „Здравља“. Председник Лекар. Друштва, Санитет. Савета, Дрштва за чување нар. Здравља, и т. д. Адр.: Београд, Добрачина, 25.

Јовић, Александар З. Рођ. 1869. Београд. Шк.: правни факултет у Београду, и правно-политичке науке у Минхену и Паризу. Отправник послова у Лондону у пенз. Одл.: Таковски Крст о врату, Талијанска Круна II ст., Румунска Круна II ст., орден Данила II ст., Крст Фрање Јосифа о врату, Спаситељски Крст (грчки) о врату, медала Милоша Великог. Председник Хришћ. Заједнице Младих Људи, председник друштва за заштиту животиња, члан Енглеског Фонда за помагање Срба у Нишу (Дом за сиротну децу). Адр.: Београд, Југовића 10. Тел. бр. 21-10.

Јозефовић, Оскар. Рођ. 1890. Карловац. Шк.: гимназију у Загребу, конзерваторију у Прагу и Паризу. Музичар, композитор и диригент Нар. Казалишта у Загребу. Председник Југослов. Удружења Глазбеника у Загребу. Адр.: Загреб, Михановићева ул. бр. 30-1.

Јојић, Ристо. Рођ. 15. II. 1886. Краљске Баре (Црна Гора). Шк.: гимназију у Солуну, философију у Београду. Народни посланик, био: члан Изврш. Народног Одбора у Ц. Гори, Министар исхране и обнове земље. Адр.: Београд, Бурићева 6.

Јокић Радомир Д. Рођ. Топола (крагујевачки) 1884. Индустијалац. Адр.: Краљ. Александра 162, Београд. Тел. 629.

Јоксимовић, Божа Ј. Рођ. 20. XII 1868. Свилајнац. Шк.: учитељску школу у Београду, конзерваторијум у Прагу. Композитор и професор Музичке Школе „Станковић“. Одл.: Св. Сава IV ст. путје ради бележења народних мелодија. Адр.: Београд Музичка Школа „Станковић“ Тел. бр. 23-64.

Јоксимовић, Миливоје Т. Рођ. 10-23. IV. 1879. Шк.: реалку у Ужицу, Војну Академију у Београду, Артиљеријску Академију (Михајловску) у Петрограду. Артиљерско-технички бриг. генерал, начелник артиљ.-техничког одељења Мин. Војске и Морнарице. Од 1. I. 1918. — 17. VIII. 1918. био шеф српске делегације за војне набавке у Лондону. Одл.: Св. Сава V, IV ст., Бели Орао V, IV и III ст., енглески орден „С. Bath“. Члан управног одбора Стрелачког Савеза. Адр.: Минист. Вој. и Морнар. Београд.

Јонић, Крста. Рођ. 6. VIII 1868. Пирот. Шк.: 4 р. гимназије у Пироту, 4 год. учитељске школе у Нишу; ради усавршавања био у Бечу, Прагу и Минхену. Главни благајник Минист. Финансија. Био учитељ и управник осн. школе у Београду. Био члан Гл. Одбора Учитељског Удружења. Одл.: Св. Сава V ст. Педагошки писац, нарочито на пољу школске методике, преводилац са немачког, сарадник педагошких часописа: „Учитеља“, „Просветног Гласника“, негашњег „Цариградског Гласника“, „Трговинског Гласника“, итд... Адр.: Београд, Зорина 51.

Јосифовић, Ђурађ П. Рођ. 23. IV 1868.

Панчево. Шк.: реалку с матуrom и Војну Академију у Београду; био држ. питомак у немачкој војсци. Бригадни генерал, стални члан Испитне Комисије за чин мајора. У Свет. Рату био командант пука и Бригаде. Одл.: Карађорђева Звезда с мачевима III ст., Бели Орао с мачевима II ст., златна медала за храброст; Легија Чести III ст., Св. Ана с мачевима II ст., Румунска Звезда с мачевима II ст. Председник надзорног одбора београд. „Гајрета“ Осман Биџић. Адр.: Београд, Драгачевска, 24.

Јоцић, Никола Б. Рођ. Јагодина 1864. Шк.: 4 раз. гимназије. Индустијалац. Адр.: Крунска 32а. Београд. Тел. 30-52.

Јуришић, Пантелија Ж. Рођ. 26. VI. 1881. Црна Бара (подрински). Шк.: шест раз. гимназије и нику и вишу школу В. Академије у Београду. Дивизијски генерал, командант II коњ. дивизије. У ратовима био: помоћник начелника штаба дивизије, начелник штаба дивизије, командант коњичке бригаде. Одл.: златна медала за храброст, Карађорђева Звезда за мачевима IV ст. (два пут), Бели Орао са мачевима IV и III ст. (овај последњи 2 пут), Карађорђева звезда IV ст., официр Легије Чести, Distinguished Service Order, Св. Михајло и Св. Ђорђе III ст., Uffiziale dell' Ordine militare dei Savoia, La Croce al merito di guerra, Di grande Ufficiale della Corona d'Italia, Ceskoslovensky Válečný Kříž.

Јајон, Др Вита. Рођ. 1889. Сарајево. Шк.: гимназију у Сарајеву, права с докторатом у Бечу, философију у Загребу и Бечу. Прокуриста и шеф дописништва Градске Штедионице у Сарајеву. Публициста, покретач и члан редакције „Јеврејског Живота“. Адр.: Сарајево, Ферхадџија 36-II.

Јапони, Ханибал. Рођ. 1887. Краљевица. Шк.: гимназију у Сењу, Университет у Прагу. Апотекар. Бив председник општине у Краљевици и потпредседник Нар. Вијећа; месни судија. Председник подружнице Јадранске Страже, заменик старосте Сокола у Краљевици, сарадник дневних листова и ревија. Адр.: Краљевица.

Јарајановић, Ђока. Рођ. 1870. Београд. Шк.: правни факултет у Београду. Адвокат. Био окр. начелник, комесар Владе код Нар. Банке, председник Крајске Општине. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст., Легија Чести IV ст., златна медала, и ратне споменике. Писац „Накнаде Ратне Штете“, „Меничок Права“, и других стручних и политичких чланака. Адр.: Београд. Тел. 11-56.

Јарамехмедовић, Др Хамдија. Рођ. 1883. Требиње (Херц.) Шк.: гимназију у Сарајеву, медицину у Бечу, специјалне студије у Прагу, Минхену, Бечу и Берлину. Лекар, шеф одељ. за заразне болести у Држ. Болници у Сарајеву. Био нар. посланик у Конституанти и министар, а од 1910 — 14 народни посланик у босанском сабору. Одл.: Бели Орао V ст., Карађорђева Звезда IV ст., Св. Сава I ст. Бави се вођарством и вртарством. Адр.: Сарајево, Шахматина ул. 2. Тел. 3-31.

Јарановић, Милан. Рођ. 1882. Вел. Рујишка (срез Бос. Купа). Шк.: 6 раз. гимназије у Сарајеву, прав. богословију у Релеву (код Сарајева). Кустос—адјункт Земаљског Музеја у Сарајеву. Бави се антропогеографским испитивањем Босанске Крајине и проблемом миграције, и сарадник стручних часописа. Адр.: Сарајево, Земаљски Музеј. Тел. 2-99.

Јарановић, Др Сима О. Рођ. 3. II. 1866

Нови (Босан. Крајина). Шк.: гимназију у Петрињи (Хрватска), Шапцу и Београду, медицински факултет у Бечу. Бригадни санитетски фенерал, начелник санитет. одељења Минист. Војске и Морнарице. У ратовима био: на служби у санитет одељењу Врх. Команде, начелник санитета Минист. Војске и Морнарице. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао III ст., Карађорђева Звезда IV ст., Таковски Крст IV ст., Црвени Крст Крст Милосрђа, медала за војн. врлине, споменница Краља Петра и све ратне споменнице; Румунска Круна II ст., Летица Части, енгл. Св. Ђорђе и Михаило о врату, чешки крст. Адр.: Београд, Његушева 15. Тел. 38-94.

Карић, Милан Ђ. Рођ. 11. III. 1876. Марковац (крагуј) Шк.: гимназију и Вел. Школу у Београду. Директор II женске гимназије у Београду. Био начелник Мин. Просвете. Одл.: Св. Сава V и IV ст., Бели Орао V ст. Члан Проф. Друштва, удружења резервних официра и соколских друштва. Адр.: Светосавска 6. — Београд.

Карловић, Др Давид. Рођ. 1885. Виротица. Шк.: философске и правне науке у Загребу и Бечу, доктор права у Загребу. Јавни ред. професор Високе Школе за трговину и промет у Загребу. Градски заступник града Загреба; бави се трговачком стручном литературом. Адр.: Загреб, Куковићева 8а-II.

Каталинић—Јеретов, Рикард. Рођ. 1869. Волоско (Истра). Шк.: гимназију и трговачку академију на Ријеци. Књижевник и тајник Југословенске Матице у Загребу. Потпредседник клуба "Истра" у Загребу. Адр.: Загреб, Марков Трг 6.

Катанић, Војислав Т. Рођ. 1874. у Неготину (крајинском). Шк.: гимназију у Крагујевцу, н. школу В. Академије у Београду. Бригадни фенерал, привр. судија вардарског дивиз. суда. За време ратова био: командант батаљона, командант пука, делегат Врх. Команде код Есад Паше. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. са мачевима, Бели Орао IV ст. са мачевима, Св. Сава IV ст., зл. медала за храброст, медала за војн. врлине и све ратне споменнице. Бави се спортом: јахање и лов. Адр.: Вардар. Дивиз. Област. — Скопље.

Катић, Др Ернест. Рођ. 1883. Дубровник. Шк.: гимназију у Дубровнику, права са докторатом у Грацу. Адвокат, држ. правобранилац у пенз. Правни саветник Прве Хрв. Штедионице. Одл.: Св. Сава IV ст. Књижевник, драмски писац (псеудоним: Лукаша с Орсана) Адр.: Дубровник, Гундулићева пољана.

Катунарић, Анте. Рођ. 1878. Сплит, Шк.: реалку у Сплиту, академију уметности у Риму. Сликач, учитељ цртања на гимназији у Сплиту. Писац новела и драма, уредник хумористичког листа "Дује Балвана". Адр.: Сплит, Зрињска ул. 18.

Керблер, Др Ђуро. Рођ. 1873. Врховци (Загребачка област). Шк.: гимназију у Загребу, философију у Бечу, Берлину и Загребу; доктор философије. Професор Универзитета за класичну филологију и новолатинску књижевност. Ректор 1914—15, декан 1908—9 и 1918—19. Ред. прави члан Југословенске академије и литерарни секретар, уредник зборника "Грађа за повјест књижевности Хрватске". Адр.: Загреб, Улица Ц. 17.

Кердић, Иво. Рођ. 19. V. 1881. Давор (Славонија). Шк.: обртну школу у Загребу, уметн. обртну школу, академију уметности

и граверску школу у Бечу. Уметник гравер, професор Уметничке Академије у Загребу. Одл.: златна медала бечке академије за уметност; прва награда за композицију. Адр.: Загреб, Илица 85.

Кецмановић, Душан. Рођ. 25. I. 1876. Суботица (Хрв.). Шк.: богословију у Рељево код Сарајева. Окр. прота и народни посланик. Био посланик у босан. сабору, члан Великог Савета у Сарајеву, члан срп. црквеног суда у Бања Луци, потпредс. свешт. удружења за Босну и Херц., члан Народног Већа у Загребу и његов делегат при проглашењу уједињења СХС., посланик у привр. нар. представништву. Одл.: Св. Сава IV ст., Бели Орао V ст., напсни крст протојерејски. Бави се журналистиком, филателијом и народним просвећивањем. Адр.: Бања Лука. Тел. 99.

Кидрич, Др Фрањо. Рођ. 1880. Рогашка Слатина. Шк.: гимназију у Марибору, Университет у Бечу. Ред. професор Универзитета у Љубљани, проректор. Одл.: Св. Сава III ст. Бави се књижевном историјом. Адр.: Љубљана, Университет.

Кириловић, Др Димитрије. Рођ. 1894. Куман (Банат). Шк.: гимназију с матуром у Н. Саду, богословију у Срем. Карловцима, философ. факултет у Будим-Пешти, Загребу и Прагу, докторат у Загребу. Врш. дуж. библиотекара Унив. у Загребу. Библиотеке у Скопљу. Бави се туристичком и ловом. Адр.: Университет — Скопље.

Кирић, Владимир. Рођ. 1894. Загреб, Шк.: грађитељску школу у Загребу, академију у Лондону и Бечу. Академски сликар, професор Вис. Техн. Школе у Загребу. Издао мапе са архитектонским споменницама Далмације. Сарадник наших и страних уметничких часописа. Адр.: Загреб, Мажуранићев Трг 25.

Кисељак, Др Марије. Рођ. 1883. на Ријеци. Шк.: гимназију на Сушаку, Университет у Бечу, Минхену и Гетингену. Ред. професор Високе Техн. Школе у Загребу. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Загреб, Гајева 53.

Кићовић, Мираш. Рођ. 1892. Слатина (Цр. Гора). Шк.: гимназију на Цетињу, философију у Београду. Професор учитељске школе у Вршцу. Бави се књижевном историјом. Адр.: Вршац, Кр. Петра Трг, 28.

Кнежевић, Михаило. Рођ. 1871. Београд. Шк.: Техн. Факултет Вел. Школе у Београду, и грађ. одсек Политехнике у Минхену. Помоћник Мин. Грађевина. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао V ст. Бавио се уређењем бања. Адр.: Мин. Грађевина, Београд, Тел. 25-10.

Кнежевић, Др Стјепано. Рођ. 28. III 1870. Дубровник. Шк.: гимназију у Дубровнику, правни факултет са докторатом у Бечу. Велики Жупан Дубровачке Области. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Дубровник.

Кнез, Иван. Рођ. 9. VIII. 1853. Подгора, код Љубљане. Трговац и индустријалац. Одл.: Св. Сава III ст. Председник Тргов. Занатлијаске Коморе, предс. Кредитног Завода за трговину и индустрију, председник кметске посајилнице, потпредседник осигур. друштва "Вардар" у Београду, председник пиваре Унион, предс. упр. одбора Љубљанског велешавара узорака, потпредс. Љубљанске берзе, потпредс. Савеза индустријалаца, предс. Савеза млинова, цензор Нар. Банке, управни саветник разних предузећа. Адр.: Љубљана, Господска цеста 1. Тел. 80.

Кобасица Стјепано. Рођ. 1882 у Дубров-

Нику. Шк.: гимназију у Дубровнику; Универзитет у Прагу, Загребу и Бечу. Директор „Самоуправе“; народни посланик и први секретар Народне Скупштине. Одл.: Бели Орао V ст. Адр.: Београд, Народна Скупштина, Тел. 2-55.

Ковачевић, Фердо. Рођ. 1870. Загреб. Шк.: обртну школу у Загребу, и уметничку школу у Бечу. Сликара, професор на уметничкој академији у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Загреб, Илица 114.

Когој, Мариј. Рођ. 1895. Трст. Шк.: 7 раз. гимназије у Горици, музичку академију у Бечу. Композитор, диригент опере у Љубљани. Адр.: Љубљана, Јурчићев Трг 2.

Кочић, Др Гаврило Јов. Рођ. 1889. Стари Бечеј. Шк.: медицински факултет у Будимпешти. Управник Савеза Здравствених Задруга — Београд. Одл.: Св. Сава V ст. Адр.: Ресавска, 15. Београд. Тел. 23-89.

Кочић, Др Драгутин С. Рођ. 1885. у Закуту (окр. Крагујевачки) Шк.: правни факултет у Паризу, где је и докторирао. Адвокат; народни посланик и министар на расположењу; раније отправник послова у Лондону; шеф кабинета пок. Др Веснића, г. Пашини и начелник Мин. Ин. Дела. Одл. златну и сребрну медаљу за храброст; Белог Орла с мачевима; Легија Чести; Лента Талијанске Круне; Командир Румунске Круне отд. Адр.: Београд, Кнез Михајлов Венац 23 в. Тел. 35-59.

Кокановић, Чедомир. Рођ. 1893. Стари Мајдан. Шк.: трг. академија. Народни посланик. Адр.: Сански Мост.

Кокотовић, Душан. Рођ. 1881. Горњи Косиљ (Хрв.). Шк.: нижу реалну гимн. и уметничку академију у Загребу, уметничку академију у Фиренци и Минхену. Академски сликар. Поглавито се бави бакрорезом. Адр.: Загреб, Воћарска 79.

Конделк, Др Виктор. Рођ. 1889 у Вишкову. Шк.: високу школу за културу тла и индустрије. академију у Бечу. Професор Университета у Загребу. Адр.: Творничка 10. Тел. 13-00.

Константиновић, Војислав С. Рођ. 8. IV. 1873. Ћуприја. Шк.: гимназију у Јагодини и Београду, нижу школу В. Академије у Београду. Бригадни фенерал, начелник артиљеријског одељења II армијске области. У ратовима био: командант хаубичког дивизиона, референт артиљерије. Одл.: Карађорџева Звезда с мачевима IV ст., Бели Орао IV ст., Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао IV ст., златна и сребрна медаља за храброст, спом. Краља Петра, медаља за војн. врлине, све ратне споменице; Легија Чести IV ст. Адр.: Сарајево — Штаб II Армијске Области.

Копривник, Војко. Рођ. 1887. Марибор. Шк.: гимназију у Марибору, шумарски факултет у Бечу, абс. правни факултет у Бечу. Инспектор Шума, хон. професор Београдског Университета. Дежурни члан Управ. Одбора Шумско-индустријског предузећа Добрићин Дрвар — Сарајево. Писац стручних чланака и расправа. Адр.: Београд, Ситничка 25. Тел. 37-28.

Коркут, Сакиб. Рођ. 1883. Травник. Шк.: трговачку у Травнику, шеријатску судачку у Сарајеву. Новинар. Био: инспектор вакуфске дирекције у Сарајеву, директор реформиране медресе у Сарајеву, главни уредник „Правде“, посланик у Уставотворној Скупштини. Гл. уредник „Иршада“. Одл.: Бели Орао V ст. Бави се господарством. Адр.: Травник.

Корлевић, Др Миливој. Рођ. на Ријеци. Шк.: гимназију у Загребу, Универзитет у Бечу и Загребу. Адвокат. После преврата био секретар Југосл. Народног Већа на Ријеци, и заменик вел. жупана, градски заступник у Сушаку, предс. клуба градских заступника у Сушаку. Врши разне одборничке дужности у националним, хуманим и страначко-политичким друштвима (Давидовићева демократ. странка). Адр.: Сушак, Штротсмајерова ул. 70. Тел. 90.

Королија, Др Мирко. Рођ. 9. IX. 1886. Кистање (Далмација). Шк.: гимназију у Задру, права у Бечу, Загребу и Прагу, где је и докторирао. Драматург Нар. Позоришта у Сплиту. Одл.: Св. Сава V ст. Књижевник, песник (збирке песама, драмске поеме). Адр.: Сплит, Позориште.

Коруновић, Момир П. Рођ. у Глоговицу (окр. Моравски). Шк.: гимназију у Београду, Прагу, Риму и Паризу. Архитект, инспектор Министарства Грађевина. Одл.: Св. Сава V и IV ст., зл. медаља за храброст, зл. медаља за ревно. службу. Старешина Сокољског Друштва — Матице — Београд. Адр.: Београд, Ламартинова 10. Тел. бр. 19-76.

Косиер, Љубомир Ст. Рођ. 24. IV. 1887. Бјеловар. Шк.: гимназију у Загребу, трговачке и економске науке у Љубљани, Грацу и Цириху. Директор Банке и књижевник. Директор економско-финансијске ревије „Банкарство“, и ревије „Südslawischer Ekonomist“. Писац економских и привредних дела, сарадник разних наших и страних листова и часописа. На првом међународном конгресу штедионица заступао Владу, као државни делегат. Адр.: Прерадовићева 39-II (пошта б. факс 5.) Загреб. Тел. 2-50.

Косић, Др Михајло. Рођ. 1870. Сомбор. Шк.: гимназију у Загребу, Универзитет у Бечу. Лекар, управник држ. оповалишта у Краљевици. Старешина сокољског друштва у Краљевици. Адр.: Краљевица. Тел. 9.

Косовел, Стано. Рођ. 26. IX. 1895. Сежана код Трста. Шк.: гимназију у Трсту, педагошку школу у Горици. Књижевник и новинар. Адр.: Љубљана, редакција „Јутра“.

Костиал—Живановић, Јосип. Рођ. 1869. Митровица. Шк.: Трг. Академију у Загребу. Генер. директор Хрватске свеопће кредитне банке, д.д. Већник берзе, члан управе Савеза новч. завода Краљевине СХС. Председник, потпредседник и члан управе разних акционарских друштава (новч. завода, индустријских и тргов. предузећа). Адр.: Загреб, Драшковићева ул. 29. Тел. бр. 18-00.

Костић, Драгутин. Рођ. 1873. Београд. Шк.: гимназију и Универзитет (истор.-филозошки одсек) у Београду. Ред. професор ниже школе Војне Академије. Одл.: Св. Сава IV ст., златне медаље за грађ. заслуге и ревно. службу, албанска споменица. Члан Испитне Комисије за Професорски Испит. Адр.: Београд, Драгачевска ул. 45а. Тел. 22-87.

Костић, Коста. Рођ. 22. II. 1872. Мостар. Шк.: трговачку школу у Мостару. Директор Срп. Центр. Привредне Банке, цензор Нар. Банке, филијале у Мостару. Одл. Св. Сава IV ст. Адр.: Мостар.

Костић, Др Милан. Рођ. 1876. Шид. (Срем). Шк.: гимназију у Осеку, правни факултет са докторатом у Загребу. Начелник Министар. Правде. Одл.: Св. Сава IV и III ст. Председник чиновн. задруге

за подизање станова у Београду. Био први председник Југосл. Савеза Трезвености. Адр.: Мин. Правде — Београд. Тел. 1-56.

Костић, Др Миливој. Рођ. 1886. Сарајево. Шк.: гимназију у Сарајеву, медицину у Бечу. Лекар, професор хирургије Беогр. Университета. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Београд, Кр. Милана 67. Тел. 30-81.

Костић, Јосиф Г. Рођ. 13-26. VII 1877. Лесковац. Шк.: 6 разр. гимназије у Лесковцу и Ваљеву, нижу и вишу школу В. Академије у Београду. Дивизијски генерал, командант Моравске Дивизије Области. У ратовима био: командант батаљона, пеш. пука, у Ађутантском одељењу Врх. Команде. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст. без и IV ст. са мачевима, Бели Орао IV и III ст. са мачевима, Св. Сава II ст., сребрна и златна медаља за храброст, медаља за војничке врлине; Св. Ана са мачевима III ст. (руски), франц. Ратни Крст, Румунска Круна III ст., Румунска Звезда са мачевима II ст. Адр.: Ниш.

Костренчић, Др Марко. Рођ. 21. III. 1884. Загреб. Шк.: правни факултет са докторатом у Загребу. Ред. професор на правном факултету загребачког Университета, прави члан Југословенске академије знаности и уметности у Загребу. Адр.: Загреб, Мажуранићев Трг 6.

Кох, Метод Ф. Рођ. 1874. Крањ, (Словеначка). Шк.: гимназију у Љубљани, поморског аспирантску школу у Поли. Контраадмирал ратне морнарице СХС. 1918 год. приликом слома А. У. монархије био командант целокупне Јуслов. Морнарице, а затим до краја 1920. начелник одељења за морнарицу I Поморске Обласне Команде на Сушаку. Адр.: Сушак. Тел. 78.

Кох, Фердо. Рођ. 1874. Осиек Шк.: средњу школу и Университет у Загребу. Универзитетски професор за геологију, директор геолошког музеја и геол. завода у Загребу. Одл. Св. Сава III ст. Уредник „Вјести геолошког завода“ у Загребу, руководи израдом геолошке карте Хрватске и Славоније. Адр.: Загреб, Деметрова ул. 1. Тел. 19-25.

Коцић, Влајко. Рођ. у Власотинцима. Шк.: гимназију и права у Београду. Адвокат и народни посланик. Адр.: Београд, Теразије 14. Тел. 3-24

Кошанин, Др Недељко. Рођ. 13. X. 1874. Чечина (окр. чачански) Шк.: гимназију у Београду, Вел. Школу у Београду, Университет са докторатом у Лајпцигу. Редовни професор Београдског Университета (за ботанику). Ред. члан Срп. Краљ. Академије Наука. Одл.: ратна одлиčka. Председник Срп. Планинског Друштва. Адр.: Београд, Ботаничка Башта, Таковска 41. Тел. 3-69.

Крајач, Др Иван. Рођ. 17. XI 1877. Сењ. Шк.: гимназију у Сењу и Загребу, права у Загребу и Бечу, докторат права у Загребу. Адвокат и народни посланик, Министар Трговине и Индустрије. Економско-финансијски писац. Адр.: Београд. Народна Купштина.

Красојевић, Јанићије. Рођ. 1884. Врање. Шк.: правни факултет у Београду. Велики жупан Мостарске Области. Био инспектор Мин. Соц. Политике и окр. начелник. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст. Адр.: Мостар. Тел. 76.

Крафт, Др Стеван. Рођ. у Инђији 1884. Шк.: гимназију у Срем. Карловцима, права у Бечу и Загребу, вишу школу за свет. трговину у Бечу. Народни посланик,

председник земорад. задруге. Адр.: Београд, Босанска ул. 15-11.

Крек, Др Грегор (Гојмир). Рођ. 1875. Грац. (Аустрија). Шк.: гимназију, Университет и музички конзерваториј у Грацу и Лајпцигу. Ред. професор римског и грађанског права на Университету у Љубљани. Инспектор музичке школе у Словеначку, ред. члан Сталног Законодавног Савета Минист. Правде, члан жири-а (одсек за оперу) при Минист. Просвете, потпредседник испитне комисије за историјски државни испит, председник испитне комисије за државне испите на конзерваторију у Љубљани, члан испитне комисије за судијске испите при апелационом суду у Љубљани, управник професорске библиотеке правног факултета, итд. Одл.: Св. Сава III ст. (два пут). Композитор и књижевник (право, историја и теорија музике, музички критичар, итд.) Адр.: Љубљана, Госпаствetsка Цеста 2.

Крстић, Душан Ђ. Рођ. 4. IV. 1889. у Срем. Митровици. Шк.: гимназију у Митровици и Кр. Вишу Трг. Школу у Загребу. Директор Банке. Одл.: 8 ратних одликовања наших и страних. Бави се аутомобилизмом и јахањем. Адр.: Милоша Великог 49. Београд. Тел. 32-80.

Кржицај, Јосип. Рођ. 1887. Вевче при Љубљани. Шк.: 7. разр. в. реалке у Љубљани, школу соло-певања Глазбене Матице у Љубљани. Оперски певач Нар. Казалишта у Загребу. Адр.: Загреб, Медулишева 27.

Кржичанић, Пјер. Рођ. 19. V. 1890. Глина (Хрватска). Шк.: реалку у Петрињи, уметн. обртну школу и уметн. академију у Загребу, годину дана у Паризу. Сликар, новинар (цртач и карикатуриста). Адр.: Београд, уредништво „Политике“. Тел. бр. 5-50.

Кристиан, Антон. Рођ. 31. I. 1881. Вич крај Љубљане. Шк.: гимназију у Љубљани, в. трг. школу у Прагу. Пословни председник Задружне Банке. Био дуго година у служби задруга, нар. посланик, Министар Шума и руда, управник држ. имања „Беле“. Оснивач и председник многих радничких Задруга у Словеначкој. Оснивач и уредник социјалистичких дневних листова и ревија. Адр.: Љубљана.

Крстић, Божидар. М. Рођ. 1883. Јагодина. Шк.: правни факултет у Београду. Велики жупан у Зајечару. Био секретар Мин. Унутр. Дела, окружни начелник. Одл.: Бели Орао. Адр.: Зајечар. Тел. 5.

Крстић, Др Никола П. Рођ. 6. V. 1878. Београд. Шк.: медицину у Бечу. Хирург, шеф хирушко-ортопедског одељења Држ. Болнице у Београду. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава V ст., сребрна медаља за храброст, медаља за ревно. службу, Крст Милосрђа Орден Црвеног Крста; Св. Ана III ст. (руски), златна медаља за епидемију (франц.). Члан конзорцијума Санаторијума „Врачар“. Адр.: Београд, Милоша Вел. 57а. Тел. 8-37.

Крстић, Радисав К. Рођ. 29. VIII 1877. Глоговац (моравски). Шк.: гимназију с матуром у Зајечару, нижу и вишу школу В. Академије и припрему у Гл. Генералштабу у Београду. Дивизијски генерал, инспектор Економске Инспекције. У ратовима био: начелник штаба бригаде, помоћник штаба дивизије, начелник штаба Ужичке војске, начелник штаба дивизије, шеф војно-друмског одсека Саобраћајног Одељења Врх. Команде, Главни Интендант Врх. Команде.

Одл. Карађорђева Звезда IV и III ст. без и IV ст. са мачевима, Бели Орао V ст. без и IV и III (2 пут) ст. са мачевима, Св. Сава II ст., медаља Краља Петра, златна медаља за храброст, медаља за војн. врлине и све ратне споменице; Св. Ана III ст. са мачевима (руски), енгл. Св. Михаило и Борђе III ст., Легија Часта IV ст., француски корпусни Ратни Крст, грчки Крст III ст. Адр.: Београд, Хаџи Проданова, 17.

Круљ, Љубомир. Рођ. 1882. Мостар. Шк.: трговачку и гимназију у Мостару, виши виноградарско-воћарски завод у Клостернобугу код Беча. Трговац и произвођач вина. Прави члан трговачке и обртничке коморе у Сарајеву, председник Срп. Кредитне Банке у Мостару. Адр. Мостар.

Круљ, Др Урош. Рођ. 1875. Мостар. Шк.: гимназију у Н. Саду, медицински факултет у Бечу. Лекар, шеф санитета за Босну и Херцеговину. Био нар. посланик и Министар Народнoг Здравља. Одл.: Св. Сава III ст. Писац публикација социјално-хигијенске, социолошке и политичке садржине. Адр.: Сарајево.

Крупчевић, Владислав Н. Рођ. 1. I 1876. Велика Крсна (смедеревски). Шк.: нижу и вишу школу Војне Академије у Београду. Бригадни ђенерал, помоћник команданта дринске дивизије. У ратовима био: командант арт. дивизиона, командант полс. артиљер. пука. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. без и са мачевима (2 пут), Бели Орао V и III ст. без и IV ст. са мачевима, медаља за храброст, споменица Краља Петра I и све ратне споменице; Румунска Круна III ст., официр Легије Часта. Адр.: Ваљево.

Крушлин, Миховил. Рођ. 1882. Кључ (срез Загреб.). Шк.: Вишу уметничку школу у Загребу. Сликач. Адр.: Сомбор (фаркошевац).

Кришић, Др Јован. Рођ. 1898. Сарајево. Шк.: философ. факултет у Прагу, доктор философије. Наставник I гимназије у Сарајеву. Члан редакције листа „Народ“, сарадник наших и ческих књижевних и научних часописа. Адр.: Сарајево, Караџића ул. бр. 6.

Кужељ, Др Сретен. Рођ. 1882. Чачак. Шк.: гимназију у Нишу, докторат државних наука у Ерланаску (Баварска). Начелник одељења за заштиту радника при Мин. Соц. Политике. Одл.: Св. Сава III ст. Бави се научним студијама разних социјално-економских проблема, и сарадњом на разним часописима и новинама. Адр.: Београд, Мин. Социјалне Политике, Тел. 1-13.

Кујунџић Коста Р. Рођ. 21. V. 1877. Лијебно (Босна). Шк.: осн. школу у Лијебну, талијански јез. приватно. Бив. трговац, а сада рентијер. Адр. Лијебно (Босна).

Куканић, Др Иван. Рођ. на Ријеци. Шк.: гимназију на Ријеци, богословље у Будимпешти. Каноник зборног каптала на Ријеци. Одл.: папински прелат. Адр.: Rijeka, Via E. de Amicis 3.

Кулмер, Мирослав (граф). Рођ. 1860. Шестине крај Загреба. Шк.: средњу школу у Загребу, права у Загребу и Бечу. Пољопривредник и кућевласник. Бивши члан Народнoг Већа у Загребу и Народнoг Представништва СХС. Одл.: Св. Сава I ст. са лентом. Председник: Прве Хрв. Штедионице, Хрв. Слав. Господарског Друштва „Нашичке творнице танина“, „Дугареса“ твор. текстилне робе, члан управе Народне Банке, почасни председник Хрв. планин-

ског друштва и Убошког Дома, итд. Адр.: Загреб, Трг Св. Катарине бр. 2. Тел. бр. 54-52.

Кумануди, Др Коста. Рођ. 1875. Београд. Шк.: докторат права на Парискoм Правном Факултету. Проф. Университета, нар. посланик. Био Министар Финансија од 1921. — 1923. год. Одл.: Св. Сава I ст. Адр.: Београд, Ресавска ул. 35. Тел. 16-52.

Кучић, Јурај. Рођ. 1878. Сушак, Шк.: гимназију на Ријеци и Сењу, Университет у Загребу и Бечу. Бив. окр. начелник, народни посланик у Уставотворној Скупштини, председник општине на Сушаку. Одл.: Бели Орао V ст. Председник Савеза купашишта и лежишта на Горњем Јадрану и „Путника“, „Дејег склопишта“, већник загр. трг. обртн. коморе, члан управног одбора Господарског Друштва у Загребу, одборник разних друштава као: Сокола, Јадранске Страже, итд. Адр.: Сушак, Звонимирова ул. 100-11.

Кушељ, Др Радо. Рођ. 1875.: Либуче код Пулиберка (Корушка). Шк.: гимназију у Целовцу, права у Бечу. Ред. професор црквеног права на Университету у Љубљани, привр. члан Законод. Савета при Министр. Правде у Београду. Писац стручних правних дела, и сарадник стручних и политичких часописа и листа. Адр.: Љубљана, Градишке 8.

Лазаревић, Васа. Рођ. 1875. Шк.: права у Београду, био 2 године на страни ради усавршавања. Начелник Минист. Унутрашњих Дела у пенз., уредник листа „Политијка“. Био начелник окружних окр. тиквешког и скопског. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао IV ст., Црног. Кнеза Данила IV ст., грчки Св. Спаса III ст., Румунску круну III ст., Polonia Restituta III ст., руски Св. Владимира III ст., Амерички Црв. Крст. Писац стручних расправа, студирао уређење полиције у 11 европских држава. Адр.: Београд, Карађорђева 69. Тел. 12-23.

Лазаревић, Др. Војин. Рођ. 1887. Панчево. Шк.: гимназију у Панчеву, медицину у Бечу. Хирург, шеф хируршког одељ. Жупан. Болнице у Вел. Бечкереку. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава IV ст., Црвени Крст. Стручни писац у немачким часописима. Адр.: Вел. Бечкерек, Гимназијска 5. Тел. 50.

Лазаревић, Драгољуб А. Рођ. 1874. Крагујевац. Шк.: нижу и вишу школу Војне Академије у Београду, артиљеријску школу гађања у Царском Селу (Русија). Дивизијски ђенерал, командант дринске дивиз. области. У рату био команд. пука шумад. артиљерије. Одл.: Бели Орао IV и III ст. са мачевима, Карађорђева Звезда IV ст. са (2 пут) и без мачева, златна и сребрна медаља за храброст; Румунска Круна III ст. са мачевима, Св. Владимир IV ст. и Св. Ана III ст. са мачевима, споменица из Добруче, и т. д. Бави се ловом. Адр.: Ваљево.

Лазаревић, Др. Милан. Рођ. 1885. Панчево. Шк.: докторат правних наука у Коложавару. Инспектор Минист. Трговине и Индустије. Био делегат за склапање Брионске Конвенције; Владин делегат на IV Међун. Конф. Рада у Женеви; члан делегације за склапање тргов. уговора са Италијом и трг. уговора са Аустријом. Привредни писац. Одл.: Св. Сава III ст., Талијанска Круна III ст. Адр.: Београд, Обилићев Венац, 3. Тел. 12-32.

Лазаревић, Петар М. Рођ. 22. III. 1877. Крагујевац. Шк.: 7 разр. гимназије у Кра-

гујевцу, Нижу и Вишу Школу Војне Академије у Београду. Артилер. пуковник инвалид. Био командант Шумадског арт. пука (на Солун. фронту). Одл.: Карађорђева Зв. III ст. и IV ст. са мачевима (два пут); златна медаља за храброст (два пут); бугарски орден за храброст; кавалер Легије Чести. Војни писац, новинар, од 1922. стални члан редакције „Политика“. Адр.: Београд, Видинска 12 I. Тел. 38-67.

Лазих, Живојин А. Рођ. 1876. Сврач* ковци (окр. руднички). Шк.: правни факултет у Београду, ради студија управно-полицијске струке био у Немачкој, Италији, Аустро-Угарској. Начелник одељења јавне безбедности Минист. Унутрашњих Дела. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст., Св. Сава IV и III ст.; Италијанска Круна III ст., Св. Спаситељ IV ст., Александар Невски V ст., Румунска Круна III ст. Сарадник Поцијских часописа, сарадник у хуманим акцијама, а нарочито у васпитању и поправци морално посрнуле деце. Адр.: Београд, Господар Јованова, 81. Тел. 8-61.

Лазих, Зорка С. (рођ. Милетић). Рођ. 29. V. 1878. Нештин (Срем). Шк.: в. девојачку у Пожеги (Славон.). Новинар и национални радник, уредник „Дечих Новина“. Одл.: Св. Сава V ст. Адр.: Н. Сад, Петра Зринског ул. 19.

Лајбенфрот, Роберт. Рођ. 1858. Беч. Шк.: нижу гимназију, тргов. академију и вишу тргов. школу. Заменио главног рavnатеља I хрв. штеднишце у Загребу. Адр.: Загреб, Прерадовићев трг 3. Тел. 6-36.

Лајтмановић, Радован М. Рођ. 1892. у Никинцима (Срем). Шк.: Држ. тргов. академију у Земуну, Експортну Академију (одсек за проф. трг. школа) у Бечу. Управник гл. филијала Држ. Хипотекарне Банке у Скопљу. Писац књиге „Двојно књиговодство“. Адр.: Скопље, кеј Војв. Путника, 28. Тел. 92.

Лакатош Јозо. Рођ. 18. II. 1884. Илок (Срем). Шк.: гимназију у Пожези и Загребу, Универзитет у Загребу и Прагу. Новинар, главни уредник „Југ. Лојда“. Преводац са руског и чешког, писац статистичко-привредних публикација. Адр.: Загреб, Голак 20. Тел. 19-34.

Лалошевић, Др. Јоца. Рођ. 1870. Сомбор. Шк.: гимназију у Сомбору, права са докторатом у Б. Пешти. Адвокат, нар. посланик. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава IV ст., Приликом ослобођења био председник Нар. Управе у Војводини. Организовао певачка друштва и основао Први Савез срп. пев. друштава. Као посланик написао закон за спровођење аграрне реформе. Адр.: Сомбор.

Лангоффер, Др. Аугуст. Рођ. 1861. Кисач, код Н. Сада. Шк.: Универзитет у Загребу и Јени. Универзитетски професор и директор Зоолошког Музеја. Одл.: Св. Сава III ст. Бави се: флористиком, туристиком и филателијом. Адр.: Загреб, Деметрова I.

Лапчевић, Драгиша. Рођ. 1867. Ужиче. Шк.: основну школу у Пожези. Новинар. Био дугогодишњи народни посланик. Адр.: Дринска 3 — Београд.

Леваковић Др. Антун. Рођ. 1885. Раковци, крај Винковаца. Шк.: гимназију у Винковцима, шумарску академију у Загребу, вис. школу за културу тла у Бечу са докторатом шумарства. Ред. професор шумарског факултета Универзитета у Загребу. Управник Завода за шумска испи-

тивања на Универзитету у Загребу. Адр.: Загреб, Шумарски дом. Тел. 6-60.

Леси, Гаврило Д. Рођ. 28. XII. 1882. Београд. Шк.: правни факултет у Београду. Адвокат. Адр.: Београд, Књ. Љубиц 2. Тел. 8.

Леси, Др. Мориц. Рођ. 1879. Сарајево. Шк.: гимназију у Сарајеву, докторат филозофије и рабински семинар у Бечу. Надрабинер. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Сарајево, Чуковићева ул. 10. Тел. 1-85.

Леко, Др. Марко. Т. Рођ. 5. IX. 1853. Београд. Шк.: осн. школу и гимназију у Београду, хемију и Dr. phil. у Дириху. Био проф. хемије и ректор Беогр. Универзитета. Одл.: Бели Орао III ст., Св. Сава II ст. Таковски III ст., Срп. Црвени Крст, Св. Станислав II ст., (руски), Витез Легије Чести (франц.). Председник Друштва Црвеног Крста С.Х.С. Адр.: Васина, 15. Београд. Тел. 10-07.

Леонтић, Др. Љубо. Рођ. 1887. Далмација. Шк.: гимназију у Дубровнику, Универзитет (права) у Прагу и уметничку академију (сликарство) у Прагу. Адвокат. Бави се журналистиком и политиком, председник Главног Одбора и Директорија Орјуне. Адр.: Сплит, Средманушка ул. 1. Тел. 3-75.

Лесковар, Јанко. Рођ. 12. XII. 1861. Валентиново крај Преграде (Хрв. Загорје). Шк.: н. гимназију у Карловцу, учитељску школу у Загребу. Учитељ у пенз. Књижевник: белетрист. Адр.: Преграда.

Летић, Др. Георгије. Рођ. 1. V. 1872. Ст. Бечеј. Шк.: гимназију у Н. Саду, богословију у Срем. Карловцима и у Черновцима, где је докторирао. Епископ. Одл.: Св. Сава I ст. Адр.: Вел. Кикинда.

Летица, Душан П. Рођ. 1879 у Глини. Шк.: правни факултет у Загребу. Генерални Директор Дирекције Непосред. Пореза. Одл.: Св. Сава IV и Бели Орао V ст. Председ. Савеза Набављ. Задруга Држав. Службеника. Бави се публицистиком радом у области народне економије. Адр.: Генерална Дирекција Непосред. Пореза, Београд. Тел. 9-77.

Ливадић, Др. Бранимир. Рођ. 1871. Сомбор. Шк.: гимназију у Загребу, филозофију са докторатом у Бечу. Директор глумачке школ у Загребу. Одл.: Св. Сава III ст. Био председник Друштва хрв. књижевника, дугогодишњи уредник „Савременика“, члан редакције „Нове Европе“, издао више књига новела, сарадник хрв. и срп. часописа, позоришни критичар, одборник „Матице Хрватске“. Адр.: Загреб.

Лишић, Ђурица. Рођ. 1885. Мартонош (Бачка). Шк.: 2 год. трг. школе у Сегедину. Дрварски трговац. Адр.: Нови Сад. Тел. 3-06, 1-35.

Љепопили, Антун. Рођ. 29. XII. 1848. Макарска. Шк.: гимназију у Дубровнику, богословију у Задру. Свештеник, препозит Дубровачког каптала. Историјски писац, сарадник часописа и листава, као и „Рада“ Загребачке Академије.

Ловрић, Др. Едо. Рођ. 1866. Цриквеница (Хрв. Приморје). Шк.: гимназију на Ријеци и у Сењу, факултет са докторатом у Загребу. Професор Универзитета у Загребу (за православне цркве, католичке и источно-православне). Бави се научним радом, уредник „Мјесечника“, гласила Правничког Друштва у Загребу. Адр.: Загреб, Јурјевска 51. Тел. 9-92.

Лозанић, Сима М. Рођ. 1847. Београд. Шк.: Вел. Школу у Београду, циришки и берлински Университет. Професор Университета у пенз. Био Министар Привреде. Писац многих научних расправа и дела из области хемије на српском, немачком, енглеском и француском језику, као и пољопривредних и задружних чланака и дела. Одл.: Св. Сава III и I ст., Таковски Крст V и I ст., Милош Велики III ст., сребрна медаља за храброст и борацка споменца (1876). Османлија I ст., (турски), Спаситељ I ст. (грчки), Орањк Насау I ст. (холандски), Румунска круна I ст., Прави члан Срп. Краљ. Академије; дописни члан Југосл. Академије Знаности и Умјетности, Чешког Индустиј. Хемијског Друштва; почасни члан Срп. Лекар. Друштва, Гл. Сав. Срп. Земљоради. Задруга, Гл. Сав. Занатских Задруга; добротвор друштва Панчић, утемељач Друштва Св. Саве; члан Немачког Хемијског Друштва, Српског Ученог Друштва и Срп. Пољопривредног Друштва. Адр.: Београд, Страхињина Бана, 75.

Лозанић, Станка С. Рођ. 1858. Београд. Шк.: вишу женску школу у Београду. Одл. Крст Милосрђа, Црвени Крст. Ради у разним хуманим друштвима. Адр.: Београд-Страхињина Бана 75. Тел. 39-98.

Локар Др. Јанко. Рођ. 5. VIII. 1881. Чрномељ (Словенија). Шк.: гимназију у Новом Месту, Университет у Бечу. Директор I држ. гимназије у Љубљани. Био инспектор Мин. Просвете. Одл.: Св. Сава IV ст. Писац филозофских, латерних и фолклористичких чланака у разним часописима, латерари критичар. Адр.: Љубљана, Гајева ул. 14.

Лохерт, Др. Јосип. Рођ. 1872. Жупања. Шк.: гимназију у Винковцима, медецински факултет у Грацу. Лекар, инспектор Минист. Нар. Здравља у пенз. Бањски лекар у Вараждинским Топлицама. Одл.: Св. Сава IV ст. (за време Балканског Рата), III ст. Адр.: Загреб, Тел. 13-38.

Лукач, Др. Феодор. Рођ. 1892. Фоча (Босна). Шк.: медецински факултет у Будимпешти, Бечу и Берну. Лекар, хирург, шеф хирушког одељ. обл. болнице у Мостару. Одл.: Албанска споменца. Бив. шамион Швајцарске и Југославије у лакој артиљерији; почас. члан Гимнастичког Друштва у Берну, и С. К. „Славије“ у Сарајеву. Медецински писац. Адр.: Мостар, Колодворска ул. 14. Тел. 10.

Лукинић, Александар. Рођ. 8. IX. 1875. Брандис на Лабу, Чехословачка. Шк.: конзерваторију у Прагу и Петрограду. Композитор, професор музичке школе у Сарајеву, диригент филхармоније, Адр.: Сарајево, Пашићева ул. 20.

Лукинић, Др. Едо. Рођ. 1870. Карловац. Шк.: гимназију у Карловцу, Университет у Загребу. Министар Правде. Био Министар Пошта и Телеграфа, председник Народне Скупштине. Одл.: Св. Сава I ст., Бели Орао V ст., Валечки Крст Републике Чехо-Словачке. Адр.: Београд, Хотел „Срп. ска Круна“.

Луначек, Др. Валдемар. Рођ. 1893. Петриња. Шк.: гимназију у Вараждину, права у Загребу и Грацу. Доктор права. Тајник тргов. и обртничке коморе у Загребу. Хон. доцент Вис. Школе за трг. и промет. Економски писац, члан Друштва Хрв. Књижевника. Адр.: Загреб, Грч. 2. Тел. 36.

Луцерна, Камила. Рођ. у Риви у Тиролској. Шк.: препарандију у Целовцу (прив.), Университету Бечу (прив.). Про-

фесорка женске реал. гимназије у пензији: Књижевник, есејиста, драмска списатељица. Одл.: Златна медаља за ревност. Адреса. Загреб, Грч. 4.

Лхотка, Фран. Рођ. 25. XII. 1883. Вожице. Шк.: конзерваториј у Прагу. Композитор, професор и ректор Музичке Академије у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Писац опера „Минка“, „Море“, симфонија, вокалних комп. обрада Југосл. народних песама. Од 1913—22. диригент хрв. певачког удружења. „Лисински“. Адр.: Загреб, Тушканац 15а.

Љубибратић, Др. Саво. Рођ.: 1876. Плат (Далмација). Шк.: гимназију у Сарајеву, теолошки факултет у Атини. Секретар и референт Управног и Просветног Савета Добро-Босанске епархије. Секретар обласног одбора Народне Одбране, и Извршног Одбора Срп. Нар. Цркв. Организације, потпредседник „Просвете“ и председник Братства Св. Саве. Адр.: Сарајево, Кр. Петра, 14. Тел. 3-50.

Мажурањ, Др. Милутин. Рођ.: 1871. Нови (Винодолски). Шк.: Универзитет у Загребу и Бечу. Адвокат и јавни бележник у Новом. Био народни посланик и члан бив. народног представништва. Бави се господарством и виноградарством. Адр.: Нови (Винодолски).

Мази, Јосип. Рођ. 24. I. 1872. Жири (Словеначка). Шк.: реалку у Љубљани, политехнику и Универзитет у Бечу. Директор држ. вел. реалке у Љубљани. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Љубљана, Ведова ул. 4. Тел. 3-33.

Мајнарић, Јосип. Рођ. 1872. Делница. Шк.: и гимназију у Загребу и на Ријени, шумарство у Крижевцима. Инспектор Мин. Аграрне Репарме у пензији. Политичко-економски писац, дугогодишњи председник југослов. политичких и соколских организација у округу модрушко-ријечком. Адр.: Огулин.

Мајстер, Рудолф. Рођ. 29. III. 1874. Камник, Словеначка. Шк.: гимназију у Крању и Љубљани, војну школу у Бечу. О преврату 1918. прилиучио Југославији Марибор и велики део Словеначке Штајерске, до 28. V. 1919. био командант штајерског пограничног повереништва, потом у корушкој офанзиви командант лабудског одреда, до плебисцита командант Корушке. Фебруара 1912. именован председником комисије за разграничавање са Италијом, октобра 1923. пензионисан. Одл.: Бели Орао III ст., Чехословачки Војни Крст. Песник, дописник више листова, нарочито „Љубљанског Звона“. Адр.: Марибор, Мај. строва ул. 17.

Мајстровић, Др. Иван. Рођ. 14. IX. 1868. Завојане (општина Вргорац). Шк.: гимназију у Сплиту, права у Загребу и Грацу. Адвокат. Председник обласног одбора Демократске Странке, бив. посланик на далматинском сабору у Загребу; члан цензорног већа филијале Народне Банке С. Х. С. у Сплиту, предстојник подружине Љубљанске Кредитне Банке, члан општинског већа у Сплиту. Адр.: Сплит.

Малагурски, Др. Бабијан. Рођ.: 1876. Суботица. Шк.: адвокатски испит у Будимпешти. Адвокат. Адвокат Југословенске Банке, и члан проширеног сената, бив. потпредседник народног одбора у Суботици. Председник Суботичког ногометног Савеза, и бив. први старешина Соколског

Друштва у Суботици. Адр.: Суботица. Тел.: 8-25.

Мандекић, Др. Винко. Рођ. 1884. Краљевца. Шк.: гимназију на Сушаку, вишу господарску школу у Крижевцима, господарски факултет у Бреслави. Економ. обл. пољопривредни референт приморско-крајинске области. Радни члан књиж. друштва Св. Јеронима. Пољопривредни писац. Адр.: Загреб, Кумичијева ул. 4.

Мандић, Мијо. Рођ. 1857. Каћмар. Шк.: учитељску школу у Калачи, бележнички испит у Сомбору. Управник суботичке градске библиотеке, школски надзорник у пензији. Одл.: Св. Сава V ст. Оснивач "Невена" и суботичке "Данице", управитељ чиновничких башта.

Мандић, Др. Миховил. Рођ. 1871. Травник. Шк.: гимназију у Сарајеву, Универзитет у Бечу. Кустос зем. музеја у Сарајеву, управитељ прехисторијске збирке. Бави се научним радом на пољу географије и археологије, и у тој сврси путује по Босни и Херцеговини. Адр.: Сарајево, Земаљски музеј. Тел.: 2-99.

Мандић, Др. Никола. Рођ. 15. I. 1869. Травник. Шк.: гимназију у Сарајеву, права у Бечу, доктор права. Адвокат, био председник Бос. Херцег. Сабора, цивилни доглавник Земаљ. владе за Босну и Херцег. Одл.: Жељезну круну II ст. Утемељач Хрв. Централне Банке за Босну и Херц., оснивач хрв. пев. друштва "Требевић" и његов други председник. Адр.: Сарајево, Корочева ул. 17.

Манојловић, Др. Гавро. Рођ. 1856. Задар. Шк.: гимназију у Загребу, Универзитет у Загребу и Бечу, докторат философије у Бечу. Универзитетски професор у пензији. Председник Југословенске Академије Наука и Уметности у Загребу, њен прави члан у одсеку историјско-филолошком. Одл.: Св. Сава II ст. Адр.: Загреб, Трг. I бр. 6. Тел.: 24-66.

Манојловић, Др. Јован. Рођ. 1872. Суботица. Шк.: гимназију у Суботици, права у Грацу, Будимпешти и Кљуку. Адвокат. Био народни посланик. Члан управе Српске Банке у Загребу; био управник Суботичке срп. штедионице, предс. суботичке срп. певачке дружине, потпредс. суботичког Филхармоничког Друштва. Адр.: Суботица, Тел.: 2-81.

Мантујани, Др. Јосип. Рођ. 28. III. 1860. Љубљана. Шк.: гимназију у Љубљани, Универзитет у Бечу, докторат философије. Директор покрајинског музеја у Љубљани. Одл.: Крст Румунске Круне. Бави се историјом уметности и музике, председник музејског друштва за Словеначку, уредник "Гласника Музичког Друштва за Слов." научни писац. Адр.: Љубљана, Местни Трг 8'1.

Марган, Др. Владимир. Рођ. 1871. Срп. Пожежена (сад Румунија). Шк.: правне науке у Будимпешти и Колошвару, богословско-философске у Срем. Карловцима, Черновцима и Берну. Вел. Јупан и начелник самоуправног града Панчева. Одл.: кавалер ордена "Albertus animosus" II ст. Писац правних и финансијских радова. Адр.: Панчево. Тел.: 27 и 1-65.

Маретић, Др. Томислав. Рођ. 1855. Вировитица. Шк.: гимназију у Загребу, Универзитет у Загребу и Лајпцигу. Универзитетски професор у пензији. Члан академија: у Загребу, Београду и Прагу. Одл.: Св. Сава II ст. Бави се литературом, српско-хрватском и општом филологијом.

Маринковић, Др. Војислав. Рођ. 1876. Београд. Шк.: гимназију у Београду, докторат права у Паризу. Министар на расположењу, нар. посланик. Адр.: Београд, Кнез Михајлова 33. Тел.: 86.

Марић, Др. Артур. Рођ. 12. IX. 1884. у Загребу. Шк.: гимназију у Загребу; права и философију у Загребу, Лајпцигу и Хајделбергу. Свршио права и докторирао философију. Индустријалац и трговац на велико. Сувласник фабрике Хинко Мајер и друг.; члан дирекције Бос. Инд. и Комерц. Банке, Хрват. Општег Вересијског Завода, Англо-Југ. Пентр. Друштва и т. д. Одл.: Св. Сава III. Спорт.: тенис и аутомобилизам. Члан разних филантропских друштава. Адр.: Загреб, Јуришићева 5. Тел. 23-49.

Марић, Љубомир М. Рођ. 16'29. I. 1878. Галовић (ужички). Шк.: 6. разр. гимназије у Ваљево, нижу и вишу школу В. Академије и припрему за ђенералшт. струку у Београду, 1912. био у Паризу у франц. пешадији. Дивизијски ђенерал, начелник операт. одељења Главног Ђенералштаба. У ратовима био: помоћник и начелник 5-штаба дивизије. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. без и IV и III ст. са мачевима, Бели Орао V ст. и IV ст. без и III ст. са мачевима, Св. Сава II ст., медаља за војн. врлине, златна медаља за храброст, споменика Краља Петра; руски Св. Ана III ст., енгл. Св. Михаил и Ђорђе III ст., Легија Часта IV ст., француски Ратни Крст корпусни, грчки Ратни Крст корпусни. Адр.: Београд, Цар Уроша 15.

Марић Др. Милан. Рођ. 1885. у Загребу. Шк.: матурирао на реалној гимназији и високој школи у Загребу. Слушао економију и хемију на Универзитетима у Паризу, Берлину и Лајпцигу. Индустријалац. Сувласник фабрике Хинко Мајер и друг.; потпредседник Енгло-Југословенског Петрола. Друштва и др. друштва. Одл.: Св. Сава III. Члан Аутоклуба и друштва Хрват. Књижевника. Адр.: Тушканац 18. Загреб. Тел.: 3-01.

Марић, Светислав. Рођ. 1895. Каменца (Срем). Шк.: гимназију у Н. Саду, филозофски факултет у Загребу. Професор мушке гимназије у Н. Саду. Бави се литературом и философијом, песник. Адр.: Н. Сад, Мушка Гимназија.

Марковић, Др. Александар. Рођ. I. III. 1878 у Бечу. Шк.: гимназију у Србији, медицински факултет и специјалне студије у Бечу. Санитет. пуковник, шеф рентгенолошког одељења Војне Болнице у Београду. Одл.: Бели Орао IV ст., Св. Сава IV ст., Црвени Крст, зл. и сребр. медаљу за ревно. службу, и т. д. Има приватни институт за радиологију и светлосну терапију. Има стручне публикације, од којих су неке ушле и у страну литературу и уџбенике. Адр. Београд, Студеничка 44. Тел.: 16-95.

Марковић, Др. Влада Т. Рођ. 23. IX. 1873. Смедерево. Шк.: правни факултет у Београду, докторат права у Немачкој. Генер. Директор Извозне Банке у Београду. Раније Владин комесар при Изв. Банци. Одл.: Св. Сава II ст., Таковски Крст V ст., златну и сребрну медаљу за храброст, ратне споменике; Маурицијуса и Лазара III ст. (итал.) Црвеног Орла III ст. (немачка); Св. Станислава III ст. (руски); Мецелде II ст., Гвоздене Круне II ст.; Румунске Круне III ст. Адр.: Београд, Изв. Банка. Тел.: 10-05; стан: Пенкарева 25. Тел. 37-40.

Марковић, Драгомир И. Рођ. 10. III. 1879. Крагујевац. Шк.: правни факултет у Београду. Генерал. Директор Држ. Статистике. Адр.: Београд, Поенкаревоа, 23. Тел.: 9-25.

Марковић, Душан. Рођ. 1874. Мошорин (Бачка). Шк.: гимназију с матуром у Н. Саду, богословију у Срем. Карловцима. Окружни протопрезвитер у Земуну, народни посланик. Адр.: Земун, Светосавска 15.

Марковић, Др. Жељко. Рођ. 1889. Пожега (Славонија). Шк.: гимназију у Загребу, Университету у Загребу, Прагу, Гетингену и Паризу. Ред. професор математичке и теоријске астрономије Техничке Вис. Школе у Загребу. Адр.: Загреб, Висока ул. 16. Тел.: 21-43.

Марковић, Др. Зденка. Рођ. 1884. Пожега (Славонија). Шк.: женски лицеј у Загребу, Университет у Загребу и Фрибургу (Швајцарска), где је и докторирала. Професор женске учитељске школе у Загребу. Одл.: Св. Сава V ст. Списатељица и преводилац са пољског. Адр.: Загреб, Висока ул. 16. Тел.: 21-43.

Марковић, Др. Лазар. Рођ. 21. IX. 1882. Шк.: гимназију и права у Београду, докторат права у Берлину. Народни посланик, бив. министар и професор Университета. Одл.: Св. Сава са звездом и лентом, Бели Орао V и IV ст. медалја за грађанске заслуге; командир Легије Чести, Румунску Звезду са лентом. Бави се журналистиком, уредник „Самоуправа“; био уредник „Дела“, „Србије“ (у Женеви од 1916—1919); писац разних правних и политичких дела. Адр.: Београд, Палата Академије Наука. Тел.: 6-54.

Марковић, Марко. Рођ. 1896. Зворник (босански). Шк.: трговачку школу. Чиновник Дубровачке Задруге у Сарајеву. Књижевник (приповедач). Адр.: Сарајево, Скендерија 23. Тел. 6-39.

Марковић, Др. Миљенко. Рођ. 17. VI. 1893. Загреб. Шк.: гимназију и правне науке са докторатом у Загребу, потом и у Женеви. Секретар Савеза новчаних и осигуравајућих завода Краљевине С. Х. С. Одл.: Св. Сава V ст. Одборник Социолошког Друштва, Друштва за промет странаца, Друштва вјеровника у Загребу. Бави се публицистичким и научним радом на пољу политичке економије и финансијских наука. Адр.: Загреб, Трг. 29. Листопада 1918. бр. 3 III. Тел. 4-02.

Марковић, Петар Ј. Рођ. 16. IV. 1879. Крагујевац. Шк.: 6. раз. гимназије у Београду и Зајечару; нижу и вишу школу В. Академије и двогодишњи курс у Главног Бенералштабу у Београду, 14 месеци у француској војсци. Дивизијски ђенерал, начелник обавештајног одељења Главног Бенералштаба, наставник Ратне Историје за приправнике ђенералштабне струке. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст., Бели Орао с мачевима III ст., Румунска Звезда II ст., Polonia Restituta III ст., Легија Чести IV ст., Св. Владимир III ст. Сарадник часописа „Мисао“ и Војног Гласника“. Адр.: Београд, Краља Милутина 5.

Марковић, Др. Стеван. Рођ. 1860. Љубази (крагујевацки). Шк.: природно-математички одсек философског факултета у Београду, Университет са докторатом у Бечу. Ред. професор Електро-технике на Београд. Универзитету и управник завода за Електротехнику. Одл.: Св. Сава IV и III ст. Адр.: Београд. Балканска 16.

Марковић, Др. Чедомиљ. Рођ. 1876. Драгијевица (ваљевски). Шк.: гимназију у Шапцу, правни факултет у Бечу и Грацу. Редован професор Универзитета у Суботици. Одл.: Златна медалја за ревносну службу. Адр.: Правни Факултет — Суботица.

Маркулин, Др. Стјепан. Рођ. 1885. Загреб. Шк.: гимназију и права у Загребу. Адвокат. Адр.: Загреб, Курелчева 3. Тел. 16-78.

Мародић, Светислав. Рођ. 1893. Доњи Ковиљ (Бачка). Шк.: гимназију у Н. Саду, правни факултет у Монпелеу (Француска). Генер. секретар Београдске Трговачке Коморе. Председник Савеза Трезвене Мladeжи, члан Управног Одбора Савеза Здравствених Задруга, члан главног одбора Друштва за подизање споменика захвалности Француској. Адр.: Београд, Симинова 15. Тел.: 4-15.

Марушић, Др. Филип Д. Рођ. 1874. Омиш. Шк.: гимназију у Сплиту, медицине у Грацу и Прагу. Рударски лекар, лекар за антималаријну службу, лекар окружног уреда за осигурање радника. Медицински писац; „Лијечнички Записци“ (издање „Матице Хрватске“).

Матејић, Драгиша. Рођ. 29. VI. 1879. Шк.: осн. школу у Тополи. Индустијалац. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао IV ст., златна медалја за ревно. службу, Крст Милосрђа, и т. д. Члан управе Београдске Берзе, Индустијске Коморе, оснивач разних удружења, први председник Извозничког Удружења, члан управе Дома Сиротне Деце.

Матејовски, Фрањо. Рођ. 26. III. 1871. Неханиче (Чешка). Шк.: грађанску у Неханицама, конзерваторијум у Прагу. Наставник певања II гимн., професор музике на Фрањевачкој Богословији. Председник „Подсавеза Музичара“ за Босну, Херцеговину и Црну Гору. Композитор. Сарајево Јелића 4'II. Тел.: 1-46.

Матић, Андрија М. Рођ. 30. XI. 1851. Мол. Бачка. Шк.: гимназију у Срем. Карловцима и Загребу, професорски курс у Бечу. Професор гимназије у пензији. Одл.: Св. Сава IV ст. Члан књижевног одељења Матице Српске у Н. Саду, члан друштва за српско народно позориште у Н. С., писац уџбеника, просветних расправа и популарних издања за народ из науке и лепе књижевности. Одр.: Н. Сад., Караџићева 18'1.

Матић, Василије Ђ. Рођ. 1883. Шабац. Шк.: Др. Трг. Академију у Београду, студирао у Паризу. Директор Обл. Финанс. Дирекције за Банат, Барању и Срем. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава IV ст., медалја за ревно. службу, Албанска споменица. Бави се новинарством. Адр.: Н. Сад. Тел.: 2-11.

Матић, Миливоје. Рођ. 1879. Нови Сад. Шк.: гимназију у Н. Саду, политтехнику у Будим, пешти. Грађевински инжењер, бивши инспектор Министар. Грађевина; био члан народне управе за Банат, Бачку и Барању. Члан књижевног одбора Матице Српске, потпредседник новосадске секције удружења југосл. инжењера и архитеката; члан управног одбора и Инжињерске Коморе у Н. Саду. Адр.: Н. Сад. Житни трг. 22.

Матић, Милован. Рођ. 19. IX. 1884. Ваљево. Шк.: Трговачку Академију у Београду, Трговац. Одл.: Св. Сава IV ст. Члан уређивачког одбора „Трговин. Гласника“, потпредседник Друштва за уређење

Београда. Адр.: Београд, Кнез Михаилова 18. Тел.: 3-87.

Матић, Светомир Љ. Рођ. 1870. Краљево. Шк.: гимназију са матуrom у Крагујевцу, нижу и вишу школу В. Академије у Београду. Дивизијски Генерал, помоћник команданта II Армијске Области. У ратовима био: командант арт. пука, командант одреда, команд. дивизије, командант и начелник артилерије Врх. Команде. Одл.: Карађорђева Звезда са мач. IV и III ст., Бели Орао са мач. II ст., Св. Сава I ст., златна медаља за храброст; Румунска Круна I ст., руски Св. Владимира IV ст., Легија Чести IV ст., енгл. Bath III ст., Св. Лаз. и Маур. III ст. (тал.), франц. Ратни Крст, и т. д. Адр.: Сарајево.

Матићевић, Др. Степан. Рођ. 1880. Вел. Градиште (Србија). Шк.: гимназију у Винковцима, философију у Загребу и Бечу, где је и докторирао. Јавни изв. професор педагогије и философије на Универзитету у Загребу. Доп. члан Југосл. Академије Знатиости и Уметности, тајник пучког Универзитета у Загребу, члан управе Првостепеног Савеза у Загребу, бив. уредник „Наставног Вјесника“ и „Омладине“. Адр.: Загреб, Мошинскијева 37.

Матошић, Јос. Рођ. 1890. Задар. Шк.: права у Бечу и Загребу. Новинар, главни уредник „Хрватског борца“, редактор „Јутарњег Листа“. Адр.: Загреб, Мошинскијева 10.

Менето, Антипи. Рођ. 1879. Пуљ (Истра). Шк.: реалну гимназију у Земуњу, Високу техни. школу за грађење бродова у Трсту. Начелник Дирекције речног Саобраћаја Министарства Саобраћаја. Писац стручних чланака у нашим, немачким и талијанским часописима. Адр.: Београд, Карађорђева 30. Тел.: 90.

Мерћеп, Владимир. Рођ. 1860. Беодини код Требиња. Шк.: 4 раз. основне школе у Кладову. Индустијалац. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Сарајево, Трумбићева, 11. Тел.: 5-17.

Мештеровић, Бошко Н. Рођ. 1890. Високо, Босна. Шк.: н. трг. школу у Бијелини, вишу трг. школу у Земуњу и I год. Експортне Академије у Бечу. Директор Привредне Банке у Н. Саду. Ради на Соколовству, члан редакције Трг. Новина, и сарадник месних листова. Судија Новосадске продуктне Берзе, члан управе Савеза индустријалаца за Војводину. Адр.: Н. Сад. Тел.: 2-97.

Мештровић, Иван. Рођ. 1883. Отавице (близу Дрниша) у Далмацији. Шк.: Академију Уметности у Бечу. Вајар, ректор Уметничке Академије у Загребу. Адр.: Загреб, Млетачка, 10. Тел.: 17-11.

Мијанковић, Тодор Ј. Рођ. 1856. Јагодина. Шк.: 4 разр. гимназије у Београду, трговачку школу у Панчеву. Трговац. Био нар. посланик и сенатор за варош Београд. Одл.: Таковски Крст IV ст., Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао IV ст., Св. Сава III ст., орден Данила III ст., златна медаља за грађ. заслуге, споменница краља Петра, сенатски знак. Почасни потпредседник Београ. Тргов. Коморе, почас. члан Београд. Тргов. Омладине, председник управе „Привредника“, предс. надзорног одбора: Монополске Управе, Хипотекарне Банке — Трговачког Фонда, Београдске Задруге; предс. управе друштва за земаљске изложбе у Београду, предс. управе фонда Ник. Спасања, председ. фонда основне школе код Саборне Цркве;

члан управе: Народне Банке, Јадранско-Подунавске Банке, Срп. Инвал. Фонда „Св. Ђорђе“. Адр.: Београд, Јованова 67. Тел.: 5-13.

Мијушковић, Мирко М. Рођ. 29. VIII. 1875. Повија (Црна Гора). Шк.: гимназију у Крагујевцу, философски факултет у Београду. Министар у пензији. Био државни саветник, министар просвете и финансија. Одл.: Св. Сава I ст. са лентом, Данилов Орден V, IV, III и II ст., златна и сребрна медаље за ревност. Адр. Сарајево, Хаџи Идрис I'III.

Микуличић, Др. Мирослав. Рођ. 20. V. 1883. Бакар. Шк.: гимназију на Ријеци и Сушаку, Универзитет у Јени, Минхену, Коложвару, Грацу, са докторатом филозофије и медицине. Ред. професор Загребачког Универзитета и предстојник института за експер. патологију и фармакологију. Члан разних страних научних друштава. Адр.: Загреб, Воћарска цеста 97. Тел. 14-73.

Миладиновић, Др. Жарко. Рођ. 28. VI. 1862. Ердевик (Срем). Шк.: гимназију у Н. Саду и Осеку, права са докторатом у Бечу. Народни посланик, Министар на расположењу. (Био Министар Пошта и Телеграфа од 24. XII. 1921.—16. XII. 1922.) Правни и политички писац, новинар, бив. уредник „Радикала“ у Руми. Адр.: Београд, Богојављенска 5. Тел.: 21-70.

Миланковић, Др. Богдан. Рођ. 1885. Даљ (Славонија). Шк.: гимназију у Осеку, Универзитет у Бечу. Професор I гимн. у Сарајеву, директор Обл. Музичке Школе. Музичр“, председник „Сарајевске филхармоније“. Адр. Сарајево, Петракина ул. 7. Тел. 2-68.

Миланковић, Јован Д. Рођ. 1870. Београд. Шк.: права у Београду и Бечу. Директор одељења Мин. Иностранних Дела. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао са мачевима IV ст., и разна страна одлића. Бави се музиком, литерарном критиком и истор. уметности. Адр.: Београд, Мишарска 9. Тел.: 39-83.

Миланковић, Др. Милутин. Рођ. 1879. у Даљу. Шк.: реалну гимназију у Осеку, политехнику у Бечу. Редован професор Универзитета у Београду. Адр.: Универзитет. Београд. Тел.: 2-30.

Милекер, Срећко. Рођ. 14. I. 1858. Вршац. Шк.: учитељску школу у Сегедину, музејски и књијичарски теџај у Будимпешти. Чувар и књијичар Вршачког Градског Музеја. Одл.: Св. Сава IV ст. Писац дела о Банату на српском, немачком и мађарском језику. Адр.: Вршац.

Миленковић, Владимир. Рођ. 1876. Београд. Шк.: гимназију у Београду, Трговац и фабрикант бонбона. Члан Трговачке Коморе, председник Кооперативе Бакала. Адр. Београд, Кнез Милетина 59. Тел.: 14-99.

Миленковић, Добросав Ј. Рођ. 12. VIII. 1874. Стењевац (моравски), Шк.: нишу и вишу школу В. Академије у Београду. Дивизијски генерал, командант Дунавске Дивизијске Области. У ратовима био помоћник команданта пука, командант пука, командант логора „Надор“ код Бизерте. Одл.: Златне медаље за војничке врлине, ревно. службу, храброст; Бели Орао V ст., Бели Орао са мачевима IV и III ст., Карађорђева Звезда са мачевима IV и III ст., Св. Станислав са мачевима III ст., Нишам Ифтикар III ст. и све ратне споменнице.

Миленовић, Миомир. Рођен 17. III. 1882. Злот (тимочки). Шк.: гимназију у Зајечару, правни факултет у Београду. Уредник „Политике“ 1905., 1906. и прву половину 1907. провео као четник у Ст. Србији и као секретар у центр. комитету у Београду. Адреса: Београд „Дом Политике“ (Поенкареова 33). Тел. 9-53, 5-50, 20-94.

Милер, Др. Ернест. Рођ. 1866. Пакрац (Славонија). Шк.: гимназију у Слав. Пожежи, права у Бечу, Берлину и Паризу. Јавни ред. професор за кримин. и социологију на Универзитету у Загребу. Адреса: Загреб, Зрински Трг. 19.

Милета, Др. Јеролим. Рођ. 17. IV. 1871. Шибеник. Шк.: факултет богословља у Риму. Бискуп шибенички, администратор Апостолски југослав. дела надбискупје задарске. Одл.: Саветник Св. Збора Обреда. Писац правних, литургијских и црквених публикација на латинском, талијанском и нашем језику. Адреса: Шибеник, Бискупска палача.

Милетић, Др. Славко. Рођ. 1869. Нови Сад. Шк.: гимназију у Н. Саду, докторат медицине у Бечу. Министар Народног Здравља. Био посланик на Карловачком Цркв. Школ. Сабору од 1897., председник Војвођанске Нар. Скупштине (1918.), Председник Вел. Савета у Војводици (1918), Министар Нар. Здравља, Пошта и Телеграфа. Одликован Св. Савом I ст. са лентом, Белом Орлом V ст., круном Италије I ст. са лентом. Адреса: Београд, Александрова 38. Тел. 1-04.

Милосављевић, Мирослав Ј. Род. 10'23. VI. 1868. Књажевац. Шк.: гимназију у Књажевцу и Крагујевцу, нижи и виши курс В. Академије у Београду, официр артилерије, школу гађања у Царском Селу (Русија). Армијски ђенерал, командант I Армијске Области, почас. ађутант Њ. В. Краља. У ратовима био: као командант нишког артилерије одреда на Куманову и Битољу, као командант наше целокупне тешке артилерије под Једреном, командант артилерије Зајечарске Војске у Евр. Рату начелник артилерије, командант дивизије, начелник артилерије Врх. Команде. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима IV ст. (2 пут) и III ст., Бели Орао V и II ст., Св. Сава I ст.; Таковски Крст V ст., Споменница Краља Петра и све ратне споменнице; Св. Владимир са мачевима IV ст. (руски), Легија Часта II ст., енглески орден „Bath“ III ст., белгијски Леополд II ст., пољски Polonia Restituta I ст. Адреса: Н. Сад. Тел.: 1-96.

Милић, Милан. Рођ. 1891. у Слану код Дубровника. Шк.: трговачку школу, Генерални директор Експортног и Импортног А. Д. члан Управе Загребачке Берзе и Трг. Обртник Коморе и др. трговачких друштава. Председник Друштва за промет странаца и потпредседник „Путника“. Одл.: Румунска Круна. Адреса: Драшковићева 25, Загреб. Тел. 5-68.

Милић, Петар М. Рођ. 12. X. 1874. Бјелице (Цетињски). Шк.: поштанско-телеграфску школу у Београду. Обласни директор пошта и телеграфа у Сарајеву. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст., Данилов Орден IV ст. Ради на стручној пошт. телеграфској књижевности. Адреса: Директор Пошта и Телеграфа у пензији, Цетиње.

Милићевић, Велько. Рођ. 1886. Чаглић (Славонија). Шк.: права у Тулузи. Књижевник и сарадник „Политике“. Био Министар Правде и заст. Министра Просвете у Црној Гори. Одл.: Данилов Орден III ст.,

Црногор. сребрна медаља за храброст. Писац романа „Беспуће“ и „Опсене“ (Срп. Књ. Задруга), прича и есеја, преводиоца Маколеа, Стендала, и т. д. Адреса: Видинска 60.

Милићевић, Иван А. Рођ. 1868. Мостар. Шк.: гимназију у Сплиту и Сарајеву, правне науке у Бечу и Загребу. Владин саветник у пенз. новинар и књижевник, писац сатира. Адреса: Сарајево, Скендерија 15.

Миличић, Милица. Рођ. 1864. Цриквеница. Шк.: 2. раз. више пучке школе у Карловцу, 2 године приватне школе сестара пл. Вистарина у Карловцу. Чланица Народног Казалишта у Загребу. Одл.: Св. Сава V и IV ст. Адреса: Загреб, Прилаз Буре Делића 3'II.

Милованов, Стеван. Рођ. 16. I 1855. Стари Бечеј. Шк.: гимназију у Н. Саду, факултет у Б. Пешти и Загребу. Директор гимназије у пензији. Одл.: Св. Сава IV и III ст. Члан Матице Српске и њеног књижевног одсека, члан Друштва за Срп. нар. позориште и његовог уметничког одсека, члан учитељског конвикта, Занатл. задруге, Сокола. Био секретар Матице Српске. Радио на школској књижевности. Адреса: Нови Сад, Пашићева 7.

Миловановић, Милан А. Рођ. 6. X. 1876. у Крушевцу. Шк.: гимназију у Крушевцу, сликар. Академију у Минхену и Школу Лепих Вештина у Паризу. Професор Држав. Уметн. Школе у Београду. Одл.: Св. Сава V и IV ст. Адреса: Гундулићев Венац 13. Београд.

Миловић, Мате. Рођ. 1876. Врбник на Крку. Шк.: гимназију на Ријеци, теологију у Горици. Жупник у Башки на Крку, члан биск. духовног стола. Организатор социјално-економских установа. Адреса: Башка на острву Крку.

Милојевић, Војислав Ж. Рођ. 19. III. 1873. Рековац (Моравски). Шк.: 6 разр. гимназије, нижу и вишу школу В. Академије, Артилери. Школу Гађања; као држ. питомац на усавршавању у Аустроугарској градској артилерији у Бечу. Бригадни Ђенерал, начелник артилерије III арм. области. У ратовима био: командант градског арт. одреда, групе тешке артилерије, тешке артилерије армије, командант артилерије дивизије, начелник и командир артилерије армије, помоћник команданта Југословенске Дивизије. Одл.: Бели Орао V ст. (2 пут) и са мачевима IV ст., медаља за војничке врлине, 2 златне медаље за ревно. службу, зл. медаља за храброст, Споменница Краља Петра и све ратне споменнице; руски орден Св. Ане II ст. Адреса: Скопље.

Милојевић, Драгомир С. Рођ. 3. III. 1874. Београд. Шк.: 6 разр. гимназије и нижу и вишу школу В. Академије у Београду. Дивизијски ђенерал, командант Боке Которске. У ратовима био: начелник штаба дивизије, командант пука, командант одреда начелник оперативног одељења Врх. Команде, командант дивизије. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима IV и III ст. (два пут), Бели Орао са мачевима IV ст. зл. медаља за ревно. службу, командир Легије Часта, енглески орден Bath о врату, франц. Ратни Крст са три палме. Адреса: Ерцег Нови.

Милојковић, Михаило М. Рођ. 1889. Књажевац. Шк.: гимназију у Зајечару, Нижу Школу и I годину Више Школе Војне Академије у Београду. Студира права. Секретар Народне Одбране. Мајор у пензији. Одл.: Карађорђева Звезда са мач. IV ст., Бели Орао V ст. са мачевима, 2

сребрне и 2 златне медаље за храброст. Члан Центр. Управе Аеро-Клуба, секретар Удружења Тимочана, Одбора за подизање болнице на Куманову, члан осталих хуманих и културних организација. Адр.: Београд, Позоришна ул. 8. Тел.: 27-94.

Миловешки, Раша. Рођ. 1851. Александинац. Шк.: гимназију у Београду, технику у Београду и Петрограду. Председник Управног Одбора Бродарског Друштва и Бродарског Синдиката, управник Држав. Монопола у пензији. Одл.: Таковски II ст., Карађорђева Звезда IV ст., руски Станислав и Ана I ст., белгиски Леополд I ст., и т. д. Адр.: Кнез Михаила, 33. Београд. Тел.: 3-96, и 1-25.

Миловешки, Сима Ђ. Рођ. 1870. Шабац. Шк.: правни факултет у Београду. Генерални Директор Дирекције Држ. Добара. Одл. Св. Сава III ст., Бели Орао с мачевима IV ст., две златне медаље за храброст, медаља за војн. врлине, Црвени Крст. Члан Ловачког Удружења. Адр.: Београд, Његушева 62.

Милутиновић, Драгутин. Рођ. 16го 29. IX. 1865. Белошевац (Крагујевачки). Шк.: гимназију с матуrom у Крагујевцу, нижу школу и I год. в. школе В. Академије у Београду, Николајевску генералштабну академију у Петрограду. Генерал. У ратовима: командант оперативних дивизија, резервних трупа и подоф. школа у Бизерти, командант скадарских и јадранских трупа. Пре ратова био професор Војне Академије. Одл.: Св. Сава I ст., Карађорђева Звезда са мачевима IV и III ст., златна медаља за храброст; Румунска Круна I ст., Св. Владимира са мачевима IV и III ст., Легија части о врату, Нишам Ифтикар I ст. Превођилац и писац из области војних наука. Адр.: Павина 79. (Вождовац) Београд. Тел. 59.

Милутиновић, Милан Н. Рођ. 27. VII. 1875. Београд. Шк.: 5 раз. гимназије, богословију и Кијевску Дух. Академију. Парох београдски — протојереј. Одл.: Црвени појас и протство. Писац теолошких дела. Адр.: Београд, Мутапова 7.

Милорадовић, Јован. Рођ. 29. VIII. 1853. Станишинци (Крушев). Шк.: гимназију и учитељ. школу у Крагујевцу, филозоф. факултет у Лајпцигу. Био професор, упавитељ учитељске школе, референт Минист. Просвете. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао. Књижевник и писац педагошких дела. Био утемељач и тајник Друштва Св. Саве. и т. д.

Мирков, Никола. Рођ. 1890. Нови Сад. Шк.: гимназију у Н. Саду, вис. техн. школу у Бечу и Будимпешти. Инжињер, шеф Хидротехн. одељка, директор Централног Одбора за Војне Задруге у Банату, Бачкој и Барањи. Одл.: Св. Сава V ст. Адр.: Н. Сад, Футушки пут 13. Тел. 47.

Мирковић, Сава. Рођ. 1867. Вел. Градиште. Шк.: нижу гимназију у Градишту. Трговац. Члан Трговачке Коморе, председник Пожарев. Трговачког Удружења. Члан Управног Одбора Пожарева. Трг. Банке, члан упр. одбора Пожарева. тргов. друштва "Кленовник", дугогодишњи члан управног одбора Тргов. Омладине, Стрелачке друштине, кола јахача и Црвеног Крста. Адр.: Пожаревац. Тел.: 72 и 69.

Мирон, Др. Михаило. Рођ. 25. XI. 1881. Пешивац (срез Столац — Херцеговина). Шк.: гимназију у Мостару, Университет у Бечу. Професор I гимназије. Бави се литературом, философијом и логиком. Адр.: Сарајево, I гимназија.

Мирсављевић, Вељко. Рођ. 1868. Велко Село. Шк.: гимназију с матуrom у Осеку, богословију у Карловцу, правне науке у Коложвару. Парох св. супенске цркве у Н. Саду. Ред. члан Вел. Дух. Суда Српске Патријаршије (nobile officium). Одл.: Св. Сава IV ст.; наслов протопрезвитера, ношења набедреника. Ради на богословској књижевности и историји. Адр.: Н. Сад, Успанска ул. 16.

Митровић, Живан Г. Рођ. 10. I. 1875. Пожаревац. Шк.: 6. разр. гимназије у Пожаревцу и нижу школу В. Академије у Београду. Дивизијски генерал, на служби у штабу I армије. У ратовима био: командант батаљона, пука и бригаде добровољаца у Русији, командант Југословенске бригаде. Одл.: Карађорђева Звезда с мачевима IV ст. (2 пута) и III ст., Бели Орао V и III ст., са мачевима III ст., Са. Саву II ст., медаља за војн. врлине, сребрну и златну медаљу за храброст, Добручански Крст, све ратне споменнице; Легију Часту IV ст., Михаила Витеза (румунски) III ст., Св. Станислава III ст., Св. Владимира IV ст. (руски), Ратни Крст Чехословачки, Пољски Крст. Адр. Нови Сад.

Митровић, Миласав. Рођен 22. V. 1876. у Брзану (Крагуј). Шк.: нижу и вишу школу "Трг. Омладине" у Београду. Трговац. Члан надзорног одбора Нар. Банке, председник "Београд. Тргов. Омладине", председник Савеза тргов. и тргов. — занатлијских омладина С. Х. С. Одл.: Св. Сава V, IV и III ст., златна медаља за редн. службу, офицер Румунске Круне. Адр.: Краља Петра 17. Београд. Тел.: 21-91.

Митровић, Др. Перо. Рођ. 1886. Сплит. Шк.: права у Прагу, Загребу и Бечу. Тајник тргов. и обртничке коморе у Загребу. Адр.: Загреб, Сајмнице 60^{III}.

Митровић, Др. Чедомиљ. Рођ. 12. VII. 1870. Чачак. Шк.: Московску Духовну Академију и права у Бечу и Тибингену. Редовни професор Београд. Университета (правни факултет). Одл.: Св. Сава IV III. и II ст., златна медаља за редовну службу. Члан Гл. Просветног Савета, члан Зајужбинског Савета, члан Саветодавног Одбора Мин. Финансија, председник Дома Малолетника, уредник "Архива за правне и друштвене науке", и т. д. Адр.: Београд, Зорина 68. Тел.: 3-44, 19-15, 35-50.

Михаил (Р. Урошевић). Рођ. 1868. Брестовац (Крагујевачки). Шк.: н. гимназију у Крагујевцу, пољопр. школу у Краљеву богословију у Призрену, Духовну Академију у Москви. Епископ шабачки. Одл.: Св. Сава IV и II ст., Св. Ана II ст., Св. Владимира II ст., Романовски Крст, Орден Спаситеља II ст. (грчки), Данила II (црногор.) Св. Гроба II ст. Члан Св. Архиепископског Синода и члан разних хуманих друштава. Адр.: Шабац.

Михаиловић, Љубомир М. Рођ. 14. VIII. 1874. Београд. Шк.: правни факултет у Београду и лисане права у Паризу. Народни посланик, бив. посланик Србије у Вашингтону. Адр.: Београд, Хиландарска бр. 9. Тел. 14-71.

Михаиловић, Милош М. Рођ. 5. VI 1872., Ужице. Шк.: реалку с матуrom у Ужицу, нижу и вишу школу Војне Академије у Београду, и Артил. школу гађања у Нишу. Дивизијски генерал, инспектор артиљерије. У ратовима био: командант хаубичке артиљерије I армије, командант артиљер. пиротског утврђеног логора, командант тешке артиљерије II армије, командант артиљерије III и II армије. Одл.: Карађорђева Звезда

са мачевима IV и III ст., Бели Орао са мачевима IV ст., без мачева V ст., Св. Сава V ст., медаља за војне врлине и ревној служби и све ратне споменице; француски Ратни Крст, Легија Чести IV ст., енглески Св. Ђорђе и Михаило III ст., Италијанска Круна III ст., грчки орден Спаситеља, Румунска Круна I ст. Адрес: Београд. Тел. бр. 14-34.

Михлетић, Јосип Матија. Рођ. 1877. на Сушаку. Шк.: француску реалку у Египту, трговачку школу у Љубљани. Директор Банке за Приморје на Сушаку, и управник фидијале на Ријеци. Председник "Јадранске Страже" на Сушаку, члан управног одбора разних тргов. друштава. Бави се спортовима на мору. Адрес: Сушак, Пећине Вила Кострена. Тел. 81.

Мичатек, Др Лудовит. Рођ. 1874. Кишар. Шк.: гимназију и права у Будимпешти. Адвокат, директор Словачке Банке. Адрес: Нови Сад.

Мише, Јеролим. Рођ. 1890. Сплит. Шк.: средњу школу са матуrom у Сплиту, уметничку академију у Риму, Академски сликар и професор. Бави се и уметничком критиком. Адрес: Загреб, Воћарска ул.

Мишковић, Милан Л. Рођ. 4. III. 1886. Гор. Милановац. Шк.: фармацију на Университету у Грацу. Дрогерист на велико. (Мишковић и Комп.) Одл.: ратна одлиčka и орден Црв. Крста. Потпредседник удружења Дрогиста, члан и добротвор хуманих и патриотских удружења, као: Јадр. Страже, Аеро Клуба, Нар. Одбране, Удружења резерв. официра, и т. д. Адрес: Београд, Сарајева 70. Тел.: 35-21, 4-05.

Мога Младен. Рођ. 1882. Нови Сад. Шк.: основну у Н. Саду. Творничар кола. Адрес: Нови Сад, Темеринска 49.

Мозер, Др Ханс. Рођ. 1889. Земун. Шк.: р. гимназију у Земуну, права у Загребу, Бечу, Бону на Рајни, Женеви и Паризу. Адвокат и народни посланик. Адрес: Земун, Магистарски Трг 12. Тел. 28.

Московљевић, Милош С. Рођ. 22. X. 1884. Варна (окр. подрински). Шк.: гимназију у Шапцу и Београду, философију у Београду, ради усавршавања у Москви и Петрограду. Професор у пензији, народни посланик. Одл.: Бели Орао V ст., Крст Милосрђа. Лингвистички писац, преводилац са руског, публициста. Уређује и издаје календар "Село". Адрес: Београд, Народна Скупштина.

Мохоровић, Др Андрија. Рођ. 23. I. 1857. Волоско (Истра). Шк.: гимназију на Ријеци, Университет у Прагу. Универзитетски професор у пензији, бив. управитељ Завода за метеорологију и геодинамику у Загребу. Бави се научним радом (метеорологија и сеизмологија). Адрес: Загреб, Прерадовићева ул. 9. II.

Мурат, Марко. Рођ. 1864. Лука Шипанска код Дубровника. Шк.: вел гимназију у Дубровнику, теологију у Задру, Уметничку Академију у Минхену. Сликар, конзерватор уметн.-истор. споменика у Дубровнику. Раније професор и један од оснивача Уметничко-Занатске Школе у Загребу. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст., Таковски Крст V ст., *Palme académique*, *Crogon d'Italia* IV ст. Један од оснивача Друштва српских уметника "Лада" покреног (са И. Мештровићем, Ђорђем Јовановићем и П. Бајаловићем) 1911 питање зидања Уметничког Павилона у Београду; б. председник одбора за организовање умет-

ничких послова у Србији и Југославији. Адрес: Дубровник, Бусовина 140.

Мурко, Др Матија. Рођ. у Дрстелу у Птују (обл. Марибор). Шк.: гимназију у Птују и Марибору, Университет у Бечу. Ред. професор словенске филологије Карлова Университета у Прагу. Члан академије у Прагу и Лајпцигу; доп. члан академије у Загребу, Београду и Ленинграду, итд. Уредник "Славије", часописа за словенску филологију. Адрес: Praha, Bubeneč 531.

Мусолин, Стјепан. Рођ. 1885. Срем. Митровица. Шк.: гимназију у Осеку, философ. факултет у Кракову, Прагу и Заграбу. Директор I мушке гимн. у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Лектор чешког јез. на Университету и вис. школи за трговину и промет у Загребу. Преводилац са полског и чешког јез. Писац чешке граматике. Адрес: Загреб, Судничка ул. 15.

Мушић, Др Аугуст. Рођ. 1856. Крка (Словенија). Шк.: гимназију у Новом Месту и Загребу, Университет у Загребу. Професор Загребачког Университета у пензији. Одл.: Св. Сава II ст. Писац филошких расправа. Ред. члан Југосл. Академије у Загребу, и Знанственог Друштва у Љубљани, Адрес: Загреб, Трг I Бр. 6.

Наги, Д-р Јосип. Рођ. 1884. Паг (Далмација). Шк.: гимназију у Сплиту, Университет у Бечу. Ради усавршавања у Паризу. Тајник Државног Архива у Загребу. Доцент дипломатских наука на Вис. Школи за трговину и промет, учитељ палеографије и дипломатике на Университету у Загребу. Публициста; бави се фотографијом (у сврси палеографије). Адрес: Загреб, Виноградска цеста 76.

Назор, Владимир. Рођ. 1876. Постире (Островац). Шк.: гимназију у Сплиту, философију у Загребу и Грацу. Средњешколски професор, Управник Држ. дечјег дома у Цриквеници, песник и приповедач. Адрес: Цриквеница, Тел. 14.

Недељковић, Милан. Рођ. 1865. Каменица (Срем). Шк.: гимназију у Н. Саду и Ср. Карловцима, философ. факултет у Грацу. Професор гимназије у Ср. Карловцима. Био члан Нар. Већа у Загребу, народни посланик. Члан Врх. Управног Савета Српске Патријаршије, члан Духовног Суда. Одл.: Св. Сава IV, III и II ст. са звездом, Бели Орао V ст., руски Св. Ане II ст. Бави се књижевношћу. Адрес: Карловци (Срем).

Недељковић, Д-р Милорад. Рођ. 1883. Београд. Шк.: Университет у Београду, допуну студије у Минхену и Паризу. Генерални Директор Поштанске Штедионице. Био директор банке, генер. инспектор Мин. Финансија, проф. Университета у Београду и Суботици. Одл.: Св. Сава IV, III и II ст. Сарадник финансијских и економских часописа у земљи и иностранству. Био у разним дипломатским мисијама. Бави се аутомобилским спортом. Адрес: Палата Поштанске Штедионице — Београд. Тел. 39-74.

Недељковић, Станоје Ј. Рођ. 20. X. 1887. Зајечар. Шк.: техн. факултет у Београду, геодетску праксу и специјалне курсеве на Вис. Пољопр. Школи и Университету у Берлину. Генерални директор катастроф Министар. Финансија, хонорарни професор Университета. Потпредседник Срп. Планинског Друштва; члан управе и члан разних друштава. Адрес: Земун, Александрова 15. Тел. 19.

Недић, Милан Ђ. Рођ. 20. VIII 1877.

Гроцка. Шк.: шест разр. гимназије у Крагујевцу, нижу и вишу школу В. Академије и Генералштабну припрему у Гл. Генералштабу у Београду. Дивизијски генерал, командант Тимочке Дивиз. Области. У рату командовао: 3. пеш. пуком Моравске Дивизије, тимочком пешад. бригадом при пробоју Солун. фронта. Био начелник саобраћаја Врх. Команде и шеф железничког саобраћаја 1914—1917. Одли.: Свети Сава II ст., Карађорђева Звезда са мачевима IV и III ст., Бели Орао са мачевима IV и III ст., Карађорђева Звезда IV ст., златне медаље за ревно. службу и војничке врлине, Крст Милосрђа, и т. д. Румунска Гвоздена Круна II ст., Св. Ђорђе и Михаило III ст. (енглески), енглески орден Bath III ст., Официр. Легије Чести, чехословачки Ратни Крст, и т. д. Адрес.: Београд, Ратарска 22. Тел. 14-93.

Нешић, Љубомир. Рођ. 16. X 1879. Крагујевац. Шк.: гимназију у Крагујевцу и Београду, права у Београду. Пуномоћни Министар на расположењу, народни посланик. Одл.: Св. Сава II ст., Тал. Круна I ст., шпанска Изабела Католичка II ст., и т. д. Пре ратова био у конзуларној служби у Турској; делегат на Конференцији Мира у Паризу, затим делегат у Скадру и Трсту, Министар у Тирани и Прагу. Адрес.: Београд, Делиградска 1611. Тел. 23-98.

Нешић, Стеван Д. Рођ. 1876. Брадари (пожаревачки). Шк.: 6 разр. гимн. у Пожаревцу, н. и вишу школу В. Академије у Београду. Бригадни генерал, у наставном одсеку Главног Генералштаба. У рату био командант пука. Одл.: Карађорђевог Звездом са и без мачева, Бели Орао V и IV ст., Св. Саву IV ст., златну медаљу за ревно. службу и војничке врлине, сребрну за храброст, ратне споменике; туниски Нишам Ифтикар III ст. Адрес.: Београд, Главни Генералштаб.

Никић, Д-р Никола. Рођ. 12. XII 1885. у Никичима (Срем). Шк.: гимназију у Срем. Митровици, Винковцима, Загребу и Осеку, права у Загребу, Прагу и Бечу, докторат права у Загребу. Адвокат и јавни бележник у Броду. Народни посланик. Министар Шума и Руда. Адрес.: Обилићев Венац 2911.

Николајевић, Душан С. Рођ. 1885-Београд. Шк.: правни факултет. Књижевник и публициста. Први председник Југосл. Новинарског Удружења. Адрес.: Вишњићева 10. Тел. 16-33.

Николајевић, Илија К. Рођ. 5. VI 1877. Пожаревац. Шк.: гимназија у Пожаревцу, правни факултет у Паризу. Начелник Генералне Дирекције Царина. Одл.: Св. Сава IV ст. Има радова из царинске струке. Адрес.: Београд, Генер. Дирекција Царина. Тел. 40.

Николајевић, Никола. Рођ. 1869. Павлиш, крај Вршца. Шк.: 4 разр. реалке у Вршцу, учитељску школу у Сомбору. Школски надзорник. Одл.: Св. Сава V ст. Превођилац са руског. Адрес.: Вел. Бечкерек, Сарајлијина 16.

Николић, Властимир Д. Рођ. 9. X 1870. Београд. Шк.: гимназију с матуrom и нижу школу В. Академије у Београду. Генерал, помоћник команданта жандармерије. У ратовима био командант пука и бригаде. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима IV и III ст. (последњу 2 пут), Бели Орао са мачевима IV ст., Таковски Крст, V ст., медаља за војн. врлине, Кр. Петра, златну за храброст (2 пут), све ратне споменике; оден Св. Станислава са мачевима II ст.,

Француски ратни крст с палмом, Румунску Круну III ст. Адрес.: Београд, Бирчанинова 8., Тел. 30-82.

Николић, Д-р Ђорђе Ј. Рођ. 22. III 1863. Београд. Шк.: гимназију у Београду, медицину у Бечу. Лекар, помоћник Министра Народног Здравља у пензији. Био: народни посланик, Министар Народне Привреде, генерални конзул у Солуну, и т. д. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао V ст. Члан Одбора за Ратну Штету, заст. Управника Главног Савеза Срп. Земљорадничких Заједница. Адрес.: Београд, Краљице Наталије 27. Тел. 16-80.

Николић, Никола. Рођ. 5. I 1875. Београд. Шк.: Државну Земљорадничку Школу у Београду. Начелник Рачунског Одељења Гл. Контроле. Одл.: Св. Сава III ст. Адрес.: Београдска 28., Београд.

Николић, Никола Ђ. Рођ. 1867. Влакча (окр. крагујевачки). Шк.: осн. школу у Београду. Трговац. Одл.: златне медаље за храброст и ревно. службу, ратне споменике. Члан Беогр. Тргов. Коморе, Ловачког Удружења, стрељачких дружина, као и разних хуманих друштава. Адрес.: Београд, Краља Александра 74.

Нинчић, Д-р Момчило. Рођ. 28. V 1876. Београд. Шк.: гимназију у Београду, докторат права у Паризу. Министар Иностраних Дела. Наставник Универзитета од 1902., народни посланик од 1912., Министар Финансија 1915. Одл.: Св. Сава I ст., Бели Орао V ст., велики официр Легије Чести; лента Polonija Restituta (полски); лента Белог Лава (чешки); лента Manrizia (италијански); лента Etoile (румунски). Адрес.: Београд, Обилићев Венац, 27. Тел. 1-44.

Новак, Д-р Грга. Рођ. 1888. Хвар. Шк.: гимназију у Травнику, Универзитет у Бечу, Прагу, Загребу, Минхену и Берлину, докторат у Прагу. Јавни ред. професор Универзитета у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Бави се научним радом и труди се да допринесе побољшању прилика далматинског приморја и васпостављања добрих културних односа са Италијом. Адрес.: Загреб, Универзитет, историсјки семинар.

Новаковић, Владимир. Рођ. 14. X 1870. Книн. Шк.: Техничку Високу Школу у Бечу. Начелник Општег Одељ. Министар. Грађевина. Одл.: Св. Сава V ст. Адрес.: Београд, Косовска 43. Тел. 10-91.

Новаковић, Д-р Драгољуб Ђ. Рођ. 1876. у Београду. Шк.: правни факултет у Београду и докторат права група политичко-економска у Паризу. Главни директор Народне Банке Краљ. С. Х. С. Одл.: Св. Сава II и Бели Орао IV. Писац стручних студија и чланака. Адрес.: Народна Бачка, Београд. Тел. 13-78.

Новаковић, Марко Н. Рођ. 30. III 1878. Шабац. Шк.: права у Београду, ради усавршавања био је у Швајцарској и Француској. Велики Жупан врбаске области. Био окр. начелник. Одл.: Св. Сава IV и III ст., Албанска Споменница, медаља за Ослобођење. Сарађује на стручним и политичким листовима. Адрес.: Бања Лука.

Новаковић, Милета. Рођ. 1878. Београд. Шк.: гимназију у Београду, правни факултет са докторатом у Паризу. Редовни професор Беогр. Универзитета (за међународно право). Одл.: Св. Сава III ст. Почасни доктор Универзитета у Штрасбургу. Хонор. професор Војне Академије члан испитне комисије у Минист. Спољних Послова. Адрес.: делегат Владе у Друштву Народа у два

маха; главни секретар Југосл. Удружења за Лигу Народа; члан одбора Чупићеве Задужбине; члан Управе Бродарског Синдиката, и т. д. Адрес: Београд, Франкопалата, 24.

Нучић, Хинко. Рођ. 20. IV 1883. Љубљана. Шк.: 3 разр. гимназије, глумачку школу у Љубљани, студије у Бечу. Глумац и редитељ Нар. Позоришта у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Учитељ глуме на Држ. глумачкој школи и на музичкој академији у Загребу. Драмски писац, бив. управник Нар. Позоришта у Марибору. Адрес: Народно Позориште, Загреб.

Нушић, Бранислав. Рођ. 8. X 1864. Београд. Шк.: гимназију и правни факултет у Београду. Књижевник, начелник Мин. Просвете у пензији. Од 1888—1902. био конзул у Ј. Србији, затим управник позоришта. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Св. Сава I ст., Бели Орао IV ст., Румунска Круна II ст., Османлија III ст., Мецелија IV ст. и т. д. Адрес: Сарајево. Тел. 4-16.

Његован, Д-р Владимир. Рођ. 28. IV 1884. Шк.: Универзитет у Загребу, технич. вис. школу у Бечу и Цириху, докторат у Бечу. Професор анорг. и анализ. хемије на Техн. вис. школи у Загребу. Адрес: Мажуранов трг 29. Тел. 17-65.

Њежић, Д-р Живко. Рођ. 1878. Приједор. Шк.: гимназију у Сарајеву и Београду, права у Грацу и Загребу. Адвокат. Одл.: Св. Сава V ст. Адрес: Сарајево, Јефтановићева I. Тел. 5-40.

Одавић, Риста. Ј. Рођ. 23. VIII 1870. у Београду. Шк.: основну, средњу и историско-филолошки факултет у Београду, два семестра на Лајпцишком Универзитету. Управник Државних Архива у Београду, а раније проф. гимназ. у Београду, драматург Нар. Поз., шеф Новин. Одсека Мин. Спољ. Послова, Управник Држ. Штампарије, народ. посланик у Уставотвор. Скупштини, Начелник Умет. Одељења Мин. Просвете. Одл.: Св. Сава V, IV и III, Бели Орао V и IV; Легија Часте V. Уређивао „Нову Искру“ и „Дело“.

Адрес: Добрачина 4., Београд. Тел. 524. и 507.

Оливиери, Владимир. Рођ. 1865. Сен. Шк.: нижу гимназију у Сењу, приватно учио књиговодство. Трговац на велико. Привр. потпредседник коморског уреда у Сењу загребачке тргов.-обртничке коморе. Председник и члан разних културних и привредних организација. Адрес: Сен. Телефон 7.

Орлић, Д-р Ђуро. Рођ. у Личком Петровом Селу. Шк.: гимназију у Срем. Карловцима, медицину у Бечу. Лекар, шеф одељења за плућне болести држ. болнице и диспансера у Дубровнику. Одл.: Св. Сава IV ст. Старешина скаута, хигијенски писац. Адрес: Дубровник. Тел. 1.

Остојић, Селимир И. Рођ. 14. VII 1875. Београд. Шк.: 6 разр. гимназије у Нишу, нижу и вишу В. Академију у Београду. Бригадни ђенерал, помоћник команданта дивизије. У ратовима био: помоћник команданта пука, командант коњичког пука и коњичке бригаде. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао са мачевима IV ст., Бели Орао V ст. (два пута), медала за храброст и све ратне споменице. Адрес: Мостар.

Оштер Д-р Карл. Рођ. 13. X 1888. Шт. Иљ (Словеначка). Шк.: Универзитет у Грацу, Бечу, Петрограду и Лондону. Про-

фесор индоевропске и упоредне граматике на Универзитету у Љубљани. Стручни писац на нашем, немачком и француском језику. Адрес: Љубљана, Тенкова 4.

Павлас, Др. Игњат. Рођ. 1886. Горњи Михољаш. Шк.: гимназију у Н. Саду, правни факултет у Угарској. Адвокат. Био оснивач и потпредседник Нар. Одбора 1918, и члан војвођанске покрајинске владе, оснивач одељења за Војводину у Министарству Унутрашњих Дела. Старешина бачке соколске жупе, председник веслачког клуба „Данубиус“ и планинског друштва „Фрушка Гора“. Адрес: Н. Сад, Железничка 10. Тел. 3-63.

Павлићевић, Војислав П. Рођ. 4. октобра 1868. Шк.: гимназију и правни факултет у Београду и две године у Паризу. Адвокат. Био судија, начелник окружни, начелник I кл. Министарства Правде. Одл.: Таковски Крст, Крст Милосрђа, све ратне споменице; француски Ратни Крст, Орден Лава и Сунца III ст. Члан управног одбора Извозне Банке. Адрес: Београд, Крунска 53. Тел. 34-77.

Павловић, Живко Г. Рођ. у Башни (смеђеревски). Шк.: гимназију у Крагујевцу, нижу и вишу школу В. Академије, и курс за ђенералштабну службу у Београду. Ђенерал у пенз., редован члан С. К. Академије Наука. Био професор и управник В. Академије. У рату: помоћник Војводе Путника и Командант Дивизије. Одл.: Бели Орао II ст. са мачевима, Карађорђева Звезда III ст. са мачевима, 2 ордена Карађ. Звезде IV степ. са мачевима, многа страна одлија. Бави се нарочито Војном Историјом и Географијом. Писац наше најновије Војне Историје. Адрес: Милоша Великог, 49. Тел. 6-73.

Павловић, Иван С. Рођ. 22. V 1869. (п. ст.) Ужиче. Шк.: реалку са матуром, нижу и вишу школу В. Академије и припрему у Гл. Ђенералштабу у Београду. Дивизијски ђенерал, помоћник команданта I Армијске Области. У ратовима био: командант пука, ужичке здружене бригаде, Ужичког Одреда, здружених одреда, начелник одељења Врх. Команде. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. без и IV и III ст. са мачевима, Св. Сава II ст., Бели Орао IV (2 пут) и V ст., Бели Орао III ст. са мачевима, Данилов Орден IV ст. зл. медала за храброст, медала за војн. врлине, Споменица Краља Петра и све ратне споменице; персиски Орден Лава и Сунца III ст., енгл. Св. Михаило и Ђорђе III ст., Легија Часте IV ст., франц. Ратни Крст са звездом, руски Св. Владимир са мач. IV ст., Румунска круна I ст. Војно историјски писац; члан утемљач Срп. Књиж. Задруге, Срп. Географ. Друштва и Друштва Св. Саве. Адрес: Н. Сад.

Павловић, Михаило Ј. Рођ. 1876. Крушевац. Шк.: гимназију у Крушевцу, прав. факултет у Београду. Велики Јупан Крушевачке Области. Био окр. начелник. Одл.: Бели Орао са мачевима V ст., Бели Орао V ст., златном медаљом за ревно. службу. Адрес: Крушевац.

Пајевић, Борислав М. Рођ. 1877. Ђуприја. Шк.: машинску технику у Београду. Инжињер. Био шеф одељења Министарства Саобраћаја, потпредседник Беогр. Општине. Одл.: Св. Сава II ст. Румунска Круна II ст. Председник Управног одбора фабрике вагона „Јасеница“ а. д. члан управе инжињер. коморе, председник Пливачког Клуба. Адрес: Београд, палата Академије Наука. Тел. 30-46.

Пандуровић, Сима. Рођ. 16. IV. 1883. Београд. Шк.: гимназију и философ. факултет у Београду. Шеф Кабинета Министарства Просвете. Одл.: Св. Сава V и IV ст. Књижевник, уредник часописа „Мисао“ и дневника „Реч“. Адр.: Београд, Ратарска, 23.

Пантелић, Данило. Рођ. 1865. Кузмин (Срем). Шк.: гимназију с матуrom и богословију у Срем. Карловцима, правне науке у Загребу. Епископ Далматинско-истријски. Одл.: Св. Сава II ст. Бави се црквеном књижевношћу. Адр.: Шибеник.

Папић, Јосип. Рођ. 1879. Београд. Шк. 1 разр. гимн., 2 разр. немачке школе и 2 разр. недељне тргов. школе у Београду. Глумач, редитељ Загребачког Народног Казалишта. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Загреб, Казалиште, Франкопанска 22.

Парабућки, Ђорђе. Рођ. 1891. Бурђево (Бачка). Шк.: гимназију у Н. Саду, теологију у Срем. Карловцима, философ. факултет у Бечу. Свештеник и катихета. Бави се књижевношћу и музиком. Издао збирку својих проповеди. Адр.: Тител, Бачка.

Пармачевић, Стјепан. Рођ. 1886. Угарска. Шк.: гимназију у Вараждину и Осијеку, универзитет (славистику) у Загребу. Новинар, главни уредник загребачке „Ријечи“. Песник, путописац, позоришни критичар, сарадник књиж. часописа. Адр.: Загреб, Јурјевска, 25. Тел. 18-90.

Пауновић, Живојин М. Рођ. 9. V. 1890. Београд. Шк.: гимназију и правни факултет у Београду. Инспектор Минист. Пошта и Телеграфа. Одл.: Св. Сава V ст. Песник, приповедач и преводилац, правни писац. Члан управе Удружења Срп. књижевника, председник хора музичког друштва „Станковић“. Адр.: Београд, Страхињина Бана 46. Тел. 23-02.

Пауновић, Светислав З. Рођ. 1880. Чакак. Шк.: правни факултет у Београду. Велики Жупан Подунавске Области. Адр.: Смедерево.

Пашић, Никола П. Рођ. 19. XII. 1845. у Зајечару. Шк.: гимназију у Неготину, Зајечару и Крагујевцу; технику у Београду и Цириху. Дугогодишњи Председник Владе, оснивач и вођа Радикалне Странке. 1873. постао инжењер Министарства Грађевина. 1878. биран први пут за народног посланика, 1880. постаје први председник радикалног посланичког клуба, 1881. изабран за председника Сталног Главног Одбора Радикалне Странке, 1889. председник Народне Скупштине, 1891. Председник Владе, 1893-4 посланик у Петрограду, 1901. изабран за сенатора, 1904. Министар Иностраних Дела, 1906. Председник Владе, 1908. Министар Грађевина, 1909. Председник Владе, исте године члан Државног Савета, потом његов председник, и т. д. Одл.: тридесет и пет највећих наших и страних одличета. Адр.: Београд.

Певалец, Др. Иво. Рођ. 8. V. 1893. Новиград — Подравски. Шк.: гимназију и докторат философије у Загребу. Јавни ванр. професор ботанике на господарско-шумарском факултету, прив. доцент на философ. факултету Загребачког Универзитета. Адр.: Загреб, Јуршићева 14.

Перић, Живојин М. Рођ. 3. I. 1868. Стублине (Ваљевски). Шк.: гимназију у Ваљеву и Београду, правни факултет у Паризу. Редовни професор Београдског Универзитета за Грађанско Право, ред. члан Сталног Законодавног Савета при Минист.

Правде, диписни члан Срп. Академије Наука. Одл.: Св. Сава III ст., Данилов Орден III ст. Адр.: Београд, Косачићев Венац 26.

Перић, Др. Нинко. Рођ. 27. V. 1886. у Бојићу (окр. Подрински). Шк.: правни факултет у Београду, где је и докторирао. Народни посланик, Министар на располагању и хон. проф. београдског Универзитета. Раније је био писар суда, секр. Мин. Спол. Послова; проф. Универзитета; Министар Соц. Политике и Мин. Правде. Одл.: Лента Св. Саве I ст. Талијанска Краљ. Круна с лентом; Папин орден Св. Ђорђа III.; Бели Орао V.; француска Академска Палма I.; Грчки Св. Спас IV. Адр.: Мачванска 12. Тел. 24-72.

Перош Драгутин. Рођ. 1868. Ботово (Хрватска). Шк.: гимназију и свеучилишне науке у Загребу, магистар фармације. Апотекар. Делегирани члан равнатељства у управи „Изис“ д. д. и члан управе фабрике „Kastel“ у Карловцу. Бави се гајењем лековитог биља у научне и привредне сврхе. Адр.: Загреб.

Перунички, Бранислав П. Рођ. 21. V. 1879. Крушевац. Шк.: нижи курс Војне Академије и правни факултет у Београду. Велики Жупан Моравске Области. Одл.: Св. Сава IV ст., сребр. медаља за ревно. службу, споменуцу Кр. Петра и Албанску Споменуцу. Адр.: Ђуприја.

Перчић, Др. Емануел. Рођ. у Волоску (Истра). Шк.: гимназију на Сушаку, прав. факултет у Бечу и Грацу са докторатом. Судски већник I разр., старешина кр. среског суда на Сушаку. Сарадник у комисијама за израду разних законских пројеката. Потпредседник „Дејчеј склоништа“ на Сушаку, председник надзорног одбора „Јадранске Страже“ на Сушаку, званични тумач талијанског језика. Адр.: Сушак. Тел. 66.

Петковић, Др. Владимир. Р. Рођ. 1879. Вел. Орашје. Шк.: Универзитет у Халеу и Минхену. Редован професор Беогр. Универзитета, управник Народног Музеја. Одл.: Св. Сава III ст., орден Румунске Круне ст. команд. Адр.: Београд, Милоша Великог, 58. Тел. 11-74.

Петковић, Добривоје С. Рођ. 1870 Ђуприја. Шк.: правни факултет у Београду. Адвокат. Одл.: Св. Сава III ст. Председник Удружења Адвоката на територ. Србије; правни саветник и члан Законодавне Комисије Минист. Правде; уредник стручног листа „Бранич“. Адр.: Београд, Вишњићева 21. Тел. 27-25.

Петковић, Милан. Рођ. 8. IX. 1887. Зелене (срез сребренички — Босна). Шк.: 6. разр. гимн. у Тузли, богословију у Релјеvu. Протојереј, народни посланик. Одл.: Св. Сава III ст. Ради на земљорад. задругарству, повереник „Просвете“, и т. д. Адр.: Дрињача, Босна.

Петковић, Милан П. Рођ. 15. X. 1878. Алексинац. Шк.: правни факултет у Београду. Велики Жупан нишке области. Био окр. начелник, начелник Управе Држ. Монопола. Одл.: златна медаља за ревно. службу. Бави се новинарством. Адр.: Ниш, Ново-Пазарска, 14.

Петрачић, Др. Андрија. Рођ. 1879. Петриња. Шк.: шумарске науке на Универзитетима у Загребу и Минхену. Јавни ред. професор шумарства на Универзитету у Загребу. Уредник Шумарског листа од 1917 до 1921. Писац стручних дела на нашем и немачком језику. Адр.: Загреб, Шумарски дом. Тел. 6-60.

Петровић, Др. Бранко М. Рођ. 1886. Дарувар. Шк.: гимназију с матуrom и правни факултет у Будим-Пешти. Генерални секретар Новосадске продуктне и ефектне берзе. Био срески начелник и градоначелник града Сенте, Председник уређивачког одбора „Привредних Новина“, потпредсед. друштва за срп. нар. позориште у Војводини члан управе Савеза Војвођанских Индустијалаца, члан управе вициналне железнице д. д. Вршац—Ковин. Адр. Н. Сад, Његошева ул. 1. Тел. 5-61.

Петровић, Др. Душан. Рођ. 1887. Ливењо (Босна). Шк.: гимназију у Н. Саду, Университет у Загребу. Велики Жупан Травничке Области. Био судски саветник, лични секретар покрајинског намесника за Босну и Херцеговину. Одл.: Св. Сава IV ст. Члан управног одбора многих културно-просветних установа. Адр.: Травник. Тел. 15.

Петровић, Јеленко С. Рођ. 14. X. 1876. Вел. Јовановац (пиротски). Шк.: правни факултет у Београду, камералне науке у Минхену. Начелник Статист. одељења Г. Д. Царина Минист. Финансија. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Мин. Финансија—Београд.

Петровић, Милорад В. Рођ. 1882. Сумраковац (тимочки). Шк.: 6 разр. гимназије у Зајечару и Неготину, нижу и вишу школу Војне Академије са припремом за генералштаб у Београду. Генералштабни пуковник, начелник Генералшт. Одељења Минист. Војске и Морнарице. У рату 1914—1918 био помоћник и начелник штаба дивизије. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. Бели Орао IV ст. с мачевима, Бели Орао V ст., Св. Сава III ст., златна медала за храброст; полски Virtuti Militari III ст. Адр.: Министарство Војске и Морнарице, Београд. Тел. 15.

Петровић, Михаило. Рођ. 7. V 1868. Шк.: гимназију и Вел. Школу у Београду, Faculté des Sciences et l'Ecole Normale Supérieure у Паризу. Ред. професор математике на Беогр. Университету. Бави се рибарство као спортом и индустријом. Адр.: Београд, Косанчићев Венац, 26.

Петровић, Роман. Рођ. 1896. Доњи Вакуф (Босна). Шк.: сликарско академију у Загребу, Петрограду, Кракову и Б. Пешти. Акад. сликар, наставник у Школи за Уметне Занате. Адр.: Сарајево, Бука ул. 20.

Петровић, Светислав. Рођ. 1883. Крагујевац. Шк.: Университет у Београду и Паризу. Професор Више Педагошке Школе. Одл.: Св. Сава IV ст. Уредник „Срп. Књижевног Гласника“ и „Просветног Гласника“, секретар Друштва „Пријатељи Француске“. Адр.: Београд, Душанова 5. Тел. 23-47.

Пешић, Драгутин Д. Рођ. 16. I 1871. Јагодина. Шк.: гимназију у Јагодини и Крагујевцу, права у Београду. Адвока, Министар Грађевина на расположењу, народни посланик. Био Министар Правде (1906.), Грађевина (1924.). Одл.: три пута. Члан разних приватних друштава. Адр.: Београд (стан) Јевремова 65. Тел. 1-95) (канцеларија) Кнез Михајлова 35. Тел. 17-28.

Печић Пл. Бела. Рођ. 1873. у Загребу. Шк.: гимназију и фармац. факултет. Магистар фармације. Одл.: Св. Сава V Бави се музиком и лутературом; издавањем музичких дела и т. д. Адр.: Китни Трг 4. Тел. 21-38.

Пешић, Душан Ј. Рођ. у Поповићу

(окр. београдски). Шк.: гимназију, нижу и Вишу Школу В. Академије, припрему за Генералштаб, све у Београду; ради усавршавања у Паризу. Дивизијски генерал, члан Војног Савета. Професор историје Наполеонових и Молткеових Ратова на В. Школи В. Академије. У рату (1912-1915.) био начелник штаба III Армије, на Крфу (1916.) начелник Опште-војног одељења Мин. Војске, војни изасланик у Италији. Као начелник Историјског Одељења Гл. Генералштаба 1913—14. био уредник „Ратника“. Командант Битол. Див. Области (1920—23.); помоћник Команданта III Арм. Области (1923—24.); Инспектор Економске Струке (1924.); помоћник Управника В. Академије (1925.). Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. са мачевима, IV и III ст. без мачева; Бели Орао III ст. (2 пут); Св. Сава V ст. и II ст. са звездом, Таковски Крст IV ст., Црвени Крст и свим медаљама и ратним споменцима; Легија Часте офиц. реда, Румунска Круна III и II ст. са мачевима и звездом, итал. орден Мавр. и Лазара III ст., италијански Војнички Крст. Адр.: Београд, Војводе Миленка 26 II. Тел. 39-19.

Пешић, Љубица Д. Рођ. 1879. Београд. Вишу Женску Школу у Београду. Ради у културним, хуманим и националним удружењима. Чланица Управног Одбора „Кола Сестара“, „Материнског Удружења“, и т. д. За време ратова оснивач и члан одбора за помоћ заробљеним и интернираним; за све време ратова радила у болницама. Сарадник разних новина, годишњака и часописа; преводилац са немачког. Одл.: Крст Мин. Војног, Крст Црвеног Крста. Адр.: Београд, Војводе Миленка 26 II. Тел. 39-19.

Пивко Др. Људевит. Рођ. 1880. Марковци (срез Птуј). Шк.: гимназију у Марибору, философ. факултет у Прагу, Бечу и Берлину. Проф. учитељ. школе у Марибору, народни посланик. Писац стручних књига и ратних успомена из живота добровољаца. Адр.: Марибор, Разлагова 11. Тел. 3-63.

Пикмајер, Др. Отмар. Рођ. 1888. Фрам код Марибора. Шк.: гимназију у Марибору, Универзитет у Грацу. Велики жупан Мариборске Области у Марибору. Одл.: Св. Сава IV ст., поч. грађанин општине Хајдин и Св. Марко код Птуја, писац управних и национално политичких расправа. Адр.: Марибор, Југослов. Трг. 5. Тел. 1-80.

Пилар, Мартин. Рођ. 1861. Брод. Шк.: реалку у Загребу, високу техничку школу и академију примењене уметности у Бечу. Архитект, професор Техничке Високе Школе у Загребу. Прави члан Југословенске Академије у Загребу. Писац стручних чланака и публикација. Адр.: Загреб, Гундулићева 52-1. Тел. 27-38.

Пиља, Миљивој М. Рођ. 1887. Сомбор. Шк.: оријенталну академију у Будимпешти. Инспектор Минист. Тргов. и индустрије. Делегат Минист. у комисији за испитивање Солунске зоне, Владин делегат у Женеви. Адр.: Београд, Смина 37.

Пипенбахер, Др. Јосип Ј. Рођ. 1869. Св. Марјета на Дравском пољу код Марибора. Шк.: гимназију у Марибору и Љубљани, Университет у Бечу. Директор гимназије у Љубљани. Одл.: Св. Сава IV ст. Писац расправа и уџбеника из класичне филологије. Бави се спортом и путовањем. Адр.: Љубљана, Ђирила и Методија ул. 13.

Питамиц, Др. Леонид. Рођ. 1885. Постојна. Шк.: гимназију у Горици и Бечу,

правни факултет у Бечу. Професор Университета у Љубљани. Одл.: Св. Сава II ст. Писац правних књига и расправа, био експерт на конференцији мира и други делегат на V скупштини Друштва Народа. Адр.: Љубљана, Тобачна ул. 11.

Планинац, Јанко. Рођ. 1865. Шварча код Карловца. Шк.: реалку у Раковцу, вис. техн. школу у Грацу, 2 год. философ. факултет у Грацу, једногодишњи комерцијални течај за абитуријенте сред. школа у Бечу, где је положио испит за професора меркантилних наука. Професор Високе школе за трговину и прмет у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Вештачки стручњак при трг. суду, књиговођа у Удрузи јавних чиновника у Загребу (апровизориони одсек). Адр.: Загреб, Прилаз Буре Дежелића. 40 I.

Пласај, Др Стјепан. Рођен. 1886. Св. Петар Ореховец. Шк.: ветеринарску вис. школу са докторатом у Бечу. Професор на ветеринарској високој школи у Загребу. Члан веринарског савета, члан испитне комисије за државне ветеринаре. Научни писац, сарадник наших и страних часописа. Адр.: Загреб, Савска цеста 14а. Тел. 4-41.

Племел, Др. Јосип. Рођ. 1873. Блед (Словеначка). Шк.: гимназију у Љубљани, Университет у Бечу, Берлину и Гетингену, докторат философије у Бечу. Ред. Универс. професор математике у Љубљани. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Љубљана, Тавчарјева 4.

Плотић, Др. Иван. Рођ. 22. XI 1878. Тамбов. Шк.: гимназију у Тамбову, Университет у Москви и Лајпцигу, докторат философије. Јавни ред. професор и управник завода за физику и физ. хемију на Вис. Техн. Школи у Загребу. Одл.: Св. Ана 3 ст. Члан разних страних научних друштава. Адр.: Загреб, Техн. Вис. Школа, Мажурањев трг, 29 I.

Погачић, Милка. Рођ. 1860. Загреб. Шк.: препарандију у Загребу. Равнатељка више девојачке школе у пензији. Бави се литературом и филантропијом. Адр.: Загреб, Вилсонов трг. 3. Тел. 26-27.

Подгорска, Вика. Рођ. 13. V 1898. Бистрица у Рожу. Шк.: 2 год. препарандије у Горици, 2 год. трг. академије у Инсбруку, глумачку школу у Марибору. Глумица, чланица Нар. Позоришта у Загребу. Адр.: Загреб, Нар. Позориште.

Покорни, Љубомир Х. Рођ. 20. XI 1872. Нова Градишка. Шк.: 6. разр. реалке и нижу и вишу школу В. Академије у Београду. Дивизијски фенерал, Управник Војне Академије у Београду. У балканским и светском рату командант артилер. пука, у 1918. ађутант Њ. В. Краља. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевица IV и III ст., Св. Сава II ст., златна медаља за храброст. Адр.: Београд, В. Академија. Тел. 13-31.

Полтео, Др. Иво. Рођ. 26 I 1887. Сплит. Шк.: гимназију и правне науке у Загребу, једногод. тргов. абитуријенски течај у Грацу. Адвокат. Власник и уредник народно-социјалистичког органа у Загребу „Слободне Новине“; уредник органа Правничког Друштва у Загребу; „Мјесечник“; тајник Правничког Друштва; општински одборник града Загреба; сарадник разних часописа и листова; писац правних расправа и књига. Адр.: Загреб, Далматинска ул. 4-III. Тел. 16-99.

Поповић, Аца Н. З. Рођ. 26. II 1868. Београд. Шк.: 6 разр. Беогр. Реалке и Трговачку Академију у Бечу. Индустијалац. Председник Управног Одбора Из-

возне Банке; почасн. председник Индустијске Коморе, и т. д. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао V и IV ст., Таковски Крст V ст. Адр.: Београд, Теразије 7. Тел. 33-31, 15-66.

Поповић, Богдан. Рођ. 1863., Београд. Шк.: гимназију и Вел. Школу у Београду, Књижевни Факултет Сорбоне у Паризу. Редован професор Београдског Университета, стални члан Академије Наука, књижевник. Одл.: Св. Сава I ст., Карађорђева Звезда IV ст. Адр.: Јевремова, 52, Београд.

Поповић, Божидар. Рођ. 4-16 II 1859. Луговет (код Беле Цркве). Шк.: гимназију с матуром у Белој Цркви, богословију у Срем. Карловцима. Свештеник, прото-презвитер вршачки. Одл.: Напсни Крст, Св. Сава IV и III ст. Члан управног одбора Гл. Савеза Срп. Земљорадничких Задруга. Адр.: Вршац.

Поповић, Др. Васиљ. Рођ. 1887. Столац. Шк.: философски факултет у Бечу. Доцент Беогр. Университета. Био нар. посланик. Адр.: Београд, Кнез Михаилова, 42.

Поповић, Веља М. Рођ. 1. III 1886. Буљане (моравски). Шк.: правни факултет у Београду, годину дана ради усавршавања на циришком Университету. Адвокат и народни посланик. Бив. начелник у Председништву Минист. Савета и шеф кабинета Пр. Минист. Савета. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Св. Сава IV и III ст., Бели Орао V ст., медаље: за храброст, војничке врлине и ревносној служби; Румунска Звезда III ст. Адр.: Београд, Крунска 25. Тел. 20-07.

Поповић, Др. Добривоје Гер. Рођ. 1875. Александровац. Шк.: медцину у Бечу. Помоник Мин. Нар. Здравља на расположењу и народни посланик. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао IV ст. Адр.: Београд, Војв. Миленка 24а. Тел. 35-29.

Поповић, Драгић, С. Рођ. 1889. Ариље. Шк.: основну школу у Ариљу. Трговац. Члан Тргов. Коморе — Београд, председник Ужичке Тргов. Занатл. Омладине. Одл.: сребрна и две златне медаље за храброст, Албанска споменница. Адр.: Ужице.

Поповић, Драгољуб Ј. Рођ. 1870. Валево. Шк.: гимназију с матуром и нижу школу В. Академије у Београду. Артил. бригадни фенерал, на служби у штабу Шу-мад. Дивиз. Области. У ратовима био: командант арт. пол. дивизиона, помоник команд. артилер. пука, командант артил. пука, командант артилер. бригаде. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. са и без мач, Св. Сава IV ст., две златне медаље за храброст, медаља за војничке врлине, све ратне споменнице; бугарски орден Св. Борја V ст. с мач., франц. Ратни Крст, енгл. Св. Михаило и Борје, руски Св. Ана II ст. Адр.: Крагујевац, Јованова 49.

Поповић, Др. Лаза. Рођ. 1877. Срем. Карловиц. Шк.: Университет у Бечу. Јавни ред. професор Университета у Загребу, и примарни лекар држ. болнице. Адр.: Загреб, Куковићева 41. Тел. 22-11.

Поповић, Матија. Рођ. 1877. Власенице — Босна. Шк.: 5 разр. гимназије у Сарајеву, богословију у Рељеву. Прота, ред. члан црквеног суда у Тузли на расположењу, народни посланик. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст. Адр.: Епархијски црквени суд — Тузла.

Поповић, Миливоје М. Рођ. Шуме (окр. крагујевачки) 11. 10. 1869. Шк.: Трговачку Школу Трг. Омладине у Београду. Трговац. Чл. Надзорног Одбора Народне Банке. Одл.: Таковски Крст IV и златна медаља за грађанске заслуге. Адрес: Карађорђева 47, Београд. Тел. 2-50.

Поповић, Др. Милорад. Рођ. 1876. Шабац. Шк.: Велику Школу у Београду и докторат философије на Университету у Бреслави. Редован професор Университета у Београду (за физику). Одл.: Св. Сава V и III ст. Адрес: Господар Јованова 59. Београд.

Поповић, Др. Милош Ђ. Рођ. у Чајетини (ужички) Шк.: гимназију у Смедереву, Крагујевцу, Београду, медицински факултет у Бечу. Лекар, начелник Мин. Социјалне Политике у пензији. Одл.: Св. Сава V, IV и III ст., Крст Милосрђа, Срп. Црвени Крст, Амерички Црвени Крст, ит.д. В. члан Главног Просветног Савета. Председник Друштва „Трезвености“ и члан управе многих хуманих, социјалних и националних друштава. Уредник и сарадник хигијенских и књижевних листова. Писац популарних књига из хигијене, социјалних и политичких брошура. Адрес: Дvorsка, 3, Београд. Тел. 7-97.

Поповић, Др. Никола М. Рођ. 4. XII 1883. Обреж (моравски). Шк.: гимназију у Зајечару, философи. факултет у Београду, философију у Берлину. Професор Беогр. Университета. Писац научно-философских студија на немачком и срп. језику. Адрес: Крунска, 46. Београд.

Поповић, Павле. Рођ. 4. IV 1868. Београд. Шк.: основну школу, гимназију и Вел. Школу у Београду. Редован професор Беогр. Университета. Од 24. IX 1924. ректор. Адрес: Јевремова, 52, Београд.

Поповић, Др. Степа. Рођ. 1893. Београд. Шк.: гимназију у Београду; лисане права и докторат политичко-економ. наука у Паризу. Секретар Удруж. Београд. Индустијалца и Индустијске Коморе. Одл.: сребрна медаља за храброст и др. медале. Сарађује на домаћим и страним листовима. Адрес: Индустијска Комора, Коларчева 1, Београд. Тел. 3-83.

Поповић, Тома К. Рођ. 1882. Ђуилане. Шк.: 4 разр. срп. гимназије и 2 разр. турске у Солуну и Скопљу. Трговац, народни посланик. Одл.: Св. Сава IV и III ст., Бели Орао V ст., ратна одличја. Бави се новинарством и књижевношћу. Адрес: Београд, Народна Скупштина.

Поповић, Павле. Рођ. 11. III 1889. Кулпин. Шк.: гимназију у Н. Саду, учит. школу у Пакрају. Наставник грађанске школе у Н. Саду, народни посланик. Адрес: Нови Сад.

Поточњак, Др. Франко. Рођ. 1862. Нови Винодолски. Шк.: гимназију у Сењу, правни факултет у Загребу. Адвокат, подбан, државни саветник. Био уредник „Хрватске Домовине“ (1896. и 1897.), издавач „Народне мисли“ (1898.). Писац разних брошура и књига. Адрес: Нови Винодолски.

Преведан, Фран. Рођ. у Вел. Грбевцу. Шк.: обављивао трг. школу у Грацу. Трговац; председник Загребачког Збора, потпредседник Трговачког Дома. Адрес: Загреб, Јосиповац, 4. Тел. 22-39, 11-66.

Прегељ, Др. Иван. Рођ. 1883. Св. Луција у Приморској. Шк.: гимназију у Горици, философики факултет у Бечу. Слависта и германиста, професор гимназије у

Љубљани. Књижевник, критичар, и књижевни историчар; сарадник домаћих и страних часописа; писац разних књижевних публикација. Адрес: Крањ, Словеначка.

Предић, Др. Светислав. Рођ. 3. VI 1883 (по ст.) Томашевац (Банат). Шк.: гимназију у Београду, докторат права у Бечу. Вицедиректор Прометне Банке у Београду. Био кмет правних општине Београдске, секретар индустр. коморе, инспектор Минист. Тргов. и Индустије. Одл.: Св. Сава IV ст., златна и сребрна медаља за храброст, златна медаља за ревно. службу, две ратне споменке; Легија Часта V ст., франц. Ратни Крст. Писац драма, социјолошких расправа, сарадник часописа. Адрес: Београд, Далматинска, 13. Тел. 10-85.

Преловец, Зорко. Рођ. 1887. Идрија. Шк.: в. реалку у Идрији. Надофиц. Месне Хранилиште у Љубљани. Петнаесто-годишњи хоровађа пев. друштва „Љубљански Звон“, хоровађа „Савеза слов. певачких друштава“, редактор месечне ревије „Збори“, музички референт листова „Јутро“ и „Народни дневник“. Композитор. Одл.: Св. Сава V ст.

Премрл, Станко. Рођ. 1880. Вид при Випави. Шк.: гимназију с матуром у Љубљани, богословске науке у Љубљани, конзерваторију у Бечу. Духовник, управник оргуљашке школе, професор хармоније и оргуље на конзерваторијуму Глазбене Матице, наставник на богословском факултету, уредник листа „Црквени Глазбеник“. Одл.: Св. Сава V ст. Адрес: Љубљана, Пред Шкофију 12.

Препелух Албин. Рођ. 22. II. 1880 Љубљана. Шк.: обртничко-уметничку школу у Љубљани. Публициста. Бив. повереник земаљске владе за Словенију. Организатор Социјалног скупства у Словенској. Књижевник и писац разних социјалних и политичких дела. Адрес: Љубљана, Мишићева цеста, 6. Тел. 1-19.

Прибичевић, Адам. Рођ. 24. XII 1880. Костајница (Хрватска). Шк.: гимназију у Ср. Карловцима, правни факултет у Загребу. Економ (пољопривредник). Одл.: Бели Орао V ст. Бави се и новинарством. Адрес: Вучитрн, Косово.

Прибичевић, Светозар. Рођ. 1875. Костајница. Шк.: Университет у Загребу. Министар на располагању у народни посланик. Одл.: Св. Сава I ст., Карађорђева Звезда IV ст., Polonia Restituta I ст., Румунска Звезда I ст., Велики официр Легије Часта, Чешки ратни крст. Адрес: Београд, Симица 31. Тел. 1-48.

Пријатељ, Др. Иван. Рођ. 24. XII 1875 Винице у Дољној Крањској. Шк.: гимназију у Љубљани, философики факултет у Бечу, слушао предавања у Москви, Берлину и Паризу. Историчар словенских књижевности, професор Университета у Љубљани. Адрес: Љубљана, Зарникова 9.

Приможић, Роберт. Рођ. 20. II. 1893. Трст. Шк.: тргов. школу у Трсту, певање у Трсту и Милану. Оперски певач Народн. Казалишта у Загребу. Адрес: Загреб, Прилаз 431.

Прица, Драгутин М. Рођ. 1867. Св. Јурај (хрват. приморје). Шк.: гимназију у Сењу, Поморску Војну Академију на Ријеци (сењској). Вицеадмирал, командант Морнарице, Ађутант Њ. В. Краља 1923. Одл.: Бели Орао III ст., Св. Сава III и I ст., руски Св. Ане III ст., Румунске круне I ст., Св. Гроба I ст. Адрес: Београд, Цар Лазара 10. Тел. 33-89.

Прица, Марица. Рођ. 1879. Кореница. Шк.: вишу девојачку школу у Сарајеву, стручну школу у Загребу. Управитељица Држ. Ткаонице беза и везива у Сарајеву. Одл.: две златне колајне на индустр. изложбама у Сарајеву. Адр.: Сарајево. Тел. 1-92.

Продановић, Др. Живко. Рођ. 1876. Србобран. Шк.: гимназију у Н. Саду, медицину у Бечу. Бањски лекар. Био нар. посланик у привр. представништву и Уставотворној Скупштини. Учествовао у свима националним покретима у Војводини. Био два пут биран у нар. цркв. сабор у Карловцима. Писац песама, есеја, сарадник „Заставе“. Одл.: Бели Орао IV ст.

Продановић, Јаша М. Рођ. 23. IV. 1867. Чачак. Шк.: вишу гимназију и философ. факултет у Београду. Професор у пензији. Био Министар Привреде (1919—1911), заступник Министра Просвете. Један од оснивача самосталне Радикалне Странке и Југосл. Републичанске Странке. Био главни уредник „Одјека“ (1902—1912). Сарадник књижевних листова. Био у оснивачком одбору „Дела“ и „С. К. Гласника“, уредник „Гласника Проф. Друштва“ од 1921—1923. Адр.: Ратарска 6, Београд. Тел. 475.

Протић, Др. Ђорђе. Рођ. 1864. Сомбор. Шк.: гимназију у Сомбору, Универзитет у Минхену и Бечу. Ботаничар, средњошкол. директор, на раду у Зем. Музеју у Сарајеву. Адр.: Сарајево, Земаљски Музеј.

Протић, Жарко Т. Рођ. 1872. Београд. Шк.: 7 разр. гимназије у Пожаревцу, нижу школу В. Академије и 1 годину Вишег Курса, Вишу Николајевску Инжињерску Академију у Петрограду. Инж. техн. бригадни фенерал, начелник инжињер. одељења III Армијске Области. У ратовима био: командант и референт инжињерије дивизије, начелник инжињер.-техничког одељења Министарства Војног. Одл.: Бели Орао V и III ст., Карађорђева Звезда IV и III ст., Бели Орао са мачевима IV ст., Св. Сава IV ст., Зл. медаља за ревно. службу. Дописни члан инжињерског комитета. Адр.: Скопље.

Протић, Марко. Рођ. 1882. Товаришево (Бачка). Шк.: гимназију, богословију и проф. веручитељски испит. Парох. Одл. црвени појас. Ради на културном и просветном пољу, новинар, члан управе Југ. Нов. Удружења; стручни писац. Адр.: Суботица.

Пуцељ, Иван. Рођ. 1877. Велике Лашче (Словеначка). Шк.: два разреда гимназије. Економ. Министар Пољопривреде и Вода. Био Министар Пољопривреде од марта 1921 до децембра 1922. год. Одл.: Св. Сава I ст., Бели Орао V ст., Карађорђева Звезда IV ст. Бави се новинарством. Адр.: Београд, Народна Скупштина.

Пушин, Никола. Рођ. 1875. Саратов. Шк.: физичко-математички факултет у Петрограду. Ред. професор Университета у Загребу за физичку хемију. Председник друштва руских научника у Загребу. Адр.: Загреб, Јурјевска ул. 25а.

Равнихар, Др. Владимир. Рођ. 1871. Љубљана. Шк.: гимназију у Љубљани, Универзитет у Бечу. Адвокат, бив. повереник за правосудје покрајинске владе за Словеначку. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао V ст. Председник кознерваторија и друштва Глазбене Матице у Љубљани. Адр.: Љубљана, Словенски Трг. Тел. 2-04.

Раденковић, Будимир К. Рођ. 1869. Јагодина. Шк.: 4 разр. гимназије у Јаго-

дини, прив. трговачку школу у Панчеву. Трговац. Члан управног одбора Народне Банке. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. Адр.: Београд, Цара Лазара 10. Тел. бр. 22-34.

Радиојевић Др. Јован. Рођ. 2. I - X. 1883. Ириг (Срем). Шк.: реалну гимназију у Земуну; правни факултет у Бечу и Загребу Адвокат и народни посланик. Бави се литературом и новинарством. Адр.: Шид (Срем).

Радиојевић, Михаило Р. Рођ. 31. XII. 1869. Лужнице (крагујевачки). Шк.: правни факултет у Београду. Државни Саветник. Био дугогодишњи народни посланик. Одл.: Св. Сава IV и II ст. са звездом, Споменница Срп. Црвеног Крста (3 пут), Крст Милосрђа, зл. медаља за ревно. службу, зл. медаља Ослобођено Косово, ратне Споменнице. Политички писац. Члан разних хуманих друштава, добротвор Срп. Књиж. Задруге и Соколског Друштва у Херцеговном, почас. председник фонда за одавање сиротих ученика-ца ваљевских осн. школа, утемељач друштва Св. Саве, Правничког Друштва, удружења судија, Студентског Академског Дома у Београду, итд. Адр.: Београд, Зорина 68. Тел. 23-96.

Радиојевић, Тодор. Рођ. 21. X. 1874. Београд. Шк.: средњу и Велику Школу у Београду. Помоћник Министра Просвете у пенз. Одл.: Св. Сава V, IV III и II ст., Бели Орао, сребрну медаљу за ревно. службу, Албанску споменницу и остале ратне споменнице; „Polonia Restituta II ст.“, Легија Часте IV ст. Писац научних расправа из област. географије, писац многих уџбеника из географије. Адр.: Београд, Битољска бр. 45. Тел. 19-26.

Радић, Павле. Рођ. 1. I. 1880. Требарјево Десни (ср. Сисак). Шк.: седам разр. гимназије у Загребу, трг. школу у Прагу. Министар Аграрне Репорме и народни посланик. Бавио се дуго година задругарством и културним и националним радом на хрватским селу. Адр.: Београд: Народна Скупштина.

Радић, Степан. Рођ. 1871. Требарјево Десни, Хрватска. Шк.: гимназију у Загребу, 4 семестра права у Прагу и Загребу, „Ecole politique“ у Паризу. Књижевник, председник ХСС. и Министар Просвете. Одл.: Св. Сава I степена са лентом 16. XII 1925. Бави се господарством, политиком и књижевством. Адр.: Загреб, Академички Трг 12. Тел. 29-00.

Радићевић, Савка. Рођ. 1870. Београд. Шк.: Вишу Женску Школу у Београду. Надзорница Женских Школа у пензији. Одл.: Св. Сава V и IV ст. Председник организације Учитељица, 26-годишњи секретар Друштва Књегиње Љубице, благајник Друштва за заштиту девојака, председник фонда сиротих учен. Вежбаонице. Адр.: Кр. Милана 96. Београд.

Радовић, Андрија. Рођ. 28. I. 1872. Мартинићи (Црна Гора). Шк.: нижу и вишу академију за војно инжењерство у Турину (Италија). Председник Министар. Савета у пензији. Члан управног одбора Народне Банке, Самосталне Монопол. Управе, итд. Адр.: Београд, Страхињина Бана, 71. Тел. бр. 37-89.

Радојевић, Анта М. Рођ. 1884. Ивањица. Шк.: технику у Београду, политехнику у Берлину. Народни посланик, Министар Саобраћаја. Одл.: сребрна и златна медаља за храброст, Бели Орао. Адр.: Београд, Добричана 33.

Радосављевић, Др Александар. Рођ. 1878. Будим-Пешта. Шк.: гимназију и 1 годину философ. факултета у Београду, медицински докторат у Бечу. Лекар за унутрашње болести, професор медицинског факултета у Београду, шеф одељења Државне Болнице. Адр.: Београд, Студеничка бр. 44.

Радосављевић, Др Милош. Рођ. 1878. Каменица (окр. Крагујевачки). Шк.: учитељску школу у Алексинцу, пољопривредни факултет са докторатом у Хагеу (Немачка). Економ и народни посланик. Одл.: Бели Орао V ст. Бави се задругарством, ловом и туристиком. Адр.: Каменица, пошта Крагујевац.

Радошевић, Др Мијо. Рођ. 10. XI. 1884. Локве (Хрв.). Шк.: гимназију на Сушаку, Университет у Загребу, Прагу и Риму, доктор права. Адвокат, градски заступник у Загребу. Написао роман "Карикатуре", политички и правни писац. Адр.: Загреб, Јелачићев Трг 25-1.

Раичевић, Милосав. Рођ. 1875. Вasoјевиће (Цр. Гора) Шк.: Гимназију у Београду, правни факултет у Петрограду. Државни Саветник. Био Министар Правде и Мини. стар без портфела. Одл.: Бели Орао V ст. Адр.: Београд, Државни Савет.

Рајић, Ненад. Рођ. 1884. Ст. Сивац (Бачка). Шк.: гимназију у Н. Саду, учитељску школу у Сомбору. Учитељ, управник Држ. Дома за Одојчад "Колевке" у Суботици. Члан оснивач разних културних и просветних друштава, секретар градског одбора за заштиту деце, оснивач "Деље трпезе"; пише о заштити деце. Адр.: Суботица. Тел. 1-35.

Рајић, Др Душан. Рођ. 9. III 1866. Ужиче. Шк.: нижу гимназију и учитељску школу у Београду, философ. факултет у Хагеу на Сани и Јени, где је положио докторат. Редовни професор Више Педагошке Школе. Одл.: Св. Сава IV и III ст. Сарадник педагошких часописа. Адр.: Београд, Даничићева 3.

Рафајловић, Живојин М. Рођ. 1871. Мионица (ваљевски). Шк.: Војну Академију у Београду. Индустијалац и нар. посланик. Био акт. официр, Министар Нар. Здравља, Шума и Рудника. Одл.: Св. Сава I ст., Бели Орао IV ст., медала за војн. врлине; Румунска Круна I ст. Адр.: Београд, Св. Савска 19. Тел. 14-74.

Рачић, Др Јакша. Рођ. 1868. Врбања на острву Хвару. Шк.: гимназију у Сплиту, мелечину у Прагу, Грацу и Инсбруку. Лекар, Хирург, управник држ. болнице у Сплиту. Одл.: Св. Сава III ст. Председник друштва за улепшање Марјана. Писац у медицинским часописима, немачким, француским и нашим. У свом санаторијуму лечи сиротињу и бесплатно. Адр.: Сплит. Тел. бр. 49.

Рачић, Др Стефан. Рођ. 1887. Дубровник. Шк.: универзитет трговачких и економских наука у Минхену. Директор Дубровачке паробродарске пловидбе у Дубровнику. Члан управног одбора Дубров. Трговачке Банке, поч. конзул Грчке за Дубровник и Јужну Далмацију. Одл.: Талијанска Круна II ст. Председник веслачког клуба "Нептун" у Дубровнику. Адр.: Дубровник, Тел. 16.

Рачки, Мирко. Рођ. 1879. Новимаров (Хрв.). Шк.: гимназију у Вараждину, препарацију у Загребу, уметничку академију у Прагу и Бечу. Акад. сликар. Учествовао на разним домаћим и страним изложбама.

Доп. члан Југославенске Академије у Загребу. Адр.: Загреб, Воћарска 79.

Рашић, Ђорђе Ј. Рођ. у Неготину Шк.: правни факултет у Београду. Комесар Минист. Финансија при Управи Држ. Монопола. Одл.: Св. Сава IV и III ст., орден Белог Орла V ст., сребрна медала за храброст, три зл. медале за ревно. службу; француски ратни крст. Адр.: Београд. Кочина 44. Тел. 38-20.

Рашић, Михајло П. Рођ. 13. VII 1858. Алексинац. Шк.: реалку у Алексинцу и Београду, Војну Академију и накондни (виши) курс В. А. у Београду. Бегнал у пензији. Био у разним комисијама за набавку ратног материјала. У рату 1912. командант Дунав. Дивизије II поз. при напади Једрена. Одл.: ратна одлијча за храброст из ратова 1876—7 и 8. год., 1885., ратна одлијча из 1912. г. Писац стручних и књижевних радова. Пратилац Кр. Милана по Истоку: Цариграду, Сирији, Палестини. Адр.: Београд, Студеничка, 9. Тел. 30.

Рашица, Марко. Рођ. 1883. Дубровник. Шк.: Вишу Академију ликовних уметности у Бечу, затим у Минхену и Паризу. Акад. сликар и графичар, професор за декоративно сликарство на Обртној школи у Загребу. Уметнички писац. Адр.: Загреб. Палмотићева ул. 3-1.

Рашковић, Боровој. Рођ. 1870. Шабац. Шк.: 5. разр. гимназију у Шапцу и Београду. Члан Хрв. Казалишта. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Загреб, Казалиште.

Рашковић, Живојин К. Рођ. 14. VII 1879. Крагујевац. Шк.: правни факултет у Београду. Велики јупан. Адр.: Бихаћ..

Ребац, Хасан М. Рођ. 12. II. 1890. Мостар (Херц). Шк.: школу оријенталских јез. у Паризу, философ. факултет у Београду, Бечу и Берлину. Начелник Минист. Вера (Муслиманско Одељење). Члан управног одбора националних и хуманих друштава као: Црв. Крста, Четничког Удружења, Беогр. Гајрета "Осман Бикић", итд. Адр.: Битољска, 29. Београд.

Ребек, Маркус. Рођ. 1889. Трст. Шк.: гимназију у Трсту, Университет у Бечу, доктор философ. Ванр. професор Университета на техн. факултету у Љубљани. Адр.: Љубљана, Хемиски Институт Университета.

Решетар, Др Милан. Рођ. 1860. Дубровник. Шк.: гимназију у Дубровнику. Ред. професор словенске филологије на Загребачком Университету. Члан испитне комисије за средњо-школске кандидате. Правни ред. члан Југословенске Академије у Загребу, дописни члан Српске Академије Наука, Академије Наука у Петрограду, Ученог Друштва у Прагу, Академије Наука у Прагу, Словенског института Университета у Лондону, прави члан ученога Друштва имена Швеченка у Лавову. Има лепу збирку књига и рукописа што се тичу Дубровника, и богату збирку дубровачких новца. Адр.: Загреб, Мажуранићев Трг 6.

Рибарж Др Отокар. Рођ. 1865 у Постојни. Шк.: основну, гимназију и правни факултет у Бечу. Адвокат. Пуномоћни Министар и ванредни посланик. Одл. Велики официр итал. круне; орден херцосл. белог лава и командирски крст црног. Даниловог реда. Адр.: Београд, Страхињина Бана 50.

Рибар, Др Иво. Рођ. у Вукманићу (Хрв.) Шк.: средњу школу у Гор. Карловцу, правни факултет у Загребу. Адвокат. Био нар. посланик и председник Нар. Скупштине. Одл.: Св. Сава I ст. са лентом, Карађорђева

Звезда IV ст., Легија Часта IV ст. Председник одбора за гладне у Русији, председник одбора за Бугарске избеглице, члан управе соколске жупе Душан Силни, подпредседник Стрелачког Друштва. Адр.: Књ. Љубице, 15. Београд. Тел. 19-94.

Ристић, Др Лука. Рођ. 1877. Карловачки (Срем) Шк.: гимназију у Срем. Карловцима, медицин. факултет у Бечу. Шеф кожног одељења Опште Држ. Болнице. Одл.: Св. Сава IV ст., Крст Милосрђа. Био на кожним клиникама у Женеви, Берну Паризу и Бреслави. Писац књига: Сифилис, Косметика коже и косе, и сарадник медицинских часописа. Председник Одбора Црв. Крста за Кварт Варошки (Београд). Адр.: Београд. Краља Милана 14. Тел. 11-90.

Ристић, Милорад Л. Рођ. 7. XI 1871. Смедерево. Шк.: седам разр. гимназије и н. школу В. Академије у Београду. Дивизијски Јенерал, помоћник команданта III Армијске Области. У ратовима био: командант пука, начелник штаба Морав. Дивиз. Области, инспектор резервних трупа, командант I бригаде II добровољ. дивизије у Русији. Одл.: Карађорђева Звезда с мачевима IV и III ст., Бели Орао IV и III ст., Св. Сава II ст., медала за војн. врлине, зл. и сребрна медала за храброст, све ратне споменике; Св. Станислав I ст., Нишам Ифпикар (туниски), Virtute Militare (полски). Ловац; Бави се грађевинарством и пољопривредом. Адр.: Скопље.

Ристић, Др Никола М. Рођ. 1878. Бољевац (тимочки). Шк.: гимназију у Зајечару, медицину у Бечу. Лекар, начелник Министарства Нар. Здравља. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава IV ст., медалу Црв. Крста, златну и сребрну медалу за ревно. службу, ратне споменике. Адр.: Београд, Стевана Високог 24.

Ритиг, Иван Рођ. 1876. Брод на Сави Шк.: гимназију у Пожеги, Университет у Клостернајбургу и Ротлингену. Јавни изванр. професор Университета. Адр.: Загреб, Марков Трг. Тел. 4-73.

Рихтман, Адолф. Рођ. 1870. Карловац. Шк.: реалку са матуром у Карловцу. Бив. трговац на велико на Ријеци, члан управ. одбора Ријечке Пучке Банке. Адр.: Сушак, Пенине. Тел. 1-95.

Робичек, Бернард. Рођ. 1874. Београд. Шк.: правни факултет у Београду. Генерални Директор Посредних Пореза. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V и IV ст. Издао коментарне закона о таксима. Члан управе и ред. члан разних друштава. Адр.: Господар Јованова 42. Београд. Тел. 11-46.

Рогоз, Звонимир. Рођ. 1887. Загреб. Шк.: Фриманову Драмску Школу у Бечу, драмске студије код редитеља Прејца у Загребу. Члан и редитељ Нар. Позоришта у Љубљани. Адр.: Љубљана, Волфова ул. 12-1.

Розенберг, Др Оскар. Рођ. 1884. Сушак. Шк.: гимназију на Сушаку, Университет у Загребу. Адвокат. Адр.: Ријека. Тел. 6р. 5-79.

Розенберг-Ружић, Вјекослав. Рођ. 1870. Вараждин. Шк.: гимназију у Вараждину, музички конзерваторијум у Бечу. Композитор, професор музике, администр. директор Музичке Академије у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Загреб, Прилаз 32-1.

Розенцајг, Алфред (Ненад Митров). Рођ. 1896. Вуковар. Шк.: философски факултет у Грацу и Загребу. Персонални референт при Грађевинској Секцији у Н.

Саду. Пише стихове и прозу под псеудонимом „Ненад Митров“, сарадник српских и хрватских часописа. Адр.: Нови Сад, Милетићева 15.

Рош, Др Ђорђе. Рођ. 1886. Бакар. Шк.: Университет у Бечу и Фиренци, докторат философије у Бечу. Професор реалне гимназије на Сушаку. Преводи са талијанског на наш језик, и обратно, писац уџбеника. Адр.: Сушак.

Роксандић, Симеон Г. Рођ. 1874. Мајска Пољана (Хрв.) Шк.: грађанску у Глиничкој обртну у Загребу, уметничку у Будимпешти, академију уметности у Минхену. Варј. професор уметничке школе у Београду. Одл.: Св. Сава V, IV ст., Бели Орао V ст. Адр.: Београд, Краља Петра, 4. Тел. 20-72.

Роца, Стјепан. Рођ. 1881. Водеце код Шибеника. Шк.: учитељску школу у Арбанасима код Задра. Професор техн. средње школе у Сплиту. Одл.: Св. Сава IV ст. Бави се народним просвећивањем, држањем популарних предавања и анафалетских курсева. Књижевник. Био уредник „Зоре“ и „Тежачке Слоге“. Адр.: Сплит.

Рувац, Др Васа. Рођ. 1869. Вуковар (Срем). Шк.: философ факултет у Загребу, докторат философ. у Бечу. Библиотекар Земаљ. Музеја у Сарајеву. Адр.: Сарајево — Земаљски Музеј.

Рувац, Димитрије. Рођ. 25. X. 1842. Стари Бановци (Срем). Шк.: гимназију и богословију у Срем. Карловцима. Протојереј, библиотекар патријаршијске библиотеке у Ср. Карловцима. Одл.: протојерејски крст, Св. Сава IV ст. Адр.: Срем. Карловци.

Рувиђић, Др Жарко М. Рођ. 1880. Лековац. Шк.: медицински факултет са докторатом у Берну. Санит. Јенерал, шеф унутрашњег одељења Армијске Војне Болнице у Београду. Одл.: Св. Сава V, IV и III ст., Бели Орао V и IV ст., сребрна медала за храброст, итд. Члан Војн. Санитета. Комитета, члан управ. одбора Лекарске Коморе, члан гл. одбора Црв. Крста СХС (председник санитет. секције), председник извршног одбора Школе Нудила у Београду, сарадник „Ратника“ итд. Адр.: Београд, Буре Даничића, 5. Тел. 27-91.

Руп, Алберт. Рођ. 1881. Стара Пазова. Шк.: 4 р. гимназије у Н. Саду. 3. год. више трговачке школе у Н. Саду, источну тргов. академију у Б. Пешти. Трговац на велико и индустријалац. Члан управе разних трговачких предузећа и банака; председник клуба осиежских трговаца одборник тргов. и обртничких комора; члан одбора народне одбране у Осиеку. Адр.: Осиек, Колодворска 34. Тел. 4-72.

Сабо, Ђуро. Рођ. 1875. Новоска (Славонија) Шк.: високе школе у Бечу. Директор Музеја за уметност и уметн. обрт у Загребу. Одл.: Св. Сава III ст. Истраживач старих споменика, нарочито из средњег века. Адр.: Загреб, Вилсонов Трг 8.

Савин, Ристо (Фридерик пл. Ширца). Рођ. 1859. Жалец. Шк.: музички конзерваториј у Бечу и Прагу. Јенерал у пензији, музички композитор. Одл.: Св. Сава IV ст. Главне композиције су му опере: Лепа Вида, Господетски сен, Матија Губец (Селачка буна); балети: Плесна легендица, Чајна пунчица. Адр.: Жалец. Тел. 2.

Савић, Др Алекса. Рођ. 19. III 1879. Ужице. Шк.: медицину у Грацу, специјалне студије у Паризу. Лекар, управник Нишке Обласне Болнице, народни посланик. Одл.:

Св. Сава III ст., Бели Орао V ст., зл. медала за реви. службу; Легија Часте, итд. Писац медицинских чланака и књига. Адр.: Београд, — Ниш.

Савић, Миливоје М. Рођ. 9. III. 1876., Ужиче. Шк.: реалку у Ужицу, хем.-техн. одсек В. Техн. Школе у Грацу. Начелник индустриско-занатског одељења Минист. Трговине и Индустрије. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава III ст. Писац привредно-политичких студија. Адр. Београд, Каталићева 10.

Савковић, Др Јован. Рођ. 16. X. 1880. Н. Сад. Шк.: гимназију у Н. Саду, универзитет са докторатом правних и политичких наука у Будимпешти. Председник одељења при Апелационом Суду у Н. Саду. Адр.: Н. Сад, Дунавска, 8.

Сајверт, Адолф. Рођ. 1886. Копривница (Хрватска). Шк.: р. гимназију у Загребу, вел. техн. школу у Университет у Прагу. Јавни ред. проф. Университета, инж. хемије, доктор техничких наука, предстојник завода за педологију Университета у Загребу. Ред. члан интернационалног педолошког друштва, ред. члан чехословачког хемишког друштва, итд. Адр.: Загреб, Мажуранов Трг 24. Тел. 6-60.

Самец, Др Максимилијан. Рођ. у Камнику код Љубљане. Шк.: гимназију у Љубљани, Университет у Бечу. Ред. универзитетски професор хемије и директор хемишког института Университета у Љубљани. Адр.: Љубљана, Богишићева ул. 11.

Сараца, Др Артур. Рођ. 21. III. 1877. Дубровник. Шк.: гимназију у Дубровнику, Университет у Бечу и Грацу. Адвокат. Председник месног, среског и обласног одбора. Демокр. Странке. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Дубровник.

Сасх-Грички Др Ниелс. Рођ. 21. X. 1892. на Ријеци. Шк.: основну на Ријеци; гимназију на Сушаку; Универс. у Загребу и Будимпешти. где је и докторирао. Адвокат. на Ријеци. Адр.: Ријека, Via Remai 1., Тел. 16.

Свиларић, Ђорђе. Рођ. 1890. Земун. Шк.: в. трговачку школу у Земуну. Прокуриса шумско-индустријског предузећа Добрилин-Дрвар А. Д. Сарајево. Адр.: Сарајево, пошт. фак. 95. Тел. 3-70.

Сегеди—Гестрић, Штефица. Рођ. 1895. Беч. Шк.: вишу девојачку, глазбени завод у Загребу. Оперска певачица, чланица Нар. Казалишта у Загребу. Адр.: Загреб, Нар. Казалиште.

Секерезовић, Стеван Јов. Рођ. 27. XII 1885. Дужи, ср. трбњински. Шк.: нижу гимназију и тргов. школу у Трсту. Трговац. Члан Беогр. Тргов. Коморе, председник Београд. Кол. Тргов. Удружења. Адр.: Београд, Космајска 36.

Секулић, Др Милан. Рођ. 1884. Турски Бечеј. Шк.: гимназију у Н. Саду, правни факултет и докторат права у Будимпешти. Адвокат. Уредник „Слободе“ у Н. Саду, од 1919—1925 народни посланик, фишкар адвокатске коморе за Војводину, почас. фишкар бечке жупаније, члан разних хуманих друштава, члан проширеног савета града Н. Сада, итд. Адр.: Н. Сад. Тел. 1-70.

Селак, Јосип. Рођ. 1868. Речница. Шк.: гимназију у Загребу и тргов. курс. Директор Шумског Одељења Хрват. Есконтне Банке у Загребу. Привредни и национални писац. Драмски писац.

Сетински, Виктор. Рођ. 1878. Копан. Шк.: гимназију у Пожеги (Славон.), вис.

техн. школу у Бечу. Грађевин инжињер и ј. р. универзитетски професор. Био генерални инспектор вода у Загребу. Адр.: Загреб, Академјски Трг. 6. Тел. 6-60.

Симеоновић—Чокић, Др Стеван. Рођ. 1882. Срем Карловци. Шк.: гимназију у Срем. Карловцима, права у Загребу и Бечу, докторат права у Загребу. Адвокат, заступник Срп. Патријаршије. Био посланик у Хрв. Сабору, члан Нар. Већа у Загребу, члан Привр. Нар. Представништва, градоначелник Срем. Карловца, поч. грађанин града Петроварадина. Одл.: Св Сава III ст., Св. Ана II ст. (од Врангела). Био уредник „Српске Мисли“, организатор Соколства, радио на смештају руских избеглица, итд. Адр.: Срем. Карловци.

Симић, Др Миливој. Рођ. 9. VIII. 1875. Сарајево. Шк.: гимназију у Сарајеву и Срем. Карловцима, правни факултет у Загребу и Грацу, докторат права у Загребу. Председник управног суда у Сарајеву. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао IV ст., почасни грађанин града Чапљине у Херцеговини. Адр.: Правосудна Палача, Сарајево. Тел. бр. 4-33.

Симић, Миливоје. Рођ. 1861. Крагујевац. Шк.: Велику Школу у Београду, ради усавршавања на Универзитетима у Бону и Лајпцигу. Ректор Више Педагошке Школе, Био директор гимназије од 1894—1919., инспектор Министарства Просвете. Одл.: Св. Сава IV, III и II ст., Бели Орао V и IV ст., Таковски Крст IV ст. Председник Професорског Друштва Краљ. Србије од 1908—1919. Председник Проф. Друштва СХС. од 1920—1923, од тада почасни председник истог друштва. Адр.: Душанова 13. Београд. Тел. 38-61.

Симиониус, Паул. Рођ. 1881. Базел (Швајцарска). Шк.: вис. техн. школу у Цириху. Инжињер, потпредседник и управни директор фабрике целулозе у Дрвару. Адр.: Дрвар (Босна). Тел. 7.

Симоновић, Милан. Рођ. 17. VIII. 1881. Варварин. Шк.: права у Београду, народни посланик, Министар Социјалне Политике. 31. VII 1923. био Министар за Аграрну Реформу, истог ресора и 29. IV 1925. Одл.: Св. Сава I ст., Бели Орао V ст., Талијанска Круна I ст. Адр.: Београд, Зорина 65.

Симоновић, Др Радовиј. Рођ. 1858. Лединци (Фрушка Гора). Шк.: гимназију у Н. Саду, медецину у Бечу. Лек. Одл.: Св. Сава III ст. Бави се планинарством, проучавањем Карста и етнографије; фотографирањем. Адр.: Сомбор.

Скарић, Владислав. Рођ. 1869. Сарајево. Шк.: гимназију у Срем. Карловцима, филозофски факултет у Грацу. Кустос музеја. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Сарајево, Земалски Музеј.

Скок, Др Петар. Рођ. 1881. Јурково Село (Хрватска). Шк.: гимназију у Раковцу (крај Карловаца), Университет у Бечу и Гренобљу. Професор романске философије на Университету у Загребу; доцент за француски језик у Педагошкој Школи у Загребу. Одл.: Св Сава III ст. Адр.: Загреб, Университет.

Сладовић, Др Еуген. Рођ. 22. XI. 1882. Јелша (острво Хвар). Шк.: гимназију у Загребу, права у Загребу. Јавни ред. професор Вис. школе за трговину и промет, доцент правног факултета у Загребу. Тајник друштва „Хрватски Радиша“, одборник Друштва привредних чиновника управне струке с факултетском спремом за Хрв. и

Славоију. Адр.: Загреб. Јуришићева 7-1 Тел. 27-61.

Сланкаменац, Др Првош. Рођ. 1892. Тител (Бачка). Шк.: гимназију у Вел. Бечкереку, богословију у Срем. Карловцима, теолошки факултет у Черновцима и Бечу, философ. факултет са докторатом у Пешти и Загребу. Секретар философ. факултета у Скопљу. Уредник часописа „Јужна Србија“, сарадник „Срп. Књиж. Гласника“, психолошки и педагошки писац. Адр.: Скопље, Университет. Тел. 3-09.

Слепчевић, Жарко. Рођ. 1875. Бачко Градиште. Шк.: гимназију с матуром у Н. Саду, трговачку академију у Будимпешти. Директор Срп. Трговачке Банке у Н. Саду. Председник Новосадске Трг. Омладине и удружења трговаца и индустријалаца, потпредседник удруж. Војвођ. Банака, члан берзанског суда новосадске продуктне берзе, члан управног одбора Срп. Прав. Црквене Општине. Адр.: Н. Сад, Св. Јована 10. Тел. 4-46.

Слокар, Др. Иван. Рођ. 1884. Мостар. Шк.: гимназију у Горици, философију и права са докторатом из обојер у Бечу. Директор Задружне Господарске Банке, д. д. у Љубљани. Био: шеф Центр. Управе за тргов. промет са иностранством, врш. дужности начелника за спољну трговину и тргов. политику при Минист. Тргов. и Индустрије, генерални инспектор Минист. Индустрије, генерални инспектор Минист. Финансија. Економски писац. Адр.: Љубљана Т. д.: 57.

Смиљанић, Наталија М. Рођ. 2. X. 1878. Београд. Шк.: приватни завод и ванредни служалац Университета у Лајпцигу. Одл.: Црвени Крст, Крст Милосрђа, Св. Сава IV ст. потпредседница Друштва Књ. Љубице, за време Балкан. рата вршила дужност управника III рез. војне болнице, и била члан одбора за дељење помоћи сиротињи и т. д. Адр.: Београд, Бранкова 5.

Смодеј, Фран. Рођ. 1879. Св. Мартин код Цеља. Шк.: гимназију у Цељу, теологију у Целовцу (Корушка). Народни посланик, новинар. Био уредник „Мира“ у Целовцу; шеф редактор „Словенца“ у Љубљани. Био организатор политичких и културних организација Словенца у Корушкој. За време слома Аустро-Угарске био комесар Народне Владе у Љубљани за Корушку. Адр.: Београд, Нар. Скупштина.

Смодлака, Др. Јосип. Рођ. 1869. Имотски (Далмација). Шк.: гимн. у Котору и Сплиту, права у Грацу и Бечу, докторат права у Грацу. Кр. посланик и пуном. Министар у Риму (при Св. Столици). Био нар. посланик, члан Привр. Владе за Далмацију, пуномоћни делегат на Конференцији Мира у Паризу. Адр.: Рим (Rome 5 Via S. Nikolo da Tolentino 21.).

Совић, Др. Антун. Рођ. 1881. Вел. Буковац. Шк.: гимназију, теологију с докторатом у Загребу, годину дана у Риму на Библијском Институту. Професор Старог Завета на Загребачком Университету. Одл.: Св. Сава III ст. Писац научних студија. Адр.: Загреб, Прилаз Ђуре Дежелића 57¹.

Соколовић, Димитрије Ј. Рођ. 1863. Ваљево. Шк.: учитељску школу у Београду. Учитељ у пенз. Члан Главног Одбора Учит. Удружења — Повереништва — Београд; председник управног одбора Учитељ. Банке; члан самост. Монополске Управе. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст.

Адр.: Београд, Краља Милутина 37. Тел.: 34-56.

Соколовић, Ђорђе. Рођ. 1881. Стари Бече. Шк.: Вис. полупривредну школу у Бечу. Агроном, Главни директор држ. добра Беље. Председник друштва „Сјемеништар“ за оплемењивање и промет оплемењеног семена у Осеку. Адр.: Кнежево (тел. Бели Манастир 11).

Спахо, Др. Мехмед. Рођ. 1883. Сарајево. Шк.: гимназију у Сарајеву, правни факултет у Бечу. Народни посланик и министар на расположењу. Био министар Трговине и Индустрије, Министар Финансија. Одл.: Св. Сава I ст., Бели Орао V ст. Од 1910: секретар трг. и обртн. коморе у Сарајеву. Адр.: Сарајево, Садрђије 35. Тел.: 1-47.

Спинчић, Вјеслав. Рођ. 23. X. 1848. у Каставу (Спинчић) у Истри. Шк.: гимназију на Ријеци, богословију у Горици и Трсту, философ. факултет у Бечу и Прагу. Професор у пензији. Био: посланик у покрајинском сабору царевинском већу, у Бечу, затим члан народног представништва у Београду. Дугогодишњи национални и политички радник, покренач и члан управног одбора разних националних и културних удружења, почасни грађанин разних градова у приморју и Истри. Био сарадник многих листова и часописа. Подробије о његовом животу може се видети у књизи „Спинчићева 60-годишњица“, која је издата на 1908. г. Адр.: Кастав у Истри, или: Загреб, Надбискупски Двор.

Спишић, Др. Божидар. Рођ. 1879. Сисак. Шк.: гимназију у Загребу, медицине у Грацу, специјалне студије у Бечу, Минхену и Берлину. Лекар, специјалиста за хирушку ортопедију, професор медецинског факултета у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст., Српски Црвени Крст (за добровољно учешће у ратовима 1912—13.). Оснивач болнице за хирушку ортопедију, инвалидске школе, ортопедијске радионице за инвалиде. Струч. писец. Адр.: Загреб, Палмотићева 22-Тел.: 10-41.

Сребковић, Божидар М. Рођ. 25. XII. 1869. Шабач. Шк.: 6 разр. гимназије, нижу и вишу школу В. Академије у Београду. Дивизијски ђенерал, помоћник команданта IV Армијске Области. У ратовима био: командант Дринског Артиљер. пука, начелника и командант артиљерије I армије. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима IV ст., Бели Орао IV и III ст. са и V ст. без мачева, Св. Сава I ст., сребр. и златна међала за храброст, међала за војн. врлине; руски Св. Ана са мачевима II ст., Франц. Ратни Крст корпусног реда, енгл. Св. Ђорђе III ст., Талијанска Круна II ст., грчки Ратни Крст, Франц. Ратни Крст армијског реда. Адр.: Опатичка 8. Тел.: 18-59

Стајић, Васа. Рођ.: 1878. Мокрин (Банат). Шк.: гимназију у Карловцима и Сењу, филологију у Пешти, Паризу и Лајпцигу. Професор гимназије у Н. Саду. Књижевник и национални радник. Члан управног одбора књижевних и културних друштва. Адр.: Нови Сад, мушка гимназија.

Стајић, Др. Јордан Т. Рођ. 25. I. 1868. Врање. Шк.: целок. лекарство и хирургију у Бечу. Санитет. бригадни ђенерал, начелник санитета III арм. области. У рату био начелник санитета Врх. Команде. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао III ст., Св. Сава III ст., Легија Чести IV ст.; Св. Ђорђе и Михајило III ст., Св. Спас (грчки) IV ст. Американски Црв. Крст бронзани, и д. т. Председник лекар.

друштва у Скопљу, члан управног одбора Обл. Црв. Крста; члан хуманих установа. Адр.: Скопље.

Стајић, Сава. Рођ.: 27. I. 1881. Срп. Неузина (Банат). Шк.: 8 разр. гимназије у Вел. Бечереку, богословију у Срем. Карловцима. Свештеник, судија Вел. Духовног Суда, протонамесник. Адр.: Елемир (Банат).

Стало, Др. Иво. Рођ.: 1875. Сплит. Шк.: Университет у Бечу. Лекар. Примарни лекар венер. и кожног одељења Држ. болнице и шеф Бесплатне лекарске држ. амбуланте у Сплиту. Почас. члан Југослов. веслачког Савеза и Југосл. Спорт-клуба Биково (Макарска), председник Југосл. поморског сп. клуба Гусар (Сплит) и *Cercle Franco-Yugoslave*, потпредседн. Јадран. Страже, потпред. Пучке Далматинске Банке. Адр.: Сплит, Загребачка 7. Тел.: 46.

Станаревић, Никола. Рођ. I. VIII. 1882. Питро. Шк.: екон.-политичке науке на правном факултету у Београду, дипломирао на Вел. Трговачкој Школи у Берлину. Директор осигуравајућег друштва „Шумадија“. Одл. Св. Сава V и III ст., сребрна и златна медаља за храброст, зл. медаља за реви. службу. Члан надз. одбора Американско Срп. Банке у Сарајеву и техн. Банке А. Д. Београд; члан планинског Друштва, члан управе Друштва за борбу против туберкулозе, и д. т. Адр.: Цар Уроша 17. Тел.: 10-31.

Станивуковић, Симо. Рођ. 16. II. 1872. Гламоч (Босна). Шк.: трговачку, средњу техничку и курс из држ. рачуноводства. Директор Дестилације Дрва А. Д. у Теслићу, инспектор трговине у п., прави члан тргов. и обртн. коморе у Сарајеву, члан одбора средишњег уреда за осигурање радника, и т. д. Адр.: Теслић (Босна). Тел.: 2, 11.

Станић, Андра М. Рођ. 30. XI. 1876. Ужице. Шк.: технички факултет у Београду и грађ.-технички одсек на Техничкој Великој Школи у Берлину. Мин. на расположењу. Народни посланик од 1912. г. Био Министар Грађевина (1914.), Министар Саобраћаја (1922., 1924. и 1925.). Одл.: Св. Сава I ст., Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао IV ст., Бели Орао са мачевима V ст., Румунска Звезда I ст. Адр.: Београд, Господар Јевремова 49. Тел. 16-58.

Станковић, Светозар. Рођ. у Обилићеву (Банат). Шк.: гимназију у Н. Саду, поли-технику у Б. Пешти. Инжињер, нар. посланик, држ. подсекретар Минист. за Агр. Реформу на расположењу. Адр.: Н. Сад. Јеврејска 18.

Станојевић, Драгутин. Рођ. 1879. Смедерево. Шк.: Трговачку Школу у Бечу. Трговац; члан Трговачке Коморе. Адр.: Драгутин Станојевић, Смедерево. Тел. 30.

Станојевић, Др. Лаза. Рођ. 1883. Сомбор. Шк.: гимназију у Сомбору, Университет у Будимпешти, војну лекарску академију у Бечу. Ванр. професор Беогр. Университета (за душевне и живчане болести). Члан научних друштава у иностранству, учествује на стручним лекарским конгресима и ради на медицин. литератури своје струке. Адр.: Обилићев Венац 19.

Станојевић, Љубомир. Рођ. 12. X. 1862. Страгаре (краг.). Шк.: 5 р. гимн. у Београду, драм. конзерв. у Бечу. Члан и редитељ Н. Позоришта у Београду. Одл.: Св. Сава V, VI и III. Бави се разним спортовима, Добротвор глумачког и соколског удружења. Адр.: Кнез Милетина 3, Београд.

Станојевић, Милутин. Рођ. Зајечар 1865. Шк.: 2. разр. гимназије у Зајечару. Извозник; потпредседник београдске трговачке коморе. Одл.: Таковски Крст, Карађорђева Звезда и Бели Орао. Адр.: Капетан Мишина 13, Београд. Тел.: 34-81.

Станојевић, Милутин М. Рођ.: 1882. Неготин (Крајина). Шк.: 6 раз. гимназије у Неготину и Зајечару и Војну Академију у Београду. Пеш. пуковник, начелник Ау-тантског Одељења Минист. Војске и Морнарице. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. са и без мачева, III ст. са мачевима, Бели Орао IV ст. са и без мачева, сребрну и златну медаљу за храброст, златну мел. за реви. службу, и све ратне споменице; руски Св. Станислав III ст., талиј. медаља за храброст, чехословачки крст, Белгијски Орден Круне III ст. Адр.: Београд, Минист. Војске и Морнарице.

Старчевић, Тјешимир. Рођ. 1871. Земун. Шк.: гимназију и Вел. Школу у Београду. Ред. професор Војне Академије. Одл.: Св. Сава V, Бели Орао V, Бели Орао са мачевима V ст., Легија Часта. Члан Испитне Комисије за државни Дипломатски Испит; ред. члан Сталне Комисије за Проф. Испит за средње школе; ред. члан Ст. Комис. за проф. испит за Тргов. Академије; потпредседник Дунавског Кола Јахача „Кнез Михајло“. Адр.: Војна Академија, Београд.

Стевановић, Боровоје С. Рођ. 1888., Београд. Шк.: правни факултет у Београду. Вел. жупан врањске области. Био судија врањског суда, окружни начелник. Одл.: златна и сребрна медаља за храброст, Бели Орао IV ст. са мачевима, Бели Орао V ст., француски ратни крст са палмом, и све ратне споменице. Спорт: јахање, шоферирање. Адр.: Врање.

Стевановић, Др. Димитрије. Рођ. 1882. Пашићево (Бачка). Шк.: гимназију у Н. Саду, богословију у Срем. Карловцима, богословски факултет у Черновцима (Буковина). Ред. професор Университета. Одл.: Напрсни Крст, Св. Сава III ст., Бели Орао V ст.

Стефановић, Душан П. Рођ. 1870. Београд. Шк.: београдску реалку, нижу и вишу школу Војне Академије у Београду, и годину и по био као српски официр у француској војсци. Дивизијски генерал, канцелар Краљевих ордења. У рату 1912. и 13. командовао пуком и здруженим одредом, 1914. био Министар Војни, 1915—19, био делегат наше Војске при француској Врх. Команди. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима, Бели Орао са мачевима III ст., сребрна медаља за храброст, Св. Сава I ст., Легија Часта III ст., француски Ратни Крст са палмом. Потпредседник Дунавског Кола Јахача „Кнез Михајло“. Адр. Београд, Крунска 13. Тел. 1-15.

Стефановић, Милан Мих. Рођ. 1884. Нови Сад. Шк.: две године права и две године Оријент Тргов. Академије у Будимпешти. Директор Јадранског Подунавске Банке у Београду. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Београд, Космајска 41. Тел.: 21-00.

Стефановић, Др. Светислав. Рођ. I. XI. 1877. Н. Сад. Шк.: гимназију у Н. Саду, медицину у Бечу. Лекар општине града Београда. Одл.: Св. Сава V и IV ст., златне медаље, Крст Милосрђа, Црвени Крст. Песник, есејист и преводилац Шекспира. Адр.: Зорина 71. Београд. Тел.: 9-73.

Стипетић, Буру. Рођ. 1876. Загреб. Шк.: гимназију у Загребу, Техничку Вис.

Школу у Бечу. Јавни ред. професор бродоградње на Тех. Високој Школи у Загребу. Адр.: Загреб, Техника.

Стипић, Лазар. Рођ. у Суботици. Шк.-гимназију у Суботици, права у Будим. пешти. Новинар, главни уредник полит. дневника „Народ“, песник. Адр.: Суботица: Загребачка ул. 20.

Стјепанек, Др. Ладислав. Рођ. 1877. Нови Сад. Шк.: гимназију у Пожеги (Славон.), Университет у Загребу, Гетингену и Берлину. Јавни ред. проф. теорне физике на Университету у Загребу. Адр.: Загреб, Савска цеста 10.

Стојадиновић, Др. Милан М. Рођ. Чачак 1888. Шкл. правни факултет у Београду, где је и докторирао; допунио је студије из економско-финансијских наука на Университетима Француске, Енглеске и Немачке. Министар Финансија, Године 1914. ступио на службу у Мин. Фин. као писар и већ 1918. г. достиже положај Генералног Директора Држ. Рачуноводства. 1919. г. оставља државну службу и постаје директор Енглеске Трг. Банке у Београду. Исте године изабран је за под председника београдске берзе и за професора финансијских наука на Университету у Београду. 1922. г. постаје Министар Финансија. Одл.: Св. Сава II., *Odrodzenia Polski II; Ordre du Saint-Sepulcre Ortodoxe-Grand Cordon I; Gran Cordone dell' Ordine della Corona d'Italia I; Commandeur à l'Etoile de Roumanie III; Officier de l'ordre du Sauveur III; Grand officier de l'ordre Georges I.* Белгиска Круна, и т. д. Спорт: Лов. Адр.: Господар Јованова 49. Београд. Тел.: 12-03.

Стојадиновић, Михаило Л. Рођ. 1852. Стопања, (Крушевачки). Шк.: гимназију у Крушевцу и Београду, права у Београду. Адвокат. Апелациони судија од 1903—1913., касациони судија од 1913—1919. Одл.: Таковски Крст IV ст., Св. Сава III ст., орден 1912. за негу рањеника и болесника. Сарађивао на правним листовима: „Пороти“, „Праву“, „Срп. Правнику“, „Браничу“, „Гласу Права Судства и Администрације“ и „Архиву“. Адр.: Београд, Зорина ул. 25. Тел.: 1-58.

Стојадиновић—Сегединац, Љубомир Ђ. Рођ. у Вел. Градишту. Шк.: 2 разр. гимназије у В. Градишту. Трговац и народни посланик. Одл.: Св. Сава V и III ст., Бели Орао V ст. Адр.: Београд, Проте Матеје 52. Тел.: 22-38.

Стојановић, Василије П. Рођ. 22. XII. 1868. Зајечар. Шк.: нижу гимназију у Зајечару, поштанско-телеграфску школу у Београду. Директор обласне дирекције пошта и телеграфа у Скопљу. Одл.: Св. Сава V и IV ст., златне медаље за грађ. заслуге и реви. службу. Повереник Срп. Књиж. Задруге. Адр.: Скопље, Пећска, 34. Тел.: 1-92.

Стојановић, Вељко. Рођ. 1885. Сомбор. Шк.: 4 р. гимназије, трговачку школу у Бечу. Трговац. Адр.: Кушур (Бачка).

Стојановић, Драгомир Ж. Рођ. 1878. Књажевац. Шк.: гимназију у Нишу, нижу и вишу школу В. Академије у Београду, и годину дана у француској војсци. Дивизијски јенерал, командант Дравске Дивиз. Области. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима IV (два пута) и III ст., Бели Орао са мачевима III ст., Св. Сава III и II ст., златна медаља за храброст; Св. Ана са мачевима III ст. (руски), енглески орден за изванредне Заслуге, француски Ратни Крст. Адр.: Љубљана.

Стојановић, Јосиф К. Рођ. 22. III. 1881. Алексинац. Шк.: правни факултет на Беогр. Университету. Генерални Директор непосредних пореза. Одл.: Златна медаља за храброст (1913), Св. Сава III ст. Адр.: Београд, Зорина 69. Тел.: 12-57.

Стојановић, Др. Љуба Д. Рођ. 1. II. 1865. Смедерево. Шк.: матуру у Београду, Медицински Факултет у Паризу. Лекар, шеф одељења за грудне болести Државне Болнице у Београду, шеф антитуберкулозног Диспансера и Председник Лиге Против Туберкулозе. Одл.: Св. Сава IV ст., Бели Орао V ст., Црвени Крст. Адр.: Обилићев Венац 34. Београд. Тел.: 6-60.

Стојановић, Љубомир. Рођ. 6'18. VIII. 1860. Ужице. Шк.: гимназију у Ужицу, Шапцу и Београду, Вел. Школу у Београду, као државни питаоца ради усавршавања био у Бечу, Петрограду, Лајпцигу и Берлину. Стални члан Срп. Краљ. Академије Наука, дописни члан Југословенске Академије знаности и уметности. Био: професор Велике Школе, народни посланик, један од оснивача самосталне Радикалне Странке, Министар Просвете, Министар Председник, Државни Саветник. Један од оснивача Републиканске Странке и председник њеног Главног Одбора. Писац многих историско-филолошких расправа, приређивач издања старих споменика, писац уџбеника, публициста, и т. д.

Стојиљковић, Др. Милоје. Рођ. 1873. Београд. Шк.: гимназију у Велику Школу у Београду, докторат физичко-хемијских наука у Женеви. Професор Университета у Београду. Одл.: Св. Сава IV ст., Бели Орао са мачевима V ст. Адр.: Университет—Београд. Тел.: 2-30.

Стојиљковић, Миодраг Ж. Рођ. 20. II. 1890. Ниш. Шк.: Трговачку и Млинарску Академију у Брауншвагу (Немачка). Индустијалац и председник Млинарске Задруге — Београд; члан управе Индустр. Коморе и Инд. Централне С. Х. С. и др. индустријских и спортских удружења. Адр.: Миодраг Ж. Стојиљковић, инд., Лесковац. Тел.: 4 и 7.

Стојиљковић, Др. Душан. Рођ. 18. XI. 1870., Смедерево. Шк.: медицина у Бечу. Управник Душевне Болнице у Београду. Одл.: Св. Сава III ст., медаља Кр. Петра, и разна ратна одлиција. Адр.: Кнез Милетина 61. Београд. Тел.: 2-98.

Стојиљковић, Др. Велимир Н. Рођ. 17. III. 1879. Крагујевац. Шк.: В. Пољопривреду Школу у Мопелију, докторат природних наука на Университету у Нансиу. Начелник Министарства Пољопривреде. Одл.: Св. Сава V, IV и III ст., Бели Орао V ст., Италиј. Круна V ст., *Polonia Restituta II ст.*, медаље француског и италијанског Пољопривр. Друштва. Писац списа из пољопривреде и аграрне политике. Уредник пољопривр. листа „Тежак“, почас. члан Срп. Пољопр. Друштва и Гл. Савеза Земљорад. Задруга; оснивач воћарских задруга. Адр.: Теодосијева 6. Тел.: 1-01.

Стражикић, Др. Милорад. Рођ. 1879. Крижевци. Шк.: гимназију и докторат права у Загребу. Универзитетски професор. Почас. конзул републике Уругвај, дописни члан Трг.-Обртн. Коморе у Загребу, председник Друштва за заштиту исељеника. Одл.: Св. Сава III ст. (2 пута), писац романа, новела и драма. Адр.: Загреб, Старчевићев Трг. 4. Тел.: 12-71.

Строци (удата) Печин, Маја. Загреб. Шк.: грађ. девојачку школу у Загребу, конзерваторијум у Бечу. Оперска пева-

чица, чланица Нар. Казалишта у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Загреб, Кипини Трг 4. Тел.: 21-38.

Строци—Ружичка, Марија Маркиза. Рођ.: 3. VIII. 1850. Литава у Моравској. Првакиња драме Народног Казалишта у Загребу. Одл.: Св. Сава IV и III ст., и неколико страних одличја. Адр.: Загреб, Ц ули-ца 17 II.

Строци, Тито. Рођ. 14. X. 1892. Загреб. Шк.: гимназију у Загребу, Университет (историју уметности) у Бечу и Загребу. Редитељ и члан Народног Казалишта у Загребу, професор Глумачке Школе. Одл.: Св. Сава IV ст. Драмски писац. Адр.: Загреб, Ц ули-ца 17 II.

Струцић, Милан А. Рођ. 28. III. 1873. Ваљево. Шк.: правни факултет у Београду. Помоћник Министра Правде. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Београд, Милоша Великог 75.

Студин, Марин. Рођ. 28. XI. 1895. Нови у Каштелима (Далмација). Шк.: обрт. уметничка школа у Сплиту, уметничка академија у Бечу, Загребу и Паризу. Акад. вајар. Ради студија био у: Италији, Француској, Немачкој, Белгији, Енгле-ској и Чехословачкој. Адр.: Кашт. Стари, Далмација.

Суботић, Душан. Рођ. 1884. Бос. Градишка. Шк.: гимназију у Сарајеву, бого-словљу у Рељеву. Протојереј и нар. по-сланик. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао V ст., Адр.: Београд, Нар. Скупштина.

Суботић, Др. Никола. Рођен 1873. Скрадин (Далмација). Шк.: гимназију у Задру, правни факултет у Грацу. Адвокат и народни посланик. Одл.: Св. Сава III ст. Бави се новинарством. Адр.: Шибеник, Тел. 33.

Сулејманпашин, Рифатбег. Рођ. 1860. Ошак (срез Бугојно). Шк.: мзарифску школу у Цариграду. Велепоседник. Био потпредседник Бос. Херц. Сабора Вакуфскога и председник Муслиманског Клуба, члан извршног одбора Муслиманске Народне Организације. Вратио аустријска одликовања 1911. године. Повац, уредник и суласник период. листа „Мусават“ и дневника „Земан“, одликован дипломом за рад на одржању друштва „Гајрет“. Адр.: Бугојно.

Сунарић, Др. Јозо. Рођ. 29. II. 1868. Травник. Шк.: гимназију у Травнику, права у Бечу. Адвокат, био нар. посланик и потпредсед. бос.-херц. Сабора. Адр.: Сарајево, Караџића ул. Тел.: 3-33.

Тадић, Др. Глиша. Рођ. 15. XI. 1886. Крчево (приморскокрашка обл.). Шк.: гимназију у Срем. Карловцима и Карловцу, права у Загребу, Прагу, Берлину и Паризу. Адвокат и нар. посланик. Старешина Југослов. Сокола у Костајници, председник Срп. Штедионице. Народне набављ. потрош. задруге и „Уне“ творнице кожа у Костајници. Адр.: Костајница.

Тадић, Драгољуб. Рођ. 1886. Бершињи (окр. руднички). Шк.: Оси. школу у месту рођења. Трговац, члан Тргов. Коморе за окр. руднички. Адр.: Горњи Милановац.

Тадић, Јеврем В. Рођ. 22. VIII. 1882. Ваљево. Шк.: Университет у Београду и лисанс у Паризу. Директор Политичког Одељења Мин. Иностр. Дела. Одл.: Св. Сава V ст., Легија Часта V ст., Св. Гроб II ст. Адр.: Косовска 41. — Београд.

Тановић, Јован К. Рођ. 1883. Пожега (ужички). Шк.: гимназију и права. Уредник

и суласник „Политике“. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст. с мачевима, Бели Орао V и IV ст. с мачевима, Св. Сава V и IV ст., медала за храброст и војн. врлине. Председник Новинарског Удружења, и члан управе разних културних и националних друштва. Адр.: Поенкареова, 33. Београд. Тел.: 13-91.

Тановић, Др. Јусуф. Рођ. 1893. Гацко. Шк.: гимназију у Мостару, Сарајеву и Београду, права у Загребу. Адвокатски приправник. Писац. Адр.: Сарајево. Тел. 3-11.

Тартаља, Др. Иво. Рођ. 1880. Сплит. Шк.: гимназију у Сплиту, правни факултет у Бечу, Прагу, Загребу и Грацу. Адвокат, градоначелник Сплита. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Сплит. Тел.: 1-37.

Терзибашин, Живојин Д. Рођ. 28. VIII. 1878. Свилајнац. Шк.: 4 разр. гимназије у Свилајнцу, а 3 у Крагујевцу; нижу и вишу школу В. Академије у Београду. Бригадни јенерал, Управник Артилер. Техничког Завода. У ратовима био командант дивизиона и пука. Одл.: Бели Орао са мачевима V и IV ст., Бели Орао IV ст., Св. Сава IV и III ст. Адр.: Крагујевац.

Терзин, Ђура. Рођ. 1874. Мартонш (Бачка). Шк.: пет разр. гимназије и Учитељску Школу у Сомбору. Школски надзорник. Одл. Св. Сава IV ст. Писац убијеника, секретар окр. одбора Црвеног Крста Адр. Сомбор. Тел.: 2.

Токаревин, Влада М. 29. I. 1889. Ле-сковац. Шк.: по свршеној реализ. Трговачку Школу у Бечу, вишу текстилну школу у Рубеву (Франц.) Индустријатац. Адр. Београд, Палата Академија Наука. Тел. 30-31.

Тофановић, Василије. Рођ. 20. VIII. 1865. Кула (Војводина). Шк.: гимназију с матуром у Н. Саду, богословију у Срем. Карловцима. Свештеник. Одл.: Св. Сава IV ст., протејерејски чин. Адр.: Чуруг (Бачка).

Терсеглав, Франк. Рођ. 1882. Љубљана. Шк.: гимназију, Университет у Бечу и Љубљани. Новинар. Адр.: Љубљана „Словенец“. Тел.: 50.

Тешић, Васа. Рођ. 1873. 26. II. Липован (Босна) Шкл.: основну у Б. Луци, нижу и вишу Трговачку школу у Београду. Члан Инд. Коморе у Београду. Адр.: Краља Милутина ул. 34. Тел.: 3-58, Београд.

Тешић, Срећко С. Рођ. 1870. Д. Врбава (руднички). Шк.: правни факултет у Београду. Помоћник Министра Финансија. Одл.: Св. Сава II ст., црногорски Данилов III ст. Адр.: Краља Милутина 58. Тел.: 5-77.

Тимотијевић, Коста Л. Рођ. 21. V. 1869. Грошница (крагујевачки). Шк.: права у Београду. Адвокат, народни посланик, био Министар Правде (у 3 маха) и Министар Унутр. Дела. Одл.: Св. Сава I ст., Бели Орао IV ст. Ради у окружној задрезу у Смедереву на землорадничком кредиту. Адр.: Београд, Коларчева 11. Тел.: 4-44.

Тишов, Иван. Рођ. 1870. Вишковиц. Шк.: уметничко-занатску школу у Бечу, академију уметности у Минхену и Паризу. Сликар и професор. Одл.: Св. Сава V ст. Адр.: Загреб, Пантовчак 54.

Ткачић, Ђуро. Рођ. 13. II. 1877. Загреб. Шк.: реалну гимназију и вишу трговачку школу у Загребу. Виртоуз на

челу и композитор, професор високе школе на музичкој Академији у Загребу. Био члан симфонијских оркестара у Француској, и професор конзерваторија у Версаљу. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Загреб, Михаиловећа ул. 20^{III}.

Тодоровић, Бранислав Б. Рођ. 1876. Крагујевац. Шк.: гимназију и филозоф. факултет у Београду, абитуријенски курс на Бечкој Тргов. Академији. Професор Држ. Тргов. Академије у пензији, директор трговачке школе Commerceum проф. Тодоровића и Стојановића у Београду. Одл.: Св. Сава IV ст. Члан надзорног одбора Срп. Књиж. Задруге, члан испитне комисије за знање професора Трговачке Академије. Писац уџбеника и других стручних књига. Адр.: Београд, Видинска 28. Тел. 6-31

Тодоровић, Живан. Рођ. 1877. Шабац. Трговац, члан Трг. Коморе и председник пенз. фонда Београд. Колониалног Трг. Удружења. Адр.: Дечанска 27, Београд. Тел.: 4-17.

Тодоровић, Павле М. Рођ.: 21. IX. 1889. (п. ст.). Шк.: права у Београду. Адвокат. Био инспектор Минист. Аграрне Реформе. Београд, Балканска 25. Тел.: 15-91.

Тодоровић, Сава Н. Рођ. 8. XII. 1862. Београд. Шк.: пет раз. гимназије у Београду. Стални члан и редитељ Нар. Позоришта у Београду. Одл.: Св. Сава III ст. Бели Орао V ст., Бугарски орден за грађанске заслуге III ст. Адр.: Обилићев Венац 46.

Томандл, Др. Миховил. Рођ. 1894. Брчко (Босна). Шк.: права у Бечу и Загребу, докторат права у Загребу. Апсолвирао философ. факултет у Београду. Новинар и публициста, уредник „Народне Слоге“ у Панчеву, судија и наставник гимназије у Панчеву. Бави се туризмом. Адр.: Панчево, ул. Ослобођења 22.

Томашевић, Никола Ј. Рођ. 1876. Београд. Шк.: 6 раз. гимназије, нижу и вишу школу В. Академије у Београду. Дивизијски ђенерал, командант Косов. Дивиз. Области. У ратовима био: командант дивизиона, на служби при срп. Војној Мисији у Франц. и заступник Делегата Срп. Врх. Команде при штабу Француске Врх. Команде. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима IV и III ст., Бели Орао III ст., златне медаље за храброст, медаља за војн. врлине, Споменика Краља Петра I, и све ратне споменице; белгијски орден Леополда I, франц. Ратни Крст, грчки Ратни Крст, чехословачки Ратни Крст. Адр.: Приштина.

Томашевић, Станко. Рођ. 1894. Нови (Хрв. приморје). Шк.: гимназију у Краљеву. Новинар, бави се књижевном. Адр.: Загреб, Маровска ул. 30.

Томић, Светозар Б. Рођ. 17. III. 1872. Превшић (никшићски) Шк.: нижу гимназију на Цетињу и Срем. Карловцима, вишу гимназију и философ. факултет у Београду. Директор II мушке боєгр. гимназије. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст., сребр. медаља за храброст; Нишан Ифтикар туниски III ст. Писац антропогеографских, историских и етнографских радова. Радио на националним стварима у Јужн. Србији, пре њеног ослобођења. Адр.: Београд, III боєгр. гимназија. Тел. 7.

Топаловић, Др. Живко. Рођ. 1886. Ужиче. Шк.: Университет у Београду, Берлину и Паризу. Адвокат од 1. I. 1926., од тада генер. секретар Радничких Комора за Југославију. Политички, правни и еко-

номски писац на српском и немачком језику. Адр.: Београд, Балканска 4. Тел. 16-61

Тополанин, Алекса. Рођ. 17. IX. 1880. Срем. Карловци. Шк.: гимназију с матуrom и богословију у Срем. Карловцима. Парох у Уљми (Банат). Члан вршачке епархијске конзисторије. Одл.: Црвени појас. Бави се организовањем земљор. Задруга. Повереник Матице Српске и Срп. Књиж. Задруге. Адреса: Умља (Банат).

Тошић, Милорад Б. Рођ.: 26. X. 1884. Бајина Башта. Шк.: гимназију у Крагујевцу и Њуприји, прив. тргов. академију проф. Тирића у Београду. Начелник одељења за самоуправне буџете у Мин. Финансија. Био Генерални Инспектор Мин. Финансија, директор банке. Одл.: Св. Сава V ст., Бели Орао V ст. Сарадник стручних економских часописа, економски писац. Адр.: Београд, Београдска 11. Тел.: 9-66.

Травањ, Коста. Рођ. 1868. год. Турија (Бачка). Шк.: 4 раз. гимназије у Н. Саду, учитељ. школу у Сомбору, годину дана на конзерваторијуму у Загребу. Учитељ у пенз. Хоровођа три певачка друштва. Одл.: Св. Сава V ст.

Трескић-Павичић, Др. Анте. Рођ. на Хвару. 1857. Шк.: гимназију у Сплиту. философски факултет с докторатом у Бечу. Књижевник, бив. народни посланик, дипломата. Био посланик у Мадриду, Лисабону и Вашингтону. Одл.: Св. Сава I ст., Изабела католичка I ст., португалски крст I ст. Писац философских дела, драма, лирских песама, путописа, есеја, и т. д. Адр.: Посланство Краљ. С. Х. С. Washington.

Тривунац, Др. Милош. Рођ. 1876. Алексинац. Шк.: философски факултет у Београду, групу модерних језика и књижевности у Минхену, где је добио докторат. Редован професор Београдског Университета. Одл.: Св. Сава III ст., „Palme d'Academie“, Црвени Крст. Председник Гл. Одбора Срп. Нар. Одбране у Америци од 1917—1919. Писац књига: Guillaume Budé de l'Institution du Prince (1913), О Немцима (1912.), Гетеов „Фауст“ (1921.), и других. Председник Друштва за Живе Језике и Књижевност. Адр.: Београд, Крунска 70.

Трипковић, Сава П. Рођ. 25. IV. 1874. Крагујевац. Шк.: седам раз. гимназије, нижу и вишу школу Војне Академије у Београду; артиљеријску школу гађања и информативни курс за ђенерале у Француској. Бриг. ђенерал, командант Дравске Артиљеријске бригаде у Љубљани. Био командант арт. пукова и артиљер. подоф. школе у Марибору. Одл.: Карађорђеву звезду IV и III ст., Карађорђеву звезду с мачевима, Бели Орао IV ст. са мачевима, две златне медаље за храброст, и т. д. Адр.: Љубљана.

Трифковић, Др. Ђура К. Рођ. 1872. Н. Сад. Шк.: гимназију у Н. Саду, медицински факултет у Бечу, Грацу, Берлину и Паризу. Лекар, управник одељења за унутарње болести државне болнице у Н. Саду. Одл.: Св. Сава III ст. Дугогодишњи председник друштво за Срп. Нар. Позориште у Н. Саду, члан књижевног одељења Матице Српске у Н. Саду, члан — заменик Санитетског Савета у Београду. Адр.: Н. Сад. Тел.: 1-11.

Трифковић, Душан П. Рођ. 1. III. 1880. Свилајнац. Шк.: 6 раз. гимназије у Валеви, Књажевцу и Београду, В. Академију у Београду. Дивизијски ђенерал,

Министар Војске и Морнарице. У ратовима био: начелник штаба бригаде, дивизије, помоћник начелника штаба I армије, Ађутант Њ. В. Краља. Одл.: Карађорђева Звезда IV и III ст. са мачевима, IV ст. без мачева, Бели Орао III ст. са мачевима, златна медаља за храброст, зл. медаља за ревносну службу; Св. Ана III ст. (руски), Св. Спаситељ III ст. (грчки), Св. Ђорђе и Михаило (енгл.), грчки Ратни Крст, Polonia Restituta III ст. (пољски). Адр.: Београд, Гундулићева 9. Тел. 39-17.

Трифунковић, Милош. Рођ. 30. X. 1871. Шк.: Велику Школу — философски факултет у Београду Народни посланик (од 1903.) и Министар Вера. Тел.: 12-30.

Тројановић, Др. Сима. Рођ. 2. II. 1862. Шабац. Шк.: докторат философије у Хајделбергу. Универзитетски професор у пенз. директор Етногр. Музеја. Дописни члан С. К. Академије, Народности Сполесности Ческо-Словенске, Бечког Етнографског Друштва. Сарадник књижевних и стручних часописа наших и страних. Адр.: Београд, Молерова 23.

Трост, Иван. Род. 7. I. 1891. Водице на Горењском. Шк.: реалку у Љубљани, музику академију у Бечу. Диригент Наредног Позоришта и професор конзерваторије „Гласбене Матиче“ у Љубљани. Адр.: Љубљана, Блајвајска цеста 13'II.

Трпковић, Др. Жарко. Рођ. 1874. Зајечар. Шк.: медицину у Грацу, специјализирао окулистичку у Москви. Санитетски генерал, хеф, очног одељења војне болнице у Београду. Одл.: Св. Сава III ст., Карађорђева зв. IV ст., Бели Орао IV ст., медаље за храброст и ревно. службу; Disting. service ord. (енглески), Croix de guerre, грчки и др. Адр.: Коларчева 10. Београд. Тел.: 14-61.

Трумбић, Др. Анте. Рођ. 17. V. 1864. у Сплиту. Шк.: основну и гимназију у Сплиту. Адвокат; народни посланик од 1895.; председник „Југословенског Одбора“ у Лондону за време рата; делегат Краљ. С. Х. С. на конференцији мира у Паризу; Министар Ин. Дела од 1918. до 1920.; публициста. Адр.: Загреб, Јуришићева 9. Тел.: 9-66.

Трухелка, Др. Ђиро. Рођ. 2. II. 1865. Осијек. Шк.: гимназију у Осеку и Загребу, философ. факултет у Загребу. Директор Бос.-Херц. Земалског музеја у Сарајеву у пензији. Одл.: Officier d'Instruction Publique, витез Леополда белгијског. Бави се литературом и уметношћу. Адр.: Осијек I. Илirsка ул. 17.

Турина, Др. Иво. Рођ. 1885. Краљевица. Шк.: научну академију у Баку; монтанстичку високу школу у Штаерској, где је и докторирао. Директор Дирекције држ. рударских предузећа у Сарајеву. Одл. Св. Сава V и III. Писац стручних расправа и студија. Адр.: Ферхадие ул. (Стара Пашиа) Сарајево.

Турић, Др. Јуре. Рођ. 1861. Госпић. Шк.: реалку у Госпићу, учитељску школу у Петрињи, философију у Јени. Професор Вис. Педагошке школе. Одл.: Св. Сава IV и III ст. Педагошки писац. Адр.: Загреб, Теорничка ул. 10. Тел.: 13-00.

Турковић—Кутјевски, Др. Владимир. Рођ. 1878. Карловац. Шк.: средњу школу у Загребу, права с докторатом у Бечу. Председник банке Браћа Турковић у Загребу, члан управе Народне Банке С. Х. С. Био нар. посланик у Хрв. Сабору, и сабору у Пешти. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Загреб, Месничка ул. 23.

Турковић—Кутјевски, Милан. Рођ. 1857. у Карловцу. Шк. 4 раз. реалке и академију за трговину и поморство у Трсту. Великопоседник. Председник Хрватске Есконтне Банке и више дрвених индустрија. Одл.: Св. Сава III и франц. почасна легија chevalier. Бави се музиком и нумизматиком. Адр.: Зрински Трг. 19. Загреб.

Тућан, Фран. Рођ. 1878. Дивуша. Шк.: гимназију и Универзитет у Загребу. Минералог и петрограф, професор Универзитета. Одл.: Св. Сава II ст. Туриста. Адр.: Загреб, Марков Трг 4. Тел.: 3-10.

Ћеловић, Лука. Рођ. 1854. Придворци (Херц.). Шк.: основну школу у Требињу, Бањалуци и Брчком. Рентијер. Председник Београдске Задруге, Прве Срп. Фабрике Стакла А. Д. Параћин, члан Управног Одбора Народне Банке, председник Задужбинског Одбора при Мин. Просвете, и т. д. Одл.: Карађорђева Звезда IV ст., Св. Сава II ст., Бели Орао IV ст., Таковски Крст III ст., златне медаље, Црвени Крст, Крст Милосрђа, и т. д. Помаже националне, хумане и научне институције. Адр.: Београд, Каљ. Марка 1. Тел.: 10.

Ћуковић, Драгутин Ј. Рођ. 1873. Вел. Пчелице (моравски). Шк.: основну школу у Вел.: Пчелицама. Књижар — издавач. Одл. Св. Сава V ст. Адр.: Београд, Гундулићев Венац 10.

Ђурчин, Др. Милан. Рођ. 1880. Панчево. Шк.: гимназију у Новом Саду, Универзитет у Бечу. Уредник „Нове Европе“. Бив. професор Беогр. Универзитета, песник, преводилац, културни радник. Адр.: Загреб, Прерадовићев Трг 9'II.

Ђурчин, Никола. Рођ. 1869. Панчево. Шк.: 3 реалке у Панчеву, 2 год. тргов. школе у Љубљани, и 1 год. у Кеменицу. Трговац. Члан Тргов. индустр. и занатл. коморе у Вел. Бечкереку. Адр.: Панчево. Тел.: 37.

Ђурчин, Милан Г. Рођ. 1883. Загреб. Шк.: средњу школу и правни факултет у Загребу. Управни судија. Одл.: Св. Сава IV ст. Бави се књижевношћу (песме, драме, приповетке, позоришна и музичка критика, чланци о уметности и путописи). Адр.: Сарајево, Управни Суд.

Ћубеновић, Милан С. Рођ. 1880. Зајечар. Шк.: пет раз. гимназије у Зајечару, трговачку школу у Бечу. Говорнички трговац. Председник зајечар. индустријског удружења, члан управе зајечар. Задруге, члан Трговачке Коморе у Београду. Адр.: Зајечар. Тел.: 42.

Ћводић, Анђео. Рођ. 1880. Сплит (Далмација). Шк.: реалку с матуром у Сплиту, као ванр. похађач Уметн. Академије у Бечу. Сликар, економ при држ. пољопр. станици у Сплиту. Одл.: диплома на међунар. уметн. изложби у Трсту 1910. Бави се сликарством, особито графиком (бакро-резом) и карикатуром. Адр.: Сплит, Франкопанска б'II.

Ћгреновић, Др. Александар А. Рођ. 1883. Петриња. Шк.: инжењершумарства, доктор философије. Јавни ред. професор Загребачког Универзитета. Ред. члан Permanentе Commission internationale d'Agriculture у Паризу, потпредседник „Ligue Forestier Méditerranéenne“, у Паризу. Одл. Св. Сава III ст. Писац стручних дела. Адр.: Загреб, Вукотиновићева I. Тел.: 6-60.

Ћзуновић, Никла Т. Рођ. 3. маја 1873. Ниш. Шк.: правни факултет у Београду.

Министар Грађевина. Одл.: Карађорђева Звезда III ст. Адр.: Мин. Грађевина — Београд. Тел.: 13-48.

Урошевић, Сава. Рођ. 1863. Врмца (сокобањски) Шк.: философ. факултет у Београду и Сорбону у Паризу. Ред. професор Беогр. Университета, ред. члан Срп. Кр. Академије Наука. Одл.: Св. Сава I ст., Карађорђева Звезда IV ст., официр Легије Часте. Адр.: Београд. Миријевски пут 51. Тел.: 5-38.

Фантони, Рајмонд. Рођ. 7. X. 1880. Вирје. Шк.: реал. гимназију у Загребу, вис. техничку школу у Бечу. Јавни ред. професор пољопривредног факултета у Загребу, и доцент на техни. високој школи у Загребу. Сарађује при оснивању индустријских, машинских и електротехничких предузећа, искоришћавање водених снага, итд. Адр.: Загреб, Тушканац 10а. Тел. бр. 28-08.

Францев, Др Фрањо. Рођ. 1882. Вирје (Хрватска). Шк.: гимназију у Загребу, философију у Бечу. Управник универзитетске библиотеке у Загребу, доцент Университета. Адр.: Загреб, Висока ул. 4.

Ферстер, Антон. Рођ. 20. XII. 1837. Осенице. Шк.: правни факултет у Прагу. Музичар, директор оргушљаке школе у Љубљани в. п. Одл.: Бели Орао V ст., орден Св. Силвестра. Адр.: Новоместо (Словеначка).

Финкигар, Франс С. Рођ. 9. II. 1871. Дословиче (Словенија). Шк.: гимназију и богословље у Љубљани. Месни жупник. Одл.: Св. Сава III ст. Уредник „Младике“ и књижевник. Адр.: Љубљана, Трново.

Финц, Рафаел. Рођ. 27. X. 1870. Шабац. Шк.: права у Београду. Адвокат. Одл.: Св. Сава III ст., Румунска Круна IV ст. Председник Црквено-Школске Јевреј. Општине у Београду. Адр.: Београд, Југовића 4. Тел. 7-21.

Фран, Др Албрехт. Рођ. 17. XI. 1889. Камник (Словеначка). Шк.: гимназију у Крању, Университет у Бечу и Љубљани. Факултетски секретар Университета у Љубљани. Писац, уредник ревије „Љубљански Звон“. Адр.: Љубљана, Содна ул. 5-1.

Франгеш, Др Ото. Рођ. 5. IV 1870. Митровица (Слав.). Шк.: реалку у Загребу, високу школу за земљоправство у Бечу, философију са докторатом у Лајпцигу. Универзитетски професор. Одл.: Св. Сава III ст., *ordre du mérite agricole* (officier). Писац народно-господарских дела, потпредседник Загребачког Збора, и других друштава. Адр.: Загреб, Прерадићев Трг 5. Тел. 16-04.

Франић, Анте. Рођ. 1867. Вргорац. Далмација. Шк.: реалку у Сплиту. Контролор минист. пошта и телеграфа у пензији. Био народни посланик у бив. далматинском сабору у Задру, и у уставотворној скупштини у Београду. За време аустријске владавине водио дугогодишњу борбу за увођење српско-хрватског јез. у држ. надлештва и права народа услед чега је прогнан. За време рата вршио у војсци пропаганду против Аустрије. 1918. био члан Управе Народне Организације СХС. за Далмацију, и за време слома Аустрије био повереник за ратну морнарицу и копнену војску у Боки Которској. Сада члан Главног Одбора Савеза Земљорадника у Београду. Адр.: Вргорац, Далмација.

Франк, Др Станко. Рођ. 1883. Осек. Шк.: правни факултет у Загребу и Бечу. Про-

фесор казног права на Загребачком Университету. Адр.: Загреб, Пантовчак, 1.

Хадија, Др Бура. Рођ. 1869. Панчево. Шк.: медицину у Грацу. Срески лекар у Панчеву, шеф амбуланте за трахому. Адр.: Панчево, Јабучка ул. 41. Тел. 1-02.

Хајдин, Др Максимилијан. Рођ. 20. VIII. 1879. Н. Сад. Шк.: гимназију са матуром и богословију у Срем. Карловцима, правни факултет са докторатом у Загребу. Епископ епархије Срем. Карловачке. Одл.: Св. Сава II ст. Адр.: Ср. Карловци, Патријарх. двор. Тел. 7 и 11.

Хајнцел, Вјекослав. Рођ. 1871. Загреб. Шк.: реалку у Загребу, вис. техни. школу у Штутгарту. Архитект. Био начелник (председник општине) града Загреб; члан управног одбора Есконтне Банке, председник Градске штедионице, члан управе разних индустријских предузећа. Одл.: Св. Сава IV и III ст. Адр.: Загреб, Јосиповац 12. Тел. 3-09.

Хаце, Јосип. Рођ. 21. III. 1879. Сплит. Шк.: реалку са матуром у Сплиту, музички конзерваториј у Пезару (Италија). Професор музике на средњој техни. школи, и артистички вођа „Г. Д. Гуслар“ у Сплиту. Композитор и педагог певања. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Сплит, Јадранска ул. бр. 7-1.

Хаџи-Нинић, Васа. Рођ. 1874. Неготин. Шк.: 6 разр. гимназије у Неготину и Земљомерску Школу. Начелник Економско-рачуноског Одељења Мин. Соц. Политике. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Обилићев Венац 17. II. Београд. Тел. 8-79.

Хаџић, Стеван С. Рођ. 1868. Београд. Шк.: гимназију у Нишу, В. Академију у Београду и Николајевску фенералштабну Академију у Петрограду. Армијски фенерал и први ађутант Њ. В. Краља. За време рата био: командант дивизије, начелник штаба I армије код војводе Мишића, командант срп. добровољ. дивизије у Добручи, војни изасланик у Букурешту, Министар Војске и Морнарице. Одл.: Бели Орао I ст., са мачевима III ст., Карађорђева Звезда IV и III ст. са мачевима, Св. Сава I ст., све ратне споменнице; руски Георгијевски Крст, румунски Михаило Витез III ст., Румунска Звезда са мачевима I ст., Румунска Круна I ст., руски Св. Владим. са мач. III ст., руски Св. Станислав II ст., Легија Часте III ст., франц. ратни крст са палмом, грчки Св. Спаситељ I ст., грчки Св. Ђорђе III ст., енглески крст Bath II ст., Талијанска Круна I ст., чешки ратни крст, шпански орден за војн. заслуге I ст., Пољски Крст I ст., румунски ратни крст, америкашки крст. Адр.: Београд, Кнез Михаилова, 14. Тел. 19-78.

Херцег, Арнолд. Рођ. 1877. Осек. Шк.: трговачку академију у Загребу. Главни равнатељ Прве Хрватске Обртне Банке, d. d. у Загребу. Адр.: Загреб. Трг Н. број 1. Тел. 16-50.

Хин (Hühn), Др Курт. Рођ. 1875. Загреб. Шк.: гимназију у Загребу, медицину у Бечу. Лекар, специјалиста за очне болести. Примарни лекар у болници у Загребу, држ. и зем. здравствени саветник, председник лекарске коморе у Загребу. Одл.: Св. Сава IV ст. Сарадник стручних наших и страних часописа. Адр.: Загреб, Јелачићев Трг 5. Тел. 3-65.

Хинковић, Др Хинко. Рођ. 1854. Виница. Шк.: докторат права. Публициста, бив.

адвокат. Адр.: Загреб, Михановићева 20. Тел. 23-73.

Хинтерлехнер Др Карел. Рођ. 1874. Љубљана. Шк.: гимназију у Љубљани, Университет у Бечу. Професор Университета у Љубљани. Члан Чешке Академије Наука и уметности у Прагу. Научни писац на пољу геологије, издао геолошке карте Чехословачке. Адр.: Љубљана, Университет, Минералогски Институт.

Хиршлер, Жига. Рођ. 21. III. 1894. Трновитица. Шк.: музичку гимназију у Загребу. Музичар, композитор, учитељ музике. Музички критичар дневника „Der Morgen“ у Загребу, дописник иностраних стручних листова. Адр.: Загреб, Мразовићева ул. 4-1. Тел. 25-51.

Хладек—Бохински, Јосип. Рођ. 1879. Мирни дол (Крањска—Словенија). Шк.: 5 разр. реалке у Љубљани, трговачку академију у Грацу, музику у Љубљани, Бечу и Болоњи. Музичар, композитор, диригент хрв. пев. друштва „Требевић“ у Сарајеву. Адр.: Сарајево, Фра Јукића ул. 4.

Холцман, Др Хуго. Рођ. 1881. Тузла. Шк.: гимназију и права у Грацу. Адвокат и публициста, члан друштва „Трезвеност“. Адр.: Загреб, Јурјевска 77.

Хољац, Јанко. Рођ. 1865. Загреб. Шк.: в. реалку у Загребу, в. обртну школу и академију ликовних уметности у Бечу. Архитект, јавни ред. професор Високе Техн. Школе у Загребу. Био начелник (председник општине града Загреба. Одл.: Св. Сава III ст. Уредник и сарадник стручних часописа. Адр.: Загреб, Гундулићева, 24. Тел. 26-11, 6-93.

Хорват, Павле. Рођ. 1879. Земун. Шк.: реалку у Земуну, техн. високу школу у Бечу. Ред. професор геодезије на техничкој високој школи у Загребу. Поред главног занимања води надзор над аграрним операцијама (груписање—Комасација сеоског поседа и техн. уређење сел. земљишних заједница) за Хрватску, Славонију и Срем. Адр.: Загреб, Техничка Висока Школа.

Хофер, Др Младен. Рођ. 1889. Бробир Винодол. Шк.: гимназију на Сушаку, Университет у Бечу. Срески лекар. Бави се културним и политичким приликама Југословена ван Краљевине. Адр.: Нови.

Хофилер, Др Виктор. Рођ. 1877. Винковци. Шк.: Университет са докторатом философије у Бечу. Универзитетски професор археологије и директор археол. нармузеја у Загребу. Писац из области археологије, историје и историје уметности. Адр.: Загреб, Зрински Трг 11. Тел. 12-90.

Храсница, Др Халид-бег. Рођ. 1875. Сарајево. Шк.: гимназију у Сарајеву, права у Бечу. Адвокат, нар. посланик, Министар Правде на расположењу. Одл.: Св. Сава II ст., Бели Орао V ст. Адр.: Сарајево, Скендерлија 11. Тел. 1-40.

Хрвањанин, Јованка М. Рођ. 1900. Дубица (Хрватска) Шк.: гимназију и философ. факултет у Београду. Суплент женске гимназије у Н. Саду. Бави се литературом. Адр.: Железничка ул. 47. Нови Сад.

Хрибар, Иван. Рођ. 1851. Трзин. Шк.: 6 разр. гимназије у Љубљани и Новом Месту. Директор банке „Славије“. Био посланик у Прагу, покрајински намесник у Љубљани, председник Љубљанске општине. Одл.: Св. Сава II и I ст., командир Легије Часте. Бави се политиком и књижевношћу. Адр.: Љубљана, Вила Златица. Тел. 3-88-

Хубад, Матеј. Рођ. у Повођу (ср. Камник, обл. Љубљана). Шк.: гимназију с матуrom, конзерваторију у Бечу. Управник Конзерваторија Глазбене Матиде, и управник Народног Позоришта у Љубљани. Одл.: Св. Сава III ст., Бели Орао V ст. Почасни члан Југословенске Академије зnanости и уметности у Загребу. Адр.: Љубљана, Пред Шкофију 18.

Хумл, Вацлав. Рођ. 1880. Бироун (Чешка). Шк.: прашки конзерваториј. Професор музичке академије у Загребу, члан испитне комисије за учитеље музике. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Загреб, Дука ул. 32.

Хумо, Хамаз. Рођ. 1895. Мостар. Шк.: гимназију у Мостару, студирао историју на Университетима у Загребу и Бечу, а сада у Београду. Књижевник и новинар. Одл.: Св. Сава V ст. Адр.: Београд, Уредништво „Речи“. Тел. 40-10.

Цанкар, Изидор Др Рођ. 22. IV 1886. Шид. Шк.: гимназију и богословију у Љубљани, Университет у Љубљани и Бечу. Ванредни професор Университета у Љубљани, уредник Зборника за историју уметности. Адр.: Љубљана, Разлагова ул. 1.

Цањуга, Ватрослав. Рођ. 1868. Копривница. Шк.: гимназију и философију у Загребу. Гимназијски професор. Адр.: Сушак.

Цар, Др Лазар. Рођ. 2. VII. 1860. Св. Иван—Зелина. Шк.: гимназију с матуrom у Загребу и Вараждину. Професор компаративне анатомије на Университету у Загребу. Одл.: Св. Сава III ст. Бави се Соколовством. Адр.: Загреб, Гајева ул. 47.

Цветковић, Душан Ђ. Рођ. 1866. Београд. Шк.: гимназију и вишу и нижу школу Војне Академије у Београду. Дивизијски ђенерал, инспектор Инжињерије. У ратно време био: командант инжињерије дивизије, командант инжињерије и начелник саобраћаја армије. Одл.: Таковски Крст V ст., Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао V ст. и III ст., са мачевима IV ст., Св. Сава II ст., медале за војн. врлине, сребрна за храброст, златна за ревно. службу, и све ратне споменнице почев од 1885. год., енглески орден Bath III ст., Румунска Круна II ст., чехословачки Ратни Крст. Бави се путовањем и литературом. Адр.: Београд, Крунска 69. Тел. 11-36.

Цветковић, Милан К. Рођ. 1868. Београд. Шк.: гимназију у Београду, вишу ветеринарску школу у Бечу. Ветеринарски пуковник, начелник ветер. одељења мин. војног. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава IV ст., златну медалу за ревно. службу, медалу Краља Петра, ратне споменнице. Љубитељ јахања, и писац хипологије, оснивач „Кола Јахача“ у Бања Луци. Адр.: Београд, Косовска, 29.

Цвијић, Јован. Рођ. 12. X. 1865. Лозница. Шк.: Велику Школу у Београду, Университет у Бечу. Ред. професор Беогр. Университета, председник Акад. Наука од 1921.; 1919. био председник наше територијалне комисије на Конференцији у Паризу. Одл.: више наших и страних научних и државних одликовања. Члан многих страних учених друштава и Академија Наука. Адр.: Београд, Теодосијева ул. 5.

Цвијовић, Светомир К. Рођ. 1876. Дукаловићи (чагански). Шк.: 6 разр. гимназије у Чачку, нижу и вишу школу В. Академије у Београду. Бригадни ђенерал, Одл.: Бели Орао са мачевима IV ст., (два пут), Карађорђева Звезда IV ст., Бели Орао

V ст., златну медаљу за храброст. Адрес: Ниш, Царице Јелене, 6.

Цвјетковић, Др Божо. Рођ. 16. XII 1879. Суђурђ (дубровачке обл.). Шк.: гимназију у Дубровнику, Университет у Бечу. Директор Поморске Академије у Баку. Одл.: Св. Сава IV ст. Председник „Јадранске Страже“ у Баку, повереник „Народне Заштите“, итд. Штампано преко 30 дела и студија из географије, историје и океанографије. Адрес: Бакар.

Церовић, Гавра М. Рођ. 1880. Тушина (Никшић) Шк.: права у Београду. Велики жупан ваљевске области. Био окр. начелник, инспектор Мин. Правде. Одл.: Бели Орао V ст., Св. Сава III ст. Адрес: Валево, Тел. 4.

Цикота, Никола. Рођ. 1870. Бос. Дубица. Шк.: основну школу у Дубици. Трговац и привредник. Одл.: Св. Сава V ст. Адрес: Бос. Дубица, Тел. 3 и 13.

Цихлар, Др Милутин (псеудоним Нехајев). Рођ. 1880. Сен (Хрв. Приморје). Шк. гимназију у Сену и Загребу, философију у Бечу. Новинар и књижевник, уредник „Јутарњег Листа“, бив. професор. Писац романа, новела, драма, критика, есеја. Адрес: Загреб, Бошковићева 23. Тел. 18-58.

Цоловић, Никола С. Рођ. 15.-28. VI. 1874. Зајечар. Шк.: 7. разр. гимназије у Зајечару, нижу и вишу Војну Академију у Београду. Бригадни Јенерал, помоћник команд. Тимочке Дивиз. Области. У ратовима био командант коњичког пука и коњичке бригаде. Одл. Карађорђева Звезда са мачевима IV ст. (две), Бели Орао са мачевима III ст. (два), две златне медаље за храброст, зл. медаљу за ревно. службу, све ратне споменице; енглески орден Order of the Bath III ст., Талијанска Круна III ст., франц. Ратни Крст—корпусни, Панамска медаља II ст. Адрес: Зајечар.

Цвраирић, Филип. Рођ. 1868. Божава на Дугом Отоку у Далмацији. Шк.: гимназију и богословију у Задру, философски факултет у Бечу. Директор женске реалне гимназије на Сушаку. Одл.: Св. Сава IV ст. Адрес: Сушак.

Црнадак, Миливој. Рођ. 1860. Загреб. Шк.: реаклу у Загребу, тргов. школу у Будимпешти. Потпредседник и главни равнатељ Прве Хрв. Штедионице. Председник Трговачког Дома, итд. Одл.: Св. Сава III ст. Поч. конзул Краљ. Холандије. Адрес: Загреб, Јурјевска 26. Тел. 2-78.

Црнаски, Милош. Рођ. 1893. Иланча (Банат). Шк.: гимназију у Темишвару, философски факултет у Бечу, Београду и Паризу. Књижевник, сарадник „Политике“, професор IV мушке гимназије у Београду. Адрес: Београд, Милоша Великог 56-1.

Цувај, Др Адолф. Рођ. 1888. Загреб. Шк.: Университет у Бечу и Колошвару, експортну академију у Бечу. Генер. тајник трговачке и обртн. коморе у Загребу, начелник минист. социјалне политике, начелник ген. исељеничког комесаријата у Загребу. Одл.: Св. Сава III ст. Потпредс. друштва за промет странаца у Загребу, члан управе и надзорног одбора разних привредних предузећа; економски публицист. Адрес: Загреб, Трг 29. листопада 1918 бр. 1. Тел. 36. 37.

Цукон, Др Иво. Рођ. 1868. Медулин (Истра). Шк.: гимназију у Копрну (Истра), права у Бечу. Бивши адвокат, обласни жупан у Загребу. Писац чланака о правним начелностима у административним питањима; суделује у разним културним и социјалним

друштвима. Адрес: Загреб, Марков Трг. 2. Тел. 9-60.

Чађевић, Миливој Н. Рођ. 1875. Ужиче. Шк.: нижи и виши курс Војне Академије у Београду. Дивизијски Јенерал, командант Јадранске Дивиз. Области. Одл.: Карађорђева Звезда са мачевима IV и III ст., Бели Орао са мачевима IV и III ст., две златне медаље за храброст; официр Легије Чести. Адрес: Мостар.

Чалоговић, Милан. Рођ. 1878. Винковци. Шк.: техн. школу у Будимпешти. Инжињер, јавни ред. професор за мостограђу на техн. вис. школи у Загребу. Одл. Св. Сава III ст. Адрес: Загреб, тех. вис. школа. Тел. 3-43.

Чакра, Ђура Е. Рођ. 1869. Н. Сад. Шк.: гимназију и трговачку академију у Н. Саду. Директор Сред. Земалске Позајмионице у Београду. Одл. Св. Сава IV ст. Адрес: Београд, Обилићев Венац, 25.

Чачковић, Др Мирослав. Рођ. 1865. у Загребу. Шк.: медицински факултет у Бечу. Професор Университета. Одл.: Св. Сава II ст. Писац разних медицинских студија, а у лепој књижевности под псеудонимом Ј. Ладањски. Адрес: Загреб, Гајева 7. Тел. бр. 2-95.

Чингрија, Др Мелко. Рођ. 1. V. 1873. Дубровник. Шк.: правни факултет у Грацу. Адвокат. Био нар. посланик у покрај. сабору у Задру, царевинском Вијећу и члан заједничких делегација, члан Привр. Нар. Представништва у Београду, бив. начелник града Дубровника, предс. тргов. и обртн. коморе за Дубровник и Котор. Одл. Св. Сава IV и III ст. Адрес: Дубровник. Тел. бр. 36; 72.

Човић, Чедомир М. Рођ. Крушевац 22. X. 1865. Шк.: Велику Школу у Београду. Адвокат и бив. председник Крушевачког Првостепеног Суда. Одл.: Таковски Крст V и IV реда. Адрес: Крушевац.

Чупак, Иван. Рођ. 1875. Бјеловар. Шк.: осн. школу и штампарски и књиго-везачки занат. Тајник савеза хрватских обртника и главни уредник „Обртничког Вјесника“.

Цаковић, Милан. Рођ. 1. IX. 1864. Шаранци. Шк.: правни факултет у Петрограду. Велики жупан зетске области. Био председник окр. суда и окр. начелник, инспектор Мин. Унутр. Дела. Одл.: Св. Сава III ст., Св. Станислав III, II и I ст. (лента са звездом), Св. Ана III и II ст., Св. Владимир IV и III ст. Адрес: Цетиње.

Шамшаловић, Др Густав. Рођ. 15. VIII. 1878. Валпово (обл. Осиек). Шк.: гимназију у Осиеку, философски факултет са докторатом у Грацу. Ред. професор В. Педагошке Школе у Загребу. Одл. Св. Сава IV ст. Бави се упоредном филологијом, фолклором и изучавањем наше народне поезије. Адрес: Загреб, Мошинског ул. 18-11.

Шарић, Др Иван. Рођ. 27. IX. 1871. Травник. Шк.: гимназију у Травнику, богословију у Сарајеву, докторат на Университету у Загребу. Надбискуп у Сарајеву. Одл.: Св. Сава I ст. са лентом. Бави се песничвом и богословским писањем. Адрес: Сарајево. Тел. 5-26.

Шафранек—Кавић, Лујо. Рођ. 1882. Загреб. Шк.: средњу школу и музичку школу Хрв. Глазбеног Завода у Загребу, војничку школу у Трсту, Јенералштабну академију у Бечу. Композитор, музички

критичар, тајник Загребачког Збора. Ол.; Бели Орао III ст. Аутор опере Хасаваница балета "Фигурине", разних симфонијских и вокалних композиција; стални сарадник "Обзора" и музичког месечника Св. Цецилија, као и разних ревија (Срп. Књ. Гласник, Критика, итд.) Адр.: Загреб.: Манжурањев Трг 6-III. Тел. 26-52.

Швабић, Павле. Рођ. 25. XI. 1861. Божурња (Крагујевачки) Шк.: гимназију и богословију у Београду, духовну академију у Петрограду. Начелник Православног Одељења Министарства Вера. Ол.: Св. Сава V и IV ст., зл. медаља за ревн. службу. Сталан члан испитног одбора за полагање професорског испита; писац уџбеника, историк. Дугогодишњи уредник "Ловца". Адр.: Зорина, 3. Београд.

Шварц, Иво. Рођ. 1883. Загреб. Шк.: трговачку академију у Загребу. Генер. директор Зам. Хрватске Еконтне Банке у Загребу. Адр.: Загреб, Јосиповац 10. Тел. број 40.

Шверљуга, Винко. Рођ. 1864. Тужине. Шк.: н. реалку у Раковцу код Карловца. Трговац, поседник, индустријалац. Адр.: Тужине, Горски Котор.

Шверљуга, Др Станко. Рођ. 1880. Загреб. Шк.: гимназију и Университет у Загребу, трговачку академију у Бечу. Потпредседник и генер. директор Хрв. Еконтне Банке, председник Загребачке Берзе за робу и вредноће. Ол.: Св. Сава. Адр.: Загреб, Илија 3. Тел. 26.

Шаракић, Тодор. Рођ. 1882. Приједор (Босна). Шк.: уметничку школу у Београду, уметничку академију у Прагу и Паризу. Академски сликар, наставник гимназије у Сарајеву. Ол.: Св. Сава. Адр. Сарајево.

Шевић, Лазар. Рођ. 1862. Мол (Бачка). Шк.: гимназију са матуrom у Н. Саду, богословију у Срем. Карловцима. Свештеник у Ади (Бачка), вероучитељ на пољопривредној школи у Ади. Ол.: Св. Сава IV ст., почасни протгорјереј. Адр. Ада (Бачка).

Шевић, Др Милан. Рођ. 25. XI. 1866. Нови Сад. Шк.: философски факултет у Лајпцигу. Професор Београдског Университета, управних општег педагошког семинара. Председник Педагошког Друштва, уредник Педагошке Књижице (до сада 31 свеска), Добрих књига нашој деци (до сада 7 књига), Педагошких класика. Поред радова на философији, педагогији и методици наставе радио на српској књижевности (о Његошу, Прерадовићу, Бранку, Змају итд.) и преводио са немачког, француског, енглеског и других језика. Адр.: Београд, Доситијева 16.

Шевић, Сима. Рођ. 1854. Ада (Бачка). Шк.: Високу технику школу у Бечу. Директор Дирекције речног саобраћаја. Био народни посланик у Уставотворној Скупштини. Ол.: Св. Сава и Бели Орао III ст. Адр.: Београд, Душанова 37. Тел. бр. 9-91.

Шегвић, "Керубин." Рођ. 1867. Сплит. Шк.: средњу школу и теологију у Задру, филозофију у Загребу. Био: професор гимназије у Котору и Сплиту, члан Народног Већа у Загребу, члан Привременог Народног Представништва и Уставотворне Скупштине у Београду. Књижевник и новинар, члан Хрв. Књижевног Друштва, писац на талијанском и срп.-хрватском језику из подручја литературе, уметности и историје. Адр.: Грохоте код Сплита.

Шемајо де Мајо. Рођ. 1877 у Београду. Шк.: правни факултет у Београду. Адвокат. Председник Српско-Јеврејског Певачког Друштва; Потпредседник Савеза Јеврејских Вероисповедних Општина Краљ. СХС., секретар месног одбора Народ. Радикалне Странке за град Београд; Одборник Београдске Општине итд. Адр.: Краља Милана 9. Тел. 9-01.

Шеноа, Др Бранимир. Рођ. 7. VIII 1879. Загреб. Шк.: гимназију, правни и филозофски факултет, и сликарство у Загребу. Начелник Уметничког Одељења М. Пр. Ол.: Св. Сава IV и III ст. Сликари и писац. Адр.: Теразије, 32-1 Београд.

Шерцер, Др Анте. Рођ. 1896. Пожега у Славонији. Шк.: Университет у Грацу и Прагу. Лекар, прив. доцент на медец. факултету у Загребу. Научни писац на срп.-хрватском, немачком, француском и чешком језику. Адр.: Загреб, Драшковићева ул. 17. Тел. 10-37.

Шест, Осип А. Рођ. 23. VII. 1893. Метлика (Крањска). Шк.: реалку у Љубљани; Отову драмску школу у Бечу. Редитељ и ст. члан Народног Позоришта у Љубљани. Управник глумачке школе у Љубљани, са називом професора. Писац о драмској уметности. Адр.: Љубљана, Симон Грегорчијева 16.

Шећеров, Др Славко. Рођ. 1888. Крстур. Шк.: гимназију у Сегедину, Карловцима и Н. Саду, философ. факултет у Бечу са докторатом, економски факултет у Лондону са докторатом. Народни посланик, шеф Минист. Финансија у оставци. Ол. Св. Сава III ст. (2 пут), Polonia Restituta II ст. Економски, финансијски и биолошки писац. Адр.: Београд, Новопазарска 53. Тел. 19-44.

Шијачић, Др Јанко Л. Рођен 1889. Србобран. Шк. медицински факултет у Будимпешти. Лекар, народни посланик. Ол.: Бели Орао V ст. Адр.: Србобран (Бачка).

Шиловић, Др Јосип. Рођ. 1858. Пругуњац. Шк.: гимназију и Университет у Загребу; по свршеном Университету студирао казнено право и процес у Бечу, Лајпцигу, Болоњи и Напољу. Универзитетски професор у пензији. Ол.: Св. Сава II ст. Председник "Народне Заштите—Савеза добротворних друштава у Загребу". Адр.: Загреб, Прерадовићева ул. 13. Тел. 11-41.

Шиљак, Јованка. Рођ. 1883. Врело—Босна код Сарајева. Шк.: вишу девојачку у Сарајеву, институт руске царице Марије Федоровне на Цетињу. Секретар одељења социјалне политике. Ол.: Св. Сава V ст. Члан управе разних хуманих друштава, секретар месне заштите деце, сарадник часописа и новина, путује ради одржавања предавања социјалне и просветне садржине. Адреса: Сарајево, Исподгробље 7.

Шинаревић Миливој. Рођ. 1874 у Великој Кикинди. Шк.: Вишу Трг. Школу у Н. Саду и Банкарску Школу у Бечу. Директор Јадранско-Подунавске Банке. Ол.: Св. Сава IV и III Члан Управе Београдске Берзе; члан Народног Већа Пошт. Штедионице; члан управног одбора Јадранско-Подунавске Банке итд. Адр.: Крунска 74. Београд. Тел. 25-77.

Шишић, Др Фердо. Рођ. 9. III 1869. Винковци. Шк.: гимназију у Загребу, Университет у Бечу и Загребу, где је и докторат положио. Проф. Университета у Загребу, члан Југословенске, Српске и Чешке Академије Наука. Ол.: Св. Сава

II ст. Писац више дела иза југословенске, нарочито хрватске историје. Адр.: Загреб, Мажуранићев Трг 21. Тел. 9-40.

Шкарић, Др Ђуро. Рођ. 1868. Косињ (Лица). Шк.: гимназију у Госпићу, философ. факултет у Загребу. Професор гимназије, прив. доцент за слав. комп. граматiku и лектор руског јез. на Загребачком Университету. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Загреб, Медулићева, 3.

Шкарја, Иван. Рођ. 1879. Мирна (Словеначка). Шк.: правни факултет у Бечу. Члан Државног Савета. Био владин саветник и хон. професор Јубланског Университета. Бави се разним спортовима. Адр.: Београд, Милоша Великог, 18.

Шкерљ, Др Милан. Рођ. 1875. Јубљана. Шк.: гимназију у Новом Месту, Университет у Бечу, доцније у Лајпцигу. Ред. професор тргов. и меничног права Университета у Јубљани. Одл. Св. Сава III ст. Писац стручних расправа и књига. Адр.: Јубљана, Миклошићева цеста 6-III.

Шмид, Др Конрад М. Рођ. 1886. Словени градец (Словеначка). Шк.: правни факултет у Грацу. Помоћник Генералног Директора Царина. Одл.: Св. Сава IV ст. Адр.: Краља Петра 59-II Београд. Тел. 40.

Шола Војислав. Рођ. 1863. Мостар. Шк.: вис. трговачку школу у Јубљани и Трсту. Велепоседник, члан управе Народне Банке, председник управ. одбора Срп. Привредне Центар. Банке у Сарајеву. Одл.: Св. Сава II ст. са звездом. Адр.: Мостар, Шопина ул. 2. Тел. 98.

Штеницел, Золтан Д. Рођ. 1869. Новосело код Винковаца. Шк.: гимназију с матуrom, шумарску високу школу у Шнавници. Помоћник Ген. Директора Ген. Дирекције Шума Минист. Шума и Рудника. Одл.: Св. Сава III ст. Адр.: Београд, Шумадијска брoј 12-1.

Штолцер—Славенски, Јосип. Рођ. 11. V. 1896. Чаковец (Међумурје). Шк.: средњу школу у Чаковцу, музичку академију у Будим-Пешти, мајсторску школу композиције на држ. конзерваторију у Прагу. Композитор, ред. професор музичке школе у Београду. Одл.: Св. Сава V ст. Учествовао са успехом са својим гудачким кв-

тетом на интернационалним музичким свечаностима у Донацешингену. Адр.: Београд, Скадарска 41-IV

Шуваковић, Лазар. Рођ. 1889. Чортановци (Срем). Шк.: гимназију у Срем. Карловцима, Университет у Загребу, Београду, Јени, Берлину, Минхену и Бечу. Професор гимназије у Панчеву. Члан одбора „Сокола“, председник панчевачког спорт клуба (ПСК), главни уредник „Банат. радикала“ потпредседник потрошач. задруге држ. службеника, члан управног одбора жупаније у В. Бечкерек, итд. Адр.: Панчево.

Шукље, Др Фран. Рођ. 1886. Сомбор. Шк.: гимназију у Загребу, философски факултет у Прагу и Загребу. Доцент на Вишој Педагошкој Школи у Загребу, кустос геолошко-палеонтолошког музеја у Загребу. Уредник „Природе“ и „Гласника“ Хрват. Природ. Друштва; председник „Загребачког Лоптачког Савеза“. Адр.: Загреб, „А“ улица 12. Тел. 19-25.

Шуман, Др Јанко. Рођ. 1867. Марибор. Шк.: гимназију у Бечу, универзитет у Бечу и Грацу. Правник, специј. струка творачко право. Председник управ. одбора за заштиту индустријске својине у Београду. Одл.: Св. Сава Туриста. Адр.: Београд, Крунска 14. Тел. 1-45.

Шуменковић, Др Илија. Рођ. 13. VII. 1884. Ниш. Шк.: правни факултет у Београду, докторат прав у Паризу. Народни посланик, Министар на расположењу. До 1920. саветник посланства, од 1920. нар. посланик, у 1924. Министар Трговине и Индустрије. Одл.: Св. Сава, Бели Орао, Легија Част, итд. Адр.: Београд, Браће Недића, 18. Тел. 11-10.

Шуперина, Др Бењамин. Рођ. 28. III. 1866. Козала (код Ријеке). Шк.: гимназију на Ријеци, права у Бечу и Загребу, докторат права у Загребу. Адвокат у Сиску. Народни посланик и Министар Пошта и Телеграфа. Адр.: Београд, Нар. Скупштина.

Шушић, Живко И. Рођ. 6. I. 1884. Краљево. Шк.: гимназију у Крагујевцу, права у Београду. Адвокат и нар. посланик. Био: инспектор Мин. Правде, судија првост. суда и нач. окружни. Адр.: Београд, Гудулићев Венац 9.

САДРЖАЈ.

	Страна
Предговор — Краљевски Дом — Њ. В. Краљ Александар I ...	6—8
I Глава: Општа обавештења.	
Историсјки преглед. — Површина и становништво. — Физичка географија. — Клима. — Флора. — Фауна	9—25
II Глава: Централна Управа.	
Систем владавине. — Устав. — Круна. — Државни Савет. — Главна Контрола. — Министарски Савет. — Министарства. — Народна Скупштина. — Обласна и општинска управа. — Политичке прилике у Краљевини. — Политичке партије. — Уговор о савезу између Краљевине С. Х. С. и Краљевине Румуније. — Уговор о савезу између Краљевине С. Х. С. и Републике Чехословачке. — Пакт пријатељства и срдачне сарадње између Краљевине С. Х. С. и Краљевине Италије, са Допунским Протоколом. — Страни дипломатски представници. — Краљевска посланства. — Краљевски генерални конзулати. — Краљевски конзулати. — Повлашћене трговачке агенције у иностранству	26—70
III Глава: Финансије.	
Новац. — Буџет. — Непосредни порези. — Таксе. — Државна трошарина. — Државни дугови. — Државни приходи. — Државни расходи. — Дефицити. — Валутно питање. — Монополи. — Самостална Монополска Управа. — Државно добро „Беље“. — Државно добро „Тополовац“ код Сиска. — Народна Банка. — Државна Хипотекарна Банка. — Новчани заводи. — Осигуравајућа друштва. — Правилник о регулисању промета девизама и валутама	71—141
IV Глава: Пољопривреда.	
Увод. — Аграрна реформа. — Ратарство. — Сточарство. — Виноградарство и воћарство. — Пољопривредна настава. — Развитак задругарства	142—199
V Глава: Шумарство и рударство.	
Шумарство. — Рударство. — Водене снаге	200—225
VI Глава: Трговина.	
Спољна трговина. — Кретање цена у 1924. г. — Кретање цена у 1925. г. — Царински приходи. — Царинска тарифа: увозна и извозна. — Акционарска друштва	226—280

VII Глава: Индустрија.

Општи преглед. — Заштита индустријске својине. — Радништво и радничко законодавство ... 281—323

VIII Глава: Саобраћај.

Железнице. — Путеви. — Наши водени путеви. — Наша трговачка морнарица. — Морске луке ... 324—349

IX глава: Пошта и Телеграф.

Пошта. — Телеграф. — Бежична телеграфија. — Телефони. — Поштанска Штедионица. — Поштанске тарифе ... 350—363

X глава: Војска, Морнарица и Ваздухопловство.

Војска. — Ратна Морнарица. — Ваздухопловство у Краљевини С. Х. С. ... 364—374

XI глава: Народно Здравље.

Општи здравствени услови. — Рад Министарства Народног Здравља. — Организација хигијенске службе. — Минералне воде, блата, морска купатила и климатска места ... 375—384

XII глава: Просвета.

Просветне прилике у Југославији. — Рад на народном просвећивању. — Средње школе. — Университети. — Стручне школе. — Академије. — Просветни Савет. — Научни заводи. — Архиве и библиотеке. — Музеји ... 385—399

XIII глава: Вера.

Преглед религијског развића. — Источно Православна Црква. — Католичка Црква. — Друге хришћанске вероисповести. — Нехришћанске Религије ... 400—405

XIV глава: Културни преглед.

Књижевност. — Позоришна уметност. — Музички живот. — Уметност. — Друштва и удружења. — Новинарство. — Списак листова ... 406—433

XV глава: Туризам.

Туризам у Краљевини С. Х. С. ... 434—441
Наша одличја ... 441—

XVI глава: Ко је ко? ... 442—493

УПРАВА Државних Монопола

Београд, Краљева Улица 11

Јавно позивање на поднесак молби за издавање дозвола за коришћење државних монопола

ОГЛАСИ

За издавање дозволе за коришћење државних монопола у области
10.000.000 динара

Услови конкурса и правила издавања дозвола

Конкурсни молби подносити се у складу са Законом о државним монополама

У складу са Законом о државним монополама, издавање дозвола за коришћење државних монопола

Услови конкурса и правила издавања дозвола
Конкурсни молби подносити се у складу са Законом о државним монополама
Услови конкурса и правила издавања дозвола

КРАЈИТЕ СВАКИ ДОКУМЕНТ

Своје потребе обавештавајте нас на адресу: УПРАВА
ДРЖАВНИХ МОНОПОЛА У БЕОГРАДУ

УПРАВА Државних Монопола

Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца

Чист приход од државних монопола у буџетској
1826—27. години око 2.000.000.000.— динара.

Бруто-приход од Монопола Дувана у поменутој го-
:—: дини 55,2% свих монополских прихода :—:

Производња дувана у 1924. год. око 33.000.000 кгр.

За извоз из бербе 1924. године на расположењу око
10.000.000 кгр. дувана јужно-српског (ориенталског),
:—: херцеговачког и војвођанског. :—:

50 ферментационих магацина. Манипулација под ру-
ководством ориенталских специјалиста. 25.000 радника.
8 фабрика дувана за израду цигарета, цигара, кри-
жаног дувана и дувана за жватање. 8.000 радника.

Остварена продаја у иностранству:

Чехословачкој Дуванској Режији 1.700.000 кгр. дувана у листу разних порекла.
Пољској Дуванској Режији . 4.500.000 " " " " " "

КВАЛИТЕТ САМ СЕБИ КРЧИ ПУТ.

Сва потребна обавештења даје на захтев УПРАВА
ДРЖАВНИХ МОНОПОЛА У БЕОГРАДУ.

НАРОДНА БАНКА

КРАЉЕВИНЕ
СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

Централа: у Београду

Филијале: Бања Лука

Битољ

Вараждин

Вел. Вечкерек

Вршац

Загреб

Љубљана

Марибор

Мостар

Ниш

Нови Сад

Осијек

Панчево

Сарајево

Скопље

Сплит

Суботица

Цетиње

Шабац

Агенције: Сушак

Дубровник

ЕНГЛЕСКА ТРГОВИНСКА = БАНКА =

БЕОГРАД

20. КНЕЗ МИХАИЛОВА 20.

ЦЕНТРАЛА У ЛОНДОНУ

ОСТЕН ФРАЈЕРС 13-14.

Одобрен капитал
фунти 8,500.000.—

БАНКА СЕ БАВИ СВИМА
ВСТАМА БАНКАРСКИХ
:-: ПОСЛОВА. :-:

ПОШТАНСКА ШТЕДИОНИЦА

КРАЉЕВИНЕ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

ПОШТАНСКА ШТЕДИОНИЦА У БЕОГРАДУ са својим филијалама у САРАЈЕВУ, ЛЈУБЉАНИ и ЗАГРЕБУ отвара сваком физичком и правном лицу

ЧЕКОВНИ РАЧУН,

преко кога се могу вршити плаћања јевтиније но преко ма које друге новчане установе у земљи. Врло једноставна манипулација, минимални трошкови, апсолутна сигурност, највећа мрежа филијала, државно јемство за улоге, ослобођење од поштарине. Учесници у чековном промету врше међусобна плаћања најсавршенијим начином: клирингом (вирманом), без употребе готовине. До сада отворено око 13.000 чековних рачуна. Промет по чековним рачунима у 1925. години близу 37.000.000.000 дин.

УЛОЖНА КЊИЖИЦА ПОШТАНСКЕ ШТЕДИОНИЦЕ

је најпогодније средство за штедњу, јер се уплате и исплате врше без икаквих трошкова код свију пошта у земљи. За улоге гарантује држава. Суме до 1.000.— динара исплаћују се код сваке поште без отказа. Камата је 4% годишње, ослобођена од пореза.

Обавештења даје бесплатно Поштанска Штедионица у Београду и њене филијале у Сарајеву, Загребу и Лjubљани, као и све поште у држави.

АГРАРНА и ИНДУСТРИЈСКА

БАНКА А. Д.

БЕОГРАД, Краља Петра улица број 18.

ПОТПУНО УПЛАЋЕНА ГЛАВНИЦА: ДИН. 10.000.000.—

Адреса за телеграме: „АГИЛБАНК“ Београд.

Телефон број: 24-13. 32-23 и 32-21.

Банка се бави свима банкарским, трговачким и индустријским пословима, а нарочито:

Прима новац на штедњу и на текуће рачуне и исте укамањује најповољније.

Врши исплате и дознаке на сва места у земљи и иностранству.

Извршава све берзанске налоге.

Есконтује менице и даје зајмове по текућим рачунима.

Финансира индустријска предузећа и трговачке послове.

Ломбардује хартије од вредности.

Издаје чекове и кредитна писма.

Издаје гаранције.

Врши инкасо и даје сва стручна обавештења.

ФИЛИЈАЛА ПРАШКЕ КРЕДИТНЕ БАНКЕ У БЕОГРАДУ

У сопственој згради на углу Краља Милана и Сремске улице.
ЦЕНТРАЛА У ПРАГУ

Анц. капитал Кч. 100,000.000.—

Рез. фондови Кч. 67,000.000.—

ФИЛИЈАЛЕ у ЧЕХОСЛОВАЧКОЈ РЕПУБЛИЦИ:

Братислава, Брно, Ческе Буђејовице, Колин,
Кошице, Кралупи н/Влт., Литомјерице, Мост,
Наход, Оломоуц, Мор, Острава, Писек, Плзењ,
Раковник, Роуднице н/Л., Ческа Требова, Ух.
Храдиште, Усти н/Л., Хрућим, Експозитура Праг
VII Холешовице.

У БУГАРСКОЈ Софија.

ОБАВЉА СВЕ БАНКАРСКЕ ПОСЛОВЕ.

ДАЈЕ ПОД ЗАКУП СЕФОВЕ У ЧЕЛИЧНОМ ТРЕЗОРУ.

Увозно Одељење

Одељење за робу Извоз

Телефони број: 1980., 1981., 1982., и 1983.

Рачун код Поштанске Штедишнице у Београду бр. 51005.
у Загребу бр. 39081.

ФРАНЦУСКО-СРПСКА БАНКА

АНОНИМНО ДРУШТВО СА КАПИТАЛОМ ОД 20.000.000.— фр.

Друштвено Седиште у ПАРИЗУ
ГЕНЕРАЛНА ДИРЕКЦИЈА У БЕОГРАДУ

ПАРИЗ: 100, Rue de la Victoire

ЛОНДОН: 30, Coleman Street E.C.2.

БЕОГРАД: Кнез Михајлова улица бр. 36.

ЗАГРЕБ: Зрињски Трг, бр. 19.

СКОПЈЕ: Кеј 13. Октобра бр. 6.

БИТОЉ: Улица Краља Петра бр. 16.

СОЛУН: Lombardo Han № 10

Адреса за телеграме:

ПАРИЗ, С.Х.С.: Francoserbe; ЛОНДОН: Francoserb Ave

СОЛУН: Francoserbank.

:: ВРШИ СВЕ БАНКАРСКЕ ПОСЛОВЕ ::

Slavska banka D.D. Zagreb

Dionička glavica Din. 60,000.000.—

FILIJALE: BEOGRAD
CELJE
DUBROVNIK
KRANJ
LJUBLJANA
MARIBOR
MURSKA SOBOTA
SARAJEVO
SOMBOR
ŠIBENIK
WIEN

ISPOSTAVE: JESENICE
ROGAŠKA SLATINA (Sezonska)

AGENCIJA: ROSARIO DE SANTO FE (ARGENTINA)

AFILIJACIJE: SLOVENSKA BANKA LIUBLJANA
INDUSRIJSKA BANKA D. D. SPLIT

POSLOVNICA: ILICA 7.

ОБАВЉА СВЕ БАНКАРСКЕ ПОСЛОВЕ НАЈПОВОЉНИЈЕ.

ШУМСКО-ИНДУСТРИЈСКО ПРЕДУЗЕЋЕ ДОБРЉИН-ДРВАР А. Д.

Стругаре у Добрљину и Дрвару (Босна).

Централна Управа у Сарајеву.

Експортна стоваришта у Шибенику и Сушаку.

Производи: Све врсте резане грађе и грађевног материјала од буковог и чамовог дрвета, сандучне делове за паковање сваковрсних предмета и воћа, бурад за цемент и за сврхе анбалаже, импрегниране букове железничке прагове, дрвене брикете, дрвену вуну. — У својим постројењима пре ради годишње око 350.000 м³ лиснатог и црногоричног дрвета.

ЕКСПОРТУЈЕ ПРОДУКТЕ ПО СВОМ СВЕТУ.

ГЛОСТЕР

"GLOSTER"

Telegrams.
 'GLOSAIRCRA' CHELTENHAM
 'GLOSAIRCRA' WESTCENT LONDON

Telephones.
 N° 1101-2-3-4 CHELTENHAM
 N° 5633 MUSLUM LONDON

THE GLOUCESTERSHIRE AIRCRAFT Co., Ltd.
 SUNNINGEND WORKS
 CHELTENHAM

Адреса: LONDON, 49. Rathbone Place,
 Oxford St. 25.

ПЛАНИРАЈУ И ИЗРАЂУЈУ СВЕ ВРСТЕ
 АЕРОПЛАНА ЗА ЕНГЛЕСКУ И СТРАНЕ ВЛАДЕ

ГЛОСТЕР ГРЕБ I. (УБОЈНИ СА ЈЕДНИМ СЕДИШТЕМ)

Од успеха „Gloucestershire Aircraft Co. Ltd.
 напомињемо:

ПОБЕДУ НА ВАЗДУШНОМ ДЕРБИУ 1921-2-3.
 СА ГЛОСТЕР I, МАШИНЕ НАРІЕР.

БРИТАНСКИ РЕКОРД ЗА БРЗИНУ
 :—: 212.2 МИЉА НА САТ. :—:

РЕКОРД ЗА ВИСИНУ ОД 19.500
 :—: СТОПА ЗА 11 м. 54 сек. :—:

КАТАЛОГ СЕ ШАЉЕ НА ТРАЖЊУ.

КАНАЛ КРАЉА ПЕТРА I И КАНАЛ ПРЕСТОЛОНАСЛЕДНИКА АЛЕКСАНДРА

Најјефтинија, најбоља и најкраћа транспортна пруга од бачких станица, као и међустаница Дунава и Тисе. Једина кратка и непосредна веза између Дунава
—: —: —: и Тисе. —: —: —:

У каналима превоз робе врши се друштвеним реморкерима. На Дунаву и Тиси бродови се реморкирају без губитка времена уз врло повољне услове.

Пролазом кроз канал пут са Дунава на Тису скраћује се за 158 км., чиме се постизава велика уштеда
:-: :-: и у времену и у трошковима. :-: :-:

Сва обавештења добијају се код:

**Дирекције А. Д. Канала Краља Петра I.
Обилићев Венац 29/I, Палата Руски Цар.**

Телефон 12-16. Београд, — или:

**Управа А. Д. Канала Краља Петра I.
Сомбор. Телефон 1-69.**

ЈУГОСЛОВЕНСКА ЕКСПРЕС АГЕНЦИЈА А. Д. (YUGOSLAVIA EXPRESS AGENCY. LTD.)

Директне транспорте за и из Краљевине С. Х. С.
и ЕНГЛЕСКИХ И КОНТИНЕНТАЛНИХ ЛУКА
преко ГРУЖА, СУШАКА и РИЈЕКЕ

Директне Коосмане до свих дестинација у унутрашњост
Редовита пловидба из и за ХАЛА, ЛОН-
ДОНА, ЛИВЕРПУЛА и СВАНСИА.

У вези са: КУНАРД ЛИНИЈОМ, А. Д. ЛИ-
ВЕРПУЛ. — ЕЛЕРМАН ЛИНИЈОМ, А. Д. ЛИ-
ВЕРПУЛ. — ЕЛЕРМАН ВИСОН ЛИНИЈОМ,
—: —: А. Д. ХАЛ. —: —:

Најбржи и најсигурнији пут. — Изузетно ниски ставови осигурања.

За подвожне ставове и кретање (родога обратити се:

ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ЕКСПРЕС АГЕНЦИЈИ, А. Д. БЕОГРАД, ГРУЖ,
ЗАГРЕБ, САРАЈЕВО, СУШАК, СПЛИТ, ЉУБЉАНА. НИСКИЕ.
BORMAN, GRANT & CO. РИЈЕКА.

ЦЕНТРАЛА: YUGOSLAVIA EXPRESS AGENCY, LTD.

25, Cockspur Street

LONDON, S. W. 1. — ЕНГЛЕСКА.

БЕОГРАДСКА ЗАЛОЖНА БАНКА

У СОПСТВЕНОЈ ПАЛАТИ — КОЛАРЧЕВА УЛ. БР. 7.

ТЕЛЕФОН 4-11.

ТЕЛЕФОН 4-11.

Основни капитал 12,000.000.-

Фондови

4,000.000.-

ВРШИ СВЕ БАНКАРСКЕ ПОСЛОВЕ. ❁ ПРИМА УЛОГЕ НА ШТЕДЉУ.

Е. А. KOSOVIC & Comp.

TELEGRAMADRESA
„KOSOVICKOMP“

БЕОГРАД

ТЕРАЗИЈЕ 7.
Telefon 32-55.

Bavi se izvozom sviju vrsti ruda te uvozom šleskog uglja, koksa
te kao vlasnici domaćeg rudnika ugljena prodajom istoga.

Posreduje kod finansiranja raznih industrijskih i trgovačkih
posala izmedju domaćih preduzeća i stranog kapitala.

Данило Шкорић & Ко

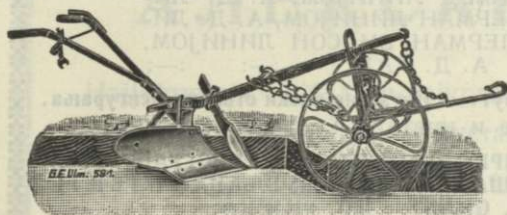
ТРГОВИНА УГЉЕМ И РУДАМА

БЕОГРАД

Светосавск ул. 31.

Телефон бр. 11-12

**Препоручује све врсте угља и руда са
властитих терена.**

Чувени, познати,
свуда уведени и
омиљени су

**ПЛУГОВИ и ПЛУЖНЕ
ГЛАВЕ**

само они, који имају фабрични жиг **ДИВЉИ ВЕПАР** као и све **ПОЉОПРИВРЕДНЕ
СПРАВЕ**, које има на стоваришту код генералних заступника:

КУЗМАНА С. НИКОЛИЋА и КОМП. — БЕОГРАД — Босанска ул. 43. — Гава

Телеграм адреса „ПЛУГ“

Телефони 7-58 и 38-56

Индустриско Техничко Предузеће
ТЕЛЕФОН: 35-93

ИНЖ. М. Љ. ТРИФУНОВИЋА

ЦЕНТРАЛА — Београд, Палата Извозне Банке
ЗАСТУПСТВА: Загреб, Љубљана, Сарајево, Нови Сад, Суботица, Панчево, Ниш, Скопље, Карловац, Груж.

Пројектира и изводи инд. предузећа, ангажује капитал за иста.

Набавља свзковрсне машине и инсталације.

Велико стовариште енглеског кокса за ливање, централна грејања као и ковачког у Београду, Загребу, Новом Саду, Суботици, Карловцу и Гружу и т. д.

Специални енглески кокс за фабрике цемента, фабрике шпџера, фабрике креча и хемиске фабрике, лиферије најбрже по поруџбини у свима количинама.

Енглески угљ свих врста за индустрије, параброде и железнице Велики
лагер енглеског угља „Steam Coal“ од 7800--8000 калорија у Гружу, Сушаку.

Цене конкурентне. Услови плаћања повољни. Тражите понуде.

МЕЂУНАРОДНИ ТРГОВИНСКО-ПОСРЕДНИЧКИ-ИНФОРМАЦИОНИ И ОГЛАСНИ Биро „ПЛАНЕТА“

БЕОГРАД, — КОЛАРЧЕВА УЛ. 9.

Брзо и тачно обавља следеће послове: Купо-продаја непокретног имања, робе и ствари. Прима и пласира новце са добрим интересом и гаранцијама. Даје зајмове. Наплаћује дугове. Прима заступства и комисионе. Даје све информације. Вади и визири пасоше за све земље. Декрете о прелазу у поданство. Војну обавезу регулисава. Вади дозволе, радничке књиге, грађанске карте и разна уверења код свију надлештава. Свршава све административне и правне послове. Издаје празне и намештене станове и локале у Београду. Врши протоколације фирми, Даје намештења свију занимања и категорија са гаранцијом. Посредује код Женидбе-Удадбе. Врши преводе и преписе.

За свршавање горњих послова, у свом властитом интересу, обратити се једино овом Бироу. Из унутрашњости писмено.

НАЈБОЉИ, НАЈСОЛИДНИЈИ И НАЈЈЕФТИНИЈИ ЈЕ ИЗБОР
У Р А Д Њ И

С. Ј. СУРУТКА И ВУКАЈЛОВИЋ, — БЕОГРАД.
ВУКА КАРАЦИЋА Ул. Бр. 8. (између два Универзитета до Велике Пијаци)
ТРГОВИНА КРАТКЕ, ПЛЕТЕНЕ И ГАЛАНТЕРИЈСКЕ РОБЕ

Продаја ангро и детаљ

ПРЕПОРУЧУЈЕ: најбољи **КОНАЦ** од 200 и 400 јарди у свакој количини; све врсте **ЧАРАПА**, мушко и женско **РУБЉЕ**; **ЗАВЕСЕ** разне врсте најмодерније; највећи избор **ВЕЗА** и **ЧИПАКА**; **ЦЕПНЕ МАРАМИЦЕ**; огроман избор **пешкира** и **чаршафа** за **столове**. — Леп избор **мушема** за **столове**.

Специјалитет: Штрикаћи **фул** за **чарапе** I марка „**Herkules**“ у свима бојама и т. д. и т. д.
ТЕЛЕФОН: 38-23 **ТЕЛЕГРАМ:** СУРУТКА — Београд
Послуга и отпрема Брза и Тачна

МОДЕ САЛОН **АНА ЈОСИМОВИЋ**

Краља Милана 14. — БЕОГРАД — Краља Милана 14.

Која дама жели понети лепу, елегантну тоалету нека посети моју модну кућу, где ће се уверити о лепој изради најмодернијих **балских тоалета**, **уличних лепих хаљина**, **костима**, **мантлова**.

За најлепшу и солидну израду гарантује власница **модног салона**

АНА ЈОСИМОВИЋ

Краља Милана 14. БЕОГРАД Телефон 36—52.

„JUGO COMMERCE“ **ТРГОВАЧКО ПРЕДУЗЕЋЕ**

Скопљанска 18. БЕОГРАД Скопљанска 18.

ZASTUPSTVA TRG. I INDUSTRIJSKIH
FIRMI, KUPOVINA I PRODAJA SIRCIVINA.

ТРЕУГА СТОВАРИШТЕ МАШИНА
БЕОГРАД, КАРАЂОРЂЕВА 101

ТЕЛЕФОН 30-16

— :: —

ТЕЛЕГРАМИ „ТРЕУГА“

држи стално на стоваришту:

МОТОРЕ за **Нафту Бензин**, **МОТОРЕ** за **Саугас** **МЛИН-ВОДЕНИЦЕ** за **просто** и **фино брашно**, **ПУМПЕ** у свим **врстама** и **димензијама** **ТРАНСМИСИЈЕ**, **осовине**, **ли о сагертали прибор**, **МАШИНЕ ЗА ЛИМАРЕ**, **МАШИНЕ ЗА ОБРАДУ ДРВА**, **МАШИНЕ ЗА ОБРАДУ**
:: :: :: Г В О Ж Ћ А :: :: ::

Посет стоваришта безобвезан

КАФАНА, ПОСЛАСТИЧАРНИЦА И БИФЕ

„АКАДЕМИЈА“

ПАЛАТА АКАДЕМИЈЕ НАУКА Књаз Михаилова ул.

РАСКОШНИ ЛОКАЛИ — БИЛИЈАР САЛА, САЛА ЗА
ИГРАНКУ, ЗБОРНО МЕСТО НАЈЕЛЕГАНТНИЈЕГ
СВЕТА. — КОНЦЕРТ САЛОН ОРКЕСТРА ОД 6—1.

„ХОТЕЛ СЛАВИЈА“

ЧИСТЕ СОБЕ, УКУСНА ДОМАЋА И СТРАНА
КУХИЊА, ПРВОКЛАСНА ПИЋА,
УМЕТНИЧКИ ОРКЕСТАР.

ВЛАСНИК

ЂУРА БОГДАНИЋ.

МОГУ ДОБИТИ ЗА ВАС СВЕ ВРСТЕ РОБЕ
КОЈУ ПОТРЕБУЈЕТЕ ИЗ ЕНГЛЕСКЕ.

Пишите и известите ме о вашим потребама.

Ј. ХАНАУ

ПАЛАТА РУСКИ ЦАР

Телеграфска адреса
„ХАНАРД“

БЕОГРАД

Телефон
12—16.

ЈЕДИНИ ЗАСТУПНИК У ЈУГОСЛАВИЈИ ЗА :

Марконијеву Бежичну Телеграфску Компанију, Лондон, Бежични
Материјал, А. Д. Ц. Еркرافт Компанију, Лондон, Ваздухопловство
и Ваздухопловни материјал, Уотерло и Синови, Лондон, Штампарија
за Првокласне Радове, Липтон Компанију, Лондон, Трговина
Чајем и Колонијалном Робом, Барнет Самуел и Синови, Лондон,
Дека Грамофони и Музички Инструменти, Гордонов Цин и Коктејл,
Хаус оф Лордс Уиски, и т. д., и т. д. Платно за Једрилице, Ими-
тација Коже и т. д.